

1056

UNIVERSITY OF PITTSBURGH

Dar.
EK62
K145
1772d

Darlington Memorial Library

1056

R E I S

D O O R

N O O R D

A M E R I K A.

E E R S T E D E E L.

R I E R

1 2 3 4

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

C. Peeters & Zoonen 1772

UTRECHT by J.v. Schoonhoven & Comp. en G.v de Brink Jz.

R E I S
D O O R
N O O R D
A M E R I K A,

G E D A A N D O O R D E N
H E E R
P I E T E R K A L M,

Professor in de Huishoudingskonst op de Hoge School
te Aobo, en Medelid der Koninglyke Zweedsche
Maatschappij der Wetenschappen.

Vercierd met koperen Platen.

E E R S T E D E E L.

T e U T R E C H T.

By J. VAN SCHOONHOVEN en Comp.

E N
G. VAN DEN BRINK JANZ.

M D C C L X X I I.

AAN DEN
WEL EDELEN HEER
PIETER CRAMER,

KOOPMAN

TE AMSTERDAM,

DIRECTEUR VAN HET ZEUS-
SCHE GENOOTSCHAP DER
WETENSCHAPPEN TE
VLISSINGEN,

BEMINNAAR VAN

KONSTEN EN WETENSCHAPPEN,

WORDT

DE NEDERDUITSCH E VERTALING

DEZES WERKS,

* 3

TEN

TEN BLYKE

VAN ERKENTENIS

DE ZYNER DIENAREN

HOOG AGTING,

DE ZYNER DIENAREN

OPGEDRAGEN

DE ZYNER DIENAREN
DE ZYNER DIENAREN
DE ZYNER DIENAREN
DOOR
DE ZYNER DIENAREN

ZYN WELEDELENS

DE ZYNER DIENAREN
ZEER OOTMOEDIGE DIENAREN,

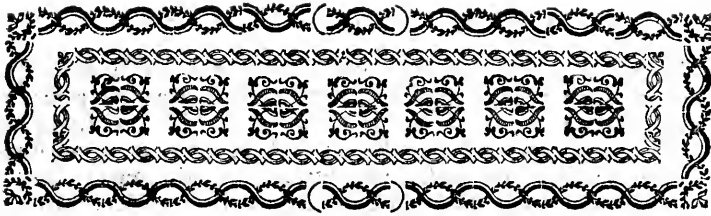
DE ZYNER DIENAREN

JOANNES VAN SCHOONHOVEN EN COMP.

DE ZYNER DIENAREN

DE ZYNER DIENAREN

DE ZYNER DIENAREN

VOORREDEN VAN DEN VERTALER.

Het was de Baron BIELKE, *Vice president van het Hof-gerigt van Finland*, die den eersten voorslag deed aan de *Koninglyke Maatschappij der Wetenschappen te Stokholm*, om enen man van bekwaamheid naar *Siberie, Ysland*, en andere gewesten, die op dezelve breedte met *Zweden* leggen, te zenden, ten einde daar zodanige waarnemingen te doen, en zulke verzamelen van in zaden en planten te maken, als dienstig zouden kunnen zyn om den landbouw, de handwerken, de konsten en wetenschappen in *Zweden* te volmaken. De Ridder LINNÆUS keurde den voorslag goed, dog oordeelde dat ene Reis door NOORD AMERIKA van nog uitgebreider nut wezen zoude, dewyl de *Amerikaansche* gewassen in dien tyd weinig bekend en niet volgens de konst beschreven waren, en om verscheiden redenen scheen het zeer waarschynlyk te zyn, dat de *Noord Amerikaansche* planten zeer wel de winters in *Zweden* zouden kunnen uitstaan; dus dat zeer velen van die gewassen van een zeer groot gebruik schenen te zullen zyn voor den landbouw en de geneskonst.

Tot

V O O R R E D E N .

Tot dus verre was die Reis niet meer dan een ontwerp, dat egter op nieuws op het tapyt gebragt werd by gelegenheid dat de Kapitein TRIEWALD, een Man in *Engeland* van wegens zyne bekwaamheden wel bekend, zyne waarnemingen omtrent de zydeeteelt uitgaf, en daarin gewag maakte van een foort van Moerbeziebomen, door den Heer LINNÆUS ontdekt, die de gestrengeden van de lugt in *Zweden* zo wel konden doorstaan als een sparreboom. En de Graaf TESSIN, een Heer van ene alomme bekende verdienste zo wel in de staatkundige als geleerde wereld, Voorzitter van de Koninglyke Maatschappy geworden zynde, bragt te wege dat men eenpariglyk besloot den Heer PIETER KALM, *Professor in de Huishoudingskonst te Aobo*, en *Medelid van de Koninglyke Zweedsche Maatschappy der Wetenschappen*, naar *Noord Amerika* te zenden. De kosten, die op zulk ene reis lopen zouden, waren in 't eerst een grote hinderpaal; dog de Koninglyke Maatschappy schreef aan de drie Hoge Scholen in het Ryk om onderstand tot ene zo grote en nuttige onderneming. *Aobo* zond ene geringe somme, *Lund* kon niets geven, maar *Upsala* maakte dit gebrek goed door ene ryke gift.

De Graaf PIPER werd verzogt ene somme gelds, die uit zyn geslagt jaarlyks aan de Hoge School van *Upsala* gemaakt was; tot onderstand van deze onderneming ten behoeven van den Heer KALM te bestemmen. De Graaf stond het verzoek geredelyk toe. Dog de Maatschappy van de Hoge School van *Upsala* nog ene jaarlyksche somme gelds, door het geslagt van HELMSFIELD aan dezelve gemaakt, ten behoeven van den Heer KALM verkregen hebbende, weigerde de Graaf PIPER zyne belofte gestand te doen, als zynde het strydig met de wetten der Hoge School; en zonder enig voorbeeld, dat een de zelve persoon twee jaargelden genieten zoude. De laatst overleden Koning van *Zweden*, toen Kroonprins en Kanselier der Hoge School, schreef over deze zaak, en verklaarde te wenschen dat uit de Schatkist der Hoge School ter bevordering van zo nuttige onderneming duizend *Platen*, dat is omtrent zestienhonderd guldens

V O O R R E D E N.

dens *Hollandsch* geld , geschikt werden. Het verzoek van den Prins werd door de Hoge School ingewilligd , en het geld der Koninglyke Maatschappy ter hand gesteld. Het *Komptoir der Handwerken* gaf driehonderd *Platen* , of omtrent vierhonderdentagtig guldens. De Heer KALM verteerde op zyne Reis zyne onderstaandgelden , behalven nog wel vyfdruizend daalders koperen munt , dat is ruim dertienhonderd guldens , uit zyn eigen zak , zo dat hy op zyne terugkomst zyne huishouding op enen zeer bekrompenen voet moest inrigten. De overige kosten moest de Maatschappy uit hare eigene schatkist goed maken.

ZIE daar in korte woorden een uittreksel uit de breedvoerige *Voorreden* van den Heer KALM zelve , waaruit men zien kan , met welken yver voor het gemene belang men in een land is aangedaan geweest daar het geld zo schaarsch is , en welk eene loffelyke drift voor de bevordering der wetenschappen in 't algemeen , en voor de Natuurlyke Historie en de Huishouding in 't byzonder , de Hoge Scholen in *Zweden* , en zelfs byzondere personen in dat Ryk bezielde heeft , zo dat zy hunne eigene inkomsten liever hebben willen verteren , dan zulk een nuttig ontwerp optegeven. Diergelyk een voorbeeld hebben wy gezien omtrent den Heer HASSELQUIST , die , met een ziekelyk en teringagtig lichaam naar *Klein Asia* , *Egypte* en *Palestina* reisde , en zulke schatten van nieuwe planten en dieren verzamelde , dat het *Zamenstel* van den Heer LINNÆUS noit zo vele soorten zou bevat hebben , indien die grote Natuurkundige deze rykdommen niet tot zyn gebruik had kunnen aanwenden , welken de Koningin van *Zweden* zeer milddadiglyk gekoft heeft door het betalen van de nagelaten' schulden van den Heer HASSELQUIST , die overleed in 't midden zynere nuttige navorschingen. De Heer OSBECK heeft ook op zyne Reis naar *China* zeer vele nuttige navorschingen op zyn' eigen' kosten gedaan , en die wereldkundig gemaakt op kosten van zyn Kerspel. De Heer TOREEN stierf op de Reis , en heeft zyne brieven , in het werk van den

* *

Heer

V O O R R E D E N.

Heer OSBECK, tot bewyzen van zyn uitmuntend vernuft en zyne pryswaardige begeerte ter bevordering van nuttige wetenschappen, nagelaten. In dit Land ziet men op het verspillen van ene matige s6mme gelds als op niets, dog zo is het niet in *Zweden*. Zo dat men deze pogingen moet beschouwen als zeer roemrugtig voor het *Zweedfche* Volk en den groten LINNÆUS, die in alles wat opzigt heeft op de Natuurlyke Hiftorie de eerfte dryfveer is in dat Ryk.

DE Heer KALM, verlof van den Koning verworven hebbende om voor enigen tyd ontlagen te zyn van het waarnemen van zyn ampt als Hoogleraar, en paspoorten, nevens brieven van voorschryving aan verſcheiden' Staatsdienaars van wegen *Zweden* aan de Hoven van *Londen*, *Parys*, *Madrid*, en in den *Haag*, gekregen hebbende, vertrok van *Upsala* den 16. October 1747. Den 11. December ging hy onder zeil van *Gothenburg*, dog wierd door enen geweldigen storm gedwongen te *Gromſtad* in *Noorwegen* in te loopen, van waar hy den 8. Februari 1748. onder zeil ging, en den 17. van die maand te *Londen* aankwam. Hy bleef in *Engeland* tot den 15. Auguſtus, doende ondertuffchen een reize naar *Woodford* in *Effex*, en naar *Little Gaddesden* in *Hertfordſhire*, de verblyfplaats van WILLIAM ELLIS, enen Man zeer bekend door zyne uitgegeven' werken over den Landbouw, dog wiens werkdadige Huishouding de Heer KALM niet vond te beantwoorden aan zyne leerſtellingen daaromtrent in zyne werken. Ook bezogt hy *Ivinghoe* in *Buckinghamſhire*, *Eaton*, en verſcheiden andere plaatfen, en beſchouwde alle de zeldzaamheden en de tuinen in en omtrent *Londen*. Eindelyk ging hy naar *Philadelphia*, waar hy den 26. September aankwam. Het overige van dat jaar beſteedde hy tot het verzamelen van zaden, en het doen van verſcheiden ſpringtogtjes rondom *Philadelphia*. Den winter bragt hy onder de *Zweden* door, die te *Rakoon* in *New Jerſey* woonagtig waren. Het jaar 1749. reisde hy door *New Jerſey* en *New York*, langs de Rivier *Hudſon* naar *Albany*, en van daar naar *Montreal* en *Quebec* in *Kanada*, toen in de magt der *Franſcheu*

V O O R R E D E N .

ſchen. Tegens den winter van dat zelve jaar keerde hy weder terug naar *Philadelphia*, en zond ene nieuwe lading van zaden, planten, en andere zeldzaamheden naar *Zweden*. In 't jaar 1750. bezogt hy de weſtelyke delen van *Penſylvanie* en de kuſt van *New Jerſey*. Zyn Reizgezel LARS JUNGSTROM bleef den gehelen zomer over in het eerſt genoemde Landſchap om zaden te vergaderen, terwyl de Heer KALM zelf door *New York* en over de *Blauwe Bergen* heen naar *Albany* toog, en van daar, langs de Rivier de *Mohawk*, naar het Land der *Iroquoizen* of der *vyf Volken*, waar hy kennis maakte met de *Mohawks*, de *Oneidas*, de *Tuskaroras*, de *Onandagas* en de *Kayugaws*. Hy bezogt en bevoer toen het grote Meer *Ontario*, en zag den beroemden *Waterval van Niagara*. Op zyne terugreis trok hy de *Blauwe Bergen* op ene andere plaats op nieuws over, en bereikte *Philadelphia* weder in de maand van October.

In het jaar 1751. den 13 Februari begaf onze Reiziger zig te *Newcaſtle* aan boord, en landde, naar enen zeer gevaarlyken togt van wegens allergeweldigſte ſtormwinden, den 29. Maart te *Londen* aan. Den 5 Mai ging hy op reis naar *Gothenburg*, bereikte die plaats den 16. van die zelve maand, en den 13 Juni *Stokholm*, na op dezen waarlyk nuttigen togt drie jaren en agt maanden te hebben toegebracht. Hy keerde van daar weder naar *Abo*, waar hy in zynen eigenen tuin enige honderden van *Amerikaanſche* planten aankweekt, dewyl 'er nog in die plaats geen openbare tuin is ten dienſte der Hoge School. Hy gaf het verhaal van zyne Reis by tuſſchenpozingen uit, ter oorzake van de koſten, die te hoog lopen zouden indien hy het gehele werk op eens gemeen maakte, in een Land daar men ſlegts weinig Boekverkopers vindt, en daar de Schryver zelf dikwyls het werk van den Boekverkoper doen en merkelyke ſommen ſchieten moet.

DE Reis van den Heer KALM kwam oorfpronglyk in het *Zweeſch* in 't ligt. De Voorreden van zyn eerſte Deel was ge-

V O O R R E D E N.

tekend te *Aobo* den 13. Juli 1753. Twee Broeders, MURRAY genoemd, zetteden het Werk in het *Hoog Duitfch* over, in drie Delen in groot *Oftavo*, waarvan het eerfte in 't jaar 1754. het tweede in 1757. en het derde in 1764. te *Gottingen* het ligt zagen. De Heren MURRAY zyn *Zweden*, en een van hun is Leerling geweest van den Ridder LINNÆUS; zo dat men op hune overzetting zo wel als op het oorspronglyke kan staat maken. In *Engeland* vond deze fraye Reisbefchryving enen uitmuntenden Vertaler, in den perfoon van den Heer JOHN REINHOLD FORSTER, enen Man wiens kundigheden, byzonderlyk in de Natuurlyke Hiftorie, en alle de Wetenfchappen daartoe betrekkelyk, uit meer dan een van zyne Werken bekend zyn. Deze gaf deze Reisbefchryving insgelyk in drie Delen in groot *Oftavo* in het jaar 1770. en 1771. uit, voorzien met verfcheiden fraye en geleerde aantekeningen, en met agterlating van vele zaken, die den *Engelfchen* Lezer niet zeer aangenaam of nuttig zouden geweest zyn. De Heer KALM geeft in zyn *Eerfte Deel* ene zo breedvoerige befchryving van den Landbouw en de Huishoudingskonft in *Engeland*, dat de Reis naar *Noord Amerika* eigenlyk niet dan op *Bladzyde* 112. van het *Tweede Deel* der *Hoog Duitfche* Overzetting begint. Dit was van veel nut voor zyne Landsgenoten de *Zweden*, dog zou van gering voordeel voor den *Engelfchen* Lezer geweest zyn. Ook is de Heer KALM vry wydlopig in het befchryven van zyne overvaart uit *Engeland* naar *Amerika*, tekenende, ten gevallen zyner Landslieden, tot de minfte omftandigheden der Reis aan, welken hun, die deze togten zelden doen, nieuw en van belang konden wezen, dog die in *Engeland* vervelend zouden geweest zyn. De Heer FORSTER heeft om die reden alle die byzonderheden rakende *Engeland*, en verfcheiden' anderen, aangaande den overtogt over den *Atlantifchen Oceaen*, agtergelaten. Van de aankomft des Reizigers te *Philadelphia* af heeft hy den Schryver ftipt gevolgd, alleen in enige weinige byzonderheden uitgenomen, die van zeer weinig belang waren, als, by voorbeeld, de manier van oesters te eten, van appelen in te leggen, en diergelyken.

V O O R R E D E N.

Wy hebben ons van beide de Uitgaven, de *Hoog Duitſche* en de *Engelſche*, naarſtiglyk bediend, de ene met de andere zo nauwkeurig vergelijkende als het ons mogelyk was. De redenen, waarom de *Engelſche* Vertaler het Werk omtrent een derde bekort heeft, zo wel van kragt ten opzigte van den *Neder Duitſchen* als van den *Engelſchen* Lezer zynde, zyn wy daarin voor 't grootſte gedeelte het voorbeeld van den Heer FORSTER gevolgd, en hebben onzen Lezer het verdriet willen ſparen van breedvoerig de beſchryvingen te moeten lezen van het maakſel van enen ploeg of ene egge in *Engeland*, en diergelyke dingen meer. Wy hebben maar een kort berigt gegeven van des Schryvers Reis van *Upsala* tot *Londen*. Zynen overtocht uit *Engeland* naar *Penſylvanie* hebben wy ook verkort, dog egter enigſins breedvoeriger dan de Heer FORSTER doet gelaten. Maar federt de aankomſt van den Reiziger te *Philadelphia* hebben wy niets overgeſlagen, of het moeft de ene of andere byzonderheid wezen die ons van geen belang ter wereld toefcheen, of die de Schryver by herhaling zynen Lezer geeft, gelyk ettelijke reizen gebeurt, en waartoe zyne wyze van ſchryven by een Dagverhaal aanleiding gegeven heeft.

DE Heer KALM ontſchuldigt zig in zyne Voorreden aangaande de geringe ſierlykheid van zynen ſtyl. „Deze toont,” zegt hy, „op vele plaatſen de afgematheid aan met de welke ik, „dikwyls zeer laat des avonds de pen gevoerd hebbe.” Het afbreken van 't verhaal, dat noodwendig door op iederen dag het aangemerkte te gewagen moeft veroorzaakt worden, en de herhalingen die daar uit ontſtaan moeſten, dienen voorzeker niet om den ſtyl enen aangenamen zwier by te zetten. Wy hebben egter hierin gene verandering willen maken, alleenlyk hebben wy het melden van den dag op zulke plaatſen agtergelaten, waar het van genen dienſt tot verſtand des verhaals was den juiften dag te weten waarop elke zaak is aangetekend.

DE Heer KALM heeft zig by het meten bediend van *vademen*, *ellen*, en den *Zweedschen voet*, die tot den *Engelſchen voet*

V O O R R E D E N.

staat als 1134. tot 1350. en de *Engelfche voet* staat tot den *Rheinlandfchen* als 11264. tot 11599.

Tot het doen zyner Waarnemingen aangaande het Weder, welken wy aan 't einde van ons *Tweede Deel* by malkander geplaatft hebben, gebruikte hy den Thermometer van CELSIUS, van den welken men zig in *Zweden* gemeenlyk bedient, en de zyne was door den Heer CELSIUS zelve gemaakt. De tuffchenruimte op den zelve tuffchen het punt van vorft en dat van kokend water is in 100. gelyke delen verdeeld.

Op het voetfpoor van den *Engelfchen* Overzetter hebben wy in 't noemen der Planten ons van de namen bediend die men in het *Specimen Plantarum* en 't *Systema Naturæ* van den beroemde LINNÆUS vindt. Wy hebben niet dan by de allerbekendfte Planten de *Neder Duitfche* namen gebruikt, eensdeels om dat de namen van LINNÆUS by de Kruidkundigen, voor wie voornamelyk dit gedeelte des Werks van belang is, het beft bekend zyn, en dat de Planten, by hare gemene namen genoemd, evenwel den meeften anderen daarom niet beter bekend zouden wezen, en anderdeels om dat de konftnamen, federt het algemene aannemen van het zamenftel van LINNÆUS, by de meefte Kruidkundigen ook de algemene namen geworden zyn, daar de gemene namen der gewaffen dikwyls niet dan op ene zekere plaats verftaan worden.

DE befchryvingen, die de Heer KALM van Dieren, Planten en Delfftoffen geeft, fchoon vry breedvoerig, dog egter, in 't oog van zulk enen Natuurkundigen als hy is, niet zo uitgebreid zynde als hy ze oordeelt te moeten wezen, verontfchuldigt hy zig daar omtrent, met den Lezer naar een *Latynfch* Werk te wyzen, waarin hy dat gebrek belooft opzettelyk te vergoeden.

Wy hebben gedagt den Verzamelaars van Reisbefchryvingen vermaak aan te doen met dit Werk in groot *Quarto* uitte-

V O O R R E D E N

tegeven , vermits de meeste Reisbeschryvingen in het *Neder Duitſch* in dat formaat gedrukt zyn.

IN de *Hoog Duitſche* Uitgave ontbreekt ene Landkaart , een hoog nodig vereiſchte om ene Reisbeschryving wel te verſtaan. De Heer FORSTER heeft ene grote en uitmuntende Landkaart in zyne Overzetting ingevoegd , welke men nageſneeden en vertaald aan 't hoofd van onze Uitgave vinden zal. Ook heeft men in ons Werk verſcheiden' Platen geplaatſt , die inſgeelyks , alleen de Waterval van *Koboes* uitgenomen , in de *Hoog Duitſche* Uitgave gemiſt worden , en uit de *Engelſche* overgenomen zyn.

WAT de aantekeningen onder aan de Bladzijden aangaat , dezen zyn meest allen van den Heer FORSTER , alleen enige weinigen uitgenomen. Onderſcheidshalven hebben wy die welken van dien Heer zyn met een F. getekend.

Dit *Eerſte Deel* ſtaat binnen kort van het *Twede* gevolgd te worden , het welk reeds geheel vertaald , en voor een gedeelte afgedrukt is.

B E R I G T

A A N D E N

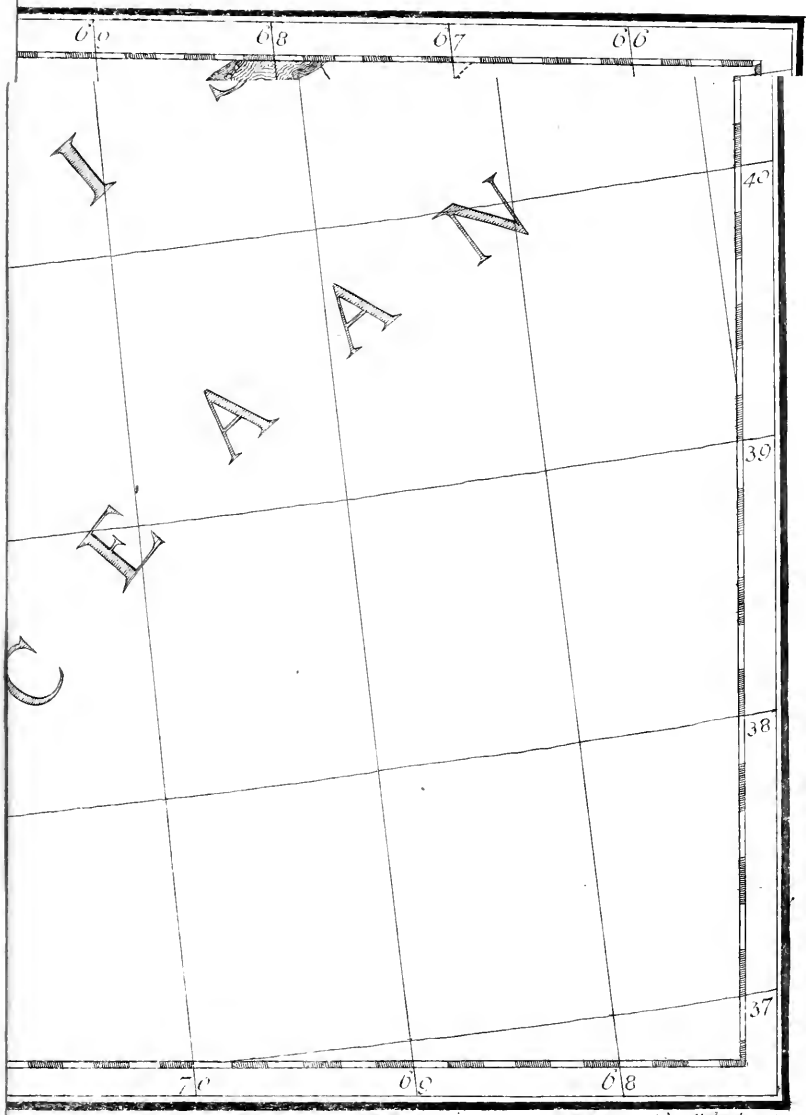
B I N D E R.

De Kaart moet geplaatst worden tegen over Bladz. I.
van 't Eerfte Deel.

Plaat I. tegen over Bladz. 140.

Plaat II. tegen over Bladz. 204.

Plaat III. tegen over Bladz. 206.

P. M. Gallettoni

B E R I G T

A A N D E N

B I N D E R.

De Kaart moet geplaatst worden tegen over Bladz. I.
van 't Eerste Deel.

Plaat I. tegen over Bladz. 140.

Plaat II. tegen over Bladz. 204.

Plaat III. tegen over Bladz. 206.

Naam en Aardgelykheid
KAART
 van de widd. en
NOORD AMERIKA
 welke is
 met W. P. M. A. de Witte
 P. J. J. van der Wijk
 en J. J. van der Wijk
 van de Koninklijke Akademie
 van Wetenschappen
 te Amsterdam
 P. J. J. van der Wijk
 te Utrecht

R E I S

D O O R

N O O R D

A M E R I K A.

IK vertrok den 16. October 1747 van *Upsal*, met my nemende den Vertrek
 Tuinier LARS JUNGSTROM, enen man die zig in de kennis van *Up-
 sal*.
 der bomen en planten zeer geoeffend had, en daarenboven de te-
 kenkonst en de werkruigkunde verftond. Ook geloof ik niet dat oit iemant hem in onvermoeidheid op de reis en in trouw overtreffen kan. Wy spoedden ons van *Upsal* naar *Gothenburg*. Hier hield ons een aanhoudende tegenwind tot den 11. December op. Dien dag gingen wy onder zeil; dog een gevaarlyke storm dwong ons te *Gromstad* in *Noorwegen* intelopen, van waar ik een togte naar *Christiansand* deed. Den 8. Februari 1748. gingen wy weder onder zeil naar *Engeland*, en bereikten *Londen* den 17. derzelver maand. Dog wy konden gene gelegenheid vinden om naar *Amerika* op reis te gaan voor de maand Augustus. Den tyd van ons verblyf in *Engeland* besteedden wy om enige delen van dat Ryk te bezien. Eindelyk gingen wy den 5. Augustus aan boord van de MARY GALLY, Kapitein LAWSON, bestemd naar *Philadelpbia* in *Noord Amerika*. Om zes uren na den middag ligten wy het anker van voor *Gravesend*, en zeilden een goed eind de *Theems* af eer wy het anker vallen lieten.

Wy bereikten den 6. na enige uren zeilens den mond der *Theems*, Vertrek
 wendden naar het *Kanaal*, houdende gestadig de kust van *Kent* in 't ge-
 zigt, die wy somtyds onder 't laveren zeer naby kwamen. Zy besfaat uit *Engel-
 land*.
 uit hoge en genoegzaam loodregt steile krytbergen, waarin men vele bedden van vuurstenen ontdekken kan. Op deze bergen leggen voortreffelyke akkers, meest van weil, dewelke reeds begon ryp te worden.

OM zes uren des avonds kwamen wy voor *Deal* ten anker, ene klei- *Deal*.

ne Stad of een vlek, gelegen aan het inkomen ener Bai, welke, voor de zuiden en oosten winden openleggende, gene zeer goede Haven maakt. De Schepen voorzien zig hier gemeenlyk van voorraad. Deze handel, de visschery, en de kapery in den laatsten oorlog, hebben de inwoonders merkelyk verrykt. De Schepen die naar *Londen* willen nemen hier loofen in.

Logworms. DEN volgenden dag zag ik ene menigte van Visschers, by ebbede zee, naar sommige ondiepe plaatfen varen, waar men een fyn zand op den bodem vindt, om een soort van *Zeevormen* (*) te vangen, die onder 't zand hun verblyf hebben, somtyds agttien duimen diep, en welken de Visschers uit het zand graven met ene kleine drietandige yzeren vork. Deze wormen, hier *Logworms* geheten, gebruikt men tot een aas voor de visschen.

Het *Kanaal.* DEN 8. Augustus, 's morgens om drie uren, volgden wy den stroom het *Kanaal* in, voeren voorby *Dover*, en zagen duidelyk de gedagte van den vermaarden CAMDEN in zyn *Britannia* bevestigd, dat op die plaats *Engeland* voorheen door ene landengte aan *Frankryk* en *Vlaanderen* vast geweest is: Beide de kusten maken hier tegen overmalkander twee uitspekende punten; beiden bestaan uit het zelve soort van krytbergen, die dezelve gedaante hebben, zo dat men de *Engelsche* kust kenkende, en naderhand de *Fransche* naderende, zonder te weten waar men was, dezelve voor de *Engelsche* kust nemen zou. (†)

Dungnesf, enz. VAN den 9. tot den 12. Augustus dreven wy voor stroom en zeilden by beurten door het *Kanaal* voorby *Dungnesf*, *Fairlizht*, het Eiland *Wight*, *Portsmouth*, *Portland*, en *Bolthead*.

De Bai van *Biskaye.* DEN 13. geraakten wy buiten 't *Kanaal*, en kwamen in de *Bai van Biskaye*.

Zware Golven. DEN 14. hadden wy tegenwind, het welk het stampen van 't Schip vermeerderde, want men merkt in 't algemeen aan, dat in de *Bai van Biskaye* de zwaarste en breedste baren gaan, van gelyke grootte als in de zee tusschen *Europa* en *Amerika*; zy zyn dikwyls ene halve *Engelsche* myl breed en hoog naar evenredigheid. De *Oost* en *Noord Zee* integendeel hebben korte en gebroken golven.

WANNEER 'er een beest aan boord geslagt wordt, hangt het bootsvolk

(*) *Lumbrici*. De Ridder LINNÆUS heeft dezen Worm beschreven in zyne *Westgotische Reisbeschryving* Bl. 109. en in zyne *Fauna Suecica* No. 1279. afgebeeld.

(†) Deze gedagte heeft ook de Heer BUFFON bevestigd in zyne *Histoire Naturelle*.

volk enige varfche stukken enigen tyd in zec, het welk het vleefch, zegt men, goed houdt.

DEN 15. begonnen de golven wat zagter te gaan, en een fchuim, Kleinder Golven dat zig 'er op vertoonde, wierd gehouden by ftit weder een voorbo- de te zyn, dat zy enige dagen agtermalkanderen in den zelve toef- tand blyven zullen.

OMTRENT den middag ftak een noordooften koeltje op, 't welk nadenmiddag aanwakkerde, en ons ene fraije vertoning gaf, dewyl de zware golven het water naar ene ftreek drevén, en de noordooften wind de baren in ene geheel andere rigting boog. Door het ge- weldig ftaan van de ene tegens de andere baar, konden wy merken dat wy door enen fterken froom voeren, welks ftreek de Kapitein niet bepalen kon.

VAN den 16. tot den 21. bleef dezelve gunftige koelte aanhouden Aanmer- tot ons groot genoegén en onze verwondering, want de Kapitein king. merkte aan, dat het iets zeer ongewoons is, enen ooften of noord- ooften wind tuffchen *Europa* en de *Azores*, welken het Scheepsvolk de *Wefter Eilanden* noemt, langer den twee dagen aan een te ont- moeten, dewyl de gewone wind hier de weften is. Dog aan gene zyde der *Azores* wajen allerhande winden, vooral om dit jaargetyde, ook houden daar de weften winden niet lang aan; waarom de Zee- lieden rekenen, dat als zy de *Azores* voorby zyn, zy de helft van den weg tuffchen *Europa* en *Amerika* hebben afgedaan, fchoon het inderdaad nog maar een derde van den weg is. Men krygt deze Ei- landen zelden in 't gezigt, want men houdt 'er van af ter oorzaak van de gevaarlyke verborgen klippen, die 'er rondom heen leggen.

DEN 22. Augustus verzekerde ons de Kapitein omtrent den mid- dag, dat wy binnen vierentwintig uren enen zuidweften wind heb- Tekens aangaant de den wind. ben zouden. Ik vroeg hem de reden van deze voorzegging, en hy wees op zekere wolken in 't zuidweften, welker fpitfen zig naar 't noordweften keerden, en zeide my dat zy veroorzaakt wierden door enen wind komenden uit de overgefelde ftreek. Ik hoorde dat wy thans omtrent half weg van *Penfylvanie* waren.

DEN 23. omtrent 's morgens ten zeven uren ontftond de verwagte zuidweften wind, en verfelde onze vaart zo zeer, dat wy omtrent agt *Engelfche* mylen wegs in een uur afleiden. Dog den volgenden dagging de wind leggen en was ons tegen, zo dat wy nauwlyks iets vorderden. Men voorzei ons een ftormpje, dewyl de bovenfte wolken zeer dun en als in ftrepen verdeeld waren, gelyk uitgekamde wol of garen, het welk men altyd voor een teken van ftorm houdt. De ftrekking van deze wolken was noordoofst en zuidweft, volgens de ftreek van den wind dien wy hadden. Tegen den nagtging de wind leggen, en wy hadden

ene volmaakte filte, het welk een teken is van ene aanstaande verandering van wind.

DEN 25. en 26. ontfond de westen wind en wierd hoe langer hoe sterker, zo dat de Zee op ons dek sloeg. Den morgen van den 27. kregen wy enen beteren wind, die verscheiden streken doorliep, en tegen den avond enen storm gaf uit het noordoosten.

Waarnemingen.

DE Kapitein deelde my ene waarneming mede, die op ene langdurige ondervinding gegrond was. Namelyk, dat, schoon de winden in den *Atlantischen Oceaen* dikwyls veranderen, vooral des zomers, egter de gemeenste wind de westen is; en dit is de reden dat de overtocht uit *Amerika* naar *Europa* gemeenlyk in korter tyd geschiedt, dan van *Europa* naar *Amerika*. Behalven dat zyn de winden in den *Atlantischen Oceaen* gedurende den Zomer zeer aan sommige oorden bepaald, zo dat het op de ene plaats kan stormen en op den afstand van enige mylen geheel stil zyn. 's Winters zyn de winden veel standvastiger, strekken zig verder uit, en zyn heviger; zo dat dan dezelve wind langen tyd over den gehelen *Oceaen* regeert, en zwaarder golven doet gaan dan des Zomers.

DEN 30. Augustus, den nacht te voren enige zware weerligten gezien dog geen donder gehoord hebbende, vroeg ik den Kapitein, of hy my daar enige reden van geven konde. Hy zeide my, dat dit verschynsel zeer gemeen en een gevolg van ene voorgaande hette in de lugt was; maar dat, wanneer men het in den winter zag weerligten, voorzigtige Zeelieden gewoon waren zeil te minderen, dewyl zy binnen weinig uren enen geweldigen storm verwagten. Even zo is het ook als in deze wateren om dit Jaargetyde zig een wolk in 't noordwesten komt opdoen, want de ondervinding doet hen dan ook enen gewissen storm te gemoet zien.

DEN 1. September hadden wy tegenwind; den 2. liep de wind noordelyk, was ons den 3. weder tegen, en den 4. en 5. was hy goed. Wy bevonden ons den 5. op 40. graden 3. minuten *Noorderbreedte* en tuschen 53 en 54 graden *West van Londen*.

BEHALVEN de golven die met den wind voortgingen, ontmoetten wy 'er den 4. en 5. die uit het zuidwesten kwamen, het welk de Kapitein aanmerkte als een teken van enen voorbyzjnden storm, naar den zuidwester hoek in de nabuurschap.

DEN 8. September waren wy op de hoogte van 38. gr. 24. min. *N.* en omtrent 65. gr. *W. van Londen*. Wy ontmoetten met tamelyken wind de zwaarste golven die wy op den gantschen togt hadden, waaruit de Kapitein opmaakte, dat hier de scheiding wezen moest tuschen den *Oceaen* en de *Amerikaansche Zeeboezems*, en kort daaraan kregen wy kleine baren, schoon de wind even sterk bleef.

DEN 9. wierden wy gewaar dat op sommige plaatsen de kleur van 't Kleur water, dat tot nog toe van een donker blauw geweest was, wat bleker werd. Somtyds troffen wy lange dog smalle strepen aan, omtrent van twaalf of veertien vademen in de breedte, waar het water helder groen, en daardoor van het overige geheel onderscheiden was. Men schryft dit toe aan het zand der zee of aan een zeker wier. Kleur van 't Zee-water.

DEN 12. ontdekten wy met stilte een zeil, dat wy voor enen *Spaanschen* Vrybuiters hielden, dus wy niet weinig in angst waren; dog wy zagen het zelve Schip enige dagen na ons te *Philadelphia* aankomen, hebbende het Scheepsvolk van hetzelfde de zelve vrees voor ons als wy voor hun gehad.

KAPITEIN LAWSON, die den meesten tyd van de reis het bed om Her ziekte had moeten houden, zeide ons dat wy niet ver van *Amerika* Schip konden wezen; dog de Stuurman was van ene andere mening, en men vernam den volgenden dag des avonds nog geen Land van de grote maas; ook vond men geen grond op de diepte van verscheiden vademen. Dus moest het de Kapitein opgeven. Wy vervolgden dan des nagts langzaam onze reis. Om drie uren des morgens beval de Kapitein het lood uitwerpen, en de matroos riep ten eersten *tien vadem*, waarop een geweldig geschreuw aan boord ontstond. De Stuurman peilde zelf, dan tien dan veertien vadem, maar hoe hy gemeten heeft weet ik niet, want een oogenblik nadat hy *veertien vadem* geroepen had stiet het Schip, en daarop kreeg het agtermalkander nog vier zeer hevige stoten. De onsteltenis was onbeschryfelyk. Het was nu 's morgens om half vyf, 't was nog donker, schoon de maan een weinig licht gaf. Daar waren meer dan tagtig menschen aan boord, en wy hadden maar enen boot. Gelukkiglyk geraakten wy weder los. Wy wendden, en ontkwamen dus het gevaar. Toen het dag wierd zagen wy het vaste Land van AMERIKA voor ons. De kust ziet 'er witagtig uit, is laag, en wat hoger op met dennebomen bedekt. Wy wierden gewaar dat de bank, waarop wy gestoten hadden, vlak over *Arkadie* in *Maryland* lag, op 37. gr. 50. min. N. omtrent ene kleine *Zweedische* myl van de kust.

Wy volgden de kust van *Maryland*, die wy steeds in 't gezigt hielden; dog Kaap *Hinlopen* dien avond niet kunnende bereiken, daar wy enen loots dagten intenenen, kruiften wy den gantschen nacht voor de *Bai van Delaware*. Wy verwagten regen, om dat het zo donker was, maar na den ondergang der Zon viel 'er alleen een zware dauw, zo dat onze klederen, zo wel als enige bocken, die 't Scheepsvolk op 't dek had laten leggen, zo nat wierden als of 'er water op gegoten was. De *Engelschen* voorfpellen hieruit in *Engeland*.

land ene zware hitte voor den volgenden dag, en dit, zeide de Kapitein, had ook plaats in *Amerika*.

De Kuff. DEN 14. zetteden wy met eenen gunstigen wind onze reis voort; wy hadden aan bakboord altyd land. De Kuff was laag en bedekt met een fyn wit zand. Dieper landwaards in was het vol van dennebomen. Om half agt des morgens kwam de loots aan boord, die van zelfen van Kaap *Hinlopen* gekomen was. Dit is een uistek lands ten westen der BAI VAN DELLAWARE, waarop een Dorp legt. Het land behoort hier geheel tot PENSYLVANIE, dog het geen ten oosten de Bai is tot NEW JERSEY. Van Kaap *Hinlopen* tot *Philadelphia* rekent men honderd en vyftig *Engelsche* mylen, dog van den mond der *Dellaware* af maar negentig. Wy staken de Bai over, hebbende nu vier en dan elf vadem waters. Hier leggen verscheiden banken, waarop menig Schip verongelukt is.

Scheepstimmerhout. DE Oever was landwaards in met schone Bomen bedekt, en de Loots zo wel als de Stuurman, die te *Philadelphia* geboren was, verzekerden, dat het land hierom heen vol is van het schoonste Scheepstimmerhout. De *Engelschen*, vooral de Kooplieden, laten in deze Volkplantingen zeer veel Schepen bouwen. Dit geschiedt gemeenlyk des Winters, zo dat de Schepen met het Voorjaar in Zee kunnen gaan.

De *Dellaware*. EEN weinig na den middag kwamen wy aan den mond der *Dellaware*, daar wel drie mylen breed, dog die hoe langer hoe smaller wordt, zo dat zy voor *Philadelphia* nauwlyks ene *Engelsche* myl breedte heeft. Zy ontspringt veel hoger landwaards in. Het land was laag, en op den Oever met zware Eiken en andere Bomen bedekt. Tusschen de Bosschen vertoonden zig Akkers, Landhoeven, en Weiden voorzien van vee. Hier en daar stonden Hoibergen. De wind voerde ons van het strand enen aangenamen reuk toe, ontsaan uit het gemaide gras en andere kruiden.

Newcastle. WY zeilden vry diep in den nagt de Rivier op, en voeren by het vallen van den avond voorby *Newcastle*, ene kleine Stad, op den westelyken Oever der *Dellaware*. Zy is de oudste Stad van het gehele Land, en is door de *Hollanders* aangelegd. Zy heeft minder handel dan *Philadelphia*, schoon zy boven die plaats vele voordeelen heeft, waar onder dit geen van de minsten is, dat de Rivier voor haar zelden toevriest, daar zig voor *Philadelphia* elken Winter het Ys vastzet, zo dat 'er de Scheepvaart voor enige weken door afgebroken wordt. Maar rondom *Philadelphia* is het Land zeer sterk bebouwd, en de meeste waren vlieten daar te zamen.

Voor-gaande bezitters. DE *Hollanders* drongen zig hier uit nyd in, ten tyde dat het Land *Zweden* nog toekwam. Het gelukte hen den *Zweden* allengskens den
voet

voet te ligten. Het kwam zelfs tot enen openlyken kryg, waarin de *Hollanders* den zegen behaalden. Dog hunne vreugd was van korten duur; want enige jaren daaraan namen hun de *Engelfchen* het Land weer af. Wy wierpen het anker een weinig later.

DEN 15. Sept. voeren wy al hoger den stroom op. Het Land was aan beide de Oevers byna overal bewoond, dog de Landhoeven lagen tamelyk wyd van malkander. Om agt uren des morgens zeilden wy voorby *Chester*, ene kleine Stad op den westelyken Oever der Rivier. De Stuurman wees ons al de plaatfen aan waar nog *Zweden* woonden.

EINDELYK kwamen wy om tien uren te *Philadelphia*, na tusschen *Philadelphia* *Gravesend* en deze plaats nog niet een en veertig volle dagen onderweg geweest te zyn. Onze reis werd voor zeer gelukkig gehouden, want men brengt anders in den Winter dikwyls veertien, ja negentien en meer weken, in den overtocht door. Wy hadden weinig stormen en veel schoon weder gehad. Kapitein *Lawson* verklaarde het noit zo gezien te hebben. De Zee sloeg noit over de kajuit heen, en de vensters bleven altyd open. Verscheiden *Duitschers*, die aan boord waren, sliepen op het dek. En Kapitein *Lawson's* vriendelykheid, die hy niet groter aan enen bloedvriend had kunnen betonen, vermeederde my zeer het aangename van de reis.

Wy hadden op reis verscheiden aanmerkingen gemaakt rakende de Natuurlyke Historie. (*) Wy zagen den 16. en 17. Aug. een soort van Zeewier, *Fucus* by LINNÆUS, dat veel geleeke naar ene rift uyens, zo dik als een vuisst, en wit van kleur. Digt by *Amerika* en in de *Amerikaansche Golf* ontmoetten wy den 11. Sept. nog verscheiden soorten van wier, een van welke soorten het Scheepsvolk *Rockweed* noemde. Een ander zag 'er uit als een snoer parelen, en een ander was wit, omtrent een voet lang, final, overal even breed en regt. Van den 24. Aug. tot den 11. Sept. zagen wy geen ander wier, dan het geen gemeenlyk *Golfwier* genoemd wordt, (**) om dat men veronderstelt dat het uit de Golf van *Florida* komt. Anderen noemen het *Sargazo*, en LINNÆUS *Fucus natans*. De steel is zeer zeder, rondagrig hoekig, van een donker groen; het heeft verscheiden takken, en ieder tak heeft vele bladeren staande op ene ry, zeer dun, getand, en ene of anderhalve lyn breed, zo dat zy veel gelyken naar de bladen van het *Yslandsch* mos; de kleur is geclagtrig groen.

De

(*) In de *Hoogduitsche* Uitgaaf vindt men die aanmerkingen hier en daar verspreid. Wy hebben, op het voetspoor van den *Engelfchen* Vertaalter, het gevoelyker gedacht, die zelve hier by malkander te geven.

(**) *Gulfweed*.

Natuurkundige waarnemingen.

De vrugt heeft veel gelykenis naar de onrype Jeneverbes, is rond, groenagtig geel, glad van buiten, en waft onder de bladen op korte steeltjes van twee of drie lynen lengte; onder ieder blad zyn van een tot drie bessen; ik zag 'er noit meer aan. Sommige bessen waren klein, en doorgesneden zynde geheel hol, en bestonden alleen uit ene dunne schil. Dit schein de plant des te bekwamer te maken om op 't water te dryven. De bladeren worden aan 't einde der takken al smaller en smaller. De bovenste zyde is glad, de beneden zyde heeft ribben; (†) en hier vindt men dunne worteltjes, twee, drie of vier lynen lang. Men zeide my dat dit Golfwier, gedroogd en tot poeder gestoten, baredende Vrouwen gegeven wierd. Ook bediende men 'er zig van in koortsen; dog waarom en op welke wyze, kon ik niet te weten komen. Wat meer zuidwaards is de Zee op sommige plaatsen vele mylen ver geheel van dit Zeegras bedekt. Veel kleine gepunte hoorns en Hoornwier vindt men op dit gewas; en zelden ontmoet men 'er ene rift van waarin niet enige kleine garnaal of een klein krabje, by LINNÆUS *Cancer minutus*, gevonden worde. Ik vergaderde 'er agt van de laatste en drie van de eersten, en zettede ze in een glas met water. De garnaalpjes bewogen zig zo gauw als aen, rondom in 't glas, maar somtyds langzaam en hielden zig stil op den grond of aan den kant van 't glas. Wanneer 'er een der kleine krabjes by kwam, namen zy het by de voorste pootjes, doodden het, en aten 't op. Dezen vermydden daarom hunne vyanden. De krabjes geleken veel naar de garnalen; zy zwommen altyd op ene zyde, de zyden en de staart zig beurtelings bewegende. Zy konden hunne voorpoten in den mond steken; de sprietten waren in gedurige beweging. 's Morgens daaraan vond ik alle de krabben opgegeten van de garnalen. Als deze laatste op den grond van 't glas waren, kwamen zy dikwyls, met ene beweging gelyk die van enē Waterluis of de *Podura* van LINNÆUS, in een oogenblik boven op het water. In 't zwemmen bewogen zy al hun poten digt by een, en zodra zy die stil hielden zonken zy. De overgebleven garnalen bewaarde ik in sterck water, en 't verlies van myn krabje werd haast geboet door anderen, die men menigvuldig in de Boffen van 't Zeewier vind. Ik wys den Lezer naar een ander Werk, dat ik voor heb uitgegeven, waar ik deze Dieren nauwkeuriger beschryven zal. Op sommige plaatsen zagen wy ene krab zo groot als ene vuift, welke zwom door de gestadige beweging van hare poten, die zy zodra niet stil hield of het Dier begon te zinken. Eens zag ik enen groten kreeft, zwemmenden op de oppervlakte van het water.

Blubbers. Wy vonden drie soorten van de *Medusæ* van LINNÆUS, by de Engel-

(†) *Nervi longitudinales.*

Engelschen Blubbers genaamd. De eerste is de *Medusa Aurita*; zy is rond, purperagtig, opent zig gelyk een zak, waar, als ware het, drie witte kringen binnen in zyn; hare grootte verschilt van een tot zes duimen middellyns. Zy hebben die stekende en brandende eigenschap niet die de andere *Medusæ* bezitten, gelyk by voorbeeld die welken men op de Kust van *Noorwegen* en in den *Oceaan* vindt. Dezen vonden wy voornamelyk in het *Kanaal* en de *Bai van Biskaye*.

Na meer dan de helft van den *Oceaan* te zyn doorgelopen ontmoetten wy een ander soort van *Blubbers*, bekend onder 't Zeevolk by den naam van het *Spaansche* of *Portugeesche Oorlogschip*. Zy zien 'er uit als ene grote blaas, of als de longen van een Beest, plat op beide de zyden, omtrent zes duim over 't kruis, schoon purperrood van kleur; en wanneer men ze met de blote hand aanraakt veroorzaken zy ene groter branding dan enige andere *Medusæ*. Zy worden dikwyls van de golven het onderste boven gekeerd, dog regten zig in een oogenblik weer op, met het spitse eind naar boven.

In de *Amerikaansche* Gólf zagen wy behalven dit nog een ander soort, het welk het Zeevolk genen anderen naam gaf dan dien van *Blubber*. Het was van de grootte van een tinnen bord, bruin in 't midden. De rand was ligter van kleur, en in ene gedurige beweging.

Den 30. Aug. zag ik in den *Oceaan* een stuk houts dryven geheel bedekt met de *Ganzemossel*, de *Lepas anatifera* van LINNÆUS (*) In 't *Kanaal* zag ik in 't gezigt van 't Eiland *Wight* verscheiden witte Kapellen, zeer gelyk aan de Koolkapel, de *Papilio brassicæ* van LINNÆUS. Zy gingen nooit zitten, en wy verwonderden ons dat zy zig zo ver van land waagden. De Ganzemossel.

Sommige gemene Vliegen bleven in onze kajuit de gehele reis over in 't leven; en gevolglyk kan men niet besliffen of dit soort ook oorspronglyk aan *Amerika* eigen, dan door de *Europeanen* derwaards medegebragt is. Vliegen.

Den *Delphinus Phocæna* van LINNÆUS, by de Zeelieden het *Bruinzeevarken* geheten, (†) ontmoetten wy eerst in het *Kanaal*, en vervolgens Bruinzeevarken.

(*) Zie de *Uitgezogte Verhandelingen*. 2. D. bl. 576.

(†) De *Italianen* noemen dezen Visc *Porcopeſce*, waarvan daan de *Engelschen* *Porpelle*, en de *Duitschers* *Purpoisen* gemaakt hebben. De meeste volken van *Europa* noemen hem *Zeezwyn*. In de *Duitsche Zee* heet hy *Schwein*, by de *Hollanders* *Zeevarken* of *Bruinvisch*; by de *Zweden*, *Denen* en *Noorwegers*, *Marſuin*, waarvan de *Franschen* *Marſuin* gemaakt hebben. De *Tslanders* noemen hem *Suinbual*, dat is *Zwynwalvisch*. De *Sklawonische* volken zeggen *Swinia Morskaya*. Of deze algemene benaming daar van daan komt dat hy in 't zand der Zee wroet om Zandwormen en ander aas te vinden gelyk het Varken, dan om dat hy zo ipekagtig is, is onzeker. F.

volgens overal aan deze zyde de *Azores*; maar voorby die Eilanden ziet men hem zelden, tot dat men op de Kust van *Amerika* komt, daar wy hem in den mond der *Dellaware* menigvuldig zagen. Zy verschynen altyd in scholen, zomtyds meer dan honderd sterk. Zy zwemmen zeer snel; en schoon zy veel langs het Schip zwommen, als hadden ze vermaak in 't bruijfschen van het water tegens het Schip, verdwenen zy in een oogenblik daarna. Zy hebben de lengte van vier tot agt voeten; hun snoet gelykt naar de snep van een Gans; de buik is wit. Somtyds springen ze vier voet in de hoogte en van vier tot agt voet in de langte uit het water; maar hun geblaas toont dat hun dit moeite kost. De Matrozen tragten dikwyls te vergeefs hun van den boeg met een harpoen te treffen, dog hun gauwigheid was groter dan de handigheid van 't bootsvolk.

De *Bottlenose*. EEN ander Visch van het soort der Zeevarkens, (*) welken wy ontmoetten, wordt by de *Engelsche* Matrozen *Bottlenose* genoemd, en zwemt in grote scholen. Men doodt hem dikwyls met den harpoen, en eet hem. Hy is somtyds ruim twaalf voet lang. Van gedaante en wys van zwemmen gelykt hy zeer naar het Zeevarken. Men vindt ze overal, van het *Kanaal* af tot in *Amerika* toe.

Andere visfchen. ENEN Walvisch zagen wy op enigen afstand water spuiten. EEN grote Hai volgde het Schip enen korten tyd, en was schieelyk uit het gezigt, zonder dat wy in staat waren te bepalen tot welk soort hy behoorde. Dit was de enige Visch van het kraakbenige geslagt, dien wy zagen.

VAN het Beenagtige zagen wy 'er velen aan gindsche zyde der *Azores*, dog genen aan deze zyde dier Eilanden. Enen zagen wy op enigen afstand die zeer groot was. De Matrozen noemden hem *Albacor*; het is de *Scomber Thynnus* van LINNÆUS.

De *Dolpin*. DE *Dolpin* der *Engelschen* is de *Dorado* der *Portugezen* en de *Coryphæna Hippuris* van LINNÆUS. Hy is omtrent twee en een halven voet lang, by den kop zes duimen dik en drie duim breed. Hy wordt van den kop naar den staart toe aan smalder, waar zyn dikte over 't kruis anderhalven, en zyn breedte pas enen duim is. Digt by 't hoofd is hy van een schoon zilveragtig groen, maar by den staart donker blauw. De buik is wit, somtyds gemengd met een donker geel. Op de

(*) De Heer KALM vergist zig zekerlyk als hy den *Bottlenose*, den *Bottlenose*, tot het geslagt der Bruinvisfchen brengt. Hy heeft geen tanden, gelyk alle die tot dat geslagt behoren hebben. Enderhalven hoort hy onder de Walvisfchen van het eerste of tandelooze soort. Zie PENNANT'S *British Zoology* vol. 3. p. 40. Misschien zou men hem gevoeglyk noemen de *Balæta ampullata*, F.

de zyden vindt men enige ronde ligt bruine vlakken. Hy heeft zes, en niet zeven vinnen, gelyk men dagt; twee op de borst, twee aan den buik, ene aan den staart strekkende tot aan den aars, en ene langs den gehelen rug van een frai blauw. Hunne beweging in het water digt by het Schip was niet snel, en gaf gelegenheid ze met den harpoen of met een angel, waar men een stuk ingewand, een klein Vischje, of enen vliedenden Visch, aan deed, te vangen.

DE *vliegende Visch* is hun voornaamste voedfel; en de vrees voor den *Dolphin* dwingt dien zyn natuurlyk element te verlaten, en in de lugt zyne veiligheid te zoeken. De *Dorado* springt somtyds een vadem hoog uit het water, en houdt veel van by stukken houts of tonnen, die in zee dryven, te zwemmen. Men kookt of fruit hem, en eet hem met boter, wanneer hy tamelyk goed, dog wat droog van smaak is. In den buik van enen dezer visschen vonden wy verscheiden andere visschen, byzonderlyk een visch *Ostracion* geheten, die nog leefde, moerende het oogenblik te voren eerst ingezwolgen zyn. Hy had blauwe ogen, en was twee duim lang. Nog vonden wy 'er een ander klein vischje, een zeldzaam zeeinsekt, en enen vliedenden visch in. Alle dezen, nog niet verteerd en geheel onbeshadigd zynde, heb ik in sterk water bewaard.

DE *Vliegende visch*, *Exocetus volitans* by LINNÆUS, zwemt al- Vliegen-
tyd by grote scholen, somtyds van meer dan honderd stuks, allen te de Vis-
gelyk uit het water opvliegende, wanneer zy door andere visschen, schen.
inzonderheid den *Dolphin* gejaagd worden. Zy verheffen zig wel een vadem hoog uit het water, wanneer zy van het hoogste van een golf afvliegen; en men zegt dat ze somtyds op het dek der Schepen vallen. De grootste afstand dien zy in de lugt blyven is een goede snaphaanschoot, en dien doen zy af in minder dan ene halve minuut. Ik vond dat zy altyd tegens den wind in vlogen; en schoon my hier in het bootsvolk tegen sprak, bewerende dat zy in allerhande strekkingen hunne vlugt namen, wierd ik in myne mening bevestigd door de ondervinding gedurende de gantsche reis.

Wy zagen insgelyks den visch genoemd *Bonito*, *Scomber Pelamys* De Bo-
by LINNÆUS. Zy zwommen ook in scholen, jagt makende op klei- nito.
ne visschen, welke jagt een geluid in 't water maakte als dat van enen waterval, vermits zy als in een lichaam op een gedrongen zwemmen. Dog zy hielden zig altyd buiten 't bereik van het harpoen.

Uit die Dieren welken op 't land en in 't water leven, ontmoeten wy tweemaal ene Schilpad. Zy waren beiden omtrent twee voer in de middellyn.

VOGELS ziet men genoeg in de *Atlantische Zee*, maar meerder Zee- Vogels.
dan Landvogels.

DE *Stormvorkondiger*, by de *Engelschen Petrel*, by LINNÆUS *Procellaria Pelagica*, verzelde ons van het *Kanaal* af tot in *Amerika*. Gantsche vlugten van dezelve waren gestadig rondom het Schip, vooral daar de Zee, door het Schip gesneden, ene gelyke oppervlakte maakte; alwaar zy schenen neer te vallen, hoewel ze altyd aan 't vliegen bleven. Zy pikken op alles wat buiten boord valt, of bekyken het ten minsten. Kleine vischjes schynen hun voornaamste voedsel te wezen. By dag maken zy geen geluid, maar schreuwen des nagts geweldig. Men houdt ze voor voorbodens van storm, dus het bootsvolk hun gezelschap niet gaarne heeft en ze *Heksen* noemt; maar men ziet ze niet minder by schoon weder als anders, zonder dat 'er storm opvolgt. 'T kwam my voor, en men zeide my dat het ook zo was, dat zy somtyds langer dan een half uur onder water bleven. Zy gelyken naar *Zwaluwen*; en 't was als of zy iets van de oppervlakte des waters oppikten.

DE *Shearwater* der *Engelschen*, by LINNÆUS *Procellaria Puffinus*, is een andere Zeevogel, dien wy overal op onze reis zagen van het *Kanaal* af tot op de Kust van *Amerika*. Hy heeft de grootte en gedaante byna van een Zeemeuw of een End. De rug is bruin. Hy heeft gemeenlyk om den hals een witten ring. Zyn vlugt is zonderling en langzaam. Wy zagen duidelyk sommigen van deze vogels op visch-azen.

DEN *Phaeton Æthereus* van LINNÆUS, anders den *Keerkringvogel*, zagen wy het eerst omtrent den 50. gr. N. en 49. of 50. gr. ten west. van *Londen*. Hy is van gedaante als een Meeuw, en heeft twee lange vederen in zyn staart, die hem genoeg van alle andere vogels onderkennen doen. Hy vliegt dikwyls zeer hoog.

DE gemene *Meeuw*, by LINNÆUS *Larus canus*, zagen wy op de hoogte van *Ierland*.

DE *Zeezwaluw*, by LINNÆUS *Sterna*, schoon wat donkerder van kleur dan de gemene, vonden wy menigvuldig zodra wy op 41. gr. N. en 47. gr. ten westen *Londen* waren. Somtyds waren het troepen van enige honderden, waarvan er enigen op het Schip kwamen zitten.

IN de *Amerikaansche Golf* zagen wy enen Zeevogel digt by het Schip, dien 't bootsvolk een *Zeebeu* noemde.

LANDVOGELS ziet men nu en dan, en somtyds zeer ver van land, zo dat men dikwyls moeite heeft te begrypen hoe zy zo ver komen. Den 18. Aug. kwam 'er een vogeltje op 't Schip zitten, gelykende volmaaktelyk ene *Mees*, by LINNÆUS *Parus major*.

DEN 4. Sept. vlogen 'er enige Landvogels rondom het Schip, die de *Strandzwaluwen*, by LINNÆUS *Hirundines ripariae*, zeer gelyk zyn.

Zy

Zy kwamen fomtyds op de zeilen zitten. Op den rug waren ze grysbruin, op de borst wit, de staart was een weinig verdeeld. Een zware regenbui dreef ze van ons van daan. Den 2. Sept. zwoof ene zwaluw tegens den avond rodom het Schip, en kwam fomwylen op de mast zitten. Zy scheen zeer vermoeid te zyn. Enige malen kwam zy aan de vensters der kajuit, als zagt zy daar hare toevlugt.

DEN 10. Sept. zertede zig eén grote vogel, dien wy voor een Uil hielden, op onze zeilen. Het zelve deed ook een klein vogeltje.

DEN 12. kwam 'er een Boomspegt op ons want zitten. Zyn rug was grauwgefpikkeld. Een andere landvogel uit het mosschengeflagt kwam ook ene toevlugt by ons zoeken.

IN het *Kanaal* en in den *Ozään* zagen wy des nagts het water ligt geven, vooral daar het in beweging werd gebragt; fomtyds zwom eén enkele vonk meer dan een gehele minuut lang voor datze verdween. Men ziet dit het meest gedurende of kort na enen storm uit het noorden. Dikwyls is de zee als ware het vol vuurs; en deze blinkende vonken zetten zig niet zelden tegens de masten of de zeilen. Somtyds heeft dit ligt niet de gedaante van vonken, maar gelykt eer naar het ligt dat verrot hout geeft. (*)

HET *Theemswater*, dat onzen voorraad van varsch water uitmaakte, wordt gehouden voor het beste dat men hebben kan. In eiken tonnen opgefloten wordt het schielyk een weinig stinkende en bezinkt, dog diekwade reuk gaat 'er schielyk af, wanneer men het in grote fienen kruiken twee uren lang in de open lugt laat staan. Dikwyls vatten de dampen welken uit een ton komen, die lang toegeweest is, vuur, als 'er een kaars by komt wanneer men de ton opent; en het Theemswater wordt geagt dit meer te hebben dan enig ander, schoon my gezegd wierd dat het met alle ander water even eens is.

MAAR om den draad van het verhaal weer optevatten. Zodra wy 't anker voor *Philadelphia* hadden gefmeten, kwamen velen van de Inwoonders aan boord, om te horen of 'er ook brieven voor hun waren. Ik ging met den Kapitein aan den wal. Eer hy 't boord verliet, beval hy den Onderftuurman striktelyk, van genen der *Duitfche* Vluchtelingen naar land te laten gaan, voor hy zyne vragt, of zelfs, of iemand anders voor hem, beraald, of dat hem iemand gekoft had.

By myn vertrek van *1 onden* had ik brieven van voorschryving gekregen van de Heren *Abrabam Spalding*, *Peter Collinson*, *Doctör Mitchell* en anderen aan hunne Vrienden alhier. Dus was het my ligt ken-

B 3

(*) Hierover kan men nazien de *Uitgezogte Verbandelingen* D. 6. Bl. 405, en D. 7. bl. 106, en 255.

niffen te maken. De Heer BENJAMIN FRANKLIN, aan wien *Pensylvanie* voor hare welvaart, en de geleerde wereld voor zyne nieuwe ontdekkingen in de Elektriciteit, zo grote verplichting hebben, was de eerste die my bekend deed worden. Hy gaf my alle nodige onderrigtingen, en bewees my alle mogelyke diensten.

De
Lands-
geftelte.

Ik ging, vergezeld van den Heer *Jakob Bengtson*, een lid van den *Zweedfchen* Kerkeraad, en den Schilder *Gustavus Hesselius*, om de Stad en het land te zien. Ik bevond my in ene nieuwe wereld. Waar ik op den grond myne ogen floeg vond ik planten die ik niet kende. Wanneer ik enen boom zag, moest ik blyven staan, en vragen hoe hy heette. De eerste plant die myn ogen trof was een *Andropogon*, of een foort van gras; en het gras is dat stuk der Kruidkunde waarin ik altyd het grootfte vermaak vond. Ik fchrikte als ik bedagt dat ik zo veel nieuwe en onbekende stukken der Natuurlyke Historie in order brengen moest. In 't eerst bezag ik alleen de planten, zonder het te wagen my in een nauwkeuriger onderzoek in te laten.

Ik nam by een Winkelier, die een *Quaker* was, myn intrek. Ik ontmoette daar in huis goede en eerlyke menfchen, gelyk my de meesten van die fekte fchenen te zyn. Ik had hier, nevens mynen *Jungfroom*, kamer, ligt, bed, oppaffing en driemaal eten, indien wy wilden, voor twintig fchellingen, naar den loop van 't *Pensylvanifch* geld, in de week. Maar brand, wafchgeld en wyn, moest buiten dat betaald worden.

Befchry-
ving van
*Philadel-
phia*

EER ik verder myne reis verhaale, wil ik ene korte befchryving geven van de Stad *Philadelphia*, van de welke ik in 't vervolg dikwyls gewagen zal.

PHILADELPHIA, de hoofdstad van PENSYLVANIE, een Landschap dat voorheen een deel van NIEUW ZWEDEN uitmaakte, is ene der voornaamfte steden van NOORD AMERIKA, en naaft *Boston* de grootfte. Zy legt genoegzaam in 't midden der *Engelfche* Volkplantingen, op de breedte van 29. gr. en omtrent 50. min. N. en de lengte van 75. gr. *West van Londen*.

DEZE Stad werd in den Jare 1683, of zo als anderen willen 1682. door den bekenden *Quaker* WILLIAM PEN het eerst aangelegd, die dit gantsche Land van Koning *Karel den II.* van *Engeland* ten gefchenk verkreeg, nadien *Zweden* van zyn regt op het zelve had afgeftaan. Zy moest, volgens *Pens* ontwerp op een punt leggen, dat de Rivieren *Dellaware* en *Skilkull* by hare t'zamenvoeging maken, in ene vierkante gedaante, en twee *Engelfche* mylen lang en ene breed zyn. De ooftzyde moest tegens de *Dellaware* en de weftzyde tegens de *Skulkill* geraakt hebben. Men had werkelyk op beide de

Ri-

Rivieren begonnen te bouwen. Agt hoofdstraten, ieder twee *Eng.* mylen lang, en zestien dwarsstraten, elke van ene myl, werden afgeftoken, allen lynregt, en zeer breed. De oord was toen genoegzaam ene volkomene woesteny, bedekt met zware boffchen, en hoorde drie *Zweedfche* Broeders, *Svensfon* genoemd, toe, die 'er zig hadden neergezet. Zy verlieten met tegenzin de plaats wegens hare voordelige legging. Dog op 't laaft bewoog *Pen* 'er hun toe, die hun enige mylen verder tweemaal zo veel gronds gaf dan zy bewoond hadden. In 't vervolg heeft *Pen* zelf, en zyne opvolgers na hem, den gegevenen grond merkelyk ingekort, onder voorgeven dat de *Svensfons* zig meer toegeeënd hadden, dan hun was toegeftaan.

MAAR voor zulk ene uitgestrekte plaats, als de Stad volgens het ontwerp wezen moest, was het onmogelyk een genoegzaam getal van Ingezetenen te vinden. Het ontwerp derhalven van op de *Skulkill* te bouwen wierd ter zyde gelegd, tot dat 'er beter kans zoude zyn om het te vervullen, en men bouwde alleen langs de *Dellaware*. Deze Rivier, die langs de oostzyde der Stad stroomt, brengt haren handel groot voordeel toe, en maakt een schoon gezicht. De huizen die reeds langs de *Skulkill* gebouwd waren, wierden allengskens naar de *Dellaware* verplaaft. De Stad legt in enen zeer aangename oord, van 't noorden tot het zuiden langs het water. Zy is iets meer dan ene *Eng.* myl lang, en op sommige plaatfen ene halve myl of iets meer breed. De grond is gelyk, en bestaat uit zand gemengd met een weinig klei. De ondervinding heeft getoond dat de lugt hier zeer gezond is.

De straten zyn regelmatig, frai, en de meesten vyftig *Eng.* voeten breed. *Archstreet* is zes en zellig, en *Marketstreet*, welke de voornaamste straat is, waar de markt gehouden wordt, byna honderd voeten breed. Zeven lopen 'er van het noorden naar het zuiden, of naar de lange der Stad, uitgenomen ene, die langs de Rivier, ten zuiden van de markt loopt, en *Waterstreet* genoemd wordt. Agt waren 'er geschikt om in 't dwars van de ene Rivier naar de andere te gaan. Zy lopen niet volkomen oost en west, maar een weinig van die strekking af. Al de straten zyn lynregt, en maken te zamen regte hoeken op de fnydingen, uitgenomen twee, die naaft aan 't water zyn. Sommigen zyn bestraat, anderen niet, en dit schynt minder noodzakelyk om dat de grond zandig is, en dus het water intrekt. Dog in de meesten is 'er een befrating naaft de huizen van gelyke stenen, volgens *Engelſch* gebruik, een vadem, en fomtyds meer, breed, met palen op den afstand van drie of vier vadem afgezet. Op de stenen gaan de voetgangers, rytuigen en paarden moeten midden op de straat blyven. Onder de daken lopen go-

ten met pypen daaraan, zo dat de menschen die langs de straat gaan, by regen of 't finelten der sneeuw niet kunnen bedropen worden.

De Hui-
zen.

DE huizen geven een goed aanzien, zyn gemeenlyk enige verdiepingen hoog, en van gebakken of gehouwen stenen gebouwd; dog de eersten worden het meest gebruikt, en worden even buiten de Stad en zeer wel gebakken. De gehouwen steen, dien men voor andere huizen gebezigt heeft, wordt in menigte in het Land gevonden, is ligt te bearbeiten, en heeft de goede eigenschap van in nat weder het vogt niet aantrekken. (*) Men brandt hier overal enen zeer goeden kalk om te metselen.

DE huizen zyn met planken gedekt. Het hout neemt men van een boom dien de Zweden den *Witten Jeneverboom*, en de *Engelschen* den *Witten Ceder* noemen. (§) De moerassen waren 'er voorheen vol van, dog tegenwoordig zyn deze bomen meest gekapt, en men heeft nog gene nieuwen geplant. (†) Het hout is zeer ligt, rot niet zodra als ander hout in dit Land, maar duurt een 's menschen leven lang, en is daarom uimuntend voor de daken. Ook bezwaart het de muren niet. Dog velen beginnen te vrezén, dat men met den tyd deze daken zal aanzien als zynde de Stad zeer nadelig, om dat, dezelve zo ligt zynde, de meeste muren ook zeer ligt zyn opgemesfeld, en dat hout nu begint te ontbreken, zo dat men in 't toekomende genoodzaak wezen zal gebruik te maken van zwaarder stoffen, pannen, of iets diergelyks, welke zwaarte de muren niet zullen kunnen dragen. Om deze reden hebben reeds velen sedert enigen tyd begonnen zig van pannen te bedienen.

Kerken.

ONDER de openbare gebouwen zullen wy eerst spreken van de Kerken, waarvan 'er verscheidenen zyn, want God wordt hier op velerhande wyzen gediend.

DE *Engelsche Kerk* staat in 't noorden der Stad, een weinig van de markt af. Zy is de fraiste van allen. Zy heeft enen kleinen toren, die niet veel zeggen wil, waarin éne klok hangt om te luyen by kerkyod of begrafenissen. Ook heeft zy een uurwerk. Dit gebouw, genoemd *Christ Church*, wierd gestigt omtrent het laaft der voorgaande eeuw, dog

is

(*) Dit is niet al te wysgerig nitgedrukt. Geen steen trekt het vogt uit de lugt tot zig, ten zy bezwangerd met zoutdeeltjes. Maar als de steen kouder is dan de lugt, verdikt hy het vocht van de lugt op zyn oppervlakte. De pooragtige stenen slopen het vogt terstonds in, maar zy die geflotener zyn, gelyk het marmé, behouden 't op hun oppervlakte, tot dat het door uitwaaseming verdwynt. F.

(§) *Cupressus thyoides* LINN.

(†) Evenwel gebruikt men nu, meer dan twintig jaar na dat dit geschreven is, dit hout in *Pensylvanie*, en heeft 'er genoeg van om het naar de *West Indische Eilanden* uittevoeren. F.

is onlangs herbouwd en verbeterd. Zy heeft twee Predikanten, die hun jaargeld grotendeels uit *Engeland* krygen.

DE *Zweedfche Kerk*, anders de Kerk van *Weekacko*, staat in 't zuiden der Stad, genoegzaam buiten dezelve, aan de Rivier, 't welk hare legging de aangenaamte van al de Kerken maakt. Ik zal 'er breder van handelen wanneer ik van de *Zweden* hier woonagtig fpreken zal.

DE *Duitfche Lutherfche Kerk* staat aan het noordweften der Stad. By myn aankomft in *Amerika* had zy een klein torentje; dog het zelve gebouwd zynde voor dat de muren van de Kerk volkomen droog waren, begonnen die te zakken, zo dat men den toren in den herft van het jaar 1750. moest afbreken. Omtrent dien tyd kreeg de gemeente een frai orgel uit *Duitfcbland*. Zy heeft maar enen Predikant, die den enen zondag in de *Lutherfche Kerk* te *Germantown*, en den anderen te *Philadelphia* preekt. De eerfte Predikant der *Lutherfchen* alhier was de Heer *Muhlenberg*, die in 't Jaar 1743. den grond voor deze Kerk gelegd heeft, en fiedert van daar naar ene andere gemeente geroepen zynde, opgevolgd is door den Heer *Brunholz*, van *Sleeswyk* geboortig, die hier nog staat. Beiden zyn zy van *Halle* in *Saxe* herwaards gezonden, en hebben, door hunne byzondere gaven van fligtelyk te preken veel nuts gedaan. Kort voor dat deze Kerk gebouwd was, hadden de *Duitfchers* genen Predikant voor hun zelve, zo dat de *Zweedfche* Predikant, de Heer *Dylander*, te *Weekacko* voor hun predikte. Na zynen dood in 1741. fchreven zy naar *Duitfcbland* om een Predikant. Deze gemeente is thans zeer talryk, zo dat alle zondagen de Kerk zeer vol is. Zy heeft twee koren, dog geen Sakrifcie. Voor den altaar wordt niet gezongen, maar alles gelezen.

DE *Oude Presbyteriaanfche Kerk* is niet ver van de markt op zuidzyde van *Marketsfreet*. Zy heeft ene middelmatige grootte, en is gebouwd in 't jaar 1704. gelyk het opfchrift in den gevel aan de noordzyde aantoon. Het dak is van buiten een halve cirkel, of maakt ten minften enen halven zeshoek. Het gebouw zelf staat noord en zuid, want de *Presbyterianen* zien 'er niet op, gelyk anderen, naar welke windftreek hunne Kerken gebouwd zyn.

DE *Nieuwe Presbyteriaanfche Kerk* wierd in 't jaar 1750. in het noordweften der Stad, door de zogenaamde *Nieuwverligten* (*) gebouwd. Deze *Nieuwverligten* zyn menschen, die uit verfcheiden Godsdienften leerlingen geworden zyn van den welbekenden *WHITEFIELD*, die in de jaren 1739. en 1740. en naderhand wederom in 1744. en 1745. genoegzaam alle de *Engelfche* Volkplantingen doorreisde. Zyne wel-

(*) *Newlights*

sprekendheid, zyn ongemene yver, en andere gaven, maakten, dat hy dikwyls, vooral in de twee eerste jaren, agt, ja zelfs twintigduizend toehoorders, in 't open veld had. Zyn inzicht met zyn reizen was geld voor een Weeshuis te verzamelen, dat in *Georgie* zou worden opgeregt. Hy kreeg dikwyls op ene reis zeventig ponden Sterlings by een; zelfs verzamelde hy by twee predikatiën, die hy in 't jaar 1740. op enen zondag deed, honderd en vyftig pond. De aanhangelingen van dezen man, nu de *Nieuwverligten* geheten, zyn tegenwoordig ene sekte van *Presbyterianen*. Want schoon *Whitefield* eigenlyk een Geestelyke van de *Engelsche Kerk* was, week hy allengskens af van derzelver leer; en, in 't jaar 1744. te *Boston* zynde aangekomen, zintwiftte hy zo lang met de *Presbyterianen*, tot dat hy zelf hunne gevoelens aannam. *Whitefield* was geen groot zintwifter, en kon dus door deze doorflepen lieden geleid worden waar zy hem hebben wilden. Dit veroorzaakte ook dat gedurende zyn laatste verblyf in *Amerika* zyn' toehoorders zo talryk niet waren als de eerste maal. De *Nieuwverligten* bouwden het eerst in 1741. een groot huis in 't westen der Stad, om den Godsdienst daarin waartenemen. Dog alzo zy na het vertrek van *Whitefield* onder malkander in scheuring geraakten, behalven om nog andere redenen, wierd het gebouw in het jaar 1750. aan de Stad verkoft, en tot een school geschikt. De *Nieuwverligten* bouwden toen ene Kerk, die ik de *Nieuwe Presbyteriaansche* genoemd heb. Voor den oostelyken gevel zyn de volgende woorden in 't Latyn in vergulde letters te lezen, *Presbyteriaansche Kerk, onder Gods zegen in 't jaar des Heven 1750. gestigt.*

DE *Oude Duitfche Hervormde Kerk* staat in het westnoordwester deel van de Stad, en gelykt veel naar de Kerk in *Ladugaardslande* te *Stokholm*. Zy is nog niet geheel af, schoon 'er al verscheiden jaren dienst in gedaan is. Deze *Duitfchers* gingen by 't leven van den Heer *Dylander* in de *Zwoedsche Kerk*. Dog toen, na den dood van dien Heer, de *Lutherfchen* enen Predikant uit *Duitschland* komen lieten, maakten de *Hervormden* ook toeffel om 'er een van *Dordrecht* te ontbieden, en de eerste dien men hun zond was de Heer *Slaughter*, dien ik daar by myn aankomst ontmoette. Maar deze had in 't jaar 1750. het ongenoegen, dat een ander Predikant, die nieuwlings uit *Holland* aangekomen was, zig, door list, zo by een gedeelte der Gemeente wist indringen, dat meer dan de helft 'er van gewonnen werd. De twee Predikers betwiftten malkanderen verscheiden zondagen den Predikstoel. Men verhaalt, dat de laatstgekome eens des zaterdags avonds reeds op stoel ging, en 'er den gantfchen nacht op bleef. De ander dus voorgekomen zynde, geraakte de beide partyen handgemeen, en klopten malkander wakker af, ten algemenen spotte en tot ergernis der gehele Stad. De zaak

zaak kwam voor den Magiftraat, die ze ten voordele van den Heer *Slaugher* uitwees.

DE *Nieuwe Hervormde Kerk* wierd niet ver van de Oude gebouwd door de aanhangelingen van den laatst gekomenen Prediker, nadat zy in het ongelijk gesteld waren. Egter wist deze het zo ver te brengen, dat genoegzaam het gantsche gehoor van zynen tegenstrever verliep. De *Quakers* hebben twee kerken of zogenoemde *Vergaderplaatsen*, (*) de ene op de markt, en de andere in het noorden der Stad. Men vindt hier, volgens 't gebruik van deze menschen, nog altaar, nog predikstoel, nog enig ander Kerkfieraad, maar alleen zitplaatsen en enige armbalers. Zy verzamelen zig elken zondag driemaal, en behalven dat nog ieder week en maand op zekere tyden. Ik zal in 't vervolg breder van hun spreken.

DE *Wederdopers* komen te zamen in het noordelyk gedeelte der Stad.

DE *Roomsgezinden* bezittten tegens het zuidwesten een tamelyk groot huis, dat van binnen frai versierd is, en een orgel heeft.

DE Aanhangers des Graven van *Zinzendorf*, anders *Hernbutters*, hebben een huis in het noorden der Stad gehoord, waar zy in het *Hoog Duitsch* en 't *Engelsch* dienst plegten te doen, niet alleen twee of driemaal ieder zondag, maar ook elken avond in de week als het donker was. Dog in den winter van 1750. werden zy genoodzaakt van hunne avondbyeenkomsten af te laten, door enige dartele jongens, die hun verscheiden malen kwamen storen, door uit een donkeren hoek, by 't slot van elk vers, met een werktuig dat het geluid van een Koekoek maakt, waarmede de kinderen gewoon zyn te spelen, zulk een geweld onder het zingen te maken, dat de Gemeente schrikkelyk geërgerd werd.

DE van de *Engelsche Kerk*, de *Nieuwverligten*, de *Quakers* en de *Duitsche Hervormden* hebben ieder hunne begraafplaatsen buiten de Stad, en niet by hunne Kerken, schoon de eersten somtyds wel eens ene uitzondering hier van maken. De anderen begraven op hunne Kerkhoven, en de *Hernbutters* waar zy maar konnen. De *Zwar-ten* worden op ene zekere plaats buiten de Stad begraven.

Ik ga nu over om van de overige openbare gebouwen te gewagen. Het *Stadhuys*, of het huis voor de Vergaderingen der Provincie, legt in het westen der Stad, is een schoon gebouw, dat het grootste fieraad van de Stad uitmaakt. Het heeft enen toren met ene klok. In het zelve komen de Afgevaardigden van het gewest gemeenlyk in October t'zamen, of wel dikwyler, indien het de nood vereischt, om over

Andere
Openbare
Gebouwen.

(*) *Meetings*.

't algemene welzyn raad te plegen, en hunne kleine Parlemeute of Ryksdagen te houden. Hier overzien zy de oude wetten, en maken des noods nieuwen.

TERZYDE van dit gebouw staat de *Boekery*, die in 't jaar 1742. eerst is aangelegd geworden, volgens een bestek van den Heer *Franklin*. Deze bewoog eerst de vermogendste lieden van de Stad om veertig Schellingen voor een begin te geven, en vervolgens jaarlyks tien Schellingen, om allerhande foorten van boeken te kopen. De Intekenaars hebben het regt de boeken te gebruiken. Anderen mogen ze ook voor enen zekeren tyd lenen, dog moeten een onderpand geven, en 's weeks agt *pence* voor een *folio*, zes voor een *quarto*, en vier *pence* voor een kleinder boek betalen. Zodra de tyd dat men een boek houden mag om is, moet het 'er weder zyn, of men wordt beboet. Het geld dat op deze wys verzameld wordt, is geschikt om den *Bibliothecarius* te betalen en nieuwe boeken te kopen. Daar is reeds ene fraije verzameling van uitmuntende werken, meest *Engelschen*, verscheiden *Franschen* en *Latynschen*, dog weinigen in andere talen. De Intekenaars hadden de belceffheid van den *Bibliothecarius* te bevelen my, zo lang ik hier zyn zoude, alle de boeken te lenen, die ik begeren zou, zonder enig geld 'er voor te nemen. De Boekery stond open alle zaterdagen 'snamiddags van vier tot agt uren. Behalven de boeken is 'er ene ruime verzameling van natuurlyke zeldzaamheden en van wiskundige en natuurkundige werktuigen. Verscheiden andere kleine boekeryen zyn 'er in de Stad aangelegd, op den zelven, of byna den zelven voet als deze.

HET *Raadhuys* (*) staat in het midden van *Marketsreet*, ten westen der Markt. Het is een frai gebouw, met een klein torentje, waarin een klok is. Rondom en onder het zelve wordt eigenlyk de markt iedere week gehouden.

DE *Akademie* staat in het westen der Stad. Het was voorheen, gelyk gemeld is, ene verzamelplaats voor de aanhangers van *Whitfield*; maar zy verkosten het in 't jaar 1750. en het wierd tot ene Akademie, of liever tot een school geschikt. De jeugd wordt hier alleen in zulke dingen onderwezen, die zy by ons in de lage scholen leert; maar men denkt hier met den tyd zulke lessen te zullen geven, als eigenlyk aan ene Akademie passen.

Op het einde van den laatsten oorlog wierd hier op de zuidzyde der Stad aan de Rivier ene schans aangelegd, om den *Franschen* en *Spaanschen* Kapers het landen te beletten. Dog dit geschiedde niet dan na een hevigen twist. De *Quakers* verwierpen alle vestingwerken, als frydende met hunnen Godsdienst, die den Christen allen kryg

(*) *The Court-House.*

kryg verbiedt, het zy aanvallenden of verwerenden, maar alleen wil dat men op God vertrouwen zal. Men wiffelde verſcheiden ſchriften voor en tegen. Dog de vyandyke Kapers enige vaartuigen de Stad toebehorende hebbende weggenomen, vonden de meeste, zo niet alle de *Quakers*, het raadzaam de versterking, ten miſten door geld te schieten, te bevorderen.

ONDER alle de voordelen dezer Stad is hare aangename lugge- Lucht-
feldheid het voornaamſte. De Winter is niet zeer getreng en tange-
lyk kort, en de Zomer niet te heet. Het land rondom brengt al- gelield-
lerhande akkervrugten in grote menigte voort. De September en Oc-
tober zyn hier gelyk aan het begin van Augustus in *Zweden*, en de
eerſte dagen van Februari zyn veeltyds al zo aangenaam als het laaſt
van April en het begin van Mai in *Zweden* is. Zelfs zyn de koud-
ſte dagen in ſommige Winters niet kouder dan de laaſte herſtdagen
in het midden van *Zweden* en het zuiden van *Finland*.

PHILADELPHIA heeft ſchoon en helder water. Want ſchoon 'er in
de Stad gene bronnen zyn, vindt men in ieder huis enen put, en op
de ſtraat zyn 'er ook verſcheiden, die zeer goed water geven om te
drinken, te waſſchen, te koken, en voor ander gebruik. Gemeen-
lyk moet men veertig voet diep graven eer men water vindt. Het
water der *Dellaware* is ook goed. Maar by het maken van putten
begaat men dikwyls enen miſlag, die het water op verſcheiden plaat-
ſen der Stad bederft. In 't vervolg zal ik gelegenheid hebben hier
verder van te gewagen.

DE *Dellaware* bevordert den Koophandel uitermate. Het is ene De Del-
der grootſte Rivieren van de Wereld. (*) Zy is drie Eng. mylen *laware*.
breed aan haren mond, twee mylen voor de Stad *Wilmington*, en
drie vierden van ene myl voor *Philadelphïa*, het welk tuſſchen de
negentig en de honderd mylen van Zee, of van de plaats waar zig de
Dellaware in den zeeboezem van dien naam ſtort, aſlegt. Egter is
zy nergens minder dan vyf of zes vadem diep, dus de grote Schepen
tot voor de Stad kunnen komen, en naaſt aan de brug op vyf vadem
ankeren. Hier is het water niet meer brak. Dit maakt dat al de
wormen, die op Zee aan het Schip gekomen zyn, en 'er gaten in-
gemaakt hebben, ſterven of afvallen, zodra het hier enigen tyd ge-
legen heeft.

HET enige ongemak, waaraan de handel hier onderworpen is, is
dat de Rivier alle Winters ene maand of meer toevrieſt. Gedurende
dien

(*) Hier ſchyn't de Schryver om verſcheiden Rivieren die veel groter zyn
niet te denken. F.

dien tyd is de vaart gestopt. Dit gebeurt niet te *Boston*, te *New-York*, en op andere plaatfen digter aan Zee.

DE vloed doet zig zelfs nog dertig *Eng.* mylen boven de Stad te *Trenton* bemerkten. Het verschil van hoog en laag water te *Philadelphia* is agt voet.

DE watervallen, die by *Trenton* in de *Dellaware* en een weinig boven *Philadelphia* in de *Skullkill* zyn, maken die Rivieren meer landwaards in onbruikbaar om goederen naar of van *Philadelphia* te voeren. Men moet dan daartoe Wagens of Karren gebruiken. Men heeft al op middelen gedagt om beide die Rivieren, ten minsten voor grote Schuizen, vaarbaar te maken.

Scheeps-
timmer-
werven.

ALLE jaren worden 'er verscheiden Schepen gebouwd van *Amerikaansch* eikenhout op de werven, die in en nevens de Stad aangelegd zyn. Dog zy kunnen in deugd en duurzaamheid by die welken van *Europisch* eikenhout gebouwd zyn niet vergeleken worden.

DE Stad dryft enen zwaren handel, zo wel met de Inwoonders van het Land, als naar andere gewesten, vooral op de *West Indien*, of *Zuid Amerika*, de *Antilles*, naar *Engeland*, *Ierland*, *Portugal*, en verscheidene *Engelsche* Volkplantingen in *Noord Amerika*. Dog gene andere dan *Engelsche* Schepen mogen in de Haven komen.

Koop-
handel.

PHILADELPHIA trekt de grootste winst uit haren handel op de *West Indien*, waar heen de Inwoonders dagelyks ene menigte van meel, boter, vleeſch, en andere eetwaren, timmerhout, planken, en diergelyken zenden. Daar tegen ontvangen zy suiker, fyroop, *rum*, *indigo*, *mahoganyhout*, en andere waren, of baar geld. Het regte *Mahoganyhout*, 't welk in *Jamaika* valt, is tegenwoordig meest al weg.

NAAR *Engeland* worden ten dele waren die in de *West Indien* vallen, ten dele die het Land voortbrengt, gezonden. Tot de laaften behoren allerlei hout, inzonderheid zwart walnotenhout, en eiken planken voor den Scheepsbouw, gehele hier gebouwde Schepen, yzer, pelteryen, en teer. De teer word eigenlyk te *New-Jersey* gemaakt, zo dat de bosschen in dat gewest meest weg zyn. Eindelyk zendt men ook veel baar geld naar *Engeland*. Hier voor krygt men daar van daan allerlei daar gemaakte goederen, fyne en grove lakens, linnens, yzer- en ander metalenwerken, en *Oost Indische* waren. Want men moet aanmerken dat *Engeland Philadelphia* van byna alle de handwerken en stoffen voorziet, die daar gebruikt worden.

NAAR *Ierland* gaat jaarlyks een grote menigte van lynzaad, te gelyk met verscheiden hier gebouwde Schepen. *Portugal* trekt koorn, meel en ougemaalde *mais*. *Spanje* ook enig koorn. Maar

al het geld dat men uit die landen krygt moet ten eerften naar *Engeland* ter betaling der waren die men van daar trekt, en die veel meer bedragen dan dit geld.

Doc om te nauwkeuriger te tonen wat de Stad en het gantsche Landschap jaarlyks uit *Engeland* ontvangen heeft, zal ik hier een getrouw uittreksel uit de *Engelsche* Tolboeken invoegen, dat ik van den Ingenieur *Lewis Evans* te *Philadelphia* gekregen heb. Deze Heer had iemand zyner vrienden te *Londen* verzogt hem ene lyst te zenden van alles wat in verscheiden jaren uit *Engeland* naar *Pensylvanie* gezonden was. Hy kreeg die lyst, en schoon de waren 'er niet op waren uitgedrukt, is derzelve waarde in geld berekend. Diergelyke uittreksels uit de Tolboeken heeft men voor alle de *Amerikaansche* Provinciën gemaakt, om daardoor het Parlement in *Engeland* te overtuigen, dat deze gewesten meer waren uit het Ryk getrokken hebben, sedert zy hun geld in briefjes veranderd hebben.

Ik heb het uittreksel uit het oorspronglyke zelf afgeschreven. Alleen moet men daarop aanmerken, dat het met Kersmis van het jaar 1722. begint en eindigt om dien zelven tyd in 1747. Deze tafel begrypt de waren niet die jaarlyks, in grote menigte, uit *Schotland* en *Ierland* naar *Pensylvanie* gezonden worden, waaronder byzonderlyk veel linnen is.

* * * *
 * * *
 * *
 *

Waarde der goederen jaarlyks uit *Engeland* naar
Pensylvanie gezonden.

				Vreemde waren, waarvan de regten betaald zyn, en maar de quitan- ties gevorderd worden.			<i>Engelsche</i> Handwer- ken.			Somme der twee kolommen t'za- mengeteld.		
Jaren.	L.	S.	D.	L.	S.	D.	L.	S.	D.			
1723.	5199.	13.	5.	10793.	5.	1.	15992.	19.	4.			
1724.	9373.	15.	8.	20951.	0.	5.	30324.	16.	1.			
1725.	10301.	12.	6.	31908.	1.	8.	42209.	14.	2.			
1726.	9371.	11.	6.	28263.	6.	2.	37634.	17.	8.			
1727.	10243.	0.	7.	21736.	10.	0.	31979.	10.	7.			
1728.	14073.	13.	9.	23405.	6.	2.	37478.	19.	11.			
1729.	12948.	8.	5.	16851.	2.	5.	29799.	10.	10.			
1730.	15660.	10.	11.	32931.	16.	6.	48592.	7.	5.			
1731.	11838.	17.	4.	32421.	18.	9.	44260.	16.	1.			
1732.	15240.	14.	4.	26457.	19.	3.	41698.	13.	7.			
1733.	13187.	0.	8.	27378.	7.	5.	40565.	8.	1.			
1734.	19648.	15.	9.	34743.	12.	1.	54392.	7.	10.			
1735.	18078.	4.	3.	30726.	7.	1.	48804.	11.	4.			
1736.	23456.	15.	11.	38057.	2.	5.	61513.	18.	4.			
1737.	14517.	4.	3.	42173.	2.	4.	56690.	6.	7.			
1738.	20320.	19.	3.	41129.	5.	0.	61450.	4.	3.			
1739.	9041.	4.	5.	45411.	7.	6.	54452.	11.	11.			
1740.	10280.	2.	0.	46471.	12.	9.	56751.	14.	9.			
1741.	12977.	18.	10.	78032.	13.	1.	91010.	11.	11.			
1742.	14458.	6.	3.	60836.	17.	1.	75295.	3.	4.			
1743.	19220.	1.	6.	60120.	4.	10.	79340.	6.	4.			
1744.	14681.	8.	4.	47595.	18.	2.	62214.	6.	6.			
1745.	13013.	8.	8.	41237.	2.	3.	54280.	10.	11.			
1746.	11103.	12.	7.	55595.	19.	7.	73699.	12.	2.			
1747.	8585.	14.	11.	73819.	2.	8.	82404.	17.	7.			
Somme	343789	16.	0.	969049	1.	6.	1312838.	17.	6.			

HOE sterk de gehele handel in *Pensylvanie* is kan men omtrent uit het getal der grote en kleine Schepen opmaken, die jaarlyks voor de Stad komen of 'er van afvaren. Ik zal hier maar ene lyft van enige weinige jaren plaatfen, die ik uit de Koeranten dier Stad getrokken heb. De Schepen worden gerekend van den 5. Maart van het ene tot den 5. Maart van het volgende jaar.

'T jaar.	Ingekomen Schepen.	Uitgevaren Schepen.
1735.	- - 199.	- - 212.
1740.	- - 307.	- - 208.
1741.	- - 292.	- - 309.
1744.	- - 229.	- - 271.
1745.	- - 280.	- - 301.
1746.	- - 273.	- - 293.

MAAR het is zeer te vrezen dat de handel van *Philadelphia* en al de *Engelfche* Volkplantingen eer af dan toenemen zal, indien men daar geen zorg voordraagt. Ik zal dit in 't vervolg duidelyk aantonen.

DE Stad voorziet niet alleen de meeste Inwoonders van *Pensylvanie* van de waren die zy van noden hebben, maar 'er komen hier nog dagelyks vele menfchen van *New-Jerfey*, die hier enen fterken handel dryven.

IEDER jaar, in Mai en November, worden 'er twee grote markten Markten. gehouden, ieder den 16. der maand. Behalven deze grote, zyn 'er nog twee gewone markten, 's Woensdags en 's Zaterdag, wanneer de Boeren van *Pensylvanie* en *New-Jerfey* allerhande eetwaren en voortbrengfelen des Lands komen te koop veilen, het welk een groot voordeel voor de Stad is. Het zou te wenfchen zyn dat zulk ene nuttige zaak ook in de *Zweedfche* Steden konde ingevoerd worden. Men is hier verzekerd op de marktdagen alles wat men van de landwaren nodig heeft te zullen vinden. Dog tuffchen beiden zoekt men 'er vergeefs naar.

MEN kan hier altyd varfchen voorraad krygen, en om die reden koopt niemant op eens meer dan wat genoeg zal zyn tot den volgenden marktdag. Des Zomers is het byna alle dagen markt, want dan kunnen de waren om de hitte niet lang duren. Daar zyn twee plaatfen in de Stad waar deze markten gehouden worden, dog de voor naamfte is by het *Raadbuis*. Zy beginnen 's morgens om vier of vyf, en eindigen om negen uren.

DE Stad legt open; en 'er is geen ander Tolhuis dan de grote Zeetol.

Gouverneurs. DE *Gouverneur* van het gantsche Landfchap woont hier. Hy wordt door de nakomelingen van *Pen* benoemd, dog kan zyn ampt niet aanvaarden, zonder door den Koning van *Engeland* bevestigd te zyn.

DE *Quakers* uit genoegzaam alle de delen van *Noord Amerika* houden hier eens in 't jaar hunne grote vergadering.

Maatschappij van Wetenschappen. In 't jaar 1743. wierd hier ene *Maatschappij van Wetenschappen* opgericht. Haar voorwerp waren alle de zeldzaamheden uit de drie Ryken der Natuur, de Wiskunde, Natuurlunde, Scheikunde, Huis-houdingskonst, en Handwerken. Dog de daarop volgende kryg fluitte alle oogmerken van dezen aard; en federt heeft men niets van deze natuur op nieuws ondernomen.

Afwyking der Naald. DE afwyking der Naald was hier in het jaar 1750. den 30. October O. S. 5. gr. 45. min. *West*. De waarneming geschiedde volgens de nieuwe middagslyn, die in den herfst van dat jaar te *Philadelphïa* getrokken werd, en ene *Eng.* myl lang was. De ondervinding heeft geleerd dat de afwyking omtrent in agtien of twintig jaren enen graad vermindert.

Hoogte van den Barometer. HET grootste onderscheid tusschen de hoogte en de laagte van den Barometer is, volgens de waarnemingen van vele jaren door den Heer *James Logan* gedaan, 28" 59 en 30" 78. gevonden.

HIER zyn drie Boekdruckeryen; en alle week komen 'er twee *Engelsche* en ene *Hoog Duitsche* Koerant uit.

Boekdruckeryen. In het jaar 1732. den 5. September O. S. gevoelde men hier, omtrent den middag, ene ligte aardbeving, de welke men op den zelfden tyd ook te *Boston* in *Nieuw Engeland* en te *Montreal* in *Kanada* gewaar wierd, welke plaatsen meer dan zestig *Zweedfche* mylen van malkander leggen.

Prins van den Berg Libanon. IN November 1737. kwam de wel bekende Prins van den Berg *Libanon*, *Scheich Sedi*, te *Philadelphïa*, bezig zynde een groot deel der *Engelsche* Volkplantingen te doorreizen. Dat zelve jaar werd 'er wederom ene aardbeving gevoeld, 's morgens om elf uren, op den 7. December. Zy duurde niet boven ene halve minuut. Volgens de Koeranten had men ze op den zelfden tyd ook gevoeld te *Newcastle*, *New-York*, *New London*, *Boston*, en andere plaatsen in *Nieuw Engeland*. Dus had deze zig ook vele mylen uitgestrekt.

Graaf van Zinzendorf. DE Graaf van *Zinzendorf* landde hier in December 1741. aan, en verbleef 'er tot de volgende Lente. Zyn vreemd gedrag deed velen, zelfs uit de voornaamste *Engelschen*, vermoeden, dat zyne harsfenen ontfeld waren.

Inwoonders. Ik heb het juiste getal van de Inwoonders van *Philadelphïa* niet konnen te weten komen. In 't jaar 1746. rekende men 'er meer dan tien duizend. Sedert is de Stad ongelooflyk sterk toegenomen. Uit de

de lyften der geftorvenen kan ook niets zekers befloten worden , dewyl zy in alle de Kerken niet juist worden opgemaakt. Ik zal die hier plaatfen welken in de Koeranten of afzonderlyk zyn uitgegeven.

In 't Jaar. Geflorven	In 't Jaar. Geflorven	In 't Jaar. Geflorven.
1730. . 227.	1741. . 345.	1745. . 420.
1738. . 250.	1742. . 409.	1748. . 672.
1739. . 350.	1743. . 425.	1749. . 758.
1740. . 290.	1744. . 410.	1750. . 716.

HET blykt ook uit deze lyften dat de ziekten, waar hier de meeste menfchen aan fterven, zyn teringen, koortfen, fluipen, borftontstekingen, bloedvloeyingen, waterzugt.

HET getal der Geborenen kan men niet bepalen, aangezien in enige Kerken daar geen ordentelyke lyften van worden gemaakt. De *Quakers*, die hier het grootfte getal uitmaken, dopen hunne Kinderen noit, fchoon zy nauwkeurig genoeg de geborenen aantekenen.

INSGELYKS is het onmogelyk uit het getal der geflorvenen naar het getal der levenden te giften, om dat ieder jaar de Stad zulk enen toevloed van vreemden heeft. In den Zomer van het jaar 1749. kwamen 'er byna twaalf duizend *Duitfchers* over, waarvan 'er velen te *Pbiladelphia* zig nederzetterden. Dat zelve jaar telde men daar de huizen, en bevond het getal te zyn twee duizend zes en zeventig.

DE Stad is nu vol van Ingezetenen, die ten opzigte van hun vaderland, van hunnen godsdienft, en van hunne neringen geheel verfcheidenlyc. Men vindt 'er byna in alle konften voortreffelyke meesters, en vele dingen worden hier zo goed gemaakt als in *Engeland*. Dog Fabrieken, byzonderlyk van fyne lakens, zyn 'er nog niet. Miffchien is hier van de reden, dat men ze zo gemakkelyk uit *Engeland* krygen kan, en dat de Schapen, die in dit Land overgebragt worden, allengskens veraarden.

AAN etenswaren is hier een grote overvloed, en zy zyn redelyk goedkoop. Men weet hier geen voorbeelden van enen duren tyd.

EEN ieder die maar God voor den Schepper, den Onderhouder en Regeerder aller dingen erkent, en niets ftrydigs met de algemene rust leert of onderneemt, heeft vryheid zig hier neder te zetten, en zynen handel te dryven, hoe vreemd ook zyne beginfelen mogen zyn. Niemand wordt om zyne dwalingen gemoeid, als hy de bovengestelde grenzen maar niet te buiten gaat. En hy is zo wel, door de wetten, voor zynen perfoon en zyne goederen in veiligheid, en geniet zulk

zulk ene vryheid, dat men zeggen kan, dat een Borger van *Philadel-*
phia in zyn huis gelyk een Koning leeft.

Luister.

Uit al het geen ik tot nog toe gezegd hebbe, kan men ligtelyk begrypen hoe deze Stad zo spoedig uit het niet kon opkomen en tot zulk ene aanzienlykheid geraken, zonder dat 'er enig magtig Vorst ware die 'er de hand toe leende, het zy door de zulken die 'er hinderlyk in waren te straffen, of geld te schieten. En evenwel wykt zy voor weinigen, zelfs van de oudste Steden in *Europa*, ten opzigt van een schoon voorkomen, goede inzettingen, aangename legging, natuurlyke voordelen, handel, rykdommen en vermogen. 'T was niet nodig de menschen te dwingen om hier te komen wonen; integendeel, vreemden van verschillende talen hebben hun land, huizen, eigendom en vrienden verlaten, en zig op ene gevaarlyke zee gewaagd, om hier te komen. Andere landen, schoon al over lang bevolkt, klagen over gebrek van inwoonders; en *Pensylvanie*, dat in 't jaar 1681. niets anders dan ene woesteny was, en nauwlyks vyf honderd menschen bevatte, wykte nu in getal van bewoonders niet voor sommige Koningryken van *Europa*. Het heeft troepen van menschen opgenomen, die andere landen, tot hunne onherstelbare schade, veragt of verftoten hadden.

Oud O-
verblyf-
fel.

Een bedroefd oud houten huis, op ene hoogte digt by de Rivier, wat ten noorden de *Weekacko Kerk*, toebehorende aan enen van de *Svensjons*, wordt nog als een gedenkteken bewaard van den armoedigen staat dezer plaats, eer dat de Stad gebouwd was. De oudheid van dit gebouw geeft het een foort van voorrang boven de andere huizen in de Stad, schoon het het slegste van allen is. Deze hut was bewoond, toen nog de herten, elanden en bevers by ligten dage op de aanstaande markten, straten en kerkhoven van *Philadel-*
phia verkeerden. In dit huis hoorde men reeds het geluid van 't spinnewiel, eer men om de handwerken, die hier sedert geoeffend zyn, dagt, en voor dat *Philadelphia* zelfs bestond. Maar met dit alles staat dit huis om te vallen; en binnen weinig jaren zal het al zo moeilyk zyn te vinden waar het stond, als het onwaarschynelyk was in den tyd dat het gebouwd wierd, dat ene van de grootste steden van *Amerika* in 't kort daar vlak by staan zoude. Maar laat ons ons dagverhaal hervatten.

Een vo-
gel door
een slang
betoverd.

DEN 7. September verhaalde my de Heer *Peter Kock*, een Koopman in deze Stad, dat hy de vorige week zelf gezien had hoe ene slang enen vogel inzwolg. Deze vogel, om zyn geschreuw de *Katvogel* getoverd, noemd, (*) vloog van den enen tak op den anderen, en maakte, naar zyn

(*) *Muscicapa Carolinensis*. LINN.

zyn gewoonte, een naar geluid. Onder den boom, omtrent enen vadem van den flam, lag ene grote zwarte slang, haren kop gefaadig om hoog houdende, kykende naar den vogel, die gedurig heen en weer vloog, en nu en dan op enen tak ging zitten. In 't eersit hield hy zig op de bovenste takken. Allengskens kwam hy lager en lager, en eindelyk stortte hy zig op den grond neder, en huppelde naar de plaats daar de slang lag, die terstonds haren bek opende, den vogel greep en doorzwolg. Dog de Heer *Kock* overviel en doodde ze op 't oogenblik. Men verhaalde my naderhand dat men dit van dit soort van slangen dikwyls waargenomen heeft. Het zelve is al lang van de Ratelslang bekend geweest.

Ik wandelde dien dag naar buiten, om naar planten te zoeken. Ik vond 'er verscheiden *Europischen* en zelfs *Zweedschen*, maar zulken die aan *Amerika* alleen eigen zyn, waren de talryksten.

De *Virginische Aborn* (†) is zeer gemeen op de oevers van de *Del-* Bemen
laware. De *Engelschen* noemen hem *Buttonwood* of ook *Waterbeuk*, en plan-
welke laatste naam de gemeente is. Hy groeit meest maar op lage plaat-
ten.
fen, vooral op den kant van rivieren of beken, maar kan ligt op droger
plaatfen verplant worden, als 'er de grond maar goed is. En, om dat
zyn blad groot en dik is, plant men hem veel omtrent de huizen en in
tuinen, om 'er in de hitte ene aangename schaduw onder te vinden. Met
dit inzigt zet men 'er wel banken onder. Sommigen van de *Zweden*
hadden dozen, emmers, en diergelyke dingen, gemaakt door de *Ame-*
rikaansche Wilden uit den bast van dezen boom. De schors is ene lyn
dik. Deze boom groeit ook in moerassen en vogtige weiden, waar de
Esschen en de rode Ahorn wassen. Hy is gemeenlyk al zo hoog en dik
als de Denneboom. Het zaad blyft 'er tot in de lente op zitten; in 't
midden van April gaan de huisjes open en verspreiden de zaden. Mis-
schien om dat het zaad niet eerder ryp is. Deze boom is aamerkeleyk
om zyn spoedig groeijen, waarin hy alle andere bomen overtreft. Daar is
zulk ene menigte van op vele plaatfen in de lage weiden tusschen *Phila-*
delphia en het veer te *Gloucester*, op beide zyden van den weg, dat men
daar des zomers als door ene digte laan rydt. Ik zag in 't jaar 1750.
den 15. Maart de knoppen 'er nog aan zitten, en in 't jaar 1749. be-
gonden zy den 8. Mai te bloeijen. Men vindt verscheiden van deze bo-
men te *Chelsea* by *Londen* geplant, die in hoogte en dikte voor den
eik niet wyken.

DEN 18. ging ik 's morgens vroeg met den *Zweedschen* Schilder, De Land-
D 3 den streek.

(†) LINN. *Platanus Occidentalis*. CATESBY *Nat. Hist. of Carolina*.
vol. 1, p. 56. t. 56.

den Heer *Hesselius*, naar het Landgoed van den Heer *Bartram*, vier *Eng.* mylen ten zuiden *Philadelphia*, een weinig bezyden den groten weg naar *Maryland*, *Virginie* en *Karolina* gelegen. Nu had ik eerst gelegenheid den staat des Lands te leren kennen, welk ene vlakke was, bedekt met allerhande soorten van bomen, die hun blad laten vallen. De grond was zand vermengd met klei, dog het zand had de overhand. Hier en daar zag men plaatfen waar het hout weggehakt was, bewoond door boeren, die hunne akkers rondom hunne huizen hadden. De bosfchen waren vol moerbezie- walnoot- kastanje- fasafras- en andere bomen; verfehiden foorten van wilden Wyngaard flingerden zig tot in de toppen van het hoogfte geboomte. Op andere plaatfen omvlogten zy de heiningen zo sterk, dat die byna onder de zwaarte-bogen. De *Persimon*, een foort van Mispelboom, groeide in natte gronden en omftreeks waterfprongen. Zyn kleine appeltjes zagen 'er reeds wel uit, dog zyn niet eetbaar voor dat ze bevroren zyn, en dan zyn 'ze zeer finakelyk. De Heer *Hesselius* vergaderde 'er sommigen van, en verzogt mynen *Jungstrom* van de vrugten des Lands te proeven; dog de goede hals had 'er pas in gebeten, of hy gevoelde wat eigenschap zy hebben voor dat zy tot hare volle rypheid gekomen, en door de vorst aangedaan zyn. Zy trokken zyn mond t'zamen, zo dat hy kwalyk fpreken kon. Dit maakte hem 'er zo afkerig van, dat hy met moeite bewogen worden konde om 'er, gedurende ons verblyf in *Amerika*, van te proeven, fchoon zy in den herfft en tegens den winter al hare bitterheid verliezen.

Bomen
en plan-
ten.

Om de nieuwsgierigheid te voldoen van zulken die gaarn weten willen wat hout in deze gewesten valt, en of men 'er bomen vindt die ook in onze bosfchen waffen, zal ik hier ene korte lyst invoegen van die bomen welken in de bosfchen het digt by *Philadelphia* in 't wild groeijen. Ik zal dien boom de eerste plaats geven die de menigvuldigste is, en zo vervolgens, zo dat zulke bomen waarvan men maar enen enkelden, fchoon digt by de Stad, vindt, de laaften zullen zyn.

1. *Quercus alba*, de Witte Eik, waft in goede gronden.
2. *Quercus rubra*, Zwarte of Rode Eik.
3. *Quercus Hispanica*, de Spaanfche Eik, een foort van den voor- gaanden.
4. *Juglans alba*, de *Hickory*, een foort van walnoot. Men vindt 'er drie of vier foorten van.
5. *Rubus occidentalis*, de *Amerikaanfche* Braamfruik.
6. *Acer rubrum*, de Ahorn met roden bloeifem. Hy waft in moe- raffige gronden.

7. *Rhus*

(*) *Diopyros Virginiana* LINN. Spec. plant.

7. *Rhus glabra*, de gladbladige *Sumach*. Men vindt deze plant in de bosschen, en op oude koornvelden.
8. *Vitis Labrusca* & *Vulpina*, wilde Wyngaarden van verscheiden foorten.
9. *Sambucus Canadensis*, de Amerikaansche Vlierboom. Deze groeit langs de hagen en betuiningen.
10. *Quercus Phellos*, de Moeras eik.
11. *Azalea lutea*. Zy waft in de bosschen en op droge plaatsen.
12. *Crataegus Crus galli*. Men vindt hem in de bosschen.
13. *Vaccinium*, een soort van blauwbessetruijk.
14. *Quercus prinus*, de Kastanje eik. Hy waft op goede gronden.
15. *Cornus florida*, de Kornoeljeboom. Men vindt hem in allerlei gronden.
16. *Liriodendron Tulipifera*, de Tulpeboom. Hy groeit in allerlei aarde.
17. *Prunus Virginiana*, de wilde Kersboom.
18. *Vaccinium*, een Blauwbessetruijk. Hy vereischt enen goeden grond.
19. *Prinos verticillatus*. Hy groeit in moerassen.
20. *Platanus occidentalis*, de *Waterbeuk*.
21. *Nyssa aquatica*, (*) groeiende op de velden en de bergen.
22. *Liquidambar styraciflua*, staande aan fonteinen.
23. *Betula Alnus*, de Els, ene verscheidenheid van den *Zweed-schen*. Het was maar een struijk.
24. *Fagus Castanea*, de Kastanjeboom, voortkomende op koornvelden, weiden, en in kreupelbosschen.
25. *Juglans nigra*, de zwarte walnootboom. Hy waft op de zelve plaatsen als de voorgaande.
26. *Rhus radicans*, de zig omwindende *Sumach*. Deze klimt tegens de bomen op.
27. *Acer Negundo*, de Ahorn met Esfcheloof. Hy groeit op moerasfge plaatsen.
28. *Prunus domestica*, de wilde Pruimboom.
29. *Ulmus Americana*, de witte Olm.
30. *Prunus Spinosa*, de Doornstruijk. Deze komt voort op lage gronden.

31. *Lau-*

(*) LINNÆUS gewaagt maar van een soort van *Nyssa*, namelijk de *Nyssa aquatica*. De Heer KALM noemt den naam niet van het soort. Maar indien de zyne niet een verschildend soort is, moet het ten minsten ene verscheidenheid zyn; dewyl deze, volgens hem, op de bergen, en de *aquatica* in 't water groeit.

31. *Laurus Sasfras*, de Sasfrasboom, groeiende in ene losse met zand gemengde aarde.
32. *Ribes nigrum*, een foort van Mispelboom, wassende op lage gronden en in moerasfen.
33. *Fraxinus excelsor*, de Esfche. Deze groeit op lage gronden.
34. *Smilax laurifolia*, wassende in de bosfchen en om de tuinen.
35. *Kalmia latifolia*. Deze plant groeit tegens de noorder zyden der bergen.
36. *Morus rubra*, de Moerbezieboom. Men vindt hem op 't veld, op de bergen, en by de huizen.
37. *Rhus vernix*, de vergiftige *Sumach*, wassende op vogtige plaatfen.
38. *Quercus rubra*, de rode Eik; een byzonder foort.
39. *Hamamelis Virginica*, de toveragtige Hazelaar.
40. *Diospyros Virginiana*, de *Persimon*, of Mispelboom.
41. *Pyrus coronaria*, de Ankerboom.
42. *Juniperus Virginiana*, de Rode Jeneverboom. Deze groeit op fchrale gronden.
43. *Laurus aestivalis*, *Spiceerwood* by de *Engelfchen*, groeiende overal.
44. *Carpinus ostrya*, de Steenbeuk, vereifchende enen goeden grond.
45. *Carpinus betulus*, de Haagbeuk, vorderende enen goedengrond.
46. *Fagus sylvatica*, de Beuk. Deze komt voort op alle gronden.
47. Een foort van Walnootboom, wassende op de bergen by de Rivieren, by de Zweden genoemd *Butternutstrae*. (*)
48. *Pinus Americana*, de *Penfylvanifche* Pynboom, wassende op de noordelyke zyden der bergen en in de vallyen. (†)
49. *Betula lenta*, een foort van Berk. Op de oevers der Rivieren.
50. *Cephalantus occidentalis*. Deze groeit op natte gronden.
51. *Pinus Taeda*, de Den van *New-Jerfey*. Men vindt hem op dorre heiden.
52. *Cercis Canadensis*, de Salaadboom. Hy vereifcht goede gronden.
53. *Robinia pseudacacia*, de Krekelboom. Men vindt hem op de koornvelden.
54. *Magnolia glauca*, op natte gronden.
55. *Tilia Americana*, de Linde. In goede aarde.
56. *Gleditsia triacanthos*. Hy waft in goede aarde.

57. *Cel-*(*) Is dit de *Juglans Baccata* van LINNÆUS? F.(†) Dit foort vindt men niet in LINNÆI *Spec. Plant.* F.

57. *Celtis occidentalis*. Op vrye velden.

58. *Annona muricata*, by de *Zweden* *Papawtrae*. Deze wagt in ene vrugtbare aarde.

Wy bezogten enige *Zweden*, die hier zig in vry voordelige omftandigheden bevonden. Wy zagen gene andere tekens van den herft dan dat fommige vrugten van dat jaargetyde reeds ryp waren, want al de bomen waren nog zo groen, en de grond nog zo bedekt met bloemen, als in *Zweden* in den zomer. Duizenden van kikkers fchreuwen den gantschen nacht over in de poelen en moerassen. De krekels en fprinkhanen maakten ook zulk een geraas dat men malkander kwalyk verftaan kon. De bomen waren ook vol van allerlei foorten van vogels, die door de verfcheidenheid hunner vederen het oog ftreelden, terwyl zy de lugt aan alle kanten van hun gezang deden weergalmen.

De
Lands-
douwe.

De *Boomgaarden*, die wy voorbykwamen, waren alleen afgefloten met lage tenen horden, fchoon 'er de fynfte foorten van vrugten in wiefen. Wy waren in 't eerft verwonderd onzen geleider over de heining te zien henen fpringen, en fommige vrugten voor ons halen; maar wy waren nog meer verwonderd, toen wy zagen dat de menfchen in den boomgaard dat niets agtten, en zelfs niet eens naar ons keken. Dog men zeide ons dat men hier niet zo veel zag op, een weinigje vrugten als in andere landen, daar zulk een overvloed niet is. Wy ondervonden naderhand dat de boeren in *Zweden* en *Finland* hunne rapen zorgvuldiger bewaarden, dan men hier de keurigfte vrugten doet.

Boom-
gaarden.

Ik merkte den 19 Sept. 's morgens vroeg wandelende, dat 'er een fterke dauw gevallen was, want het gras was zo nat als of het geregend had. De bladen van de bomen en de planten dropen. Ik vond by die gelegenheid dat de dauw niet alleen boven op, maar ook onder aan de bladeren zat. Ik befchouwde dan zorgvuldig verfcheiden bladeren, zo van de bomen als van de planten, zo die ver van den grond als die 'er dicht aan waren. Dog ik vond by allen, dat beide de oppervlaktens der bladeren, uitgenomen die van het *Verbascum Thapsus* of het witte wolkenkruid, welken, fchoon de bovenzyde vry nat was, maar weinig water van onderen hadden.

Dauw.

By elke landhoeve, al was zy maar van enen gemenen Boer, had men enen groten of kleinen boomgaard, waarin allerhande vrugten, als perfiken, appelen, peren, kersfen en anderen in overvloed wiefen. De perfiken waren nu byna ryp. Zy zyn zeldzaam in *Europa*, vooral in *Zweden*, waar het niemand dan den ryken gebeuren mag 'er van te proeven. Maar hier heeft ieder landman enen boomgaard vol perfikebomen, die zo vol waren, dat wy nauwlyks in den boomgaard wandelen konden zonder op de afgevallen perfiken te trappen, waarvan men altyd een gedeelte maar leggen laat, want men konde zulk ene menigte 'er van niet

Vrugten.

nuttigen. Een deel wordt in de Stad verkocht , en de overigen worden gegeten , niet alleen van de eigenaars , maar ook van anderen , want icder voorbyganger mag in den boomgaard komen en 'er zo velen aflukken als hy lust. Zelfs fnyt men hier die fchone vrugt voor de varkens.

Perfiken
inge-
maakt.

MEN bewaart de perfiken op de volgende wys voor den winter. Men fnydt de vrugt in vier delen, fnyt den fteen weg, en rygt de flukken aan enen draad, hangt ze in de zon, tot dat ze droog zyn. Dan legt men ze in een aardenvat. Dog dit is de befte manier niet. Anderen doen het op deze wys, en die is beter. Men fnydt, gelyk te voren, de perfiken in vier flukken, rygt ze aan enen draad, of legt ze op een bord in de zon te drogen. Droog zynde, en hare fappen zynde kwyt geraakt, worden zy in den oven gezet, na dat 'er zo even het brood is uitgenomen, waar men ze enen korten tyd in laat. Dan neemt men ze 'er uit, en brengt ze in de open lugt. Daar na zet men ze nog eens in den oven, en dit wordt zo dikwyls herhaald, tot dat zy zo droog zyn als zy wezen moeten. Want als ze op eens in den oven gedroogd wierden; zouden ze rimpelen, en een deel van hare aangenaamheid verliezen. Men maakt 'er taarten van, of kookt en maakt ze gereed als de peren en appelen in *Europa*. Sommige menfchen drogen, en bewaren hier hun appelen op de zelve wys als hun perfiken.

DE Perfikeboom is hier, gelyk men my zeide, het eerft door de *Europers* geplant. Tegenswoordig vereifchen zy gene grotere zorg dan een Appel of Peerboom.

Andere
vrugten.

IN de boomgaarden vindt men zelden andere vrugten dan appelen en perfiken. Perebomen vindt men hier weinig, en zy, die ze hebben, hebben ze in hunne boomgaarden geplant. Men vindt in de zelve ook Kersbomen, dog het meeft digt by de huizen of langs de heiningen. De moerbeziebomen ftaan op heuveltjes digt by de huizen. De zwarte Walnoot (*) waft gedeeltelyk op hoogtens en velden digt by de Landhoeven, en gedeeltelyk langs de heiningen, dog het meeft in de bosfchen. Buiten dezen heeft men hier ook gene anderen van dit foort ten gebruike. De Kaftanjbomen had men op de akkers laten ftaan. Hier en daar ftond 'er ook een enkele op een fchraal land of in een bosch.

De O-
kra.

DE *Hibiscus esculentus* of de *Okra*, (†) ene bloem, waft in de *West Indien* in 't wild, dog hier wordt ze in de tuinen gekweekt. De vrugt, die uit ene lange fchel bestaat, wordt, terwyl ze nog groen is, in flukken gefneden, en in foepen gekookt, die 'er zo dik van worden als bry.

Dit

(*) *Juglans nigra*.

(†) In MILLER'S Tuinwoordeboek hiet zy *Ketmia Indica*, *folio ficus*, *fructu pentagono recurvo esculento*, *graciliori* & *longiori*.

Dit geregt wordt by enigen, en vooral by de zwarte slaven, voor iets lekkers gehouden

DE *Spaansche Peper* (*) wordt insgelyks in de tuinen geplant. Als *Spaan-* de vrugt ryp is ziet zy 'er meest geheel rood uit. Men gebruikt ze by *scibe Pe-* 't gebräad of by gekookt vleesch, waarop men 'er een weinig van stroit, *Per,* of in de saus mengt. Men doet ze ook by ingemaakte augurken. Ook snydt en stampt men de schil, terwyl ze nog zagt is, geheel klein; mengt dat met zout, en bewaart het in enen pot. Men bestrooit 'er gekookt of gebraden vleesch, of gefruiten visch mede. De vrugt in haar zelve is scherp gelyk de gemene peper.

MEN vindt hier verscheiden byzondere soorten van de plant, welke *Sumach.* LINNEUS *Rhus* noemt. De gemeenste is die met gladde bladeren. (†) De *Engelschen* noemen ze *Sumach*. De besen, of hare vrugten, zyn rood. Men gebruikt ze om rood te verwen. Men ziet hier deze plant aan als een onkruid; want als een akker enige weinige jaren onbebouwd blyft leggen, groeit zy 'er in menigte op, vermits de vogels de besen overal heen verspreiden. Wanneer men het land dan wil omploegen, hinderen de wortels den ploeg niet weinig. De vrugt blyft den gantschen winter over op den boom zitten, maar de bladen vallen vroeg in den herfst af, nadat zy roodagtig geworden zyn. De takken, met de besen 'er aan gekookt, geven ene verw als inkt. De kinderen eten de besen, die zeer zuur, dog niet ongezonder zyn. De boom wordt zelden hoger dan vierde halve el. Als men den stam doorsnydt vindt men 'er byna niets in dan merg. Ik heb dit aan velen gedaan, en gevonden dat sommigen meer dan tien, de meesten meer dan een jaar oud waren. Als men 'er insnydt, komt 'er een geel sap van tusschen den bast en het hout voort. Een of twee van de buitenste kringen zyn wit, maar het binnenste is geelagtig groen; 't is gemakkelyk ze van malkander te onderkennen. Zy hebben een groot merg, welks middellyn dikwyls een halven duim is, en meer. Het is bruin, en zo los, dat het met enen steek uitgestoken kan worden, gelyk in den Vlierboom. Deze *Sumach* groeit digt by de heiningen rondom de koornvelden, dog vooral op braaklanden. Het hout schein wel te branden, en geen groot geraak in 't vuur te maken.

DEN 20. Sept. gingen wy des morgens op de velden en in de bosschen digt by de Stad wandelen, ten dele om zaden, en ten dele om planten voor myn' verzameling te zoeken, het welk onze groot-

E 2

fte

(*) *Capficum annum* LINN.

(†) *Rhus glabra*, of *Rhus foliis pinnatis ferratis lanceolatis, utrinque serratis.*

fte bezigheid was. Wy zonden in den herft dezès jaars een deel onzer verzameling over *Engeland* naar *Zweden*.

Vergift-boom. EEN foort van *Rbus*, gemeen in de moerassen hieromftreeks, werd door de *Engelfchen* en *Zweden* den *Vergiftboom* genoemd. Ook noemde men hem wel *Swamp-fumach* (*). Als men 'er in fnydt komt 'er tuffchen den baf en het hout een wit geelagtig fap voor den dag, dat enen lelyken reuk geeft. Deze boom is bekend, niet om zyne goede hoedanigheden, maar om zyn vergift, het welk dit zonderlinge heeft, dat, fchoon het fommige menfchen kwaad doet, het op anderen gene uitwerking in 't geheel heeft; zo dat de een den boom kan behandelen zo als hy maar wil, 'er in fnyden, hem fchillen, den baf of het hout tuffchen de handen wryven, het fap op de hand ftorten, het ruiken, en 'er andere proeven mede doen, zonder het minfte ongemak; daar integendeel een ander den boom niet durft te behandelen zo lang zyn hout nog frifch is; zelfs kan hy gene hand aanraken die het hout behandeld heeft, of zig aan den rook van het brandende hout bloot ftellen, zonder daar ten eerften de kwade uitwerking van gewaar te worden; want zyn aangezigt, zyne handen, en dikwyls zyn gantfche lichaam zwelt fchrikkelyk, en wordt zeer pynelyk. Somtyds ontftaan 'er vele blazen, welken 'er den lyder doen uitzien als of hy fchurftig was. By fommigen vervelt de opperhuid geheel in weinige dagen, als of men zig gebrand had. Zelfs kunnen fommige menfchen de plaats niet naderen daar de boom staat, of zig aan den wind bloot ftellen die de uitwaasfmingen van den zelven naar hun toejaagt, zonder hun het ongemak van het zwellen te doen ondervinden. Somtyds wordt hun aangezigt zo dik, dat zy twee of drie dagen hunne ogen niet openen kunnen. Ik ken twee broeders, waarvan de een den boom zo veel als hy maar wil behandelen kan, daar de ander 'er niet omtrent kan kómen zonder te zwellen. Somtyds weet men niet dat men den boom heeft aangeraakt, of 'er digt by geweest is, voor dat de handen en het aangezigt het door hun zwellen tonen. Ik heb oude menfchen gekend die banger voor dezen boom waren dan voor enen adder; en ik weet dat iemand door deze kwade uitwaasfmingen zo is gezwollen geweest, dat hy zo ftyf was als een paal, en men hem in een laken omkeren moest.

TOEN ik in den Winter van 1750. mynen *Jungfroom* de vergiftige eigenfchappen van dezen boom verhaalde, lachte hy 'er om, en hield het voor een vertellingje, wordende in zyn gevoelen bevestigd doordien hy den laatften herft den boom dikwyls behandeld, 'er takken afgefneeden, en die lang, om het zaad te bewaren, in zyn hand gedra-

(*) LINNÆUS noemt hem *Rbus Vernix* Spec. Plant.

dragen, en 'er vele zaden van in zyn kruidbock gelegd had, zonder het minste ongemak. Hy wilde dan, als een Wysgeer op zyn' manier, niets voor waar aannemen, waarvan hy gene genoegzame bewyzen had, vooral daar zyne ondervinding voor het tegendeel pleitte. Dog den volgenden Zomer begon zyne Wysgeerte te wankelen. Zyn' handen zwoollen, zyn' ogen wierden pynlyk en begonnen sterk te jeuken, zo dikwyls hy iets van den boom aantafte. Zelfs had hy dat ongemak niet alleen van dit foort van *sumach*, maar nog van dat foort dat zig om de stammen slingert, en op verre na zo vergifig niet is als de eerste. (*) Hier door wierd hy van de kragt des *Vergiftbooms* zo overtuigd, dat ik op 't laatst moeite had hem te bewegen my 'er meer zaad van te verzamelen. Hy bespeurde dit ongemak niet alleen des zomers als hy zweette, maar ook des winters als hy en de boom koud waren. Hieruit ziet men dat iemand, schoon hy lang voor dat vergift onaandoenlyk geweest is, ten laatsten, zo wel als een zwakkere, daar van kan worden aangedaan.

Ik heb ook op my zelve allerlei proeven met den *Vergiftboom* genomen, en niets verzuimd om zelf zyne werking te beproeven. Ik heb my met zyn sap bestreken, de takken 'er van afgebroken of afgesneden, de schel 'er afgeplukt, dezelve tusschen de handen gewreven en 'er aan geroken, de stukken lang in myn' blote handen gedragen, en dit alles dikwyls herhaald, en ben eger van alle schadelyke gevolgen vry gebleven, schoon ik eens ondervond dat het vergift niet gantich kragteloos op my was. Ik had namelyk, op enen heten zomerdag, terwyl ik zweette, een takje van den boom afgesneden, het omtrent een half uur in de hand gehouden, en 'er onderwylen aangeroken. Ik gevoelde dien dag geen ongemak, als een weinigje des avonds. Des morgens daar aan bespeurde ik ene sterke jeuhte aan myn' oogleden en daar rondom, zo dat ik nauwlyks 'er de handen van afhouden konde. Dog het verdween toen ik de ogen enigen tyd met yskoud water gewasschen had. Myn' oogleden waren eger den geheelen dag nog styf. Tegen den avond voelde ik de jeuhte een weinigje; dog den volgenden morgen, toen ik wakker wierd, had ik de jeuhte weer zo sterk als den eersten dag. Ik gebruikte het zelve middel 'er tegen. Evenwel hield het byna ene geheele week aan; myne ogen waren zeer rood en de leden byna onbeweeglyk. Het ongemak ging daarna geheel over. Ik freek naderhand ene menigte van het sap om myn' hand, zo dat het 'er dik op zat. Drie dagen daarna kwamen 'er kleine blaasjes op te voorschyn, dog zy verdwenen spoedig zonder nadeel te hebben gedaan. Meer heb ik van de werkingen van dit wonderlyke ge-

(*) *Rhus radicans* LINN. Spec. Pl.

was niet ondervonden , en ook geen verlangen gehad om 'er meer proeven mede te doen. Dit had ik beproefd dat het zyne kracht op my oeffenen konde wanneer ik zweette.

Ik heb noit gehoord dat iemand van dit vergift gestorven is. De pyren gaan gemeenlyk na enige dagen over. De *Wilden* waren voorheen gewoon hunne fluiten van dit hout te maken, om dat het zo groot een merg heeft. Enigen verzekerden dat een middel tegens de uitwerkingen van dit hout is, daarvan wat tot kolen te branden, en die met spek gemengd op de gezwollene plaatfen te leggen. Sommigen zeiden het zelf beproefd te hebben. Op enige plaatfen roeit men den boom vlytig uit, op dat zyn vergift de arbeidslieden niet hindere.

Delfstof-
fen.

Ik kreeg dien dag verscheidene stukken uit het *Ryk der Delfstoffen*, die in het land verzameld waren, ten geschenke. De volgenden zyn de aanmerkelykste. Het eerste was een wit en gantsch doorschynend *Bergkrystal*. (*) Diergelyk vindt men veel in *Pensylvanie* in verscheiden soorten van steen, byzonderlyk in den ligtrauwen kalksteen. De stukken zyn meest van de dikte en langte van den pink, en somtyds volmaakt doorschynend. Dog ik heb 'er ook gekregen die omtrent een voet lang en zo dik waren als het been van een middelmatig man. Zy waren zo doorschynend niet als dé kleinen.

De *Teerlingsche Pyrites* (†) van den Bisschop BROWALLIUS was van een zeer regelmatig beloop, dog de grootte was onderscheiden, want in enigen waren de zyden maar een vierde van een duim, en in de groteren waren zy twee volle duimen. Sommigen waren zeer glinsterend, zo dat men zien kon dat zy uit ene zwavelige stof bestonden. Maar in anderen gliom maar ene der zyden, en de anderen waren donker bruin. Dog de meesten van deze Markasieten hadden die kleur op alle hare zyden. Als men ze aan stukken sloeg vond men 'er den zuiveren *Pyrites* in. Men vindt ze hier dicht by de Stad *Lancaster*, dikwyls boven den grond. Maar gemeenlyk ontmoet men ze in 't graven van putten of anderszins, op de diepte van agt en meer voeten. De Heer *Hefelius* bezat verscheiden' stukken van dit soort van stenen, waarvan hy zig in zyn werk bediende. Eerst brandde hy ze, stampte ze dan tot poeder, en wreef ze vervolgens nog fynder op de gemene manier; en dit verschaft hem ene schone roodagtige bruine kleur.

ZWAR-

(*) *Nitrum Chrysellus montana* LINN. Syst. Nat. *Chrysellus hexagona, pellucida, non colorata*. WALLER. Mineral. *Crysellus montana*, colourless crystal. FORSTER'S Introd. to Mineralogy p. 13.

(†) *Pyrites cubicus, Marchasita hexaedrica tessellata*. WALLER. Mineral. p. 211. *Pyrites crystallinus* LINN. Syst. Nat. *Marchasita vel crystalli pyritacei*, Marchasites, FORSTER'S Introd. to Mineral. p. 39.

ZWARTE Keiftenen worden hier ook, dog zeldzaam gevonden. Maar het land levert meer dan een foort van *Marmor*; byzonderlyk vindt men op den afstand van enige *Eng.* mylen van *Philadelpbia* een wit *Marmor*, met bleekgrauwe blauwe vlakken. Dit *Marmor* laat zig wel bewerken, fchoon het niet van het fynfte foort is. Men houwt 'er grafzerken, tafels, fchoorsteenmantels en deurramen, en diergelyke dingen uit. Ene menigte van deze waar wordt naar verfcheiden oorden in *Amerika* verzonden.

HET Mariëglas (*) vindt men hier op verfcheiden plaatfen; en fomnige stukken 'er van zyn tamelyk groot, en zo fchoon als het *Rusfifche* ^{*Moskovijsch*} zyn kan. Ik heb 'er enigen gezien die een halve el en meer lang waren; en ik bezit 'er die byna negen duimen lang en even zo breed zyn. De *Zweden* gebruikten dit natuurlyke glas by hunne eerfte aankomft in de venfters.

EEN ligt grauwe en digte *Kalksteen*, waaruit men enen goeden kalk brandt, legt op verfcheiden plaatfen. Enige stukken daarvan zyn zo vol van een fyn doorschynend bergkryftal, dat de halve fteen byna daaruit beftaat. Behalven dit brandt men langs de zeekusten nog ene grote menigte van kalk uit oesterfchelpen, en 's winters brengt men ze hier naar toe. Deze laaftte kalk is zo goed niet om te metfelen als de fteenkalk, dog beter om wittepleifteren.

Steenkolen heeft men nog in *Pensylvanie* niet gevonden. Men beweert ze egter verder landwaards in onder de *Wilden* gezien te hebben. Daarentegen worden zy hoger op naar 't noorden omtrent *Kaap Breton* (†) in overvloed gevonden.

SOMMIGE Vrouwen maken *Wyn* uit enigen van de vrugten des lands. Daartoe worden gewoonlyk de rode en witte *Aalbefsen* gebruikt, die men zeer overvloedig heeft. Een oude *Zeeman*, die dikwyls in *Newfoundland* geweest is, verhaalde dat de rode aalbefsen daar in menigte in 't wild waffen. Ook perft men wyn uit *Aardbefsen*, die zeer talryk in de bofchen zyn, dog wat zuurder dan de *Zweedfchen*. Nog gebruikt men daartoe de *Amerikaanfche* *Braam*, (§) die overal op de koornevelden in zo grote menigte als by ons de *diftelen* wafst, en zeer aange-

(*) Of *Moskovijsch glas*, *Mica membranacea* by LINN. Syft. Nat. V. 3. p. 58. *Mica membranacea pellucidiffima flexilis alba*, by WALLERIUS Min. p. 120. *Vitrum Rutbenicum*, *vitrum Marie* by FORSTER Ind. 10 Min. p. 18.

(†) Dit is bevestigd geworden federt dat *Kaap Breton* in de handen der *Engelfchen* is. Men zegt dat de beddingen der *Kolen* het gantfche Eiland doorloopen; zo dat men hiervan daan enen groten overvloed zou kunnen krygen, indien de Regering het oorbaar agte ze te laten graven. F.

(§) *Rubus occidentalis* LINN.

naam is. In *Maryland* wordt ook een wyn gemaakt uit de wilde Druiven, die daar de bosfchen voortbrengen. Eindelyk gebruikt men hier ook Kersfen en Brambozen toe, die men vlytig aankweekt. De Wyn dien zy geven is fchoon. Ik behoef niet te befchryven hoe men den Aalbesfeyn maakt; die konft verftaat men in *Zweden* zelfs beter dan in *Amerika*.

Ligustrum.

HET gemene *Ligustrum* waft tuffchen het lage hout. Dog ik kan niet bepalen of het een inlandfch gewas, dan of het uit *Engeland* overgebracht, en door het verftroijen van het zaad door de vogels gemeen geworden is. De meefte fchuttingen en heiningen om tuinen en akkers zyn hier van planken en palen. Dog fommigen, bedagt op het fparen van het hout, hebben hier en daar begonnen hagen te planten, en hier toe nemen zy 't *Ligustrum*, dat zy op ene daartoe opgeworpene hoogte zetten. De grond is hier klei, met wat zand vermengd, en dus tamelyk ligt. De *ligustrum*hagen zyn alleen hier goed daar het vee zeer tam is, want de varkens moeten hier allen een driekantig juk dragen, en 't andere vee is zeer mak. Maar als zy gewoon waren door de heiningen doortebreken, zouden hagen van dit foort weinig baten. Digt by *Pbidelphia* mogen gene varkens los lopen.

Bomen.

DES namiddags van den 21. Sept. reed ik, met den Koopman *Peter Kock*, geboortig van *Karlskron* in *Zweden*, naar zyn' landhoeve, omtrent negen *Eng.* mylen van de Stad noordwestwaards. De bomen waren allen van het foort die hunne bladeren verwiffelen; ik ontdekte niet enen enigen denne- of pynboom; fchoon de weg aan beide zyden door bosfchen loopt. De meefte bomen waren Eiken, van verfcheiden foorten, waartuffchen egter Kaftanhebomen, Walnoot-Kornoelje-Appelbomen, Hickory, Braamftruiken, en diergelyke gevonden werden. De grond begon hier wat heuvelagtig te worden. Dan reden wy ene hoogte op en dan weer af, en zo vervolgens. Bergen en grote ftenen troffen wy niet aan, en het hout was van anderen dun en de grond zo vlak, dat wy ver van ons afzien en tuffchen de bomen doorryden konden, want daar waren geen ftruwellen. Op fommige plaatfen, daar de grond opgegraven was, en ook hier en daar boven op, lagen van die kleine glinfterende ftenen, waarvan men hier de huizen bouwt. Ik denk ze in 't vervolg te befchryven.

Landsdouwe.

WAT verder in het bofch gevorderd zynde, zagen wy gemeenlyk kleine stukken lands, waar men het hout weggehakt, en ene landhoeve of weide aangelegd had. De landhoeven waren voor een gedeelte zeer fchoon, en dikwyls ging 'er ene laan van den groten weg naartoe. De huizen waren allen van dien fteen, waarvan wy zo even fpraken. Ieder Landman, zelfs de geringfte Daghuurder, heeft om zyne woning enen boomgaard van appelen, kersfen, perfiken, kaftanjes, walnoten, en andere fcho-

ſchone vrugten. Daar tuſſchen zag men ook wynranken. In de dalen ſtroomde heldere beekjes. De akkers waren meeft gemaid, alleen ſtond 'er nog wat *Mais*, anders *Turkſch koorn*, en Boekweit. De *Mais* wierd meeft, in groter of kleiner hoeveelheid, digt by de hoeven gevonden; wies friſch, van zes tot tien voeten hoog, en had boven aan kleine groene blaadtjes. Boekweit was 'er ook op vele plaatſen gezaaid, en zy was ook op ſommigen al ryp. In 't vervolg zal ik van den aard en het gebruik dezer gewaſſen breder handelen.

NA zes *Eng.* mylen ver gereden te zyn kwamen wy te *Germantown*. Deze Stad heeft maar ene ſtraat, dog is byna twee *Eng.* mylen lang. Zy wordt voor 't grootſte deel bewoond door *Duiſchers*, die van tyd tot tyd overkomen, en zig hier neer zetten, om dat zy hier zulk ene vryheid genieten als zy bezwaarlyk ergens in de wereld vinden zouden. Zy zyn meeft allen handwerkslieden, en maken alles in zulke menigte en volkomenheid, dat dit geweft binnen kort weinig meer uit *Engeland* zal behoeven te trekken. De huizen waren meeft allen van den glinſterenden ſteen gebouwd, die naar den kant van *Philadelphia* overal gevonden wordt, dog anders zeldzamer is. Sommigen waren evenwel van gebakken ſtenen. De meeften waren van twee verdiepingen, anderen nog hoger. De daken waren met planken van den witten Ceder beſchoten. Van gedaante geleken zy naar de daken in *Zweden*, maar de hoeken die zy boven aan maakten waren of ſcherp, of regt, of ſtomp, naar mate zy meer of min hoog waren. Geheeltyk maakten zy enen halven agthoek of enen halven twaalfhoek uit. Sommige daken waren zo gemaakt dat men 'er op kon gaan wandelen, hebbende ene leuning rondom. Ook hadden ſommigen balkons, waar van men op ſtraat zien kon. De venſters, zelfs omhoog, hadden luiken. Ieder huis had enen ſchonen tuin. De Stad heeft drie kerken, ene *Lutherſche*, ene *Hervormde*, en ene *Quakerkerk*. Zy was zo volkryk dat de ſtraten van volk grimmelden. Ook hebben hier de *Menonieten* hunne vergaderplaats.

*German-
town.*

DEN 22. na den godſdienſt by gewoond te hebben, bragt ik den dag door in het gezelfchap van de voornaamſte lieden der Stad, die hier lang gewoond hadden, by wie ik naar de byzonderheden der plaats vernam.

DE Heer *Kock* had enen fraijen put vlak by zyn landhuis, die uit Putten. enen zandheuvel komt, en water genoeg verſchaft voor ene kleine beek. Over dezen put had hy uit den glinſterenden ſteen een gebouw doen maken, geſchikt om eetwaren te bewaren. In de beek zelve, die langs het huis heen liep, ſtonden kruiken en aardenvaten vol melk, welke zig in 't koude water by de grote zomer hette zeer goed houdt. Ik vond in 't vervolg nog meer gebouwen boven putten, geſchikt om ſpyzen te bewaren.

BYNA alle de heiningen om de kooſvelden en de weiden waren Hein-
F hier gen.

hier overal van planken in de langte geflagen. Maar op ene plaats vond ik ene haag, die meest van *ligustrum* was. De heiningen waren niet gemaakt gelyk de onzen. Men had palen genomen van vier tot zes voeten langte, daar vier of vyf gaten in geboord, zo dat 'er een tuffchenwydte overbleef van twee voeten of meer. Zulk een paal doet den dienst van twee of drie by ons. De palen ftonden op ene ry in den grond, op twee of drie vadem aftands. In de gaten lagen de dwarsplanken, die negen duim of een voet breed waren, en boven malkander tot de hoochte van denpaalagen. Dus zag 'er zulk ene fchutting van verre uit, als onze heiningen om de Schapen in te fluiten. Ook waren ze niet digter als die, want zy dienden alleen voor koeijen, paarden en fchapen. De varkens worden omftreeks *Philadelphia* digt by de hoeven gehouden, en daarom behoeven de tuiningen niet digter te zyn. Men gebruikte daarvoor gemeenlyk kaffanjenhout, om dat dat zeer lang duurt, en ene fchutting daarvan kan dertig jaren en meer ftaan. Dog waar men dat hout niet krygen kon, bediende men zig van eikenhout. Van alle foorten duurt het rode cederenhout het langfte. Het meefte daarvan wordt hier gekoft, want digt by *Philadelphia* waft 'er niet genoeg van. Evenwel zyn 'er rondom die Stad vele tuinen van gemaakt.

Brand-
hout.

Het befte brandhout dat hier valt is de Hikory, een foort van Walnoot. Het geeft enen fterken gloed. Dog om te omtuinen deugt het niet, om dat het in de open lugt gauw verrot. Daarna volgen in deugd om te branden de witte en zwarte Eik. Men zou denken dat te *Philadelphia*, rondom in bofchen gelegen, het hout goed koop wezen moet, maar het tegendeel is waar. Dit komt daarvandaan, dat het hoge hout, 't welk om de Stad ftaar, aan vermogende menfchen toebehoort, die om geen geld verlegen zyn. Zelfs laten zy zo veel niet vallen als voor hun eigen gebruik vereifcht wordt, zo veel te minder zullen zy het anderen verkopen. Zy fparen de bomen voor het toekomende, wanneer miffchien het hout nog duurder worden zal. Evenwel verkopen zy het aan fchrynwerkers, rademakers, en diergelyke konfenaars, die 'er rykelyk voor betalen. Men gaf toen voor enen stapel Hikoryhout, van agt voet lang en vier hoog, agttrien Schellingen, *Penfyvanifch* geld. Voor zulk enen stapel van eikenhout betaalde men 'er maar twaalf. Die genen, die hout ter markt bragten, waren boeren die ver af woonden. Men klaagde overal dat de brand zo veel duurder was dan voorheen. En hiervan zeide men de oorzaak te wezen, dat de Stad zelve in korten tyd zo aanzienlyk toegenomen was, dat zy thans vier of zesmaal groter en volkryker is dan vele menfchen in hunne kindfchheid ze hadden gezien. Voorts zyn 'er veel tegelbakkeryen aangelegd, die veel houtsver-
flim.

flinden. Ook is het land meer bebouwd, zo dat 'er gehele bosschen omgehakt zyn, om 'er koornvelden en landhoeven van te maken. Die landhoeven vernielen ook veel houts. Eindelyk, 'er zyn verscheiden yzerhutten opgeregt, en dezen zyn in gedurigen arbeid. Men maakte hier uit op, dat het hout met den tyd te *Philadelphia* zeer duur worden moest.

De *Wyn van braambessen*, die zeer aangenaam is, wordt op deze Braamwys gemaakt. Men persf het sap uit de bessen, en vergadert dat in een b. flesse-
vat. By ene kan daarvan doet men ene kan waters, en mengt het wel. wyn.
Men doet 'er dan drie pond bruine suiker by, en laat het zo enigen tyd staan. De drank is dan goed. *Wyn van kersfen* maakt men op dezelfde manier; alleen moet men oppassen dat de stenen onder 't persfen niet mede gebroken worden, want zy geven den wyn enen kwaden smaak.

Uit de *persfen* maakt men *brandewyn* op deze wys. Men Perfike-
snydt de vrugt in twee stukken en goit den steen weg. De stukken legt brande-
men in een vat, en laat ze 'er drie of vier weken in, zo dat zy regt aan wyn.
't verrotten zyn. Dan doet men ze in de distilleerkerel, en stookt 'er den brandewyn uit, die daarna nog eens overgehaald wordt. Dog men kan hem genen lieden van enen fynen smaak voorzetten, maar hy is goed genoeg voor het werkvolk.

Op dezelve wys maakt men brandewyn uit *appelen*. Hiertoe neemt men vooral zulken, die afgevallen zyn voor dat ze volkomen ryp waren.

De *Amerikaansche Nagtschaduw* (*) waft by de landhoeven, op de wegen, in de hagen, de bosschen, en in 't open veld hier en daar, in *Nagt-
schaduw*.
overvloed. Overal door 't gehele Land vindt men ze rykelyk. De mees-
ten hadden zeer schone beziën, die aan troffen groeiden, en 'er zeer wel
uitzagen, schoon zy niet eetbaar zyn. Dog sommigen waren nog eerst
in bloei. Op sommige plaatsen, als in de hagen en by de huizen, klim-
men zy tot twee vadem hoogte. Maar in 't veld blyven ze altyd laag;
dog ik kon nergens merken dat 'er het vee van gegeten had. Een *Duit-
scher*, zynde een suikerbakker, verhaalde my, dat de verwers de wortel-
en 'er van vergaderden, en 'er ene rode verw uit trokken.

MEN vindt hier verscheiden soorten van *Eekboorns*. De kleinen (†) Eek-
worden veel in koijen gezet, om dat ze zeer aardig zyn, dog zy wor-
den noit geheel mak. De groten (§) doen den landlieden veel schade
op de akkers, voornamelyk in de mais. Zy klouteren tegen de stelen
der

(*) *Phytolacca decandra*. LINN. Syft. Nat.

(†) *Groundsquirrel*, by de *Engelschen*; *Sciurus striatus* by LINN. Syft. Nat.

(§) *Sciurus cinereus* LINN. Syft. Nat.

der mais op, byten de airen aan stukken, en eten maar alleen de losse zoete kern, die in het midden zit. Dikwyls komen zy met enige honderden op zulk een veld, en dan kunnen zy in enen nagt den gantschen oogst vernielen. Om deze reden is ieder in *Maryland* verpligt 's jaars vier eekhoorns te brengen, die men den kop affnydt, welken de Opzigter behoudt, om bedrog voor te komen. Op andere plaatfen krygt men voor elken geschoten eekhoorn twee *pence*. Hun vleesch wordt gegeten en voor lekkerny gehouden. De huid wordt verkoft, dog niet veel geagt. De eekhoorns zyn hierde voornaamste spys der ratel- en andere slangen. Ook was het een algemeen gevoelen hier te lande, dat wanneer de ratel-slang, op den grond leggende, hare ogen op enen eekhoorn gevestigd hield, deze daardoor als betoverd wierd, en, schoon hy op de bovenste takken van enen boom zat, langzamerhand naar beneden komen en der slang in den mond springen zou. Dan likt de slang het diertje 't gehele lyf, en maakt het door haar speekfel geheel nat, op dat het haar des te gemaklyker door de keel glijen mogt. Dit gedaan zynde zwelgt zy in eens den gehelen eekhoorn door. Na zulk een maal legt de slang als dood te rusten.

HET viervoetige dier, dat de Heer LINNÆUS in de *Verbandelingen der Koninglyke Maatschappij der Wetenschappen* onder den naam van *Langgestaarten Beer* (*) beschreven heeft, noemt men hier *Rakkoon*. Het wordt veel gevonden, en vernielt veel hoenders. Men jaagt het met honden, wanneer het op enen boom gewoon is te klouteren; in welk geval iemand het na klimt, en het van de takken afschudt, zo dat het van de honden wordt doodgebeten. Het vleesch wordt, als ene goede spys, gegeten. Het been der roede gebruikt men voor tabakstoppers. De hoedemakers maken hoeden van het hair, welken byna zo goed zyn als de beverhoeden. Den staart draagt men 's winters om den hals, en is dus ook iets waard. De *Rakkoon* wordt ook veel van de slangen gegeten.

ENIGE *Engelschen* verzekerden dat by de Rivier *Potemack* in *Virginie* ene grote menigte van *Oesterschelpen* gevonden wordt, en dat zy 'er zelfs gantsche bergen van gezien hadden. De plaats zou twee *Eng.* mylen van zee af zyn. De eigenaar der zelve brandt 'er kalk uit. De beddingen dezer schelpen zyn twee vadem en meer diep. Zulke hopen van schelpen heeft men ook op andere plaatfen, byzonderlyk in *New York*, by 't graven gevonden; en op ene zekere plaats, vele mylen van zee, was men op ene schrikkelyke menigte van schelpen, ten dele van oesters, ten dele van andere zeedieren, gekomen. Sommigen

(*) *Ursus cauda elongata*, in de *Verband.* van 1747. *Ursus lotor* in 't *Syst. Nat.*

waren van oordeel, dat de *Wilden* daar voorheen gewoond, en de schelpen der oesters, die ze gebruikt hadden, op zulke hopen hadden gesmeten. Dog anderen konden niet begrypen, waarom die in ene zo verbazende menigte alleen op ene plaats zouden weggeworpen wezen.

ALLEN stemden daarin over een, dat de *Wilden* van dit land goed-De *Wilden* aardige menschen zyn, indien zy niet worden beledigd. Niemand houdt den. getrouwer zyn woord dan zy. Wanneer vreemdelingen, die hunne bondgenoten zyn, onder hen komen, betonen zy hun meer goedheid en grotere dienstvaardigheid, dan zy van hunne eigene landsgenoten verwagten kunne. De Heer *Koek* verhaalde my, ten bewyze hunner opregtheit, het volgende geval. Een *Engelsch* Koopman voor twee jaar onder de *Wilden* reizende, om handel te dryven, wierd daar dood geslagen, zonder dat men wist van wien. Maar byna een geheel jaar daarna ontdekten de *Wilden* wie het uit hun gedaan had. Ten eersten grepen zy den moordenaar; bonden hem de handen op den rug, en zonden hem onder een geleide naar *Philadelphia* aan den Gouverneur. Zy hadden, lieten zy zeggen, enen booswigt, die zulk een stuk aan enen *Engelschman* begaan had, niet langer voor hunnen Landsman kunnen erkennen, en wilden ook niets meer met hem te doen hebben; dog gaven hem den Gouverneur over, om hem volgens de *Engelsche* wetten naar verdienste te straffen. De moordenaar werd daarop te *Philadelphia* gehangen.

HUNNE natuurlyke scherpzinnigheid blykt uit het volgende, het welk my vele menschen verzekerd hebben waar te zyn. Wanneer zy afgevaardigden naar de *Engelsche* Volkplantingen zenden, om over zaken van gewigt met den Gouverneur te handelen, gaan zy, zo dra zy tot zyn gehoor gekomen zyn, op den grond zitten, en horen zyne voorslagen met aandacht aan, die somtyds een tamelyk groot getal uitmaken. Zy hebben maar een stokje in de hand, en maken daar met een mes enige tekens op, zonder verder iets opteschryven. Maar wanneer zy den volgende dag wederkomen, om hun antwoord op de gedane voorslagen te geven, beantwoorden zy den Gouverneur ieder punt, in die order waarin hy ze hun voorgesteld heeft, zonder 'er een overtellaan, of van de order afte wyken, en dat alles zo mauwkeurig, als of zy 'er een schriftelyk optfel van gehad hadden.

De Heer *Sleidorn* verhaalde my nog een voorval, dat my zeer veel genoegen gaf. Hy had te *New York* onder andere *Wilden* een eerwaardig oud man in ene herberg gevonden. Deze een weinig door den drank verheugd liet zig in een gesprek met *Sleidorn* in, en beroemde zig *Engelsch* te kunnen spreken en lezen. *Sleidorn* vroeg hem daarop verlos hem ene vraag te doen, het welk de oude man geredelyk toestond. Hy vroeg hem toen of hy wel wist wie zig het eerst had laten besnyden. De gryzaard antwoordde ten eersten, *Vader Abraham*. Toen

verzocht hy ook 'ene vraag te mogen doen. *Sleidorn* bewilligde, en de vraag was, "wie de eerste *Quaker* geweest was." *Sleidorn* antwoordde dat de een dezen, en de ander genen daarvoor hielden. "Neen," zeide de oude slimme gast, "*Mordechai* was de eerste *Quaker*, want" hy wilde den hoed voor *Haman* niet afnemen." Velen van de nog *Heidensche Wilden* worden gezegd ene verwarde kennis van den zondvloed te hebben, dog men vindt ze by allen niet, gelyk ik zelf onderonden heb.

Reuzen. DAAR waren hier menschen die zig voor vast overtuigd hielden, dat 'er eertyds Reuzen in deze landen moesten gewoond hebben, en zy gaven deze redenen op voor dat gevoelen. Voor enige jaren had men in 't delven een graf gevonden, waarin menschebeenderen van ene ontzaglyke grootte lagen. Het scheinbeen alleen zou omtrent viertien, en het dybeen ook zo veel voeten lang geweest zyn. De tanden waren naar evenredigheid geweest. Dog meerder wierden 'er niet gevonden. Lie-

Beende-
ren.

De
grond.

den, die de Ontleedkunde versfonden en die benen gezien hadden, verzekerden dat ze van menschen waren. Een van de tanden wierd naar *Hamburg* aan enen Verzamelaar van natuurlyke zeldzaamheden gezonden. Onder de *Wilden*, die in de nabuurschap, daar deze gebeentens gevonden zyn, wonen, was een oud zeggen, dat daar omtreeks aan ene Rivier een zeer groot en sterk man in overoude tyden zig opgehouden had, die de menschen, die over den stroom wilden, op zynen rug door het water plegt te dragen, en, schoon het zeer diep was, het door waadde. Elk gaf hem voor dezen dienst wat Mais of enige vellen. Op deze wys won hy den kost, en speelde voor veerman van dezen stroom.

De grond is hier meest zand, hierendaar meer of min met klei vermengd. Het zand en de klei zyn beiden van ene bleke steenkleur. Op 't uiterlyke schynt de aarde niet zeer vet te zyn. Dit bekragtigen ook de inwoonders. Wanneer een akker drie jaren aan een met het zelve soort van koorn bezaid wordt, brengt het niets van belang op, indien het niet wel gemist wordt of een jaar braak leggen blyft. Dog de mist is hier bezwaarlyk te krygen. Om die reden laat men het liever onbebouwd. In dien tusschen tyd bewaft het met allerlei planten en kruiden, en de landman bebouwt een veld dat enigen tyd braak gelegen heeft, of kiest van den nog onbebouwd leggenden grond ene nieuwe streek om te bearbeiten. In beide gevallen kan hy zig enen goeden oogst beloven. Deze handelwys slaagt hier zeer wel, want de aarde is lugtig, zo dat ze gemakkelyk kan omgeploegd worden, en ieder landman heeft gemeenlyk ene grote ruimte in eigendom. De gewoonte, die men hier heeft, van het vee de winters over in 't land te laten lopen, maakt dat men niet veel mist winnen kan.

Vee.

AL het vee dat men hier kweekt is oorspronglyk uit *Enropa*. De *Wil-*

Wilden hadden nooit enig vee; en nog geven zy 'er niet om. Ook ver-aardt het vee hier allengskens, en wordt kleiner. De ossen, paarden, schapen en varkens zyn in *Engeland* groter; en 't zyn dezen evenwel die herwaards zyn overgebracht. Het eerste geslacht neemt een weinig af, en het derde of vierde is reeds van die grootte welke hier het vee gemeenlyk heeft. De lugtgesteldheid, de grond en het voedsel zullen hier elk het zyne te zamen toe doen.

HET is ook aanmerkelyk, het geen men eenparig van de Inboorlingen des Lands zegt, namllyk dat zy gemeenlyk eerder tot hunne rype jaren komen, eerder verstand krygen, dog ook eerder oud worden, dan in *Europa*. Het is hier niet zeldzaam kleine kinderen te zien, die op de gedane vragen zo levendige en aardige antwoorden weten te geven, dat men 'er niet genoeg over kan verwonderd staan, ja zo als of zy oude menschen waren. Dog zy komen nooit tot de jaren waartoe de *Europeanen* wel geraken. En 'er is hier geen voorbeeld dat een inboorling tagtig of negentig jaar bereikt heeft. Dog ik spreek alleen van zulken die uit *Europa* oorspronglyk zyn; want de *Wilden*, of de eerste inwoonders van het land, worden dikwyls zeer oud. Maar dit is tegenwoordig onder hen ook zeldzamer dan voor dezen. Men kan het sterk brandewyn drinken, dat zy van de *Europeanen* geleerd hebben, als ene hoofdoorzak hier van aanmerken. Die in *Europa* geboren zynde, zig hier nedergezet hebben, bereiken ook gemeenlyk hogere jaren, dan die van *Europische* Ouders hier te lande geboren zyn. In den laatste oorlog heeft men ook ondervonden, dat de menschen in *Amerika* geboren zo wel de ongemakken van den oorlog, by belegeringen en lange togten, niet uithouden als die uit *Europa* komen, maar in menigte sterven. Zy kunnen zig aan gene vreemde lugtstreek gewennen. De Vrouwen houden hier ook vroeger op te baren als in *Europa*, na haar veertigste of vyfveertigste jaar zyn zy gemeenlyk niet meer vrugtbaar, en sommigen reeds na haar dertigste. Ik vernam naar de oorzaak hiervan, dog men wist 'er de ware niet van aantewyzen. Enigen schreven dit toe aan den overvloed dien men hier heeft. Anderen aan de onbestendigheid van het weder, gelovende dat 'er bezwaarlyk een land in de wereld te vinden is daar het weder op denzelven dag zo dikwyls verandert als hier. Op de zwaarste hette volgt somtyds binnen weinige uren ene gevoelige koude. Ja, het weder verandert den zelve dag dikwyls vier, vyf en zesmalen.

MET de bomen is het hier even eens als met de menschen gelegen. De Schepen van *Amerikaansch* hout gebouwd zyn niet te vergelyken met die welken in *Europa* getimmerd worden. Dit erkent men eenparig. Een schip hier gebouwd deugt niet veel meer zo dra 't een jaar of twaalf oud is; en vindt men 'er een ouder dat nog bruikbaar is, zo word het voor een wonder gehouden.

Het

Vroegtydige-
heid der
Inboor-
lingen,

En der
bomen.

Het is niet gemakkelĳk de reden hiervan uitte vinden. Enigen gaven de ſchuld hier van aan het hout, anderen aan de manier van bouwen, om dat men zig hier meeft van nieuw gehakt hout bedient, dat nog niet volkomen droog is. Ik denk dat beide deze oorzaken t'zamenloopen, want ik vond eikebomen, die op zyn beft twaalf jaren gehakt waren geweest, welken met enen harden baſt overtrokken waren, onder den welken het hout byna verrot en tot een meel geworden was, zo dat men 't tuſſchen de vingers tot poeder wryven kon. Hoe lang daarentegen duren onze eiken ſtammen niet eer zy vermolmen?

DES avonds keerden wy naar *Philadelphia* terug.

Hazen. HAZEN zyn 'er eigenlyk in dit land niet, maar wel een ſoort van dieren, die tuſſchen onze Hazen en de Konynen een middelſoort zyn, en in de kool-en raaplenden ene ſchrikkelĳke verwoefing aanregten.

Waarom
vele
planten
hier zo
laar
bloeijen. VELEN hebben zig verwonderd, dat de planten, die uit *Noord Amerika* naar *Europa* gevoerd en daar geplant worden, grotendeels zo laar bloeijen, en zelden rype vrugten voortbrengen voor dat de vorſt ze overvalt, daar het uit de Reisbeſchryvingen bekend is, dat in *Penſylvanie*, en nog meer in *New York*, in *Nieuw Engeland* en in *Kanada*, de winters wel zo geſtreng als in *Zweden*, en geſtrenger dan in 't *Europiſch Engeland* zyn. Het wierd my door verſcheiden verſtandige lieden opgelegd dit te onderzoeken; maar in plaats van te antwoorden, wil ik hier eniĳge aanmerkingen opgeven, die ik over de kugſtreek en de gewaſſen van *Noord Amerika* gemaakt heb, en het mynen Lezer overlaten zelf daar gevolgen uitte trekken.

HET is waar, dat de winter in *Penſylvanie*, en nog meer in de noordelyker Landſchappen, al zo geſtreng als in *Zweden*, en bygevolg veel kouder dan in *Engeland* en de zuidelyker landen van *Europa* is. Ik vond dat in *Penſylvanie*, het welk nog meer dan twintig graden zuidelyker legt dan verſcheiden landſchappen van *Zweden*, de Thermometer van den Heer CELSIUS des winters tot op 24. gr. onder het punt van vorſt viel; en die winter was, zo als men my verzeekerde, niet buitengewoon koud. Dit konde ik daaruit ook opmaken, dat de *Dellaware*, ten tyde ik daar was, niet zo ſterk toevroor dat men 'er te *Philadelphia* over ryden kon, het welk dikwyls genoeg gebeurt. Als men nu de breedte van de Rivier overweegt, en dat het gewoonlyk verſchil van eb en vloed daar agt voeten bedraagt, zal men ligt beſeffen, dat 'er een geſtrengte vorſt vereiſcht moet worden om de *Dellaware* met zo ſterk een ys te bedekken.

DOG het is te gelyk waar, dat, zo de winters hier ſomtyds hard zyn, zy niet lang duren. Men kan zeggen dat zy in *Penſylvanie* zelden

zelden meer dan twee maanden, en fomtyds niet boven ene maand aanhouden; want het is iets zeer ongewoons als zy drie maanden duren, en dan wordt het in de Koeranten als iets byzonders aangekend. Digter by den Pool zyn de winters wat langer, en in de Noordelykte delen zullen zy onze *Zweedschen* in lengte niets toegeven. De waarnemingen aangaande het weder, die ik in myn verblyf in *Amerika* dagelyks voor alle maanden gemaakt heb, en die ik hier agter zal invoegen, zullen hier meer ligts omtrent geven.

DES zomers is de hitte hier doorgaans zwaar en aanhoudend. Ik beken dat ik den Thermometer te *Aobo* byna zo hoog heb zien ryzen als in *Pensylvanie*, dog dit onderscheid was 'er in, dat, zo de Thermometer van *CELSIUS* in *Finland* in twee of drie jaren misschien eens tot den 30. *gr.* boven het vriespunt ryft, dezelve niet alleen in *Pensylvanie*, maar ook in *New York*, te *Albany*, en in een groot deel van *Kanada*, meest dagelyks, drie maanden lang, tot dien graad, zo nog niet hoger, stygt. Te *Philadelphia* is hy in de zomers, die ik daar heb doorgebracht, twee- of driemaal tot 36. *gr.* gestegen. Men kan dan zeggen dat in *Pensylvanie* een groot deel van April, Mai, en de volgende maanden tot October toe, aan de maanden van Juni en Juli in *Zweden* gelyk zyn. Ene zo sterke en aanhoudende hitte moet noodzakelyk grote uitwerkingen voortbrengen. Aan deze doordringende en langdurige warmte moet men het ook toefchryven dat de gemene meloenen, de watermeloenen, en de pompocnen van velerlei soorten op het open veld gezaid worden, en zonder enige bedekking of glazen in Juli volkomen ryp zyn, dat de kerffen te *Philadelphia* den 25. Mai reeds goed zyn, en dat men dikwyls in *Pensylvanie* de weit in 't midden van Juli maait.

DE gantche maand van September, en de halve maand van October, of wel geheel October, maken in *Pensylvanie* het aangenaamste jaargetyde uit. De vroegere zomermaanden zyn al te heet. Dezen zyn gelyk in warmte aan onzen Juli en half Augustus. Ook staan in September de meeste gewassen in den besten bloei, en velen beginnen al diep in die maand eerst te bloeyen. En ik twyffel niet of dit onvergelyke jaargetyde, geholpen door enen helderen hemel en enen matiglyk warmen zonneschyn, doet hier veel toe. Maar schoon de gewassen zo laat eerst beginnen, krygen zy dog hunne volkomenheid voor dat het grootste deel van October verlopen is. Dog waarom ze zo laat in den herfst eerst voortkomen, is iets dat ik niet kan beantwoorden, en vraag veel liever, waarom bloeyen de *Centaurea Jaceu*, de *Gentiana*, de *Amarella* en het *Centaureum* van *LINNEÛS* in *Zweden* eerst op het laatst van den zomer? Waarom vertonen

het Leverkruid, (*) de violier, (†) het *Daphne Mezereum*, en andere planten zig reeds in de lente in allen haren luitere? Het heeft den Schepper van alle dingen behaagd de zaak dus vast te stellen. Wat weder het te *Philadelphia* in die maanden is, kunnen myne waarnemingen aanwyzen. Ik heb omtrent dezelve alle zorgvuldigheid aangewend, en, zo veel ik kon, vermyd, den Thermometer op zulke plaatsen te hangen, waar hem de zonnestralen of lynregt of door weeromkaatsing verwarmen konden.

Daar zyn nog in *Pensylvanie* onder de wilde gewassen enigen, die niet alle jaren hun zaad tot rypheid brengen voor dat de koude invalt. Hiertoe behoren enige soorten van de *Gentiana*, van *Asteres* en anderen. Dog de wysheid des Scheppers heeft het een naar het ander geschikt. Byna alle die gewassen welken de eigenschap hebben van zo laat hunne bloemen voort te brengen zyn *overblyvende*, (§) of zulken die by gebrek van zaad door uitspruitfels kunnen voortgeplant worden. Veellig kan men egter van deze vertragung in de planten ene natuurlijke oorzaak opgeven. Voor dat de *Europeanen* herwaards kwamen werd het Land door wilde volken bewoond, die geen of weinig land bebouwden, dog zig voornamelyk van de jagt en de visschery genceerden. De bosschen wierden dan niet aangeraakt; alleen verteerde het vuur, by toeval in de wouden ontsfoken, 'er een gedeelte van. Ook vonden de eerste hier aanlandende *Europeanen* al het land met zware bosschen bedekt. Hieruit volgt, dat, als men de grote bomen, en de gewassen die in of aan 't water staan, uitzondert, de overigen merendeels enige duizend jaren lang in de schaduw, onder of tusschen 't geboomte hebben moeten groeyen, en dit maakt dat zy natuurlyk tot die behoren welken boschryke en schaduwagtige oorden vereischen. Nu laten de bomen hier in den herfst hunne bladeren in zulk ene menigte vallen, dat zy den grond onder zig vier of vyf duim dik bedekken. Dit loof blyft tot diep in den volgenden zomer leggen eer het vergaat. Het moet dan de planten, die onder het zelve wassen, zeer vertragen. Daarby berooft het ze van die weinige zonnestralen, welken 't geboomte nog doorlaat. Deze omstandigheden t'zamengenomen maken dat de gewassen veel later bloeyen, dan zy anders doen zouden. En zou men niet zeggen kunnen, dat zy op deze wys de hebelykheid aangenomen hebben van zo laat voort te komen, zo dat zy nu enen langen tyd nodig hebben om zig te gewinnen spoediger te groeyen?

DEN

(*) *Anemone Hepatica*. LINN. Fl. Succ.

(†) *Viola martia* LINN. Fl. Su.

(§) *Perennes*.

DEN 24. Sept. bragten wy door met planten te verzamelen, en de zeldzaamften in het Kruidboek te leggen.

DEN 25. fchonk my de Heer *Heffelius* een klein ftuk verfteend Verfteend
hout. hout, dat men hier in den grond gevonden had. Het was vier duimen lang, enen duim breed, en drie lynen dik. Men kon zeer duidelyk zien dat het voorheen hout geweest was, want daar men het glad gemaakt had kon men alle de langwerpige draden onderkennen, zo dat het fcheen een glad gefneden ftuk eiken hout te wezen. Het was een ftuk van enen groteren brok. Men hield het hier voor een ftuk *Hikory*. Ik kreeg naderhand van anderen meer daar van. De Heer *Le-wis Evans* verhaalde my, dat men op de grenzen van *Virginie* in den grond een groot blok van verfteenden *Hikory* gevonden had, waaraan men de fchors nog onderkennen konde, die egter ook fteen geworden was.

De Heer *John Bartram* is een *Engelichman* die omtrent vier *Eng.* De Heer
J. Bar-
tram. mylen van *Philadelphia* op het land woont. Hy is zeer ervaren in de Natuurkunde en de Natuurlyke Hiftorie, en fchynt voor die wetenfchappen regt geboren te zyn. In zyne jeugd heeft hy gene gelegenheid gehad van regelmatig te ftuderen. Maar door zyne vlyt en enen onvermoeiden arbeid is hy, zonder vreemde wegwyzing, zo ver in het *Latyn* gekomen, dat hy al de boeken in die taal lezen en verftaan kan, zelfs die waarin men veel kruidkundige konftwoorden vindt. Hy heeft gedurende verfeiden jaren dan naar het ene nu naar het andere geweest van *Amerika* gereifd, alleen met inzicht om allerlei weinig bekende planten te verzamelen. Hy heeft 'er fommigen van in zynen tuin geplant, en vele zaden of frifche wortels naar *Engeland* gezonden. Men is hem voor de kennis aan verfeiden der zeldzaamfte gewaffen verpligt, die hy het eerft gevonden heeft. Dog men kan hem van traagheid en nalatigheid befchuldigen, daar hy verzuimd heeft zyne velerhande en aanmerkelyke waarnemingen op 't papier te brengen. Zyne vrienden te *Londen* verzogten hem eens hun een kort begrip zyner reizen toe te zenden, en zy waren, 't is waar, met een goed oogmerk, dog met geen genoegzame omzigtheid, zeer haaftig om het afgedwongene handfchrift ter drukpers te bezorgen. Daardoor benadeelden zy den Man merkelyk, want, daar hy niet houdt van het geen hy weet aantetekenen, vond men zyn werk mager in nieuwe ontdekkingen. Dog men zou hem groot ongelyk doen hem hiernaar te beoordeelen. Hy heeft in dat werk niet het duizendfte deel van het geen hy weet, vooral aangaande *Noord Amerika*, gezet. Ik ben hem zeer verpligt; want hy bezat de pryslyke eigenfchap van het geen hy wift anderen wel te willen mededelen. Ik wilde van hem gewagen, op dat men my niet mogt konnen verwyten, dat ik my zelven had

willen toeigenen het geen ik van hem geleerd heb , en zynen naam verzwegen.

Moffelen. In de kleiputten , ten noordwesten der Stad , waartuit men aarde voor de tegelbakkerij haalt en die thans vol water stonden , wierden vele Mosselen gevonden. Zy schenen daar door den vloed , langs een beekje dat in de putten komt , heen gevoerd te zyn , want deze putten zyn maar onlangs gemaakt. Somtyds gaan de arme jongens uit de Stad in het water om de mosselen te zoeken , waar voor zy kopers genoeg vinden , alzò zy voor ene lekkerny gehouden worden.

De *Crataegus crus galli* van LINNÆUS is een foort van Hagedoorn , en wordt , aan sommige oorden daar men de regte Hagedoorn niet heeft , voor hagen gebruikt. De bessen zyn rood , en hebben de grootte , den smaak en de gedaante als onze hagedoornbessen. Dog deze boom schynt niet de beste hagen te geven , want hy was zyn blad al kwyt , schoon de andere bomen nog allen groen waren. Anders heeft hy ontzaglyk lange doornen , van wel twee of drie duim. Men maakte 'er een gering gebruik van. Iedere bes heeft twee korrels.

De Eiken. DE Heer *Bartram* verzekerde my dat de *Amerikaansche* Eiken op ver na zo duurzaam niet zyn als de *Europische*. Om die reden worden de Schuiten , die langs de *Hudson Rivier* de waren van de bovenlanden afvoeren , van twederlei hout gemaakt. Voor het deel dat altyd onder het water is neemt men den zwarten Eik ; voor het andere dat nu onder dan boven 't water is , en des te meer voor het vergaan bloot staat , gebruikt men den zogenaamden Roden Ceder , (*) welks hout van byna alle de bomen des lands voor het duurzaamste gehouden wordt. De kiel maakt men deswegens van zwarten Eik , dewyl dit een tai hout is. Want daar de stroom zeer vol van stenen is , en de vaartuigen dikwyls stoten , geeft het eikenhout mede , en bekomt dus zo ligt geen scheuren. De Ceder zou daartoe niet deugen , om dat hy te hard is en ligt in stukken springen zou. Ook vergaat het eikenhout zo ligt niet als het altyd onder water blyft.

Peren. MEN kan hier in den herfst goede *Peren* kopen ; dog men zeide overal dat die vrugt in dit Land niet wel slagen wilde.

De Ratelhang. AL wat ik aangaande de *Ratelhang* by myn verblyf in *Amerika* heb opgemerkt , staat in de *Verhandelingen van de Koninglyke Zweedsche Maatschappy der Wetenschappen* voor de jaren 1752. en 1753. verwaards ik den Lezer wyze.

Beren. BEREN worden 'er hoger op in het Land in tamelyke menigte gevonden , en doen dikwyls schade. De Heer *Bertram* verhaalde my , dat

(*) *Juniperus Virginiana* LINN. Spec. Pl.

dat als een Beer enen Os gevangen heeft, hy hem een gat in de huid byt, en daar zo lang met al zyn kragten inblaast, tot dat het beest geheel opzwelt en sterft, want de lugt zet zig tusschen het vleesch en 't vel kragtig uit (*). Een oude *Zweed*, een man van een en negentig jaren, vertelde dat in zyne kindschheid hier ongemeen veel Beren geweest zyn, dog zy deden het vee zelden schade. Als men 'er enen geschoten had leefde men met zyn vleesch als met dat van een zwyn. Het was zeer goed van smaak. Aan de Rivier *Morris* maakt men van het Berevleesch hammen. Tegenwoordig vindt men omstrecks *Philadelphia* en in geheel *Pensylvanie* weinig Beren, vermits zy allengskens uitgeroeid zyn. In *Virginie* doodt men ze op verscheiderlei wyzen; en hun vleesch eten zo wel de Ryken als de Armen, om dat men denkt dat het ruim zo goed is als varkens vleesch. Op vele plaatsen van dat Landchap, waar men gene varkens houden kan, om dat 'er zoo veel Beren zyn, jaagt men op die dieren, om hun vleesch in plaats van varkens vleesch te gebruiken. Men wil dat de *Amerikaansche* Beren zo boosaardig en gevaarlyk niet zyn als de *Europischen*.

DEN 26. Sept. zagen wy het *Weegbree* (†) in overvloed op de Weegwegen, in de weiden en in de boomgaarden wassen. De Heer *Bartram* had deze plant op zyn reizen dikwyls aangetroffen. Egter wist hy niet of zy tot de *Amerikaansche* gewassen behoorde, dan of ze uit *Europa* overgebragt was. Deze twyffeling was daaruit by hem ontstaan, dat de *Wilden*, die van oudsher grote kennis hadden gehad van de gewassen des lands, beweerden, dat voor de komst der *Europeanen* deze plant in 't land niet wies. Zy noemen haar daarom ook den *Engelschmans voet*; want daar de *Europeers* heen gingen, zeggen zy, daar wies deze plant in zyne voetstappen.

De *Ganzevoet met uitgesneden bladeren* (§) stond rykelyk in de tuinen, dog zy was zeldzaam by de huizen, op de wegen, en koornvelden. Dit schynt te bewyzen, dat zy ook niet oorspronglyk uit *Amerika* is, maar met andere zaden uit *Europa* is overgevoerd. Het zelve denkt men van het *Tanacetum vulgare*, 't welk hier en daar aan de hagen, op de wegen, en om de huizen wies.

Andere gewassen.

G 3

HET

(*). Dit schynt een volkspreukje te zyn. Ook beweren sommige Reizigers dat de Beren niet verscheurende zyn. Dog dit kan men t'zamen overeenbrengen. In *Europa* heeft men drie soorten van Beren, een daarvan is verscheurend, de anderen leven van gras. De grote bruine Beren worden voor vleeschvretend gehouden, de zwarten niet. Zo 'er nu van beide de soorten in *Noord Amerika* zyn, kan men ligt de verhalen overeenbrengen.

(†) *Plantago latifolia glabra*. LINN. Fl. Suec.

(§) *Ctenopodium album, folio sinuato*.

HET gemene *Tzerkruid met blauwe bloemen* (*) wierd my door den Heer *Bartram* getoond, staande niet ver van zyn huis op éne vlakke by *Philadelphia*. Dit was de enige plaats waar het in *Amerika* te vinden is. En dus moet het te gelyk met andere zaden uit *Europa* zyn overgekomen.

Beddingen van waarde.

DE Heer *Bartram* was voornemens een huis te *Philadelphia* te doen bouwen. Men was bezig met een kelder te graven. Ik bemerkte daar de volgende beddingen. De bovenste lugtige aarde was ene tuinaarde, maar enen halven voet dik, en donker bruin. Daar onder lag ene klei, sterk met een zeker zand vermengd, zo dat het meest zand was, ter diepte van agt voeten. Dit zag 'er steenkleur uit. Daarop volgden kleine keizelsteentjes, zo groot als een vingerlid, vermengd met grof zand. De stenen bestonden uit een deel donkeren en uit een deel helderen quarts, (†) waren van buiten geheel glad en rond, en lagen een halve el hoog. Eindelyk kwam de met zand vermengde steenkleurige klei weer boven. Hoe diep deze reikte, kon men niet bepalen. Zoude ook de Rivier zig voorheen tot hier toe uitgestrekt en de beddingen gemaakt hebben?

Zee-schelpen in de aarde.

DE Heer *Bartram* had niet alleen oesterschelpen in menigte op het veld gevonden, maar had ook mosselschalen en andere schelpen, die ongetwyfeld tot de zee behoren, meer dan honderd *Eng.* mylen ver van de zee af aangetroffen. Zelfs had hy ze op de bergen waargenomen, die de *Engelsche* planteryen van de woonplaatsen der *Wilden* afgescheiden.

De Blauwe Berge.

DIT gebergte, by de *Engelschen* de *Blauwe Bergen* genoemd, is vry hoog en strekt zig in ene keten uit van het Noorden naar het Zuiden, of van *Kanada* naar *Karolina*. Op sommige plaatsen zyn openingen, die met voordagt schynen gemaakt te zyn, om aan de grote stromen uit de hoger landen enen doortogt te geven. De Heer *Bartram* verzekerde dat de lugt op deze bergen genoegzaam altyd kouder was dan in de dalen.

DE *Casia Chamæcrista* wies op de paden door de bosschen, en sommtyds ook op onbebouwde akkers, vooral als zy met klein hout bezet waren. Haar blad gelykt veel naar die van de *sensitiva* (*), en heeft de zelve eigenschap, van zig op 't aanroeren t'zamen te trekken.

DE Kraaijen zyn hier weinig van de *Zweedschen* ondercheiden; dog haar geschreuw is zo grof niet, maar wat meer kirrende.

Reizen-pitten.

DE Heer *Bartram* verhaalde, dat hy, op zyne reizen naar de noord-

(*) *Verbena communis flore excoeruleo.*

(†) *Quartzum hyalinum* LINN. Syst. Nat. *Quartzum pellucidum* WALLER. Min.

(§) *Mimosa; Sensitiva.*

delyke Volkplantingen, by de Rivieren zekere holen in de bergen ontdekt had, welken, volgens zyne befchryving diergelyke *Reuzepotten* moeten geweest zyn, gelyk men in *Zweden* vindt, en ik 'er enigen van in de *Verhandeligen der Koninglyke Maatfchappy* befchreven heb. (*) Hy had over dit onderwerp enige brieven aan de Koninglyke Maatfchappy gefchreven. Enigen beweerden dat deze holen door de *Wilden* gemaakt waren, om in tyd van oorlog hun koorn en andere goederen te bergen. Dog dit gevoelen zegt hy te wederleggen. Volgens hem waren zy op deze wys ontftaan. Wanneer zig des winters het ys vaftzet, blyven 'er vele keizelfteentjes inzitten. Als dan in de lente de fneeuw fmelt, zo zwelt het water in de Rivieren zo fterk, dat het hoger komt dan de plaatfen daar nu deze gaten gevonden worden. Het ys moet gevolgelyk ook zo hoog komen; en dan gebeurt het dikwyls dat enigen der keizelftenen, die in het ys vaftgevroren waren, uit het ys zelve op den berg vallen, en daarna door het water in ene kloof of kleine ongelykheid van den grond gevoerd worden. Het water drait deze fteentjes vervolgens in die kloven rond, en holt ze dus, allengskens hoe meer, uit. Het water flypt te gelyk, door zyne kringswyze beweging, den fteen glad, en helpt het hol rond maken. 'T is zeker, dat door dit draayen en ftoten de fteen hiertoe op het laaft onbekwaam wordt; dog de froom werpt alle voorjaren weder andere ftenen in derzelve plaats, die even op de zelve weder rond gedraaid worden. Het gene dus van de bergen of de ftenen afgeflepen wordt is een meer of min grof zand, 't welk door het water, wanneer het hoog ftaat, en zyne golven in de holen ftaat, weg gevoerd wordt. Dit waren de gedagten van den Heer *Bartram*. De *Londenfche* Maatfchappy had dezelve goedgekeurd. (†) De aanmerkingen, die ik by myn verblyf te *Landfort* in 't jaar 1743. gemaakt heb, tonen dat ik toen van 't zelve gevoelen was. Ik heb het zelve in enen brief aan de Koninglyke Maatfchappy, die onder hare ongedrukte fchriften bewaard wordt, verder ontwikkeld. Evenwel is 'er grote reden om te twyffelen of alle de holtens van dit foort op deze wys wel ontftaan zyn.

VAN de *Moerbeziebomen* treft men hier verſcheiden foorten aan, die Moerbez. in ziebo-
men,

(*) De Heer FOTSTER tekent hier op aan: "In *Zweden* en het noorden van *Duitſchland* worden zekere ronde holen in de Rivieren, wier bed fteen- of rotsagtig is, door het draayen van het water op ene en de zelve plaats daarin gemaakt, *Reuzepotten* genoemd. Van deze holen vindt men ook gewaagd
" in GROSLEY's *New observations on Italy* Vol. 1. p. 8.

(†) Hoe ver dit verftaan moet worden, kan men opmaken uit de Bekend-
makingen gefeld aan 't hoofd van ieder nieuw deel van de *Philofophical Trans-*
actions F.

in *Noord en Zuid Amerika* in de bosfchen wasfen. Hier zyn de roden zeer menigvuldig. De Heer *Bartram* verzekerde egter dat hy de witten ook in 't veld gezien had, fchoon zy zeldzamer zyn. Ik vroeg, waarom men hier gene zydefabrieken aanlag, daar hier de moerbeziebomen zo wel tierden; dog het antwoord was dat de daglonen 'er te duur toe waren. Een mansperfoon wint dagelyks drie *Eng.* fchellingen en meer, en de vrouwlieden winnen naar evenredigheid. Dus dagt men dat het telen van allerlei kooru, hennip en vlas, beter betaald werd, en zo veel oppaffens niet vorderde als het kweken van zydedwormen. Dat evenwel de zydedwormen hier wel voort willen, en dat deze moerbeziebomen zeer goed voor hun zyn, bleek uit de proeven door enen Gouverneur van *Konnectikut*, dat nog noordelyker dan *New York* legt, genomen. Deze fokte zo vele zydedwormen aan, dat zy hem met zyn huisgezin van hunne zyde kleedden.

Wyn-
gaarden.

VERSCHIEDEN foorten van *Wyngaarden* waffen hier ook. Zy omwinden op zeer vele plaatfen de bomen, zo dat zy ze byna geheel bedekken, en 'er aan de zyden by neer hangen. Dit maakt omtrent de zelve vertoning als wanneer by ons de hopranken tegens de bomen opklimmen. Ik vroeg ook, waarom men hier gene wynbergen aanleide en uit de wilde druiven wyn maakte, dog ik kreeg het zelve antwoord, als omtrent de zydefabrieken. De menfchen willen te duur betaald zyn. Dus was het voordeliger zig op den akkerbouw boven al toetleggen. Dog de voornaamfte oorzaak is wel deze, dat de wyn, die uit de *Amerikaanfche* druiven geperft wordt, zuur en fcherp is, en in lang zo aangenaam niet fmaakt als de *Europifche*.

Het A-
rum.

DE *Virginifche Kalfsvoet* (*) waft op natte plaatfen. De Heer *Bartram* verhaalde, dat de *Wilden* den steel der bloem en de befjen kookten, en als iets lekkers aten. Zo lang de befjen nog rood zyn zyn zy fcherp en wreed, dog dit gaat 'er in het koken af.

Sarot-
bra.

DE *Sarotbra Gentianoides* waft overvloedig buiten *Philadelphia* op de velden, onder 't hout, in ene droge zandige aarde. Zy geleet onze blaauwbeffeftruiken zeer wel als zy eerst beginnen groen te worden en de fpitfen der bladeren nog rood zyn. De Heer *Bartram* had deze plant aan *Doftor Dillenius* gezonden, dog deze wift niet tot welk een foort hy ze brengen moelt. Men wil dat zy wondhelend is, en dit heeft de Heer *Bartram* zelf ondervonden, toen hy, eens van 't paard gevallen en daarvan geflagen zynde, de beide dyen zwaar gekneufd had. Hy kookte de *Sarotbra*, en lag ze op de gekneufde plaatfen. De pyn, die in 't eerst zeer heftig geweest was, verdween fpoedig, en hy was binnen kort volkomen herfteld.

In

(*) *Arum Virginicum.*

In het *Kruidkundig Woordenboek* van den Heer *Miller* gelezen Lorkehebbende, dat de Heer *Peter Collinſon* in zynen hof enen *Lorkeboom* gehad had van een byzonder foort, die hem uit *Amerika* gezonden was, vroeg ik den Heer *Bartram* of die boom by hem bekend was. Hy antwoordde my, dat hy zelf dien boom aan den Heer *Collinſon* gezonden had; dog dat hy in 't oostelyke deel van *Jerſey* in 't wild groeide; dog dat hy hem anders nergens in de *Engelſche* Volkplantingen voorgekomen was. Hy is daarin van de andere *Lorkeboomen* onderscheiden dat zyn zaadhuisjes veel kleinder zyn. Dog ik heb naderhand dezen boom in grote menigte in *Kanada* gezien.

De Heer *Bartram* dagt dat de *Appelboom* uit *Europa* herwaards overgevoerd was, dog hy hield de *Persik* voor ene *Amerikaanſche* vrugt, die daar in 't wild waſt. Anderen daarentegen meenden dat de *Europeanen* ze mede gebragt hadden. Dog de *Franſchen* in *Kanada* zeiden dat de *Persiken* in menigte omftreeks de Rivier de *Missiſſippi* in 't wild gevonden wierden.

De *Persimon* der *Engelſchen*, *Dyospyrus Virginiana* by *LINNÆUS*, noemen de *Zweden* *Mispelboom*. Hy waſt op de meeste vogtige plaatſen. Ik heb reeds boven gezegd dat de vrugten van dezen boom, eer dat ze volkomen ryp zyn, bitter en t'zamentrekend waren, dog wanneer ze volkomen hare rypthe hebben, het geen niet eer geſchiedt dan wanneer de vorſt ze aangedaan heeft, zyn zy zeer aangenaam om te eten. Men eet ze zeldzaam anders dan rauw. Dog uit een groot boek, behelzende ene beſchryving van *Virginie*, onder het woord *Persimon*, kan men zien dat de *Mispelen* op meer dan ene wys bereid worden. De Heer *Bartram* verhaalde, dat men ze hier tot een ſchotelje op het nageregt gebruikte, en dat 'er menſchen waren die 'er enen zeer aangename wyn uit maakten. By hem waren 'er verſcheiden op den grond gevallen, die door de zonneſtralen byna ryp geworden waren. Wy proefden 'er enigen van, en ik moet bekennen, dat zy gelyk hebben die zeggen dat zy aangenaam zyn. Zy verdienen onder de finakelykte vrugten van dit land gerekend te worden, wanneer de vorſt haar ſcherpte heeft weggenomen.

Het *Verbascum Thapsus*, of *grote witte Wolkruid*, ſtaat overal in Woldmenigte, op de wegen, aan de tuinen, in droge gronden, op hoge weiden, die enen zandigen bodem hebben. De *Zweden* noemden het *Tabak der Wilden*; eger erkenden zy niet te weten of de *Amerikanen* dit kruid als *Tabak* gebruikten. De *Zweden* plegten in hete koortſen de bladeren 'er van om de armen en voeten der zieken te binden. Men maakte ook een thee van de bladen tegens den buikloop. Ook zeide my een *Zweed*, dat men den wortel in water

kookte, en het dan in de wonden van het vee spoor, dat vol van wormen was, waardoor de wormen lierven en 'er uit vielen. (*)

Het gras. DEN 28. Sept. hadden de tuffchen de bosfchen gelegen, afgemaiden weilanden nog een levendig groen gras. In tegendeel op zulke weiden, die tegens de hoogrens, in 't vlakke veld, en zeer voor de zonne bloot lagen, zag het gras 'er bruin en droog uit. Verscheiden menfchen uit *Virginie* verhaalden my dat daar, wegens de grote herte, de weiden 'er meest altyd bruin en verbrand uit zagen. Dus heeft men daar het vermaak niet, gelyk in *Europa*, van de weiden met een fchoon groen bekleed te zien.

Nagtschaduw. DE *Amerikaanfche Nachtschaduw* (†) wafte overvloedig onder het geboomte en op kleine heuvelen. Hare zwarte beffen waren reeds ryp. Wy bemerkten dat kleine blauwe vogeltjes, van de grootte als onze *Emberiza citrinella* uit de bomen op de Nagtschaduw kwamen vliegen en hare bladeren aten.

TEGENS den avond ging ik naar het Landgoed van den Heer *Bartram*.

Gnaphalium. HET *Gnaphalium margaritaceum* staat in verbazende menigte op alle onbebouwde velden, heuvels, en anders. Men vindt deze plant van verschillende langte naar mate van den grond. Somyds heeft zy veel en fomyds weinig takken. De reuk is fterk dog lieflyk. De *Engelfchen* noemen ze het *Eeuwige leven*, (§) om dat hare bloemen, die groten deels uit droge, glinfterende, zilveragtige blaadjes (***) beftaan, niet veranderen als ze gedroogd worden. Deze plant was thans overal in haren vollen bloei; hoewel 'er waren die al hare bloemen verloren en begonnen hadden haar zaad te stroijen. De *Engelfche* vrouwen vergaderden veel van deze plant, plukten ze met den steel af, en zetteden ze, met andere fchone bloemen, die zy van de velden of uit de tuinen hadden, in potten, tot een fieraad voor de kamers. In 't algemeen waren zy daar zeer op gefield van den gehelen zomer over, allerlei zo voor het oog als den reuk aangename bloemen onder of op den fchoorsteen, ook wel op de tafel of in de venfterbanken te hebben. Het *Gnaphalium* hielden zy den winter in hare kamers over, om dat de bloemen

(*) Deze wormen zyn de popjes van den *Oeftrus*, of *Paardewlieg*, die hare eitjes in 't hair van 't vee legt. De eitjes zynde uitgekomen, maken de popjes grote helen, waarin zy blyven tot dat zy veranderen. In 't zuiden van *Rusland* gebruikt men ten zelve einde een afkookfel van *Veratrum* of *witzen Nieswortel*. F.

(†) *Phytolacca decandra*.

(§) *Life everlasting*.

(**) *Folius calycinis*.

men 'er van niets veranderen. De Heer *Bartram* verhaalde my nog een ander gebruik van deze plant; te weten, men bedient zig van een afkookfel van de bloem en den steel, of van de plant zelve in enen zak gebonden, om 'er kneuzingen mede te bestryken.

In plaats van vlas gebruiken vele menschen hier een soort van het *Apocynum cannabinum* van LINNÆUS. Men bereidde den steel gelyk het hennip. Men wil dat de *Wilden*, van overoude tyden af, zakken, vischnetten, en diergelyke dingen 'er van gemaakt hebben.

Ik vroeg den Heer *Bartram* of hy ook opgemerkt had of de zee lager geworden was, en voorheen plaatsfen bedekt had die nu land waren. Hy zeide my, dat naar zyne waarnemingen het grootste deel van dit Land, vele mylen ver, voorheen moest onder water gestaan hebben. De redenen voor dit gevoelen waren dezen.

I. In 't graven op de *Blauwe Bergen*, die meer dan drie honderd Eng. mylen van de zee af zyn, had men hier en daar losse mossel-oesteren andere schelpen gevonden; welken men insgelyks in de vallyen tuschen die bergen ontmoet.

II. Men vind daar ook in kalkstenen, vuurstenen en anderen, ene verbazende menigte van versteende mosselschelpen. Hy verzekerde dat het nauwlyks te geloven was hoe vele duizenden daarvan in de verschillende soorten van stenen, waaruit het gebergte bestond, zaten.

III. EVEN zulke schelpen graaft men geheel en onveranderd op in *Virginie*, *Maryland*, *New York* en *Pensylvanie*.

IV. By 't graven naar wellen, niet alleen te *Philadelphia*, maar ook op andere plaatsfen, ter diepte van agttien voeten, zyn stammen, wortelen van bomén, ja zelfs eikenbladeren, voor 't groter deel nog onverrot gevonden.

V. DE vetste en beste aarde legt hier in de dalen. Dezen worden gemeenlyk door enen kleinen stroom of ene beek doorflieden. Aan derselver afdalende zyde ryft merendeels een berg, die, waar 'er het water tuschen door vliet, 'er uitziet, als of hy met voordagt zo doorgraven was. De vallyen waren, dagt de Heer *Bartram*, voorheen allen mēren geweest, en het water had allengskens de bergen uitgehold, en 'er zig enen weg door gemaakt. De menigte van modder, dien men in 't water vindt, en die eertyds op den grond van het meer gelegen had, was, naar zyn oordeel de aarde van de tegenwoordige landen, die zulk ene vrugtbareheid bezit. Zulke dalen en doorgesneden' bergen vindt men hier te lande zeer veel. Dusdanig is de zonderlinge opening tuschen twee bergen, door de welke een rivier op de grenzen van *Pensylvanie* en *New York* doortroomt. Men zegt hier schertsgewyze, dat

de Duivel die opening gemaakt heeft om uit het ene landſchap in het andere te komen.

VI. MEN kan aan de *Blauwe Bergen* duidelyk beſpeuren dat zy voorheen ten dele onder water zyn geweest, want velen van dezelve zyn op ene zonderlinge wys afgebroken, dog de hoogſten niet.

VII. WANNEER men de *Wilden* zegt dat 'er op deze hoge bergen moſfelchelpen gevonden worden, en dat men daaruit opmaakt dat de zee voor dezen daarover heen gegaan heeft, antwoorden zy, dat dit hun niet verwonderbaar voorkomt, vermits 'er onder hun ene overlevering is, dat de zee in oude tyden rondom deze bergen geſtaan heeft.

VIII. HET water in de Rivieren en de poelen neemt ook af. Molens, die zeftien jaar geleden op de Rivieren gebouwd waren, en waters genoeg hadden, hebben nu zo weinig water dat zy niet malen konnen, ten zy na enen zwaren regen, of in 't voorjaar als de ſneeuw ſmelt. Dit afnemen van het water komt daarvan daan, dat 'er thans zo veel land bebouwd wordt, en 'er zo vele boſſchen zyn uitgerooid.

IX. HET ſtrand neemt ook jaarlyks toe. Dit komt van de grote menigte van zand, 't welk de golven uit den bodem der zee op het ſtrand werpen.

DE Heer *Bartram* agte dat het opmerking verdiende, dat de ſchelpen, die op de noordelyke gebergten verſteend gevonden worden, van een ſoort zyn diegelyken men in de zee op die Pools-hoogte vindt, en niet gezien worden voor dat men in *Zuid Karolina* komt. Hierin meende hy grond te vinden om de mening van Dr. THOMAS BURNET te verdedigen, dat namelyk de aarde voor den zondvloed ene andere neiging jegens de zon gehad heeft. Bewyzen dit ook niet, zeide hy, de zware beenderen die men in *Siberie* vindt en voor Elefants beenderen houdt? Tegenwoordig kunnen die dieren in zulk een koud land niet in 't leven blyven. Maar indien volgens *Burnets* ſtelling de zon voorheen gantſch anders ten opzigte der verſcheiden landen van den aardbodem geſtaan heeft, kan men ligt begrypen dat de Elefant in *Siberie* heeft geleefd. (*) Egter ſchynt

(*) De beenderen van Elefanten worden niet alleen in *Ruſland*, maar ook in het *Zwitſerſche Canton Baſel*, in 't gebied van den Markgraaf van *Bareuth*, en op andere plaatſen gevonden, gelyk men zien kan in de *Protogæa* van den beroemden LEIBNITZ. Onlangs heeft men dicht by de Rivier de *Obio* een groot getal van Elefants tanden en geraamtens ontdekt, en zeer grote kiezen, nog in hunne kaakbenen zittende, zyn in het *Britſch Muſeum* te zien. De Heer *Littleton*, Biſſchop van *Carlisle*, heeft ook verſcheiden tanden met de kaakbenen in het *Muſeum* der Koninglyke Maatſchappy geplaatſt, die uit *Peru* ge-

ſchyn't het dat van dit alles verſcheiden oorzaken kunnen worden opgegeven. Hiertoë behoort de algemene Zondvloed, de aanwas van land, het welk een zuiver werk van den tyd is, en de veranderingen in den loop der rivieren, die by het ſmelten der ſneuw of in grote overſtroomingen hare oude beddingen verlaten en zig nieuwe maken.

Op enigen afstand van het huis van den Heer *Bartram* loopt een beekje door het boſch, het welk over ene rots henen ſtroomt. Hier toonde my myne opmerkzame Gelcider verſcheidene kleine zo genaamde *Reuzepotten*. En wy konden duidelyk zien dat zy op die wys, welke ik boven beſchreven heb, moeten ontſtaan zyn. Want als wy de hand in die hollen ſtaken, bemerkten wy dat 'er vele keizelfteentjes in zaten, die van bui-

komen waren. Op de Rivieren *Khatunga* en *Indigbirka* in *Siberie* heeft men ene ontzaglyke menigte van Elefants tanden en beenderen gevonden, die daar door de ſterke vorſt voor bederf bewaard worden, terwyl in de korte zomers van maar enige weken daar weinig regen valt; dus deze tanden gemeenlyk zo ſiſch zyn, en in *Ruſtand* zo menigvuldig gebruykt worden als het gemene yvoor, aangezien 'er zo grote menigte van wordt aangevoerd. Sommigen van deze tanden zyn agt voeten lang, en wegen drie honderd ponden. Men heeft kiezen gevonden van negen duim middellyns. Maar de kiezen by de *Ohio* gevonden zyn nog aanmerkelyker, vermits derzelyer toppen veel gelyken naar die van vleefchretende dieren, daar die der Elefanten, welken tegenwoordig van gras leven, gantſch andere toppen hebben. *LIVIUS*, 't is waar, maakt een onderſcheid tuſſchen *Afrikaanſche* en *Aſiatiſche* Elefanten, en merkt aan dat de eerſten kleinder zyn dan de laatſten; dog men heeft nimmer onderzocht of de tanden van die twee ſoorten zo veel verſchillen. Dit verſchil tuſſchen de gegraven Elefants kiezen en die welken men in de Elefanten vindt, zo wel als de plaatſen waar die geraamts gevonden worden, als *Siberie*, *Duijſchland* en *Amerika*, waar tegenswoordig gene Elefanten zyn, dit alles opent een wyd veld voor gisfingen naar de wys hoe deze dieren op die plaatſen gekomen zyn, waar men nu hunne geraamts ontmoet. Miſſchien heeft de Zondvloed hunne lyken derwaards gevoerd. Ook is het ſtrydig nog met de reden, nog met de geſchiedemiffen, nog met de openbaring, te geloven, dat deze geraamts overblyffels zyn van dieren, die op de aarde geleefd hebben voor de ſchepping, waarvan *MOSES* gewaagt, de welke men kan aanzien als maar ene zekere verandering in de Scheppelen, waardoor ze beſwaam gemaakt wierden voor hunnen tegenswoordigen ſtaat, waarin zy zullen blyven tot dat de omſtandigheden ene nieuwe verandering vorderen zullen. En dan zal onze aardbol door ene nieuwe ſchepping of omkering geſchikter worden gemaakt voor zynen nieuwen toefland, en bevolkt met nieuwe ſoorten van dieren, geſchikt naar dien toefland. Ieder, die gewoon is natedenken, zal vinden dat dit beſtek een zeer verheven denkbeeld geeft van den Schepper, en zyne huishouding met de Scheppelen. F. Wy wyzen nopens dit onderwerp onzen Lezer naar een fraai ſtukje te vinden in de *Nieuwe Vaderlandſche Letteroeffeningen* 3. Deel. bl. 73. van 't *Mengelwerk*.

buiten zo glad en rond waren als of ze gedraaid waren. En diergelyke stenen vonden wy in elk gat.

Planten. DE Heer *Bartram* toonde my ene menigte van planten die hy in zyn kruidboek verzameld had. Onder dezelve waren de volgende, die ook in de noordelyke delen van *Europa* wasfen, van de welken hy of de gehele plant bewaard had, of alleen de takken.

DE *Betula alba*, of de gemene Berkeboom.

DE *Betula nana*, een foort van Berk, dat op lage plaatfen tegens de hoogtens aan waft.

HET *Comarum palustre*, of *Waterwyfvingerkruid*, groeiende in de weiden tuffchen de heuvelen in *New Jersey*.

DE *Gentiana lutea* of de Gele *Kruiswortel*, voorkomende op de velden dicht by de bergen. Hy gelykt veel naar den onzen, maar heeft zo veel bloemen niet onder elk blad.

DE *Linnaea borealis*; deze waft op de bergen in *Kanada*. Zy kruipt langs den grond.

DE *Myrica Gale*; omftrecks de Rivier *Susquehanna* op natte gronden.

DE *Potentilla fruticosa*, wordende gevonden in moerassige streken en lage weiden tuffchen de *Dellaware* en de Rivier van *New York*.

DE *Trientalis Europaea*, wasfende op de *Catsbills*.

HET *Triglochin maritimum*, voorkomende by de zoute bronnen naar den kant van 't Land der Vyf Volken.

Een
Grafzerk
ontdekt. DE Heer *Bartram* vertoonde my enen brief uit *Ooft Jersey*, behelzenden het volgende verhaal van ene ontdekte *Amerikaanfche* Begraafplaats. In April 1744. was men in het graven eens kelders op enen groten steen, gelyk aan een grafzerk, gekomen, welken men ten laaftten met veel moeite boven gehaald, en vier voeten dieper ene menigte van menfchebeenderen en enen gehelen koek van mais gevonden had. De koek was nog onbefchadigd, zo dat verfecheiden der omftanders uit nieuwsgierigheid 'er van proefden. Uit deze omftandigheden befloot men, dat hier een aanzienlyk perfoon uit de *Wilden* moest begraven wizen. Want zy zyn gewoon eerwaren en andere dingen, daar de overledenen zeer veel van gehouden heeft, met hem te begraven. De steen was agt voet lang, vier voet en enige duimen op de dikfte plaatfen breed, en vyftien duim aan het ene en twaalf aan het andere einde dik. Hy beftond uit een grof foort van steen, dien men hier vindt. Daar waren gene letters nog karakters op te zien.

DE graan dat de *Wilden* het meeft bouwen is de *Mais*. Zy bebouwen 'er kleine velden mede. Buiten dat planten zy ook ene menigte van *Squashes*, een foort van pompoenen of meloenen, die zy al aangekweekt hebben voor dat de *Europeanen* in dit Land waren. De *Euro-*

pijsche Amerikanen hebben ze ook in hunne tuinen geplant, die 'er nu vol van zyn. De vrugt is aangenaam als zy wel klaar gemaakt wordt. Gemeenlyk kookt men ze, stoot ze aan stukken, en doet 'er wat peper en andere speceryen by. De *Wilden* zaijen ook verscheiden soorten van bonen, die zy meest van de *Europeanen* gekregen hebben. Maar de erwten, die zy ook bouwen, hebben zy al gekend voor dat de *Europeers* hier waren. De *Squashes* behoren tot de vroege kawoerden. Zy zyn goed, maar duren niet lang. Egter heb ik ze tot vry diep in den winter zien goed houden.

OMTRENT het laatste van September zaide men de Weit en de Rogge, Weit en Rogge. en deze granen worden gemeenlyk ryp omtrent het einde van Juli. Somtyds gebeurt het wel dat men ze al in 't midden van Juni maijen kan, zelfs zyn 'er voorbeelden dat dit in 't begin dier maand geschiedde. De Garst en Haver wordt in April gezaid; en zy beginnen gemeenlyk te- Garst en Haver. tegens 't einde van Juli. De Boekweit wordt gezaid in 't midden of op Boek- 't einde van Juli, en is omtrent het einde van September, of iets later, weit. in staat van ingeoogft te worden. Indien men ze vroeger zait geeft zy wel bloemen, dog weinig of geen koorn.

De Heer *Bartram* en anderen verzekerden my, dat het meeste rund- Vee. vee dat de *Engelschen* hebben afkomstig is van beesten die zy de *Zweden* gekoft hebben, toen die nog in 't bezit van het land waren. De *Engelschen* zelve, wil men, dat 'er maar weinig hebben overgebracht. De *Zweden* bragten hun vee herwaards uit hun Land, of koften het van de *Hollanders*, die toen hier geveltigd waren.

DIGT by de Stad zag ik een *Klimop* of *Hedera Helix* tegens den muur Klimop. van een stenen huis staan, het welk geheel onder het groen der bladeren onzichtbaar was. Deze plant is zekerlyk uit *Europa* overgebracht, want ik heb 'er nergens anders ene van in *Amerika* gezien. Maar in plaats van dit gewas zag ik dikwyls wilde Wyngaarden die tegens de muren opklimmen.

Ik vroeg den Heer *Bartram* of hy ook opgemerkt had, dat de bomen Of de bomen en planten verballeren naar mate ze meer noordwaards gevoerd worden, gelyk *CATESBY* beweert. Hy antwoordde, dat deze mening waar was, indien men ze met onderscheid voorstelde. Daar zyn sommige bomen die beter in de zuidelyke landen voortkomen, en die verninderen naar mate men het noorden nadert. Wanneer hunne zaden door de vogels of by andere toevallen naar kouder lugitreken worden overgebracht, worden de bomen hoe langer hoe kleinder, tot dat zy op 't laatste in 't geheel niet meer voortwillen. Maar daar zyn ook bomen en planten, welken de wyze Schepper voor de noordelyke landen geschikt heeft, en die daar tot ene verbazende hoogte wassén. Hoe meer dezen het zuiden naderen zo veel te meer nemen zy af, tot dat zy op 't laatste in 't geheel heel

heel ophouden te groeyen. Andere planten eifchen ene gematigde lugtstreek; en wanneer zy meer noord- of zuidwaards gevoerd worden, willen zy niet voort, maar nemen af. Dus zyn 'er, by voorbeeld, in *Pensylvanie* bomen die uitermate wel wassen, dog altyd afnemen naar mate zy verder naar het noorden of naar het zuiden gevoerd worden.

Ik heb dit naderhand op myne reizen dikwyls bekrachtigd gevonden. De *Sassafras*, die in *Pensylvanie* op 40. gr. N. een tamelyk hoge en zware boom wordt, wast by *Oswego* en *Fort Nicholson*, tusschen de 43. en 44. gr. nauwlyks drie of vier voet hoog, en had nauwlyks de dikte van een pink. Het zelve had plaats omtrent den *Tulpeboom*. Deze wordt in *Pensylvanie* zo zwaar als onze grootste Eiken, maar by *Oswego* is hy niet meer dan twaalf voet hoog en enen arm dik. De *Suikeraborn* (*) is een der gemeenste bomen in de bosschen van *Kanada*, en wordt daar zeer zwaar. Maar in de zuidelyke Landschappen, als *New Jersey* en *Pensylvanie*, wast hy alleen maar op de noordelyke zyden van de *Blauwe Bergen*, en op de steile heuvelen langs de rivieren, welken tegens 't noorden gekeerd zyn. Dog hier komen ze niet tot een derde of vierde van de hoogte die zy in *Kanada* bereiken. Meer voorbeelden wil ik hier niet bydoen.

Muggen.

DE *Muggen*, die ons des nagts zeer plaagden, worden hier *Musquetoes* genoemd. Zy zyn volkomen gelyk aan de *Muggen* in *Zweden*, alleenlyk wat kleinder, en de beschryving, die 'er de Ridder LINNÆUS van, in zyn *Systema Naturæ* en zyne *Fauna Suecica*, geeft, past ook zeer wel op de *Amerikaanschen*. Zy komen by dag of by nagt in de huizen, en wanneer men te bed is beginnen zy haar onaangenaam gebrom, naderen de menschen hoe langer hoe meer, en zuigen hun op 't laaft zo veel bloeds af als zy kunnen. Haar beet veroorzaakt bulten by menschen van een teder gestel. Als het weder enige dagen koel is geweest verdwynen zy; maar als het verandert, en vooral na enen regen, vergaderen zy dikwyls in zulk ene menigte rondom de huizen, dat het verbazend is. De schoorstenen der *Engelschen*, die gene klappen hebben, geven den *Muggen* vryen ingang. By hete avonden begeleiden zy het vee met grote zwermen van de bosschen naar de huizen of naar de Stad, en vliegen in de huizen in, als ze maar kunnen. In 't heetste van den zomer zyn zy zo menigvuldig op sommige plaafden, dat de lugt 'er vol van schynt, vooral omtrent poelen en staande wateren, gelyk de Rivier *Morris* in *New Jersey*. Om die onaangename gassen door den rook te verdryven, leggen de Inwoonders vuren voor hunne huizen aan. De oude *Zweden*, die hier waren, zeiden dat de

Mug-

(*) *Acer Saccharinum*, foliis quinque partito-palmatis acuminato-dentatis LINN. Sp. Pl.

Muggen voorheen hier nog veel menigvuldiger geweest waren; dat zy nog zeer menigvuldig langs het strand zyn, en die van *Philadelphia* van een vergiftiger soort zyn dan de anderen. Dit laatste bleek uit de bulken die zy maakten. In *Zweden* gevoelde ik noit ander ongemak van haren beet dan een weinig jeukte terwyl zy nog zogen. Maar als zy my hier des nagts staken wierd myn aangezicht zodanig met rode vlakken en bulken toegeesteld, dat ik 'er zelf over beschaamd was.

Ik heb alreeds iets van de Tuinen hier te lande gebruikelijk gezegd, Betui-
ningen. ik voeg 'er nu by, dat de meeste planken die overdwars gesteld worden, en waaruit de schuttingen rondom *Philadelphia* voornamelyk bestaan, van rood Cederhout zyn, dat hier voor duurzamer dan enig ander gehouden wordt. Maar wanneer men dat niet vinden kan, neemt men wit of zwart Eikenhout. Men houdt ook veel van de palen van rood Cederhout te hebben, of anders gebruikt men wit Eiken-of Kastanjenhout. Dog het schynt dat dit soort van hout hier niet lang goed in de aarde blyft. Ik zag palen van Kastanjenhout gemaakt, die pas een jaar oud waren, reeds van anderen grotendeels vergaan.

De *Sasfrasboom* groeit hier tamelyk veel, en staat hier en daar in Sasfras. de bosschen, by de hagen en de tuinen. Op oude akkers, die men onbebouwd laat leggen, is hy een van de eersten die opkomen, en is zo menigvuldig als de Berkebomen in *Zweden* op de gronden van afgebrande bosschen. (*) De *Sasfras* wast in ene droge losse aarde van ene bleke steenkleur, die grotendeels uit zand bestaat, vermengt met een weinig klei. Die gronden schenen vry mager te zyn. De bergen rondom *Gothenburg* zouden op vele plaatsen goed voor dien boom wezen, zo zy nog niet te vet zyn. Ik zag hem hier in de bosschen onder andere bomen, maar nog meer op zig zelve langs de heiningen staan. Op beide plaatsen schynt hy evenwel te tieren. Noit heb ik hem gezien op lage of natte plaatsen. Men verzamelt hier zyn bladeren, en gebruikt ze als thee. Maar het hout deugt nergens toe, want het kraakt te sterk in 't vuur en brandt niet wel. De boom spreidt zyne wortels zeer ver uit, en uit dezelve schieten nieuwe spruiten op; dog deze scheuten zyn niet goed om te verplanten, om dat zy

zo

(*) *Laurus Sasfras* LINN. In de *Uitgezogte Verbandelingen* 7. D. bl. 364. vindt men enige waarnemingen omtrent dien boom.

(†) In de Reis van den Heer OSBECK naar *China* 1. D. wordt in ene aanmerking ene beschryving gegeven van dit soort van land, 't welk de *Zweden Swedjeland* noemen; waar aangemerkt wordt, dat de bomen, dus verbrand zynde, derzelver asch ene mist oplevert genoegzaam voor drie jaren, waarna men het land weer woest laat leggen, tot dat, twintig of meer jaren daaraan, een nieuw gewas van bomen tot tamelyke hoogte gekomen is, welken de boeren dan weder verbranden, en het land op nieuws drie jaren bebouwen. F.

zo weinig vezelen buiten den stamwortel hebben, dat zy zig in de aarde niet regt vastzetten kunnen. Om den Sasfafrasbomen te planten moct men de bessën gebruiken, dat egter ongemakkelyk is, om dat ze de vogels al op hebben eer zy half ryp zyn. De koeijen zyn zeer gesteld op de nieuwe tedere uitspruitsels van dezen boom, en zoeken ze overal op.

De Vrouwen gebruiken den bast van dezen boom om de wol ene schone oranjeleur te geven, welke in de zon niet verschiet. Zy gebruiken pis in plaats van ajuin in 't verwen; koken de verw in enen koperen ketel, omdat zy in enen yzeren gekookt zynde zo schoon ene kleur niet geeft. Ene Vrouw in *Virginie* had de bessën van den Sasfafras gebruikt tegens ene pyn in enen harer voeten, die zy drie jaar lang zo sterk had gehad dat ze niet gaan kon. Men raadde haar de bessën in ene pan te braden, en de pynelyke plaatsën met de daar uit komende olie te stryken. Zy deed het, dog het deed haar braken. Egter hield zy met het middel aan, schoon zy, zo dikwyls zy het deed, 'er de zelve uitwerking van gewaar wierd. De pyn verdween op 't laatst geheel, en zy wierd volkomen hersteld.

Spegten. EEN zwarte *Speg*t, met enen roden kop, (*) is menigvuldig in de bosschen van *Penfylvanie*, en blyft 'er den winter over, gelyk ik zelf ondervonden heb. Hy wordt gerekend onder het gevogelte dat de Mais vernielt, omdat hy zig op de rype airen zet, en ze doorbyt. De *Zweden* noemen hem *Filkroka*; maar alle andere Spegten, alleen die uitgenomen die goudgele vleugels hebben, heten zy *Hackspikar*. Ik zal ze allen te zamen nauwkeuriger in een byzonder werk beschryven. Alleen merk ik hier aan, dat byna al de soorten van Spegten zeer nadelig voor de Mais zyn, wanneer zy begint te ripen. Zy pikken gaten rondom de airen, waardoor de regen indringt, en het koorn doet rotten.

Reis naar *Wilmington*. Ik vertrok den 3 October 's morgens vroeg naar *Wilmington*, vooreen by de *Zweden* *Cbristina* genoemd, dertig *Eng.* mylen zuidwest van *Philadelphia*. Drie mylen van *Philadelphia* wierden wy over de *Skullkill* gezet. Het land begint hier onophoudelyk uit heuvelen en dalen te bestaan. De bergen zyn van alle kanten gloyend, en de dalen worden gedurig doorshedden van kritallyne beekjes. Het veld is grotendeels bedekt met geboomte dat 's winters zyne bladeren laat vallen, want ik zag nauwlyks enen enkelden boom uit het geslagt der *Dennen*, uitgenomen enige weinige rode *Ceders*. Het hout was hoog, dog van anderen kaal, zo dat het een frai doorzigt aan het oog verschafte; ook kon men vry tusschen de bomen doorryden, zelfs op vele plaat-

(*) *Picus pileatus* LINN.

plaatfen met wagens, te meer daar de grond zeer effen was. Op fom-
mige plaatfen zag men kleine vlakke velden, waar men weiden, en
koornlanden had aangelegd. Van de laatften waren fommigen be-
bouwd, anderen niet. Op enige plaatfen ftonden verſcheiden huizen
digt by malkander, maar de meeften ftonden alleen. Een deel der
landen was alreeds met Weit bezaaid, op zyn *Enzelsch*, zonder grup-
pen, maar met watervoren digt by malkander. Op anderen zag ik het
volk wakker bezig om de Rogge in den grond te brengen. Digt by
ieder huis was een klein veld met *Turksch* koorn. De Inwoonders in
deze ſtreek waren of *Engelſchen* of *Zweden*.

Ik zag den gehelen dag verſcheiden foorten van bomen, Walnoot- Bomen.
bomen van meer dan een foort vol van noten, kaſtanjebomen geheel be-
dekt met vrugten; Moerbezie-, Saffraſas-, Liquidambar-, Tulp- en an-
dere bomen.

VERSCHEIDEN' foorten van wyngaarden groeiden welig, en klommen Wyn-
op tot in toppen van de bomen, bedekkende de flammen met hunne gaarden.
druifiroffen en bladeren. Ik zag zelfs enige jonge Eiken, vyf of zes va-
dem hoog, om de welken zy zig gewonden hadden. De grond is hier,
gelyk meeft in deze ſtreek, een mengfel van zand en klei, bedekt met
ene ryke bovenkorſt. De Wyngaarden ziet men meeft op bomen, die
alleen op de koornvelden ſtaan, en daar de boſſchen ophouden, en de
weiden of akkers beginnen; ook langs de heiningen, waar zy hunne
ranken om de bomen ſlaan die daar groeyen. Het bovenſte droeg zel-
den vrugten, dewyl de winden dit verhinderen; maar het onderſte is
vol van trossen, die onder de bladen uithangen, en nu byna ryp wa-
ren. Zy hadden een aangenaam zuur. De Boeren verzamelen ze in
menigte en verkopen ze in de Steden. Men eet ze rauw, en zet ze
gemeenlyk voor wanneer men bezoek krygt.

DE vette aarde ſcheen hier niet zeer diep te zyn, want zy had niet De zvar-
veel meer dan twee duimen diepte. Ik had gelegenheid dit te zien te vette
zo wel op zulke plaatfen daar gegraven was, als op anderen, waar aard.
de regenvlagen ſcheuren gemaakt hadden, het welk zeer gemeen hier
omtrent was. De opperſte aarde was donker van kleur, en die daar-
op volgde was bleek. Ik heb overal, waar ik in *Amerika* geweest
ben, gevonden, dat de dikte der bovenſte vette aarde op ver na niet
zo groot is als fommigen rekenen. En nogthans kan men verzekerd
zyn dat zy federt den zondvloed op fommige plaatfen niet geroerd is.
Ik zal hier van in 't vervolg nader ſpreken (*). De *Datura Stra-*
I 2 *mo*.

(* De geleerde Dr. WALLERIUS, in zyne *Mineralog.* §. 8. in de aantee-
king op het woord *Humus communis atra*, zegt, dat fommigen van mening
zyn,

minium waft omtrent alle de dorpen in overvloed. Hy wordt groter naar dat de gronden zyn. In ene vette aarde komt hy tot agt of tien voeten

zyn, dat de mulle tuinaarde van onzen aardkloot by trappen vergroot wordt door het jaarlykſch rotten der planten, byzonderlyk op zulke plaatſen die federt den Zondvloed onbebouwd gelegen hebben, en dat dus in honderd jaar een halve duim van tuinaarde wierd voortgebragt. Dog hy merkt te gelyk aan, dat deze waarneming niet juist is, dewyl die aarde gemeentlyk niet dieper is dan een voet, en 'er federt den Zondvloed meer dan 2400. jaren voorby zyn, ja zelfs, volgens de Tydrekening der II. Schrift, meer dan 4000. jaren. Behalven dat merkt hy aan, dat de mulle aarde alyd hoe langer hoe gepakter wordt waar zy bedekt legt voor ſneeuw en regen; en waar zy bloot legt voor den regen wordt zy naar lager plaatſen gevoerd, en gevolglyk waft zy aan of neemt zy af naar de gelegenheid der plaatſen. Nog meer. De gewaſſen komen het beſt voort daar deze aarde gevonden wordt. Maar, dewyl 'er gewaſſen over den gelieken aardbodem geweeft zyn reeds federt den Zondvloed, moeten zy overal ene mulle aarde gehad hebben om in te groeyen. Gevolgelyk is het zeer waarſchynlyk dat 'er zulk ene mulle aarde geweeft moet zyn van den eerſten oorsprong van den aardkloot af. Daar zyn nog andere redenen die my doen twyſelen aan het toenemen van deze vrugtbare aarde. In *Rusland* aan deze zyde der *Volga*, leggen hoge en ruim uitgetrekte vlakrens, welken genoegzaam van den Zondvloed af onbebouwd gelegen hebben. Want wy weten uit de Geſchiedeniſſen dat de *Scythen*, de *Sarmaten*, de *Hunnen* en de *Mogols*, na malkanderen, in 't bezit van die landen geweeft zyn, welken allen wandelende volken geweeft zyn, die genen akkerbouw oeffenden. Het land is federt onheuglyke tyden zonder hout geweeft, en 'er kan ook geen hout waſſen, om dat de zwervende Inwoonders alle voorjaren het droge gras in brand ſteken, het welk ik in 't laatſt van Mai gevonden heb dat tot myn middel reikte. Nu, deze grote woefte landen zag ik overal bedekt met ten minſten twee voet tuinaarde, ja, op ſommige plaatſen vier voet. Dan, volgens de voorgaande rekening van enen halven duim ieder honderd jaar, zou dit, in 't eerſte geval als 'er twee voet mulle aarde was, 4800. jaar, en in 't tweede als 'er vier voet was, 9600. jaar geven. Hieruit blykt dat deze veronderſtelling van den aanwas der mulle vette aarde op genen goeden grond ſteunt. De ſcheikundige ontbinding der planten wyft aan, dat zy beſtaan uit water, aarde, een zuur en een alkaliſch zout, olie, en een ontvlambaar beginſel, onafhangelijk van de olie. Deze ſtoffen moeten ieder jaar in de nieuwe planten indringen, om hare zelfſtandigheid uittemaken, en worden, als ware het, tot nieuwe planten herſchappen, na dat ze vry geraakt zyn van 't lichaam der plant van het voorgaande jaar, 't zy door verrotting, 't zy door het verbranden derzelver. De vette mulle aarde, ſcheikundig onderzocht, heeft dezelve eigenschappen. Een zuur zout en een brandbaar beginſel zyn overvloedig in de lugt, en kunnen dus gemakkelijk aan de mulle aarde teruggegeven worden, en dus in de nieuwe planten komen. Het water komt inſgelyks van den regen en de ſneeuw uit den dampkring; alkaliſche en oliagtige deeljes, of een ſoort van zeep, alleen ontbreken 'er nog aan; welken, wanneer zy, gevoegd by de voorgaanden, aan ene mulle aarde worden medegedeeld, ene zeer goede tuinaarde zullen voortbrengen. Nu, deze beginſels worden voortgebragt uit verrotting

ten, maar in ene magere zal hy pas zes duim hoog worden. De *Datura* nevens de *Amerikaanfche* Nagfchaduw waft hier op die plaatfen digt by de tuinen, de huizen, en de wegen, waar in *Zweden* de Brandnetels en de Ganzervoet groeyen, welke *Europifche* gewaſſen zeldzaam in *Amerika* zyn. Maar de *Datura* en de Nagfchaduw zyn hier het grootfte onkruid, van de welken men geen nut ter wereld weet te trekken.

HIER en daar zag men een veld met rapen bezaid. Op het midden van den groten weg wierd ik ene dode zwarte ſlang gewaar, die viervoet en zes duim lang, en anderhalven duim dik was. Zy behoorde tot het geflag der Adders. Rapen.

'sAVONDS laat verſcheen 'er een kring om de Maan. Het volk voorſpelde 'er ſtorm of regen, of wel beiden te gelyk, uit. Hoe kleinder de kring is des te eer verwagt men ſlegt weder. Dog niets van dit alles volgde 'er op; maar de kring had koude voorſpeld. Kring om de Maan.

Ik zag dien dag op de Elzebomen in menigte de *Cbermes alni* op de takken zitten, welken daar door geheel wit, en op enigen aſtand geheel beſchimmeld ſchenen. Cbermes alni.

Ik vervolgde den 4. Oetober myne reis in den vroegen morgen, en het land bleef 'er nog al even eens uitzien. Het was een gedurige keten van tamelyk hoge bergen, ligt van alle zyden te beklimmen, en van dalen tuſſchen dezelve. De grond beſond uit ene ſteekleurige tuinaarde, die met klei vermengd was, en hier en daar kleine keizeltentjes bevatte. Ik reed ſomtyds door boſſchen van allerlei foorten van hout, en ſomtyds tuſſchen kleine velden door, daar men het hout vernield had, en die nu tot koornakkers of weiden dienden. De Landhuizen ſtonden op hun zelve, ſomtyds digt by de wegen, ſomtyds 'er wat van daan, zynde dan tuſſchen dezelve en den weg koornvelden of weiden. Sommige huizen waren van ſteen, twee verdiepingen hoog, De Landsdouwve.

I 3

en of verbranding van groeibare of dierlyke zelfſtandigheden, en zyn de grote bevorderaars der groeying.

Maar de grote vraag is, van waar deze voor de groeying zo noodzakelyke beginfels oorſpronglyk gekomen zyn. Te zeggen, dat zy van verrotte planten gekomen zyn, is de zelve vraag op nieuws te doen. Daar is dan niets op, dan te ſtellen dat zy oorſpronglyk van den groten Schepper van het Heelal zyn voortgebracht, en niet die eigenſchappen voorzien, welken hen bekwaam maken om door verſchillende mengingen nieuwe lichamen voort te brengen. En wanneer zy door de vogtigheid in de zaden der planten worden ingebracht, ontzwagtelen zy de zaadtjes, en brengen een nieuw wezen voort, bekwaam om de dierlyke ſchepping te voeden. 'T is klaar, dat de Heer KALM zag op de gemelde mening van het toenemen der muldtuinaarde; en dit gaf my gelegenheid om deze grote vraag, waarvan de Landbouw, de nuttigte der konſten, zo zeer afhangt, eens voortteſtellen. F.

en gedekt met witte cederplanken. De meesten waren egter van hout, en de scheuren gevuld met klei. De schoorstenen hadden nergens klappen, waarvan men hier niet weet. De ovens waren gemeenlyk op enigen afstand van de huizen gemetfeld, en waren somtyds overdekt, somtyds niet. De velden stonden ten dele met Boekweit, die nog niet gemaaid was, ten dele met Mais, ten dele met Weit, die eerst gezaaid was, en ten dele lagen zy braak. De Wyngaarden klommen tot op de toppen van verscheidene bomen, en hingen 'er aan beide zyden af. Anderen waren bedekt van den vyfbladigen klimop, (*) die ook zeer hoog opklim. De *Smilax laurifolia* was altyd by den klimop, en wond zig met denzelven te gelyk om de bomen. De bladen van den klimop waren ten dezen tyde meest roodagtig, dog die van den Wyngaard waren nog groen. De bomen die met deze gewassen omwonden waren ver-toonden zig van verre even gelyk die waarom by ons de Hop wast. Walnoot- en kastanjabomen kwamen overal voor, en waren vol van vrugten. De *Perfimon* was ook menigvuldig langs de wegen en in de bosschen. Zyne vrugten, nog niet bevroren zynde, waren nog niet eetbaar, dog zy waren overloedig. Op enigen afstand van *Wilmington* trok ik over ene brug, die over een klein riviertje legt, het welk zig noordwaards in de *Dellaware* stort. Voor elken persoon en zyn paard betaalt men hier twee *pence*. Ik kwam regens den middag te *Wilmington* aan.

Wil- *WILMINGTON* is een klein Steedje omtrent dertig *Eng.* mylen zuidwest
mington. van *Philadelphia*. Het wierd in 't jaar 1733. aangelegd. Een deel daarvan staat op den grond van de *Zweedsche* Kerk, welke jaarlyks daarvoor enige inkomsten trekt, waaruit de Predikant zyn jaargeld heeft, en het overige wordt tot iets anders besteed. De huizen zyn van steen, en zien 'er wel genoeg uit; dog zy staan niet digt by malkander. Tusschen beiden zyn grote open vlekken. De *Quakers* hebben hier ene Vergaderplaats. De *Zweedsche* Kerk, waarvan straks nader, staat ene halve *Eng.* myl buiten de Stad. De Pastory is met de Kerk onder het zelve dak. Ene kleine Rivier, genoemd *Christina-kill*, loopt voorby de plaats, en valt drie mylen lager in de *Dellaware*. Men wil dat ze in staat is de zwaarste schepen tot voor de Stad te brengen. Zy is by haren uitloop in de *Dellaware* het ondiepft, en nogthans heeft ze daar twee en enen halven vadem waters. Dog hoger op is zy tot vier vadem diep. Dus kunnen de grootste schepen met hunne lading by den vloed voor de Stad komen. Voor *Wilmington* ziet men zeer duidelyk een groot deel der *Dellaware* en de schepen die 'er op zeilen. Aan beide zyden van de *Christina-kill*, van de schans af tot haren uitloop in de *Dellaware*, leggen lage weilanden, die veel
hoi

(*) *Hedera quinquefolia* LINN. Sp. Pl.

hoi opleveren. De Stad dryft enen aanmerkelyken handel, en zou groter wezen, indien *Philadelphia* en *Newcastle*, twee Steden die ouder zyn, haar van twee kanten niet zo na waren.

De Schans op de *Christina-kill* wierd dezen zomer eerst opgeworpen, op de tyding dat de *Franfche* en *Spaanfche* Vrybuiters voornemens waren de Rivier optezeilen, en ene landing te ondernemen. Zy staat op de zelve plaats waar de *Zweden* hunne Schans hadden. By 't opwerpen dezer versterking vond men een stuk *Zweedsche* zilvermunt. Men verceerde het my. Op de ene zyde stonden de wapenen van het huis van *Wasa*, met het omschrift, CHRISTINA D. G. DE. RE. SUE. en daernevens het jaargetal 1633. Op de onderfte zyde las men de woorden, MONETA NOVA REGNI SUEC. Ten zelve tyde ontdekte men ook ene menigte van oud yzeren huisraad. De Schans bestaat uit een plankwerk met enen aarden wal van buiten. Het kruidmagazyn is een stenen verwulf. By het opwerpen dezer Schans waren de *Quakers*, wier beginfels allen kryg afkeuren, even zo yverig aan 't werk als de overigen. De vrees van zig ieder ogenblik aangetaft te zien had alle gemoderen ingenomen. Velen van hun maakten zwaarigheid hunne handen aan het werk te slaan, dog bevorderden het door geld te schieten, en bezorgden alles wat 'er nodig was.

Den 5. October was het myn voornemen de *Dellaware* overtefeken Verrek. en my naar *New Jersey* te begeven, om dat gewest te zien. Maar alzo 'er geen veer was keerde ik weer te rug naar *Philadelphia*. Ik volgede gedeeltelyk den groten weg, en gedeeltelyk dwaalde ik wat bezijden af, om des te beter het land te leren kennen, en waarnemingen te doen.

HET *Turksch* koom was op verscheiden' plaatsen gezaid. Op sommige had men de stelen een weinig onder de airen afgesneden, gedroogd en op smalle dog hoge stapels gelegd, om 's winters tot voer voor het veer te dienen. Het onderste gedeelte van den steel had ook bladeren, maar dewyl die gemeenlyk van zelve drogen, gebruikt men die niet, om dat 'er al de kracht uit is. Dog het bovenste flydt men terwyl het nog groen is.

De dalen tusschen de bergen hebben meest allen beekjes, dog die zyn niet breed, en wagens en paarden ryden 'er gemakkelyk door. Het water is zelden meer dan zes duim diep.

De bladeren van de meeste bomen waren nog volkomen groen, ge-lyk die van den Eik, den Kastanjeboom, de zwarte Walnoten, de Hikory, den Tulp- en Sassafrasboom. De twee laatste soorten vond men menigvuldig op de zyden van kleine boschjes op de heuvelen, op de braaklanden, by de hagen en op de wegen. De Perimon had ook nog zyn loof, schoon sommige het al kwyt waren. De bladen

den van de *Amerikaanfche* Braam waren thans byna geheel rood, hoewel zy op sommige ftruiken nog een levendig groen hadden. De Kornoelje had reeds ook al een mengfel van bruine en bleke bladeren. Het blad van den Roden Ahorn was gantsch rood.

Cbichefter. Ik zette de myne reis voort tot *Cbichefter*, een Vlek op de *Dellaware*, waar een Veer is. Hier worden alle jaren verfcheiden kleine vaartuigen op den koop getimmerd. Men laadt hier ook veel yzer in, dat uit een yzerwerk komt wat hoger op gelegen.

Kanoos. KANOOS zyn fchuiten uit een enkelde fluk houts gemaakt, en worden het meeft van de Landlieden op de *Dellaware* en kleine rivieren gebruikt. Ten dien einde holt men enen dikken ftam uit; de Rode of Witte Ceder, de Kaftanje, de Witte Eik en de Tulpboom worden hier toe het meeft genomen; maar den Witten en Roden Ceder houdt men voor het beft, om dat dat hout ligt dryft en wel twintig jaren duurt. Dog van dezen is de Rode Ceder nog de befte. Kanoos van Kaftanjenhout gemaakt duren ook vry lang. Dog die van den Witten Eik zyn nauwlyks langer dan zes jaar goed, en zinken te diep. De *Liquidambar* (*) is zwaar genoeg, dog niet goed om Kanoos te maken, vermits hy 't water indrinkt. Die van Tulpeboomenhout gemaakt zyn duren nauwlyks zo lang als die van wit Eikenhout. De grootte der Kanoos is verfchillend volgens het gebruik dat men 'er van wil maken. Zy kunnen zes menfchen voeren, die evenwel heel ftill op den grond zitten moeten, om niet om te slaan. De *Zweden* in *Penfylvanie* en *New Jerfey* hebben geen andere fchuiten om mede naar *Philadelphia* te gaan, het welk zy gemeenlyk tweemaal 's weeks op de marktdagen doen, fchoon zy verfcheiden mylen van de Stad afwonon, en fomtyds zware stormen ontmoeten. Egter hoort men niet dat 'er zo veel ongelukken gebeuren, als men van zulk een vaartuig verwagten zou. Daar wordt veel voorzigtigheid toe vereifcht om ze te regeren als het hard wait, want zy zyn final, rond van onderen zonder kiel, en slaan dus gemakkeelyk om. Om die reden waagt men het niet lang op de *Dellaware* te blyven als de wind wat sterk opfteekt, maar zoekt het land.

Tuin- kers. DE gemene *Tuinkers* (*) waft op vele plaatfen op de wegen naar *Cbichefter*, en komt, naar alle gedagten voort, uit de zaden die uit de tuinen hierom heen weg gevoerd worden.

Braam. DE *Amerikaanfche* Braam is hier in overvloed. Als men een land onbebouwd laat leggen, is deze plant ene van de eerften die opkomt; zelfs heb ik ze gezien op landen die alle jaren omgeploegd en bezaaid wier-

(*) *Liquidambar Styraciflua* Linn.

(†) *Nasturtium bortenfe*.

wierden. Waar zy eens geworteld heeft, kan men ze niet ligt uitroeyen. Een struik schiet dikwyls vier vadem van den wortel af langs de aarde voort, maakt dan een nieuwen wortel, zo dat, als men enen struik uittrekt, men aan deszelfs beide eindens wortels vindt. Op enige oude akkers, die lang verzuimd zyn, waren zo vele struiken van dit soort, dat het zeer mocilyk en gevaarlyk was 'er op te wandelen. De beffen worden gegeten en zyn goed als ze ryp zyn. Men maakt 'er ook enen wyn van, gelyk ik al gezegd heb. Zy dienen tot niets anders.

DEN 6. October zagen wy veel van het *Chenopodium antihelminticum* op den groten weg wassen, ook op den oever der Rivier, maar vooral op deze plaatsen in een los zand. De *Engelschen* noemden het *Wormzaad* (*) of *Jerusalemiek*. (†) Het ruikt onaangenaam. In *Pensylvanie* en *New Jersey* geeft men het zaad den kinderen tegens de wormen, en het is hiertoe uitmuntend. De plant wast daar in 't wild.

RONDOM *Chichester* vindt men vele tuinen, die vol zyn van Appelbomen, welker takken onder 't gewigt der vrugten buigen. De meesten zyn winterappelen, en derhalven waren ze nog geheel zuur. Elke Landhoeve en boerdery heeft haren tuin. Zy waren tamelyk uitgestrekt, en verschaften den eigenaar het gehele jaar door groten onderstand in de huishouding. Ik was dikwyls verwonderd over de schrandere behandeling der Inwoonders van dit Land. Zo dra hebben zy niet een stuk gronds gekoft, dat nog woest legt, of zy zorgen jonge Appelbomen te hebben en een tuin te maken. Dan gaan zy aan het bouwen van een huis, en dan bearbeiden zy den grond om dien te bezayen. Zy weten dat de bomen enige jaren van noden hebben voor dat ze vrugt dragen, en daarom planten zy die het eerst. Ik zag naby de huizen molens, raderen en andere werktuigen om de appelen te persen, om 'er vervolgens Cyder van te maken.

VAN *Chichester* reisde ik voort naar *Philadelphia*. De Eiken waren de talrykste van alle de bomen in de bosschen. Dog daar waren 'er verscheiden soorten van, allen versheillende van de *Europischen*. De varkens liepen nu in grote troepen in de eikebosschen, om de eikels te zoeken. Elk varken heeft een driekantig houten juk om den hals, om het te beletten door de tuinen en heiningen te dringen. Dit is de reden dat men de heiningen zeer ligt en gemakkelyk om op te nemen maakt, zo dat 'er ook weinig hout toe nodig is. In de eikebosschen ziet men ene menigte van Eekhoorns, ten dele op den grond lopende, en ten dele van den enen tak op den anderen springende. Om dezen tyd azen zy meest op de Eikels.

K

BEE-

(*) *Wormseed* (†) *Jerusalem Oak*.Weg van
Chichester
naar
Philadel-
phia.

BEUKEN zag ik zeer weinig, dog die 'er waren zyn juist de zelve als de *Europifchen*.

Mieren. Ik weet niet enige andere dan de *Zwarte Mier* in *Amerika* gezien te hebben. Zy waren zo zwart als kolen en van twederlei foort, sommigen zeer klein, gelyk de kleinften by ons, en anderen van de grootte van onze gemene Roodbruinen. Ik had tot nog toe gene hoogtens ontdekt die haar tot neften dienden, maar alleen 'er enigen zien lopen. In andere oorden van *Amerika* heb ik andere foorten van Mieren gezien, gelyk ik op zyn' plaats zal aantekenen.

Hagen. HET gemene *Ligufrum* diende op vele plaatfen voor hagen om de akkers en boomgaarden. Ook zag ik op deze reis 'er gene anderen als van *Ligufrum*, fchoon men wel wift dat de doornen daar beter toe zyn. De *Ligufrum*hagen worden zeer digt; dog by gebrek van doornen kerren zy de varkens en het ander vee niet wel. En als 'er eens een gat in is, duurt het ene goede wyl eer dat weer toe is.

Chefter. Op den middag kwam ik door *Chefter*, een klein vlek aan de *Dellaware*, in de welke daar ene kleine rivier, die door het vlek heen loopt, zig uitfort. Over deze was ene kleine brug. De huizen staan hier en daar verftroid. De meeften zyn van fteen en twee verdiepingen hoog, enigen ook van hout. Hier is ene kerk en ene marktplaats.

Wit. DE Weit was hier al overal in den grond. Op fommige plaatfen was zy al fchoon opgekomen, zynde reeds vier weken gezaid geweest. De akkers lagen meeft op zyn *Engelfch* zonder groeppen, maar met water-voren vier of zes voet van malkander. Op de akkers zag men grote ftompen van omgehouden bomen, een teken dat dit land eerst onlangs tot bouwland gemaakt was.

DE wortels der bomen liepen hier meeft langs den grond, gaande niet diep in. Dit had ik gelegenheid op verfeiden plaatfen optemerken. Zelden vond ik enen wortel die boven enen halven voet in den grond gegaan was, fchoon de aarde hier zeer los was.

Yzer. OMTRENT twee *Eng.* mylen van *Chefter* reden wy ene Yzerhut voorby. Zy kwam twee broeders toe. De oer wordt egter hier niet gegraven, maar wel dertig of veertig mylen verder gebroken, gefmolten, en vervolgens herwaards gevoerd. De blaasbalgen waren meeft van leder, en, zo wel als de hamer en de vuurplaats, in vergelyking met de onzen, vry klein. Alles ging door middel van 't water. Het yzer werd hier tot ftaven gefmeed.

Ik merkte op deze reis, en naderhand zag ik het zelve dikwyls, dat de paarden veel van appelen houden. Zy verkozen ze ver boven het frifche gras, als men ze in enen boomgaard, daar afgevallen appelen lagen, lopen liet. Dog men hieldze hun niet zeer dienftig. En behalven dat, dit voedsel valt wat duur.

DE *Roodbloemige Aborn* (*) is hier overvloedig, vooral in moeras- Ge-
 fige gronden. Uit zyn hout maakt men borden, spinnewielen, rollen, boonte.
 voeten voor stoelen en ledikanten, en ander huisraad. Met den bast
 verwt men linnen en wol donker blauw. Ten dien einde kookt men
 dien in water, en doet wat koperroods, diegelyk de hoede- en schoen-
 makers gebruiken, in den ketel, voor dat 'er de stof inkomt. Ook maakt
 men 'er enen goeden zwarten inkt van. Als men in 't voorjaar in den
 boom hakt, zo loopt 'er een zoet sap uit, gelyk als uit onze Berken.
 Dit sap gebruikt men hier niet, maar in *Kanada* kookt men 'er fyroop
 en suiker uit. Hier vindt men ene verscheidenheid van dezen boom wel-
 ken men den *Bonten Aborn* noemt, (†) om dat zyn hout van binnen ge-
 spikkeld is. Men gebruikt het veel tot allerlei schryfwerk, en men zoekt
 het geen 'er van gemaakt is boven al ander werk. Het wordt veel duur-
 der betaald dan het geen uit Walnoten of wilde Kerseboomshout (§)
 gemaakt is. Dog het kostbaarste huisraad is het geen van *Bont Zwart*
Walnotenbont gemaakt wordt, want dit is over 't algemeen zeldzaam.
 De Bonte Ahorn wordt ook niet veel gevonden. Ook vindt men 'er
 wier buitenste gemarmeld is, dog het binnenste niet. Om die reden
 hakt men diep in den boom, eer men hem laat vallen, ten einde te ont-
 decken of hy van binnen wel geaderd is.

DES avonds kwan ik te *Philadelphiu*. Den volgenden oggend, Reis naar
 zynde den 7. October, zettede ik de *Dellaware* in een schuit over. *New*
 Hier was ik in NEW JERSEY. Men betaalt vier *pence* voor 't over- *Ferjey*.
 varen van ieder perfoon. Het Land is hier geheel anders gesteld als
 in *Pensylvanie*. De Insekten en planten, welken ik dezen dag ont-
 deckte, denk ik in een ander werk te beschryven.

MEN zou misschien denken dat op enen zo mageren grond als die *New Jersey* is niets wassen moest. Evenwel stond 'er de Mais ^{Vrugt-}
 ongemeen wel. Wy zagen 'er gantsche velden van. De aarde was ^{baar-}
 van dat soort waarin de Tabak byzonderlyk wel tiert, dog lang zo
 ver niet. De stelen van de Mais waren gemeenlyk agt voeten hoog.
 Zy waren vol van bladen. Men had de Mais als naar gewoonte,
 op ryen in vierkante vakken geplant, zo dat 'er ene opening van
 vyf voet en zes duim tusschen ieder kleine hoogte was, waarop zy
 stonde, zo wel in de lengte als in de breedte. Uit elke hoogte kwa-
 men drie of vier stelen te voorschyn. Men had ze hier nog niet tot
 voer van 't vee gesneden. Elke steel droeg tot vier airen toe, die
 groot en vol van koom waren. Noit had men zulk enen zandigen
 grond.

K 2

(*) *Acer rubrum*.

(†) *Curled Maple* by de *Engelschen*.

(§) *Prunus Virginiana* LINN. Sp. Pl.

grond beter kunnen gebruiken. Op andere plaatsen was de aarde tusschen de Mais omgeploegd om Rogge te zaaijen, zo dat, als het *Turksch* koom gemaid is, de Rogge op het veld staan blyft.

Asper-
sies.

WY zagen veel *Asperies* in ene losse aarde en op onbebouwde zandvelden wassen. Zy stonden ook veel tusschen de Mais, en waren vol van bessën. Dog ik kan niet zeggen of de zaden door den wind uit de naburige tuinen derwaards gebracht waren. Maar dit is zeker, dat ik ze op andere plaatsen in *Amerika* in het wild heb zien wassen.

Worm-
kruid.

HET *Wormzaad* is ook menigvuldig op de wegen, op enen zandigen grond, gelyk dien vlak over het Veer van *Philadelpha*. Ik heb gezegd dat men dit den kinderen tegens de wormen ingeeft. Dit geschiedt aldus. Men legt het in brandewyn, neemt het 'er een uur daarna weer uit, laat het drogen, en geeft het dan de kinderen in met wat zoet gemaakt bier, of eenigen anderen drank. Sommigen roemden de uitwerking van dit middel zeer, als dodende de wormen. Dog anderen waren van oordeel dat zy 'er van vermeerderden. Maar by ondervinding weet ik dat het zeer heilzaam geweest is.

Porfe-
lein.

DE *Porfelein* wast hier in 't wild overvloedig, in de blote lugtige aarde tusschen de Mais in. Zy kruipt daar langs den grond, en hare stelen zyn vry dik en sappig, schoon het kwalyk te begrypen was hoe zy in zo droog ene aarde haar voedsel kreeg. Men ziet ze ook in menigte in dat zelve soort van aarde op andere plaatsen in dit Land wassen.

Span-
siele Ne-
tels.

DE *Bidens bipinnata*, (*) by de Engelschen (†) *Spaansche Netels* genoemd, wast hier en daar, omtrent de landhuizen, op de wegen, by de tuinen, en langs de hagen. Zy bloeide ten dele nog; dog de meeste planten waren haren bloeisem al kwyt. Als het zaad ryp is wordt het zeer onaangenaam op zulke plaatsen te gaan daar zy staat; vermits het aan de kleren blyft zitten en die zwart maakt, en het is moeylyk die vlakken 'er uit te krygen. Elk zaadtje heeft drie doorns op zyn spits, en elke doorn heeft ook vele kleine omgebogene hoeken, waardoor het aan de klederen kleeft.

IN de bosschen, en langs de heggen kropen hier en daar enige enkelde kleine rode Mieren, (§) wier sprieten zo lang waren als hunne lichamen.

Philadel-
phia.

TEGENS den avond keerden wy weer naar *Philadelpha*.

OP de kust van *Pensylvanie* vindt men zeer veel schone *Oesters*. Men begon nu ze te *Philadelpha* te koop te brengen. Zy worden gehouden zo goed te zyn als de *New Yorkschen*, van de welken ik hierna byzonderlyk spreken zal. My schein het egter, dat de laatste groter en

(*) By TOURNEFORT. (†) *Spanisch Needles*.

(§) *Formica rubra*, antenna longitudine corporis, LINN. Faun. Su.

Iekkerder zyn. Men merkt aan, dat zy goed worden tegens den tyd dat de hete koortfen beginnen optehouden. Daar reden menfchen met gantfche karren vol oesters langs de ftraten, fchreuwden die te koop, daar het anders hier iets zeldzaams is waren langs de deuren te koop te zien veilen; dog te *Londen* is dit gemeen. Men eet hier den meesten tyd de Oesters op gloeiende kolen gebraden, tot dat de fchelpen een weinig opengaan, en dan eet men den oester met wit tarwenbrood met boter befmeerd. Voorheen brandde men kalk uit de fchelpen, dog thans heeft men ene betere ftof daartoe. Men wees my enige huizen in de Stad die met fchelpkalk gemetfeld waren. De muren hadden de eigenfchap van twee of drie dagen voor dat men regenagtig weder krygt, vogtig te worden, zo dat 'er tamelyk grote droppels aan hangen. Dus dienden zy voor Hygrometers. (*) Over het zelve ongemak klaagden vele menfchen die in huizen gewoond hadden met fchelpkalk gemetfeld.

ERWTEN worden 'er in *Penfylvanie* niet veel gezaid, fchoon voor- Erwten.
heen, volgens het geen enige bejaarde *Zweden* ons verhaalden, ieder Boer een veld met erwten plegt te hebben. Even zo is het ook in *New Jerfey* en het zuidelyke van *New York*. Maar in het noorder gedeelte van *New York*, of omtrent *Albany*, en in alie de gedeeltes van *Kanada*, die door de *Franschen* bewoond worden, zait men 'er veel van, en zy flagen ongemeen wel. Alleen is men door een klein gekorven diertje in de eerftgenoemde Landfchappen genood- Worm-
zaakt geworden, zo nuttig een gewas niet meer te kweken. Voor- men in
heen was dit diertje weinig bekend. Het paart in den zomer, om- de Erw-
trent den tyd van het bloeijen der erwten, en legt dan een eitje in ten.
byna iedere kleine erwt. Als de erwten ryp zyn, zoude men van buiten niet zeggen dat 'er wormen in zitten, dog men vindt ze als men de erwten doorfnydt. De worm blyft den gehelen winter en een deel van de lente over in de erwt als men hem laat begaan, en eet al het binnenfte op, zo dat 'er weinig meer dan de fchil overblyft. Ten laaften verandert de worm in een fchaalagtig infekt, kruipt door een gat, dat hy zelf maakt, uit de erwt, en vliegt weg, om naar nieuwe erwte-landen te zoeken, ten einde daar te paren en zyn geflagt voortzetten.

Dit fchadelyk gedierte heeft zig uit *Penfylvanie* naar het Noorden uit- Oor-
K 3 fprong
uit- daar van.

(*) Gelyk de Oeftersfchelpen een dierlyk voortbrengfel van de zee zyn, en derzelver holtens vol van deeltjes van zeewater, vervliegt wel het nat, dog het zout blyft over. Als nu de fchelp verbrand en de kalk geblufcht wordt, vermengt zig het zout met den kalk, en hoe droog ook het geen met zulken kalk gemetfeld is wordt, trekken egter altyd de zoutdeeltjes de vogtigheid der lugt aan, en veroorzaken het zweten der muren. F.

uitgebreid; want *New York*, waar het nu menigvuldig is, wierd 'er voor twaalf of vyftien jaren niet van geplaagd, en voor dien tyd teelde men erwten in overvloed zonder het minste belet. Maar allengskens wierden deze kleine vyanden zo menigvuldig, dat men van het zaaijen van erwten moest afzien. Men klaagde hierover op vele plaatsen. De Boeren rondom *Albany* hadden thans het genoegen dat hunne erwten nog vry waren van dit Insekt, maar vrezten 'er altyd voor, dewyl het ieder jaar nader aan die streck komt.

Ik weet niet of dit diertje in *Europa* voortkomen zou; en ik zou denken dat onze *Zweedfche* winters het doden zouden, hoe diep het ook in de erwt zitte. Maar in *New York* is het dikwyls al zo koud, en egter vermeerderd het daar ieder jaar, en nadert allengskens hoe meer het Noorden. Ik was op het punt van enigen van dit ongedierte in *Europa* over te brengen zonder het te weten. Op myn vertrek uit *Amerika* nam ik enige erwten mede naar *Europa* in een papier, welken 'er geheel frisch en groen uitzagen. Maar toen ik het papier den 1. Augustus 1751. te *Stokholm* opende, vond ik al de erwten hol, en zag 'er de koppen der Insekten uitkyken. Sommigen kropen 'er al uit, dog ik haafte my om hen te beletten zig te verspreiden. (*) Ik beken, dat, toen ik ze het eerst zag, ik 'er meer van schrikte dan indien ik enen adder gezien had, want ik besefte op eens al de schade welke myn lieve Vaderland 'er van gehad zou hebben, indien maar twee of drie van deze schadelyke diertjes ontkomen waren. De nakomelingen van verscheiden huisgezinnen, ja zelfs van gehele volken, zouden reden gehad hebben, my te verwenschen, als de oorzaak van zo zwaar enen ramp. Ik zoud 'er naderhand enigen, dog wel bewaard, aan den Graaf *Tessin* en den Ridder *LINNAEUS*, tegelyk met een berigt van hunne schadelykheid. De laatste dier twee Heren heeft 'er reeds ene beschryving van gegeven in ene Akademische Verhandeling, onder hem verdedigd. †) Hy noemt ze daar den *Bruchus van Noord Amerika*. (§) Het was iets zonderlings

(*) Hoe zorgvuldig ook de Heer *KALM* ware om dit gedierte het verspreiden te beletten, verzekert ons egter de Heer *LINNAEUS* in zyn *Syft. Nat.* dat de zuidelyke delen van *Europa* alreeds 'er van beïmet zyn. *SCOPOLI* spreekt 'er van onder zyne *Insecta Carniolica* p. 63. en *GEOFFROY* heeft 'er in zyne *Insectes de Paris* Vol. 1. p. 267. t. 4. t. 9. ene afbeelding van gegeven. F.

†) *Disf. de Noxa Insectorum*. Amoen. Acad. Vol. 3. p. 347.

(§) *Bruchus America septentrionalis*. In zyn *Syft. Nat.* noemt hy hem *Bruchus Pisi*, of de *Erwtkever*; en zegt dat de *Gracula Quiscula* of de *Purpledaw* van *CATESBY* dit gedierte vernielt; en dat men nu bemerkt, hoe onvoorzigtig het geweest is dien vogel in *Pensylvanie*, *New Jersey*, en *Nieuw Engeland* uiteroerijen, dewyl ene menigte van wormen die deze vogel plegt te vernielen thans de weilanden vernielen. F.

lings dat 'er niet ene erwten in het papier gevonden wierd die niet was opgegeten.

WANNEER men in *Pensylvanie* erwten zait van buiten in het Land gebragt, zyn die gemeenlyk het eerste jaar van dit gedierte vry, maar het tweede komt het 'er al in. Het is zeer te wenschen, dat de schepen uit *New York* en *Pensylvanie* dit Insekt niet in *Europa* zullen overbrengen. Men ziet hier uit wat een veragteelyk gering Insekt vermag, en dat de studie van het Huishoudelyke en van de eigenschappen der Gekorvenen niet moet beschouwd worden als maar enkeld tydverdryf en ene nutteloze bezigheid. (*)

DE *opklimmende Sumach* of *Rhus radicans* is een struik of boom, die zeer overvloedig in dit Land voortkomt, en heeft dit met den klimop (†) gemeen, dat hy niet groeit zonder enig steunfel te hebben, het zy enen boom, enen muur, of ene heg. Ik heb hem tot op de hoogsten der grote bomen zien klimmen. Zyne takken schoten overal kleine worteltjes, die zig op den boom hegten, en, als ware het, 'er indrongen. Als men den stam afhouwt komt 'er een bleek bruin sap uit, van enen onaangename reuk. Dit sap is zo scherp, dat, als men 'er mede op lynwaat letters of vlakken maakt, die 'er niet uitgaan, maar des te zwarter worden hoe meer men het linnen wascht. De kinderen plegen met dit sap hunne namen op het linnen te tekenen. Als men 'er mede op papier schryft, zo gaan de letters noit uit, maar worden hoe langer hoe zwarter.

DIT gewas heeft de zelve kwade hoedanigheden als de *Vergiftboom*, dien ik boven beschreven heb, van schadelyk te zyn voor sommige menschen en niet voor anderen; dog de *Vergiftboom* heeft een sterker vergift. Evenwel heb ik menschen gezien die al zo sterk opzwellen van dezen boom. Ik weet ook twee Zusters, waarvan de ene dit gewas behandelen kon zonder het minste ongemak, schoon de andere ten eersten de uitwaasemingen 'er van gevoelde, zodra zy omtrent op den afstand van ene el den boom naderde, en zelfs als zy op ene plaats stond waar de wind over den boom henen naar toe woei. Dog op my had dit soort van Sumach noit enige kragt, schoon ik 'er meer als honderd proeven, zelfs met de zwaarste stammen, mede genomen heb, en het sap zelfs eens in myn oog sprong, zonder my enig letsel te doen. De huid van de hand van een ander mensch, welke ik zeer nat met dit sap gemaakt had, wierd weinig uren daarna zo hard als leder, en vervelde de volgende dagen zo sterk, dat het was als of 'er gantsche schalen van afvielen.

DEN

(*) Als men de erwten voor dat 'ze geznid wordt in loog van kalkwater en enig ontbonden Rottekruid legt, wordt de worm die 'er in zit gedood. F.

(†) *Hedera arborea*.

De bos- DEN 10. October des morgens vroeg verzelde ik den Heer Kock naar
fchen en zyn Landgoed , het welk omtrent negen Eng. mylen noordwaards van
't hout. *Philadelphia* legt.

SCHOON de bosschen van *Pensylvanie* vele Eiken leveren, en men 'er meerder soorten van vindt dan meer naar het Noorden, bouwt men hier egter zo veel schepen niet als in de noordelyke Landschappen, byzonderlyk in *Nieuw Engeland*. De ondervinding heeft geleerd dat hoe meerder het hout naar het Noorden wast het des te duurzamer is, en dat de deugd afneemt naar mate men de warmte nadert. Ook is het zeker dat de bomen in het zuiden schieylyker groeijen,* en dikker kringen maken dan in het Noorden. Daarenboven, die in 't Zuiden wassen hebben grover sapbuizen voor den omloop der vogten. Om deze reden bouwt men zo veel schepen in *Pensylvanie* niet als in *Nieuw Engeland*, schoon meerder dan in *Virginie* en *Maryland*. In *Karolina* bouwt men 'er geen in 't geheel, en men laat ze daar uit *Nieuw Engeland* komen. Die men hier, zelfs uit de beste Eiken timmert, duren nauwlyks meer dan tien of ten hoogsten twaalf jaren, en dan zyn zy zo vergaan dat niemand 'er mede in zee durft steken. Daar komen schippers uit *Engeland* in *Amerika* om daar schepen te doen bouwen. De meesten gaan naar *Nieuw Engeland*, de noordelykste Provincie; en zo zy al met schepen naar *Philadelpha* geschikt overkomen, gaan zy egter gemeenlyk van daar naar *Nieuw Engeland*. De *Spanjaards* in de *West Indien*, wil men, dat hunne schepen van een byzonder soort van Ceders bouwen, die bestand zyn tegens het water en de verrotting; dog dit soort vindt men niet in de *Engelsche* Volkplantingen. Hier zyn meer dan negen verschillende soorten van Eiken, dog geen van die is zo goed als het ene soort dat wy in *Zweden* hebben. Om deze reden kost een schip van *Europeesch* veel meer dan een van *Amerikaansch* Eikenhout.

Beet. VELEN, die zig hier op het tuinieren toeleiden, hadden, verscheiden jaren ondervonden dat die *Rode Beet*, welke voortkwam uit zaad van *New York* gekomen, zeer zoet en aangenaam vierd, dog dat zy alle jaar verminderde als zy uit zaad hier gewonnen werd gekweekt. Men moest dan ieder jaar zo veel zaad uit *New York* doen komen als men van noden had. Ook heeft men opgemerkt, dat gewassen uit *Engelsch* zaad voortkomende veel beter zyn, dan die uit zaad in *Amerika* gewonnen worden gekweekt.

Radys. IN den tuin van den Heer Kock was ene Radys (*) in de lossé aarde zo groot geworden, dat zy zeven duimen middellyns had. Ieder verzeerde dat het iets zeldzaams was ze hier zo dik te zien.

HET gewas, (*) dat gemeenlyk *Batatas* genoemd wordt, heet men hier

*) *Rapbanus major oblongus*.

(*) *Convolvulus radice tuberosa esculenta*.

hier *Bermudifche Potatoes*. Aanzienlyken en gemenen planten ze in hunne tuinen. Dit gefchiedt op dezelve wys als met de gemene Potatoes. Sommigen zetten ze op bedden. De grond moet een mengfel zyn uit zand en aarde, niet te vet nog te mager. Men fnydt, als men ze planten zal, de wortelen, gelyk by de andere Potatoes, in kleine ftukken, zo noghans dat men een uitbotfel of twee aan iedere plant late. Hunne kleur is gemeenlyk rood van buiten, dog van binnen geel. Zy zyn gemeenlyk groter dan de gemene Potatoes. De fmaak is zoet en aangenaam, zynde, naar myn gevoelen, de andere Potatoes, de Artisjokken, en zelfs alle andere bekende wortels daarin met hun niet te vergelyken. Zy finelten genoegzaam in den mond. Het is niet lang geleden dat zy hier geplamt zyn. Men maakt ze gereed gelyk de andere Potatoes, en eet ze met dezelve of alleen. Zy groeijen hier zeer fchielyk en zeer wel; maer het moeilykfte is ze den winter over goed te houden, want zy kunnen nog tegens fterke koude, fterke hette, nog vogtigheid. Om die redten bewaart men ze 's winters in kaften met zand op ene warme plaats. In *Penfylvanie*, daar men gene klappen in de fchoorftenen heeft, zet men ze in ene zandkaft op enigen afstand van het vuur, waar zy veilig zyn voor de vorft en te grote hette. 'T is niet genoeg ze in droog zand in den kelder te leggen, gelyk gemeenlyk gefchiedt met de gemene Potatoes. De vogtigheid der kelders zou door het zand heen dringen en ze doen rotten. Het zou waarfchynlyk in *Zweden* wel te doen zyn, van ze in warme vertrekken den winter over te houden. Maar de zwaarigheid is maar alleen hoe men ze zal overbrengen. By myn vertrek uit *Amerika* nam ik 'er een goed getal van mede, en droeg 'er alle mogelyke zorg voor. Dog wy hadden enen zwaren ftorm op zee, waardoor het fchip zo befchadigd wierd, dat het fterk water in kreeg, zo dat onze klederen, bedden en ander goed zo nat waren dat wy ze uitwringen konden. Dus was het geen wonder dat myn' Potatoes verrotteden. Dog dewyl ze nu in *Portugal*, *Spanje*, en zelfs in *Engeland* aangekweekt worden, zal het niet bezwaarlyk zyn ze in *Zweden* ook te krygen. De drank, welken de *Spanjaards* in hunne *Amerikaanfche* bezittingen uit het fap dezer Potatoes maken, is niet in gebruik in *Penfylvanie* (*).

DE Heer *Kock* heeft enen Papiermolen op een klein beekje, daar Papier. allerlei grof papier gemaakt wordt. Zy word't 's jaars voor vyftig pond ft. *Penfylvanifch* geld verpagt.

Dit jaar, wierd my verteld, waren de Appelen fchaarfcher dan Schaarfcheid van
naar Appelen,

(*) De Heer *MILLER* befchryft dezen drank in zyn *Tuinmans Woordeboek*, onder het woord *Convolutulus*. Soort 17. en 18.

naar gewoonte, het welk door de aanhoudende droogte in de maand van Mai veroorzaakt was, die de bloeifems had doen verwelken. De hitte was zo sterk geweest dat zy de planten en het gras op het veld verbrand had.

Het *Polytrichum commune*, een soort van mos, waft overvloedig in lage en vogtige Weilanden tusschen de bosschen, en bedekt ze op vele plaatsen, gelyk ons mos in *Zweden* doet. Ook was het gemeen op de hoogtens.

Land-
bouw.

DE Landbouw was hieromstreeks in enen slegten toestand. Wanneer iemand een stuk lands koopt, het geen mischien noit is bebouwd geweest, hakt hy een gedeelte van het hout omver, haalt de wortels uit den grond, beploegt dien, zait 'er koorn in, en heeft de eerste reis enen overvloedigen oogst. Dog dat zelve land verscheiden jaren agter een bebouwd wordende, moet het noodzakelyk zyne vrugtbaarheid verliezen. Men laat het dan braak leggen, en ontgint een ander stuk. Op deze wys gaat men voort tot dat men zyne geheele bezitting in koorlanden veranderd heeft, en put dus den grond uit. Dan komt men weer tot het eerste stuk lands, dat zig nu volkomen verhaald heeft, bebouwt het zo lang het iets geven wil, en gaat daarna weder aan een ander.

Gebrek
aan Milt.

HET is hier onmogelyk veel milt te winnen, om dat men gewoon is het vee, zomer en winter, dag en nagt, altyd in 't veld te laten. Maar wanneer het land enige jaren braak legt groeit 'er velerhande onkruid op, en dit zet 'er zig zo vast op, dat 'er een geruime tyd versiecht wordt om het uitteroeyen. Dit is ook de reden dat 'er altyd zo veel onkruids tusschen het koorn staat. De grote vrugtbaarheid van den grond, die by de aankomst der *Europeanen* noit bebouwd geweest was, deed hen den Landbouw op deze wys veronagtzamen, waarin velen nog blyven voortgaan. Maar dezen bedenken niet, dat als de grond geheel en al uitgeput is, 'er een lange tyd en veel arbeids nodig is om dien weder in staat te brengen; vooral in deze gewesten, die alle zomers door de hitte zo worden uitgedroogd. De grond der koorlanden bestond uit ene dunne laag van ruinaarde, zeer vermengd met een soort van steenkleurige klei, en vele deeltjes van gebroken glinsterende aarde. Deze laatste kwam van de stenen, die men hier overal op de diepte van een voet vindt. Deze stukjes deden den grond glinsteren, als 'er de zon op scheen:

Glinsterende
steen.

BYNA alle de huizen hier omtrent waren van dien steen of van gebakken' steen, dog de eerste was gemeender. In *Germantown*, dat twee *Eng.* mylen lang is, zag men geen ander muurwerk dan van dien steen. Maar daar zyn 'er verscheiden soorten van. Somtyds bestond hy uit enen zwarten of gryzen glimmer, lopenden met golvende

de aderen, die hier en daar tusschen de kromtens met enen gryzen, lossen en fynen kalksteen opgevuld waren, welke ligt kon aan stukken gewreven worden. Sommige doorschynende deeltjes van Quarts waren 'er door verspreid. Dog het glinsterzand maakte het grootste deel van dien steen uit. Hy was vry gemakkelyk te bewerken, en kon met yzeren gereedschap in allerlei gedaantens gehouwen worden. Maar somtyds bestond hy uit enen zwarten glimmer met fyne korrels, enen witten fynen zandsteen, en enige Quartskorrels, zo dat de verscheidene delen wel door malkander gemengd waren. Somtyds vertoonden zig ook brede strepen van den witten kalksteen, zonder enig vermengsel van glimmer, dog meest waren zy sterk vermengd, en van ene gryze kleur. Eindelyk vindt men 'er op enige plaatsen die uit geheel fyne en zwarte glimmerstukken en enen grauwen, lossen en zeer fynen kalksteen t'zamengefeld zyn. Dezen waren ook gemakkelyk te bewerken.

DEZE verscheidenheden van stenen vindt men gemeenlyk by malkander. Men trof ze byna overal aan als men een weinig diep groef, dog niet in gelyke menigte en van gelyke deugd. Ook waren ze niet allen even ligt uit den grond te krygen. Als iemand dan een huis wilde bouwen, vorschte hy eerst naar waar hy den besten steen kon vinden. Men vindt dien zo wel op de akkers als op onbebouwde velden, op ene diepte van twee tot zes voeten. De stukken zyn meer of min groot. Sommigen hielden van agt tot tien voeten in de lengte, twee in de breedte, en enen in de dikte. Anderen waren veel groter, dog ook enigen kleinder. Zy lagen hier by beddingen op malkander, van omtrent een voet elk bed in de dikte. De langte en breedte waren verschillend, dog gemeenlyk zo als ik gezegd heb. Men moest meest drie of vier voet diep zyn eer men de ecrte laag vond. De lossè grond boven de lagen is vol van kleine stukjes van dezen steen. Deze grond is de steenkleurige aarde, die hier algemeen is, en uit zand en klei bestaat, schoon 'er het zand de overhand heeft. De lossè stukken glimmer, die zo sterk in het zand glinsteren, schynen van den steen onder den grond afgebroken te zyn.

MEN moet aanmerken, dat als men dezen steen tot metselen ge-
 bruikt men de platte zyde naar buiten keert. Maar de stenen zyn Gebruik daarvan.
 dikwyls ongelyk aan alle kanten, en dan maakt men ze gelyk, dat
 ligt te doen is. Dog evenwel blyven ze ongelyk in dikte, en kun-
 nen zo net niet op een gevoegd worden als gebakken' stenen. Ook
 breken 'er wel stukken af als men ze bewerkt, en laten openingen in
 het buitenste van den muur. Men vult die met kleine stukken steens
 en kalk, en overpleistert ze, zo dat het niet kan gezien worden, ten
 minsten niet op enigen afstand. Eindelyk, sneren zy op de buiten-

kanten der muren kruisgewys lopende strepen van kalk, zo dat men zeggen zoude dat de muren uit even groten stenen bestonden, en dat die witte strepen de voegen der stenen waren. Het binnenste van de muren wordt glad gemaakt en gewit. Men heeft niet gemerkt dat dit soort van steen het vogt uit de lugt aantrekt. In *Philadelphia* en daaromtrecks zyn vele huizen op die wys gebouwd.

DE Huizen zyn gemeenlyk op de *Engelsche* wys gemetseld.

Daffen. EEN der Zwartten van den Heer *Kock* vertoonde my een vel van enen Das, (*) dien hy gedood had, en ik zag 'er uit dat de *Amerikaansche* Das de zelve met den *Zweedfchen* is. Men noemt hem hier *Aardvarken*. (†)

De Skul- TEGENS den avond keerde ik naar *Philadelphia* terug. Den 12. kill. October gingen wy 's morgens naar de *Skullkill*, ten dele om zaden en planten te verzamelen, en ten dele om allerlei soorten van waarnemingen te doen. De *Skullkill* is een smalle stroom, die omtrent vier *Eng.* mylen ten zuiden van *Philadelphia* in de *Dellaware* valt. Maar hoe smal hy ook is, loopt hy wel twee honderd *Eng.* mylen ver, en ontspringt op de westzyde van de *Blauwe bergen*. Het is een groot na-deel voor dit Land dat 'er verscheiden Waterfallen in deze Rivier zo digt by *Philadelphia* zyn, waardoor zy onbevaarbaar is. Ik ontwierp dezen dag enige beschryvingen van zulke kruiden daar het vee naar zoekt, en van zulken die het laat staan.

Mollen MEN ontdekte op de velden hier en daar kleine onderaardsche gangen, lopende met allerlei bogten. De opening was groot genoeg voor een Mol. De aarde, die, als het ware, een verwulf 'er boven, en als een kleinen wal maakte, was omtrent twee duimen hoog, ene goede hand breed, en omtrent enen duim dik. Ik zag dikwyls deze onderaardsche gangen op de onbebouwde landen, die zig door de opgeworpen aarde ontdekten, en inzakten als men 'er oprapte, het welk het wandelen lastig maakte.

DEZE gangen worden door een soort van Mol (*) gemaakt, dien ik in een ander werk nader beschryven zal. Zy azen op wortelen. Het diertje heeft groter kragt dan anders vele dieren, naar evenredigheid van hunne grootte, bezitten. Waar het dagt te graven hield het altyd de poren buitenwaards, gelyk men de riemen in een schuit houdt. Ik leide het myn neusdoek voor, om te zien wat het 'er mede doen zou, en ik vond dat het dien in den tyd van ene minuut vol gaten had gemaakt. Ik was genoodzaakt enige boeken op het dekfel van de doos te leggen, waarin het diertje zat, of anders lag 'er dat

(*) *Ursus Meles*. (†) *Ground bog*.

(*) Dit dier is waarfchylyk de *Sorex cristatus* van LINNÆUS.

ten eersten af. Het was zeer kwaadaardig, en beet gaten in alles wat het in den weg lag. Ik hield het enen stalen pennekoker voor, waarin het in 't eerst zeer vinnig beet, maar de hardheid daarvan gevoeld hebbende wilde het nog daar nog ergens anders meer in byten. Deze Mollen maken gene hopen, gelyk de *Europifchen*, maar alleen zulke gangen, als ik befchreven heb.

HIER waft ene plant, van welker beffen men een foort van wafch of talk maakt, waarom ze de *Zweden Talkftruiik* noemen. De *Engel-fchen* geven ze den naam van *Candleberrytree* of *Bayberry-bush*, en de Ridder LINNÆUS heet ze *Myrica cerifera*. Zy groeit overvloedig in ene droge aarde, en fchynt byzonderlyk in de nabuurfchap der zee wel te tieren, want diep in het land heb ik ze niet gevonden. De beffen groeyen in overvloed op den vrouwelyken ftruiik, en zien 'er uit als of 'er meel opgefroid was. Men verzamelt ze laat in den herft, wanneer ze ryp zyn, fnyt ze in een pot kokend water, zo dat haar finer finelt, en boven op het water begint te dryven, het welk men dan met een fchuimfpaan 'er afneemt, en in een anderen ketel doet, zo lang tot dat 'er geen talk meer op het water dryft. Zo dra de talk ftyf is ziet hy 'er uit als gemene talk of als wafch, maar heeft ene morsfge groene kleur.

Om deze reden wordt hy nog eens gefmolten en gezuiverd, zo dat hy ene fchone doorfchynende groene kleur krygt. Deze talk is duurder dan de gemene talk, maar beter koop dan wafch. Te *Philadelpbia* men ene fchelling voor het pond, daar de gemene talk maar ene halve, dog wafch twee fchellingen kost. Van dezen talk maakt men hier te lande op vele plaatfen kaarfien, waar men egter wat gemenen talk onder doet. Dit foort van kaarfien breekt niet ligt en finelt zo niet in den zomer als de anderen, brandt byna beter en langer, en geeft zulk enen damp niet, maar zy laten veel eer enen aangenaamen reuk na wanneer zy worden uitgedaan.

EEN oude *Zweed* van een en negentig jaar verhaalde my dat zyne Landslieden voorheen dit foort van kaarfien plegten te gebruiken. Te- genwoordig gebruikt men dezen talk zo veel niet, indien men beestevet krygen kan, om dat het zo veel moeite kost de beffen te verzamelen. Dog de arme menfchen, die in oorden wonen waar deze beffen veel waffen, en niet veel vee hebben om te flagten, gebruiken dezen talk voor kaarfien. Ook maakt men van het vet van deze plant ene zeep, die aangenaam ruikt, en zeer goed is om den baard te fcheren. Nog maken 'er de Heelmcefters pleifters van. Een Koopman van *Philadelpbia* zond eens ene menigte van deze kaarfien naar de Roomschegezinde

Landen in *Amerika*, denkende ene goede winst 'er op te hebben; dog de Geestelyken wilden ze niet nemen. Een oude *Zweed* zeide dat de *Wilden* voorheen den wortel van deze plant gebruikten tegens de tandpyn, en dat hy zelf, den wortel, in stukken gesneden, rond om den tand gelegd hebbende, veel baat by dit middel gevonden had. Een andere *Zweed* verhaalde dat de schil van den wortel hem geholpen had. In *Karolina* maakt men van dezen talk niet allcen kaarsen maar ook zegellak.

Penny Royal. *Penny Royal* is de *Engelsche* naam van een gewas, dat enen zonderlingen sterken reuk heeft, en in overvloed op droge plaatsen groeit. De Kruidkenners noemen het *Melissa pulegioides* (*) of *Cunila pulegioides*. Men houdt het zeer gezond om als thee gedronken te worden in verkoudheden, als bevorderende de doorwaassening. Ook wil men dat deze plant op enige plaats des lichaams, waar men pyn gevoelt, gelegd, dezelve verdryft.

Koop-
waren
van
Nieuw
Engel-
land.

De *Waren* die men gewoon is uit *Nieuw Engeland* naar *Londen* te zenden zyn de volgenden. Allerlei Visch by *Terre Neuve*, anders *New-foundland*, of elders gevangen; Traanolie, van verscheiden soorten, Walvischbaarden, Teer, Pek, Masten, nieuwe Schepen, enige Pelteryen, en somtyds enig hout. De *Engelsche* Eilanden in *Amerika*, als *Jamaik*, en de *Barbados*, trekken uit *Nieuw Engeland*, Visch, Vleesch, Boter, Kaas, Talk, Paarden, Vee, allerlei Houtwerk, als kuipen, emmers, tobben en diergelyken; en zenden terug *Rum*, Suiker, Syroop, en andere voortbrengfels, of ook wel baar geld. Het meeste hiervan, byzonderlyk van 't geld, gaat verder naar *Londen*, om de goederen te betalen die men van daar ontvangen heeft.

Elzen. De *Elzen* wiesfen hier in overvloed op natte en lage plaatsen, en zelfs somtyds nog al op vry hoge gronden, dog kwamen noit tot de hoogte der *Europische* *Elzen*, en stonden gemeenlyk als struiken van een of twee vadem langte. De Heer *Bartram* en anderen, die veel in deze gewesten gereisd hadden, verhaalden my, dat hoe meer men naar het zuiden trekt de *Elzen* zo veel te kleinder worden, dog dat zy meer noordelyk hooger en dikker waren. Ik vond zelf naderhand dat de *Elzen* in *Kanada* die van *Zweden* niet veel weken. Men gebruikt 'er den bast van om rood en bruin te verwen. Een *Amerikaansche* *Zweed* vertelde my, dat hy zig eens in het been tot op het gebeente toe gehouwen hebbende, zo dat de wonde zeer gevaarlyk was, hy zig daarvan genezen had door de kwetfuur met water te wassen, waarin hy den elzebast had laten koken.

Nagt-
schaduw.

De *Phytocalla decandra* (†) wordt *Poke* by de *Engelschen* genoemd. Als

(*) LINN. Sp. Pl.

(†) *De Amerikaansche Nagtschaduw*.

Als men het fap der beffen op papier of iets diergelyks laat fpringen, wordt het een hoog purper, zo fchoon als men ergens in de wereld die kleur kan maken; en het is jammier dat men nog geen middel weet om te beletten dat deze verw op linnen of wol ten eerften verfchiet. De Heer *Bartram* had eens zynen voet regens enen fteen gefoten zo dat hy 'er zeer pynlyk van was, en had 'er een blad van deze plant opgelegd met dit gevolg dat hy zeer fpoedig genezen was. De beffen worden om dezen tyd door de vogels gegeten. De *Engelfchen* en *Zweden* eten de bladeren in 't voorjaar; als zy eerst uitkomen en nog malfeh zyn, klaargemaakt, gelyk wy de Kool of de Spinaad doen. Somyds bereiden zy ze als wy de Kool, wanneer de ftelen al wat langer zyn geworden, en nemen alleen maar de topjes, die malfeh en niet ftokkig zyn. Maar als men ze als Spinaad wil gebruiken moet men zorgvuldig zyn, dewyl als men de plant eet na dat de bladen al wreed geworden zyn, men ligt zyn laaften maalyd doen kan, want dan heeft de plant ene geweldig buikopenende kragt. Ik heb menfchen gekend die dit byna den dood gedaan had. Maar de beffen worden in den herft zonder nadeel van de kinderen gegeten.

LINNEN en wollen goed wordt met den baf van de *Hikory* geel geverwd. Verwen. Het zelve gefchiedt met dien van den zwarten Eik. (*) De bloemen en bladen van de *Impatiens noli tangere* (†) verwen ook alle wollen ftoffen fchoon geel.

DE *Collinſonia Canadensis* wordt in kreupelboffchen op goede gronden overvloedig gevonden. De Heer *Bartram*, die het Land zeer wel nia. kende, hield zig verzekerd dat *Penſylvanie* en alle de plaatfen van *Amerika*, die onder de zelve lugtftreek leggen, het ware en regte land voor deze plant is. Verder naar het zuiden vond hy, nog de Heren *Clayton* en *Mitchel*, ze noit, fchoon die laaften zeer nauwkeurige waarnemingen in *Virginie* en een gedeelte van *Maryland* gedaan hebben. En uit eigene ondervinding wift hy dat zy in de noordelyke gedeeltens niet waft. Ik heb ze noit noordelyker dan op 43. gr. 15. min. N. gevonden. De tyd van 't jaar dat zy in *Penſylvanie* opkomt is zo laat, dat haar zaad maar juift den tyd heeft van ryp te worden, 'en dus fchynt zy verder noordwaards onmogelyk te kunnen flagen. De Heer *Bartram* was de eerfte die dit gewas ontdekte. Hy zond het naar *Europa*. De Heer *Jussieu*, gedurende zyn verblyf te *Londen*, en naderhand de Heer *Linnæus*, noemden het *Collinſonia*, naar den beroemden *Peter Collinſon*, een *Londenſch* Koopman, en Lid van de Koninglyke Maatſchappij

(*) *Quercus Marilandica* CATESBY *Nat. Hiſt. of Carolina* vol. 1. tab. 29. *Ruercus nigra* LINN.

(†) *Springkraut* heeft de *Hoog Duitſche* Overzetting.

py in *Engeland* en *Zweden*. Hy verdiende de eer wel, dat 'er ene plant naar hem genoemd werd, want 'er zyn weinig menschen die de Natuurlyke Historie en alle nuttige Wetenschappen met zulk enen yver getragt hebben te bevorderen, of die zo veel gedaan hebben als hy om alderhande soorten van planten te verzamelen, aantekewken, en te doen kennen. De *Collinsonia* heeft enen byzonderen reuk, die aangenaam, dog zeer sterk is. Ik had 'er altyd zware hoofdpijn van als ik voorby ene plaats ging daar zy menigvuldig was, vooral als zy in bloem stond. De Heer *Bartram* kende ene betere hoedanigheid dan deze in dit gewas, namelijk van een uitmuntend middel te zyn tegens allerlei pijn in de leden en verkoudheden, door de leden met de plant te wryven. En de Heer *Koenraad Weiser*, een Tolk van de taal der *Wilden*, had hem ene nog wonderbaarder genezing verhaald. Hy was eens onder een troep van *Amerikanen*, waarvan 'er een door ene Ratelslang gebeten was, en door de *Wilden* reeds opgegeven werd. Dog hy beproefde de *Collinsonia* te koken en den gewonden te drinken te geven, het welk hem behield. Wat meer noordelyk en in *New York* wordt deze plant *Paardekruid* (*) geheten, om dat de paarden zĳ in de lente eten, voor dat 'er nog andere kruiden opgekomen zyn.

Toene-
ming van
het land. Ik vroeg den Heer *Franklin* en anderen, die het Land wel kenden, of zy 'er enige tekens ontmoet hadden waaruit men opmaken kon, dat voorheen sommige plaatsen, die nu land waren, onder water gestaan hebben, en ik kreeg het volgende antwoord.

WANNEER men van hier zuidwaards reift komt men op ene plaats waar de grote weg zeer diep tusschen twee bergen doorgaat. Aan beide de zyden ziet men niets als oester- en mosselschelpen, in ene oncindige menigte boven malkander leggende, schoon het vele mylen van de zee af is.

WANNEER men in de Stad om putten te maken of om huizen te bouwen graaft, vindt men de aarde in verscheiden' beddingen boven malkander leggen. Op ene diepte van viertien voet of meer ontmoet men klootronde stenen, die van buiten zo glad zyn als die welken aan zee op het strand leggen, en daar zo glad worden door het schuren der baren. Als men verders door gegraven en op de diepte van agtien of meer voeten gekomen is, ontdekt men op sommige plaatsen modder, diergelyken als de zee op 't strand slyt, en als gemeenlyk op den bodem der zee en der rivieren-legt. En deze modder is vol van takken, bladeren, riet, houtskolen, en andere dingen.

SOMTYDS is het gebeurd dat de huizen zeer schieelyk aan ene zyde begon-

(*) *Horseweed*.

gonnen te zakken, zo dat men genoodzaakt was ze aftebreken. Dieper gravende, om enen vasten grond te vinden, kwam men op dat zelve foort van modder vol van hout, wortels en diergelyken.

ZYN nu deze redenen niet gewigtig genoeg om te doen besluiten, dat die plaatsen in *Philadelphia*, die nu viertien en meer voeten onder den grond zyn, voorheen de bodem der zee waren, en dat by verscheiden toevallen, zand, aarde en andere dingen daar op geraakt zyn? Of dat de *Dellaware* voor dezen breder was dan thans, of haren loop veranderd heeft? Dit laatste doet zy nog tegenwoordig dikwyls, daarzy den oever aan den enen kant afkabbelt en aan den anderen vergroot. En *Zweden* en *Engelschen* wezen my verscheiden plaatsen waar dit geschied was.

DEN 18. October kon ik niet boven tien soorten van planten vinden, die nog in bloesem stonden. Dezen waren de *Gentiana*, twee soorten van *Asters*, de *Solidago Virga aurea*, een soort van *Hieracium*, de *Oxalis corniculata*, de *Digitalis purpurea*, de *Hamamelis Virginiaana*, het *Achillea Millefolium*, en het *Leontodon Taraxacum*. Alle andere planten hadden hare bloemen al laten vallen. Verscheiden bomen, vooral die vroeg in de lente bloeyen, hadden reeds zo dikke knoppen gezet, dat men ze openende alle de delen der bevrugting, als de kelk, de bloembladen, de helmstijltjes, en 't stampertje, (*) onderkennen kon. Dus was het gemakkeelyk het geslagt te bepalen waartoe deze bomen behoorden. Zodanige waren de Rode Ahorn (†) en de Zomer Laurier (§) en anderen. Dus bereidde zig de natuur, met den aanvang van het aangename weder in het aanstaande jaar, wederom bloemen voorttebrengen. De knoppen waren tegenwoordig geheel hard, en alle derzelver delen op een gepakt, om voor de koude beveiligd te wezen.

DE zwarte Walnootboom had zyne meeste bladeren al laten vallen, en velen waren al geheel kaal. De Walnoten zelve waren ook afgevallen, en hare groene schil verwde de handen zwart als men ze behandelde, zo dat men lang werk had eer ze weer schoon waren.

DE *Cornus florida* werd by de Engelschen *Dogwood* genaamd, en was overvloedig in de bosschen. Hy maakt ene schone vertoning wanneer hy in de lente vol witte bloemen staat. Het hout is zeer hard, en men maakt 'er weverspoelen, en ander schrynwark van. Wanneer het gebeurt, dat het veer in de lente uit zwakheid neer valt, binden de Boeren het een stuk van dezen boom om den hals, zig verbeeldende dat dit helpen zal.

DE *Tulpeboom* staat hier overal in de bosschen. De kruidkundigen

M

noe-

(*) Calix, Corolla, stamina, Pistillum.

(†) *Acer rubrum*. (§) *Laurus aestivalis*.

noemen hem *Liriodendron Tulipifera*, om dat zyne bloemen en in grootte en in gedaante en zelfs enigfins in kleur naar den Tulp gelyken. De *Zweden* noemden hem den *Kanoboom*, (*) om dat men 'er veel kanoos van maakt. De *Engelfchen* in *Penfywanie* heten hem *Poplar*. Men houdt hem voor den grootften en zwaarften boom van *Noord Amerika*. Evenwel wyken hem daar de Witte Eik en de Den weinig. Hy ftrydt met de zwaarften van de *Europifche* bomen om den voorrang. Het is zeer aangenaam tegen 't einde van Mai enen der zwaarfte bomen geheel en al veertien dagen lang met bloemen bedekt te zien, die zo groot zyn als Tulpen, en 'er de gedaante en kleur ook meer of min van hebben. De bladen hebben ook iets byzonders, waarom de *Engelfchen* den boom het *Oude wywebemd* noemen, om dat zy 'er in hunne verbeelding enige gelykenis tuffchen menen te befpeuren.

MEN gebruikt het hout van dezen boom voor kanoos, delen, planken, blokken, fchotels, borden, lepels, deurpoften, en fchrynerk. Ik heb ene vry grote koornfchuur gezien, welken geheel en al van enen enkelden boom, tot delen gezaagd, gemaakt was. Sommige fchrynerkers houden dezen boom beter dan den Eik, om dat die ligt buigt, dat de eerste noit doet en zig gemaklyk laat bewerken. Dog anderen agten hem weinig. Het is zeker dat dit hout in het weder zo zeer krimpt, dat 'er grote reten in de planken komen, en in nat weder zwelt hy zo dat hy byna barften moct, en nauwlyks is hier een hout bekend dat zo fterk krimpt en zwelt. Maar de fchrynerkers, die 'er veel in werken, zeggen dat 'er twee foorten van zyn; dog dit zyn eigenlyk maar twee Verfcheidenheden, waarvan de ene met den tyd van binnen geel wordt, en de andere wit is. De eerste zegt men een loffer hout te hebben. De bafst laat zig, gelyk Mariëglas, in dunne blaadtjes fplyten, die veel naar *bafst* gelyken. Men wil dat de bladeren gekneufd en tegens het voorhoofd gelegd goed zyn tegens hoofdpyn. Men geeft ook de fchillen van den bafst tot poeder geftampt den paarden droog tegens de wormen in. Sommigen beweren dat de wortelen even zo goed tegens de koorts zyn als de *Kina*. De boom waft in alle foorten van gronden, maar al te grote nattigheid is hem niet goed.

Bever-
boom.

DE *Beverboom*, by LINNÆUS *Magnolia glauca*, zo door de *Engelfchen* geheten om dat de Bevers de fchors van dezen boom gaarn eten, wordt gevonden op verfcheiden plaatfen van *Penfywanie* en *New Jerfey*, in enen fchralen moeraffigen grond, of in natte weilanden. Enige *Zweden* geven hem ook enen anderen naam, en fommige *Engelfchen* heten hem wel ook *Swamp Saffrafs* en *Witte Laurier*. Deze bomen

(*) *Canoeträ*, of by verkorting *Knuträ*.

men laten hun loof vroeg in den herft vallen, uitgenomen enige jonge bomen, die het den gantſchen winter blyven behouden. Ik heb ze zelden ten noorden van *Penſylvanie* gevonden, waar ze op 't laatſt van Mai beginnen te bloeyen. De reuk der bloeiſems is uitmuntend, en doet zig met enen gunſtigen wind byna ene *Eng.* myl ver ruiken. De gantſche lugt wordt 'er van vervuld. Men kan niet beſchryven hoe aangenaam het op dien tyd, vooral tegen den avond, in de boſſchen is te reizen. De bloemen blyven drie weken op den boom, en zelfs meer naar dat de grond is, en al dien tyd verſpreiden zy dien aangenaamen geur. De beſſen zien 'er ook zeer ſinakelyk uit als ze ryp zyn. Zy hebben een ſchoon rood, en hangen aan troffen met dunne ſteeltjes. De deugden van dit middel worden zeer verheven, en men pryſt het in teringen aan. De baſt op brandewyn gezet, of in andere vogten gekookt, wordt gezegd niet alleen borſtkwalen, maar ook allerhande inwendige pynen en ſteektens te genezen; ook zou hy den buikloop ſtoppen. In verkoudheden gebruikt men de takken van den Beverboom in water gekookt. Volgens de vertelling van enen *Zweed*, was een van zyne kenniſſen, een oud man, die een open gat in zyn been had, dat hy te vergeefs door andere middelen getragt had te genezen, door enen *Amerikaan* op deze wys geholpen. Hy brandde wat van dit hout tot kolen, ſtampte dit tot poeder, mengde dat met varſch ſpek, en ſtreek 'er de gaten verſcheiden' malen mede. Dit droogde de gaten op, die van te voren altyd open geweest waren, en de man had ſtedert altyd gezonde benen. Men gebruikt dit hout ook tot ſchryuwerk.

OMTRENT de Dieren, welken men in de boſſchen van *Noord Amerika* vindt, heeft men bevonden dat de volgenden tamelyk mak gemaakt kunnen worden, zo dat zy weinig van de Huidſieren verſchillen.

DE wilde *Stieren* en *Koeyen* worden in *Karolina* en andere plaatſen, die zuidelyker dan *Penſylvanie* leggen, gevonden. De Kalveren van deze beeſten onder het makke vee opgebracht waren volkomen tam, maar egter dartel, zo dat 'er gene betuiningen digt genoeg voor hun waren als zy 'er door wilden; want zy waren zo ſterk van nek dat zy de pallen met hunne hoorns omverſmeten; en zodra zy enen doorgang gemaakt hadden volgde al het ander vee. Zy teelden met het tamme vee voort, en 'er kwam als ware het een nieuw ſoort van. (*)

DE *Amerikaanſche Reën* lieten zig ook mak maken, gelyk ik 'er velen gezien heb. Een Landman in *New Jerſey* had 'er ene, die hy jong zynde gevangen had, en welke nu zo mak was dat zy by dag in 't boſch ging weiden en 's avonds t'huis kwam, dikwyls ene wilde Ree mede brengende, en haren Heer gelegenheid gevende die te ſchieten. Ve-

M 2

le

(*) De Heer FORSTER voegt 'er by, „dit ſoort van Stier is de *Bos Biſon* van LINNÆUS.

le lieden houden jonge makke Reën, en gebruiken ze om andere Reën te vangen, of om de wilden, vooral in den bronstyd, met zig naar huis te brengen.

De Bevers De *Bevers* zyn dikwyls zo tam geworden dat zy op de vischvangst gingen, en den visch dien zy gevangen hadden den menschen bragten. Dit gebeurt dikwyls met *Otters*, waarvan ik 'er gezien heb die hunne Meesters naliëpen als honden. Als de Meester in ene schuit ging, sprong de Otter in 't water, en kwam dikwyls kort daarna met enen visch in den bek boven. De *Opossum* kan ook zo tam gemaakt worden, dat hy de menschen als een hond naloopt.

De Rakkoon. De *Rakkoon*, dien de Zweden *Sjupp* noemen, kan men met den tyd zo mak maken, dat hy als een Huisdier langs de straat loopt, maar het is onmogelyk van hem zyn stelen te ontleren. 's Nagts kruipt hy in de hoenderhokken en byt 'er alles dood. Suiker en andere zoetigheden moct men zorgvuldig voor hem verbergen, en de kasten en dozen wel sluiten, of hy sluipt 'er in, en snoept alles op. Dit maakt dat de Vrouwen alle dagen klagten tegens hem te doen hebben, en om deze reden willen vele menschen dit gedierte niet hebben.

Eekhoorns. De kinderen maken de grauwe en de *vliegende Eekboorns* zo mak, dat zy hun op de schouders springen, en hen overal volgen.

Kalkoenen. In de bosschen vindt men ook wilde *Kalkoenen*, die van de makken maar daarin verschillen dat ze groter zyn, en een roodagtriger, dog ook lekkerder vleesch hebben. Als men de eyeren dezer wilde Kalkoenen onder een makke hen laat uitbroeyen, worden de kiekens ook mak, schoon het wel eens gebeurt dat zy groot wordende wegvliegen, waarom men hun de vleugels als ze klein zyn knakt. Maar de makgemaakte kalkoenen zyn gemeenlyk kwaadaardiger dan de tammen. De Inlanders maken hun werk van ze te temmen en by hunne hutten te houden.

Ganzen. **WILDE Ganzen** weet men ook mak te maken. Wanneer zy eerst in 't voorjaar overkomen, en zig een wyl ophouden, want zy broeijen niet in *Pensylvanie*, schiet men ze in de vleugels, als het gelukken wil. Dan roeit men 'er naar toe en vangt ze. Men houdt ze vervolgens enigen tyd binnen. Op deze wys worden zy dikwyls zo mak, dat men ze daarna 's morgens kan uitlaten, en zy 's avonds wederkomen. Dog uit voorzorg kortwiekt men ze. Ik heb van dit soort van Ganzen gezien, die de Eigenaar zeide reeds rwaalf jaren gehad te hebben. Dog, schoon hy 'er agt van had, had hy ze noit met de anderen zien paren, of eyeren leggen.

Veldhoenders. Men kan de *Patryzen*, die hier ook menigvuldig zyn, ook zo temmen dat zy met de kippen lopen, en komen om gevoerd te worden wanneer men ze roept. Ook heb ik wilde *Duiven* gezien, die zo mak geworden waren, dat ze met de tammen uitvlogen en wederom kwamen. Som-

mige winters is 'er ene ſchrikkelyke menigte van wilde Duiven in *Pennſylvanie*.

VAN alle de zeldzame Vogels van *Noord Amerika* is deze de merkwaardigſte dien de *Engelſchen Humming bird* (*) noemen. Verſcheiden' redenen doen my denken dat men op weinig plaatſen zyns gelyken vinden zal. De *Zweden* en ſommige *Engelſchen* noemen hem den *Koningsvogel*. (†) De Heer CATSBY heeft hem met zyne natuurlyke kleuren en in zyne volle grootte afgebeeld en beſchreven. (§) Hy is niet groter dan een grote Hommel, en gevolglyk is hy een van de kleinſte vogeltjes der wereld, zo 'er al een kleinder foort ergens te vinden is. (**) Zyne vederen zyn van de allerſchoonſte kleuren, de meesten groen, anderen grauw, enigen maken enen glinſterenden roden kring om den hals. De ſtaart glimt, en verandert van groen in koperkleur. Deze vogeltjes komen hier in 't voorjaar, tegens dat het begint warm te worden. Zy maken hun neſt in den zomer, dog verhuizen tegens den herft naar de zuidelyker landen. Zy beſtaan louter van de zoete ſappen der bloemen, die zy met hunne lange bekjes opzuigen. Van alle de bloemen houden zy het meest van die welken diep zyn en enen langen hals (††) hebben, en ik heb opgemerkt dat zy het meest op de *Impatiens* en de *Monarda met karmozyne bloemen* vliegen. Men kan verzekerd zyn van den geheelen zomer velen van die moye vogeltjes voor zyn venſter te hebben, als men 'er een bed met allerlei foorten van bloemen onderplant. Het is zeker een vermakelyk gezigt, deze kleine zeer levendige ſchepſeltjes van de bloemen op en af, gelyk Byen te zien vliegen, en 'er den hönig met hunne lange ſmalle bekjes uit te halen. De bloemen der *Monarda* zitten rondom den ſteel by iederen knoop, (§§) gelyk aan onze gemene Munte, (***) baſtaard Hennip, (†††) *Leonurus*, en *Lamium*. Het is dan zeer vermakelyk hen hunne bekjes in elke bloem rondom den ſteel te zien ſteken. Zo dra zy het ſap van de ene bloem

M 3

op-

(*) *Hommelvogel*, of *Bromvogel*. Dit vogeltje noemen de *Hollanders* het *Bloemzuigertje*.

(†) LINNÆUS noemt hem *Trochilus Colubris*.

(§) *Nat. Hiſt. of Carolina* Vol. 1. p. 65. tab. 65. Men vindt hem ook in EDWARDS *Nat. Hiſt. of Birds* p. 38. tab. 38.

(**) Daar is nog een kleinder foort, by LINNÆUS genoemd *Trochilus minimus*. Dit is de kleinſte vogel die bekend is. Een dien de Heer HANS SLOANE had woeg levendig maar twintig grein, en een van den Heer EDWARDS vyf en veertig. Dog deze laaſte was gedroogd. Hy is in 't werk van EDWARDS afgebeeld, in zyne natuurlyke grootte en met zyn ei, Tab. 150. F.

(††) *Tubus*.

(§§) *Flores verticillati*.

(***) *Mentha*. (†††) *Canabis spuria*.

De Hommelvogel, of het Bloemzuigertje.

ophcebben vlodderen zy naar de naafte. Iemant, die het ooit gezien heeft, zou kwalyk kunnen geloven in hoe kort enen tyd zy hunne fneepjes in alle de bloemen van ene plant gehad hebben; en als die diep zyn, fchynt 'er het vogeltje met zyn halve lyf in te kruipen.

Zo lang zy bezig zyn te zuigen gaan zy ooit op de bloem zitten, maar vlodderen altyd gelyk Byen, fteken de poorjes agterwaards, en bewegen de vlerkjes zo gezwind, dat men 'er kwalyk een oog op houden kan. Gedurende dat vlodderen maken zy een gebrom gelyk als Byen. (*) Na dus ene wyl zonder ruften gevlogen te hebben, vliegen zy op enen nabystaanden boom of enen paal, om hunne kragten wat te herhalen. Dan gaan zy weer aan 't brommen en 't zuigen. Zy zyn niet zeer fchuw. Ik ben nevens meer menfchen op minder dan zes voeten by de plaats geweest daar ze vlogen, wy fpraken r'zamen en bewogen ons, zonder dat wy ze ftoorden. Maar als iemant op hen toeliep vlogen ze, als een pyl, weg. Wanneer het gebeurde dat 'er verfecheidenen van hun op dezelve plaats neervielen, ontfond 'er een hevige gevegt als zy malkander op de bloemen aantroffen. Zy vlogen dan met zulke hevigheid tegen elkander aan, dat men denken zou, dat zy malkander met hunne fpitfe bekjes doorrygen moefften. Zy fchenen onder 't vegten in de lugt ftill te ftaan, zig ophoudende door de onbegrypelyke rafheid waarmede zy hunne vleugels bewegen. Als de venfters open zyn vliegen zy dikwyls doormalkander in de kamers in, vegten een weinig, en vlodderen dan weer naar buiten. Somtyds komen zy op een verwelkte bloem, die geen fap meer heeft, en dan byten zy ze, als uit boosheid, af, en fnyten ze op den grond, als ware het op dat zy naderhand 'er niet weder door bedrogen worden zullen. Wanneer 'er velen van deze vogeltjes in enen tuin zyn, plukken zy zo vele bloemen af dat 'er de grond van als bezaid legt; en men zoude zeggen dat zy dit uit nyd tegens malkanderen deden.

GEMEENLYK hoort men ze geen ander geluid maken dan het brommen hunner vleugeltjes; maar wanneer zy in de lugt malkander te keer gaan maken zy een gefchrip gelyk een mos of een kieken. Zy zyn zo klein dat men ze ligtelyk voor grote hommels of kapellen aanzien zou. Hun vliegen gelykt naar dat van den hommel, en is ongelooflyk fnel. Noit heeft men opgemerkt dat zy op vrugten of gekorven diertjes azen; de honing der bloemen fchynt hun enig voedsel te zyn. Vele menfchen hebben ze om hunne zonderlinge fchoonheid gevangen en in kooitjes gezet, maar zy ftierven by gebrek van voedsel. Evenwel gelukte het den Heer *Bartram* 'er een paar van ene gehele week in 't leven te houden, door ze water te geven waarin hy wat fuiker had doen fmelten, en ik denk

(*) Dit gebrom is de reden dat zy *Humming bird*, dat zo veel als *bromvegel* zeggen wil, genoemd worden.

dènk dat men ze op die wys wel enen gchelen winter over in ene broeikas zou kunnen houden.

Zy maken hunne nesten altyd midden op den tak van enen boom; en dezen zyn zo klein dat men ze van den grond niet zien kan, en dat men in den boom moet klimmen als men ze bekyken wil. Dus wordt het voor ene zeldzaamheid gehouden wanneer een nestje by toeval gevonden wordt, des te meer daar de bomen hier zo zwaar in 't blad zyn. Het nest is ook een van de kleinsten die van vogels gemaakt worden. Ik heb 'er een dat geheel rond is, van binnen van een zagt bruin dons, dat op de bladen van het mannelijke Wolkruid (*) verzameld schynt te wezen, die dikwyls met een zagt dons bezet zyn. Die plant is hier menigvuldig. Het nestje wordt van buiten met een groenagtig grauw mos bedekt, diergelyk men op alle oude bomen ziet. Het heeft over 't kruis nauwlyks enen halven duim boven aan, en onder enen halven. Men weet egter dat de *Humming bird* ook uit vlas, hennip, mos, hair, en andere buigzame dingen zyn nest maakt. Men wil dat zy twee eyeren leggen, elk zo groot als ene erwte.

Ik besleedde den 25. October en den volgenden dag met alle myne verzamelde zaden in te pakken, dewyl ik gelegenheid had ze naar *Engeland* te zenden. Van daar gingen zy verder naar *Zweden*.

Den 27. in den ogrendstond ging ik op een klein togkje naar *New York* Reis naar *York*, in gezelschap van den Heer *Kock*, met inzicht om het Land te *New York* zien, en te vernemen welke de veiligste weg ware om naar *Kanada* te *York* gaan, door de wildernissen die men tusschen de *Engelsche* Volkplantingen en dat Landfchap vindt.

De weg dien wy langs reden was aan beide zyden vry wel bewoond De weg door *Engelschen*, *Duitschers* en andere *Europeanen*. Wy zagen vlak-tens en hoogtens van onderscheiden uitgestrektheid. Bergen en stenen zag ik nergens, enige keyen uitgenomen. By elke Landhoeve genoegzaam was een grote boomgaard van Perzik- en Appelbomen, waarvan sommigen nog vol vrugten zaten.

De heiningen waren op vele plaatsen zo laag dat het vee 'er gemak-Heinin- kelyk overheen springen kon; om dit voortekomen dragen de varkens gen. houten jukken, ene gewoonte die ik al aangemerkt heb over alle de *Engelsche* Volkplantingen algemeen te zyn. De paarden hadden aan den hals een stuk houts, waaronder een haak aan vast was, die in de heining bleef zitten als het paard zyne voorste voeten opligte om 'er over te springen; dog ik twyffel of deze uitvinding wel goed is voor de paarden zeiven. Hun wierd ook her overspringen belet door een stuk houts, waar van het ene eind aan enen der voorvoeten en het ander aan enen der agter-

voe-

(*) *Verbascum Thapsus*.

voeten was vast gemaakt, waardoor zy gedwongen wierden, zeer langzaam te gaan en volstrekt verhinderd te springen. Het kwam my voor dat dit stuk houts de paarden aan velerlei gevaren bloot stelde.

Stenen
bruggen.

DIGT by *Nieuw Frankfort* reden wy over ene kleine stenen brug, en wat verder, agt of negen *Eng.* mylen van *Philadelphia*, over nog ene andere. Tot nog toe zyn 'er gene mylpalen in het Land opgeregt, en men rekent de afstanden by gissing. Wat later werden wy aan een Veer over enen stroom gezet, waar wy drie *penne* voor ieder mensch met zyn paard betaalden.

Moc-
kingbird.

Op ene plaats daar wy pleisterden hadden de menschen enen *Mockingbird* in ene koi. Hy wordt hier voor den besten zanger uit de vogels gehouden. Zyne vederen zyn niet frai. In dit jaargetyde zingt hy niet. De Heer *CATESBY* heeft, in zyne natuurlyke Historie van *Karolina*, dezen vogel ook naar het leven afgebeeld en beschreven (*) Men zegt, dat hy zyn nest in 't krcupelhout en de bomen maakt; dog daarin zo eigenzinnig is dat als iemand 'er by komt en de eijeren bekykt, hy het nest verlaat en noit weder komt. De Jongen vorderen veel oppassens. Als men ze der Moeder ontneemt en in ene koi zet, komt zy ze daar drie of vier malen 's daags voeren; maar eindelyk geen kans ziende om ze 'er uit te krygen zo verlaat zy ze; en dan sterven de Jongen dikwyls, vermoedelyk om dat zy aan 't voeder niet kunnen wennen dat hun de menschen geven. Maar het volk verbeeldt zig dat de Moeder ze, wanneer zy ze voor de laatste reis voert, weet te vergeven, om ze des te eer uit hunne slaverny en rampzaligheid te verlossen. Deze vogels blyven hier den gehelen zomer over, maar verhuizen tegens den herft naar het zuiden. Men noemt ze *Mokkingbirds* of *Spotvogels*, om dat ze het geluid van byna alle de vogels weten na te doen. Hun eigen zang is uitmunten, vol van veranderingen van toon, zo dat vele menschen ze voor de beste zangvogels der wereld houden. Zeker is het dat 'er weinigen zyn die tegen hun aan kunnen, en dit is het dat ze tamelyk duur maakt.

New
Bristol.

OMTRENT den middag kwamen wy te *New Bristol*, een klein vlek in *Pensylvanie*, op de *Dellaware*, omtrent vyftien *Eng.* mylen van *Philadelphia*. De meeste huizen zyn van steen en staan op hun zelven. De Inwoonders dryven enen kleinen handel, dog de meesten laten hunne waren van *Philadelphia* komen. Aan de overzyde der Rivier, omtrent vlak over *New Bristol* legt de Stad *Burlington*, waar de Gouverneur van *New Jersey* zyn verblyf houdt.

Burling-
ton.

Schrale
grond.

Wy hadden nu Landhuizen aan beide zyden van den weg, en kwamen in ene laan aan weerszyden met palen afgezet, die tamelyk grote koomvel-

(*) Vol. I. p. 27. tab. 27.

welden omgaven. Daarop volgde een bosch, en vier *Eng.* mylen ver zagen wy niets dan hout en enen mageren bodem, waarop de *Lupinus perennis* in overvloed waft. Ik was zeer verblyd ene plant zo wel op zo magere gronden te zien tieren, en begon zelfs te overleggen of men deze ontdekking niet ten nutte maken konde. Dog ik had naderhand het verdriet van te vinden dat het vee deze plant niet eten wil, schoon zy 'er zeer groen en frisch uitziet en malsch op het gevoel is. Misschien zal 'er een middel uitte vinden zyn om ze het vee smakelyk te maken. Des avonds kwamen wy te *Trenton*, na dat wy aan een Veer de *Dellaware* waren overgezet.

TRENTON is een lang smal vlek, wat van de *Dellaware* af, en leg- *Trenton.* gende in ene zandige vlakte. Het behoort tot *New Jersey*, en wordt gerekend dertig *Eng.* mylen van *Philadelphia* te leggen. Daar zyn twee kleine kerken, ene voor de *Bischoppelyken* en de andere voor de *Presbyterianen*. De huizen zyn gedeelyk van steengebouwd, dog de meesten van hout, gemeenlyk twee verdiepingen hoog, hebbende enen kelder en ene keuken daar naast onder den grond. Zy staan tane- lyk ver van malkander, aan den enen kant aan de straat en aan den ande- ren aan tuinen van verschillende grootte. In elken tuin is een put. De plaats wordt voor zeer gezond gehouden. Onze Waard vertelde ons dat twee en twintig jaren geleden, wanneer hy zig hier eerst nederzette, 'er nauwlyks meer dan een huis was, maar sedert dien tyd is *Trenton* zo toegenomen, dat 'er nu omtrent honderd huizen zy. De huizen zyn van binnen in verscheiden' vertrekken door plankenbeschotten verdeeld. De Inwoonders dryven enen kleinen handel in waren die zy van *Phila- delphia* krygen; maar hun voornaamste voordeel komt van de menigte van reizigers die van *Philadelphia* naar *New York* en terug gaan, want zy worden gemeenlyk met *Trentonsche* Jagten van *Philadelphia* te *Tren- ton*, of van daar naar *Philadelphia* gebragt. Maar van *Trenton* verder naar *Nieuw Brunswyk* gaat men met wagens, die elken dag op die plaats ryden. Velen van de Ingezetenen bestaan ook van het overvoeren van goederen, die alle dagen in menigte of van *Philadelphia* naar *New York*, of van *New York* naar *Philadelphia* gezonden worden. Tusschen *Phi- ladelpia* en *Trenton* geschiedt dit te water, dog tusschen *Trenton* en *Nieuw Brunswyk* te land; het welk gemeenlyk door menschen van *Tren- ton* verrigt wordt.

Op de Jagten tusschen *Philadelphia* en *Trenton* betaalt men ene schel- ling en zes *pence* *Pensylvanisch* geld voor ieder mensch, buiten zyn pak- kadie. Ieder Reiziger moet voor zyn eten en drinken zorgen, of een vast gesteld geld betalen. Tusschen *Trenton* en *Nieuw Brunswyk* is de vragt twee schellingen zes *pence*, de pakkadie daar buiten.

Wy zetteden den 28. in den morgen onze reis voort. Het land was Lands-
meest douwe.

meest effen, hier en daar egter vertoonden zig enige languitgestrekte hoogtens. Men vond enig hout, dog het meeste veld was zonder geboomte, maar nergens zag ik in *Amerika*, de steden uitgezonderd, het land zo bevolkt. Egter verzekerde my een oud man, die hieromstreeks woonde, en ons een deel van den weg verzelde, dat het hem zeer wel heugde dat 'er tusschen *Trenton* en *Nieuw Brunswyk* maar drie Landhoeven waren; en dit was, dagt hy, nu omtrent vyftig jaar geleden. Den gehelen dag byna hadden wy uitgestrekte kooornvelden aan weerskanten van den weg, en gemeenlyk daalde de grond tegens het zuiden. By elke Landhoeve is een schone boomgaard vol van Perzik- en Appelbomen, en in sommigen waren de vrugten in zulk ene menigte afgevallen dat zy den grond genoegzaam geheel bedekten. Overal mogten wy onze hoeden en zakken, zo veel wy wilden, vullen. Kersfebomen stonden 'er op den weg, by de Landhoeven en elders.

Schuren. De Schuren waren hier op ene byzondere wys gebouwd. Het gebouw was zo groot als byna ene kleine kerk. Het dak was vry hoog, gedekt met planken, aan beide zyden afhellende, dog niet steil. De muren waren niet veel hoger dan een volwassen mansperfoon, maar de breedte van 't gebouw was aanmerkelyk. In 't midden was de dorfchvloer, en daarboven, of op de zolder, leggen zy het ongedorachte kooorn, het stroo, of andere dingen. Aan enen kant waren stallingen voor de paarden en de koeyen. Het kleine vee had ook zyne byzondere stalling. Aan beide de einden waren groze deuren, zo dat men de ene in en de andere uit kon ryden. Dit soort van schuren hebben vooral de *Hollanders* en de *Duitschers* (*). En men moet aanmerken dat tusschen *Trenton* en *New York* weinig *Engelschen*, maar vele *Duitschers*, dog vooral *Hollanders* wonen, welken laatsten hier zeer talryk zyn.

De Wilden.

Eer ik verder ga, moet ik iets aanmerken rakende de zogenaamde **WILDEN** of Inboorlingen van *Amerika*, want sommige Lezers denken voelligt, gelyk vele menschen van myne kennis, dat geheel *Noord Amerika* byna bewoond wordt van wilde en heidensche Volken, en zouden het vreemd vinden dat ik van dezelve zo weinig gewag make. Anderen wederom zullen zig verbeelden, dat, wanneer ik in myne dagverhalen zeg dat het land wel bebouwd is, en dat op vele plaatfen huizen van steen of hout zyn, waarom heen kooornvelden, tuinen, en boomgaarden leggen, ik van de bezittingen der oorspronglyke *Amerikanen* spreke. Om dit misverstand voor te komen, merk ik aan, dat het Land, byzonderlyk langs de kust, in de *Engelsche* Volkplantingen, door *Europeanen* bewoond wordt, die op sommige plaatfen reeds zo talryk zyn, dat
wei-

(*). Zulke schuren zyn gemeen in *Holland*, het Noorden van *Duitschland* en *Pruisen*. F.

weinigte delen van *Europa* meer volks bevatten. De *Wilden* hebben het Land aan de *Europeanen* verkocht, en zyn landwaards in geweken. Op de meeste plaatfen moet men honderd en twintig *Eng.* mylen (*) ver van de kufft reizen eer men aan de eerste woningen der *Wilden* komt. Men kan langer dan een half jaar te *Philadelphia* en in andere zeefteden geweest zyn, zonder enen enkelden *Wilden* gezien te hebben. In 't vervolg zal ik omftandiger van hun fpreken, gelyk ook van hunnen godsdienst, zeden en huishouding. Thans keer ik weder tot myn verhaal.

OMTRENT negen *Eng.* mylen van *Trenton* begint de grond van kleur te veranderen, tot hiertoe beftaan hebbende uit ene helder grauwe klei. Nu wierd hy roodagtig bruin, fomtyds purperagtig, en fomtyds van een kleur als *Braziliëhout*. Deze kleur kwam van enen roden kalkfteen, die veel geleck naar dien welken men vind op den berg *Kinnekulle* in *West Gotbland*, en ene byzondere bedding in de rots maakt. Dus fchynt de *Amerikaanfche* rode kalkfteen maar ene verfcheidenheid van den *Zweedfchen* te wezen. Hy lag in beddingen van twee of drie vingers dik, dog was deelbaar in verfcheiden dunner fchyven, welker oppervlakte zelden gelyk was maar gemeenlyk oneffen. De beddingen zelve waren dikwyls door horizontale fcheuren afgefneeden. Wanneer deze ftenen aan de lugt bloot gefield worden, vallen zy allengskens, eerst in flukken, en naderhand tot stof. De menfchen hieromftreeks wiffen 'er geen gebruik van te maken. De grond boven deze ftenen is fomtyds ryk en fomtyds fchraal. Op de meeste plaatfen daar men gegraven had kon men merken dat het grootste deel der omgeworpene aarde uit 'dit foort van fteengrond beftond. Wy hadden deze roodagtige aarde overal tot digt by *Nieuw Brunswyk*, waar zy overvloedig is. De oever der Rivier vertoonde op vele plaatfen niets dan beddingen van kalkfteen, die niet horizontaal, dog meer of min naar beneden liepen.

OMTRENT 's morgens te tien uren kwamen wy te *Princetown*, een vlek gelegen in ene vlakte. De meeste huizen zyn van hout, en ftaan niet bymalkander, maar hebben tuinen en weiden tuffchen beiden. Dit oord wierd eerder door *Europeanen* bewoond dan *Penfylvanie*; en dit is de reden dat de boffchen meer weg gehakt zyn, en dat het land meer bebouwd is, zo dat men denken zoude in *Europa* te zyn.

Wy waren voornemens voorttereizen, dog een zware aanhoudende regen dwong ons hier tot den volgende morgen te blyven.

Wy vertrokken den 29. Ocftober weder. Het land was tamelyk wel bevolkt. Schoon wy thans grote boffchen zagen, beftonden zy allen uit bomen die hun blad laten vallen, en ik zag niet enen boom van het

(*) Dit is omtrent 40. van onze *Hollandfche* Uren gaans.

Dennegeflagt, tot dat ik te *Nieuw Brunswyk* kwam. De grond was effen, en scheen overal juist niet de rykfte te zyn. Op sommige plaatfen waren kleine hoogtens, die zig ongevoelig in de vlakten verloren, welken gemeenlyk door beekjes doorfmeden werden. Byna elke Landhoeve had haren boomgaard. De huizen waren meest van hout, en op enigen afstand van de zelve ftonden de bakovens, meest van klei gemaakt.

Rockbill. Op enen heuvel, die met hout bewaffen en *Rockbill* genoemd was, lagen enige stukken van rots, zo zwaar dat drie man werk zouden gehad hebben ze naar beneden te rollen. Maar behalven dezen waren 'er weinig grote ftenen in het Land te vinden, want de meesten die wy zagen konden ligt door een man worden opgetild. Op ene andere plaats ontdekten wy vele kleine keizelfteenjes, dog ontmoetten gene bergen of rotfen.

Nieuw Brunswyk. OMTRENT den middag kwamen wy te NIEUW BRUNSWYK aan, een frai klein fteedje in de Provincie van *New Jersey*, in ene vally op de westzyde der Rivier *Rareton*. Men kan het, om zyne lage legging, niet zien, voor dat men boven op den berg is, die 'er vlak by legt. De Stad legt zuid en noord, langs de Rivier. De *Duitfche* Ingezetenen hebben twee kerken, ene van fteen, en de andere van hout. De *Engelfche* kerk is ook van hout; dog de *Presbyteriaanen* waren bezig 'er ene van fteen te bouwen. Het *Raadhuis* heeft een goed aanzien. Sommige huizen zyn van gebakker' fteen, dog de meesten zyn van hout, of ten minften van hout en fteen te zamen. De houten huizen zyn los opgeflogen, bestaande uit planken, die van binnen met latten aan malkander vast zyn. Zulken die uit hout en fteen t'zamen bestaan, hebben alleen ftenen muren aan de ftraat, het overige is maar van planken. Dit zou enen Reiziger, die maar fehilyk doorrydt, ligt doen denken dat alles van fteen was. De huizen waren gedekt met houten berden. Voor elke deur is ene floep van enige trappen hoog, met bankjes op zyde, waar de menfchen 's avonds een lugtje fcheppen en de voorbygangers zien. De Stad heeft alleen maar ene ftraat in de lengte, en aan haar noordeinde ene dwarsftraat, beiden tamelyk lang.

De Rareton. De Rivier *Rareton* vliet dicht by de Stad voorby, en is diep genoeg voor grote Jagten. De breedte by de Stad is een muskerfchoot. De vloed komt tot enige mylen boven het fteedje. De Jagten worden in de langte by de brug geplaatft. De Rivier heeft hoge en fteile oevers, dog by de Stad zyn zy laag. Ene van de ftraten wordt byna alleen van *Hollanders* bewoond, die hier van *Albany* gekomen zyn, waarom zy *Albanyfreet* genoemd wordt. Deze *Hollanders* houden alleen maar gezelfchap onder malkander, en komen zelden

Hollanders.

den of noit by de andere Inwoonders. *Nieuw Brunswyk* behoort tot *New Jersey*; dog de meeste zo niet al de handel, dien het dryft, is op *New York*, dat 'er omtrent veertig *Eng.* mylen van daan legt. Men zendt daar koorn en meel inmenigte, brood, veel lynzaad, planken, houten vaatwerk en allerhande timmerwerk naar toe. Vele kleine Jagten gaan dagelyks van de ene plaats naar de andere. De Inwoonders winnen ook veel van de Reizigers, die alle uren door het plaatsje trekken.

DE steile oevers der Rivier bestaan uit den roden Kalksteen, dien ik Grond. alreeds beschreven heb. Men kan hier duidelyk zien dat de beddingen Stenen. niet horizontaal leggen, maar benedenwaards gaan, vooral tegens het zuiden. De lugt had den steen hier grotelyks ontbonden. Ik vroeg of men 'er geen gebruik van maken kon, en vernam dat hy tot het bouwen van huizen niets deugde, want, schoon hy hard en duurzaam onder den grond is, valt hy in stukken en tot gruis als men hem opgraaft en aan de lugt bloot stelt. Een der Inwoonders had beproefd 'er een huis van te bouwen, dog de buitenmuren begonnen schielyk zo te vergaan dat hy 'er planken overheen moest doen slaan, om te beletten dat zyn gantsche muur in stukken viel. Men wil dat de steen ene goede mist op het land maakt, en om die reden stroit men hem tot gruis geworden over de akkers, waardoor men zegt dat het onkruid sterft. Men gebruikt hem hier toe op de akkers en in de tuinen. (*)

TEGEN den avond vervolgden wy onze reis, en wierden over de *Ra-* Vervolg
reton gezet. In enen drogen zomer en by ebbende zee kan men zonder der Rei-
gevaar den stroom doorryden. Aan de overzyde was de Rode Jenever- ze.
boom vry overvloedig. Het land was wel bewoond en de grond keizel-
agtig.

WY zagen op verscheiden plaatsen Poulepintades op enen vry ver-
re afstand van de huizen in 't veld.

OMTRENT agt *Eng.* mylen van *Nieuw Brunswyk* scheidde zig de weg. Wy sloegen links in. De weg aan de rechterhand loopt naar *Amboy*, de voornaamste zeeplaats van *New Jersey*. Het land had een betoverend aanzien, men zag heuvelen en dalen, en alles zeer wel bebouwd. Van de hoogtens had men het gezicht over landhoeven, boomgaarden, koornvelden, bosschen, meren, eilanden, wegen en weilanden.

DE grond was op de meeste plaatsen roodagtig. Ik twyffel niet of 'er waren lagen van den gemelden kalksteen onder. Somtyds zag 'er de aarde uit als Cinnabererts.

N 3

WOOD-

(*) Waarschynlyk is dit een steenmergel. Men vindt 'er een blaauw en gruisagtig soort van in het Graafschap *Bamff* in *Scotland*. Men gebruikt hem met veel voordeel tot miffing. F.

Wood-
bridge.

WOODBRIDGE is een klein dorp, bestaande uit weinig huizen, en gelegen in ene vlakte. Wy hielden hier stil om onze paarden wat te laten rusten. De meeste huizen waren van hout, de muren van planken, die aan een eind rond en allen op dezelve ry liggende van dezelve langte waren. Sommige huizen hadden een *Italiaansch* dak, dog de meeste waren met gevels. De daken waren meest met houten berden gedekt. Putten en schepemmers werden meest overal gevonden.

Eliza-
beth
town.

ELIZABETH-TOWN is ene kleine Stad, omtrent twintig *Eng.* mylen van *Nieuw Brunswyk*. Wy kwamen daar even na het ondergaan der zon aan. De huizen staan verstroid, dog zyn wel gebouwd, gemeenlyk van planken, met daken van houten berden, waarmede ook de muren overdekt zyn. Ook waren 'er enige stenen gebouwen. Een kleine stroom loopt door de Stad van het westen naar het oosten, de welke by de eb byna droog is, maar met den vloed kleine Jagten voeren kan. Hier zyn twee fraye kerken, die 'er veel beter uitzien dan 'er ene in geheel *Philadelphia* doet. Die van de *Engelsche kerk* was van steen, had enen toren met klokken, en ene leuning rondom, van waar men over het omgelegene land ziet. De vergaderplaats der *Presbyterianen* was van hout, dog had enen toren met klokken, en was, gelyk de andere huizen, met houten berden gedekt. Het *Raadhuis* zag 'er ook wel uit, en had ook enen toren met ene klok. De oever der Rivier was rood van wegens den kalksteen. In en rondom de Stad zyn vele tuinen en boomgaarden, en men kan met waarheid zeggen dat *Elizabeth-town* in enen tuin legt, zynde de grond rondom effen en wel bebouwd.

De ganzen op enige plaatsen, daar wy dezen en den volgenden dag doortrokken, hadden drie of vier stokjes, van omtrent een voet lang, kruislings om den hals, ten einde ze te beletten door de half gebroken beheiningen te kruipen; het welk ze 'er regt grappig deed uitzien.

Wy namen ons verblyf dien nacht in ene herberg, *Elizabeth-town Point* geheren, omtrent twee *Eng.* mylen van de Stad gelegen, zynde het laatste huis aan dezen kant 't welk tot *New Jersey* behoort. De man, die de herberg met het Veer daar by gepagt had, zeide ons dat hy daar 's jaars honderd en tien pond *Pensylvanisch* geld voor betaalde.

Voort-
reize.

DEN 30. October waren wy reisvaardig by het opgaan der zon. Digt by de herberg, daar wy dien nacht doorgebragt hadden, wierden wy ene Rivier in een half verrot vaartuyg overgezet. Deze Rivier kwam ver van 's binnens lands, en kleine schepen konden ze ligtelyk opzoilen, het welk een groot voordeel aan de Inwoonders van het

naby gelegen land aanbragt, en hun gelegenheid gaf van hunne waren gemakkelyk naar *New York* te zenden. Zelfs diende zy hun om handel op de *West Indien* te dryven. De landeryen aan weerskanten der Rivier waren laag en bestonden uit weiden. Maar men kon 'er geen ander hoi winnen als dat op moerassige gronden waft, want by den vloed worden deze weilanden fomtyds onder water gezet. Men zegt dat de menschen en het vee hier des zomers door ontelbare menigstens van muggen geplaaagd worden. Dit wierd aan de laagheid en moerassigheid van den grond toegeschreven, waarin de muggen hare eijtes leggen, die door de warmte worden uitgebroid.

Zo dra wy den stroom over waren bevonden wy ons op *Staten Ei-* *Staten*
land, dat geheel en al van zout water omringd is. Hier begint de *Eiland.*
Provincie van *New York*. De meesten der Ingezetenen alhier waren *New*
Hollanders, of zulken die zig hier hadden nedergezet terwyl de *York.*
Hollanders hier meester waren. Dog tegenwoordig waren zy verspreid onder de *Engelschen* en andere *Europeanen*, en spraken voor het groter-deel *Engelsch*. Het gezigt over het land was zeer aangenaam, worden-de niet zeer door bosschen belemmerd, en vertoonde vele bebouwde landen. De heuvels en dalen gingen hier voort malkanderen afstuwisselen.

DE Landhoeven lagen dicht by een. De meeste huizen waren van hout, Land-
dog sommigen van steen. Iedere Hoeve had haren boomgaard van app-
peibomen, wier vrugten reeds meest geplukt waren. Ik zag hier by hoeven.
ieder huis, gelyk op de gehele reis, ene Cyderpers, die op de ene of Cyder-
de andere wys gemaakt was. Het volk was bezig met de appelen te perssen.
perssen, of had onlangs geleden daar mede gedaan gekregen. Sommigen
gebruikten een wiel, gemaakt van dikke eiken planken, het welk
om enen yzeren as door een paard getrokken werd, omtrent op de zel-
ve wys als men wouw maakt, (*) met dit onderscheid alleen, dat het
wiel hier over planken loopt. De Kerssebomen stonden rondom de hein-
ningen om de koomvelden.

DE kooanlanden waren uitmuntend wel gelegen, en met Weit of Rogge bezaid. Zy hadden gene sloten rondom, maar alleen watervoren, op zyn *Engelsch*, meer of min van malkander gelegen.

Wy zagen ergens enen watermolen zo aangelegd, dat wanneer het vloed was het water in enen vyver liep, maar als het ebde ging het verlaar open, en de molen wierd van het water rond gedreven.

Om agt uren in den morgen kwamen wy op ene plaats daar wy het *De Stad*
water over moesten om te *New York* te komen. Wy lieten de paarden *New*
daar *York.*

(*) De Heer LINNÆUS heeft, in zyne *West Goetische Reisbeschryving*, ene afbeelding van den Wouwmolen gegeven.

daar, en gingen in een Jagt. Wy hadden negen *Eng.* mylen afteleggen; egter waren wy al te elf uren te *New York*. Wy zagen een foort van wilde endvogels in menigte op het water. Het volk noemde ze *Blauwbekken*. (*) Zy fchenen onze Pylftaarten (†) te zyn. Zy waren zeer fchuw. Op het strand zagen wy fchone in de fchuinte leggende koomvelden, die gantfch groen waren van het opkomende koom. Wy zagen verfcheiden viifchers in fchuitjes bezig met oesters van den bodem der zee optehalen, ten welken einde zy zig van harken met lange yzeren inwards gebogene tanden bedienden. Zy gebruikten deze werktuigen of maar een alleen, of twee aan malkander gebonden, op zulk ene wys dat de tanden op malkander kwamen.

Oesters, OMTRENT *New York* wordt ene grote menigte uitmuntende *Oesters* gevonden, wiergelyken men, en voor de grootte, en voor den fmaak, op weinige plaatfen vindt. Men maakt ze in, en zendt ze naar de *West Indien* en andere oorden. Het inmaken gefchiedt op deze wys. Zo dra de *Oesters* gevangen zyn, maakt men ze open, en waft den vifch fchoon af. Dan giet men wat waters in een pot, waarin men de *Oesters* ene wyl kookt, daarna op een fchotel legt, tot dat ze enigzins droog zyn. Vervolgens neemt men wat fpeceryen, wat peper, en zo veel azyn, als men oordeelt noodzakelyk te zyn. Dit mengt men met de helft van het vogt waarin de *Oesters* gekookt zyn, en hangt het over 't vuur. Men moet by 't koken wel op het fchuimen paffèn. Eindelyk giet men het al te zamen in een glazen of aardn vat, doet 'er de *Oesters* in en maakt het wel toe, dat 'er geen lugt by kome. Op deze wys kunnen de *Oesters* een geheel jaar goed blyven, en naar ver gelegen plaatfen verzonden worden.

DE Kooplieden zenden om dezen tyd vele dus ingemaakte *Oesters* hier van daan naar de *West Indien*, waar by zy gemeenlyk ene aanzienlyke winft doen, want *Oesters* die hun hier ene fchelling koften verkopen zy den meefften tyd voor een piftool, of zesmaal zo veel als zy hun gekoft hebben, en fomtyds nog meer. De *Oesters* op deze wys ingemaakt zyn zeer lekker, en kunnen ook gebraden worden.

EENE andere manier van ze intemaken beftaat hierin. Men doet ze uit de fchalen, braadt ze in een pan met boter, doet ze in een glazen of aardn vat, en giet 'er de gefmolten boter op, zo dat ze wel bedekt leggen, en 'er geen lugt bykome. Op deze wys ingelegt zyn zy even goed om te eten als op de voorgaande, en worden ook naar de *West Indien* en andere oorden verzonden.

MEN at ze hier ook rauw, met azyn en peper, dog zelden. Meefft braadt men ze in ene pan met boter, of in de fchalen zelve op koln.

Ook

(*) *Blue bills*. (†) LINN. *Anas acuta*.

Ook kookt men ze in hun eigen water, dat zy in overvloed van zig geven, zo dra zy in de warmte komen. En men hield ze dan veel lekkerder als wanneer men ze in ander water kookte. Zy gingen hier voor ene gezonde spys. Arme menschen eten ze het gehele jaar door met een weinig broods.

DE Oesters worden voornaamlyk op enen modderigen grond gevangen. Zy zyn zo talryk niet op het zand, en men vindt hier zelden rots of steen op den bodem der zee. De Oesterschelpen worden op grote hopen verzameld en tot kalk gebrand. Wy zagen vele zulke hopen by de Landhoeven leggen, die niet ver van zee waren; en omtreeks *New York* zagen wy de Boeren ze geheel en ongebroken op het land ryden, dat met weit bezaid was. De zee verschaft 'er hier ene schrikkelijke menigte van.

DE *Wilden*, die voor de aankomst der *Europeers* aan de zeekusten woonden, leefden voornaamlyk van oesters en mosselen. Nog vangen zy ze vlytiglyk, wanneer ze op plaatsen komen daar oesters zyn, en verkopen ze dieper in het land aan de andere *Wilden*. Dit is de reden dat men op die plaatsen daar men weet dat zy voorheen gewoond hebben ongemeen vele oester- en mosselschelpen op hopen vindt. En dit moet ons omzigtig maken in te beweren dat op alle plaatsen, digt by zee, of dieper landswaards in, waar men zulke hopen ontmoet, dezelve daar gelegen hebben sedert de tyden dat de zee over die landen stroomde.

ZEERREEFTEEN worden hier ook overvloedig gevonden, en byna op dezelfde wys als de Oesters ingemaakt en verzonden. Ik heb dikwyls horen verhalen dat de kust van *New York* al reeds lang door de *Europeanen* bewoond was, zonder dat 'er kreeften te vinden waren, zo dat zy uit *Nieuw Engeland*, daar ze overvloedig waren, in grote vischkorven derwaards wierden gebragt. Maar het gebeurde eens dat een dezer korven by *Helgate* kwam te breken, omtrent tien *Eng.* mylen van *New York*, en alle de Kreeften raakten vry. Sedert dien tyd zyn zy hier zo vermenigvuldigd, dat ze in den grootsten overvloed gevangen worden.

EEN soort van koude koorts, door de *Engelschen Fever and ague* genoemd, is zeer gemeen in velen van de *Engelsche* Volkplantingen. Dog in sommigen weet men 'er niets van. Ik zal in 't vervolg de eigenschappen dezer ziekte nader beschryven. Verscheidenen van de aanzienlykste Ingezetenen van *New York* verzekerden my, dat deze ziekte daar ver na zo gemeen niet is als in *Pensylvanie*, waar 'er tien tegen een in *New York* van worden aangetaft. Om die reden waren ze van mening, dat deze ziekte veroorzaakt werd door de dampen van staande wateren, poelen, en rivieren; en dus konden de landschappen aan de kust gelegen zo ligt 'er niet van worden aangedaan. Evenwel wierd het gulzig eten van me-

loenen, watermeloenen, perſiken, en andere ſappige vrugten, ook gehouden den voortgang van deze ziekte veel te bevorderen; en vele voorbeelden bevestigden deze mening. De *Kina* wierd 'er een goed middel tegen gerekend. Eger wierd zy dikwyls gevonden ene verkeerde werking te doen, 't zy dan dat ze verbaſterd was, 't zy dat men ze op ene verkeerde wys gebruikt had. De Heer *David van Horne*, een Koopman, vertelde my, dat hy zig en vele andere menſchen van de koorts genezen had met de bladen der *Tuinſaly*. (*) Hy ſtampte ze in een vyzel, en drukte 'er het ſap uit; dit deed hy zo lang tot dat hy 'er een lepel vol van had, en mengde 'er dan wat citroenſap onder. Dit gebruikte hy tegens dat de huiivering begon; en na dat het drie of vier malen genomen was, kwam de koorts niet weder.

Eiken-
baſt.

DE baſt van den witten Eik wierd voor het beſte middel regens den loop gehouden. Men maakt hem tot poeder. My wierd van ſommigen verzekerd, dat 'er gevallen waren waarin niets had willen helpen, en waar in dit middel ene zekere en ſpoedige genezing veroorzaakt had. In *New York* gebruikte men dezen baſt ook om wol bruin te verwen, zo dat zy naar thee *bohea* gelykt, en in de zon niet verſchiet. Onder de ontelbare ſchelpen en hoorns die men op 't ſtrand vindt, zyn 'er die veel naar een menſchenoor gelyken. De Engeliſchen noemen ze *Clams*. Zy zyn zeer dik, wit, uitgenomen alleen het ſpitſe eind, dat van binnen en van buiten blauw-is, trekkende war naar het violet en het purper. Men vindt ze in groten overvloed op de kuſt van *New York*, *Long Island*, en andere plaatſen. De ſchaal beſluit een vry groot dier, het welk, niet alleen de *Wilden*, maar ook de *Europeers* gaarn eten.

Clams.

MET dezen ſchelpviſch dryft men enen aanmerkelyken handel onder de *Wilden* binnen 's lands. Toen deze menſchen nog op de kuſten woonden, konden zy zelve hunne *Clams* vangen, waaruit hun voedsel voornamelyk beſtond; maar tegenswoordig doen dit de *Hollanders* en de *Engeliſchen*, die op *Long Island* en andere zeeplaatſen wonen. Zo dra de ſchelp gevangen is neemt men 'er den viſch uit, rygt hem aan een draad, en hangt hem dus in de lugt om in de zon te drogen. Dit gedaan zynde, wordt hy in vaten gelegd en naar *Albany* gezonden, waar de *Wilden* deze waar kopen, die zy voor een hummer beſte geregten houden. Behalven de *Europeanen* komen velen van de *Inlanders* jaarlyks op de zee kuſt om *Clams* te vangen.

Wampum der
Wilden.

DE *Wilden* gebruiken deze ſchelpen in plaats van geld, en maken 'er hun zo genaamd *Wampum* van. Hunne Vrouwen hangen ze ook om als zy opgeſchikt willen wezen. De *Wampums* worden eigenlyk van het violet der ſchelp gemaakt, want de blauwagtige ſtukken hebben by hun

(*) *Salvia Officinalis* LINN.

hun ene veel grotere waarde dan de witten. Een Reiziger, wel voorzien van deze schelpen, kan 'er ene aanmerkelyke winst mede doen onder de Inlanders; maar als hy geld, goud of zilver medeneemt, zal hy voorzeker verliezen, want de *Wilden*, die verder binnen 's lands wonen, agten deze meralen weinig of niet, gelyk ik dikwyls heb opgemerkt. Voorheen maakten zy hunne *Wampums* zelven, schoon niet zonder veel moeite, maar tegenswoordig worden zy meest van de *Europeanen* gemaakt. Byzonderlyk doen dit die van *Albany*, en winnen 'er aanmerkelyk veel by. In 't vervolg denk ik de wys waarop de *Wampums* gemaakt worden te beschryven.

BEHALVEN de verschillende sekten van *Christenen*, wonen 'er vele *Joden* in *New York*, die daar grote voorregten bezitten. Zy hebben ene *Synagoge*, bezitten huizen en buitenplaatsen in eigendom, en mogen winkel doen in de Stad. Ook hebben ze verscheiden schepen, die ze bevrachten. In een woord, zy genieten de zelve voorregten als de overige Ingezetenen.

GEDURENDE myn verblyf te *New York*, zo wel deze reis als de twee volgende jaren, ben ik dikmaals met *Joden* in gezelschap geweest, en vernam onder anderen dat dit volk noit enige spys voor zig op zaterdag bereidde, maar dat altyd den dag te voren deed, en dat zy 's winters den gantschen zaterdag over vuur aanhielden. Zy eten gemeenlyk geen spek; eger wierd my door verscheiden' geloofwaardige menschen verhaald, dat zy op reis zynde, en wel vooral de jonge *Joden*, gene zwaargheid maakten die, of enige andere spys, die hun wierd voorgezet, te gebruiken, zelfs in tegenwoordigheid van *Christenen*. Ik was voor de tweedemaal den 2. November in hunne *Synagoge*, en wierd elke reis op ene byzondere plaats gezet, die voor de *Christenen* geschikt is. Een jonge *Rabbi* verrigtte den godsdienst ten dele in 't *Hebreeuwfch* en ten dele in 't *Rabbynfch*. De mans en de vrouwen waren allen op zyn *Engelfch* gekleed; de eersten hielden allen den hoed op. De galeryen waren voor de vrouwen. De mans wierpen by het bidden enen witten doek over het hoofd, het welk misschien enen *Zak* wilde verbeelden. Maar ik merkte dat de rykeren enen kostbaarder en doek hadden dan de anderen. Velen van de mans hadden *Hebreeuwfche* boeken, waaruit zy by beurten zongen en lazen. De *Rabbi* stond in 't midden der *Synagoge*, met het aangezigt naar het oosten gekeerd; maar hy rabbelde zodanig dat het byna onmogelyk moet geweest zyn hem te verstaan. (*)

NEW YORK, de Hoofdstad der Provincie van dien naam, legt op 40. De Stad
O 2 gr. New York.

(*) Gelyk 'er gene *Joden* in *Zweden* zyn was de Heer KALM onbekend met hunne godsdienstplegtigheden, en om die reden verhaalt hy ze als iets byzonders. F.

gr. 40. minn. N. en 74. gr. 4. min. W. van Lond. omtrent 97-Eng.-mylen van *Philadelphis*. Hare legging is zeer voordelig voor den handel, want de Stad staat op een punt dat door twee bayen wordt gemaakt, in ene van dewelken de Rivier *Hudson*, niet ver van de Stad, zig uitfort. Dus is *New York* aan drie kanten van water omringd. De grond, waarop de Stad gebouwd is, is op sommige plaatsen effen en op andere heuvelagtig. De plaats wordt gerekend zeer gezond te zyn.

Gestigt
door de
Hollan-
ders.

DE Stad wierd het eerst door de *Hollanders* aangelegd, in 't jaar, gelyk men zegt, 1623. toen zy meester van het land waren. Zy noemden ze *Nieuw Amsterdam*, en het land zelf *Nieuw Nederland*. De Engelschen maakten 'er zig meester van in 't jaar 1664. en behielden het uit hoofde van het volgende verbond van vrede. Zy noemden het land en de Stad beiden *New York*. In grootte komt de Stad zeer na by *Boston* en *Philadelphis*. Maar in fraiheid, rykdom, en handel, betwift zy die plaatsen den voorrang. Tegenwoordig zal zy anderhalf maal zo groot als *Gothenburg* in *Zweden* zyn.

DE straten lopen zo lynregt niet als te *Philadelphis*, en hebben sommtyds aanmerkelyke bogten. Egter zyn zy ruim, wel bebouwd, en geplaveid, uitgenomen op sommige hoge plaatsen, waar dat niet nodig was. Op de voornaamste straten staan bomen, die des zomers een groot aanzien en ene liefflyke lommer geven. Dit doet de Stad als naar enen tuyn gelyken. De bomen die het talrykst zyn zyn de *Waterbeuken*, (*) welken door hun zwaar blad veel schaduw geven, en de *Sprinkbaanboom*, (†) wien zyne schone bladeren en de aangename reuk van zyne bloemen zeer geschikt maken om in ene Stad dicht by de huizen en in tuinen geplant te worden. Ook stonden 'er Linden en Olmen op de straten, dog minder in getal. Zy waren in 't gemeen om den anderen geplant.

Boom-
kikkers.

BEHALVEN allerhande vogelen, die des zomers zig in de bomen onthouden, vindt men 'er een foort van *Kikker* in groten overvloed in. (§) Zy maken een schrikkelyk geweld des avonds en des nagts, vooral na enen heten dag en als men regen verwagt, zo dat zy 't gezang der vogelen als verdoven. Dikwyls schreuwen zy zo sterk dat een mensch moete heest van zig te doen verstaan.

Huizen.

DE meeste huizen zyn van gebakken' steen, in 't algemeen sterk en net, en verscheiden verdiepingen hoog. Sommigen hadden, volgens de oude bouworder, de gevels naar de straat gekeerd, maar dit was anders by

(*) *Platanus occidentalis* LINN. *Waterbeech* in 't *Engelsch*.

(†) *Locusttree* LINN. *Robinia Pseudo Acacia*.

(§) Dit is de *Rana arborea* van LINNÆUS, en wel de *Amerikaansche* Verscheidenheid daar van.

by de nieuweren. Vele huizen hadden op het dak een balkon, waarop de menschen 's avonds gewoon waren te zitten, en van waar men een aangenaam gezigt over de Stad, de naburige wateren, en de overleggende kust heeft. De daken zyn gemeenlyk met pannen of berden van wit dennenhout, (*) dat hier te lande walt, gedekt. De Inwoonders zyn van gevoelen, dat zulk een dak al zo duurzaam is als een dat van wit Cederhout (†) gemaakt is, gelyk in *Pensylvanie* geschiedt. De muren zyn van binnen gewit, en ik zag nergens behangfels, waarvan men hier weinig schynt te weten. De muren waren geheel bedekt met printen en kleine schilderytjes. Op beide zyden van den schoorsteen waren gemeenlyk een soort van kasten; de muren onder de vensters waren meest beschooten, en 'er waren zitbanken by. De kasten en al het houtwerk waren gemeenlyk blauwagtig grauw geschilderd.

DAAR zyn verscheiden Kerken in de Stad, die aanmerking verdienen. Kerken. De *Engelsche Kerk*, gebouwd in 't jaar 1695. in het westen der Stad, is van steen, en heeft toren en klokken. De *Nieuwe Hollandse Kerk*, insgelyks van steen, is vry groot, en heeft enen toren met een uurwyzer, het enige dat in de Stad is. Zy staat noord en zuid. Men heeft hier in het aanleggen van Kerken naar gene streken zig gerigt. In deze Kerk zyn nog altaar, nog sakristy, nog koor, nog kaarskronen, nog schilderyen. De *Oude Hollandse Kerk*, insgelyks van steen, is zo groot niet als de *Nieuwe*. Zy was van binnen beschilderd, dog zonder beelden, en met een klein orgel versierd, dat haar de Gouverneur *Burnet* vereerd heeft. De mans zitten meest op de gallery en de vrouwen beneden.

DE *Presbyteriaansche Kerk* is tamelyk groot, en eerst onlangs gebouwd. Zy is van steen, en heeft enen toren met ene klok. Nog vindt men 'er ene *Duitsche Lutherse Kerk*, ene *Duitsche Hervormde Kerk*, ene *Fransche Kerk* voor de *Protestantsche Vlugtelingen*, ene *Quaker vergaderplaats*; waarby men de *Joodsche Synagoge* nog voegen kan.

AAN den zeekant op de spits der landengte legt een tamelyk goed kasteel, het *Fort George* genoemd, het welk de gansche haven bestrykt, en de Stad ten minsten voor enen onverwagten aanval verdedigen kan. Ten noorden tegens het strand aan is zy door palissades bevestigd, die egter, daar men in lang genen vyand te dugten heeft gehad, grotendeels in slegten staat zyn.

In de Stad zelve is geen goed water te vinden, maar digt 'er by is Water. ene schone bron, waaruit de Inwoonders hun water voor de thee en de

(*) *Pinus strobus* LINN. Sp. Pl. p. 1419.

(†) *Cupressus thyoides* LINN. Sp. Pl. p. 1422.

keuken halen. Sommigen evenwel, die minder kiesch zyn, bedienen zig van het water uit de putten in de Stad, schoon het zeer slecht is. Dit gebrek van goed water is lastig voor de vreemde paarden die in de Stad komen, want zy lusten het water niet dat men daar vindt.

De Haven is vry goed. De schepen kunnen met hunne volle lading vlak tegens de brug aan leggen. Het water is zeer brak, dewyl de zee gedurig in de Haven komt, en daar door vriesft zy niet toe, ten zy in zeer koude winters. Dit is een groot voordeel voor den handel, het welk *Philadelphis* niet heeft. De Haven is bevryd van alle orkanen uit het zuidoosten, door *Long Island*, dat vlak over de Stad legt. Dus hebben de schepen alleen de zuidwester stormen te vrezen, want aan dien kant is de Haven open. Dog de ingang heeft enige gebreken, onder anderen dit dat 'er geen oorlogschip kan inkomen, want schoon zy vry diep is, is 'er egter voor zo diep gaande vaartuigen geen water genoeg. Somtyds is het ook wel zware koopvaardyschepen gebeurd, door het sterk gaan der golven, wanneer zy tusschen de zelve in nederzakten, eventjes grond te raken, schoon zonder kwade gevolgen. Buiten dat, de ingang is nauw, en vele schepen zyn daar vergaan, om dat ze ligt op ene bank geraken kunnen, als zy gene goede looffen hebben. Oude lieden, die lang den ingang dier haven bewaren hadden, verzekerden my, dat hy nog dieper, nog ondieper, nog smalder nog breder was dan voorheen.

HET verskil van ty by hoogft en laagft water is hier omtrent zes *Eng.* voeten. Maar op zekere tyden van de maand, wanneer de vloed het hoogft is, flygt hy tot zeven voet boven de laagfte ebbe.

Handel. NEW YORK is misfchien de Stad die van gantsch *Noord Amerika* den sterkften handel dryft. *Boston* en *Philadelphis* komen haar zeer naby. *New York* strekt haren handel zeer ver uit, en men wil dat zy meer schepen naar *Londen* zendt dan *Philadelphis*. Men voert van hier naar die Hoofdstad alle de peltieren, die men van de *Wilden* koopt, suiker, *Mabogany*, *Brazilie*, en ander verwhout, *Rum*, en andere *West Indische* waren, nevens al het geld dat men uit de *West Indien* getrokken heeft. Alle jaren worden hier schepen gebouwd om te *Londen* verkoft te worden, en men heeft in de laatste jaren zeer veel yzers derwaards gezonden. Van *Londen* brengt men hier in, stoffen en allerhande *Engelsche* Handwerken en andere vreemde waren. *Engeland*, en inzonderheid *Londen* wint ontzaglyk by den handel op *Noord Amerika*; want niet alleenlyk *New York*, maar alle de *Engelschen* Steden op het vaste land voeren zo veel goed uit *Engeland* in, dat al het geld, nevens alle de waren die hier uit andere gewesten komen, naar *Engeland* moet, om het geen men hier trekt te betalen, en dit alles is daartoe nog niet voldoende. Hieruit blykt

blykt hoe veel ene wel geregelde Volkplanting tot de welvaert van hare Moederplaats toebrengt.

NEW YORK zendt vele fchepen naar de *West Indien* met koorn, meel, bifchuit, houwerk, timmerhout, planken, vleefch, vifch, boter en andere eetwaren. Ook gaan 'er velen naar *Boston*, in *Nieuw Engeland*, met koorn en meel, die van daar vleefch, boter, timmerhout, verfcheiden' foorten van vifch, en andere waren terug ontvangen, welken zy verder naar de *West Indien* voeren. Daar nemen zy fomtyds *rum* in, die op die plaatfen in groten overvloed geftookt wordt, en verkopen die hier met groot voordeel. Ook varen 'er fomtyds geladen Jagten tuffchen *New York* en *Philadelphia* over en weder; het geen alleen, gelyk uit de Koeranten blykt, gefchiedt, om dat fomtige waren op de ene plaats duurder zyn dan op de andere. Jaarlyks zendt men ook fchepen naar *Ierland* beladen met *West Indifche* waren, maar vooral met Lynzaad, dat hier gewonnen wordt. Men heeft my verzekerd dat 'er fomtige jaren meer dan tien fchepen mede geladen naar *Ierland* gegaan zyn, om dat het vlas daar gezegd wordt geen goed zaad te geven. Maar het is waarfchynlyk dat de ware reden is, dat men in *Ierland*, om des te beter vlas te hebben, niet wagt tot dat de plant ryp is, en derhalven vreemd zaad moet laten komen. En dus is dit een der hoofdtakken van den handel geworden.

SOMTYDS worden de goederen die naar de *West Indien* gaan met greeed geld betaald, en fomtyds in waren, die of eerst naar *New York* gebracht, of regelregt naar *Engeland* of *Holland* gezonden worden. Als dan een fchip op de terugreis gene waren medenemen, of niemant het bevrachten wil, zo vaart het naar *Newcastle* in *Engeland*, en neemt in plaats van ballaft fteenkolen in, die hier wel betaald worden. Ook gebruikt men ze in vele huizen, in de keuken en in de kamers, dewyl zy beter koop gefchat worden dan het hout. *New York* dryft ook enigen handel op *Zuid Karolina*, waar het koorn, meel, fuiker, *rum*, en andere goederen naar toe zendt, en van waar het ryft wederom terug ontvangt, het welk genoegzaam het enige is dat uit *Zuid Karolina* verzonden wordt.

DE waren waarin de Provincie van *New York* handel dryft zyn niet zeer menigvuldig. De voornaamften zyn, pelteryen, die te *Oswego* van de *Wilden* gekoft worden, vele planken, die meest van *Albany* komen, timmerhout en vaatwerk, dat van omtreeks de Rivier *Hudson* gehaald wordt, en eindelyk weit, meel, garst, haver, en ander graan, dat men van *New Jerfey* en uit de Provincie zelve krypt. Ik heb Jagten gezien van *Nieuw Brunfwyk*, geladen met weid, die los in 't fchip lag, en met meel in tonnen gepakt, gelyk ook met ene menigre

nigte van lynzaad. De Provincie van *New York* levert ook enig vleesch en andere eetwaren, die men verzendt, dog in gene menigte. Ook is de voorraad van erwten die van *Albany* komt niet aanzienlyker. Maar des te meer yzer kan men verzenden, want men vindt het op verscheiden plaatsen van dit Landfchap in overvloed en tamelyk goed. De overige voortbrengfels hebben niet veel om 't lyf.

Wyn. DE meeste wyn, dien men hier en in de andere Volkplantingen van *Noord Amerika* gebruikt, komt van *Madera*, en is sterk en heet.

Hand- HIER zyn nog gene Handwerken, die naam verdienen, aangelegd. werken. Men krygt hier alles van *Londen*.

De *Hud- De Rivier Hudson* brengt den handel van *New York* veel voor- son. deels aan. Zy is omtrent honderd en vyftig *Eng.* mylen landwaards in bevaarbaar, en valt niet ver van de Stad naar het westen in de Bai. Gedurende agt maanden van het jaar is de Rivier vol van Jagten, en andere grote en kleine vaartuigen, naar *New York* gaande of 'er van daan terug kerende, beladen met inlandfche of vreemde waren.

Schepen. Ik kan niet juist bepalen hoe groot het getal der schepen is die jaarlyks hier aankomen of afvaren. Maar ik heb in de *Pensylvanische* Koerant gevonden, dat van den 1. December 1729. tot den 1. December 1730. twee honderd en elf schepen in de haven van *New York* gekomen, en twee honderd twee en twintig daar uit gevaren waren. En federt dien tyd is de handel zeer sterk toegenomen.

Markten. TWEEMAAL in de week komen de Boeren te *New York* te markt, omtrent op de zelve wys als te *Philadelphia*, alleen maar met dit onderscheid dat hier de markt op verscheiden plaatsen gehouden wordt.

De Gou- DE Gouverneur van *New York* heeft zyn Paleis in het Fort. verneur. Onder de genen die met deze post bekleed geweest zyn, verdient *WILLIAM BURNET* ene euwigdurende gedagtenis. Hy was een zoon van den beroemden *THOMAS BURNET*, en scheen de geleerdheid van zynen Vader overgeerfd te hebben. Maar zyne grootfte verdienfte bestond in zynen aanhoudenden yver voor de welvaart van dit gewest. Het volk van *New York* houdt hem voor den besten Gouverneur, dien zy oit gehad hebben, en denken zyne bewezene dienften niet genoeg te kunnen pryzen. De veelvuldige starrekundige waarnemingen, die hy hier maakte, zyn in verscheiden *Engelsche* werken te vinden. In 't jaar 1727. byde komft van *George den II.* tot den troon van *Groot Britanje*, wierd hy aangesteld tot Gouverneur van *Nieuw Engeland*. In gevolge hier van verliet hy *New York* en begaf zig naar *Boston*, waar hy in 1729. overleed.

Parle- EENS of tweemaal in 't jaar wordt te *New York* ene vergadering ge- menten. houden van de Afgezonden uit alle de oorden van de Provincie. Men kan deze Vergadering aanzien als een klein soort van *Parlement* of Ryksdag.

dag. Hier wordt alles het welvaren van 't gewest rakende in overweging genomen. De Gouverneur beroept de Vergadering endoet ze scheiden naar goedvinden. Dit is ene magt waarvan hy zig bedient wanneer hy of verdere overwegingen onnodig, of de Vergadering niet eens gezind genoeg oordeelt; dog het gebeurt ook dikwyls genoeg dat hy, door eigenzin of eigenbelang bewogen, deze magt ten nadeele der Provincie gebruikt. Somtyds heeft het gewest enen Gouverneur gehad, die met de Ingezetenen in zulke onenigheid geraakte, dat de Afgevaardigden naderhand uit spyt en wraakluft zig tegens alles kanteden wat hy voorstelde, het ware dan voordelig of niet. In zulke gevallen plegt de Gouverneur de Vergadering te ontbinden, en ene andere te beroepen, welke hy evenwel binnen korten tyd weder ontbond zo dra hy bemerkte dat de leden niet wel gezind waren. Op deze wys wist hy het hun zo moede te maken door de kosten die zy zo dikwyls gedwongen waren te doen, dat zy op 't laaft blyde waren zig met hem te mogen verenigen in hunne pogingen ten besten van 't gewest. Maar daar zyn ook Gouverneurs geweest die de Vergadering beriepen en ontbonden alleen om dat zy zig niet naar hunnen zin schikken wilde, of hare toefemming niet kon geven aan voorfagen, die misfchien gevaarlyk of fchadelyk voor de gemeene zaak zouden geweest zyn. De Koning stelt den Gouverneur naar welgevallen aan, dog de Ingezetenen betalen hem zyn jaargeld. Dus heeft hy groter inkomsten naar mate hy de gunst der Inwoonders winnen kan. Daar zyn voorbeelden in deze en andere Provincien van Gouverneurs, die door hunne onenigheden met de Ingezetenen hun gantsche jaargeld kwyt raakten, hebbende den Koning geen vermogen om hun dit te doen betalen. Indien een Gouverneur dan geen goed van zig zelven heeft, kan hy daar door gedwongen worden zyn ampt nederteleggen, of zig met een zeer gering inkomen te behelpen, of zig naar den zin der Ingezetenen te schikken. Dog 'er zyn zekere vaste voordelen, die men hem niet onthouden kan. Dezen zyn I. dat niemant in de gantsche Provincie ene herberg kan opzetten zonder verlof van den Gouverneur, het welk men alleen verkrygen kan mits betalende ene zekere erkenenis volgens de omftandigheden. Sommige Gouverneurs, welken aan de Ingezetenen weigerden hun jaargeld te betalen, zogten derhalven die fchade te boeten door 't verdubbelen van het getal der herbergiers. II. Weinige lieden, die ftaan te trouwen, willen hunne geboden van den preekftoel afgelezen hebben, uitgenomen zulken die zeer arm zyn; maar verkrygen een verlof van den Gouverneur, waarby de Predikanten, *Hervormde of Lutherfche*, magt krygen zulke perfonen, die dat verlof vertonen, te trouwen. Dit verlof nu is den Gouverneur ene halve *Guinea* waard. En deze vergunningen door de gehele Provincie belopen ene aanmerkelyke fom. III. De Gouverneur

neur tekent alle paspoorten, en byzonder de zeepassen; en dit geeft hem een ander middel ter goedmaking zyner verteringen. Nog zyn 'er enige kleinder voordelen, die ik voorby zal gaan.

Wetten. DE Vergadering is gewoon de oude wetten te overzien, en des noods nieuwen te maken. Ook regelt zy den loop van 't geld, en andere zaken daar toe betrekkelyk. Want men moet aanmerken dat ieder van de Volkplantingen onafhangelyk van de anderen is, en hare eigene munt en eigene wetten heeft; zo dat zy als een land op zig zelf bestaande kan worden aangezien. Hiervan daan komt het dat in oorlogstyden de zaken vry langzaam, ongeregeld en slap worden beftierd; want de Provincies zyn niet alleen fomtyds oneens, maar de inzigten der Gouverneurs en der Vergaderingen van de byzondere gewesten zyn ook dikwyls ftrydende; zo dat het ligt gebeurt, dat, terwyl men twiift over het geen best en het beste koop zoude zyn in 't voeren van den oorlog, de vyand kans heeft de ene plaats na de andere wegtrenemen. Ook is het dikwyls gebeurd, dat, terwyl de ene Provincie door den vyand geplaagd werd, de anderen ftill en werkeloos zaten, als of haar dit alles niets aanging. Somtyds duurde het twee of drie jaren eer zy het eens waren of men ene Volkplanting die aangetaft werd onderfteunen zoude, en het is gebeurd dat het befluit viel van neen. Zelfs zyn 'er voorbeelden van Provincies, die, niet alleen onzydig bleven in enen kryg tuffchen ene andere Provincie en enen uitheemschen vyand, maar die zelfs voortgingen enen aanmerkelyken handel met den vyand te dryven.

Oorlogen.

Door deze verdeeldheden hebben de *Franschen in Kanada*, die maar een hand vol volks in vergelyking van de *Engelfchen in Amerika* waren, gelegenheid gehad merkelyke voordelen op de laaftten te behalen. Want uit het getal en de magt der *Engelfchen* oordelende zoude men zeggen, dat het hun ligt vallen moest de *Franschen in Amerika* te overmeesteren. (*)

Staatkundige aanmerking.

EVENWEL is het ene zaak van groot belang voor de kroon van *Engeland*, dat deze Volkplantingen zo na aan een land onder het beftier van *Frankryk* gelegen zyn als *Kanada*. Daar is reden van te denken dat het den Koning noit ernst was om de *Franschen* daar uittejagen. De *Engelfche* Volkplantingen zyn zo magtig geworden dat zy met *Groot Brittanje* zelf om den voorrang dingen. Om dan het evenwigt van den handel naar den kant van het Ryk op den duur te doen

over-

(*) Dit is ook gebeurd door de betere vereniging en de pogingen der Volkplantingen, onderfteund door de magt van *Groot Brittanje* zelf; zo dat *Kanada* overveldigd en door den laaftten vrede geheel aan de *Engelfchen* afgeftaan is. F.

overflaan, en ter bereiking van verfcheiden andere oogmerken, is het verboden, Handwerken in *Amerika* aan te leggen; goud of zilvernynen te zoeken, ten zy men het gevonden goud of zilver regelrege naar *Engeland* zende; op enige plaats handel te dryven die niet onder 't gebied van *Groot Brittanje* staat, enige zekere plaatsen maar uitgenomen: en vreemde fchepen mogen niet in de *Amerikaanfche* havens komen. Deze en diergelyke bepalingen maken dat de *Amerikaanfche Engelschen* minder liefde voor hun oorfpronglyk Vaderland krygen, en deze onverschilligheid wordt vergroot door de menigte van vreemdelingen, als *Duitfchers*, *Hollanders* en *Franfchen*, die hier geveftigd zyn. Voeg hierby dat vele menfchen nooit te vreden zyn met het gene zy bezitten, hoe aanzienlyk dat ook zy, altyd meerder willende winnen, en naar verandering haken; en dat hunne al te grote vryheid en weelde hen tot onbandigheid brengt.

ENGELSCHEN, zelfs die uit *Europa* herwaards overgekomen waren, hebben my verteld, dat binnen dertig of vyftig jaar de Volkplantingen in *Amerika* magt genoeg hebben zullen om enen staat op zig zelven te maken, en volkomen onafhanklyk van *Oud Engeland* te zyn. Maar gelyk de gehele kuft open legt, en de binnenlanden door de *Franfchen* ontruft worden, dwingen deze gevaarlyke vyanden in oorlogstyden de Volkplantingen hare verbindteniffen met haar Vaderland te onderhouden. De *Amerikaanfche* Regering heeft derhalven ene genoegzame reden van de *Franfchen* in *Kanada* als het gefchikfte middel aan te zien om de Volkplantingen by haren pligt te houden. Maar ik ben reeds te ver van myn ftuk afgedwaald; ik keer derhalven weder naar *New York*.

DE afwyking der Naald is in die Stad door *Philip Well*, eerften Ingenieur van *New York*, in het jaar 1686. bevonden 8. gr. 45. min. Afwyking der Naald. Maar in 1723. was zy maar 7. gr. 20. min. volgens de waarnemingen van den Gouverneur *Burnet*. Waaruit wy befluiten mogen, dat in agtendertig jaren de Naald omtrent 1. gr. en 25. min. dat is omtrent 2. min. ieder jaar, nader aan het ware noorden komt. De Heer *Alexander*, een man van veel kennis in de Starre- en Wiskunde, verzekerde my uit verfcheiden waarnemingen, dat in het jaar 1750. den 18. September de afwyking gerekend wierd te zyn 6. gr. 22. min.

DAAR zyn twee Drukkeryen in de Stad; en alle week komen 'er *Engelfche* koeranten uit, die het nieuws van de gehele wereld bevatten. Drukkeryen.

DE winter is hier veel geftrenger dan in *Penfylvanie*, en byna zo hard als in sommige delen van *Zweden*, dog hy duurt niet zo lang als by ons; de lente begint hier vroeg en de herft laat. Des Zomers is de hette onmatig. De meloenen zyn op het open veld reeds ryp in 't begin van Augultus, daar wy ze onder glazen en op hete bedden nauwlyks op dien ryd tot rypheid brengen kunnen. Ik kan de koude van den winter

niet juist bepalen, zynde alle de waarnemingen gemaakt volgens Thermometers die in huis hingen, en die de buitenlucht niet aanraken kon. De sneeuw blyft enige maanden leggen; en men bedient zig hier van sleden, gelyk in *Zweden*, dog men maakt ze wat te groot. De Rivier *Hudson* is omtrent aan haren mond ene *Eng.* myl breed. Het verschil tusschen het hoogste en 't laagste water is daar tusschen de zes en zeven voet. Het water is zeer brak; en met dat al blyft het ys daar niet alleen ene, maar dikwyls verscheiden maanden zitten. Het is somtyds meer dan twee voet dik.

Mug-
gen.

Water-
meloc-
nen.

Sa-
cbems.

Hollan-
ders te
New
York.

De *Muggen* zyn hier dikwyls zeer lastig. Zy komen met het hoi naar de Stad, dat op de lage landen gewonnen wordt, die geheel en al van het zoute water doortrokken zyn; of volgen het vee, als het 's avonds t'huis komt. Ik heb in my zelven en in anderen ondervonden hoe zeer dit kleine gedierte iemant in enen nacht mismaken kan. De *watermelocnen*, die men digt by Stad aankweekt, groeyen zeer weelderig. Zy zyn uitmuntend en beter dan ergens anders in *Noord Amerika*, schoon zy op 't openveld geplant worden, en zonder op een warm bed gestaan te hebben. Ik zag in September 1750. ene watermeloen aan het huis van den Gouverneur *Clinton*, die 47. *Eng.* ponden woog, en by enen Koopman alhier ene die 42. pond zwaar was. Egter hield men deze twee voor onder de grootsten te behoren die men hier kon aantreffen.

In 't jaar 1710. reisden van hier vyf Koningen, anders *Sachems*, van de *Iroquoizen* naar *Engeland*, om Koningin *ANNA* tot een verbond met hun tegens de *Franfchen* te bewegen. Ik zal my niet ophouden met hunne namen, kleding, het onthaal dat zy aan het Hof kregen, hunne gesprekken met de Koningin; dit alles is uit andere boeken bekend. De Koningen of *Sachems* der *Wilden* hebben gemeenlyk geen groter gezag over hun dan een Schout in zyn gebied, en veelyds nog minder. Op myne reizen door hun Land had ik noit gelegenheid myne opwagting by enen dezer *Sachems* te gaan maken, want die Heren kwamen onverzogt uit eigen beweging het eerst aan myn verblyf, op hoop van een glas brandewyns of twee te krygen, daar zy boven alles veel werks van maken.

De eerste Volkplanters in *New York* waren de *Hollanders*. Wanneer de Stad en haar regtsgebied door de *Engelschen* ingenomen, en in verruiling tegens *Suriname* by den vrede afgestaan werd, bleef het den ouden Ingezetenen vry te *New York* te blyven en alle de voorregten en vryheden te genieten, die zy van te voren bezeten hadden, of met alle hunne goederen te verrekken. De meesten verkozen het eerste; en dit is de reden dat het grootste getal van de Ingezetenen dezer Stad en Provincie *Hollanders* zyn, die, byzonderlyk de oude lieden, nog hunne moedertaal spreken, schoon zy allengskens hunne zeden beginnen te ver-

ver-

veranderen, vooral in de Stad en daar dicht by, want de jonge lieden spreken meest *Engelsch*, gaan in de *Engelsche* kerk, en zouden het zelfs kwalijk nemen, als men ze *Hollanders* en niet *Engelschen* noemde.

Scitoon de Provincie van *New York* lang voor *Pensylvanie* door *New York* *Europers* is bewoond geweest, is egter die laatste Provincie veel meer bevolkt. Men kan dit niet toeschryven aan de natuur van den grond, want die is te *New York* zeer goed, maar zie hier wat men wil dat de reden hier van is. Onder de Regering van Koningin *Anna*, omtrent het jaar 1709. kwamen vele *Duitschers* herwaards en verwierven land om zig neertezetten. Na dat zy hier enigen tyd gewoond, huizen en kerken gebouwd, en koorlanden en weiden aangelegd hadden, wierden hunne vryheden verkort, en men ontzette ze, onder verschillende voorgevens, van een gedeelte hunner bezittingen. Dit maakte hen gaande. Zy keerden ten laatste geweld met geweld, en sloegen de zulken die hen van hun eigendom beroven wilden. Dog de Regering nam dit zo euvel op, dat de yverigsten uit de *Duitschers* by den kop gevat, hard gehandeld en zwaar gestraft werden. Dit verbitterde de overigen zo zeer, dat de meesten hunne huizen en goederen verlieten, en naar *Pensylvanie* weken, waar zy zeer wel ontvangen wierden, en ene aanzienlyke uitgestrektheid lands verwierven, nevens vele voorregten, die altyd duren moesten. Hiermede niet voldaan, schreven zy aan hunne nabestaanden en vrienden in *New York*, en raadden hen van, zo zy oit naar *Amerika* dagten, overtekomen, niet naar *New York* te gaan, waar de regering niet deugde. Deze raad had zulk enen invloed, dat de *Duitschers*, waarvan 'er in 't vervolg een zeer groot getal naar *Amerika* gingen, altyd *New York* vermydden, en allen zig naar *Pensylvanie* begaven. Somtyds gebeurde het dat zy gedwongen waren met schepen naar *New York* geschikt over te komen, dog zy waren nauwlyks daar aangeland, of zy haastten zig naar *Pensylvanie* te gaan, in 't aanzien van alle de Inwoonders van *New York*.

Dog 'er kan nog ene tweede oorzaak gegeven worden van het gebrek aan volk in *New York*. Toen de *Hollanders* by den vrede met *Engeland* de vryheid kregen van alle hunne voorregten zonder de minste bepaling te blyven genieten, nam ieder van hun een zeer groot stuk lands in bezit, en verscheidenen van de hoofden der magtigste huisgezinnen maakten zig meester van ene uitgestrektheid lands, die groot genoeg zou geweest zyn voor een geheel kerspel. En daar de meesten van hun zeer ryk waren, bewoog hen de nyd dien zy jegens de *Engelschen* hadden, om hunne landen niet dan tot enen buitensporigen prys aan dezelve te willen verkopen, het welk hunne nakomelingen slipelyk zyn nagevolgd. Dus hebben de *Engelschen* en andere Vreemdelingen weinig aan-

moediging om zig hier nedertezetten. Integendeel hebben zy in de andere Provincien gelegenheid genoeg om landeryen beter koop te krygen, en met groter veiligheid voor hun zelveu. Dus is het geen wonder dat zo vele delen van *New York* onbebouwd leggen en naar woesteynen gelyken. Dit voorbeeld toont aan hoe zeer een misflag in de regering de bevolking benadelen kan.

Vertrek van *New York* naar *Philadelphia*. DEN 3. November gingen wy omtrent den middag weder van *New York* op reis, en onzen togt vervolgende kwamen wy den 5. te *Philadelphia* aan.

Appelen vroeger ryp in *Pensylvanie* dan in *New York*. In den omtrek dier Stad had het volk al ene maand geleden hunnen Cyder gemaakt, waartoe zy genoodzaakt waren omdat de appelen zo ryp waren dat zy afvielen. Maar op onze reis door *New York* zagen wy de menschen daar eerst aan bezig. Dit is een duidelyk bewys dat de appelen in *Pensylvanie* eerder ryp worden dan in *New York*; maar of dit van den grond, of van de groter hette in *Pensylvanie*, of van ene andere oorzaak komt, kan ik niet zeggen. Dog het zo vroeg maken van den Cyder heeft geen het minste voordeel in; integendeel, de ondervinding heeft geleerd dat het beter is hem later in 't jaar te maken, wordende de grote hette gehouden de gifting te beletten.

Polecat. DAAR is een viervoetig dier zeer gemeen, niet alleen in *Pensylvanie*, maar ook in andere gewesten van *Zuid* en *Noord Amerika*, by de *Engelschen Polecat* (*) genoemd. In *New York* noemen zy het gemeenlyk *Skunk*. De *Zweden* heten het *Fiskatte*, om zynen vreeslyken stank. De *Franschen* in *Kanada* geven het den naam van het *stinkend dier* of het *Duivelskind*. (†) Enigen heten het ook *Pekau*. De Heer CATESBY (§) heeft het beschreven, en naar het leven afgebeeld. Dit dier gelykt veel naar den Marter, is omtrent van dezelve grootte en gemeenlyk zwart. Op den rug heeft het ene streep die in de langte loopt, en twee anderen op ieder zyde, die met de eerste gelykwydig lopen. Somtyds, dog zeer zelden, ziet men 'er die geheel wit zyn. Op onze terugreis naar *Philadelphia* zagen wy 'er een dat door de honden doodgebeten was. En naderhand had ik vele gelegenheden van het te zien, en van zyne eigenschappen te horen spreken. Het houdt zyne jongen zo wel in holle bomen als in gaten onder den grond. Het klimt zeer vlug op de bomen, is een groot vyand van 't gevogelte, breekt de eijeren en vreet de kiekens op, en als het in een hoenderhok kan komen vernielt het al wat 'er in is.

Dit

(*) Dat is *Bunsem*. (†) *Bête puante. Enfant du Diable*.

(§) *Nat. Hist. of Carol.* vol. 2. p. 62. tab. 62. onder den naam van *Putorius Americanus striatus*. LINNÆUS noemt het *Viverra putorius*.

Dit dier heeft ene eigenschap waardoor het vooral bekend is. Wanneer het door menſchen of honden vervolgd wordt, loopt het zo ſchielyk als het kan weg, of kloutert op enen boom, maar als het zo bezet is dat het niet ontfnappen kan, verdedigt het zig met zyn pis. Sommigen denken dat het dit doet met zynen ſtaart te bepiſſen, en dan denzelven zo ſchielyk en met zo veel kragt te ſlingeren dat de pis naar alle kanten 'er uitvliegt; maar anderen zyn van mening dat het zyn pis zonder het behulp van den ſtaart zo ver zenden kan. Voor my ik vind het eerſte het waarſchynlykſt; want ſommige geloofwaardige lieden hebben my verzekerd dat, ſchoon zy meer dan agtien voet van het dier aſftonden, hunne aangezigten geheel en al nat geworden zyn. Zyn pis heeft zulk enen ſtank dat 'er niets by kan vergeleken worden, omtrent gelyk, dog veel ſterker, als het *Geranium Robertianum* van LINNÆUS. Wanneer men omtrent hem komt als hy zyn' ſtank laat ruiken kan men enigen tyd nauwlyks adem halen, en het is of men ſlikken zou. Heeft men het ongeluk de pis in het oog te krygen, zo loopt men gevaar dat te verliezen. Vele honden, die op de jagt den *Polecat* yverig vervolgen, lopen weg zodra zy nat gemaakt worden; evenwel als zy van 't rechte ras zyn, zullen zy 't niet opgeven, voor dat ze hem gevangen en doodgebeten hebben; dog, zy zyn genoodzaakt nu en dan hunne neuzen in den grond te ſteken om adem te ſcheppen.

EEN kleeid, dat door dit dier is nat gemaakt, behoudt den ſtank meer dan ene maand, ten zy men het vierentwintig uren onder varſche aarde leggen late, want dan gaat 'er de reuk grotendeels af. Als men de pis op zyne handen of het aangezicht gekregen heeft, wryft men die ook met loſſe aarde, en ſommigen hebben hunne handen een uur lang in den grond gehouden. Waſſchen helpt zo ſchielyk niet. Een zeker Man van aanzien, door den *Polecat* nat gemaakt, ſtonk zo ſchrikke-lyk, dat, toen hy in huis kwam, de menſchen 'er uitliepen, of hem den ingang weigerden. Honden, die op de jagt der *Polecatten* geweest zyn, ſtinken enige dagen daarna nog zo dat men ze in huis niet verdragen kan. Te *Philadelphia* zag ik eens op enen marktſdag enen hoop volks met ſtenen naar enen hond goyen, die waarſchynlyk het ongeluk gehad had van dit dier te na gekomen te zyn. De Reizigers worden dikwyls in de boſſchen van dien reuk gekweld, zo dat men ſomtyds den neus moet toehouden. Als de wind van de plaats komt daar de *Polecat* geweest is, by nacht of in grote ſtilte, is de ſtank des te geweliger.

IN den winter van 1749. kwam een *Polecat*, gelokt door den reuk van een dood lam, digt by een huis daar ik dien nacht ſliep. De honden het dier terſtond nazettende, gebruikte het zyne gewoon-ly-

lyke wapenen om zig van hun te ontfiaan. Het gelukte; de honden hadden genen luft hunne jagt te vervolgen. Hy maakte zulk een ftank, dat, fchoon ik op enigen aftand 'er van daan was, ik 'er byna van ftikte, en het vee vond hem ook zo onaangenaam dat het begon te bulken. Allengskens verdween hy egter. Tegens het einde van dat jaar kwam een dezer dieren in onzen kelder, dog men vernam genen ftank, want dien geeft hy niet van zig ten zy in nood. De Keukenmeid evenwel merkte enige dagen agter malkander dat 'er van het vleefch gegeten was, en, denkende dat het de kat gedaan had, ftopte zy de toegangen toe. Maar den volgenden nagt wierd zy wakker van een yfelyk geweld in den kelder. Zy ging 'er naar toe, en, fchoon het donker was, zag zy een dier met twee glinfte-rende ogen, die als vuur fchenen te branden. Zy greep egter moed, en floeg het dood. Dog toen het beeft regt benauwd begon te worden, vervulde het den kelder met enen zo afichuwelyken reuk, dat niet alleen de Meid gedurende enige dagen 'er ziek van was, maar dat ook brood, vleefch en andere eetwaren, die in den kelder ftonden, 'er zo van doordrongen werden, dat men het alles weg werpen moest.

Uit een voorval dat een myner kenniffen te *New York* had, maak ik op, dat de *Polecat* of niet altyd zeer fchuw is, of dat hy zeer fterk flapen moet. Deze Man, op enen zomeravond in de fchemering uit het bofch komende, meende dat hy ene plant voor zig zag ftaan, en, die willende afplukken, wierd hy op eenmaal van den *Polecat* befift, die op den grond zat en zynen ftartaat om hoog hield. Dit had den Man doen denken dat het ene plant was. Hy had vele moeite zig van dien geur te ontdoen.

Mak ge- Schoon deze dieren zo onaangenaam een gezelfchap kunnen zyn, plegen dog fomtyds de *Engelfchen*, *Zweden*, *Franschen* en *Wilden* ze maakt. te temmen. Zy volgen dan hunne Meefters gelyk als honden, en bedienen zig! noit van hunne wapenen, ten zy men ze flaat of bang maakt. De Wilden eten hem. Maar wanneer zy hem de huid afrekken, fnyden zy 'er de blaas uit, om voortekomen dat het vleefch een kwaden fmaak kryge. Ik heb ook *Engelfchen* en *Franschen* gefproken, die Zyn verzeckerden 'er van gegeten te hebben, en dat het niet kwalyk fmaakt. vleefch. Zy vergeleken het by 't vleefch van een fpeenvarkentje. De *Europers* De huid. gebruiken de huid, die grof en langhairig is, niet, maar de *Wilden* be-reiden ze, latende 'er het hair aan, en maken 'er tabaksbeurzen van, die zy voor het lyf dragen.

Byzon- DEN 6. November tegen den avond ging ik naar het landgoed van den derheden Heer *Bartram*. Ik vond iemand by hem die in *Karolina* woonde, en my vercheiden' byzonderheden aangaande dat Land mededeelde, waar- de *Karo- van ik 'er enigen ga gewagen.* lina.

TEER,

TEER, Pek en Ryft zyn de voornaamfte voortbrengfels van dat geweft. Voort-
 De grond is zeer zandig, en dus waffen 'er vele pyn- en dennebomen, breng-
 waaruit men de Teer maakt. Men neemt daar gemeenlyk zulke bomen fels.
 toe die van zelve dood gegaan zyn. Men weet daar niet, gelyk in Teer.
Ooft Botbnie, de bomen tot het Teerbranden op zulk ene wys te ge-
 bruiken, dat men 'er den baf op ene, en fomtyds aan verfehiden' zy-
 den, eerft affchilt. Op fomnige plaatfen in *Karolina* neemt men hier
 toe ook de takken. Het branden en koken gefchiedt, gelyk my de man
 het befchreef, op de zelve wys als in *Finland*. De Pek wordt uit de
 Teer op deze wys gemaakt. Men graaft enen kuil, en befmeert dien van
 binnen met klei, hier giët men de Teer in, en maakt 'er een vuur rondom,
 dat men brandende houdt tot dat de Teer de ftevigheid van de Pek verkren-
 gen heeft. Daar wierden in *Noord Amerika* twee foorten van Teer
 gemaakt. Het eerfte is de gemene Teer, dezelve daar ik zo even van
 gefproken heb, en die uit de fiammen, de takken en de wortelen van zulke
 dennebomen gemaakt wordt, die al van zelve fterk uitgedroogd wa-
 ren, het welk in dit Land de gebruyklykte wys is. Het andere foort
 maakt men dus. Men fchilt de bomen aan enen kant en laat ze zo een
 jaar ftaan, gedurende het welk de harft uit de fcheuren voor den dag
 komt. Dan velt men den boom, en brandt hem tot Teer. En dit is
 de *Groene Teer*; niet dat zy groen van kleur is, want de beide foor-
 ten hebben byna dezelve kleur, maar omdat zy uit groene bomen ge-
 maakt wordt, daar men de gemene Teer uit dorre bomen brandt. Het
 branden gefchiedt even als in *Finland*. Men gebruikt alleen de zoge-
 naamde Zwarte Dennen, want de Witten zyn hier niet goed toe. Daar-
 entegen zyn zy voor maften en planten uitmuntend. De groene Teer is
 duurder dan de gemene. Men klaagt reeds overal dat de Dennebosfchen
 op deze wys geheel vernield worden.

DE *Ryft* wordt in *Karolina* fterk geplant. Zy ftaagt het beft op moe- Ryft.
 raffe gronden, die onder water gezet kunnen worden, en rypt daar
 het vroegft. Waar men zulk enen grond niet vinden kan moet men enen
 drogen nemen, dog daar is de *Ryft* zo goed niet. De grond moet noit
 gemift worden. In *Karolina* wordt de *Ryft* in het midden van April ge-
 zaid en is ryp in September. Men plant ze op ryen gelyk de erwten, en
 moet omtrint vyftien duim tuffchen de ryen open laten. Zo dra de plant
 opkomt zet men 't land onder water. Dit bevordert niet alleen het
 groeyen van de *Ryft*, maar doodt ook al het onkruid, zo dat 'er niet be-
 hoeft gewied te worden. Het ftrou van de *Ryft* wordt voor een uit-
 muntend voedfel voor het vee gehouden, dat het ook gaarn eet. De
Ryft vereifcht ene hete lugftreck, en daarom wil zy in *Virginie* niet op-
 nemen, en nog minder in *Penfylvanie*; de winters zyn in die geweffen

te koud en de zomers te kort. Men weet in *Karolina* niet hoe van de Rysf *Arrak* te maken. *Zuid Karolina* brengt de meeste Rysf, en *Noord Karolina* de meeste Teer voort.

Oester-
schalen
in den
grond. De zelve Man verhaalde ook, dat hy onder in enen put vele oester-
schelpen gevonden had, wel zeventig *Eng.* mylen van de zee en vier van
ene rivier. Zy lagen op ene diepte van veertien voeten. Het water
van den put was brakagtig, dog dat van de rivier zoet. By het zetten
van enen zaagmolen, anderhalve myl van ene rivier, had hy eerst zand,
en toen klei gevonden, die vol zat van oesterfchalen. Daar onder vond
hy vele sneppen van zeevogels, zo als hy ze noemde, die al geheel ver-
steend waren. Dit zyn vermoedelyk *Glossopetra* geweest.

Vossen. MEN vindt in de *Engelsche* Volkplantingen twee soorten van *Vossen*,
het ene grauw en het andere ros. Maar in 't vervolg zal ik nog van an-
deren spreken, die men somtyds in *Kanada* verneemt. De grauwe Vos-
sen heeft men hier altyd. Zy zyn in *Pensylvanie* en de zuidelyke Pro-
vincien gemeen, maar vry zeldzaam in de noordelyken, waarom de *Fran-
schen* in *Kanada* ze *Virginische Vossen* noemen. Zy doen geen kwaad
aan de lammeren, maar roven het gevogelte weg als zy maar kunnen.
Egter schynt men ze niet voor een zeer schadelyk dier te houden, want
'er staat gene beloning op het doden derzelven. De Hoedemakers zoe-
ken hunne vellen sterk, en gebruiken het hair. Ook voert men 'er kle-
deren mede. Het vet gebruikt men tegens allerlei py in de lededen. Men
wil dat zy zo hard niet lopen kunnen als de rossen. Zy worden somtyds
tam gemaakt, dog men houdt ze altyd vast gebonden. De Heer CA-
TESBY heeft dit soort van Vossen beschreven en met zyne kleuren natuur-
lyk afgebeeld. (*) Een van deze vellen kosten in *Pensylvanie* twee
schellingen en zes *pence*.

Rosse
Vossen. DE Rosse Vossen zyn hier schaarsch, en volkomen de zelve met de
Europische. De Heer *Bartram* en verscheiden anderen verzekerden
my, dat, volgens het algemene getuigenis der *Wilden*, dit soort voor
de aankomst der *Europeanen* hier niet bekend geweest is. Maar aan-
gaande de wys waarop zy hier gekomen zyn heb ik twederley berigt.
De Heer *Bartram* heeft van de Inlanders gchoord, dat deze Vossen niet
lang na de aankomst der *Europers*, kort na enen zeer kouden winter,
waarin de gehele zee noordwaards aan toegevroren was, het eerst ver-
schenen. Waaruit men wilde opmaken dat zy misschien uit *Groenland*
of de noordelyke delen van *Asia* of *Europa* over het ys gekomen waren.
Dog de Heer *Evans* en anderen verzekerden my, dat het volgende be-
rigt daarvan ook gegeven wierd. Een ryk Heer uit *Nieuw Engeland*,
die een groot liefhebber van 't jagen was, bragt een groot getal Vos-
sen

(*) *Nat. Hist. of Carol.* Vol. 2. p. 78. tab. 78.

fen uit *Europa* over, en liet ze op zyn landgoed lopen, op dat hy het vermaak van de Vosseljagt mogt konnen nemen. (*) Dit zou reeds in het begin gebeurd zyn dat *Nieuw Engeland* door de *Europeanen* bevolkt werd. Van die Vossen zouden alle de Roffe Vossen, die 'er zyn, afkomstig wezen. Zy worden nu onder de schadelijke dieren gerekend, want zy vergenoegen zig niet, gelyk de Grauwen, met gevogelte, maar vreten zelfs de lammeren op. Om deze reden is 'er in *Pensylvanie* ene beloning van twee schellingen beloofd aan hem die enen ouden, en van ene schelling aan hem die enen jongen vos doodt. In de andere Provincies is het zelve vastgesteld. Hun vel wordt zeer gezogt en is even zo duur als dat van de Grauwe Vossen.

DAAR zyn hier twee verscheidenheden van *Wolven*, die egter van *Wolven*. het zelve soort schynen te zyn, sommigen zyn geelagtig of helder grauw, en de anderen zwart of donkerbruin. De oude *Zweden* verhaalden dat in hunne kindfcheit, en nog meer by de aankomst hunner vaderen, 'er ontzaglyk vele wolven in het land waren, en dat men alle nagten hun gehuil hoorde. Ook verscheurden zy dikwyls schapen, varkens en ander klein vee. Omtrent den tyd dat de *Zweden* en de *Engelschen* zig hier neder gezet hadden, wierden ook de *Wilden* van de kinderzichte aangeraast, ene kwaal die zy van de *Europeanen* overerfden, en waarvan zy van te voren niets wisten. Vele honderden stierven 'er van, en de meeste *Wilden* van het toen zogenaamde *Nieuw Zweden* kwamen 'er door om. Op dien tyd kwamen de *Wolven*, gelokt door den stank van zo vele lyken, in zulke menigte te voorschyn, dat zy alle die lyken verslonden, en zelfs de arme zieke menschen in hunne hutten aantastten, zo dat het klein getal dat nog gezond was genoeg te doen had met ze

Kinder-
zichte
onder de
Wilden.

Q 2

weg-

(*) Geen van deze berigten is voldoende, en daarom ben ik van oordeel, dat deze Roffe Vossen oorspronklyk uit *Asia* zyn gekomen, waarfchynlyk van *Kamschatka*, waar dit soort gemeen is; dog dat dit al lang geleden gebeurd is, en dat zy zig dus allengskens in *Amerika* verspreid hebben. Misschien is het waar dat de *Wilden* ze nooit vernomen hebben voordat zig de *Europers* hier nederzetterden; dog dit kan daarvandaan gekomen zyn dat zy van te voren geen gebruik van derzelver vellen wisten te maken. Dog toen die begonnen gezogt te worden, leiden zy 'er zig op toe om 'er op te jagen, en, daar zy ze van te voren weinig gezien hadden, hielden zy ze voor iets nieuws. Het geen dit nog bekrachtigt is, dat toen de *Ruffen* onder den Kommandeur *Bering* op de Westkust van *Amerika* landden, zy vyf Roffe vossen zagen, die zo mak waren dat zy in 't geheel niet bang voor menschen schenen. Nu dit zou zeer wel te begrypen zyn, als wy ons voorstellen dat zy gedurende verscheiden' geslagten op ene plaats geweest zyn, waar zy door niemand gestoord wierden. Dog het zou niet wel te begrypen zyn, als wy ze afkomstig veronderstellen uit een Land waar vele Inwoonders zyn, gelyk als omfreeske *Kamschatka*, en daar zy gewoon waren gejaagd te worden. F.

wegtejagen. Maar federt dien tyd zyn ze verdwenen, zo dat men ze zelden ziet, en het gebeurt weinig dat zy enig kwaad doen. Dit fchryft men daaraan toe, dat het land nu beter bebouwd wordt, en dat men 'er velen van doodt. Maar hoger op in 't Land, waar het zo wel niet bebouwd wordt, zyn ze nog overvloedig. Op de kuffen van *Penfyvanie* en *New Jerfey* blyven de fchape 's nagts over in 't veld, zonder dat men voor de Wolven vreesft. Egter is 'er ene beloning beloofd van twintig fchellingen in *Penfyvanie* en van dertig in *New Jerfey*, aan hem die enen doden Wolf levert, en hy behoudt daarenboven het vel. Daar zyn voorbeelden dat deze Wolven zo mak als honden gemaakt zyn.

Wilde Stieren. DE wilde *Stieren* houden zig voornaamlyk in de bosfchen van *Karolina* op. De Inwoonders jagen 'er veelyds op, en zouten het vleefch in, gelyk gemeen osfveleefch, en geven het hunnen Dienftboden te eten. Dog de huid is van weinig nut, hebbende te wyde poren om ze tot fchoenen te gebruiken. De arme menfchen egter flapen op deze huiden in plaats van bedden.

Planten. HET *Viscum filamentofum*, (*) wordt in *Karolina* overvloedig gevonden. De Inwoonders gebruiken het als ftrou in de bedden, en tot opfchik voor de paarden. Het vee houdt 'er veel van. Ook is het goed om in te pakken.

HET *Spartium scoparium* (†) wies in den tuin van den Heer *Bartram*, uit zaad dat hy uit *Engeland* gekregen had. Hy zeide, dat hy 'er verfecheiden planten van had gehad, dog dat ze van de koude geftorven waren. Evenwel waft het in *Zweden* in het wild.

Truffels. Ook had die Heer enige *Truffels*, (§) die hy uit enen zandigen grond in *New Jerfey* gekregen had, waar zy overvloedig zyn. Hy vertoonde ze aan zynen Vriend uit *Karolina*, en vroeg hem of zy de *Tukkaboo* der *Wilden* waren. Dog deze zeide van neen, en voegde 'er by, dat, fchoon de *Truffels* in *Karolina* zeer gemeen waren, hy ze egter noitan anders dan in melk tegens den buikloop had zien gebruiken. Maar van de *Tukkaboo* gaf hy ons de volgende befchryving. Zy waft in vele poelen en moeraffen in menigte. De varkens wroeten hare wortels op. De *Wilden* in *Karolina* zoeken ze ook op, terwyl zy door de bosfchen zwerven, drogen ze in de zon, malen ze, en bakken 'er brood van. Zo lang de wortel nog varfch is heeft hy enen brandigen en wrangen fmaak, dog die gaat 'er by het drogen af. Naar deze eigenfchappen te oordeelen, zou het de *Arum Virginianum* (**) zyn.

Tukkaboo.

NA den maalyd keerde ik weder naar de Stad.

VE-

(*) Een foort van *Marentak*, of bygewas op de bomen.

(†) LINN. Sp. Pl. p. 709. (§) *Lycoperdon Tuberosum* LINN.

(**) LINN. Sp. Pl. p. 966. Vergelyk hier mede wat in 't vervolg van de *Tubim* en *Tukab* zal gezegd worden.

VELE *Engelfchen* en *Zweden* houden hier *Byen*, die hun jaarlyks een *Byen*. tamelyk voordeel aanbrengeu. Zy flagen hier zeer wel. Het wafch wordt het meeft aan de Kooplieden verkoft, dog de honig gebruiken de Eigenaars zelveu. In 't algemeen wierd 'er vaftegefeld dat de gemene *Byen* voor de aankomft der *Europeanen* niet in *Noord Amerika* bekend waren, maar dat de *Engelfchen* ze het eerft hebben medegebragt. Ook verklaren de *Wilden* dat hunne ouders noit enige *byen*, 't zy in de bofchen, 't zy ergens anders gezien hebben, voor dat de *Europeanen* hier enigen tyd geveftigd waren geweest. Ook hebben zy 'er genen anderen naam voor dan die van de *Engelfche Vlieg*. Tegenswoordig zyn zy zeer menigvuldig in het Land. Egter heeft men opgemerkt dat de *Byen*, wanneer zy zwermen, zig altyd naar het zuiden en noit naar het noorden verfpreden. Het fchynt dat zy de landen de laafte ftreek uit gelegen zo goed niet vinden voor haar geftel. Zy kunnen 't in *Kanada* niet houden, en fterven daar allen des winters. Het fcheen my toe dat zy in *Amerika* wat kleinder waren dan in *Zweden*. Tot nog toe heeft men ze niet in de bofchen aan genen kant de *Blauwe Bergen* gevonden, het welk my in de gedagte beveftigt dat zy hier onlangs eerft zyn overgebragt. Door iemant wierd aan den Heer *Bartram* verhaald, dat hy op zyne reizen in de bofchen een ander foort van *Byen* gevonden had, die, in plaats van den honig en het wafch in huisjes verdeeld te houden, die beiden onder een vermengd in enen zak by zig droegen. Dog dit berigt vereifcht opheldering en bekragtiging.

ALLE de oude lieden in *Amerika* geboren, die ik over deze zaak onderhield, ftemden hierin overeen, dat 'er tegenswoordig op ver na zo veel eerbaar gevogelte niet was als voorheen toen zy kinderen waren, en dat deze vermindering zigbaar was. Zy zeiden zelfs, dat zy reeds 'er hunne ouders over hadden horen klagen, in wier jonge jaren de bayen, rivieren, en poelen van allerhande watervogels, als ganzen, enden, en diergelyken, vol waren. Dog tegenswoordig ziet men 'er fomtyds niet enen enkelden vogel op. Voor zefftig of zeventig jaar, kon een enig man wel tagtig enden op enen morgen fchieten, en thans ftaat men dikwyls te vergeefs op te paffèn dat 'er een enige kome. Een negentigjarige *Zweed* verzekerde my, dat hy in zyne jeugd eens dricentwintig enden in enen fchoot gedood had. Zulk een geluk zal thans niemant hebben; en men moet dikwyls enen gantschen dag lopen om 'er twee of drie te zien. De Kraanvogels (*) kwamen in dien tyd by honderden

Vermin-
dering
van ge-
vogelte.

Q 3

in

(*) Toen Kapitein *Amadas*, de eerfte *Engelfchman* die oit in *Noord Amerika* landde, voer aan land zette, vloog 'er, om zyne eigene woorden te gebruiken, zulk een troep *Kranen*, meeft allen wit, op, onder zulk een gefchreuw, dat het door den weergalm verdubbeld zynde geleek als of 'er een gebeel leger van menfchen bard op fchreuwde. F.

in 't voorjaar over, dog tegenwoordig maar weinig. De wilde Kalkoenen en de Patryzen waren voorheen met grote troepen in de bosschen. Maar tegenwoordig is men moede van 't lopen eer men enen enkelden vogel kan doen opstaan.

HET is niet moeilijk de reden van deze vermindering uitte vinden. Voor de aankomst der *Europeanen* was het land onbebouwd en vol zware bosschen. De weinige *Wilden*, die hier woonden, stoorden de vogels zelden. Zy dreven genen handel onder zig. Zy kenden nog yzer, nog buskruid. Het honderdste gedeelte van de vogels, die toen daar zo menigvuldig waren, was overvloedig om het klein getal Inwoonders te voeden. En wanneer men daarby bedenkt hoe veel tyds zy besteden moesten om hunne kleine Maislanden te bebouwen, om te visschen, om op bevers, herten, beren, en ander wild te jagen, zal men ligt begrypen dat zy weinig om het storen van 't gevogelte denken konden. Maar sedert de aankomst van zo vele *Europeanen* zyn de zaken geheel veranderd. Het land is wel bevolkt, het gevogelte is gedeeltelyk gedood, gedeeltelyk verjaagd: in de lente worden de eyeren, en de oude en de jonge vogels zonder onderscheid, weggenomen, dewyl 'er gene schikkingen gemaakt zyn die zulks beletten. En zo 'er al gemaakt waren, zou de geest van vryheid, die hier sterk heerfcht, dezelve weinig doen in agt nemen. Maar schoon het eetbaar gevogelte zeer verminderd is, zyn 'er anderen die eer vermeerderd zyn. Dit kan men eigenlyk het meest zeggen van een soort van Krayen, by de *Engelschen Zwarte Vogels* (*) en by de *Zweden Maisdieven* genoemd. Ook hebben zig de Eekhoorns zeer vermenigvuldigd, welken zo wel als de evengenoemde vogel op Mais azen, of ten minsten 'er zeer op gesteld zyn. Naar mate nu de bevolking toeneemt, vermeerderd de bouw van de Mais; gevolglyk wordt het voedsel van dit gedierte vermenigvuldigd. Voeg hierby, dat men het zelve zelden eet, en dus niet hindert zig te vermenigvuldigen. Ook zyn 'er nog andere vogels welken men niet eet, die tegenwoordig byna al zo talryk zyn als zy voor de aankomst der *Europeanen* waren. De klagten over 't verminderen van het eetbare gevogelte waren doorgantfch *Noord Amerika* gemeen.

En van
den
visch.

OUDE lieden hadden met den visch even het zelve als met het gevogelte zien gebeuren. In hunne jeugd waren de bayen, rivieren, en poelen zo vol van visch dat men in enen trek 's morgens vroeg gedaan zo veel ving als een paard slepen kon. Maar tegenwoordig zyn de zaken geheel veranderd; men vischt dikwyls met al zyn want enen gantfchen nagt voor genoegzaam niets. De oorzaken van deze vermindering

(*) *Blackbirds*, eigenlyk *Sbining birds*, glinsterende vogels. F. LINNÆUS noemt dezen vogel *Gracula Quiscalus*.

ring in den vifch zyn gedeeltelyk dezelve als die van de vermindering van het gevogelte, vifschende men nu geduriger en op meerderhande wyzen dan te voren. De talryke molens op de beekjes en rivieren brengen hier toe ook iets by, want men heeft opgemerkt dat de vifch de rivieren opzweemt om zyne kuit in stille wateren te fchieten, en dat als hy werken ontmoet die zynen voortgang fluiten, hy terug keert en nimmer wederkomt. Dit verzekerde my een ryk man van *Boston*. In een zeker water van zyn' vader pleegt men des winters en byna ook den gehelen zomer door een zeker foort van Haringen te vangen, dog federt dat men enen molen op dat water gezet had, waren zy niet meer te beſpeuren. Dus klaagde men hier overal over 't verlopen van den vifch. Het zelve zeiden ſommige oude lieden ook van de Oeffers te *New York*; want ſchoon die daar ſteds in ene aanmerkelyke menigte gevangen worden, en zy zo vet en lekker zyn als men ze wenſchen kan, zeggen alle de oeffervangers dat zy grotelyks alle jaren verminderen. De waarſchynlykſte reden hiervan is het onophoudelyke vangen van dezelve.

DE Heer *Franklin* verhaalde my dat in den oord van *Neww Engeland*, daar zyn vader gewoond had, twee rivieren in zee vielen, waarvan in de ene zeer veel haring gevangen wierd en in de andere niet een. Eger waren de plaatſen daar deze rivieren zig in zee ſtorten niet ver van malkander. Men had opgemerkt, dat, wanneer de haring in de lente kwam om zyne kuit te ſchieten, hy altyd de ene en noit de andere rivier opzwoom. Dit deed den ouden Heer *Franklin* luſt krygen te beproeven of hy niet zou kunnen maken dat zy ook in de andere kwamen. Met dit inzicht zettede hy zyn' netten uit toen zy kwamen om op te zwemmen en ving 'er enigen. Hy nam 'er de kuit uit, en bragt die zorgvuldig in de andere rivier over. De kuit kwam uit, en federt heeft men veel meer haringen alle jaren in dat water gevangen dan in het ander, en dit blyft nog zo. Dit geeft aanleiding om te denken, dat de vifch altyd gaarne daar zyn kuit ſchiet waar hy zelf is uitgebroeid, en waar hy het eerſt in 't water komt, als ware hy aan die plaatſen gewend.

DE volgende waarneming is ook opmerkenswaard. Niemand heeft voorheen gehoord dat men by Kaap *Hinlopen* kabeljauwen ving; men ving ze altyd aan den mond der *Dellaware*, dog tegenwoordig zyn zy op de eerſtgenoemde plaats menigvuldig. En hieruit zou men kunnen opmaken, dat de vifch ook dikwyls uit eigen' beweging van verbyf verandert.

EEN Schipper, die in *Groenland* geweest was, verzekerde volgens zyne eigene ondervinding, dat ten noorden de 70. gr. de hette veel ſterker was dan meer zuidwaards. Hieruit beſloot hy dat de hette onder den Pool nog veel geweldiger zyn moeft, dewyl de zon daar nog langer

Waarnemingen
aangaande den
vifch.

Verhaal
aangaande
de *Groenland*.

langer zonder ondergaan blyft fchynen. Her zelve met de zelve gevolgtrekking had de Heer *Franklin* ook van de Schippers te *Boston* gehoord, die in de noordelykte gewesten van ons halfronde geweest waren. Maar nog wonderbaarder is het geen hy verftond van Kapitein *Henry Atkins*, die nog te *Boston* woont. Enigen tyd op de kusten van *Nieuw Engeland* ene flegte vangft gehad hebbende, zeilde hy meer noordwaards tot op de hoogte van *Groenland*. Op 't laaft kwam hy zo ver, dat hy menfchen vond die noit *Europeanen* gezien hadden, en het geen nog vreemder luidt, die geen kennis in 't geheel van het gebruik van 't vuur hadden, en, zo zy al die kennis gehad hadden, zouden zy 'er niets aan hebben gehad, dewyl 'er geen hout in dat land was. Dit volk at den vifch en het vleeſch geheel rauw. De Kapitein ruidde van deze menfchen enige zeer zeldzame vellen voor sommige kleinigheden. Hy heeft op het ſterkfte betuigd dat dit volk het vuur niet kende. Reeds is het bekend dat ver op naar 't Noorden nog bomen, nog ſtrukken, nog enig hout te vinden zyn. Maar her is niet waarſchynlyk, dat de Inwoonders van zulk een land den traan der viſſchen en het vet der dieren niet in hunne lampen branden en gebruiken zouden om hun eten te koken en hunne hutten in den winter te verwarmen, byzonderlyk ook om gedurende hunnen winterſchen nagt van enige maanden ligt te hebben. Zoude buiten dit zulk ene duifternis wel te verdragen zyn?

Het
Moofe-
deer.

In verſcheiden' gefchriften leeft men van een zeer groot dier, dat men in *Nieuw Engeland* en andere plaatſen van *Noord Amerika* vinden zou. In *Ierland* graaft men fomtyds lange en getakte hoorns uit den grond; en geen menſch in de wereld kent een dier dat zulke hoorns heeft. Dit heeft velen lieden aanleiding gegeven om te denken, dat zy van het in *Noord Amerika* zo berugte *Moofe-deer* waren, welk dier voorheen in dat Eiland zou moeten geweest zyn. Zelfs heeft men 'er uit opgemaakt dat *Ierland* voorheen aan *Amerika* vaſt geweest is, of ten minſten dat ene keten van Eilanden, die nu weg zyn, ene verbindtenis tuſſchen die twee geweften gemaakt heeft. Dit deed my onderzoek doen, of een dier met zo grote hoorns, als men het *Moofe-deer* geeft, oit in deze geweften gezien was. De Heer *Barrtram* had veel onderzoeks hier naar gedaan, dog niemant kon hem enig geloofwaardig berigt hier omtrent geven, en dus was hy van gedagte dat 'er zulk een dier niet was. De Heer *Franklin* verhaalde, dat hy, nog een jonge zynde, twee beefſten gezien had die men *Moofe-deer* noemde; dog het ſtond hem zeer wel voor dat zy van zulk ene grootte niet waren als zy moeften zyn geweest, indien de hoorns in *Ierland* gevonden voor hun gepaſt zouden geweest zyn: de twee beefſten, die hy zag, wierden naar *Boston* gebragt, om ze van daar

daar aan Koningin *Anna* te zenden. De hoogte was als die van een groot paard, dog de kop en de hoorns waren hoger. De Heer *Dunley* heeft ene beschryving gegeven van het *Moose-deer* dat men in *Noord-Amerika* vindt. (*) In *Kanada* zynde vernam ik dikwyls by de *Franfchen*, of men daar oit zo groot een dier gezien had als sommigen zeggen dat 'er in *Noord Amerika* zyn, en met zo verschrikkelijke hoorns als 'er in *Ierland* gegraven worden. Dog zy hadden 'er noit van gehoord, veel min 'er gezien. Sommigen deden 'er by, dat indien 'er zulk een dier was zy het noodzaakelyk zouden hebben moeten zien, dewyl zy de bosschen zoo veel doorkruiften. Men vindt hier Is waar- Elanden, die van het zelve foort zyn als de *Zweedschen*, of ene ver- schynlyk fcheidenheid van dezelve. Van dezen worden 'er dikwyls enigen ge- de E- land. vangen die zwaarder zyn dan naar gewoonte; en hier van daan zal misfchien het sprekje van het grote dier met de grote hoorns gekomen zyn. Deze Eland wordt door de *Franfchen* in *Kanada* *Original* geheten, welken naam zy van de *Wilden* ontleend hebben. Misfchien meent *Dudley* in zyne beschryving van het *Moose-deer* niets anders dan deze zware Elanden. (†).

De Heer *Franklin* vereerde my een stuk van enen steen dien men, Een om dat hy het vuur zo wel wecrstaat, in *Nieuw Engeland* gebruikt zeldza- om 'er smeltovens van te maken. Hy bestaat uit een mengfel van me steen. *Slanzesteen* of *Lapis ollaris* en *Asbest*. Het grootste deel is een blauwe Slangesteen, ver en glad in 't aanraken, en gemakkellyk om te fnyden en te bewerken. Hier en daar zyn enige glinsterende starretjes, gelyk in dien *Asbest* wiens vezels uit het middelste als uit een middelpunt voorkomen. (§) Dezen steen houwt men niet uit de rotfen, maar vindt hem hier en daar op 't land.

Een andere steen wordt van sommige *Zweden* *Zeepesteen* (**) genoemd, Zeepe- steen. om dat men hem gebruikt om vlakken uit de klederen te doen. Men zou hem in 't Latyn *Saxum talcofum particulis spataceis granatisque immixtis* noemen. Ene nadere beschryving zal ik in een ander werk geven. Nu voeg ik 'er maar by, dat de grondkleur bleek groen is met sommige donker blauwe vlakken, en somtyds met enigen die in 't groe-

(*) *Philosof. Transactions* N. 368.

(†) Het geen te meer gewigt aan dit gevoelen van den Heer *KALM* geeft, is dat de *Algonkins* den Eland *Musu* heten, gelyk hy zelf naderhand aantekent. En deze *Algonkins* waren, voor dat de *Iroquoizen* of de *Vyf Volken* zo magtig wierden, het onzaglykfte volk in *Noord Amerika*, schoon zy nu tot een zeer gering getal gebragt zyn. Hunne taal was in dien tyd een foort van algemene taal in geheel *Noord Amerika*; zo dat 'er geen twyffel over blyft of het *Moose-deer* is de Eland. F.

(§) *Asbestus fibris ecentro radiantibus.*

(**) *Saapsteen*

groene vallen. Hy is zeer glad op 't gevoel en als gegolfd, en laaz zig gemakkelyk zagen en snyden, maar wordt dan niet zeer gelyk. Ik heb 'er van gezien die een vadem en meer lang waren, breed naar evenredigheid, en gemeenlyk van zes duim tot een voet dik. Ik kan niets van zyne oorspronglyke grootte zeggen; ik ben nooit op de plaats geweest daar zy gegraven worden, en heb ze maar te *Philadelphia* gezien, waar zy gebragt worden alreeds gefneden zynde. De talkdeeltjes zyn in dezen steen omtrent dertigmaal zo veel als de anderen. Men vindt hem op vele plaatfen in het Land, by voorbeeld in de nabuurschap van *Chester* in *Pensylvanie*. De *Engelschen* noemen hem ook *Zeepteen*. (*)

DEZE steen wordt voornamelyk op deze wys gebruikt. Eerst dient hy om vlakken uit de klederen te doen. Dog hier toe is de gehele steen niet even goed, want tusschen zyne heldere deeltjes zitten enige donkeren, die geheel uit Slangesteen bestaan, en gemakkelyk met een mes kunnen gefneden worden. Wat van dezen lossen steen tot stof gefchraapt en op een fineervlak gestroid, 't zy in zyde of andere stof, trekt het ver tot zig, en afgewreven zynde neemt het de vlak met zig weg. En gelyk deze steen ook zeer tegen 't vuur bestand is, maken de Landlieden 'er hunne haarden van, vooral de plaats daar het vuur legt, en de hette 't grootst is, want hy houdt het sterkst vuur uit. Als men genoeg van dezen steen vinden kan maakt men 'er de stoepen van in plaats van gebakken stenen, die men 'er anders toe neemt.

DE muren om de hoven, tuinen, en begraafplaatfen, die gemeenlyk van gebakken stenen gemetseld worden, overdekt men met deze steenen, om dat zy zo wel tegens zon, lugt, regen en wind bestand zyn, en niet veranderen maar de ticchels bewaren. Om deze reden maakt men gemeenlyk de deurposten, waarin de hengfels vatten, en de posten van de kelder vensters van dezen steen; in verscheidene openbare gebouwen is 'er de gehele benedenmuur van gemaakt, en in andere huizen worden 'er de hoeken mede opgetrokken.

Zout.

HET zout dat in de *Engelsche Noord Amerikaansche Volkplantingen* gebruikt wordt, haalt men uit de *West Indien*. De *Wilden* hebben op sommige plaatfen Zoutbronnen, uit welker water zy zout koken. In 't vervolg zal ik gelegenheid hebben om enigen derzelven

te.

(*) Dit schynt of het zogenaamde *Franseb Kryt*, of misschien de *Soap-rock* of *Zeepruts*, die gemeen is in *Kornwal* digt by *Lizardpoint*, te wezen, en die behalven enige talkdelen, voornamelyk uit ene aarde gelykende naar *magnetia* bestaat, welke met het zure zout van vitriool een aardagtig vitrioolzout, of *Epsom salt*, geeft F.

te beschryven. De Heer *Franklin* was van gedagte, dat men in *Pensylvanie* gemakkelyker uit het zeewater een goed zout maken zou kunnen dan in *Nieuw Engeland*, waar het somtyds geschiedt, schoon deszelfs legging meer noordelyk is.

MEN heeft in *Pensylvanie* een *Looderts* ontdekt, dog het was in te geringe menigte dan dat iemand 'er gebruik van zou hebben willen maken. Men heeft 'er ook *Zeilffenen* van ene tamelyke deugd gevonden, en ik bezit 'er zelf verscheien' stukken van.

Lood-
erts-
Zeilff-
enen.

YZER wordt in *Pensylvanie* en de andere *Engelsche* Provincies in zulke menigte gevonden, dat men 'er geheel *Europa* mede zou kunnen voorzien, en misschien wel de gehele wereld. Het erts is hier veel ligter te bewerken dan in *Zweden*; want op vele plaatsen kan men met een byl, een koevoet, en een houten beitel even zo ligt het erts los maken, als men by ons een kuil in ene harde aarde graaft. Zy weten op vele plaatsen niets van te boren, te doen springen, te branden. Daarby is het erts zeer smeltbaar. Van dit yzer wordt zulk een voorraad gewonnen, dat niet alleen de talryke bewoonders dezer Volkplantingen daar genoeg van hebben, maar dat 'er ook zeer veel van jaarlyks naar de *Amerikaansche* Eilanden gezonden wordt. Zelfs heeft men sedert enigen tyd begonnen daar mede op *Europa* te handelen. Dit yzer wordt beter dan enig ander voor de schepen gehouden, wordende veel minder dan het *Zweedsche* door het zoute water weggevreten. Enigen zyn van mening dat zy, ongeagt de vrage, hun yzer in *Engeland* beter koop leveren kunnen dan enig ander volk, vooral wanneer het land nog meer bebouwd, en daar door de daglonen minder zwaar wezen zullen.

Yzer.

DE *Amiantus fibris separabilibus molliusculis* van den Bisschop Bergvlas; *BROWALLIUS* wordt in *Pensylvanie* tamelyk veel gevonden. (*) Sommige stukken zyn zeer zagt, anderen wederom vry tai. De Heer *Franklin* had, toen hy meer dan twintig jaren geleden ene reis naar *Engeland* deed, ene beurs van *Amiant* gehad, en die aan *Sir HANS SLOANE* veerd. Ook heb ik papier gezien dat van dezen steen gemaakt was. Ik bewaar 'er enige stukken van in myn Kabinet. De Heer *Franklin* had van anderen gehoord, dat als men een stuk van dezen steen des winters in de lugt, aan de koude en 't nat bloot gesteld, laat leggen, hy daardoor gemakkelyk te spinnen wordt; dog hy wist niet hoe ver men hier staat op maken kon. By die gelegenheid verhaalde hy een kortswylyg voorval dat hy 'er mede gehad had. Hy had 'er enige stukken van op den papiermolen gegeven om 'er een vel papier van te ma-

R 2

ken.

(*) *Mountain Flax*, *Linum montanum* FORSTER's Miner. p. 17. *Bergvlas*, *Berglinnen*.

ken. Toen hem dit gebragt werd, vouwde hy 't in malkander, wierp het in 't vuur, zeggende den man die 't bragt dat hy een wonderwerk zien zoude. Deze, onkundig van de eigenschap dezer stof, was over deze vertoning zeer verwonderd. De Heer *Franklin* lag hem de zaak, dog niet volkomen, uit. Terwyl hy eens uit de kamergegaan was, kwamen 'er enigen van zyne kennissen binnen, die terstond het papier kenden. De goede ambagtsman dagt hun iets zeer wonderlyks te verhalen. Hy vertelde hun dan dat hy een vel papier zo konstig toebereid had dat het in 't vuur niet brandde. Zy hielden zig als of zy het voor onmogelyk hielden. Dog hy beweerde de zaak des te yveriger. Eindelyk kwam het tot ene weddenfchap. Dog terwyl hy het vuur wat aanfookte befindeerden de anderen het papier behendig met vet. De man finceet het geruft in 't vuur, en op het ogenblik was het in volle vlam. Hy stond zonder een woord te kunnen zeggen, terwyl de anderen hun lachen niet inhouden konden. Zy ontdekten hem daarop het gantfche geheim.

Mieren. In verfcheiden huizen der Stad liepen veel kleine *Mieren*, die haar verblyf of onder den grond of in de holtens der muren hielden. Hare gehele lange bedroeg ene meetskundige lyn. Zy waren zwart of donker rood. Zy hielden veel, even gelyk de *Mieren* in andere landen, van zoetigheden. De Heer *Franklin* toonde zig zeer geneigd te geloven, dat deze diertjes op de ene of de andere wys malkander hunne gedagten konden doen weten. Hy beriep zig daaromtrent op enige ondervindingen. Als ene *Mier* wat fuiker of iets anders vindt, loopt zy ten eerften naar haar hol heen. Nauwlyks heeft zy daar ene wyl vertoefd, of een gantfch heir komt 'er uit te voorfchyn, kruipt naar de gevondene fuiker toc, en vangt terstond aan dezelve by stukken weg te fleepen. Ene *Mier* behoeft ook maar ene dode vlieg hier of daar aan te treffen, die zy alleen niet wegflepen kan, of zy ylt naar huis, en na enige ogenblikken ziet men 'er meer voor den dag komen, en 't gevonden aas met gemene kragten wegvoeren. Enigen tyd geleden had de Heer *Franklin* in ene kaff een klein aarden potje met fyroop ftaan gehad, in de welke vele *Mieren* ingeflopen waren, die de zoetigheid gretiglyk op aten. Dog hy merkte het, fchudde ze daar uit, en bond den pot met enen dunnen draad aan enen fpyker aan den balk vast. Maar by geval was 'er ene enkele *Mier* ingebleven. Deze vrat zig zat, dog konde niet weggkomen. Zy liep lang, dog te vergeefs, herum. Eindelyk vond zy den weg langs den draad naar den balk. Daarvan daan liep zy den wand langs naar den grond. Nauwlyks een half uur daarna, kwam een grote zwerm te voorfchyn, trok naar de zoldeering en lynregrt op den draad aan. Langs den zelveu kropen zy weder in den pot en gingen aan 't eten. Hier mede hielden zy zo lang

aan als 'er wat in was. Ondertuffchen liep de ene hoop den draad langs af, en de andere op.

EEN Man van aanzien, die zig lang in dit Land had opgehouden, verzekerde, dat hy federt byna twintig jaren door de ondervinding opgemerkt had, het geen ook anderen zo vastfelden, dat het aanftaande weder in den gehelen winter hier gemeenlyk zo is als op den 1. November ouden ftyl. Is het dien gehelen dag helder, zo zal 'er dien winter niet veel fneuw en regen vallen. Maar is het den halven dag klaar en de andere helft betrokken, zo zal het begin van den winter fchoon, dog het einde en de lente ruw en onaangenaam zyn. Van gelyken aard waren ook de overige voorfpeelingen. Op andere plaatfen heb ik ook van diegelyke voortekens van 't weder gehoord. (*) Dog gelyk een goed oordeel het vertrouwen op de zelven vermindert, zo hebben ook de gedane aantekeningen aangaande het weder getoond hoe dikwyls deze voortekens gefeld hebben.

Voortekens omtrent het weder.

PENNSYLVANIE is ryk aan bronnen. Men zal gemeenlyk ten minften aan enen kant van elken berg ene bron ontmoeten, waaruit een helder water voortkomt. Dit water wordt dikwyls naar een klein ftenen gebouw geleid, waar men het fluit, en den grond doet overstromen. Hier bewaart men des zomers niet alleen de melk, maar verkoelt 'er ook den wyn en andere dranken in. Vele landhuizen waren ook zo aangelegd dat 'er een klein froompje onder de keuken of de voorraadkamer door liep, om het water by de hand te hebben.

Bronnen.

NIET alleen lieden van groot aanzien, maar alle zulken die enig vermogen bezitten, hebben gemeenlyk by hunne landhuizen vifchvyvers, waarin zy altyd zorg dragen dat de vifch varfch water kryge. Om deze reden waren de vyvers meeft digt by ene bron.

Vyvers.

IK merkte op verfcheiden' plaatfen van dit gewest op hoe men middel wift om veel gras op de weilanden te hebben. De weiden leggen meeft tuffchen de heuvels en de dalen, waar vele beekjes door ftromen. Als de grond te nat is leidt men het meefte water in groepen af. Dog om voor te komen dat de hete zon het gras verdorre, zoekt men alle de naburige bronnen op, en leidt het water in alle de beekjes; die natuurlyk naar de laagrens lopen, langs het hoogfte van de weiden, uit welken men des noods langs floten het water in de vlakke brengt, zo dat alle de weilanden bewaterd worden. Komt 'er ene wat al te diepe plaats tuffchen in, zo leidt men het water langs ene houten buis daar over heen. En om het water des te hoger te hebben, heeft men

Middel om het gras te doen wallen.

R 3 by

(*) Zodanig is het onder anderen by de *Nederlanders* aangenomen gevoelen, dat de wind, die op den dag der lente nagt en dag evening gewaid heeft, zes weken zal aanbouden te waien.

by de bronnen zelven dyken gemaakt, waar tuffchen het zig verzamelen moet, tot dat het die hoogte verkregen hebbe dat het door juift dien weg lopen moet dien men het voorgefchreven heeft. Somtyds heeft men zelfs wel ene *Eng.* myl ver het water over heuvelen en de tuffchen gelegene dalen, door middel van houten' buizen, heen, naar zulke plaatfen gebragt, daar men het hebben wilde. Iemant die het niet gezien heeft kan nauwlyks geloven wat een fchoon gras op die weilanden wast, byzonderlyk dicht by die afleidingen, daar in tegendeel anderen, waarmede men zo niet gehandeld heeft, 'er bedroefd uitzien. De weiden tuffchen de heuvelen leggende hebben meest alle hogere kanten, dus men het water ligt op de zelve leiden kan. De weilanden wierden gemeenlyk driemaal iederen zomer gemaaid. Dog de zomer duurt hier zes of zeven maanden.

Waar- De bladeren waren omftreeks het midden van November allen afge-
neer het vallen, zo wel van de Eiken als andere bomen, die gewoon zyn hun
loof af- blad te wiffelen, en bedekten in de bosschen den grond wel zes duim
valt. hoog. Deze menigte van blad fchynt de bovenfte zwarte aarde zeer
te moeten doen aangroeyen. Egter is zy niet boven de drie of vier
duimen dik in de bosschen, en onder dezelve legt ene fteenkleurige
klei, gemengd met een zand van de zelve kleur. Het is zonderling
dat een grond, die noit bebouwd is geworden, met zo gering ene
zwarte aarde bedekt is. Dog hier van in 't vervolg nader.

Eek- De *Eekboorns*, die hier in de bosschen zeer menigvuldig zyn, zyn
hoorns. van verscheiden' foorten. Ik zal de gemcenften nauwkeurig beschry-
ven.

Grauwe De *Grauwe Eekboorns* zyn overvloedig in *Pensylvanie*, en de an-
Eek- dere delen van *Noord Amerika*. Van grootte zyn ze omtrent gelyk
hoorns. de *Zweedfchen*, dog iets groter, en blyven altyd grauw. De bos-
schen, vooral in *Pensylvanie*, bestaan meest uit bomen die hun blad
laten vallen, en in dezen houden zig de Eekhoorns het liefst op. *CAT-
TESBY* heeft hen, onder den naam van den *grotten aschgrauwen Vir-
ginifchen Eekboorn* beschreven, en naar het leven afgebeeld. (*) De
Zweden noemen hem *Grao Ickorn*, en dit is het zelve met het *Eng-
elfch Grey Squirrel*, of *Grauwe Eekboorn*. Zy hebben hun nest me-
rendeels in holle bomen, en brengen 'er mos, stroo, en andere buig-
zame dingen naartoe. Hun voedsel is voornaamlyk noten, als hazel-
noten, *Cbinquapins*, kastanjes, walnoten, *bikorynoten*, en eikels. Maar
de *Mais* is hun liefste kost. De grond in de bosschen legt in den
herfst vol van eikels en andere noten. Hiervan verzamelen de Eek-
hoorns enen goeden voorraad voor den winter, en bewaren ze in ga-
ten,

(*) *Nat. Hist. of Carol.* Vol. 2. p. 74. tab. 74. RAY Syn. Quadrup. p. 215.

zen, die ze graven, op verscheiden' plaafsen, hier en daar wat. Ook dragen ze 'er veel van naar hunne nesten.

Zo dra de winter komt, en de koude en sneuw hen in hunne nesten sluiten, blyven zy daar verscheiden' dagen binnen, en leven van den voorraad dien zy daar by een gebragt hebben. Zo dra het weder wat zagter is komen zy voor den dag, en graven een van de gaten open, waar in hun overige voorraad legt. Daar eten zy ten eersten een deel van op, en dragen het overige naar het nest op den boom. In de volgende winters merkten wy dikwyls op, dat als het zagt weder geweest was en 'er ene strenge koude op stond te volgen, de Eekhoorns een dag of twee sterk door de boschen herom liepen, deels om zig regt zat te vreten, en deels om hunne nesten met enen nieuwen voorraad voor de aanstaande koude te voorzien, gedurende welke zy t'huis blyven. Wannecr men ze dan in ene ongewone menigte herom lopen zag, konde men daaruit vry zeker ene op handen zynde vorst voorspellen.

DE Varkens, die hier in 't veld lopen zo lang 'er geen sneuw legt, om hunnen kost te zoeken, doen den armen Eekhoorns grote schade, door hunne magazynen om te wroeten en den voorraad op te vreten. Zo wel de *Wilden* als de *Europeers* doen hun best om deze voorraadhuzen te vinden, dewyl alle de noten die 'er in leggen uitgezocht zyn, en niet alleen door en door ryp, maar ook niet wormstekig. Zo is het ook met de noten en eikels, die de Boschmuis (*) in den herfst vergadert. De *Zweden* verhalen dat 'er in den langen winter van het jaar 1741. zulke menigte van sneuw viel, dat de Eekhoorns niet by hunne magazynen komen konden, zo dat 'er velen van hongcr sterven moesten.

Ik heb reeds van de schade gesproken die zy op de Maisvelden doen. Zy doen des te meer kwaads om dat zy niet al het koorn, maar alleen het binnenste en zoetste eten, en al het overige te gelyk afbyten. Ik heb eens omtrent het eind van April, dat de Eiken in vollen bloei stonden, ene menigte Eekhoorns in de bomen gezien, somtyds vyf, zes en meer, op elken boom, die de bloemsteeltjes, een weinig beneden de bloem afbeten, en ze op den grond vallen lieten. Of zy 'er iets van aten, of 'er enig ander gebruik van maakten, kan ik niet zeggen. Maar de grond lag vol van eikebloesems, waaraan de steel nog zat. Dit maakt dat de bomen zo veel eikels, ten nutte der varkens en andere dieren, niet voortbrengen als zy anders doen zouden.

VAN alle de wilde dieren dezcs Lands kunnen de Eekhoorns het ge-Mak gemakkelykft getemd worden, vooral als men ze jong krygt. Ik heb ze maakt.

zo.

(*) *Dormice* in 't *Engelsch*; *Mus Cricetus* by *LINN.*

zo mak gezien dat ze de kinderen in de bosschen en overal na liepen; en op de schouders kwamen zitten. Somtyds gingen zy maar een stuk wegs in 't hout mede, en keerden dan terug naar de hokjes die voor hun gemaakt waaren. Als zy eten, zitten zy op hun agterste, en houden het eten tusschen de voorpootjes, en den staart in de hoogte. Wanneer men den makken meer geeft dan ze op kunnen, brengen zy 't naar hunne koyen, en bewaren het onder de wol of het ander goed daar zy op leggen. Zy waren niet bang voor vreemde menschen, en lieten zig van ieder aanraken, zonder te willen byten. Zy komen somtyds zelfs enen vreemden op den schoot, en gaan daar leggen slapen. Zy spelen met de katten en de honden, en eten ook brood.

DE Grauwe wilde Eekhoorns houden ook den staart om hoog als zy zitten. Als zy een mensch zien bewegen zy den staart gedurig, en knarsen op de tanden, dus zy een vry sterk geluid maken, en het is moeilyk ze te doen zwygen. Dit maakt, dat zulken die uit gaan om vogels of andere dieren te schieten dikwyls regt boos op hun worden, dewyl hun geraas hen ontdekt, en het wild waarschuwt. Schoon een Grauwe Eekhoorn niet zeer schuw schynt, is hy eger moeilyk te doden, want zodra hy een mensch ziet, klimt hy op enen boom, en gaat gemeenlyk in 't topje zitten. Daar tragt hy zig agter de takken te verbergen om niet gezien te worden, en schoon de jager onder rondom den boom gaat, doet de Eekhoorn het zelve al zo schielyk, zo niet schielyker. Vindt hy twee takken die t'zamen komen, hy gaat 'er tusschen zitten, en klemt zig zo sterk 'er in dat hy nauwlyks zigbaar is. Men mag dan den boom schudden, met takken of stenen goyen, ja zelfs 'er op schieten, hy verroert zig niet. Vindt hy drie takken die t'zamen komen, zo verschuilt hy 'er zig tusschen, en dan is hy genoegzaam buiten gevaar. Somtyds ontsnapt hy op enen boom daar oude eekhoorn-of vogelnesten in zyn, en dan sluipt hy 'er in, zonder dat men hem 'er uit kan krygen, het zy met smyten, schudden of schieten; want de Grauwe Eekhoorn springt zelden van den enen boom op den anderen, ten zy in den uitersten nood. Zy lopen gemeenlyk den zelve weg langs den boom naar boven en naar beneden, met het hoofd vooruit. Verscheidenen, die ik in de bosschen schoot, waren vol van vloyen.

Talrykheid.

Ik heb reeds aangemerkt dat 'er tegenswoordig veel meer Eekhoorns zyn dan voorheen, dog het is aanmerkenswaard dat 'er in sommige jaren een veel groter getal van Eekhoorns uit de binnenlanden naar *Pensylvanie* en de andere Volkplantingen afkomt dan in de anderen. Zy komen gemeenlyk in den herfst, en hebben het dan zeer druk met in de bosschen noten en eikels te verzamelen, die zy in holle bomen of hunne magazynen brengen. Zy zyn zo naartig in het aanleggen van hunne voorraadhuisen, dat schoon de noten dat jaar zeer overvloedig geweest

weeft zyn, men 'er bezwaarlyk veel van vinden kan. Men beweerde hier ondervonden te hebben, dat als 'er zo veel Eckhoorns uit de binnenlanden kwamen de volgende winter gemeenlyk geftreng was. Dog dit is niet altyd zo, gelyk ik in den herft van 1749. bevonden heb, wanneer 'er een groot getal Eckhoorns in de Volkplantingen afkwam, en egter was de winter niet harder dan naar gewoonte. Dog het bleek dat hun verhuizen aan de fchaarfchheid van noten en eikels in de bovenlanden moeft toegefchreven worden. Om deze reden keren zy gemeenlyk het volgende jaar weder naar hunne oude woonplaats te rug.

SOMMIGE menfchen houden het vleeſch van de Eckhoorns voor ene grote lekkerny, dog anderen maken 'er in 't geheel geen werk van. De Huid deugt niet veel, alleen fnydt men 'er nog wel riemen uit, om dat zy redelyk tai zyn. Sommigen gebruiken ze om klederen te voeren by gebrek van iets beters.

De *Ratelflang* verflindt den Eckhoorn dikwyls ongeagt zyne gezwindheid. Dit handeloze ſchepfel wil men dat dikwyls zo vlug een dier alleen door zyne betovering vangt. Ik had noit gelegenheid van het te zien, maar zo vele geloofwaardige lieden verzekerden my 'er van, verklarende het met grote opmerkzaamheid zelve gezien te hebben, dat ik my gedwongen vinde een zo eenparig getuigenis aantemen. Deze betovering gefchiedt op de volgende wys. De slang legt onder den boom waarop de Eckhoorn zit, hare ogen zyn op hem gevestigd, en van dat oogenblik af kan hy niet ontkomen. Hy begint een droevig gefchrei, het welk zo kenbaar is dat ieder die het hoort daaruit weet dat hy van de slang betoverd wordt. De Eckhoorn loopt enigen tyd den boom wat af en wederom op, dog altyd wat meerder naar beneden dan naar boven. De slang blyft van onderen hare ogen op het beestje gevestigd houden, met zulke ene aandagt dat men 'er omtrent komende een groot geweld kan maken zonder dat zy het eens merke. De Eckhoorn ondertuffchen komt al lager en lager, en ſpringt op 't laaft der flange te gemoet, welker bek alreeds open is om hem in te zwelgen. Het arme beestje loopt dan onder een naar gehuil in den mond der slang, die, als het niet te groot is, het in eens doorzwelgt. Maar is de proi te groot om in eens doortegaan, zo belikt de slang het zo lang tot dat het glad genoeg is om op eenmaal te kunnen doorgeflikt worden. Alle de merkwaardige omftandigheden van deze betovering heb ik beſchreven in de *Verbandelingen der Zweedſche Koninglyke Maatſchappy der Wetenschappen* voor het jaar 1753. Dus wil ik hier niet breedvoeriger wezen. De zelve betoverkragt wordt aan de zogenaamde *Zwarte Slang* ook toegefchreven. (*)

DE

(*) „ Men heeft waargenomen „ tekent hier de Heer FORSTER aan, „ dat al- „ leen zulke Eckhoorns en vogels, die hunne neften digt by de plaats heb- „ ben

Zyn zeer
schade-
lyk.

DE Eekhoorns doen niet alleen ene merkelyke schade in de Mais terwyl zy op 't veld staat, gelyk ik reeds heb aangemerkt, maar zelfs wanneer zy reeds in de schuren is, want, als zy 'er by komen kunnen, zyn zy in staat in weinige nagten wel ene gantsche ton vol naar hunne hollen te verslepen. Om deze reden heeft de Regering in de meeste *Amerikaansche* Volkplantingen ene beloning gezet op den kop van iederen Eekhoorn. Het schynt onbegrypelyk zulk een geld als 'er in *Pensylvanie*, alleen van den 1. Januari 1749. tot den 1. Januari 1750. toe, voor Eekhoorns koppen betaald is. Toen de Afgevaardigden der Provincie vergaderden klagden zy allen dat hun schatkist door alle die beloningen voor Eekhoorns koppen leeg geraakt was, want 'er stond toen een prys van drie *pence* op. In dat jaar waren agtduizend ponden *St. Pensylvanisch* geld voor pryzen betaald. Dit is my verzekerd van een man die zelf de rekeningen had nagezien.

VELE menschen, vooral jonge lieden, lieten al ander ambagt varen, en gingen naar de bosschen om Eekhoorns te schieten. Dog de Regering heeft sedert den prys tot de helft verminderd.

Vliegen-
de Eek-
hoorns.

DE *Vliegende Eekhoorns* zyn een byzonder soort, en schynen de zelve te zyn die men in sommige delen van *Finland* vindt, en die door de Heer LINNÆUS in zyne *Fauna Suecica* No. 38. *Sciurus volans* genoemd wordt. Op zyn hoogst is de *Amerikaansche* Vliegende Eekhoorn ene verscheidenheid van den *Finlandschen*. CATESBY (*) heeft hem naar het leven beschreven en afgetekend. Hy geeft hem den zelve naam. Men vindt dit dier in de bosschen, dog niet menigvuldig. Zelden ziet men ze by dag, ten zy ze gedwongen worden door het storen hunner nesten zig te vertonen, want zy slapen over dag; dog zo dra het begint donker te worden, komen zy te voorschyn, en lopen byna den gantschen nacht. Zy onthouden zig in holle bomen; en by het vellen derzelve komen 'er somtyds zeven en meer van voor den dag. Door middel van een vel met het welk hen de Voorzienigheid aan hunne beide zy-

„ ben daar zulke slangen komen, een zo naar geluid maken, en de takken zo
„ op en neder lopen om daar door de aandacht der slang van hunne jongen af
„ te trekken, en dus gebeurt het dat zy dikwyls zo dicht by de slang komen,
„ met inzicht niet om zig in haren mond te werpen, maar om weder te rug
„ te lopen, dat de slang gelegenheid krygt van ze te byten, te vergiftigen,
„ en dus optevreten. En dit, denk ik, is ene genoegzame verklaring van
„ deze gehele zogenaamde betovering.

(*) *Nat. Hist. of Carol.* vol. 2. p. 76. 77. tab. 76. 77. Zie ook EDWARDS *Nat. Hist. of Birds* tab. 191. Het is egter nog zo uitgemaakt niet dat deze Eekhoorn dezelve is met den *Finlandschen* en dien men in 't Noorden van *Afsi* vindt. De *Amerikaansche* heeft enen platten penagtigen staart, en de *Europeische* enen ronden. F.

zyden voorzien heeft, kunnen zy van den enen boom op den anderen vliegen. Deze vellen spannen zy uit als vleugels, en trekken ze weder in zo dra zy den naburigen boom bereikt hebben. Sommige menschen zeggen dat zy altyd horizontaal vliegen, dog anderen verzekerden dat zy eerst een weinig naar beneden gaan en dan weer ryzen, wanneer zy omtrent den boom zyn in den welken zy vliegen willen. Zy kunnen 't niet verder brengen dan vier of vyf vadem. Van alle de Eekhoorns zyn dezen 't gemakkelykft te temmen. De kinderen nemen ze mede naar school of waar zy ook henen gaan, zonder dat deze dieren oit zoeken te ontfnappen. Als zy den Eekhoorn wegzetten springt hy hun ten eerften weder op het lyf, kruipt hun in den boezem, in de mouwen, of in de ployen van de klederen, en gaat daar leggen slapen. Zyn voedsel is even het zelve als dat der overige Eekhoorns.

In de bosschen vindt men een klein soort van Eekhoorns, by de *Engelfchen Aardeekhoorns* genoemd. CATESBY heeft ze beschreven en afgebeeld (*) onder den naam van *Gestreepten Eekhoorn*. (†) Deze woont niet, gelyk de anderen, in holle bomen, maar onder den grond, daar zy, omtrent als de Konynen, holen graven, waarnaar toe zy de vlugt nemen wanneer zy onraad gewaar worden. Die holen gaan diep in den grond, en verdelen zig in verscheiden armen, waarvan sommigen ook openingen boven de aarde hebben, zo dat zy, wanneer het gat daar zy uitgekomen zyn mogt toegestopt worden, enen anderen weg vinden om te ontvlugten. Maar in den herft, wanneer het blad sterk valt, is het waard om hunne verlegenheid te zien, als zy vervolgd worden, want dan, hunne holen door de bladeren toegestopt zynde, hebben zy veel werks om ze zo schielyk te vinden. Dan lopen zy ginds en weder, als of zy den weg vergeten waren, en schynen niet te kunnen begrypen waar de ingangen van hunne holen gebleven zyn. Als men ze dan vervolgt, of in de handen klapt, blyft hun gene andere tovlugt over dan op de bomen te klouteren, het geen zy anders nooit doen. Dit soort is in *Pensylvanie* veel talryker dan in de andere Provincien van *Noord Amerika*, die ik bezogt heb. Zy zyn gemeenlyk zes duim lang, behalven hunnen krommen staart, en zeer dun. Het vel is roodagtig bruin, en getekend met vyf zwarte strepen, ene vlak op den rug

Aardeek-
hoorns.

S 2

en

(*) *Nat. Hist. of Carol.* vol. 2. p. 75. Zie ook EDWARDS *Nat. Hist. of Birds* t. 181. Dog dezen hebben den Vliegende Eekhoorn in ene zittende gestalte afgebeeld. Men zal hem hier vliegende in plaat vertoond vinden, nevens ene nauwkeurige afbeelding van den *Ground Squirrel* of Aardeekhoorn.

(†) *Sciurus striatus*. Zo heet hy ook by LINNÆUS.

en twee aan iedere zyde. Hun aas is allerlei koom, rog, garff, weit, mais, eikels, noten en diergelyken. Zy verzamelen ook in den herft hunnen wintervoorraad, en bewaren dien in hunne holen. Als zy op een koomitapel komen doen zy al zo veel fchade als de muizen en ratten. Men heeft dikwyls opgemerkt, dat, als zy rogge gegeten hadden en dan weit kwamen te vinden, zy de rogge overgaven om den buik op nieuws met weit te vullen, als zynde meerder naar hunnen fmaak. Als men de Mais op 't veld inzamelc maken zy hun werk van de airen aftebyten, en hunne bekken met koom te vullen, zo dat hunne wangen geheel opgezet zyn. Met dezen buit haaften zy zig naar hunne holen.

Hunne
holen.

EEN *Zweed*, vry laat in 't najaar enen molendam doende maken, en daartoe de aarde van enen naburigen heuvel gebrukende, ontmoette een hol van deze Eekhoorns. Hy volgde den gang dien hy gevonden had, en ontdekte enen anderen, die 'er, als een tak uit den hoofdftam, uitkwam, en byna twee voet lang was, aan het einde van den welken hy ene menigte uitgezogte eikels vond, die het klein-
ne zorzuldige dier voor den winter had opgelegd. Kort daarna vond hy enen anderen gang op zyde, gelyk aan den voorgaanden, dog die enen frayen voorraad van Mais bevattede. Een volgende diende om Hlikorynoten te bewaren, en de laafte gang, die ook de meest verborgene was, bevatte omtrent twee hoeden vol uitmuntende kaftanjes.

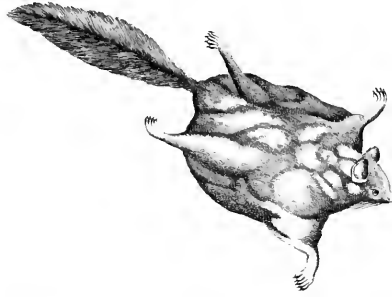
Des winters ziet men deze Eekhoorns zelden, levende zy dan in hunne holen van den verzamelden voorraad. Evenwel komen zy nog wel eens op enen moyen dag te voorfchyn. Dikwyls graven zy in de kelders, waarin de landlieden hunne appelen bewaren, die zy dan ten dele operen, en ten dele bederven, zo dat 'er weinig van overblyft. In de Mais gaan zy niet minder ruw te werk. Dog de katten zyn hunne grote vyanden, die ze dood byten en opvreten, of ze hunnen jongen t'huis brengen. Deze Eekhoorns worden van gene menfchen gegeten; ook gebruikt men hun vel niet.

Dir foort laat zig het minft mak maken; want, fchoon zy al zeer jong gevonden zyn, is het nothans gevaarlyk ze met de blote hand aantekeren, dewyl zy zeer fcherp byten als men niet oppaft. Verfcheiden kinderen, die veel moeite genomen hadden om ze te temmen, zeiden dat zy gene kans zagen om ze zo mak te maken als de andere foorten. Het beft gaat het nog als men ze krygt nog geheel klein zynde. Vele menfchen hielden ze in koyen terwyl zy nog wild waren, om dat zy 'er zeer aardig uitzien.

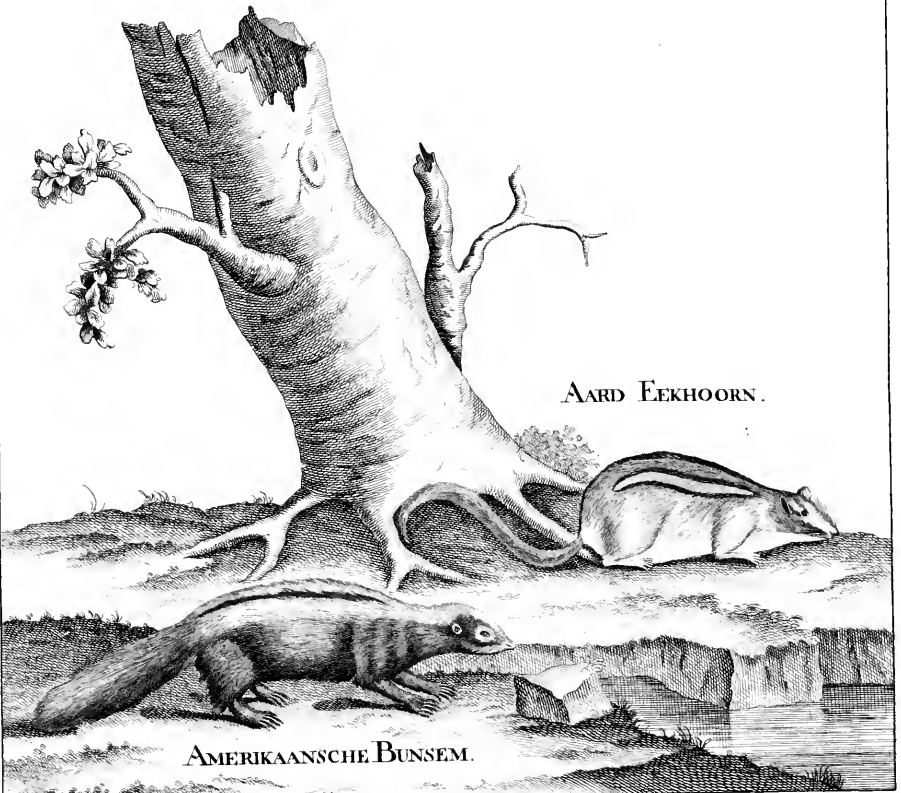
By ene andere gelegenheid zal ik van den zwarten en roodbruinen Eekhoorn fpreken, die ook hier gevonden wordt.

DEN

VIEGENDE EEKHOORN.

AARD EEKHOORN.

AMERIKAANSCH E BUNSEM.

DEN 15. November verhaalde my de Heer *Kock* een toeval, dat hem Voortte- overgekomen was, en te bevestigen schieen dat de orkanen door zekere tekens van te voren zig aankondigen. Hy zeilde naar de *West Indien* kens van een Or- in een klein Jagt, en had een oud man aan boord, die langen tyd deze zee bevaren had. De oude man de diepte peilende riep den stuurman toe, den Heer *Kock* te zeggen, dat hy terstonds de boten moest uitzet- ten met een genoegzaam getal volks, om het Jagt gedurende de stilte voortteroeyen, ten einde het Eiland zo schieelyk als mogelyk was te be- reiken, dat voor hun lag, dewyl men binnen vierentwintig uren een ge- weldig orkaan te wagten had. De Heer *Kock* vroeg hem waarom hy dit dagt, en de oude man zeide hem, dat hy by het peilen het lood eni- ge vademmen dieper in het water gezien had dan te voren; dat derhalven het water eensklaps helder was geworden, het welk hy voor een on- feilbaar teken van een aanstaande orkaan in zee hield. De Heer *Kock* zag ook de ongewone klaarheid van het water. Hy gaf dan onmiddelyk be- vel om de boot in 't water te brengen en het Jagt voortteroeyen; zo dat zy voor den nacht in behouden haven kwamen. Dog voordat zy die nog volkomen bereikt hadden, begonnen de golven al hoger en hoger te gaan, en het water schieen als te koken, schoon men nog genen wind gewaar werd. Des nagts ontfond het Orkaan en woedde zo vreeslyk, dat niet alleen 'er vele schepen vergingen, en de daken werden wegge- rukt, maar dat zelfs het Jagt van den Heer *Kock* en andere schepen, schoon in veilige havens liggende, door het geweldig opzetten der ba- ren zo ver op 't land gezet werden, dat 'er verscheiden' weken verliepen voor dat zy 'er weder af kwamen.

EEN oud *Hollandsch* schipper zeide, dat hy eens enen Hai in de Bai van *New York* gevangen had, die opengesneden zynde ene menigte van alen in zyn' maag had.

DE Heer *Bartram* vertoonde my den 18. November een aarden pot, Oude die op ene plaats gevonden was daar voorheen de *Wilden* gewoond had- potten den. De man, die hem het eerst had opgegraven, bewaarde daar smeer in om zyn' schoenen en laarzen mede te smeren. De Heer *Bartram* kost den pot van hem. Zy was nog onbeschadigd. Ik kon 'er nog ver- glazing, nog kleur op onderkennen, maar van buiten had hy veel sier- den. den. den, en over 't geheel was hy zeer wel gemaakt. Ook vertoonde my de Heer *Bartram* verlerhande stukken van gebroken aarden vaten, wel- ken de *Wilden* voorheen gebruikten. Het was duidelyk aan deze allen te zien dat zy niet van enkele klei gemaakt waren, dog dat 'er verschei- den' andere stoffen onder gemengd waren, volgens de natuur der plaat- sen daar zy waren gemaakt. Die *Wilden*, by voorbeeld, die digt aan de zeekust woonden, stanipten oester- en mosselschelpen, en mengden die met de klei. Anderen, die dieper in het Land hunne woonplaatsen had-

hadden, waar men bergkryftallen vinden kon, mengden die ook geflamp onder de potaarde. Dog hoe zy in 't maken dier potten te werk gingen is gantsch onbekend. Zeker is het dat zy ze niet hard bakten, want zy waren zo week dat men ze met een mes kon aan stukken fnyden. Egter fcheen het werk zeer goed te zyn, want men vindt nog gehele vaten of stukken in den grond die in 't geheel niet befchadigd zyn, fchoon zy meer dan tagtig jaren onder de aarde gelegen hebben. Voor dat de *Europeanen* zig in *Noord Amerika* nederzetterden, hadden de *Wilden* geen ander vaatwerk om hun eten in te koken dan deze aarden potten van hun eigen maakfel. Dog federt derzelve aankomft hebben zy altyd potten, ketels, en ander vaatwerk van hun gekoft, en zig niet meer bekommerd om die zelve te maken, zo dat zy deze konft geheel verloren hebben. Dus zyn, zelfs onder de *Wilden*, potten van hun eigen maakfel ene grote zeldzaamheid gevonden. Ik heb 'er van gezien die uit een foort van 't *Talcum* van LINNÆUS beftonden.

Leyen. DE Heer *Bartram* toonde my ook kleine stukken van ene zwarte Lei, die overvloedig op fommige plaatfen aan de Rivier *Skullkill* gevonden wordt. Men vindt 'er stukken van die vier voet en meer in 't vierkant zyn. De kleur en 't maakfel is het zelve als de Tafellei, (*) uitgenomen dat die wat dikker is. De Inwoonders omftreeks de *Skullkill* dekken 'er hunne dakken mede, en de Heer *Bartram* verzekerde my dat hy een geheel dak gezien had beftaande uit vier zulke Leyen. De ftralen der zonne, de hette, de koude, en de regen hebben geen invloed op dezen fteen.

Stalactites. Nog verhaalde die Heer dat op vele plaatfen holen gevonden wierden, die diep onder 't gebergte doorliepen. Hy was in verfcheidenen van dezelve geweest, en had 'er veel *stalactites* van verfchillende grootte boven aan in 't binnenfte van de bergen gevonden. Zy waren van verfcheiden kleuren. Dog het byzonderfte was, dat hy 'er enigen vond die uiterlyk van boven tot onder toe als gefcheurd waren. Hy had 'er fommige stukken van naar *Londen* gezonden, dog had 'er thans geen.

Reis naar *Rakoon.* DEN 20. November ging ik in den morgen, nevens enen Vriend, op een reisje naar *Rakoon* in *New Jerfey*, daar vele *Zweden* waren, die hunne eigene kerk hebben. Wy moeftten drie *Eng.* mylen afdoen eer wy aan het Veer kwamen, daar wy over de *Dellaware* konden gezet worden. Het land was hier op vele plaatfen zeer laag. De vlakten wierden by elken vloed overftroomd, en liepen by de ebbe weer ledig. Evenwel had men zig deze vlakten door middel van dyken weten ten nutte te maken. Het waren nu weilanden.

Hier

(*) *Sciftus tabularis* LINN. Syst. Nat.

Hier waren vele *Waterbeuken* aan beide de zyden van den weg geplant, dicht op een, welken in den zomer ene aangename lommer geven, aangezien de grootte en menigvuldigheid van hunne bladeren. Dit maakt den weg zeer vermakelyk, gelykenden naar ene lommerryke laan. De *Dellaware* is hier omtrent even zo breed als by *Philadelphia*. Digt by het Veer waren verscheiden aardige huizen op beide de zyden gebouwd, waar de Reizigers verfriffchingen krygen kunnen. Op onze uitreis van *Pensylvanie* naar *New Jersey* wierden wy over de *Dellaware* gezet in een vaartuig dat den waard aan de zyde van *Pensylvanie* aanging; maar op onze terugreis moesten wy dat van den man die aan de overzyde woont gebruiken. Zo als wy de Rivier over waren bevonden wy ons in ene andere Provincie, want de *Dellaware* maakt de grensfcheiding uit tuffchen *Pensylvanie* en *New Jersey*, zo dat al wat ten westen der Rivier legt tot het eerst genoemde, en het geen ten oosten is tot het laaft gemelde gewest behoort. Dog beide de Landfchappen hebben vertchillende wetten en verschillende munt.

Wy vervolgden onze reis verder, en merkten welhaaft op, dat het Land aan die zyde daar wy thans waren gantsch anders 'er uitzag dan aan de overzyde, want in *Pensylvanie* bestaat de grond meerder uit klei en zwarte aarde en is zeer vrugtbaar; maar in *New Jersey* is hy zandiger en mager, zo dat de voeten der paarden op vele plaatfen zeer diep in 't zand zakten. Digt by de plaats daar wy waren overgezet, een eind wegs langs den oever, was een tamelyk zwaar Dennebosch. De bomen waren niet zeer hoog, dog in hunne grootte kragt; tuffchen beiden vertoonde zig hier en daar enig eiken kreupelhout. Maar na dat wy omtrent drie Eng. mylen verder waren, eindigde het Dennewoud, en wy zagen niet meer van die bomen voor dat wy by de Kerk van *Rakoon* kwamen. In alle de delen van *Pensylvanie* daar ik geweest ben, heb ik weinig Dennebomen gevonden; in tegendeel zyn ze menigvuldig in *New Jersey*, en vooral in het beneden deel van dat Landfchap. Vervolgens zagen wy den gantschen dag geen ander geboomte dan dat zyn blad laat vallen; meest Eiken van verscheiden' soorten en grote hoogte; dog zy stonden overal zo ver van malkander dat 'er een rytuig tuffchen door kon ryden, zynde daar weinig of gene struiken die het verhinderen konden. De bladeren bedekten thans den grond ter hoogte van ene hand breedte, het welk de bovenste zwarte aarde moet doen toenemen. Op vele plaatfen stroomden kleine beekjes. Het land was gemeenlyk vlak, dog maakte hierendaar enen langzaam opgaanden heuvel. Grote bergen vertoonden zig niet, en op sommige plaatfen vonden wy enige stenen, die niet groter dan een vuift waren. Men zag enige huizen verspreid staan, en op ene plaats alleen lag een klein dorp. Het land was meer met hout bedekt dan bebouwd, en wy waren meest altyd in een bosch.

Riviertjes.

DIEN dag en de volgenden trokken wy verscheiden zogenaamde *Kills* of kleine riviertjes over, die langzaam naar de *Dellaware* uit het land henen vloeiden. Als het ty in de *Dellaware* opkwam, zwollen deze stroompjes ook een eind wegs. Voorheen moeten zy by den vloed veel breder geweest zyn, dog tegenwoordig worden zy door dyken belet de naburige weiden te overstromen. Langs alle de rivieren waren hier dyken gelegd, zo dat het water by den vloed hoger was dan het land. In de dyken waren schutdeuren, waardoor men het water uit- en inlaten kon. Zy lagen somtyds aan den buitenkant van den dyk, zo dat het binnenwater hoger zynde ze open drong, en het buitenwater ze toefloot.

DIEN avond namen wy onzen intrek by enen *Zweed*, genoemd *Peter Rambo*.

Pynbomen.

DE Pynbomen die wy dezen dag gezien hadden, waren van dat foort dat dubbelde bladeren en langwerpige zaadhuisjes of pynappelen, met schubben gedekt, draagt. (*) De *Engelschen* noemen ze onderscheidshalven *Dennen van New Jersey*. Gemeenlyk zitten 'er maar twee bladen of prikkels in ene schede, gelyk by de *Zweedschen*. Dog uit sommige scheden kwamen 'er drie. De zaadhuisjes hadden lange stekels, zo dat ze kwalyk aanteraken waren. In de verte zien 'er anders deze Dennen juist zo uit als onze *Zweedschen*. Uit dezelve werd zeer veel teer gebrand, waarvan ik hierna breder spreken zal. Zy deugen voor niets anders, als allen te klein zynde. Als men ze voor palen in de aarde gebruikt, vergaan zy binnen kort. Zo dra zy geveld worden komen 'er wormen in. Men gebruikt ze egter om te branden in plaatsen daar men geen ander hout krygen kan. Ook maakte men 'er hier en daar smidskolen van, gelyk ik in 't vervolg verhalen zal. Dog 'er is nog iets byzonders omtrent deze bomen aantemerken, het welk nevens my vele menschen bevonden hebben. In de grote hette des zomers zoekt het vee hun lommer veel meer dan dat van den Eik, of andere bomen, wier blad zeer dik is, en als het de laatste onder de Dennen gemengd vindt, gaat het alryd onder de Dennen staan, schoon 'er ene betere lommer onder de anderen is; en wanneer 'er maar een enkele van deze bomen te vinden is, loopt 'er zo veel vee onder als 'er onder staan kan. Sommigen wilden hieruit opmaken dat de harftagrige uitwaaslemingen van den Denneboom voordelig voor het vee zyn, en het meer genegen maken om onder dezelve dan onder andere bomen te staan.

Lepelboom of *Kalmia*.

DE *Lepelboom* (†) komt noit tot ene grote hoogte. Wy zagen hem

(*) *Pinus foliis geminis, Squammis sonorum oblongorum aculeatis.*

(†) *Spoon tree.*

hem dezen dag op verfcheiden' plaatsén. De *Zweden* gaven hem dezen naam, omdat de *Wilden*, die hier voorheen woonden gewoon waren hunne lepels en fpanen van dit hout te maken. Ik heb zulk een lepel in myn Kabinet, gemaakt uit dit hout door enen *Amerikaan*, die op de zelve plaats waar nu *Philadelphia* staat verfcheiden herten gedood heeft, want in dien tyd was die plaats geheel bedekt met bomen en kreupelhout. De *Engelfchen* noemen dezen boom *Laurel*, om dat zyne bladen zeer veel naar die van den *Laurocerasus* gelyken. De Ridder LINNÆUS heeft, volgens zyne byzondere vriendschap jegens my, de goedheid gehad, hem den naam te geven van de *breedbladerigen* KALMIA. (*) Deze boom tiert het best tegens de heuvels, vooral aan de noordzyde als 'er een beekje langs loopt; om die reden kan men staat maken *Kalmias* te vinden wanneer men op ene steile plaats komt waar een beekje omtrent loopt. Maar hy staat veeltyds vermengd onder de beuken. Hoe hoger de *Kalmia* tegens het noorden op den heuvel staat te minder groeit zy. Ik heb ze niet alleen in *Pensylvanie* en *New Jersey*, maar ook, dog schaarsch, in *New York* gezien. Ik vond ze noit noordelyker dan 42. gr. N. fchoon ik 'er zeer oplettede of zy 'er ook waren. Deze boom behoudt zyne fraye groene bladeren den winter over; zo dat, wanneer de andere bomen al hun sieraad kwyt zyn, zy de bosschen met hun groen opluiften. Omtrent Mai begint hy hier te bloeyen, en dan betwift hy den rang van fchoonheid aan alle de bekende bomen. De bloemen zyn ontelbaar, en zitten aan grote troffen. Voor dat zy opengaan hebben zy een fchoon rood; maar naderhand verbleekt ze de zon, zo dat zy geheel wit worden. Sommigen hebben ene rozekleur. Haar gedaante is zonderling, want zy gelyken veel naar een kroes der Ouden. Dog de reuk is zo aangenaam niet. Op sommige plaatsén was men gewoon op kersmis en nieuwjaarsdag de kerken met de takken van dezen boom, die dan geheel groen zyn, optefchikken.

Doc deze boom heeft ene andere eigenschap. Zyne bladen zyn een Vergiftig vergift voor sommige, en een voedsel voor andere dieren. De onderzinding heeft geleerd, dat, als de fchappen 'er van eten, zy of ten eerften fterven, of zeer ziek worden, en 'er bezwaarlyk van opkomen. De jonge en tedere fchappen fterven van ene kleine hoeveelheid, dog die wat ouder zyn kunnen wat meer verdragen. Egter is dit voedsel hun dodely, wanneer zy 'er wat veel van eten. Het zelve heeft plaats omtrent de kalveren, die 'er ook van fterven, of ten minften bezwaarlyk 'er afkomen. Het heugt my dat in den herft van 1746. sommige kalveren van die bladen gegeten hadden, zeer ziek wierden, opzwellen, schuim op

T

den

(*) *Kalmia foliis ovatis, corymbis terminalibus, vel Kalmia latifolia.*

den mond kregen, en 't nauwlyks op de benen houden konden. Men reddede ze eger door 't ingeven van buskruid en andere middelen. De schapen zyn het meest aan 't gevaar bloot gesteld van door deze bladeren in bekoring gebragt te worden in den winter, want, na lang op stal gehouden te zyn geweest, zyn zy gretig naar alle groen, vooral als de sneuw nog op het veld legt. Paarden en Ossën bekomt dit blad ook zeer kwalyk, en schoon 'er noit een van gestorven is, geloof men eger in 't gemeen dat indien zy 'er wat veel van aten zy 'er ook van sterven zouden, want men heeft opgemerkt, dat als zy 'er maar ene geringe hoeveelheid van aten zy 'er voor lyden moesten. Daarentegen zyn deze bladeren een voedsel in den winter voor de Herten, wanneer het veld onder de sneuw legt, en zy niets anders vinden kunnen. Wanneer men ze dan schiet is hun gedarmte met dit blad opgevuld, en het is iets wonderlyks dat, als men die ingewanden den honden geeft, dezelve daar wild en als dronken van worden, en somyds ook zo ziek dat het schynt dat zy 'er van zullen sterven. Dog de menschen hebben geen ongemak van het eten van het vleesch van zulke herten. Ook zyn deze bladeren in den winter een voedsel voor zekeren vogel, dien de *Zweden in Noord Amerika Hazelboen* genoemd hebben, die hier den winter over blyft. Als men dan 'er een van schiet, vindt men den krop vol van deze bladeren.

Het
hout.

HET hout van de *Kalmia* is zeer hard, en daarom gebruikt men het om affen in karrolblokken te maken; dog vooral dient het voor weverspoelen, waartoe de wevers geen hout hieromstreeks beter houden, want het is vast, laat zig ligt glad maken en springt niet. De schrynwerkers en drayers maken 'er ook allerlei werk van, waartoe men anders gewoon is het beste soort van hout te gebruiken. Byzonderlyk neemt men daartoe den wortel, dewyl die doorgaans geel is. Het hout is zo syn en hard als men 't zou kunnen wenschen. Uit het middelpunt lopen verscheiden stralen uit, dog wat ver van malkander. Als men het loof in 't vuur smyt, spat het als of men 'er zout in goid had. Men gebruikt des winters de takken met de bladeren daaraan om de schoorstenen te vegen. In 't jaar 1750. werden de meeste bomen in *Pensylvanie* van zekere rupfen kaal gefchoren, dog dezen waagden zig niet op de *Kalmia*. Enige lieden beweerden dat als 'er des zomers brand in een bosch ontstond, het vuur zig door dezen boom liet stuiten.

Mais. Zo wel de *Zweden* als de andere Inwoonders planten zeer veel *Mais*, niet alleen voor zig maar ook voor hun vee. Men beweerde dat 'er geen beter voer voor de varkens was, om dat zy 'er zeer ver van wierden, en hun vleesch 'er enen beteren finaak door kreeg als van enig ander voedsel. Ik heb der *Koninglyke Zweedfche Maatschappye*
der

der *Wetenschappen* twee Vertogen over dit foort van graan gegeven, die in hare Verhandelingen te vinden zyn. (*)

De wielen der karren die men hier gebruikt beftaan uit twee foorten van hout. Tot de velgen neemt men den Spaanfchen, en tot de fpeken den Witten Eik.

De *Saffasfrasboom* wies hier overal. De *Zweden* noemen hem hier *Saffa-Saltenbras*, of *Salsenfras*. Als men wat van dit hout in 't vuur werpt, ^{fräs.} springt het even als of 'er zout in lag. Men gebruikt het voor palen aan de tuinen, want het duurt lang in de aarde. Anders denkt men dat 'er nauwlyks een hout te vinden is, dat in de blote lugt zo zeer van de wormen wordt aangegrepen, als dit, want zy vreten het in korten tyd door en door. De *Zweden* zeiden dat de *Wilden*, die voorheen hier woonden, 'er schalen van maakten. Als men iets van den boom, of deszelfs jonge fcheuten, affhydt, en het onder den neus houdt, heeft het enen fterken dog aangenamen reuk. Sommigen fchillen den wortel, en vrouwen de fchil in hun bier, om dat zy denken dat dit zeer gezond is. Men legt de fchil ook in brandewyn, of terwyl men hem nog bezig is over te halen, of naderhand als hy al klaar is, insgelyks voor de gezondheid.

EEN oude *Zweed* herinnerde zig nog dat zyne Moeder verſcheiden' ^{Goed} menſchen van de waterzugt genezen had, door middel van een afkook- ^{tegens} fel van den Saffasfraswortel in water, elken morgen genomen, dog te ^{de wa-} gelyk kopte zy den lyder op de voeten. ^{terzugt.}

WANNEER men een ſtuk lands met hout bewaſſen bebouwen wil, ^{Gebruikt} laat men 'er gemeenlyk de Saffasfrasbomen op, om dat zy ſterk in ^{tegens} de bladen zyn, en in de zware hette het vee lommer verſchaffen. ^{de weeg-} Vele *Zweden* waſchten met een afkookfel van de fchil des wortels van ^{luizen.} den Saffasfras het vaatwerk uit, waarin zy Cyder, bier, of brandewyn vrouwen wilden, om dat zy zig verbeeldden dat daardoor de dranken zonder wierden. Sommigen hadden de poſten hunner bedden van dit hout laten maken om de weegluizen te verdryven, het welk zy meenden dat door zynen ſterken reuk dat ongedierte hinderen zou daarin te neſtelen. Zo lang ook dat hout zynen ſterken reuk behoudt had men 'er ene goede uitwerking van beſpeurd, dog naderhand kon men niet merken dat het veel hielp. Enige *Engelſchen* verhaalden dat het enige jaren geleden te *Londen* in 't gebruik was geweeft de bloemen van den Saffasfras als thee te drinken, om dat men het voor zeer gezond hield. Dog toen men begon te bedenken dat deze drank veel tegens de *Venusziekte* gebruikt wierd, ſchafte men het af, uit vrees van kwade verdenking. In *Penſylvanie* plagten enige menſchen de ſpaanders van

T 2

dit

(*) Naamlyk in de Delen van de jaren 1751. en 1752.

dit hout in de kaffen te leggen, om de motten uit het wollen goed te houden. De wortel behoudt langen tyd zynen reuk. Ik heb 'er enen gezien die wel vyf of zes jaar in ene lade gelegen had en nog zeer sterk rook.

RAMBO, de *Zweed*, vertelde dat de *Wilden* voorheen allerlei leder met den bast van den kaffenjen eik rood plagren te verwen. En enige oude lieden bragten zig te binnen dat hier in 't jaar 1697. een zo harde winter geweest was, dat het ys in de *Dellaware* twee voeten dikte had gehad.

Digt en zwaar Gras. AOKÉ HELM was een der voornaamste *Zweden* in dezen oord, wiens Vader met den *Zweedfchen* Gouverneur *Prinz* herwaards gekomen was. Hy was over de zeventig jaar oud. Deze oude man verhaalde ons dat in zyne kindfchheid in de bosschen een zeer digt gras pleegt te wassén, wel twee voeten hoog, dog dat het thans zo verminderd was, dat het vee werk had genoeg te vinden, en dat tegenwoordig vier koeyen niet meer melk gaven dan toen ene, dog de oorzaken van deze verandering zyn ligt te vinden. In de jeugd van den ouden *Helm* was het land weinig bebouwd, en men hield 'er nauwlyks het tiende deel van het vee dat men 'er nu houdt, dus had ene koe toen zo veel

Duurt maar een jaar. Gebrek. Voedfel als nu tien. Verders, het meeste gras duurt hier maar een jaar, en waft niet, gelyk by ons in *Zweden* het meeste doet, verscheiden jaren voort uit enen den zelve wortel. Dus moet men ieder jaar op nieuws gras zayen. Het groot getal van beesten nu verhindert het voortzayen dewyl zy het gras afeten eer het bloeyen kan. Dus moet men zig niet verwonderen dat het gras tegenwoordig zo dun staat. Dit maakt dat men, vooral des winters, op reis verlegen genoeg is met zyne paarden, en dat zo wel in *Pensylvanie* en *Maryland* als in *New Jersey*, want het gras is daar gantfch niet overvloedig aan te treffen, dewyl het door het vee afgeschoren wordt eer het zaad fchiet. Maar verder noordwaards, als in *Kanada*, heeft men foorten van overblyvend gras genoeg. Zo wyslyk heeft het de Schepper gefchikt. Alle de koude gewesten moesten natuurlyk een duurzaam gras voortbrengen, dewyl de Inwoonders, wegens den langdurigen winter, meer hoi voor hun vee behoefden. De zuidelyke landfchappen daarentegen hebben minder van dat soort van gras, vermits het vee den gehelen winter over in het veld blyven kan. Egter hebben vele voorzigtige lieden *Europifch* duurzaam graszaad op hunne weilanden geftróid, het welk daar zeer wel fcheen te flagen.

Mispelbomen. DE *Perfimon*, of de by de *Zweden* zogenaamde *Mispelboom* (*) wies hier vry algemeen. Ik heb 'er reeds van gefproken, nochtans zal ik 'er iets.

(*) *Diospyros Virginiana*.

iets byvoegen. Zyne vrugten begonnen thans ryp te worden, en eetbaar te zyn. Men at ze nu gelyk ander ooft. Zy zyn zeer zoet en sappig, dog een weinig t'zamentrekkend. Ik at 'er gemeenlyk zeer veel van zonder nadeel. Men brouwt van de Mispelen een aangenaam bier, op deze wys. Laat in den herfst, als de vrugt reeds door de vorst aangedaan is, kneedt men de vrugt in een deeg van weit of ander meel, maakt 'er kockjes van, zet ze in den oven, tot dat ze door en door gebakken en droog zyn. Dan neemt men ze 'er uit. Als men nu aan 't brouwen gaan zal, zet men enen pot op 't vuur vol koud water, en legt 'er enige kockjes in. Het water warm wordende gaan deze kockjes van een. Men neemt het dan van 't vuur, roert het wakker om, zo dat het alles wel door een gemengd wordt. Dan giet men het alles in een ketel. Dus gaat men voort tot dat men koeken genoeg week gemaakt heeft. Dan doet men het mout in den brouwketel, en behandelt het gelyk als bier. Dit bier wordt voor aangenamer gehouden dan meest alle anderen. Men maakt ook brandewyn van de mispelen. Dit geschiedt aldus. Men doet 'er ene genoegzame menigte van in een ketel, en laat ze daar ene week in, of iets langer, tot dat ze door en door zagt zyn. Dan giet men 'er water op, en dan moeten zy van zelve giffen, zonder dat men 'er iets by doet. Vervolgens stookt men 'er op de gewone manier brandewyn van, die gezegd wordt zeer goed te zyn, vooral als men onder de mispelen enige zoete wilde druiven doet. Enige mispelen zyn reeds op het einde van September ryp, dog de meesten later, en velen niet voor November of December, wanneer de vorst ze aandoen kan. Het hout van dezen boom is goed voor allerlei schrynwerk. Dog, als het geveld zynde in de vrye lugt blyft leggen, is het een van de eerste houten die rotten, en in een jaar tyds deugt 'er niets meer van. Als de Mispelboom eens geworteld heeft, kan men hem bezwaarlyk uitroeyen, dewyl zy zig te veel verspreiden. Men zeide my, dat als men een tak afsneed en in de aarde stak, hy wortel schoot. Dog in zeer harde winters vriezden deze bomen dikwyls dood, en kunnen, zo wel als de Perseboom, niet zeer tegens de koude.

VELE soorten van *Kawoerden* en *Meloenen* worden hier geteeld, zynde gedeeltelyk reeds by de oude *Amerikanen* bekend geweest, gedeeltelyk door de *Europeanen* overgebracht. Van de *Kawoerden* had men een foort dat aan het einde krom is, dog anders langwerpig, en dus wierden zy *Crocknacks* of *Krombalzen* genoemd. Men kan ze byna den gehelen winter over goed houden. Nog zyn 'er zekere andere *Kawoerden* die ook goed blyven. Anderen wederom worden aan stukken gesneden, aan draden geygen, en te drogen gehangen. Men kookt of stooft ze daarna, zo als men wil; en zy kunnen het gehele jaar over

duren. Men eet en bereidt hier allerhande soorten van Kawoerden, gelyk by ons. Vele landlieden hebben 'er gehele velden van.

Squas-
bes. DE *Squasbes* zyn een soort van kawoerden, dat de *Europeanen* van de Inlanders gekregen hebben, en waarvan ik reeds gesproken heb. Men eet ze gekookt, alleen of by vleesch. Zy vereischen weinig zorg, want zy slagen in allerlei gronden. Als men het zaad in den herfst in de aarde brengt draagt het vrugt in de volgende lente.

Kala-
bassen. DE *Kalabassen* zyn ook een soort van Kawoerden, die veel geplant dog niet gegeten worden. Men maakt 'er allerhande keukengereedschap van. Zy zyn tederder dan de *Squasbes*, en worden hier niet altyd ryp, dog alleen by warm weder. Om 'er keukengereedschap van te maken, worden zy eerst wel gedroogd, het zaad en de vleeschige stof, waarin het legt, neemt men 'er uit, en smyt het weg. De schillen worden van binnen schoon geschrapt; en dan maakt men 'er allerlei lepels, schotels, en andere dingen van om eetwaren in te bewaren. Byzonder zyn zy goed om zaden en planten 'er in over zee te verzenden, want die behouden hunne vrugtbare kracht veel langer in *Kalabassen* dan anders. Sommigen plegen de buitenste schillen der *Kalabassen*, voor dat zy ze openen, af te schrapen, daarna te drogen, en dan van binnen schoon te maken; dit maakt ze zo hard als been. Men kan ze ook afwasschen, zo dat zy hare witte kleur altyd behouden.

Boek-
weit. DE meeste Landlieden in dezen oord zayen Boekweit. Dit geschiedt in 't midden van Juli, want later gezaid zoude zy door de vorst bedorven worden; en als men ze vroeger zait bloeit zy den gehelen zomer over, dog de bloemen vallen af zonder zaad te geven. Sommigen ploegen den grond twee malen waar zy Boekweit zayen willen, dog anderen maar eens, omtrent ene week voor dat ze zayen. Zodra men gezaid heeft, wordt het land geëgd. Men heeft ondervonden dat in een nat jaar de Boekweit wel voortkomt. Zy blyft op het veld tot dat het begint te vriezen. Als de oogst goed is, krygt men twintig, dertig, ja veertig voor een. Zulken oogst had de *Zweedsche* Koster *Ragnilsson*, in wiens huis wy thans ons verblyf hadden. Men maakt 'er koeken en puddings van. De koeken worden gemeenlyk des morgens in de pan op een steen gebakken, geboterd, en by de thee of koffy, in stede van gerooft en geboterd brood, gelyk anders de *Engelschen* doen, gegeten. De vogels met Boekweit gevoed leggen meer eyeren. Ook worden 'er de varkens zeer vet van. Het stroo gebruikt men niet, maar laat het op het veld, of stroit het in de boomgaarden, om als een soort van mist te dienen, wanneer het rot. Geen dier wil 'er van eten ten zy in den uitersten nood, als het veld met sneuw bedekt, en niets anders te vinden is. Hoe gemeen de Boekweit in de *Engelsche* Volkplantingen ook is, hebben 'er egter de *Franschen* in *Kanada* gene regte kennis aan.

WY vonden, den 25. Nov. tegens den avond enige ligt gevende wor- Ligtende
men. Hun lichaam was lynregt, bestaande uit elf geledingen, een we- wormen.
nig puntig van voren en van agteren. De lengte van den kop tot den
staart was vyf en ene halve meetkundige lyn. De kleur was bruin, en
de geledingen als die der *Onisci*. De sprieten waren kort en regt. De
zes voeten zaten aan de voorste geledingen. Als de worm liep liet hy
het agterste deel op den grond slepen, en dit hielp zyne beweging. Het
uiterste van den staart bevatte de stof die in 't donker een groenagtig ligt
geeft. De worm konde ze intrekken, zo dat hy geen ligt gawe. Schoon
het den gantschen dag sterk geregend had, kropen zy in menigte onder
het kreupelhout, zo dat de grond als met starren bezaaid seheen. In 't
vervolg zal ik gelegenheid hebben van een ander soort van gekorven ge-
dierte of vlieg te spreken, die door de lucht vliegende by nacht als vuur-
vonken ligt geeft. Zoude wel deze lichtende wormen ene verscheiden-
heid wezen van de *Lempyris Noctiluca* van LINNÆUS?

HET *Ilex Aquifolium* wies op waterige plaatsen hier en daar in 't *Ilex A-*
woud. Men moest dit gewas onder de zeldzamen rekenen. Het blad *quiso-*
blyft zomer en winter groen. De *Zweeden* drogen de bladeren, maken *lium.*
ze tot poeder, koken ze in dun bier, en gebruiken ze in 't zydewee.

MEN verwt hier rood met *Braziliëhout* en met een soort van boom- Verw-
mos, en blauw met *Indigo*. Om zwart te verwen plukt men de bladen stoffen.
van de wilde zuring (*) en kookt ze met de stof, welke dan gedroogd
en op nieuws met *Campechehout* en koperrood gekookt wordt. Dit
zwart is zeer bettendig. Men spint en weeft zelf hier veel van de dage-
lyksche klederen, en verwt die in huis. Het vlas worat van velen ge-
bouwd, en slaagt wel. Dog de hennip gebruikt men weinig.

DE Rogge, de Weit, en de Boekweit worden met den sikkels Sikkels
maïd, dog de Haver met de seis. De sikkels, die men hier gebruikt, en Seis-
zyn lang en smal, en het seherpe is met kleine tandjes van binnen be-
zet. De landen blyven een jaar braak leggen, en gedurende dien tyd
weidt 'er het vee op.

ZELFS de niet veel vermogende landlieden in dezen oord hebben
hunnen boomgaard, min of meer groot volgens hunnen rykdom. De
homen zyn gemeenlyk Perlike-Appel en Kerstebomen.

WY verlieten deze plaats den 24. Nov. een weinig voor den middag, Vervolg
en vervolgden onze reis, de *Zweedsche* Kerk te *Rakoon* voorby, naar van de
Peils groves. Het land aan beide zyden van den weg is zandig en Reis,
tamelyk vlak. Hier en daar ziet men, dog niet dikwyls, enige Landhoe-
ven. Daar waren grote streken nog enkelde bosch, meest uit verschei-
den soorten van Eiken en uit Hikorybomen bestaande. Egter kon men
in

(*) *Rumex acetosella*.

in deze bosschen zeer wel voortkomen, zelfs met een rytuig, want men vond 'er weinig laag hout en stenen in. Dog hier en daar lagen enige bomen, 't zy door storm geveld, of uit ouderdom omgevallen, die enige verhindering maakten.

Waarnemingen omtrent het toenemen van het land. GEDURENDE myn verblyf te *Rakoon*, nu en den gehelen volgenden winter, deed ik myn best om van de oude *Zweden* alle mogelyke onderzigt te krygen, aangaande het toenemen van het land, en 't verminderen van het water in deze oorden. Ik zal hier gewagen wat onderrigtingen ik kreeg. Ik geef ze zo als ik ze ontvang heb, met maar weinige aanmerkingen; dus kan de Lezer daaruit zulke gevolgen trekken als hy wil.

EEN *Zweed*, *King* genoemd, meer dan vyftig jaren oud, hield zig voor overtuigd, dat, omtrent dezen tyd, de kleine meerjes, poelen, bronnen en rivieren minder water hadden dan toen hy een jonge was. Hy kon vercheiden meren noemen, die men in zyne jeugd met grote schuiten bevoer, en zelfs in 't heetste van den zomer water genoeg hadden, dog nu of geheel of voor het grootste gedeelte droog waren, en die ten minsten des zomers geen water meer hadden. Hy zelf had by gebrek van water den visch zien sterven; en het schein hem toe dat het tegenwoordig des zomers zo veel niet regende als voorheen. Een man van zyne bloedvrienden, die omtrent agt mylen van de *Dellaware* af, op enen heuvel by een riviertje woonde, had enen put doen graven, en op de diepte van veertig voet ene menigte van oester en mosselschelpen, van riet, en stukken van gebrokene takken gevonden. Ik vroeg hoe zy dagten dat dit alles daar gekomen was, en het antwoord was, dat sommigen meenden dat alles daar reeds van den zondvloed af zo gelegen had, en anderen dat het land toenam.

PETER RAMBO, een man van dicht by de zelfig jaar, verzekerde my dat op vercheiden' plaatsen te *Rakoon*, waar men putten, of met een ander inzicht diep in den grond, gegraven had, men ene menigte van mosselschelpen en andere voortbrengfels van de zee had gevonden. Somtyds had men stukken houts ontmoet ter diepte van twintig voet, waarvan sommigen versteend waren, en anderen 'er uitzagen als verbrand. Op die diepte vond men eens ene grote lepel. Zoude het verbrande hout niet zwart geworden zyn door onderaardsche minerale dampen? Dog velen hebben 'er uit opgemaakt, dat *Amerika* reeds voor den Zondvloed bewoond was. Dezelve man verhaalde my verders, dat men ook tichelstenen diep in den grond gevonden had. Maar zoude niet de steenkleurige klei, waaruit de grond hier grotendeels bestaat, hard zynde, voor tichelstenen zyn aangezien? Ik heb horen zeggen dat die klei, hard zynde, veel naar gebakken steen gelykt. Hy zeide ook, dat de rivieren nog even zo hoog waren als men wist dat zy
oif

oit waren geweest; maar in de kleine meertjes, in poelen en vyvers was merkelyk minder water.

MAONS KEEN, een andere *Zweed* van meer dan zeventig jaar, verze-kerde, dat, by het graven van enen put, hy, op de diepte van veertig voet, een groot stuk kastanjenhout, en wortels en stelen van riet gezien had, nevens ene kleiagtige aarde, gelyk die welke men gemeenlyk aan het strand van zeeboezems vindt, daar men zout water heeft. Deze klei had den zelven reuk en enen zoutagtigen smaak. Hy en verscheiden' anderen maakten daaruit op, dat al het land waar *Rakoon* en *Penns-neck* leggen van ouds geheel door de zee bedekt was. Ook was 'er op ene grote diepte ene spaan, gelyk die der *Wilden*, gevonden.

SVEN LOCK en *Willem Cobb*, beiden meer dan vyftig jaar oud, kwamen daarin volkomen overeen, dat men op vele plaatsen hieromtreeks by het graven naar wellen zeer veel riet, het meest verrot, gevonden had ter diepte van dertig en meer voeten. En 't werkvolk van *Cobb* zelven was in 't graven ter diepte van twintig voet op enen dikken tak gekomen, die hen belet had voorttegaan, tot dat men hem doorgehakt had. Het hout was zeer hard. Ook is het zeer gemeen van niet diep in den grond ene menigte te vinden van niet geheel verrotte bladen van allerlei foort. By het maken van enen molendyk, enige jaren geleden, op de rivier waarby de kerk van *Rakoon* staat, en het doorgraven ten dien einde van ene bank, vond men dat die meest uit oesterschalen bestond, schoon men hier meer dan honderdentwintig *Eng.* mylen van zee is. Zy, nevens alle de Inwoonders van *Rakoon*, besloten hieruit, zonder dat men het hun in 't hoofd gebragt had, dat deze landstreek in oude tyden door de zee bedekt was geweest. Ook verzekerden zy, dat vele kleine meertjes, die in hunne jeugd, zelfs in den zomer, vol waters waren, nu des zomers nauwlyks een beekje uitmaakten, uitgenomen by harde regenvlagen; dog zy vonden niet dat de rivieren van water verminderd waren.

AOKE HELM, een gryzaard van zeventig jaar, vond by 't graven van enen put eerst zand en kleine stenen, en dat ter diepte van agt voeten, daarna ene bleke en vervolgens ene zwarte klei. Op vyftien voeten vond hy een stuk hard hout, en verscheiden stukken van vuurstenen. Hy verhaalde dat hy verscheiden' plaatsen in de *Dellaware* kende daar men in zyn jeugd met schuinen voer, en die nu in kleine Eilandtjes veranderd waren, waarvan 'er sommigen byna ene *Eng.* myl lengte hadden. Deze Eilandtjes ontstaan uit zandbanken die zig in den stroom vastzetten, waarop vervolgens het water enige klei aanpoelt, in de welke biezen beginnen te groeyen, en dus wordt het allengskens tot land.

By ene zamenkomst van de oudste *Zweden* uit het kerspel van *Rakoon*, kreeg ik het volgende antwoord op de vragen die ik aan-

gaande deze zaak deed. Waar men hier ook putten graaft vindt men overal ter diepte van twintig of dertig voet vele oesterschelpen en *Clams*. Op vele plaatsen heeft men by 't graven ene menigte gevonden van biezen en riet, meest alles onbeschadigd. Eens heeft men enen gehelen bondel van vlas ontmoet wel tusschen de twintig en driëntwintig voet onder den grond. Het was al zo weinig beschadigd als of het eerst onlangs onder de aarde was geraakt. Alle de menschen stonden verwonderd, kunnende niemant begrypen hoe het daar gekomen was. Dog ik verbeelde my dat die goede lieden de ene of de andere *Amerikaansche* plant, als het wilde *Virginische* vlas (*) of het *Antirrhinum Canadense*, dat veel naar vlas gelykt, voor vlas aanzagen; en het was ook opmerkelyk dat die bondel ontvonden zou geweest zyn. De *Europeers* op hunne aankomst vonden nergens vlas in *Amerika*. Hoe kon 'er dan een bondel van onder de aarde komen? Gebrande kolen heeft men dikwyls in den grond gevonden. De koster, *Erik Ragnilsson*, had 'er velen van gezien. Ook heeft men dikwyls ter diepte van boven de twintig voeten takken en blokken houts ontmoet. Op sommige plaatsen had men spanen by de *Wilden* in gebruik uitgegraven. En uit dit alles maakten zy op, dat deze landstroek voorheen zee geweest was. Dog men moet hierby opmerken, dat meest alle die putten op plaatsen gegraven wierden daar ene nieuwe plantery wierd aangelegd, waar men het hout eerst had weggehakt, dat 'er misschien verscheiden' eeuwen gestaan had. Uit alle deze aanmerkingen, en nog anderen, die ik in 't vervolg 'er byvoegen zal, kan men opmaken, dat een groot deel van *New Jersey* in overoude tyden een gedeelte was van den bodem der zee, en naderhand voortgebragt is geworden door de modder, slik en andere stoffen, die de *Dellaware* met zig gevoerd heeft. Evenwel maakt het uitspek by *Kaap May*, waarvan in 't vervolg, deze zaak nog meer of min nog twyffelagtig.

Planten
die altyd
groen
blyven

DE gewassen die hier zomer en winter hun blad houden zyn.

DE *Ilex Aquifolium*, of Hulst.

DE *Kalmia Latifolia*, de breedbladerige *Kalmia*;

DE *Kalmia angustifolia*, de smalbladerige *Kalmia*, een foort van den eersten.

DE *Magnolia glauca*, de Beverboom. De jonge planten van deze boom alleen behouden des winters haar blad, en de ouden niet.

HET *Viscum album*, het gemene Mittelboompje, wassende gemeenlyk op de *Nyssa aquatica*, de *Liquidambar styraciflua*, den Eik en de Linde, zo dat de toppen dier bomen 'er des winters gantsch groen van schynen. DE

(*) *Linum Virginianum*.

DE *Myrica cerifera* of de Talkboom. Dog van dezen behouden maar enige jonge bomen hun loof, de meesten laten het vallen.

DE Sparreboom. (*)

DE Denneboom. (†)

DE *Cupressus thyoides*, of de witte Jenever, anders de witte Ceder.

DE *Juniperus Virginiana*, de Rode Jenever, of Ceder.

VERSCHIEDEN' Eiken en andere bomen laten hier in den winter hun blad vallen, die wat zuidelyker, gelyk in *Karolina*, het gantsche jaar door groen blyven.

MEN heeft opgemerkt dat de *Europeanen* in *Noord Amerika*, Het uit-
het zy zy in *Zweden*, in *Engeland*, in *Duitschland*, of in *Holland*, vallender
of zelfs in *Amerika* van *Europeaanfche* ouders geboren zyn, hunne tanden in
tanden veel vroeger kwyt raken dan in andere landen; byzonderlyk *Ameri-*
had dit plaats omtrent de Vrouwen. Men zag dikwyls meisjes van *kä.*
rwtintig jaar, die reeds de helft van hare tanden verloren hadden,
zonder hoop te hebben nieuwen te zullen krygen. Ik heb naar
de oorzaak hiervan gezogt, dog ik weet niet of ik de ware ge-
vonden heb. Velen waren van mening dat de lugt hier te lande na-
delig was voor de tanden, en dit is zeker dat het weder nergens
onbestendiger wezen kan; want een zeer hete dag eindigt dikwyls
met ene fcherpe koude, en zo ook omgekeerd. Dog deze ver-
anderlykheid kan het uitvallen der tanden niet veroorzaken, dewyl
dit by de *Wilden* gene plaats heeft, die, schoon zy in de zelve
lugt leven, altyd witte en fchone tanden behouden, gelyk ik zelf
gezien, en ook van vele anderen gehoord heb. Daar zyn 'er die
dit aan 't onmatig gebruik van vrugten en zoetigheden toefchryven;
dog ik heb vele menfchen gekend die hierin geen overdaad begin-
gen, en evenwel hunne tanden kwyt raakten.

Dog niet
by de
Wilden.

Ik begon het thee drinken, dat hier des morgens en des middags
gefchiedt, te verdenken, het welk tegenwoordig vooral onder de
Vrouwen zo gemeen is, dat 'er nauwlyks zelfs ene Boerin of arme
Vrouw is, die des morgens geen thee drinke. En in deze mening
wierd ik bevestigd op ene reis, die ik deed in de oorden daar de
Wilden nog wonen. De Generaal Major *Johnson* verhaalde my toen,
dat velen van de *Wilden*, die digt by de *Europeanen* woonden, ge-
leerd hadden thee te drinken, en dat men opgemerkt had dat zulke
Amerikaanfche Vrouwlieden, die zig zeer daaraan gewend hadden,
even als de *Europifche* Vrouwen, hare tanden vroeg kwyt raakten,
fchoon zy ze voorheen gantsch zuiver hadden gehad. Integendeel
zulken die gene thee gebruikten behielden hare tanden tot enen ho-
gen ouderdom.

Of die
komt van
het thee
drinken.

Dog

(*) *Pinus Abies.* (†) *Pinus fylvestris.*

Dog naderhand bevond ik dat het gebruik der thee niet de enige oorzaak van dit verlies der tanden wezen kon. Verscheiden jonge Vrouws- personen, in *Europa* geboren, klaagden dat zy hare meeste tanden waren kwytgeraakt zodra zy in *Amerika* gekomen waren. Ik vroeg, of zy niet dagten dat dit van het menigvuldig thee drinken kwam, dewyl men weet, dat sterke thee de tanden als opvreest; dog zy antwoordden dat zy reeds begonnen hadden hare tanden te verliezen voor dat zy nog thee gedronken hadden. Maar myn onderzoek voortzettende, vond ik ten laaftten ene genoegzame oorzaak van dit uitvallen der tanden. Alie deze Vrouwen bekenden dat zy zeer gesteld waren om alles zo warm te eten als het maar mogelyk was. Dit was even het zelve met de andere Vrouwen in het land, die hare tanden veel vroeger verliezen dan de Mans. Zy drinken veel meer thee des morgens en des namiddags dan de Mans, wier bezigheden hun den tyd niet laten van lang aan de theetafel te zitten. Behalven dat, de *Engelsche* Mans geven weinig om thee, maar houden meer van een kom *punch*. Als de *Engelsche* Vrouwen thee drinken gieten zy ze niet in de schoteltes, maar gebruiken ze zo heet als zy kunnen uit het kopje. De *wilde* Vrouwlieden volgen ze daarinna. Integendeel, die *Wilden*, wier tanden wit en gaaf zyn, eten of drinken noit iets warm.

Van het
warm
eten.

Ik vroeg verscheiden van de oude *Zweden* of hunne Ouders en Landslieden hier ook hunne tanden zo vroeg verloren hadden, dog zy zeiden van neen. *Bengtson*, de Kerkeraad van *Philadelphia*, verzekerde my, dat zyn vader op zyn zeventigste jaar perfiksteden en noten met zyn tanden kraken kon, en dit zal tegenwoordig niemant hier op die jaren ondernemen. Dit bevestigt het geen ik gezegd heb, want in dien tyd was het gebruik der thee in *Noord Amerika* onbekend.

Koort-
sen.

GENE ziekte is hier gemeender dan die welke de *Engelschen Fever and ague* noemen, ene koude koorts, die of ene alledaagfche, andere- of derdedaagfche is. Dog het gebeurt dikwyls dat iemand, die ene derdedaagfche koorts gehad heeft, en ze ene week is kwyt geweest, ene alledaagfche in de plaats krygt, en als die weg is, na enigen tyd, weder door ene derdedaagfche wordt aangetaft. De koorts begint gemeenlyk op het laaft van Augustus of het begin van September, en duurt den herfit en den winter over tot aan de lente, wanneer zy geheel verdwynt.

DE Vreemdelingen worden 'er gemeenlyk het eerste of het tweede jaar na hunne aankomft van aangetaft, en veel sterker dan de Inboorlingen, zo dat zy 'er somtyds aan sterven. Maar als zy 'er de eerste maal doorkomen, zyn zy 'er gemeenlyk het tweede jaar, en somtyds altyd vry van. Men zegt hier in 't gemeen dat de Vreemdelingen de koorts krygen om zig aan de lugt te gewinnen. De Inboorlingen van *Europische* afkomst hebben op sommigen plaatsen alle jaren een aanval van koorts,

dog

dog sommigen zyn 'er spoedig van af, daar anderen zes maanden lang daaraan fukkelen, en enigen zelfs tot hunnen dood toe. De *Wilden* zyn 'er ook aan onderhevig, dog zo sterk niet als de *Europeanen*. Geen ouderdom is 'er van bevyrd; waar deze koorts heerfcht ziet men 'er gryzaards en kinderen in de wieg, dikwyls niet boven de drie weken oud, van geplagd. Dezen herft was zy hier veel sterker dan naar gewoonte. Zy maakt de menfchen zo bleek als doden en fchrikkelyk zwak, dog laat hun nogthans toe in de tuffchentyden hunne bezigheden waartenemen. Het is zonderling, dat 'er alle jaren fomnige ftreken zyn daar de koorts regeert, en anderen daar niemant 'er van weet. Ook zyn 'er plaatfen waar men 'er voorheen niets van plegt te weten, dog daar zy nu gemeender begint te worden. Vele oude lieden verzekerden cenftemmig dat de koorts noit zo hevig en aanhoudend was geweest toen zy kinderen waren als nu. Dog anderen, ook ruim zo oud als de eerften, waren van gedagte, dat de koorts voorheen naar evenredigheid der Inwoonders wel zo algemeen en zo sterk geweest was, dog dat men in dien tyd, toen 'er veel minder menfchen waren, en de planterien zo ver van malkanderen lagen, daar zo veel agt niet op had kunnen nemen; zo dat het waarfchynlyk is, dat de uitwerkingen der koorts altyd omtrent gelyk geweest zyn.

Het is moeilyk de ware oorzaken dezer ziekte te bepalen; daar fchynen 'er verfehiden te zyn, en die niet altyd dezelve; fomtyds, ^{Oorza-} ken. en ik denk gemeenlyk, lopen 'er verfehiden t'zamen. Ik heb 'er Geneeskundigen over onderhouden, en zie hier wat zy 'er van dagten.

SOMMIGEN meenden dat de gefeldheid van de lugt in dit land oorzaak is van deze koorts, dog de meeften beweren dat zy veroorzaakt wordt door de ftande en rottende wateren; en dit fchynt de ondervinding te bekragtigen. Want men heeft opgemerkt, dat zulken die in de naburfchap van moeraffen en poelen wonen, of op zulke plaatfen waar men een ftand en finkend water vindt, genoegzaam ieder jaar de koorts krygen, en 'er veel ligter dan anderen van worden aangetaft. En dit gebeurt voornaamlyk in een jaargetyde, dat de wateren, door de onmatige hette het meeft uitwaaffemen, en de lugt van kwade dampen vervullen. Ook is de koorts zeer sterk op alle lage plaatfen, en waar tweemaal in de vierentwintig uren het zeewater met het ty opkomt, en zig met het zoete water vermengt. Des zomers wordt men, over zulke plaatfen reizende, dikwyls gedwongen zyne neusgaten toetehouden, uit hoofde van den ftank, dien de vermenging van het zoete met het zoute water voortbrengt. Om deza reden worden de menfchen te *Penns-neck*, en te *Salem in New Jerfey*, waar de grond de gezegde eigenfchappen heeft, jaarlyks veel fterker door de koorts geplagd, dan die op hoger gronden wonen.

Indien iemand wonende op hoge landen, waar men vry is van de koorts, naar de lager landen trekt, kan hy wel staat maken van alle jaren op den gewonen tyd de koorts te krygen zo lang hy daar blyft wonen. Menfchen, die de frifchfte kleur hadden, uit de hoger landen naar de lagere verhuizende, en daar enen tyd lang blyvende ver-toeven, hebben alle hunne kleur verloren, en zyn zo bleek geworden als doden. Dit kan egter de enige oorzaak van de koorts niet wezen, want ik ben in lage landen geweest, daar veel ftaande wateren waren, waar de menfchen zeiden zelden van de koorts gekweld te worden; dog deze plaatfen lagen twee of drie graden meer noord-waards.

ANDEREN waren van gevoelen dat het onvoorzigtig en onmatig eten van vrugten zeer veel de oorzaak was van deze koorts. Dit heeft byzonderlyk plaats omtrent de *Europeanen* die eerst overkomen, en nog niet aan de lugt en de vrugten van *Amerika* gewend zyn, want zy die hier geboren zyn kunnen 'er meer van verdragen, en zyn egter niet geheel vry van de kwade gevolgen der onmatigheid. Ik heb hierover vele *Engelfchen* en *Duitschers* uit eigen' ondervinging horen fpreken. Zy bekenden het dikwyls beproefd te hebben, dat als zy eens of tweemaal nugteren van een watermeloen aten zy verzekerd konden wezen van binnen weinige dagen ene koude koorts te hebben. En het is merkwaardig het geen de *Franfchen* in *Kanada* my vertelden, dat de koortfen daar minder gemeen waren, fchoon men daar niet minder watermeloenen gebruikte dan in de *Engelfche* Volkplantingen, en dat men ooit opgemerkt had dat zy koorts veroorzaakten; maar dat wanneer men in 't hete van den zomer by de *Illinoizen* komt, een *Amerikaanfch* volk, dat op de zelve breedte met *Penfylvanie* en *New Jerfey* woont, zy geen watermeloenen eten konden zonder de aanvallen ener koude koorts te befpuren, en dat de *Wilden* hen ook waarfchuwden van zo gevaarlyk ene vrugt niet te eten. Doet ons dit niet denken dat de groter trap van hette in *Penfylvanie* en het Land der *Illinoizen*, beiden vyf of zes graden zuidelyker dan *Kanada* gelegen, die vrugt gevaarlyker maakt? In de *Engelfche* Volkplantingen heeft ieder Boer watermeloenen, die men onder 't hoyen gebruikt, of gedurende het werken in den oogft, wanneer het volk niets in de maag heeft, om zig in de hette te verkoelen, gelyk deze fappige vrugt zeer frifch is. Ook eet men hier in den zomer zeer veel meloenen, komkommers, kawoerden, *squashes*, moerbezien, appelen, perfiken, kerffen, en ander ooft, al het welk ook het zyne doet ter bevordering der koorts.

DOG dat de levenswys hier zeer veel aan toebrengt, kan men befluiten uit de eenparige berigten van oude lieden aangaande de tyden hunner kindfchheid, volgens welke berigten de menfchen in die tyden aan

zo vele ongemakken niet onderhevig en zelden ziek waren. Alle de oude *Zweden* verklaarden, dat hunne Landslieden die zig hier het eerst nederzetterden enen hogen ouderdom bereikten, en dat hunne kinderen omtrent tot die zelve jaren kwamen; dog dat de kleinkinderen en de kleinkleinkinderen den ouderdom van hunne voorouders niet hadden bereikt, en zo gezond en sterk op ver na niet geweest waren. Dog de *Zweden* leefden hier in 't begin zeer matig. Zy waren te arm om brandewyn en *rum* te kopen, die zy ook zelven niet stookten. Egter hadden zy somtyds een goed sterk bier. Zy wisten ook genen cyder te maken, die nu zo gemeen in 't Land is. Koffi, thee, chokolaat, waaruit zelfs nu het Landvolk ten dele zyn ontbyt maakt, waren onbekend. De meesten hadden noit suiker of *punch* geproefd. De thee, die men nu hier drinkt, is of zeer verlegen, of met allerlei kruiden vermengd, zo dat zy nauwlyks meer den naam van thee verdient; gevolgelyk kan zy niet dan ene kwade uitwerking op zulken doen die dezelve in menigte gebruiken; behalven dat zy niet missen kan van de ingewanden te verslappen, daar zy 's morgens en 's namiddags byna kokend heet gedronken wordt. De *Wilden*, afkomelingen van de oorspronglyke bewoonders dezès Lands, verftrekken tot een bewys van het geen ik zegge. 'T is bekend dat hunne voorouders, ten tyde van de aankomst der *Europeanen*, zeer oud wierden; 't was niets vreemds van 'er lieden onder te vinden die boven de honderd jaar waren. Zy leefden sober, en dronken niets dan water. Brandewyn, *rum*, wyn, en andere sterke dranken waren hun onbekend. Dog sedert dat de *Christenen* hun die dranken hebben leren drinken, en zy ze zo aangenaam gevonden hebben, bereiken zulken die hunne lusten niet kunnen tegengaan niet de helft van de jaren hunner voorvaderen.

EINDELYK, daar waren 'er die beweerden, dat het uitroeyen van zo vele welruikende planten, waarmede op de aankomst der *Europeanen* de bosschen vol waren, dog die het vee thans vernield heeft, kon worden aangezien als ene van de grote oorzaken van de voortgangen der koortsen. De menigte dezer bloemen verspreidde alle morgens en avonden enen lieflyken geur in de bosschen. Het is derhalven niet vreemd te denken, dat daardoor de schadelykheid der rottige uitwaasfemingen gematigd werd, zo dat zy zo gevaarlyk in dien tyd niet waren.

VERSCHIEDEN' genesmiddelen worden tegens deze kwaal aangewend. *Midde-*
 De *Kina* was voorheen een onfeilbaar middel, dog tegenswoordig doet ^{len daar} zy altyd die uitwerking niet, schoon men ze hier voor zuiver en onvervalsch bekومت. Vele lieden beschuldigten dit middel van iets kwaads ^{tegen.} in het lichaam agter te laten. Dog men heeft gemeenlyk ondervonden, dat als de *Kina* goed was en terstonds in 't begin der koorts gebruikt wierd, eer het lichaam verzwakt was, zy de koorts altyd verdreef, zo dat.

dat de huiveringen niet weder kwamen, en men gene pynen nog zwaarte in de leden overhield. Maar als de kwaal was ingeworteld en de Lyders sterk verslapt had, of dat zy natuurlyk zwak waren, verliet hen de koorts wel op 't gebruik der Kina, dog keerde een veertien dagen daarna weder, en dwong hen ze op nieuws te gebruiken; waarvan het gevolg dikwyls was pyn en styfheid in de leden en somtyds in de ingewanden, waardoor zy belet wierden te gaan, welke pyn hun vele jaren bybleef, en dikwyls tot den dood toe. Deze kwade uitwerking wordt gedeeltelyk aan den koortsbast, dien men hier zelden onvervalscht bekomt, en gedeeltelyk aan de onvoorzigtigheid der Lyders onder 't gebruiken van denzelven toegeschreven. Een van myne kennissen was zeer ervaren in 't verdryven van de koorts door de Kina, welke hy gaf zodra de koorts zig in 't lichaam vastgezet had. Dog voor dat hy ze gebruikte nam hy een zweetmiddel, dewyl hy dit zeer heilzaam gevonden had. En gelyk hier de koorts veeltyds van dien aard is dat zy niet doet zweten, zelfs niet in hare hette, moeft men door andere middelen de uitwaassening bevorderen. Ten dien einde nam de Lyder het middel op den dag van de huivering en moeft dien avond zonder eten zyn. Den volgenden morgen moeft hy in 't warme bed blyven, veel thee drinken, en wel roegedekt zyn, om sterk te kunnen uitwaassenen. Dus bleef hy tot dat het zweten ophield, verliet dan het bed in ene warme kamer, wafchte het lichaam met bloed-lauw water, om het te zuiveren van de vuilgheid door het zweten veroorzaakt, ten einde die de poren niet mogte verstoppem. De Lyder wierd daarop afgeveegd, en nam eindelyk de Kina verscheiden malen op den zelve dag in. Dit wierd twee of drie malen herhaald, op de dagen na dat de zieke de koorts gehad had, en zy verliet hem gemeenlyk zonder weder te komen, en zonder dat hy 'er in 't vervolg bleek van zag.

DE schors van den wortel des Tulpebooms (*) op de wys der Kina genomen heeft somtyds de zelve uitwerking.

SOMMIGE menschen schillen de wortels van den Kornoeljeboom, (†) en geven de schil den zieken in. Verscheidenen, die door de Kina niet geholpen wierden, zyn door dit middel genezen. Ik heb ook menschen gezien die geholpen waren door zwavel fyn gestampt, met suiker vermengd, alle avonden voor dat zy naar bed gingen, en alle ogtenden voor dat ze opstonden, te gebruiken. Dit deden zy drie of vier malen in den tusschentyd dat zy van de koorts vry waren, en namen 'er telkens wat warmen drank op, om de poeder te doen zakken. Dog sommigen vonden hier geen baat by.

ANDEREN namen den gelen bast van den perrikeboom, byzonderlyk dien van den wortel, en kookten hem in water, tot dat 'er de helft van

ver-

(*) *Liriodendron Tulipifera* LINN. (†) *Cornus florida*, LINN.

vervlogen was. Hiervan nam de zieke elken morgen een wynglas vol voor dat hy iets gegeten had. Deze drank heeft enen onaangenaamen smaak, en trekt den mond by een gelyk aluin; dog hy had vele menschen te *Rakoon* geholpen, die andere middelen te vergeefs gebruikte hadden.

WEDER anderen kookten de bladen der *Potentilla reptans*, of der *Potentilla Canadensis*, in water, en dronken 'er van voor dat de huivering aankwam; en het is bekend dat 'er velen door geholpen zyn.

De Bewoonders van den stroom *Mabawk*, zo wel *Amerikanen* als *Europers*, stampen den wortel van het *Geum rivale*. Deze poeder wordt van sommigen in water gekookt tot dat het afkooksel vry sterk is; anderen gieten 'er maar koud water op, en laten 't enen dag over staan; enigen mengen ze met brandewyn. Van dit middel moet de Lyder een glas vol nugteren nemen op zynen vryen dag. Men verzekerde dat dit een der zekerste middelen was, en de Kina overtrof.

Die genen welken digt by de yzermynen woonden betuigden zelden of noit door deze koorts te worden aangetast; dog wanneer zy ze egter hadden, dronken zy het water uit bronnen die uit de yzermynen komen, en enen sterken staalsmaak hebben. Dit middel verzekerden ze my onfeilbaar te zyn. Anderen, die niet digt by zulke bronnen woonden, trokken 'er voor enige dagen naar toe, als zy de koorts hadden, om het water te drinken, dat hen gemeenlyk hielp.

Ik heb boven reeds aangemerkt, dat saly met citroensap zeer heilzaam tegens de koorts bevonden is.

Dog men had opgemerkt dat een middel dat den een hielp dikwyls kragteloos op den ander is.

BORSTONSTERINGEN (*) zyn ook ene ziekte waardoor men hier dikwyls wordt aangetast. Velen van de oude *Zweden* vertelden my dat zy in hunne jeugd 'er weinig van gehoord hadden, dog dat deze ziekte nu zo gemeen was dat zy jaarlyks vele menschen wegsleepte. Maar men heeft opgemerkt dat zy in sommige jaren zo kwaadaardig niet is als in anderen, wanneer zy de meeste Lyders doodt. Ook is zy sterker op de ene dan op de andere plaats.

IN den herfst van 1728. sleepte zy vele menschen weg te *Penns-neck*, ene plaats beneden *Rakoon*, digter aan de *Dellaware*, waar vele *Zweden* waren gevestigd. De meesten *Zweden* stierven 'er van, schoon zy zeer talryk waren. Dit heeft gemaakt dat hunne kleine kinderen, die overbleven, met de kinderen der *Engelschen* opgroeende, hunne moedertaal vergeten hebben, zo dat 'er weinigen zyn die nu het *Zweedsch* verstaan. Sedert dien tyd heeft deze ziekte jaarlyks wel enige menschen

X

(*) *Pleuritis*.

te *Penns-neck* om hals geholpen, dog in geen groot getal. Zy scheen, als ware het, te rusten, tot in den herfst van dit jaar 1748. wanneer zy op nieuw yffelyk begon te woeden. Iedere week stierven 'er van zes tot tien oude menschen aan. Het was ene ware *Pleuritis*, maar zy had deze byzonderheid, dat zy met ene grote zwelling onder den strot en den hals en mer ene belemmerde doorzweelging begon. Sommigen hielden ze voor aanstekend. Enigen verklaarden in goeden ernst dat als zy in ene familie kwam, zy, niet alleen die in 't zelve huis woonden, maar ook zulken van de familie aangreep die 'er ver van daan hun verblyf hielden. Velen zyn 'er te *Penns-neck* geweest, die, zonder dat zy hunne zieke bloedvrienden bezogt hadden, de ziekte gekregen hebben, en 'er aan gestorven zyn. Ik wil de waarheid hiervan niet betwisten, dog vind het gevolg niet gegrond. De ziekte woedde het meest in November. Egter stierven 'er enige oude lieden den volgenden winter aan. Dog de kinderen liepen 'er tamelyk vry van. De Geneeskundigen vonden zig in deze ziekte zeer verlegen.

Oorza-
ken.

HET is bezwaarlyk de oorzaken van zo geweldige ziekten juist te bepalen. Een oude *Engelsche* Heelmeeſter sprak 'er dus over. Men drinkt hier in den zomer veel punch en andere hete dranken, waardoor het bloed verdikt en de aderen in 't middenrif (*) opgezet worden. Tegen 't eind van October en 't begin van November wordt het weder veranderlyk, zo dat het op den zelve dag nu heet dan weder koud is. Als de menschen by dit veranderlyke weder veel in de lugt zyn krygen zy dit ongemak. Ook is het zeker dat de lugt het ene jaar ongezonder is dan het andere, het welk van de hette en andere omſtandigheden afhangt, en dit doet veel tot deze ziekte. Het is aanmerkelyk dat 'er in 't jaar 1728. en 1748., toen 'er zo vele menschen te *Penns-neck* stierven, te *Rakoon* weinig doden waren, schoon beide de plaatsen digt by malkander leggen, en dezelve lugt en grondsgesteldheid hebben. Maar *Penn's neck* leeg zeer laag, en *Rakoon* tamelyk hoog. Te *Penn's neck* woont men tusschen poelen en moerassen, waarin het water staat te rotten; het is 'er vol van bomen, die den wind afkeren. Ook wordt het water te *Penn's neck* niet voor zo goed gehouden als te *Rakoon*, schoon 'er geen onderscheid is in den smaak. Het wordt daarenboven in sommige kleine stroompjes brakagtig, als de *Dellaware* by den vloed opzet en 'er in komt. Op de oevers van deze stroompjes wonen vele *Zweden*, en gebruiken 'er het water van.

Philadel-
phia.
Wilde
druiven.

DEN 3. December 1748. vertrok ik weder naar *Philadelphia*, waar ik nog dien avond aankwam.

IN de bosschen vindt men overvloed van verscheiden' soorten van
wil-

(*) *Diaphragma*.

wilde *Druiven*. Een foort, aanmerkelyk door zyne grootte, waft in de poelen, en wordt zeer gezogt van den *Rakoon*. Deze druif wordt van de *Engelfchen Voffedruif* (*) anders *Poeldruif*, geheten. Zy zyn niet aangenaam van fmaak, en de Inwoonders eten ze zelden, dog wel een klein foort van druif, die op enen drogen grond groeit. Men gebruikt ze in den herft rauw. Zy zyn aangenaam, een mengfel van zoet en zuur. Sommigen drogen ze, en bakken ze in taarten, of zetten ze droog voor. Voorheen maakten 'er de *Zweden* enen tamelyk goeden wyn van; dog hier zyn zy van uitgefcheiden. Enige *Engelfchen* evenwel perffen 'er nog enen lieflyken drank uit, dien zy my verzekerden zo goed te wezen als de beste *Franfche* wyn, en lang te duren.

Om dezen wyn te maken, verzamelt men de druiven van den 21. Wyn.
September af tot den 11. November toe, dat is als zy beginnen ryp te worden. Men moet ze fnyden by droog weder, nadat de dauw weg is. Zy worden afgeveegd. Een groot vat staat 'er gereed, waarin of fyroop of brandewyn geweest is. Dit maakt men wel fchoon, ftaat 'er enen der bodems uit, en plaatft het op ene bekwame wys op flukken houts in den kelder, of in een warm vertrek omtrent twee voet boven den grond. De druiven worden in het vat gedaan, en, als zy wat gezonken zyn, doet men 'er drie of vier dagen daaraan weder nieuwen by. Een man gaat 'er met blote voeten in, en treedt de druiven. In omtrent een half uur is 'er het fap al uit. Dan keert de man de onderften boven, treedt ze nog een kwartier; en dit is genoeg om 'er het goede vogt uit te krygen; want langer te treden zou ook de onrype druiven doen breken, en den wyn enen kwaden fmaak geven. Dan dekt men het vat toe met een digt dekfel, of met twee dekfels als men genen kelder heeft, of het weder zeer koud is. Dus laat men het vogt giften, en in de volgende vier of vyf dagen werkt het zeer fterk. Zodra het giften ophoudt wordt 'er een gat gemaakt omtrent zes duim van den bodem, en men tapt wat van het vogt 'er uit, tweemaal iederen dag. Zodra dat klaar en bezonken is, laat men het vogt over in een kleinder vat. Van twintig boffen druiven krygt men omtrent twintig *gallons* fap. Het kleine vat blyft ftill staan, en de most gift voor de tweede reis; en dan is het noodzakelyk dat het vat geheel vol zy. De fchuim, die zig boven aan het fponsgat zat, moet 'er afgenomen, en het vat gedurig weder opgevuld worden. Dit duurt tot omtrent Kersmis, en dan mag men het vaatje stoppen, op het laafte is de wyn in Februari gereed en gebotteld. Ook heeft men hier de gewoonte enige rype druiven in een

(*) *Foxgrapes*.

vat te werpen om 'er azyn van te maken, die zeer goed is. Velemaal maakten van deze druiven enen brandewyn, die enen aangenaamen smaak heeft, dog die egter nog lieflyker is als 'er wat mispelen onder zyn. Het hout van deze wyngaarden is van geen gebruik, voor stokken is het te buigzaam. Als men in den stam houwt, komt 'er binnen kort een witte smakeloze harft voor den dag. Men plant ze in vele tuinen om de prielen met hun groot blad te dekken. Als hier, in Mai en Juni, de wyngaarden bloeyen, geven de bloemen enen sterken dog zeer lieflyken en verfrischenden reuk, die zig zelfs op enen groten afstand vernemen doet. Om dien tyd in de bosschen komende kan men uit derzelve reuk bemerken dat 'er wyngaarden zyn. Hoe streng ook de winters zyn, doen zy egter den wyngaard niet aan. Elke druif is omtrent zo groot als ene erwte, dog wat meer zuidwaards hebben zy de grootte van ene gemene razine, en enen aangenaamen smaak. Binnen in het land maken zy gedurende een deel van den herft het voornaamste voedsel voor de Beren uit, die op de bomen kloueren om de druiven te plukken. Men meent, dat als de wilde druiven zorgvuldig aangekweekt en behandeld wierden zy groter en beter zyn zouden.

Voortekens rakkende het weder.

Ik zal hier van twee voortekens aangaande het weder gewagen, waarvan men hier veel geloofs sloeg. Sommigen wilden kunnen voorzeggen, dat de aanstaande winter niet zeer gestreng zoude zyn, om dat zy in October wilde ganzen en andere trekvogels naar het zuiden hadden zien vliegen, die kort daar aan terug gekomen, en in groten getale noordwaards gevlogen waren. Inderdaad de volgende winter is een van de gematigdsten geweest.

ENIGE lieden voorzeiden den 5. December, dat wy voor den avond van den 6. regen hebben zouden. De reden van deze voorzegging was, dat dezen morgen by het ryzen der zon zy uit hunne vensters alles zeer duidelyk aan de overzyde der Rivier had kunnen zien, zo dat alles veel nader by dan gewoonlyk schein te zyn, en dat dit gemeenlyk een teken van regen was. De voorspelling wierd ook tamelyk juist vervuld.

Het yzer den Wilden onbekend.

Dog niet het koper.

Voor de aankomst der *Europeanen* hadden de *Wilden* gene kennis aan het yzer, schoon dat zeer overvloedig in hun land valt. Evenwel wisten zy enigmate zig van het koper te bedienen. Enige *Hollanders* bewaarden nog de overlevering, dat hunne Voorouders, by hun nederzeten te *New York*, vele *Amerikanen* ontmoet hadden, die koperen tabakspypen hadden, en die hun door tekens te kennen gaven, dat zy ze in de nabuurschap kregen. Naderhand werd de schone kopermyn ontdekt die op *Second River* tusschen *Elizabeth-town* en *New York* is. By het graven in deze myn vond men gaten waaruit enig koper

per gehaald was, en enige werktuigen, waarvan de *Amerikanen* waarfchynlyk zig bediend hadden om het metaal voor hunne pypen te krygen. Zulke gaten in de bergen zyn ook op fommige plaatfen van *Pennfylvanie*, te weten beneden *Newcastle* zeewaards aan, gevonden, en geven altyd te kennen dat 'er kopererts in te vinden is. Sommigen hebben zig verbeeld, dat de *Spanjaards*, na de ontdekking van *Mexiko*, langs de kuff van *Noord Amerika* gezeild, en nu en dan aan land getreden zyn, om te zien of 'er ook enig goud of zilver zoude te vinden wezen, en dat die miffchien deze gaten in de bergen gemaakt hebben. Maar, als men al veronderfelt dat zy dus langs de kuff gevaren zyn, konden zy onmogelyk ten eerften de kopermynen vinden, en hielden zig waarfchynlyk niet op met dit erts, daar zy meer goud en zilver zagen. Het is dan genoegzaam zeker dat de *Amerikanen* deze gaten gegraven hebben. Of zoude men durven vermoeden, dat de oude *Noren*, lang voor de ontdekking van *COLUMBUS*, hier aangeland zyn, en deze koperaderen gevonden hebben, toen zy naar het *voortreffelyke Wynland* (*) voeren, waarvan onze oude overlevering, *SAGOR* genoemd, spreekt, welk *Wynland* ongetwyfeld *Noord Amerika* was? Dog hieromtrent zal ik in 't vervolg gelegenheid hebben, myne gedachten beter te uiteen. Het is aanmerkelyk dat overal, daar men onlangs diergelyke gaten in de bergen gevonden heeft, welken duidelyk gezien kunnen worden van menfchen gegraven te zyn, dezelve met veel aarde bedekt waren, als of men ze voor de vreemden verborgen had willen houden.

Op langdurige reizen gebeurt het fomwylen dat het Bootsvolk enen Vergiftig-
ge Vis-
fchen. vifch vangt dien niemant kent, dog, alzo zy meeft gretig naar vifch zyn, maken zy zelden zwaarigheid 'er van te eten, fchoon dit veelryds te veel gewaagd is, want fomtyds worden 'er wel vergiftige vifchen gevangen. Dog men heeft ene manier om dezelve te kennen; gelyk my verfeheiden² Schippers gezegd hebben, met, als de onbekende vifch gekookt wordt, een zilveren knoop, of een ander ftuk zilver, in den ketel te leggen, dit gantsch zwart zal worden als de vifch vergiftig is, maar zo niet, verandert het zilver niets. Dit beweerden fommigen zelve ondervonden te hebben. (†)

X 3:

DE

(*) Zie hier over het zeldzame dog opmerkelyke werk getiteld *TORÆI Historia Vinlandiæ antiquæ, seu partis Americæ Septentrionalis. Hafniæ, 1715. in 4°. F.*

(†) Deze proef door middel van het zilver genomen vereifcht dat het afkookfel van den vifch zo fterk zy dat het als een ontbindvogt op het zilver werken konne. Maar daar kunnen vergiften wezen die op het zilver niet werken en nothans dodelyk zyn voor den menfch. Het voorzigfte zou by
volgt

*Rhode
Island*
voor ene
bril ver-
kofft.

DE Heer *Franklin* en verſcheiden' andere Heren verhaalden my, dat een ryke *Amerikaan*, die Heer van *Rhode Island* geweest was, het zelve voor ene bril aan de *Engelſchen* verkofft had. Dat Eiland is groot genoeg voor een geheel Vorſtendom, en maakt een byzonder Gouvernement uit. Deze *Amerikaan* wift de brillen naar waardy te ſchatten; want inderdaad, indien zy zo gemakkelyk niet te krygen waren, zouden zy uit hoofde van haar nuttig gebruik niet minder gelden dan de diamanten.

Dienſt-
boden.

DE *Dienſtboden*, die men in de *Engelſche Noord Amerikaanſche* Volkplantingen gebruikt, zyn of vryen of ſlaven, en de eerſten zyn nog twederhanden.

Vrye
Dienſt-
boden.

ZULKEN die volſtrekt vry zyn dienen by het jaar, en kunnen wanneer zy willen hunnen dienſt verlaten, dog wanneer zy dat binnens tyds doen lopen zy gevaar hun loon, dat vry aanmerkelyk is, te verliezen. Een knecht, die wat bekwaamheden heeft, wint tuſſchen de zefften en de twintig ponden *Penſylvaniſche* munt, dog op het land niet zo veel. Ene Meid wint agt of tien pond in 't jaar. Behalven hun loon hebben deze Dienſtboden den koſt, dog moeten zig van klederen voorzien. Krygen zy enig ſtuk goeds, zy moeten 'er hunne Heren voor danken.

Servings

HET tweede ſoort van vrye Dienſtlieden beſtaat uit menſchen die jaarlyks uit *Duiſchland*, *Engeland* en andere landen overkomen. Dezen zyn alle jaren zeer talryk, oud en jong, van beide ſexen; ſommigen vlieden de verdrukking waaronder zy zugteden; anderen zyn uit hun vaderland om den Godsdienſt verdreven; dog meeft allen zyn zy arm, en hebben geen geld genoeg om hunne vragt te betalen, die tuſſchen de zes en de agt pond voor ieder is, en om die te vinden maken zy een beding met den Schipper, dat zy zig voor enige jaren zullen laten verkopen als zy zullen zyn aangekomen. In dat geval betaalt hy die ze koopt de vragt voor hun. Dog dikwyls zyn het oude menſchen die overkomen, en dezen verkopen hunne kinderen, die dan voor hun zelve en voor hunne ouderen dienen moeten. Ook zyn 'er die een deel van de vragt betalen, en voor het overige zig voor enen korten tyd laten verkopen. Hieruit blykt, dat de prys der arme vreemdelingen in *Noord Amerika* niet gelyk is, en dat de een langer dient dan de ander. Als hun tyd uit is, krygen zy een nieuw pak klederen en nog enige andere dingen van hunne Heren; die ook verpligt zyn hen te kleden en te onderhouden gedurende den tyd van den dienſt. Velen van de
Duit-

volg wezen van enen luſt tegen te gaan die zo noodlottig zou kunnen zyn, niet alleen voor enigen uit het Scheepsvolk maar voor het gehele Schip zelfs, door het van zo vele nodige handen te beroven. F.

Duitschers brengen gelds genoeg mede om hunne vragt te betalen, dog willen zig liever laten verkopen, met inzicht om gedurende hunnen dienst de taal en het land te leren kennen, om des te beter te weten wat zy zullen aanvangen als zy hunne vryheid zullen bekomen hebben. Zulke Dienstlieden worden boven alle anderen gezogt, om dat zy niet zo duur zyn als de *zwarte* slaven, die wel eens zo veel kosten; en de knechts en meiden die zig by 't jaar verhuuren zyn ook te duur, daar dezen nog kwalyk de helft kosten, want men geeft gemeenlyk viertien pond st. *Pensylvanisch* geld voor enen persoon die vier jaar dienen moet, en zo naar evenredigheid. Dit soort van Dienstlieden noemen de *Engelschen Servings*. Als men zulk enen *Serving* voor enige jaren gekost heeft, en men hem weder verkopen wil, heeft men 'er vryheid toe, dog blyft egter verplicht hem by 't eindigen van de dienstjaren het pak klederen te geven, ten zy men daaromtrent een verding met den tweeden koper gemaakt hebbe. De *Engelschen* en *Ieren* verkopen zig gemeenlyk voor vier jaren; maar de *Duitschers* komen dikwyls met den Schipper overeen, voor dat hy hen aan land zet, omtrent ene zekere som gelds voor een zeker getal personen, en zodra zy aangekomen zyn gaan zy iemand zoeken die de vragt voor hun betalen wille. Ter vergoeding geven zy een of meerder van hunne kinderen, volgens de omstandigheden, voor een zeker getal van jaren. Eindelyk sluiten zy den koop met die hun het meeste biedt.

DE *Zwarten* maken het derde soort van Dienstlieden uit. Dezen zyn in enen zekeren zin slaven, want als eens een *Zwart* gekost is, is hy de slaaf van den koper zo lang hy leeft, ten zy deze hem aan een ander overdoet of vry maakt. Egter heeft de Heer het regt niet zynen slaaf om enige misdaad om te brengen, dog moet het der Regeering overlaten volgens de wetten met hem te handelen. Voorheen bragt men de *Zwarten* uit *Afrika*, en byna ieder kost ze, die vermoegen daartoe had. De *Quakers* alleen maakten zwarigheid slaven te houden, dog zyn niet meer zo kiesch, en houden 'er nu zo velen als de anderen. Evenwel agten velen het hebben van slaven strydig met het *Christendom*. Ook zyn 'er te *Philadelphia* verscheiden' vrye *Zwarten*, die 't geluk gehad hebben van enen yverigen *Quaker* tot Heer te krygen, die hun hunne vryheid schonk, na dat zy hem enige jaren getrouw gediend hadden.

TEGENWOORDIG brengt men weinig *Zwarten* meer uit *Afrika*, want zy hebben zig hier zeer vermenigvuldigd. Zy huwen op deze wys. Als men mans en vrouwen in zyne slaverny heeft, laat men ze 'tzamen vrouwen, en dan zyn de kinderen ook de slaven van de Heren hunner ouders. Maar heeft men enen zwarten knecht, die genegenheid heeft voor de slavyn van een ander, zo hindert men hem daarin niet, dog

dog men heeft 'er geen voordeel van , want de kinderen komen den Heer der flavin toe; dus is het voordelig flavinnen te hebben. Een Heer die zynen slaaf ombrengt is des doods schuldig; dog 'er is geen voorbeeld dat 'er een *Blanke* om deze oorzaak ter dood gebragt is. Enige jaren geleden had een Heer zynen slaaf gedood; zyne vrienden, en de Regering zelve raadden hem heimelyk het Land te verlaten, kunnen de anders niet nalaten van hem in hegtenis te nemen, en dan was 'er gene hoop van hem te redden. Men ging zo zagt met hem te werk, op dat de *Zwarten* het genoegen niet mogten hebben van enen Heer ter dood te zien brengen om het doden van zynen slaaf, uit vreeze dat dit hen tot allerlei gevaarlyke aanslagen mogt aanmoedigen.

DE *Zwarten*, die tegenwoordig van buiten inkomen, worden niet meer uit *Afrika* gehaald, gelyk ik reeds heb aangemerkt, maar uit de *Amerikaansche* Eilanden, werwaards zy oorspronglyk uit hun Land zyn overgevoerd; want men heeft ondervonden, dat als men de *Zwarten* onmiddelyk uit *Afrika* naar deze noordelyke gewesten overvoert, zy zo gezond niet blyven, als wanneer zy trapsgewyze van lugt veranderen, en eerst uit *Afrika* naar de *West Indien*, en van daar naar *Noord Amerika* vervoerd worden. Men heeft dikwyls ondervonden dat de *Zwarten* de koude niet zo wel kunnen verdragen als de *Blanken*, want schoon de laatsten niets van de koude weren, verliezen 'er de eersten dikwyls de tonen en vingers door. Ook is 'er nog een onderscheid tusschen hun in dit opzigt, want die regelregt uit *Afrika* komen kunnen de koude zo wel niet verdragen als zulken die hier geboren of hier lang geweest zyn; de vorst doet ligt de handen en voeten aan der genen die zo eerst uit *Afrika* komen, of veroorzaakt hun geweldige pynen in de leden, schoon zy die hier lang geweest zyn 'er niets van weten. Daar zyn vele voorbeelden dat de *Zwarten*, wanneer zy des winters uit *Afrika* wierden overgevoerd, handen of voeten door de vorst aan boord verloren, hoewel de koude niet buiten mate sel, en het scheepsvolk nauwlyks gedwongen was handſchoenen te dragen. Zelfs verzekerde men, dat men hier *Zwarten* had gehad, die van de koude in 't begin eerst zware pynen in de benen gehad hadden, welken naderhand van zelve afgebroken, en met het vleesch daarop van 't lichaam gevallen waren. Zo gebeurt het dan hier met de menschen, het geen men aan de planten ziet, wanneer zy uit ene zuidelyke lugtsreek naar ene koude vervoerd worden.

DE prys der *Zwarte* slaven verschilt naar mate van hunnen ouderdom, hunne gezondheid, en bekwaamheden. Een volwassen *Zwart* kost van veertig tot honderd ponden *Pensylvanisch* geld. Zelfs zyn 'er voorbeelden dat zy meer dan tweehonderd ponden gegolden hebben. Een jonge of een meisje van twee of drie jaar kan kwalyk gekost

kost worden voor minder dan agt of veertien pond. Niet alleen de *Quakers*, maar ook anderen, maken somtyds hunne zwarte flaven vry. Dit geschiedt aldus. Als een Heer enen getrouwen *Zwart* heeft, die hem goede diensten heeft gedaan, geeft hy hem dikwyls zyne vryheid als de Heer sterft. Dog dit is kostbaar, want men is dan verplicht zorg te dragen voor het onderhoud van den vry gegevenen wanneer hy oud is, op dat de noodzakelykheid hem niet tot kwaad doen bringe, of hy tot eens anders laste kome, want deze vrygelatene *Zwarten* worden gemeenlyk zeer lui en onverschillig. Dog de kinderen, die een vrygelaten slaaf gedurende zyne slaverny geteeld heeft, blyven alle flaven, schoon hun vader vry is. Maar zulken die zy vry zynde krygen zyn ook vry. De *Zwarten* worden in *Noord Amerika* veel zagter behandeld en beter onderhouden dan in de *West Indien*. Zy krygen even zo goed voedsel als de *Dienstboden*, en genieten in alles de zelve voordelen, uitgenomen dat zy genoodzaakt zyn al hun leven dienstbaar te blyven, en anders niets winnen dan het geen hun hunne Meesters uit goedheid schenken. Dog zy worden ook ten koste hunner Heren gekleed. In tegendeel worden zy in de *West Indien*, en vooral in de *Spaansche Eilanden*, zeer wreed behandeld. Dus kan men hier enen *Zwart* geen zwaarder bedreiging doen dan van hem naar de *West Indien* te zenden, indien hy niet beter oppaft. Ook heeft men veelyds ondervonden, dat, als men omtrent dit volk te toegevend is, zy zo koppig worden dat zy niet meer willen doen dan hun gelust; zo dat 'er ene strikte wagt vereischt wordt, indien men 'er wel van zal gediend worden.

In 't jaar 1620. werden 'er enige *Zwarten* in een *Hollandsch* Schip overgebracht, en in *Virginie* kost men 'er twintig van. Dezen houdt men voor de eersten die herwaards kwamen. Toen de *Amerikanen*, die in dien tyd hier veel talryker waren, dit zwarte goed voor 't eerst zagen, hielden zy ze voor Duivels, en noemden ze om die reden langen tyd *Manitto*, het welk zo wel een Duivel als God beteekent. Enigen tyd te voren, toen zy het eerst een *Europisch* Schip zagen, dagten zy dat God zelf in het Schip moest wezen. Dit heb ik van *Amerikanen* zelfs, die het van hunne Voorouders gehoord hadden. Om die reden scheen hun de aankomst der *Zwarten* alles in wanorder gebracht te hebben. Dog federt hebben zy zo ongunstig niet meer van de *Zwarten* gedacht, want thans wonen verscheiden *Zwarten* onder hun; en ik zelf heb gezien dat zy en de *Amerikanen* somtyds onder malkander huwen.

De *Zwarten* zyn thans over de honderd en dertig jaar in dit Land geweest, en de winters zyn 'er, vooral in *Nieuw Engeland* en *New York*, al zo gestreng als in *Zweden*. Ik onderzocht dan nauwkeuriglyk

Eerste
Zwar-
ten.

De
Zwar-
ten
worden
lyk

noit
blank.

lyk of men niet gemerkt had dat de koude enigen invloed op de kleur der *Zwarten* had gehad, zo dat het derde of vierde geslagt zo zwart niet was als hunne voorouders. Dog het algemene antwoord was, dat men geen het minste onderscheid in de kleur bespeuren kon, en dat een *Zwart* hier geboren uit Ouders die ook in dit land geboren waren, en welker ouders van vaders en moeders zyde ook zwart in deze gewesten waren geboren, tot het derde of vierde geslagt opwaards, in 't minste van kleur niet verschildte van de *Zwarten* die lynregt uit *Afrika* kwamen. Hieruit besloten 'er velen, dat geen *Zwart* of zyn nageslagt oit van kleur verandert, hoe lang zy ook in een koud land wonen. Dog de vermenging van enen blanken met ene zwartin, of van enen zwarten met ene blanke vrouw, heeft ene andere uitwerking. Om derhalven te verhinderen dat 'er zo onaangename vermengingen geschieden tusschen de *Blanken* en de *Zwarten*, en dat de laatsten een al te groot denkbeeld van zig zelve mogten krygen ten nadele van hunne Meesters, wierd my gezegd, dat 'er ene wet was die de huwelyken tusschen de *Blanken* en de *Zwarten* verbood, en dat wel onder doodstraf, en dat de Geestelyke die zodanige trouwplegghichheid verrigten mogt van zyn ampt zou ontzet worden. Dat evenwel de *Blanken* en de *Zwarten* zig vermengen, blykt uit de vermengde kleur der kinderen die 'er somtyds geboren worden.

Meest
nog Hei-
denen.

HET is zeer te bejammeren dat de Heren van deze zwarte slaven in de meeste *Engelsche* Volkplantingen zo weinig zorg hebben voor derzelver geestelyke welvaart, en ze in hunne heidensche onkunde laten voortleven. Daar zyn 'er die met alle magt hunne *Zwarten* verhinderen zouden van zig in den *Christelyken* Godsdienst te doen onderwyzen, ten dele om dat zy het voor ene schande zouden houden dat zy enen geestelyken broeder onder zo veragelyk een volk hadden, ten dele vermits zy zig verbeelden, dat zy dan dezelve zo hard niet meer zouden kunnen behandelen, en eindelyk uit vreeze dat zy te trots worden zouden, als zy zig zelve op gelyken voet met hunne Heren in het geestelyke zagen.

Vergift
onder
hun.

DAAR zyn verscheiden geschriften waar in beweerd wordt, dat de *Zwarten* in *Zuid Amerika* een vergift hebben, waarmede zy malkander om hals helpen, schoon de uitwerking niet schieelyk volgt, maar eerst lang na het innemen van het gift bespeurd wordt. De zelve gevaarlyke konst is onder de *Zwarten* in *Noord Amerika* bekend, gelyk de onderzinding geleerd heeft. Egter zyn 'er weinig die het geheim weten, en die kennen ook het middel daartegen. Om die reden wanneer een *Zwart* zig vergewen voelt, en enen vyand kan bedenken die hem het vergift misschien gegeven heeft, gaat hy naar hem toe, en zoekt hem door gebeden en geschenken te bewegen om hem van het vergift

gift te verlossen. Wanneer deze boosaardig is, ontkent hy niet alleen dat hy den ander vergift heeft ingegeven, maar ook dat hy 'er eez middel tegens weet. Dit vergift doodt niet dan na enige jaren tyds. Dog van het oogenblik af dat men het in heeft begint men uitteeren en is men zelden meer gezond. De ongelukkige kan genoegzaam van het tydftip af dat hy het vergift in kreeg merken dat hy vergeven is. De *Zwarten* bedienen 'er zig gemeenlyk van tegens de zulken van hunne medeflaven die wel oppaffen, van hunnen Heer bemind worden, en zig van zyne overige makkers fchynt te willen afzonderen. Dikwyls zyn 'er ook andere oorzaken der vyandfchap. Dog zeldzaam zyn de voorbeelden van flaven die hunne Heren hebben gezogt te vergiftigen. Veellicht komt dit van de zagte behandeling die zy hier ontvangen; of veellicht vrezen zy dat men het fpoedig merken, en dat 'er dan gene straf te zwaar zyn zoude voor zulken flaaft.

NOT ontdeken zy waaruit dit vergift beftaat, maar houden het zeer geheim. 'T is waarfchynlyk dat het iets zeer gemeens is, 't welk men de gehele wereld over vinden kan, want waar zy zyn weten zy het zich gemakkelyk te bezorgen. Dus kon het niet ene plant wezen, gelyk vele geleerden hebben gedacht, want zulk ene plant zou niet overal te vinden zyn. Ik heb veel van *Zwarten* horen vertellen die op deze wys omgekomen waren. Alleen zal ik een voorval verhalen, dat gedurende myn verblyf alhier gebeurde. Een man had enen *Zwart* die hem zeer getrouw was, en zo wel oppafte dat hy hem voor twintig andere *Zwarten* niet zou gegeven hebben. Ook betoonde zyn Meefter hem ene byzondere genegenheid, en het gedrag van den flaaft was ruim zo goed als dat van een *Chriften* knegt. Hy verkeerde ook zo weinig als hy kon met de overige flaven, en om die reden hateden zy hem geweldig, dog hadden gene gelegenheid om hem het vergift in te krygen, dewyl hy weinig by hun was, fchoon zy het dikwyls getragt hadden te doen. Egter gelukte het hun op ene kermis, als de arme flaaft in de Stad gekomen was, want hy woonde buiten. Zy verzogten hem met hun te drinken; hy weigerde het in 't eerft, dog zy drongen hem zo fterk dat hy eindelyk genoodzaakt was hun genoeg te geven. Zo dra hy in de kamer kwam, namen zy ene kan van den muur, dronken hem toe, en wilden dat hy hun befcheid zou doen. Hy dronk, dog toen hy de kan van den mond nam, zeide hy, *wat bier is dit? Het is vol van* — Ik zegge met voordagt niet hoe hy het noemde, want het zal zekerlyk de naam geweest zyn van het vergift, waarmede de boosaardige *Zwarten* zo veel kwaads uitregten, en dat is overal te vinden. Het is beter dat het onbekend blyve, dewyl het tot te veel kwade oogmerken mogt gebruikt worden. De overige *Zwarten* en *Zwartinnen* begonnen te lacchen om de klagten van hunnen gehaten Landsman, danften en zong,

gen, als of zy ene uitmuntende daad gedaan, en eindelyk hun lang be-
doelde wit bereikt hadden. De brave *Zwart* ging ten eerften naar huis,
en vertelde dat hem de andere slaven vergeven hadden; en federt be-
gon hy uitteteren, zonder dat hem iets helpen konde. Hy stierf enigen
tyd daaraan.

Reisnaar DEN 7. December des morgens ondernam ik op nieuws een reisje naar
Rakoon. *Rakoon* in *New Jersey*.

Verme- HET schynt niet moeilyk te zyn reden te geven waarom de menschen
nigvulli- hier sterker vermenigvuldigen dan in *Europa*. Zo dra een mensch den
ging der vereifchten ouderdom heeft bereikt, kan hy zonder enige vrees voor ar-
men- moede trouwen, want hier leggen zo veel vrugtbare landen onbebouwd,
schen dat men zonder zwarigheid een nieuw stuk lands om te bebouwen kry-
hier te gen kan, waarvan men gemakkelyk met vrouw en kinderen kan bestaan. De
lande. inposten zyn zeer laag, en de vryheid is zo groot dat ieder zig als enen
Vorft in zyne staten beschouwen mag. Ik zal hier door enige voorbeel-
den tonen wat uitwerkingen zulk ene gesteldheid hebben konne.

Voor- MAONS KEEN, een der *Zweden* van *Rakoon*, was nu byna zeventig
beelden. jaar oud. Hy had verscheiden kinderen, kindskinderen en kindskinds-
kinderen, zo dat van de genen die nog in leven waren hy vyfenvoertig
personen monstren kon. Behalven dat, verscheiden van zyne kinde-
ren waren, het zy zeer jong of al tot zekere jaren gekomen zynde,
reeds gestorven. Dus was hy ongemeen gezegend. Dog hy komt niet
in vergelyking by de volgende voorbeelden, die ik uit de *Philadelphi-
sche* koerant getrokken heb.

IN 't jaar 1732. den 24. Januari stierf te *Ipswich* in *Nieuw Engeland*,
Sarah Tutbil, ene weduwe, oud zes en tagtig jaar. Zy had in de we-
reld gebragt zestien kinderen, en van maar zeven van dezelve had zy
gezien honderd en zeventig kleinkinderen en kleinkleinkinderen.

DEN 30. Mai 1739. verzamelden zig in het huis van *Richard But-
tington*, in het kersspel van *Chester* in *Pensylvanie*, alle zyne afkome-
lingen, makende t'zamen honderd en vyftien personen. De vader van de-
ze nakomelingfchap, *Richard Buttington*, was geboren in *Engeland*,
en toen in zyn vyf en tagtigste jaar. Hy was in volkomen' gezondheid,
kragt en levendigheid. Zyn oudste zoon, toen zeltig jaar oud, was de
eerste *Engelschman* die in *Pensylvanie* geboren werd.

DEN 8. Januari 1742. overleed te *Trenton* in *New Jersey* de wedu-
we *Sara Furman*, geboortig uit *Nieuw Engeland*, oud zynde zeven
en negentig jaar, en nalatende vyf kinderen, een en zettig kindskinde-
ren, honderd twee en tagtig kindskinderen, en twaalf kindskinds-
kinderen, allen in 't leven toen zy stierf.

IN 't jaar 1739. den 28. Januari stierf te *South Kingston* in *Nieuw
Engeland* in haar honderdste jaar de weduwe *Maria Haszard*. Zy was
ge-

geboren op *Rhode Island*, en was grootmoeder van den toenmaligen Vice-Gouverneur van dat Eiland, den Heer *George Haszard*. Zy kon vyfhonderd, zo kinderen, kindskinderen, kindskindskinderen als kindskindskinderen tellen. Toen zy stierf waren 'er tweehonderdenvyf van in 't leven. Ene van hare kleindogters was alreeds federt vyftien jaar grootmoeder.

Op deze wys is de wensch in de *Engelfche* huwelyksformulieren gebruikelijk, dat het nieuwgetrouwde paar zyne kinderen moge zien tot in het vierde en vyfde nagellagt, in deze perfonen letterlyk genoeg vervuld geworden.

In ieder land vindt men ene menigte van Infekten, die, hoe klein en veragtelijk zy ook fchynen, ene fchrikkelijke fchade kunnen veroorzaken. Van deze gevaarlyke diertjes zyn 'er ook enigen in *Noord Amerika*, fommigen alleen aan dat gewest eigen, en anderen heeft het gemeen met *Europa*.

Ik heb reeds gefproken van *Mosquitos* en van den *Bruchus Pifi*, den vernielcr der erwlanden; hier zal ik 'er enige anderen byvoegen.

DAAR is een foort van fprinkhanen of krekels, die omtrent alle zeventienjaren eens in ene ongelooflyke menigte wederkomen. Zy komen uit de aarde in het midden van Mai, en maken zes weken lang zulk een geweld in de bomen en de bofchen, dat men werk heeft van malkander te horen. Gedurende dien tyd boren zy met den angel hunner ftaarten gaten in de zachte fchil der takken, waardoor die takken verdorren. Andere fchade doen zy niet aan de bomen of gewaffen. Tuffchen de jaren dat zy zo talryk zyn hoort men 'er maar enen enkelden van. De *Engelfchen* noemen ze *Locufts*.

DAAR is ook een foort van rupfen in deze gewesten, die het loof der bomen eten, en in fommige jaren ontelbaar zyn. Dog tuffchen die jaren in zyn zy zeldzaam. Wanneer zy menigvuldig zyn maken zy de bomen zo kaal dat die in 't midden van den zomer 'er uitzien als in 't midden van den winter. Zy vreten alle foorten van bladen, en laten weinige bomen onaangeroord. En, gelyk op dien tyd de hette het geweldigt is, heeft het ontkleden van 't geboomte dit noodlottige gevolg, dat het de hette niet weerftaan kan en sterft. De *Zweden* vertoonden my hier en daar in de bofchen grote ftreken daar nu jonge bomen groeiden in plaats van de ouden, die enige jaren geleden door de rupfen vernield waren. Deze rupfen veranderen naderhand in kapellen, die op hare plaats zullen befchreven worden.

De *Grasworm* doet in fommige jaren ook veel kwaads op vele plaatfentfche heiren van dezelve en andere Infekten overdekt. Dog het is gelukkig dat alle die bezoekingcn niet te gelyk komen, want op fom-

mige jaren, dat de sprinkhanen menigvuldig zyn, worden 'er niet veel rupsen en graswormen gevonden, en zo ook met de laatste, zo dat 'er maar een van deze drie soorten van ongedierte te gelyk regeert. Ook zyn 'er vele jaren dat zy zeer schaarsch zyn. Van de graswormen heeft men opgemerkt dat zy zig vooral op enen vetten grond zetten. Dog zodra een nyverig Landman ze op zyne akkers verneemt, trekt hy ene smalle grup met steile kanten rondom het land daar de wormen op zyn, zo dat zy, als ze verder willen kruipen, in de grup vallen, daar zy niet weer uit kunnen. Verscheiden lieden verzekerden my dat deze drie soorten van Insekten malkander zeer kort volgden, dat de krekels het eerste jaar kwamen, de rupsen in het tweede en de graswormen in het derde. Ook heb ik dit ten dele waargevonden.

Motten. De *Motten* (*) die op de wollen stoffen zitten zyn hier ook menigvuldig. Ik heb klederen, wollen handschoenen en ander goed gezien, die den gantschen zomer in ene kast opgesloten gehangen hadden, zonder wel bezorgd geweest te zyn, door en doorgvreten, zo dat zy in stukken vielen, en veelyds niet konden hersteld worden. Ook stelden zy de pelteryen somtyds zo toe, dat men 'er het hair met handen vol van kon afhalen. Ik weet niet of de Motten oorspronglyk aan dit Land eigen, dan uit *Europa* overgebragt zyn.

Vloeyen. VLOYEN vindt men ook in dit werelddeel. Vele duizenden wierden 'er ongetwyffeld van uit andere landen overgebragt, dog zekerlyk zyn hier ook ontelbare menigtens van dezelve geweest. Ik heb ze op grauwe Eekhoorns en Hazen gezien, die op woeste plaatsen gedood waren waar zeker noit een *Europeaan* gewoond heeft. Toen ik naderhand verder in het Land kwam, en genoodzaakt werd in de hutten en op de bedden der Wilden te slapen, wierd ik zo gekweld van ontelbare vloeyen, dat het was als of ik op de pynbank lag. Zy dreven my uit het bed, en ik was blyde van op de planken, die onder het dak der hut lagen, te mogen slapen. Dog het is ligt te begrypen dat de menigte van honden die de *Amerikanen* houden ene onemdighe menigte van vloeyen fokken moeten. De honden en de menschen slapen door malkander in de hutten, en een vreemdeling kan kwalyk gaan leggen en de ogen een weinig toedoen of hy is in gevaar van door een hond of twaalf, en somtyds meer, plat gedrukt of versmoord te worden, die zig gedeeltelyk om heen heen, gedeeltelyk op hem te slapen leggen. Ik denk dat zy niet verwagten van dezelve weggejaagd of geklopt te worden, gelyk hun wel van hunne meesters overkomt.

Krekels. Ik ban in *Pensylvanie* nog in *New Jersey* gene van dat soort van *Krekels* (†) het welk zulk een geweld maakt, en dat men in *Zweden* som-

(*) *Tinea*. (†) *Gryllus domesticus*.

ſomtyds in de huizen vindt, gewaar geworden, en andere menſchen, die ik 'er naar vroeg, wiften niet ze oit vernomen te hebben. Des zomers is 'er een ſoort van krekels (*) in het veld, die juift het zelve piepende geluid maken als onze huiskrekels; dog zy houden zig in het veld op, en zyn ſtil zodra de winter aankomt en het koud wordt. Men zegt dat het nu en dan gebeurt dat deze krekels daar onophoudelyk piepen als het warm weder is, of als de vertrekken warm zyn, maar zodra het koud wordt zwygen zy ſtil. Op ſommige plaatſen van *New York* en *Kanada* zyn 'er alle de landhuizen en zelfs de meeste huizen in de Stad vol van, en dan doen zy hun gezang den gantschen winter door horen.

De *Wandluizen* (†) zyn hier ook in menigkens. Ik ben 'er op vele Wandplaatſen van *Kanada* genoeg van geplaagd geworden, dog heb 'er luizen. by de *Wilden* genen vernomen gedurende myn verblyf te *Fort Frederic*. De Kommandant, de Heer *De Louifſguan*, verhaalde my, dat nog de *Illinoizen* nog de andere *Wilden* uit de weſter delen van *Noord Amerika* iets van dit ongedierte wiften, gelyk hy zelf onderzonden had, zynde hy lang onder hun geweest. Egter kon ik niet beſliſſen of de Wandluizen hier reeds voor de aankomſt der *Europeers* geweest zyn, dan of die ze hebben mede gebragt. Velen hielden ze voor oorſpronglyk uit dit Land, en, tot een bewys van deze mening zeiden zy, dat men ze dikwyls onder de vleugels der vleermuizen gevonden had, waar zy diep in het vleefch zighadden ingevreten. Om die reden meende men dat de vleermuizen ze in enen hollen boom gekregen, en van daar in de huizen gebragt hadden, waar de vleermuizen zelve aan de muren blyven hangen, en in de reten, die zy 'er vinden, kruipen. Dog alzo ik ooit Wandluizen op de Vleermuizen gezien heb, kan ik hier niets van zeggen. Miſſchien heeft men ene andere luis of een myt voor een Wandluis aangezien. Of indien 'er waarlyk een van dit gedierte onder de vleugels ener vleermuis gezeten heeft, kan zy die wel in een huis, daar *Europiſche* Wandluizen in waren, gekregen hebben.

MEN tragte hier dit ongedierte op verſcheidene wyzen te verdryven. Ik heb reeds aangemerkt dat men ten dien einde de ledikanten van *Saffraſhout* maakte, dog dat het maar voor een tyd hielp. Sommige menſchen hebben my uit eigene en meermalen herhaalde proeven verzekerd, dat 'er geen kragtiger middel tegens dit ongedierte was, dan kokend water in alle de reten te gieten daar zy in zitten, en

(*) Miſſchien is dit de *Gryllus campeſtris*, of gemene zwarte *Veldkrekkel* van *Europa*, die RÖSEL zeer fraai heeft afgebeeld in zyn Werk over de Inſekten 2. D. *Gryll.* f. 13. F.

(*) *Cimex lectularius*.

Midde-
len te-
gens
dezel-
ven.

en al het hout der ledikanten daarmede te wasschen, dit twee- of driemaal herhaald zynde, zouden alle de wandluizen zyn uigeroeid. Maar als 'er in andere naburige huizen zyn gaan zy aan der menschen kleeren zitten, en worden dus overgebragt.

Ik kan niet zeggen of dit middel goed is dan niet, dewyl ik het niet beproefd heb; maar door herhaalde proeven heb ik bevonden dat de zwavel, wel gebruikt zynde, de wandluizen en hare eyeren volkomenlyk in de ledikanten en de muren vernielt, schoon zy tienmaal talryker waren dan de mieren in een mierenest. (*)

Kakkerlakken.

De *Kakkerlakken* zyn ene plaag der nieuwe wereld, en worden in vele delen van dezelve gevonden. De geleerde Doctor *Colden* was van mening, dat zy de eigenlyke inboorlingen der *West Indien* waren, en dat zy uit de Eilanden naar *Noord Amerika* waren overgebragt. Dit bleek, dagt hy, uit de menigte van dit ongedierte die de *West Indische* schepen medebrengen. Dog ik meen reden te hebben van te geloven, dat zy reeds sedert onheuglyke tyden hier te lande geweest zyn, schoon ik egter niet ontkennen wil dat zy uit de *West Indien* zyn overgebragt. Te *New York* zyn zy genoegzaam in ieder huis, en die zyn ongetwyfeld met de schepen overgekomen. Dog hoe kan men dit zeggen van die welken in het midden der bosschen en woestynen gevonden worden?

De *Kakkerlakken* worden door de Engelschen *Cockroaches*, door de Zweden *Brödätare*, dat is *Broodeters*, ook wel *Kakkerlak*, en door den Ridder LINNÆUS *Blatta Orientalis*, geheten, en onder het geslagt der Motten gerekend. Men verneemt ze niet alleen in de bosschen, daar zy op de omgekaptte bomen lopen. Ik zag in Februari verscheiden kakkerlakken op stukken oud verrot hout zitten, dat men in huis bragt om te verbranden. In 't eerst waren ze als dood, maar enigen tyd in de kamer zynde geweest kwamen zy by, en begonnen te lopen. Ik vond naderhand dat als men oud brandhout des winters in huis bragt en doorhakte, daar vele kakkerlakken als in enen staat van ongevoeligheid in waren. Dien zelve winter wierd 'er een grote dode boom omgehouden, en om te branden doorgezaagd, en ik zag in ene spleet, enige vademen boven den grond, verscheiden kakkerlakken nevens vele gemene mieren. Het scheen dat zy opwaards gekropen waren om ene veilige schuilplaats tegens den winter te vinden. Op myne reis in het midden van October 1749. door de onbebouwde landen tusschen de *Engelsche* en de *Franfche* Volkplantingen, zag ik by het maken van een vuur, des nagts, digt by enen verrotten boom, op den

(*) Daar is een nog onfeilbaarder middel, te weten, het houtwerk, waarin dat ongedierte zit, met een smeltfel van *Arsenicum* of Rottekruid te wasschen. F.

oever van het meer *Champlain*, ene menigte van kakkerlakken uit het hout kruipen, wordende door den rook en het vuur wakker gemaakt, en uit hunne gaten gejaagd. De *Franfchen*, die met my waren, kenden ze niet, en wisten ze niet te noemen. In *Kanada* wisten de *Franfchen* niet dat zy ze in de huizen gezien hadden. In *Penfylvanie* lopen zy in grote menigte langs de halmen van het kooorn in den oogft, gelyk my gezegd wierd. Anders onthouden zy zig in de *Engelfche* Volkplantingen gemeenlyk in de huizen, en zitten in de reuten, vooral in de balken die 't digft by den fchoorsteen zyn.

Zy doen veel fchade door het kruim van 't brood op te vreten. Schade. Als zy eens door de korft heen gebeten zyn, weten zy in korten lykheid. tyd het gehele brood van binnen uitteholen, zo dat men het opfnijdende niets dan een ledige korft vindt. Ook zeide men dat zy andere eetwaren opvreten. Somtyds byten zy de menfchen in den neus of de voeten, terwyl zy leggen te flapen. Een oude *Zweed* verhaalde my, dat hy eens in zyne jonger jaren door ene kakkerlak zeer verfhrikft geworden was, die, terwyl hy fliep, in zyn oor was gekropen. Hy ontwaakte fchielyk, fprong het bed uit, en voelde dat het dier, waarfchynlyk uit vrees, alle kragten aanwendde om dieper in te kruipen. Deze pogingen van de kakkerlak veroorzaakten hem zo grote pyn, dat hem het hoofd als fcheen aan flukken te breken, en hy byna zinneloos wierd; egter liep hy fchielyk naar den put, en, een emmer met water gefchept hebbende, fmeet hy 'er wat van in 't oor. Zo dra de kakkerlak dit voelde, ftiet zy zig met hare poten te rug uit het oor, en verlofte dus den man van zyne angst.

De *Houthuizen* zyn zeer onaangename Infekten, en in een zeker Houtopzigt erger dan de voorgaanden; maar gelyk ik ze reeds, in ene luizen. Verhandeling aan de *Koninglyke Zweedfche Maasfchappy* gezonden, befchreven heb, wyze ik den Lezer derwaards. (*)

DEN 11. December ging ik kort voor den middag op een klein *Penn's*-togtje naar *Penn's neck*, en verder over de *Dellaware* naar *Wil-neck*. *mington*. Het land omftreeks *Penn's neck* was van dezelve hoedanigheid als in het overige van *New Jerfey*. De grond beftaat meeft uit zand met ene dunne laag zwarte aarde. Hy is niet zeer heuvelig, maar meeft plat, en zeer vol van boffchen met afvallend blad, vooral eiken. Nu en dan ziet men ene enkele boerdery met enige koorakkers rondom. Tuffchen beiden zyn kleine poelen, en fomtyds een froompje, waarin weinig drift is.

De boffchen beftaan uit allerhande foorten van bomen, dog meeft *Ge-*likory en Eiken. Zekerlyk zyn zy noit geveld geweest, en al-boomte. tyd onverhinderd voortgegroeid. Men zoude dan verwagten dat 'er bo-

(*) Voor het jaar 1754.

bomen van enen zeer groten ouderdom in gevonden werden, dog het tegendeel is waar, en men ziet 'er weinig die drie honderd jaren gestaan hebben. De meesten zyn maar tweehonderd jaar oud. En dit deed my denken dat de bomen, zo wel als de dieren, sterven wanneer zy enen zekeren ouderdom bereikt hebben. Dus vinden wy hier zware bosschen; maar als de bomen honderdenvyftig, of honderden tagtig jaren gestaan hebben, beginnen zy of van binnen te vergaan, of verliezen hunne kronen, of hun hout wordt geheel week, of de wortels zyn niet langer in staat om een genoegzaam voedsel in te zuigen, of zy sterven door enige andere oorzaak. Wanneer het dan stormt, het geen hier somwylen gebeurt, breken de bomen, of even boven den grond, of in het midden, of in den top, af. Sommige bomen worden zelfs met wortel en al door den wind uitgerukt. Dus regten de stormen in deze bosschen zware verwoestingen aan. Overal ziet men bomen omverleggen. Ook ontstaat 'er dikwyls brand in de bosschen, waardoor de bomen halverwege verteerd worden, zo dat een sterke wind ze gemakkelijk verder omverfint.

Winden. Ik tragtte, door waartenemen in welke strek de meeste omgewaide bomen lagen, optemaken, welke winden hier de geweldigste waren, dog kon niets met zekerheid vaststellen, want de bomen lagen naar alle de streken van het kompas. Ik oordeelde dan, dat elke wind, die van enen kant wait daar de wortels vergaan zyn en de boom weinig wederstand bieden kan, den boom omver moest werpen. Op deze wys raken de oude bomen geduriglyk weg, en worden door jonge opgevolgd. Die omgevallen zyn leggen op den grond te verrotten, en vermeerderen dus de zwarte aarde, waarin de biaden ook allengskens veranderd worden, die aan den gevallen boom zitten, of iederen herfit vallen. Her duurt enige jaren eer een boom geheel vergaan is. Als de wind 'er enen met wortel en al uit den grond rukt, komt 'er ene menigte van losse aarde mede, die 'er enigen tyd aanzitten blyft, dog eindelyk 'er afvalt, en een klein heuveltje maakt, dat naderhand nog verhoogd wordt door de bladeren. Dus worden 'er in de bosschen vele oneffenheden voortgebracht, hoogrens en laagrens, en dus moet de bovenste tuinaarde zig op sommige plaatsen ophopen.

Welke bomen het eerst vergaan. ALLE de bomen verrotten niet even gauw. De *Nyssa*, de Tulpeboom en *Liquidambar* vergaan in korten tyd. De *Hikory* duurt ook niet lang, en de Zwarte Eik valt eerder van een dan de Witte. Dog de omstandigheden werken hier ook in mede. Indien de bast om het hout blyft zitten rot hy mede, en wordt van binnen geheel en al door de wormen opgegeten, zo dat in den tyd van zes, agt of tien jaren niets 'er van over is dan een roodagtige bruine stof. Maar als 'er de bast af was, konden de bomen dikwyls twintig jaar leggen eer zy vergaan waren. De spoedi-

dige groei van enen boom, de grootte zyner poren, en de gedurige veranderingen van heet en nat weder in den zomer, maken dat een boom ſchielyker rot. Hier moet men by doen, dat allerhande ſoorten van gekorvenen gaten maken in de gevallene bomen, en dat dus de vogtigheid der lugt in de bomen indringt en de verrotting bevordert. De meefte bomen hier hebben jaarlyks afvallende bladeren. Velen van hun beginnen reeds te rotten terwyl zy nog ſtaan en bloeyen. Dit maakt den boom hol, zo dat 'er vele dieren hunne neften in komen maken.

De *Dellaware* wordt vlak over *Wilmington* gerekent anderhalve Eng. Breedte myl breed te wezen, dog op het oog ſcheen zy zo breed niet. In 't mid- van de den zegt men dat zy van vier tot zes vadem diep is. *Dellaware*

De ſchrynwerkers gebruiken, volgens hun zeggen, voornamelyk het zwart Walnoten, het wilde Kerſebomen en het gemarmelde Ahornhout. Van de zwarte Walnotebomen is hier ene genoegzame menigte. Evenwel worden zy van ſommige onbedagtzame menſchen uitgerooid, en de Boeren maken 'er veelyds hun brandhout van. Het hout van den wilden Kerſeboom is goed en ſchoon voor 't oog; het is geelagrig, en hoe ouder het werk is hoe frayer het 'er uitziet. Dog het is alreeds bezwaarlyk te vinden, want het wordt overal uitgerooid, en nergens weder aangeplant. De Gemarmelde Ahorn is ene verſcheidenheid van den gemenen Roodbloemigen Ahorn, dog ook al ſchaarfch. Men kan verſcheiden bomen vellen, zonder dat men het gemarmelde hout vindt. Het hout van den *Liquidambar* wordt ook tot ſchrynwerk gebruikt, dog krimpt als men het wat digt by het vuur brengt. Van de Sparren en de zogenaamde Witte Ceders bedient men zig ook om verſcheidene dingen te maken.

De Molenaars van den molen, die hier ſtond, zeiden, dat de aſſen Molens. van de molenraderen uit den Witten Eik plegen gemaakt te worden, en dat zy drie of vier jaar goed bleven, dog de aſſen van Sparrenhout duurden zo lang niet. De tanden der raderen en rollen wierden gemaakt van Wit Walnotenhou, om dat men hier geen harder hout krygen kan. Het hout van den Moerbezieboom wordt het allerbeſt gehouden voor krammen en houvaſten in ſchuiten en ſchepen.

Des avonds voer ik van *Wilmington* af naar de overzyde aan het veer, aan den kant van *New Jerſey*.

DEN 13. keerde ik vroeg terug naar *Rakoon*.

Op vele bomen in de boſſchen vindt men hier of op de ene zy- *Rakoon*.
de, of in het midden van enen tak, of rondom enen tak, Boom-
meer of min grote knobbels of uitwaſſen. Somtyds is 'er maar een op knoes-
enen boom. In de grootte is 'er een aanmerkelyk verſchil, want ſom- ten.
migen van deze knobbels zyn zo groot als een manſhoofd, anderen weder zyn klein. Somtyds is 'er een boom als geheel van bedekt. Dik,

wyls zaten zy niet alleen aan enen kant, maar maakten een soort van ring rondom den boom of den tak. Kleine bomen, niet boven enen vadem hoog, hadden ook dikwyls zulke knobbels. De knobbels bestaan uit het zelve hout als de boom, en zien 'er van binnen uit omtrent als gemarmeld hout. Enigen waren egrer ook hol. Als men enen knobbel op enen kleinen boom openfnydt, vindt men 'er gemeenlyk vele kleine wormen in, die somtyds ook gemeen zyn in de grote uitwassen. Dit wyft ons den oorsprong der knobbels in 't algemeen aan. De boom wordt van een Insekt gestoken dat zyne eyeren onder den bast legt, en uit die eyeren komen wormen te voorschyn, welken het sap uit de vaten doen lopen, het welk allengskens hard en tot enen knobbel wordt. Alleen de bomen die hunne bladen jaarlyks vallen laten hebben deze knobbels, en onder dezen vooral de Eik, van dewelken wederom de *Spaansche* Eik de meeste knobbels heeft. Ook vindt men ze op den *Escheboom* en den *Ahorn*. Voorheen maakten de hier gezetene *Zweden*, dog nog meer de *Finlanders*, schotels, borden, en diergelyke dingen van die knobbels die op den *Esch* groeiden. Dit vaatwerk, zcide men ny, was heel aardig, en zag 'er uit als of het van gemarmeld hout was gemaakt. Die van den Eik kunnen hiertoe niet gebruikt worden, als zynde gemeenlyk wormstekig en verrot van binnen. Tegenwoordig gebruiken de *Zweden* dit soort van schotels en borden niet meer, maar hebben aardenwerk. Sommige knobbels zyn van ene ongemene grootte, en doen 'er enen boom gedrogtelyk uitzien. Diergelyke bomen treft men hier in de bosschen veel aan. (*)

Wegen. DE wegen zyn hier, naar dat de grond is, goed of kwaad. In 'tzand zyn zy droog en goed, dog op de klei deugen zy niet. Men is hier zeer nalatig in het onderhouden derzelve. Als een heekje niet zeer breed is legt men 'er niet eens ene brug over, en de Reizigers mogen zien hoe zy 'er best overkomen. Dit maakt dat men op sommige plaatzen by sterke stortvlagen gevaar loopt van te verdrinken. Als 'er een boom

(*) In *Siberie* in 't Landschap *Wiatka*, in het Gouvernement van *Kazan*, maken de Inwoonders kummen en ander huisraad uit de knobbels die men daar veel op de berkebomen vindt. Zy worden gedraid, tamelyk dun gemaakt, en met een feker soort van vernis overdekt, dat ze zeer frai maakt, want het goed ziet 'er geel uit, gemarmeld met bruine aderen, als of het bechilderd was. Het beste soort wordt zo dun gemaakt dat het half doorschynend is, en wordt buigzaam in warm water gelegd zynde, zo dat 'er allerehande gedaantens aan gegeven kunnen worden, dog als men het aan zig zelf laat en het koud geworden is, komt het weer tot zyn oude figur. Dit soort van hout wordt in *Rusland* genoemd *Kap*, en het daarvan gemaakte houtwerk *Kaporwie Tschafki*. Het is duur als het van het beste soort en wel vernist is. F.

boom dwars over den weg valt, hakt men hem zelden door, maar rydt 'er rondom heen. Dit kan men ligt doen, dewyl de grond vry gelyk en zonder stenen is, 'er geen kreupelhout waf, en de bomen tamelyk ver van malkander staan. Dit maakt dat de wegen zo veel bogten hebben.

De Landhoeven leggen meest op haar zelve, en men vindt 'er zelden twee by malkander leggen, uitgenomen op zulke plaatsen die als steden worden aangezien. Dit maakt dat 'er weinig dorpen zyn. Elke hoeve heeft hare akkers, weilanden en bosschen. Zou dit ook iets hebben toegebragt om de wolven uiteroeyen, dat men byna overal huizen en menschen vindt? Twee of drie Landhoeven hebben gemeenlyk ene weide of een bosch in gemeenschap; dog de meesten hebben elke hare toebedeelde landen.

AL wie zig in 't huwelyk wil begeven moet zyne drie geboden van den Predikstoel hebben laten aflezen of een verloffchrift van den Gouverneur hebben. De geboden van de geringere menschen alleen worden afgelezen, al wat iets meerders wezen wil neemt een verloffchrift, waarin de Gouverneur verklaart de zaak onderzocht en niets gevonden te hebben dat het voltrekken der trouw hinderen moet, en dat hy gevolgelyk hiertoe verlof geeft. Hy ondertekent het geschrift. Dog eer het den verzoeker in handen wordt gesteld, moet de Bruidgom zelf komen vergezeld van een of twee brave manspersonen, die voor hem instaan dat 'er gene wettige verhindering is opgekomen. Dezen moeten een getuigfchrift tekenen, waarin zy zig aanspreeklyk maken en verbinden tot vergoeding van alle schade die 'er door de klagten der Voogden, der Heren, of der Nabestaanden des persoons die zig in 't huwelyk begeeft, of van zulken aan de welken hy eerder verbonden was geweest, veroorzaakt mogte worden; want dit alles kan de Gouverneur onmogelyk weten. Voorts, dat 'er niets uit hoofde der aantegane egtverbintenissen te vrezen is, en dat 'er niets is dat dezelve verhinderen moete. Voor een verloffchrift beraalt men te *Philadelphía* vyfentwintig *Pensylvanische* schellingen, waarvan 'er twintig voor den Gouverneur en vyf voor zynen Sekretaris zyn. Het verloffchrift luidt alleen aan *Protestantsche* Geestelyken. De *Quakers* krygen een byzonder verloffchrift. Maar, vernits het zeer lastig wezen zou, vooral voor zulken die ver af van de verblyfplaats des Gouverneurs wonen, om een verloffchrift in de Stad te komen en hunne borgen medetebrengen, nemen de Predikanten op het land een genoegzaam getal van verloffchriften en borgtogten *in blanco* in voorraad, die zy aan de zulks behoevenden ter hand stellen voor den gewonen prys van vyfentwintig schellingen, en iets daarenboven voor hunne moeite. Het dus verzamelde geld brengen zy den Gouverneur als zy in de Stad komen, te gelyk met de borgtogten. Hieruit kan men

opmaken, dat de Gouverneurs buiten hun jaargeld nog een tamelyk in-
komen van hunne post hebben. (*)

Jaren van
Mondig-
heid. VOLGENS de *Engelsche* wetten is een mansperfoon met zyn eenen-
twintigste, en een meisje op haar agtiende jaar mondig, en kan dan
trouwen zonder het verlof van zyne Ouders. Dog voor dien ouderdom
kan het zonder toestemming van ouders of van voogden niet geschieden.

Ver-
scheiden-
heid van
Landaar-
den in de
Volk-
plantin-
gen.
Bedrog
hieruit
ontflaan-
de. MIEN vindt in de Volkplantingen allerhande soorten van landaarden,
zo wel van zulken die onlangs uit *Europa* zyn overgekomen, als
van zulken die nog geen vast verblyf genomen hebben. Dus ge-
beurt het wel, dat by het trouwen van zulk een paar de Bruidegom
zegt dat hy voor het tegenwoordige nog geen geld heeft, maar be-
talen zal zodra hy kan, en zig hiermede met zyn wyf weg pakt,
zonder dat de Predikant oit het zyne krygt. Dit heeft gelegenheid
tot ene gewoonte gegeven, die nu in *Maryland* gemeen is. Als 'er
een arm paar getrouwd wordt, houdt de Predikant op in het mid-
den van het formulier, en vraagt *waar is myn geld?* (†) Geeft dan
de Bruidegom het geld, zo gaat de Predikant voort, dog heeft deze
het niet, zo wordt de trouw zo lang uitgesteld tot dat hy beter by
kas is. Ryke lieden, van wie de Predikant gene zwarigheid heeft
van zyn geld niet te krygen, staan aan deze onaangename vraag niet
bloot.

Wetten
hierom-
trent. SCHOON een Predikant verlof gekregen heeft tot het trouwen van een paar,
kan hy egter, indien hy niet voorzigtig is, in onaangename omstandig-
heden geraken, want op vele plaatsen is 'er ene wet, die, nieregen-
staande zulk een verloffchrift, de magt van den Predikant zeer bepaalt.
Hy mag een onmondig paar niet trouwen, indien hy niet verzekerd is
van de toestemming der ouders. Ook mag hy zulke vreemdelingen niet
trouwen die verbonden zyn een zeker getal jaren te dienen zonder de
bewilliging van hunne Heren. Indien hy zonder zulke toestemming
ene trouw verrigt, vervalt hy in ene boete van vyftig *Pensylvani-
sche* ponden, alhoewel hy een verloffchrift en den borgtogt heeft
van twee mannen, want de Ouders en Heren storen zig niet aan
die borgtogten, maar spreken den Geestelyken aan, die zyne schade
kan zien te herhalen op de genen die hem borg gebleven zyn. Dog met
de bewilliging van ouders of meesters kan hy zonder gevaar de trouw ver-
rigten. Geen Predikant mag enen Zwart met iemand van *Europische* af-
komst trouwen, onder straf van honderd pond boete, volgens de wetten
van *Pensylvanie*.

HIER

(*) En dit is iets het geen waarschynlyk het invoeren van Bisschoppen in
Noord Amerika, waarop velen zo gesteld zyn, zeer bezwaarlyk maken zal.

(†) *Where is my see?*

HIER heeft een kortswylyg gebruik by sommige huwelyken plaats. Als een man stervende zyne weduw in armoede laat zitten, of zo, dat zy alle de schulden niet betalen kan met het weinige dat haar overblyft, en dat dit niettegenstaande 'er een man is die haar trouwen wil, moet zy trouwen in haar blote hembd. Door deze plegrigheid staat zy aan de schuldeifchers van haren overledenen man hare klederen, en al wat zy in huis vinden kunnen, af. Dog boven dat is zy niet gehouden hun iets meer te betalen, als hun alles hebbende overgegeven wat zy had, uitgenomen maar een hembd om haar te dekken, het welk de wetten van het Land haar niet ontnemen kunnen. Zodra zy getrouwd is, en niet meer tot den eersten man behoort, trekt zy de klederen aan die haar de tweede gegeven heeft. De *Zweedfche* Predikanten hebben verſcheiden bruids in zo een goedkope en lugtige kleding getrouwd, gelyk uit de regifters in de kerken blykt. Ook heb ik dikwyls van zulke huwelyken in de *Engelfche* Koeranten gelezen, die in de Volkplantingen uitkomen. Het volgende in 't byzonder zal ik uit ene aantekenen. „Ene vrouw ging, met niets „ anders aan dan haar hembd, begeleid door hare naaste vrienden, uit „ het huis haars overledenen Mans naar dat van haren Bruidegom, die „ haar ten halven wege te gemoet kwam met fraye nieuwe klederen, en „ in tegenwoordigheid van allen zeide, dat hy die aan zyne Bruid leende, „ de, en trok ze haar met eigen handen aan. „ Waarſchynlyk zeide hy haar die klederen te lenen, uit vreeze dat als hy ze haar gegeven had de schuldeifchers van haar eerften man mogten opkomen en ze haar ontnemen, onder voorgeven dat zy moest worden aangezien als tot den eersten man behorende, eer zy met den tweden getrouwd was.

HET ſchynt uit de volgende waarnemingen zeer waarſchynlyk, dat 'er voor de *Zweden* hier te lande alreeds *Europeanen* geweest zyn, en in 't vervolg zullen wy nog iets ter bekragting van deze mening bybrengen. De zelve oude man, *Maons Kven*, van wien ik alreeds gefproken heb, verhaalde my meer dan eens, dat toen de *Zweden* in de voorleden eeuw zig hier nederzeteden, en ene Volkplanting, *Helfingburg* genoemd, op de *Dellaware* aanleiden, iets beneden de plaats daar nu *Salem* staat, zy op de diepte van twintig voeten enige gemerfelde putten vonden. Dit kon onmogelyk een werk der *Wilden* wezen, die gene gebakken ſtenen voor de aankomft der *Europeanen* gekend hebben, en gevolgelyk nog minder wiffen hoe die te gebruiken. De putten lagen wel op 't land, dog evenwel op zulke plaatfen aan de *Dellaware* die fomtyds onder water en fomtyds droog zyn. Dog federt is het land zo afgenomen dat de putten geheel onder water geraakt zyn, en het is zelden laag genoeg om de putten te zien. Toen de *Zweden* naderhand op enigen afitand van de voorgaanden nieuwe putten groeven, vonden zy in den grond enig gebroken aarden vaatwerk, en nog

Europeanen hier te lande voor de aankomft der *Zweden*.

gehele goede gebakken' stenen, diergelyken zy ook dikwyls onder 't ploegen hebben bovenghaald.

En voor
Colum-
bus tyd.

HIERUIT, schynt het, mag men opmaken, dat in oude tyden hier, of *Europeanen* of een ander beschaafd volk, door storm of andersins moeten zyn naar toegedreven, zig neergezet, stenen gebakken, en ene Volkplanting gemaakt hebben; dog dat zy naderhand zig met de *Amerikanen* vermengd hebben, of door dezelve omgebracht zyn. Misschien hebben zy allengskens door den omgang met de *Wilden* derzelver zeden en denkwyswyze aangenomen. Men heeft de *Zweden* zelfs beschuldigd, dat zy alreeds halve *Wilden* waren, toen de *Engelschen* hier in 't jaar 1682. aankwamen. En men ziet 'nog werkelyk, dat de *Franfchen*, de *Engelschen*, de *Duitschers*, de *Hollanders*, en andere *Europeers*, die vele jaren in afgelegene landschappen, digt by de *Wilden*, gewoon hebben, zo veel overeenkomt met dezelve krygen, zo in hun gedrag als denkwys, dat men ze 'er alleen door hunne kleur van onderscheiden kan. Dog de geschiedenissen en overlevering der *Wilden* verzekeren ons, dat de gemelde putten niet konnen gemaakt zyn ten tyde van *Columbus* onderneming of kort daarna, dewyl de *Amerikanen* zeggen dat zy veel ouder zyn. Het geen ik hier aangaande deze putten gezegd heb, is my naderhand op nieuws door verscheiden' *Zweden* verhaald.

Tekens
aangaan-
de het
weder.

DEN 22. December voorspelde ons een oude Landman verandering van weder, omdat de lugt op den middag zeer warm was, zynde zy 's morgens zeer koud geweest. Buiten dat maakte hy het zelve daaruit op, dat de wolken zig om de zon zo hadden t'zamengetrokken. En de hieragter gevoegde waarnemingen zullen tonen dat deze voorzegging juist is vervuld geworden.

Middle-
len te-
gens
randpyn.

SCHOON ieder oud wyf onfeilbare middelen tegens randpyn waant te bezitten, waarvan de meesten vrugteloos worden aangewend, wil ik nochtans enigen van die middelen aantekenen die hier gemeenlyk tegens dat ongemak aangewend worden.

ALS de pyn ontstaat uit holle kiezen, steekt men een weinig katoen in ene tabakspyp, doet 'er de tabak boven op, steekt ze aan, en rookt tot dat het alles byna verbrand is. Onder 't roken komt de olie van de tabak in het katoen, het welk men 'er dan uitneemt, en zo heet als men 't verdragen kan tegens de kies legt.

DE vrouw van Kapitein *Lindsey* te *Oswego* heeft my verhaald, dat de *Iroquoizen* in dit geval het volgende middel voor het beste houden, en zy had zelve het zeer goed gevonden. Zy nemen de zaadhuisjes van de *Virginische Anemone*, zodra het zaad ryp is, en wryven ze aan stukken. Dan zien zy 'er uit zo ruw als katoen. Men doopt deze stof dan in sterken brandewyn, en steekt ze in de holle kies. De pyn gaat 'er gemeenlyk van over. De brandewyn is bytende, en de *Anemone* zaden zyn insge-

gelyks fcherp, gelyk de meeste zaden van bloemen die te gelyk de *stamina* en de *pisilla* hebben. Dus helpt dit malkanderen om de pyn te verligten. Wy hebben ook vele zaden die de zelve eigenschappen hebben als de *Amerikaanfche Anemone*.

TEGENS de tandpyn vergezeld met zwelling wierd het volgende middel het meest gebruikt. Men kookt meel van Mais met melk, doet daar, terwyl het nog over 't vuur staat, wat varkens of ander vet by, en roert het om tot dat het alles wel gemengd is. Dan doet men 'er een handdoek over, en legt het daarin, zo heet als men 't verdragen kan, op de pynelyke wang, waar men 't op leggen laat tot dat het koud is. Ik heb dit zeer kragtig tegens de zwelling gevonden, die het niet alleen vermindert, maar het verzagt ook de pyn, opent de dikte, indien 'er zig enige kwade stof gezet heeft, en doet den etter uitloopen.

Ik heb de *Iroquoizen* den binnensten bast van den *Kanadafchen* Vlierboom zien koken, en op de wang leggen daar de pyn het sterkt was. Dit verzagte, zeide men, de finert dikwyls.

ONDER de *Iroquoizen*, of de *Vyf Volken* op de Rivier *Mohawk*, zag ik ene jonge vrouw, die, door het sterk theedrinken, ene geweldige tandpyn gekregen had. Om zig hiervan te genezen kookte zy de bladen van een foort van Myrteboom, (*) en bond die zo heet als zy 't uithouden kon op de wang. Dit middel zeide zy had haar dikwyls geholpen.

Voor de aankomft van de *Europeanen* onder het geleide van *Colum-* Het yzer
bus in *Amerika*, waren de *Wilden* geheel onkundig van het gebruik van eertyds'
't yzer, het welk ons zeer wonderlyk moet voorkomen, daar *Amerika* onbe-
byna overal zeer vele yzermynen bevat. Dus waren zy verplicht dit ge- kend aan
brek te vergoeden door het gebruik van fcherpe ftenen, fchelpen, klau- de *Wil-*
wen van vogels en wilde beesten, en andere dingen, om bylen, mes- den.
fen en diergelyke fnydende werktuigen te maken. Hieruit kan men zien dat zy een armoedig leven moeten geleid hebben. De oude *Zweden*, die in hunne jeugd omgang met de *Amerikanen* gehad hadden, toen zy hier nog vry talryk waren, wiffen nog veel van hunne levenswys te vertellen. Nog vindt men by toeval vele werktuigen die de *Wilden* voor de aankomft der *Zweden* of andere *Europeers* gebruikt hebben. Tegenwoordig gebruiken de *Amerikaanfche Wilden* geen andere werktuigen als die van yzer of andere metalen gemaakt zyn, welken zy van de *Europeanen* krygen. Maar alzo ik gelegenheid gehad heb van velen van de oude werktuigen der *Amerikanen* te zien en zelfs te verzamelen, zal ik dezelve hier befchryven.

HUNNE Bylen waren van fteen. Hare gedaante gelykt veel naar die
van
der oude
Ameri-
kanen.

(*) *Myrica asplenifolia*. LINN.

van onze wiggen, waarmede wy het hout kloven, omtrent enen halven voet lang en breed naar evenredigheid. Zy zyn gemaakt als onze wiggen, fcherp aan het ene einde, dog egter iets botter. Dewyl zy aan enen steel moesten vastgemaakt worden, zo was 'er boven aan een rand om aan het dikke einde. Om den steel vast te maken spleet men ze op, en stak de gespleten' einden van den stok in den rand van den steen, en bond dan de gespleten' stukken vast op malkander, omtrent zo als de Smids in de spleten van den steel de yzeren byl vastmaken. Sommigen van deze bylen hadden geen rand van boven, en het schynt dat zy die maar in de hand bielden om 'er mede te hakken of te stoten, zonder dat 'er een handvat aan behoefde te zyn. De meesten dezer bylen, die ik gezien heb, bestonden uit ene harde rots, dog anderen waren gemaakt van enen harden, zwarten, fynen vuursteen. Als de *Wilden* enen zwaren boom vellen wilden, konden zy dit met hunne bylen niet uitvoeren, dog bedienden zig dan van het vuur. Zy verbrandden de wortels van den boom, en deden hem dus tuimelen. Maar op dat het vuur niet verder gaan mogte dan hun oogmerk was, staken zy enige oude lappen aan een stok, doopten die in 't water, en maakten daar den boom een weinig boven het vuur gestadig mede nat. Wanneer zy enen dikken boom tot een Kano wilden uithollen, lagen zy droge takken om den stam, zo ver zy den boom dagen hol te maken, en staken die in brand. In de plaats van die verbrand waren werden anderen aangebragt. Ondertusschen waren zy gestadig bezig met den boom boven en onder het vuur, daar hy niet branden moest, nat te maken. De boom hol gebrand zynde, zo ver zy zulks verlangden, schraapten zy met hunne bylen, met scherpe schalen, en diergelyken, het gebrande 'er af; en maakten de Kano van binnen glad. Op deze wys gaven zy zulk ene gedaante 'er aan als zy goedvonden. Ene Kano was gemeenlyk tusschen de dertig en de veertig voet lang. Het voornaamste waartoe hunne bylen dienden was de velden bekwaam te maken voor het planten der Mais; want als zulk een veld, daar zy Mais telen wilden, met hout bedekt was, hakten zy den bast rondom de bomen af met hunne bylen, vooral in den tyd dat hy sappig was. Dus verdorde de boom, terwyl hy geen voedsel meer krygen kon, en de bladeren beletteden de zonnestralen niet langer door te schieten. De kleinder bomen wierden met geweld uitgerukt, en men roerde daarna de aarde met kromme en scherpe takken om.

Messen. In plaats van messen behielpen zy zig met scherpe stukken vuursteen, quartz, of enig ander soort van steen, of met enen scherpen schulp, of een scherp gemaakt been.

Pylen. VOORAAN de pylen maakten zy dunne en hoekige stukken steen vast,
gc-

gemeenlyk vuurſtenen of quartſen , dog ſomtyds wel een ander foort. Sommigen gebruikten de beenderen der dieren , of de klauwen van vogels of beeften. Enigen van deze oude werppylen zeer vry ſlomp , eger ſchynt het dat zy 'er vogels en beeften mede hebben weten te doden ; dog of zy door de kragt van den boog ſterk genoeg voortgejaagd wierden om diep in het lichaam van een menſch door de klederen heen te kunnen indringen , kan ik niet zeggen. Men heeft 'er nogthans gevonden die zeer ſcherp en wel gemaakt waren.

Zy hadden ſtenen ſtampers omtrent een voet lang en zo dik als een mans arm. Deze beſtaan voornamelyk uit een zwart foort van ſteen, en wierden voorheen gebruikt om Mais te ſtampen , het welk van over oude tyden af hun voornaamſte of enig graan is geweest. Zy hadden generhande ſoort van molens om het te malen , en wiften niet wat voor een ding een molen was. Oude *Frantſchen* in *Kanada* hebben my verteld , dat de *Amerikanen* ten uiterſten verbaafd ſtonden toen zy de *Frantſchen* den eerſten molen zagen opregten. Zy kwamen , zelfs van zeer ver , in groten getale , om dat wonder te zien , en wierden niet moede van 'er verſcheiden dagen by te blyven ziten om het te bekyken. Zy waren lang van mening dat hy niet van den wind , maar van geeften , die 'er binnen in zaten , wierd omgedreven. By het bouwen van den eerſten watermolen waren zy ook meer of min in de zelve verwondering. Voorheen ſtampten zy al de Mais in holle bomen met de beſchrevene ſtenen ſtampers. Velen hadden ze evenwel maar van hout. De zwartagtige ſteen , waarvan de hylen en de ſtampers voor dezen gemaakt werden , is een zeer goede ſlypſteen , en om die reden gebruiken de *Engelſchen* en de *Zweden* dezelve , als zy ze vinden , om hunne meſſen te wetten.

De oude ketels der *Wilden* waren of van klei of van een foort van duſtſteen. (*) De eerſten beſtonden uit ene donkere klei gemengd met witte zand- of quartskorreltjes , en in het vuur gebakken. Velen van deze ketels hebben twee gaten in den bovenrand aan elke zyde , waardoor men enen ſtok ſtak , en den ketel , zo lang hy kookte , boven het vuur hield. De meeſten hebben geen voet. 'T is iets zonderlings , dat genen van die ketels van binnen of van buiten verglaafd waren. Enige weinige oude *Zweden* konden zig nog herinneren , dat zy de *Wilden* in zulke potten hadden zien koken. Zy zyn zeer dun , en van verſchillende grootte , ſomtyds van enen groenagtigen , en ſomtyds van enen grauwen duſtſteen , en enigen zyn van een foort van vuurſteen. De bodem en de rand zyn dikwyls ruim een duim dik. Schoon de *Amerikanen* gene kennis van yzer , ſtaal , of enig ander metaal hadden ,

A a 2

wiften

(*) *Lapis ollaris.*

wiften zy evenwel deze ftenen ketels zeer aardig uittchollen.

Tabaks- DE oude Tabakspypen der *Wilden* waren ook van klei, of van
pypen. duf- en slangfteen. Die uit klei zyn hebben de gedaante van de onzen, dog zyn wat ruwer en niet zo wel gemaakt. De pyp is dik en kort, naauwlyks een duim, dog fomtyds een vinger lang. De kleur is byna zo als de onzen die wat lang gebruikt zyn. Die, welken uit duffteen gemaakt worden, beftaan uit de zelve ftrof als de ketels. Sommigen van dezelve zyn tamelyk wel gemaakt, fchoon de *Wilden* nog yzer nog ftaal hadden. Maar behalven deze tabakspypen, vindt men nog een ander foort, die zeer vernuftig uit een zeer frayen roden duffteen, of een foort van slangagtig marmer gemaakt zyn. Dezen zyn zeer fchaarfch en zelden in gebruik dan by de *Sachems* of Oudften der *Wilden*. De fraye rode fteen, waarvan die pypen gemaakt zyn, is ook zeldzaam, en wordt alleen in het land der *Ingouez* gevonden, die, volgens Vader CHARLEVOIX, (*) aan de overzyde der *Missiffippi* wonen. Ene pyp van dit foort wordt by de *Amerikanen* veeltyds hoger geagt als een ftuk zilvers van dezelve grootte. Uit het zelve foort van fteen beftaat gemeenlyk hunne zo genaamde *Pyp van vrede*, (†) van de welke zy zig bedienen by het aangaan van vrede of verbonden. Byna alle Schryvers, die van dit volk gewag hebben gemaakt, fpreken van deze pyp, en ik zal 'er in 't vervolg breder over handelen.

Vifch- IN plaats van Vifchangels gebruikten de *Wilden* hoeken van been
gels. of vogelklauwen. Sommigen van de oudfte *Zweden* alhier vertelden my, dat in hunne jeugd zeer vele *Amerikanen* in het toen zo genaamde *Nieuw Zweden* gewoond hebben, die met zulke hoeken op de *Dellaware* vifchten.

Wyze OM vuur te maken hadden zy de gewoonte van twee harde droge
van vuur ftukken houts fterk tegens malkander te wryven, tot dat het hout be-
te ma- gon te roken en daarna in vlam vloog.
ken.

Aanmer- DUSDANIG waren de werktuigen die de *Amerikanen* voor de aan-
king. komft der *Europers* gebruikten, voor dat zy geleerd hadden zig van het yzer te bedienen. *Noord Amerika* heeft overvloed van Yzermynen. De *Wilden* woonden door het gehele land verftroid; en men kan vele plaatfen aanwyzen waar men thans yzermynen ontdekt heeft, daar nog geen honderd jaren geleden grote dorpen van *Wilden* geftaan hebben. Dus is het zonderling dat zy geen gebruik hebben weten te maken van een metaal dat zy overal onder hunne ogen hadden, en daar zy alle dagen op traden. Zy woonden op plaatfen daar men, na-
der-

(*) *Journal historique d'un voyage d'Amerique*. Tom. 5. Lettr. 13.

(†) *Calumet de paix* by de *Franschen*.

derhand yzererts ontdekt heeft, en reisden vele mylen ver om ene elendige byl, een mes, of iets diergelyks van steen te krygen. Zy moesten verscheiden dagen te koste leggen om hunne werktuigen scherp te maken, met ze tegens ene rots of andere stenen te wryven, en wierden dan nog kwalyk voor hunnen arbeid beloond, want zy konden nimmer met hunne bylen enen dikken boom vellen, en bezwaarlyk konden zy 'er enen kleinen mede omhouwen. Het was hun onmogelyk met die bylen enen boom uitteholten, of het honderdste gedeelte van het werk te doen dat wy met onze yzeren bylen verrigten. Hieruit ziet men hoe nadelig de onkunde, of de dwaze veragting is van nuttige konsten.

MEN vindt hier een genoegzaam getal van *Hazen*, dog zy zyn ^{Hazen.} veel kleinder dan de *Europischen* en niet veel groter dan onze *Konynen*. Zy blyven zo wel des winters als des zomers grauw, gelyk de onzen maar des zomers zyn. De tippen hunner oren zyn altyd grauw en niet zwart; de staart is ook in alle jaargeryden grauw van boven. Zy jongen verscheiden malen in het jaar. In de lente leggen zy hunne jongen in hollen bomen, en des zomers, in Juni en Juli, in het gras. Wanneer zy verraft worden nemen zy gemeenlyk hunne schuilplaats in holle bomen, waar men ze met een stok met een haak van voren uithaalt, of door een gat in den boom te snyden, of door rook rondom den boom te maken uit dryft. In alle die gelegenheden heeft men 'er honden by van doen. Deze hazen byten nooit, en men kan ze zonder gevaar aanraken. By dag zitten zy gemeenlyk in holle bomen, en komen 'er zelden uit, ten zy ze door menschen of honden gestoord worden; dog 's nagts gaan ze uit om voeder te zoeken. By slegt weder, of als het sneuwt, leggen zy een dag of twee stil, en wagen zig niet buiten hunne schuilplaatfen. Op de koollanden doen zy grote schade; en de appelbomen moeten oneindig veel van hun lyden, want zy schillen ze dicht by den grond geheel af. Men stemt hierin overeen, dat zy in enen kouden harden winter vetter zyn dan in enen zagten en vogtigen. Men gaf hiervan verscheiden oorzaken by giffing op. De huid is zo los dat men ze niet van 't lyf afrekken kan, en by gevolg deugt zy nergens toe, want als men ze by de hairen trekt volgt het vel met stukken van zelf. Deze Hazen kan men niet mak maken. Zy hebben altyd, zelfs in 't midden vanden winter, ene menigte van vloyen. (*)

A a 3.

Mui.

(*) Uit deze beschryving blykt klaar genoeg dat deze Hazen een onderscheiden soort zyn van onze rosagtige grauwe Hazen, zo wel als van die welken in de noorder delen van *Europa* en *Asia* gevonden worden, die des winters wit zyn, met zwarte tippen aan de oren, dog des zomers een grauw vel hebben.

By

Muizen. MUIZEN van het gemene soort vond men hier te lande in de steden en op 't veld, en dat in zulke menigkens, dat zy hier, even als in andere landen, zeer veel schade doen. OLDMIXON (*) verhaalt dat 'er nog muizen nog ratten in *Noord Amerika* geweest zyn, eer zy met de schepen uit *Europa* overgekomen waren. Hoe ver dit waar is weet ik niet. Dog dit is zeker, dat ik op vele woeste plaatsen, waar noit een mensch gewoond heeft, velen van 't gemene soort van Muizen doodgeflagen heb, die in de spleten der bergen zaten. En is het waarfchylyk dat alle die Muizen, die door alle de binnenlanden verspreid zyn, van die zouden afkomstig wezen die uit *Europa* zyn overgebragt?

Ratten. DE *Ratten* kan men ook onder dat gedierte rekenen dat veel kwaads in dit land doet. Men vindt ze en in de steden en op het land. Zy zyn van de zelve grootte als onze Ratten, dog anders van kleur, want zy zyn grauw wat naar het blauwe hellende. Ik vroeg de *Zweden* of zy hier al voor de aankomst der *Europeanen* geweest waren dan niet, dog kon geen voldoende antwoord erlangen. Allen kwamen zy daarin overeen, dat 'er jaarlyks ene bystere menigte van dit ongedierte met de schepen werd overgebragt. De Heer *Bartram* beweerde, dat voor dat zig hier de *Europers* hadden nedergezet de Ratten reeds in dit land geweest waren; want hy had 'er ene grote menigte van op die hoge bergen gezien, die de *Blauwe Bergen* genoemd worden, waar zy tusschen de stenen in de onderaardsche holen, die in dat gebergte menigvuldig zyn, nestelden. Zy houden zig by dag zo stil, dat men 'er zelden een van ziet, dog des nagts maken zy een schrikkelyk geweld. Als het zeer koud was schenen zy geheel bevroren, want zo lang de vorst aanhield deden zy zig in 't geheel niet horen. Men moet hier aanmerken, dat 'er nog by de *Zweden* nog by de *Engelschen* luiken voor de vensters zyn, nauwlyks vindt men 'er een dakvenster, en maar alleen losse planken. De muren der houten huizen waren zelfs niet met mos digt gestopt, zo dat het in de kamers, schoon 'er gestookt wordt, niet warmer is dan in de voorhuizen. In de vertrekken daar de Dienfboden sliepen stookte men in 't geheel niet, schoon het somtyds vinnig koud was. Dus staan de Ratten des winters ene grote koude uit; maar zodra het gematigd weder wordt komen zy te voorschyn. Wy merkten dezen winter verscheiden malen op, dat de Ratten kort voor ene zware koude het zeer druk hadden, en des nagts een groot geraas maakten. Het schein dat zy een voorgevoel van de aanstaande vorst hadden, en daarom wakker aten en

voor-

By een nauwkeurig onderzoek zouden de Natuurkenders misschien nog meerder onderscheidende kenmerken vinden. F.

(*) *British Empire in America* vol. 1. p. 444.

voorraad opdoen wilden. By zagt weder waren zy gewoon appelen en anderen voorraad wegteslepen. Dus besloten wy altyd voor vast, dat als de Raten des nagts sterk aangingen of zeer gulzig waren, 'er ene zware koude op handen was. Ik heb reeds opgemerkt dat de grauwe Eekhoorns hier te lande de zelve eigenschap hebben. De Muizen eten ook, gelyk dezen, niet de gehele Maiskorrels, maar alleen de zoete binnenste kern daaruit.

DEN 21. Januari 1749. was de koude hier zo fel als in Zweden, Vinnige
schoon dit Land zo veel zuidelyker legt. De Thermometer van CELSIUS koude
was des morgens twee en twintig graden beneden het punt van vorst. Gelyk de kamers hier zonder blinden, en de wanden niet met mos digt gestopt zyn, moeten hier de winters zeer onaangenaam voor iemant wizen die aan de warme *Zweedfche* kamers gewoon is. Dog het is hier een grote troost dat de koude niet lang aanhoudt. Sommige dagen van deze maand Januari was het zo koud in myne kamer, dat ik geen twee regels schryven kon zonder dat de inkt in de pen bevroor. Als ik niet schreef kon ik den inkt niet op tafel laten staan, maar was genoodzaakt hem op den haard te zetten, of in myn zak te steken. Egter, schoon het zo koud was, en dat het somtyds verscheiden' dagen en nagten aan een sneuwde, zo dat het veld byna zes duim dik besneuwd was, moeft het vee dag en nacht over in 't veld blyven gedurende den gantschen winter. Want nog de *Engelschen* nog de *Zweden* hadden stallen; maar de *Duitschers* en *Hollanders* volgden hier in de gewoonte van hun vaderland, en haalden hun vee des winters op stal. De meeste oude *Zweden* zeiden, dat zy by hunne aankomst hier te lande volgens het gebruik van *Zweden* stallen gemaakt hadden, dog toen de *Engelschen* zig hier kwamen nederzetten, en, volgens het gebruik van *Engeland*, hun vee altyd in 't veld lieten, hadden zy ook die gewoonte aangenomen. Zy stonden nogthans toe, dat het vee wanneer het fel koud is, zeer veel leed, vooral als 'er vorst op enen regen kwam, en dat dit in den zwaren winter van 't jaar 1741. op vele plaatsen verscheiden' beesten het leven gekost had. Het vee vond nu zyn voedsel in het woud, waar nog sommige bladeren op de jonge eiken zaten, dog het liet de bladeren met rust, en beet alleen de toppen der dunne takken, en de koppen der tederste eikeboompjes af. De paarden liepen op de Maisvelden, en aten de droge bladen van de weinige stelen die 'er nog over waren. De schapen weidden in de bosschen en op de akkers. De hoenders stiepen des nagts op de takken der bomen in de tuinen, want 'er waren gene hokken voor hun. De varkens lagen ook, binnen ene betuining, onder den bloten hemel. Een klein soort van vogels, by de *Zweden* *Sneuwvogel*, by de *Engelschen* *Chuck-bird* (*) genoemd, kwam om-

Gene
stallin-
gen voer
het vee.

De
sneuw-
vogel.

(*) CATESBY noemt hem *Passer nivalis*, en LINNÆUS *Emborina hiemalis*.

trent dezen tyd by de huizen. Men ziet ze zelden dan wanneer het sneuwt, anders zoeken zy hun voedsel op de wegen.

Ys.

DE *Dellaware* tegen over *Philadelphïa* en iets lager lag thans toe, zo dat men 'er over gaan kon. Dog niemant dorft 'er over te ryden.

Patryzen.

MEN vindt *Patryzen* in dit Land, dog niet van het zelve foort mer de onzen. Somtyds noemen en *Zweden* en *Engelfchen* ze ook *Wagtels*. Van gedaante, aard en eigenschappen zyn zy dezelve met de *Europifche* Veldhoenders, dat is te zeggen, zy lopen weg en verstoppen zig als men ze vervolgt. Maar zy zyn kleinder en van ene andere kleur. Ik kan in dit werk niet breedvoerig de befchryvingen inlaffchen, die ik van vogels, gekorvenen, viervoetige dieren, en planten gemaakt heb, om dat dit her te ver zou doen uitlopen. Ik zal alleen aanmerken, dat deze *Patryzen* aan de poten naakt, op den rug bruin, zwart en wit gefpikkeld, op de borst donker geel, en op den buik wit zyn, met zwarte randen om de veren. Van grootte zyn zy als het Hazelhoen. (*) Boven ieder oog hebben zy een liggelen fmallen kring. In *Nieuw Zweden* zyn zy menigvuldig, en men behoeft daar niet ver te gaan om 'er grote klugten van te vinden. Egter onthouden zy zig niet digt by de fteden, het zy ze door het veelvuldig fchieten uitgeroeid of verjaagd zyn geworden. Zy zyn altyd in groter of kleiner troepen, vliegen niet zeer ver, maar lopen op de velden, vooral onder de fruikken en nevens de tuinen, waar zy haar voedsel zoeken. Men houdt ze voor een uitmuntend eten, en maakt ze op velerhande wyzen gereed. Om deze reden worden 'er velen gevangen en gefchoten. Men vangt ze in een foort van vierkante knip, van berden gemaakt, waaronder men wat haver froit; de knip wordt aan den enen kant op ftokjes gezet. Als het geluk wat mede loopt kan men 'er verſcheiden te gelyk vangen. Wanneer zy onder het kreupelhout zig verbergen, kan men 'er zeer digt bykomen, zonder ze te doen opvliegen. Des nagts kruipen zy op enen hoop t'zamen. Zy krawelen op den grond even als de kuikens. In de lente maken zy hare nesten onder het kreupelhout, op de Maisvelden, of op de heuvels in de open lugt. Zy krabben enig ftrou byeen, waar in ze omtrent dertien witte eijeren leggen. Zy eten verſcheidenerhande graan en gras zaden. Ook heeft men ze de beffen van den Sumach (†) zien eten. Sommige menſchen hebben ze jong gevangen, en in koyen mak gemaakt, waar na men ze los lopen laar. In dat geval blyven zy trouw by de kippen.

Tuinen.

DE betuiningen, welken men in *Penſylvanie* en *New Jerſey*, maar inzonderheid in *New York*, gebruikt, worden uit hoofde harer ſlingeragige gedaante, in 't *Engelfch*, *Wormfences* genoemd. De

pa-

(*) *Tetrao bonafis*. (†) *Rbus glabra*.

palen worden van verscheidenerlei hout gemaakt, welk niet alle even duurzaam is; de rode Ceder wordt gehouden het langst goed te blijven, zelfs meer dan dertig jaar, maar het is schaarsch te vinden, en groeit maar op ene plaats hieromstreeks. De betuiningen rondom *Philadelphia*, die egter verschillen van de *Wormfences*, zyn, 't is waar, allen van rode Ceders gemaakt, dog het hout wordt daar te water van *Egg-harbour* gebragt, waar het overvloedig wagt. De stutten waarop de palen leggen zyn van witten Ceder, en de palen tusschen beiden van roden Ceder. Na het rode Cederhout wordt het Eiken en Kalkanenhout het best geagt. Het laatste is wel het beste, dog niet overal in genoegzamen overvloed, en derhalven gebruikt men allerlei eikenhout. Om deze betuiningen te maken hakt men de kleine bomen niet om, dog velt hier en daar enige dikke bomen, en maakt daar palen van. Uit enen boom kan men ene grote menigte van palen hebben. De *Zweden* hadden in 't eerst betuiningen willen maken zo als in hun vaderland gebruikelijk is, maar zy hadden 'er van moeten afzien, om dat zy gene palen genoeg vinden konden om in den grond te slaan, want in den grond geslagen duurt het hout niet boven de vyf of zes jaar, zo ver het in de aarde steekt, behalven dat zy gene teren vinden konden om ze t'zamen te verbinden. Zy maakten 'er wel enigen van Hikory, en van den witten Eik, dog de tenen waren schieliker vergaan. De palen dezer betuiningen, welken men overdwars legt en op twee andere palen in den grond geslagen rusten doet, zyn zeer zwaar, zodat de stutpalen werk hebben van ze te dragen, en als het begint te stormen vallen deze schuttingen dikwyls omver, dog het kost weinig moeite ze weder opteregen. Zy lopen al slingerende, en dus vereischen zy veel meer houts dan indien zy lynregt liepen, daarenboven duren de beste *Wormfences*, uit het duurzaamste hout gemaakt, niet boven tien of twaalf jaren; zo dat zy zeer veel houts verslinden, en het te voorzien is dat na enige jaren de bosshen meest vernield wezen zullen, indien hiertegen gene voorzorg wordt gebruikt, vooral daar het hout hier zeer roekeloos verspild, en in grote menigte, ten minsten des winters, dag en nacht gebezigt wordt.

DE *Muskusrat*, zo wegens zynen reuk genaamd, (*) is tamelyk *Muskus-* gemeen in *Noord Amerika*. Zy leven voornamelyk van de mosselen, ^{rat.} die op den bodem der stromen leggen. Men vindt velen van die mosselchelpen aan de ingangen hunner holen. Zy houden altyd huis in de nabuurschap van meren, rivieren en poelen. Hunne holen zyn een

(*) *Muskusrat*, in 't *Engelsch*, *Rat musqué* in 't *Fransch*, *Desmans-Rätter* in 't *Zweedsch*. LINNÆUS noemt hem *Castor Zibeticus*.

een weinig boven het water. Zy zitten 'er altyd in als zy niet aan 't zoeken van hun voedsel zyn. Zy eten ook verscheiden wortelen en planten. Deze Muskusratten verschillen enigfyns van de *Europifchen*. (*) De beide foorten hebben de zelve tanden; de staart der *Amerikaanfchen* is plat op beide de zyden, zo dat de ene fcherpe rand opwaards en de andere nederwaards gedrukt is. By de agterpoten zyn de ronen niet met een beweegbaar vel verenigd, (†) maar hebben aan beide zyden van den voet lange, witte, digt by malkander, en als ene kam opftaande hairen, behalven de korte hairen waarmede de voeten geheel bedekt zyn. Zulke hairen ftaan aan beide de zyden der tonen, en dienen in 't zwemmen omtrent even zo wel als een vel. Zy zyn van grootte als ene kleine kat, of, om nauwkeuriger te zyn, de lengte van het lyf is omtrent tien duim, en de staart even zo lang. De kleur van den kop, den hals, den rug, de zyden, en het buitenfte der dyen is zwartagtig bruin; het hair is zagt en glinsterend; onder den hals, op de borft, en binnenfte der dyen zyn ze grauw. Zy maken hunne nesten in de dyken, die opgeworpen zyn langs de rivieren, om het water van de weilanden aftehouden; dog zy brengen veel fchade aan die dyken toe, door ze met hun graven te ondermynen, en voor het water doortogten op de weilanden te maken. De Bevers daarentegen ftoppen alle de gaten in de dyken en dammen toe. Van buiten zyn de nesten van tenen, biezen en diergelyken; en binnen in brengen zy allerhande zachte dingen, waarop zy de jongen leggen. De *Zweden* hielden ze tegenwoordig voor niet minder talryk dan voorheen. Men tragt ze uitteroeyen, om dat zy veel fchade aan de dyken toebrengen, en tot ene aanmoediging hiertoe dient dat de huid gekoft wordt. Voorheen kostte elk vel maar drie, dog tegenwoordig van zes tot negen *pence*. De hoedemakers gebruiken de vellen, en de hoeden daar van gemaakt worden byna zo goed geagt als Beverhoeden. Men vangt ze gemeenlyk in vallen, waarin men appelen tot een lokaas hangt. In 't Land der *Iroquoizen* zag ik hoe de *Wilden* de gangen van de holen der Muskusratten na groeven tot dat zy aan de nesten kwamen, daar zy alles dood floegen. Niemand eet hier hun vleefch, of de *Wilden* moesten het doen, dat ik niet zeggen kan, want dezen zyn niet zo kiesch. Men legt de muskuszakjes onder de klederen, om ze tegens de motten te bewaren. Het is zeer bezwaarlyk deze ratten uitteroeyen als zy zig eens wel in enen dam genesteld hebben. Een *Zweed* nogthans verhaalde my dat hy daarin op de volgende wys geflaagd was. Hy zocht alle de holen op, ftopte ze allen toe, alleen een uitgenomen aan den kant van waar de wind kwam. Hier lag hy zwa-
vel in, ftak die in brand, en maakte toen het gat toe, latende maar ene
klei-

(*) *Castor Moschatus* LINN. (†) *Pedes palmati*.

kleine opening om den wind doortelaten. Op deze wys verftikte hy alles wat 'er in de neften was. Zodra de zwavel verteerd was, groef hy het hol op, en vond de ratten allen by hopen dood leggen. Hy verkofte de vellen, en kreeg dus zyne moeite betaald, behalven het voordeel dat hy had van zig van hun ontlagen te hebben.

DE *Bever*s waren voorheen overvloedig in *Nieuw Zweden*, gelyk *Bever*s. my alle de oude *Zweden* verhaalden. In dien tyd zag men den enendain na den anderen in de rivieren door de *Bever*s opwerpen. Maar federt dat het Land beter bebouwd is, zyn de *Bever*s gedeeltelyk hoger landwaards in geweken, waar de menfchen zo talryk niet zyn. Dus is 'er in *Pensylvania* maar ene enige plaats waar men *Bever*s vindt. Hun voornaamfte voedfel is de baf van den *Bever*boom, (*) en dit ftellen zy boven alles. Dus lagen de *Zweden* takken van dien boom in vallen digt by de woningen der *Bever*s, toen zy nog menigvuldig waren, en konden zig byna altyd verzekeren van ene goede vangft. Sommige menfchen te *Philadelphia* houden getemde *Bever*s, waarmede zy uit vifchen gaan, en die altyd terug by hunne meesters komen. De Major *Rodefert* in *New York* verhaalde, dat hy zulk enen *Bever* een half jaar lang in huis had gehad, waar hy los liep gelyk een hond. Hy gaf hem brood, en fomtyds vifch, daar hy zeer gretig naar was, en deed zo veel water in een bak als het dier van noden had. De *Bever* fleepte alle oude lappen en andere zagte dingen, die hy vinden kon, in enen hoek, waar hy gewoon was te slapen, en maakte 'er een bed van. De kat van het huis maakte zig eens, dat zy jongen had, meester van dat bed, en de *Bever* hinderde ze daar niet in. Als de kat van het neft weg ging, nam hy de jonge katjes in zyne voorpoten, warmde ze tegen zyne borft, en fcheen 'er veel van te houden. Zodra de Moeder weer kwam, gaf hy ze haar terug. Somtyds bromde hy wel eens, dog beet nooit.

DE *Engelfchen* en *Zweden* geven den naam van *Mink* aan een dier *De Mink*. van dit Land, dat ook in 't water of digt 'er by woont. Ik heb nooit gelegenheid gehad iets meer dan de huid van het zelve te zien. Dog de gedaante van de huid, en het gene ik eenparig van het beeft gehoord heb, doen my denken dat het tot het geflagt der *Wezels* behoren moet. Het grootfte van die vellen dat ik ooit zag was een voet en agt duim lang, een kleinder omtrent tien duimen lang en omtrent drie en een derde breed, voor dat het uitgefneeden was. De kleur was donker bruin, en fomtyds byna zwart. De ftaart was hairig, gelyk dien van een *Marter*. Het hair was digt, en de oren kort met korte haren. De langte van de poten aan het kleinfte vel was omtrent twee duim. Dit dier, verhaalde men my, gelykt zo veel naar den *Polecat*, dat men 'er nauw-

B b 2

lyks

(*) *Magnolia glauca*.

lyks onderscheid tusschen zien kan. (*) Zyne levenswys is als volgt. Hy vertoont zig weinig by dag, dog 's nagts komt hy uit de holle bomen op de oevers der rivieren te voorschyn. Somtyds onthoudt hy zig op de scheepswerven en by de bruggen te *Philadelphia*, daar hy de Ratten sterk vervolgt. Ook kruipt hy veel door een klein gat in de hoenderhokken, waar hy de kippen dood byt, haar het bloed afzuigt, maar ze zelden opvreet. Als hy ganzen, enden, of ander gevogelte ontmoet, doodt hy ze en vreet ze op. Hy leeft van visch en gevogelte. Als men in de nabuurschap van wateren woont waar zig dit dier onthoudt, kan men bezwaarlyk enden of ganzen houden, want het vernielt alle de jongen. Eerst byt het 'er zo velen dood als het krygen kan, sleept ze dan weg, om 'er zig op te vergaften. De Mink doet ook schade aan dyken en dammen door zyn graven. Men vangt hem in vallen, waarin men vogels of visch of ander lokaas doet. Het vel wordt in de steden verkocht, en het geldt, naar zyne grootte, twintig *pence* of wel twee schellingen het stuk. Sommige Vrouwen dragen 'er mossen van, dog de meesten worden naar *Engeland*, en van daar naar elders, verzonden. De oude *Zweden* verhaalden my, dat de *Wilden* voorheen alderhande vleesch plegten te eten, behalven dat van den *Mink*.

De *Rakoon* of *Hespan*. Ik heb reeds iets gezegd van den *Rakoon*, ik zal hier, op ene plaats die eigenlyk zyn vaderland is, (†) wat meerder 'er byvoegen. De *Engelschen* noemen hem overal *Rakoon*, enen naam dien zy ongetwyffeld van de *Wilden* ontleend hebben; de *Hollanders* geven hem dien van *Hespan*, de *Zweden* dien van *Espan*, en de *Iroquoizen* dien van *Attigbro*. Hy woont gemeenlyk in holle bomen, komt nooit voor den dag dan by donker wolkig weder, dog 's nagts loopt hy zyn voedsel zoeken. By slegt weder, vooral by sneeuw of storm, wil men, dat hy wel ene week aan een in zyn hol blyft leggen, gedurende welken tyd hy leven zou van zyne poten te zuigen. Zyn voedsel zyn vrugten, vooral *Mais*, wanneer de korrels nog week zyn. In de tuinen doet hy veel schade aan de appelen, de kastanjes, pruimen, en wilde druiven, die zyn liefste spys zyn; onder het gevogelte is hy schrikkelyk wreed. Vindt hy ene hen op hare eyeren, zo doodt hy eerst de hien, en vreet dan de eyeren op. Hy wordt gevangen door honden, die zyn spoor naar 't nest volgen in den hollow boom, of in strikken of vallen, waarin men een kuiken, enen anderen vogel, of enen visch zet. Sommige men-

(*) De *Mink* of *Minx* is een soort van kleinen Otter, by LINNÆUS genaamd *Mustela lutreola*. F.

(†) Het vlek *Rakoon*.

menfchen eten zyn vleefch. Hy fpringt met zyne vier voeten te gelyk, en om deze en meer andere reden, wordt hy door velen onder het geflacht der Beren gerekend. Zyn huid geldt te *Philadelphia* agttien *penne*. De Helfpans waren, zeide men, ver na zo talryk niet als voorheen, dog binnenslands waren zy in overvloed. Ik heb reeds gefproken van het gebruik dat de Hoedemakers van zyn vel maken, en aangetekend dat zy ligt mak gemaakt worden, en dat zy zeer op zoctigheden gefeld zyn. Van alle wilde dieren van *Noord Amerika* wordt 'er geen zo mak als de Helfpan.

DEN 10. Februari, des morgens, vertrok ik naar *Philadelphia*, Vertrek naar *Philadelphia*, waar ik tegens den avond aankwam. Ik vond by het Veer de *Dellaware* vol dryfys, het geen ons dwong een uur te wagten, en by het Veer ene opening te maken; wy raakten eindelyk met nog enige reizigers over, voor dat 'er meer fchollen afkwamen. Dewyl het dezen winter na den 12. Januari zo sterk begon te vriezen, wierd de *Dellaware* geheel met ys bedekt, het welk zo sterk wierd dat men by *Philadelphia* met paarden 'er over kon. Het ys bleef leggen tot den 8. Februari toen het begon los te gaan, en de geweldige orkaan, die 'er dien nacht opvolgde, brak het geheel, en het dreef zo fchielyk weg, dat den 12. Februari niet ene enkelde fchol meer afkwam, uitgenomen een of twee stukken digt aan den oever.

DEZEN dag zag men grote troepen van krayen vliëgen, en op de bomen nedervallen. Tot nog toe had men ze den gantschen winter niet gezien, fchoon men zegt dat zy 'er den winter overblyven. Gedurende de gantsche lente zaten zy des morgens in de toppen der bomen, dog niet in troepen by malkander. Zy behoren tot het fchadelyk gevogelte, want zy azen meest op koorn. Als de Mais gezaid is krabben zy de korrels uit den grond en vreten ze op. Als zy begint ryp te worden pikken zy een gat in de fchil die rondom de airen is, waardoor de Mais bederft, dewyl de regen door die gaten indringt en 't koorn doet verrotten. Ook ftelen zy kuikens. Zeer zyn zy op dode kreyngen gefeld. Voorheen stond 'er ene beloning op het brengen van dode krayen, dog de koften liepen te hoog. Ik heb op vele plaatfen jonge wilde krayen zien fpielen met andere makke krayen, wier vleugels gekort waren, die rondom de Landhoeven vry rond huppelden, dog altyd weder naar huis keerden, zonder dat ze tragten te ontfnappen. (*)

DEN 12. Februari na den middag vertrok ik weder van *Philadelphia* naar *Rakoon*. Ik gaf op dit reisje nauwkeurig agt op de bomen daar nog

Vertrek naar *Rakoon*.

eni-Bomen die hun blad nog nietkwyt waren.

(*) Deze krayen zyn maar ene verfcheidenheid van den *Corvus Cornix* van LINNÆUS.

enige bladen opzaten. De bladen waren bleek en droog, dog niet ten vollen afgefallen. Deze bomen waren de volgenden.

DE *Beuk*, (*) 't zy groot of klein, behield zyne meeste bladen tot in de lente. De grootste bomen hadden maar hun beneden bladen.

DE *Witte Eik* (†) had zyn meeste loof nog als de bomen jong en niet veel meer dan een vierde van ene el in 't kruis dik waren; maar de oude bomen waren meest kaal, uitgenomen aan derzelver jonge scheuten. De kleur der droge bladen was bleker in den witten dan in den zwarten Eik.

DE *Zwarte Eik*, gelyk hy hier genoemd wordt, dog die by LINNÆUS de *Rode Eik* hier, had ook nog droge bladen op de jonge bomen. De kleur was rosagtig bruin.

DE *Spaanfche Eik*, die maar ene verſcheidenheid is van den *Zwartem*, had ook nog droge bladen op de jonge bomen.

Een zeldzaam foort van *Eik*, bekend door de driehoekige spits zynere bladen, en die van anderen glad dog van boven een weinig wollig zyn, (§) had ook nog zyn blad op de jonge bomen.

ALLE deze *Eiken*, wanneer zy onder de twintig jaar waren, hadden nog meest hun loof. Het ſchynt dat de Voorzienigheid, behalven andere oogmerken in het bewaren van het verdroogde loof aan vele bomen, ook beoogd heeft, verſcheidene foorten van gevogelte agter het zelve een ſcherm tegens de koude en den wind te doen vinden; gelyk ik dezen winter vele vogelen in de bomen ene ſchuilplaats heb zien zoeken gedurende ene felle vorft of ſtorm.

Inſekten
in den
grond
gevonden.

DEN 13. Februari vond ik in 't graven in den grond verſcheiden gekorven diertjes, die in de aarde gekropen waren om daar den winter doortebrengen. Zo dra zy in de lugt kwamen bewogen zy zig wat, maar hadden de kragt niet van te lopen, de zwarte Mieren alleen uitgenomen, die een weinig kruipen konden, ſchoon langzaam.

DE Inſekten die ik hier vond, waren de volgenden.

DE *Zwarte Mieren* waren in vry grote menigte en tamelyk levendig. Zy lagen omtrent tien duim in den grond.

DE *Carabus latus* lag op de zelve diepte met de Mieren. Dit is hier een zeer gemeen diertje.

DE *Kaſtanjebruine Kever* met de harige borſt en de *elytræ korter dan den onderbuik*, met verſcheiden in de langte lopende ſtrepen bezet met *bair*, is enigfins gelykende naar den *Scarabæus melolontha*, dog verſchilt 'er in verſcheiden opzigten van. Ik vond 'er velen van in de aarde.

DE

(*) *Fagus Sylvatica*. (†) *Quercus alba*. (§) Dit ſchynt maar ene verſcheidenheid te zyn van de *Quercus rubra*.

DE *Veldkrekels* lagen tien duim diep. Zy waren volkomen als in slaap, dog zodra zy in een warm vertrek kwamen wierden zy wakker en zeer levendig. Des zomers heb ik deze krekels overal waar ik in *Amerika* geweest ben zeer menigvuldig gevonden. Zy sprongen in 't veld, en maakten een geraas gelyk dat van onze gemene Huiskekels, zodat men ze van malkander door hun geluid niet wel zoude kunnen onderscheiden. Somtyds is hun gefchreuw zo sterk dat men 'er pyn in 't hoofd van krygt, en malkander niet verstaan kan. Dit geraas is op zulke plaatsen daar zig Ratelſlangen ophouden zelfs gevaarlyk, om dat het maakt dat men het geluid der slang niet horen kan. Ik heb reeds gezegd dat zy somtyds in de ſchoorſtenen overwinteren. Hier lagen zy den gantſchen winter in de aarde, dog in 't begin van Maart, wanneer het begint warm te worden, kwamen zy voor den dag, en begonnen hun gezang, ſchoon in 't eerſt maar flauw en zeldzaam. Als wy op onze reizen gedwongen waren op onbewoonde plaatsen te overnagten, waren zy in de ployen van onze klederen gekropen, zo dat wy des morgens lang werk hadden eer wy 'er ons van ontlagen hadden.

DE *Rode Mieren*, die in *Zweden* de Mierhopen opwerpen, vond ik ook dezen en den volgende dag, dog zy zaten niet in den grond, want *Jungſtrom* vond ze in de ſpelen van enen ouden doden boom dien hy velde. Deze ſpelen waren verſcheiden' ellen hoog in den boom, en de Mieren zo hoog gekropen om daar haar winterverblyf te nemen. Zo dra zy in de warmte kwamen begonnen zy zig ſterk te bewegen.

MEN vindt hier enen Vogel, dien de *Engelſchen* en de *Zweden* den *Blauwen Vogel* noemen, om dat hy van een zeer ſchoon blauw is. Hy houdt zig hier het gantſche jaar op. *CATESBY* heeft hem in zyne natuurljke grootte en met kleuren afgebeeld, (*) dog de kleur van de borſt moet daar roodbruin of donker rood zyn, de dyen en de poten zwart als git, de bek ook geheel zwart, en het blauw in 't algemeen donkerder, levendiger en meer glinſterend. Geen vogel is 'er in *Zweden* die een zo glanzend en donker blauw heeft. De Meerkol kan hier en daar enige zulke veders hebben, dog niet overal. Deze vogel aaft op Infekten en planten, en komt des winters, wanneer hem het eerſte ſoort van voedsel ontbreekt, by de landhuizen om van hoizaad en ander klein graan te leven.

DE *Rode Vogel* is een ander vogeltje, dat *CATESBY* ook afgebeeld heeft.

(*) *Nat. Hiſt. of Carol.* vol. 1. pl. 47. Hy noemt hem *Motacilla Sialis*. Men vindt hem ook in *Edward's Nat. Hiſt. of Birds* p. 24. In myn Dagregister heb ik hem *Motacilla carulea nitida, pectore rufo, ventre albo* genoemd.

heeft. †) Het behoort tot de vogels die den byen schadelijk zyn, want het past 'er op om ze te verslinden. Ik onderhield 'er een manneje van vyf maanden in ene koi; ik gaf het niets dan Mais en Boekweit. Door zyn gezang lokte hy anderen naar het huis, en na dat ik enige mais onder het venster op den grond gesmeten had, kwamen zy daar alle dagen eten; en dus was het gemaklyk ze in knippen te vangen. Enigen, vermoedelyk ouden, zo wel mannetjes als wyfjes, treurden zig in de koijes dood, maar zy die mak wierden begonnen ongemeen lieflyk te zingen. Hun gezang lykt veel naar dat van den Nagtegaal. Men zendt 'er velen van naar *Londen*. Zy hebben zo veel kragt in de bekken, dat ze eens menschen hand aan 't bloeden byten kunnen. In de lente zitten zy des morgens te zingen boven in de bomen. In de koyen zitten zy by pozen zeer stil en rusten, en dan huppelen zy heen en weer, en laten tusschen beiden hunne stem horen.

Kranen. DEN 17. Februari zag men enige *Kranen* noordwaards vliegen. Zy houden hier gemeenlyk vroeg in de lente stil, dog broeyen hier niet, maar gaan verder naar het noorden. Oude *Zweden* hebben my verteld dat in hunne jeugd, toen het land nog zo niet bebouwd was, ieder voorjaar hier een ongelooflyke menigte van Kranen was, maar tegenwoordig zyn zy zo talryk niet meer. Vele menschen eten ze als zy ze kunnen schieten. Men zegt dat ze geen schade aan het koorn doen.

DEN 23. deed ik een togtje naar *Penn's neck*, dog kwam des avonds weder te *Rakoon*.

Sneuw. DE sneuw lag nog op vele plaatsen in de bosschen, byzonderlyk daar de bomen zeer kort op malkander stonden. Egter was zy niet boven de vier duimen diep. De weg was byna geheel vol ys, zo dat het gevaarlyk was op paarden die niet gescherpt waren te ryden. Men weet hier niet veel van sleden, dog rydt des winters te paard naar de kerk, schoon de sneuw somtyds een voet dik legt. De sneuw legt zelden boven ene week, maar dan komt 'er veeltyds weer nieuwe op.

Maisdieven. EEN soort van vogel, by de *Zweden Maisdieven* geheten, doet grote schade in dat soort van graan, het welk zy eten, zo wel als het eerst gezaid en nog met aarde bedekt is, als wanneer het staat ryp te worden. De *Engelschen* noemen hem den *Zwartten Vogel*.
Daar

†) *Nat. Hist. of Carol.* vol. 1. pl. 38. Hy noemt hem *Coccothraustes rubra*. LINNÆUS geeft hem in zyn *Syst. Nat.* den naam van *Loxia Cardinalis*.

Daar zyn twee foorten van, beiden door CATESBY beschreven, (*) tusschen de welken ene zo grote vriendschap heeft dat zy veelyds t'zamen in troepen onder een vliegen. Dog in *Pensylvanie* vindt men meer het eerste soort, en die vliegen daar dikwyls zonder dat 'er een enige van het tweede soort by is. Het eerste soort, of de Purpere Spreuw, heeft zoo veel gelykenis met de kraai, de spreuw, en den exterr, dat men niet weet waar men hem voor houden zal, dog hy schynt het naastre by de spreuw te komen. De bek is juist als die van den exterr; de tong, de vlugt, zyn zitten op de bomen, zyn geluid en zyne gedaante, maken hem tot een spreuw. Op enigen afstand schynt hy zwart, dog van naby gezien heeft hy een blauwen of purperagtigen weerschynd, dog niet zo sterk als in CATESBY's plaat. (†) De grootte is als de Spreuw; de bek zwart, de tong is spits, het oog is bleek, de kop van boven glinsterend groen en blauw, op zyde en onder de ogen donker blauw, de rug purperagtig, in de vleugels sommige veren purperagtig en zwart; de staart, uitgespreid zynde, schynt rondagtig; de hals van anderen blauwagtig groen, de borst zwart en glinsterend groen, de vleugels van anderen en de dyen zwart, de poten zwart, met vier tenen, de agtersten 't grootst, de nagels zwart.

MEN zegt dat enigen van deze vogels in de moerassen overwinteren, die geheel overwassen zyn van dik hout, en zy vertonen zig alleen maar by

(*) *Nat. Hist. of Carol.* vol. 1. pl. 12. de *Purple Daw*, en pl. 13. de *Red-winged Starling*. Wy hebben ze in dit werk doen invoegen.

(†) De Heer KALM beschryft dezen vogel in 't *Latyn*, naar het gebruik der Natuurkundigen. *Magnitudo Sturni*. *Rostrum subulato conicum, rectum, convexum, basi nudum, nigrum, maxillis fere equalibus, superiori tamen tantillum longiori*. *Nares oblongo quadratae, ad basin maxillae superioris oblique posita, nude; tuberculum corneum, seu prominentia parva a latere superiori*. *Lingua acuta, apice bifida*. *Oculorum iris pallida*. *Capitis frons, pars superior, nucha collum superna & ad latera obscure caeruleo viridia, nitida, latera capitis sub oculis obscure coerulea*. *Dorsum totum tectricesque alarum purpureae, sed non ita manifeste in parte superiori uropygii, sed ibi magis fuligine subnigrae*. *Remiges primariae novem nigrae; caeterae secundariae nigrae, margine exteriori purpurascetes*. *Rectrices duodecim nigrae purpureae, apice rotundatae, quo lateribus propterea eo breviores, intermediae longissimae*. *Cauda explicata versus apicem rotunda videtur*. *Gula obscure viridis, nitida*. *Pectus etiam versicolor & pro varia inter lumen & oculum positura jam nigrum, jam smaragdinum*. *Venter fuliginosus; tectrices inferiores cauda obscure purpureae*. *Pectus & abdomen sub alis purpureae; tectrices alarum inferiores fuligineae*. *Alae inferius nigrae; femora plumis fuliginosis; tibiae & pedes nigri, nitidi*. *Digiti quatuor more avium plurimarum*. *Ungues nigri, posticus caeteris major*.

Deze vogel is de *Monedula purpurea* van CATESBY, en de *Gracula Quiscalus* van LINNÆUS.

by zagt weder. Dog het grootste getal gaat tegen den winter naar het zuiden. Ik zag ze den 23. Febr. voor het eerst van 't jaar. Zy vlogen reeds in grote troepen. Zo dra de Mais in den grond is komen zy met grote scholen, krabben de korrels op, en eten ze. Zo dra het blad uitkomt, trekken zy het met de plant en al uit; en dus veroorzaken zy den Landman al vroeg veel schade en moeite. Om hunnen smaak tot de Mais wat te verminderen leggen sommigen de zaadkorrels in een afkookfel van den witten Nieswortel (*) eer ze ze planten. Als de Maisdief een korrel of twee zo klaar gemaakt opheeft, wordt hy duizelagtig en valt, en dit maakt zyne makkers bang. Dog tegens den herfst, als de Mais ryp wordt, halen zy hunne schade dubbeld weer in. Dan vergaderen zy by duizenden op de Maisvelden. Zy zyn zeer stout, want als men ze verjaagt, vliegen zy maar een weinig verder en gaan weder zitten. Dus gaan zy van het ene eind van een akker tot het andere, en verlaten een veld niet voor dat zy hun genoeg hebben. 'T is byna onbegrypelyk waarvandaan zo grote troepen komen kunnen, als men 'er van in den herfst ziet vliegen. Als zy opryzen maken zy den hemel als zwart. Zy vliegen dan zo in een gedrongen, dat men zeggen zoude dat zy hunne vleugels kwalyk moefften kunnen bewegen. Ik heb niemant gekend die 'er ene grote menigte van op een akker schoot, zonder de overigen te kunnen verjagen, want zy vlogen omtrent een musketfchoot ver, en vielen dan weer neder, en veranderden altyd van plaats als hun vyand naderde. Dus vermoeden zy hem, zonder dat hy ze verdryven kon, schoon hy 'er zeer velen op elken schoot van doodde. Zy eten ook het zaad van de *Zizania aquatica*, dog gemeenlyk na dat de Mais van 't land is. Ook zeide men dat ze ook boekweit en haver eten, en volgens sommigen ook weite, rogge en garst, maar niet dan by nood. Evenwel doen zy gene schade in die foorten van granen. In de lente zitten zy in menigte in de bomen dicht by de Landhoeven, en hun gezang is aangenaam. Daar staat in *Pensylvanie* en *New Jersey* ene beloning op het doden van hun, en in *Nieuw Engeland* heeft men 'er nog groter haar tegen, want, volgens het geen my de Heer *Franklin* verteld heeft, zyn zy daar byna uitgeroeid, hebbende daar de beloofde beloningen zo sterke aanmoeding toe gegeven. Maar toen in den zomer van 1749. ene ontelbare menigte wormen in de weilanden waren, die al het gras opvraten, is men van die vyandschap tegens de Maisdieven weerom gekomen, vermits men meende te hebben opgemerkt, dat die vogels voornamelyk op die wormen aasden voor dat Mais ryp is, en dus dezelve of uitroelden of hunnen al te groten aanwas verhinderden. Dus schynen zy enig regt te hebben op ene beloning. Na

(*) *Veratrum album.*

't uitroeyen der Maisdieven deden de wormen meer schade dan van te voren hunne vyanden gedaan hadden. In 't jaar 1749. lieten die wormen in *Nieuw Engeland* zo weinig hoi over, dat men het uit *Pensylvanie*, en zelfs uit *Groot Brittannie* moest laten komen. Buiten den mensch hebben de Maisdieven ook andere vyanden, onder anderen een soort van kleinen Havik, die op hun en op ander klein gevogelte aaft. Ik heb deze Havikken op de Maisdieven, die gerust zaten te eten, zien jagt maken, ze opjagen, en in de vlugt vaugen. Het vleesch der purpere Maisdieven (*) wordt niet gegeten, dog dat van die met rode vleugelen (†) wordt somtyds genuttigd. In het voorheen zogenaamde *Nieuw Zweden* wil men dat de Maisdieven in getal niet verminderd zyn.

DE *Amerikaansche Braambessen* (§) zyn door gantsch *Noord Amerika* algemeen, en wassen op diergelyke plaatsen als zy in *Zweden* doen. De *Amerikaanschen* zyn groter, dog schynen anders maar ene verscheidenheid van de onzen. De *Engelschen* noemen ze *Cranberries*, de *Zweden* *Tranbär*, de *Franschen* in *Kanada* *Atopa*, een naam van de *Wilden* ontleend. Men verkoopt ze laat in 't najaar te *Philadelphia* op de markt. Men kookt en bereidt ze even als wy onze blauwe bessen, (**) om in raarten en andersins te gebruiken. Dog zy vereischen veel suikers, zynde zy anders zeer zuur, maar de suiker is niet zeer duur in een Land waarvandaan de suikerplanteryen niet ver af leggen. Velen van deze bessen worden naar de *West Indiën* en *Europa* vervoerd.

EEN soort van Mosselen, volkomen de *Mytilus anatinus* van LINNÆUS, werd overvloedig in de groepen op de weilanden gevonden. De schelpen waren van buiten veeltyds met ene dunne korst van yzerdeeltjes overdekt, wanneer het water in de sloten uit ene yzermyn kwam. De *Zweden* en *Engelschen* maakten hier zelden gebruik van deze mosselen, dog de *Wilden* plegten ze te eten, het geen ook enige *Europers* nog wel doen.

DE sneeuw lag den 2. Maart nog in de schaduwagtige plaatsen in de Sneeuwbosschaden, maar het veld was volkomen bloot. Het vee vond nog weinig voedsel in de bosschen.

DE *Sneeuwvogel* (†) wordt dus genaamd om dat men hem noit ziet dan dan als 'er sneeuw legt. Sommige winters komen zy in zo grote menigte als de *Maisdieven*, en vlieden rondom de huizen en schuren om koorn en hoizaadtjes te vinden.

DEN 3. Maart om agt uren des avonds zag men een zogenaamd *Sneeuw- C c 2*
vuur vuur.

(*) *Gracula Quiscalus*. (†) *Oriolus Pboeniceus*. (§) *Vaccinium bispidulum*. (***) *Vaccinium vitisidaea*.

(†) Zie hem in *CATESBY Nat. Hist. of Canada*. B. I. pl. 36. onder den naam van *Passer nivalis*. LINNÆUS noemt hem *Emberiza byemalis*.

vuur aan den hemel. Ik heb dit verschyntel in de Verhandelingen der *Kon. Zweedsche Maatschappy* voor het jaar 1752. beschreven. (*)

Wilde
Duiven.

In de bosschen vlogen om dezen tyd ene ongelooftyke menigte van *Wilde Duiven*, (†) en men verzekerde dat zy nu menigvuldiger waren dan gewoonlyk. Zy kwamen deze week, en men zag ze omtrent veertien dagen, waarna zy allen verdwenen.

Donder.

Den 7. Maart wierd my verteld, dat het hier een teken van slegt weder was als de Donder in het zuiden of zuidwesten opkwam en zig naar het oosten en daarna naar het noorden uitbreidde; maar dat als de bui zig niet uitbreidde, of zig zo wel naar het oosten als het westen verspreidde, zulks goed weder voorspelde. Dezen dag hoorde men het in 't zuidwesten donderen, dog de bui verspreidde zig in 't geheel niet.

Vorst.

De vorst had tot nog toe in den grond gezeten, zo dat men 'er met een houweel moest doorhakken als men graven wilde. Egter was zy niet boven ene hand diep doorgedrongen. Dog den 7. Maart raakte zy 'er uit. Dit maakte den grond zo week dat 'er de paarden, als men ryden wilde, zelfs in de bosschen, 'er zeer diep inzakten.

Schade
door de
Vorst
veroor-
zaakt.

Ik vroeg aan verscheiden' oude menschen, of men hier ooit waargenomen had, dat 'er bomen van de vorst gedood waren, of 'er veel van geleden hadden. Het antwoord was, dat de jonge *Hikorien* dikwyls in harde winters sterven, en dat de jonge *Zwarte Eiken* 'er ook wel van lyden. Zelfs gingen 'er wel in harde winters *Zwarte Eiken* van vyf duim over 't kruis dood. Somtyds raakten wel alle de *Perfikebomen* van ene gehele strek weg. Men had ondervonden dat alle deze bomen op de heuvels de koude beter konden wederstaan dan in de dalen, zelfs zo, dat somtyds die in de laagstens staan allen dood vriezen, zonder dat die welken op de heuvels wassen iets geleden hebben. De *Zwarte Walnoot*, de *Sassafras* en andere bomen leden noit van de koude. In de lente had men opgemerkt dat een koude nagt twee of drie, na dat de bomen al tamelyk grote bladen hadden, het loof dikwyls geheel vernield hadden. Dog in de plaats van dat loof waren altyd weder andere bladen te voorschyn gekomen. Het is zonderling, dat by die gelegenheid de vorst maar werkt op het onderste loof, tot zeven of agt voet van den grond, en het blad in den top ongeschonden laat. Verscheiden' oude *Zweden* en *Engelschen* hadden deze opmerking gemaakt, en, volgens de aantekeningen van den opmerkzamen Ingenieur *Lewis Evans*, was hier de nagt tusschen den 14. en 15. Juni 1746. zeer koud geweest, en had de zelve uitwerking voortgebracht. De bomen,
toen

(*) De Heer FORSTER houdt dit voor een verschyntel van Noorderigt.

(†) Hier van vindt men hier ene plaat.

AMERIKAANSCHER WILDE DUE.

RAKON.

roen in bloei staande, hadden meest hunne bladen en bloemen, die dicht by de aarde waren, verloren; enigen tyd daarna kregen zy nieuwe bladen, maar gene bloemen. Verders is het merkwaardig, dat de vorst dan voornamelyk schade toebrengt op zulke plaatsen waar kalksteen gevonden wordt, zelfs al merkt men anders nergens enig nadeel van de zelve, al leggen zelfs die kalkstenige gronden hoog, en al lopen de andere lage gronden vry. De Heer *Evans* is de eerste die deze aanmerking gemaakt heeft, en ik heb verscheiden malen gelegenheid gehad dezelve bevestigd te zien, gelyk ik in 't vervolg zal aantekenen. De jonge *Hikories*, en na dezen de jonge *Eiken*, lyden in zulke gevallen het meest, gelyk ik zelf ook in de jaren 1749. en 1750. ondervonden heb.

VAN de *Spekten* vindt men hier alle die soorten welken *CATESBY*, in het eerste Deel van zyn kostbaar werk over de *Natuurlyke Historie* van *Karolina*, beschreven, en met hunne natuurlyke kleuren afgebeeld heeft. Ik zal ze alleen maar optellen, en 'er ene of twee van hunne eigenschappen bydoen, het overige voor een ander werk sparende.

DE *Koningspegt*, of *Picus principalis*, wordt hier, dog zeldzaam, en maar in een jaargety gevonden.

DE *Goudenkoekoek*, *Picus auratus*, is hier overvloedig. De *Zweden* noemen hem *Hittock* en *Piut*, ter oorzake van zyn geluid. Hy zit meest altyd op den grond, en men ziet hem zelden in de bomen pikken. Hy leeft voornamelyk van *Infekten*, dog wordt zelf somtyds een proi van den *Havik*. Hy is gemeenlyk zeer vet en zyn vleesch smakelyk. Dewyl hy hier het gehele jaar over blyft, en 's winters niet wel *Infekten* krygen kan, moet hy waarfchyndlyk ook van gras en kruiden leven. Zyne gedaante en sommigen zyner eigenschappen doen hem naar den *Koekoek* gelyken.

DE *Karolynsche Spegt*, *Picus villosus*, is een middelmatig soort, en hier menigvuldig. Hy bederft de *Appelbomen* met gaten 'er in te byten.

DE *Roodkoppige Spegt*, *Picus erythrocephalus*, was zeer overvloedig in het land. De *Zweden* noemden hem alleen *Hackspick* of *Spegt*. Dit soort is zeer schadelyk in de *Maisvelden* en de *boomgaarden*, want hy pikt door de *Maisairen* henen, en vreet de *appelen* op. In sommige jaren zyn zy zeer overvloedig, vooral omtrent de zoete *appelen*, waarvan zy niet meer dan de schil overlaten. Voorheen stond 'er ook een prys op hun. Zy houden ook veel van *eikels*. Tegens den winter trekken zy zuidwaards, en als men ze nog in 't begin van den winter in de *boschen* ziet, houdt men dit voor een teken van zagt weder.

DE *kleine bonte Spegt met het gele onderlyf, Picus varius*, is hier maar in al te groten getale, want hy doct veel kwaads aan de appelbomen.

DE *kleinste bonte Spegt, Picus varius minimus, Picus pubescens*, is hier in overvloed. Hy is de schadelykste van allen in de boomgaarden, dewyl hy de stoutste is. Zodra hy een gat in euen boom gepikt heeft, maakt hy 'er een ander vlak by, in ene horizontale strekking, tot dat hy rondom den boom enen kring van gaten heeft gebeten. Dikwyls hebben de Appelbomen hier verscheiden zulke kringen rondom den stam, veeltyds maar een duim boven malkander. Somwylen maken zy 'er zo vele gaten in dat de boom sterft. Hy is zo gelyk aan den laaft voorgaanden, dat men hem 'er voor nemen zoude, was hy niet veel kleiner.

Klikkers. MEN vindt hier een soort van *Klikkers* (*), by de *Zweden Sill-käppetäffor*, dat is *Haringspringers*, genaamd, die nu reeds des avonds en 's nagts in de poelen begonnen te schreuwen. De *Zweedfche* naam is hun gegeven om dat zy aanvangen te schreuwen in den zelve tyd dat men hier op de vangst gaat van den zogenaamden *Haring*, die eger veel van den *Europifchen* verscheelt. Deze klikkers hebben een byzonder gefchreuw, onderscheiden van dat der onzen; het gelykt veel eer maar het gefchirp van fommige vogels, en kan byna door *Pjit Pjit* uitgedrukt worden. Dit geraas begint de gehele lente door met het ondergaan van de zon en duurt tot den morgenfond. Het was fcherp, en kon zeer ver gehoord worden. Als 'er regen aan de lugt was, schreuwden zy nog veel harder, en vingen zelfs aan op 't midden van den dag, of wanneer het begon te betrekken. De regen volgde gemeenlyk zes uren daarna. Den 16. Maart fneuwde en stormde het den gehelen dag, en 's avonds deed 'er zig niet een horen, en dit duurde zo lang de fneuw bleef leggen en de koude aanhield. Dog zodra het weder warm wierd begonnen zy hun gezang op nieuws. Zy waren zo fchuw dat het moeilyk was ze te vangen, want zodra een mensch omtrent hen komt zyn zy ten eerften ftill en onzigtbaar. Het fchynt dat zy geheel onder water blyven, en maar het uiterfte van den neus boven fteken als zy schreuwen, want ik konde 'er niet enen zien in de plaffen daar zy in waren, ten zy men enen gehelen plas leeg maakte. De kleur is een morsfig groen met bruine vlakken hierendaar gefpikkeld. Als men ze aanvat geven zy een kermend geluid. Ook fchynt het als of zy dan een gedeelte van den rug opblazen, zo dat zy 'er ene
hoog-

(*) *Rana ocellaar.*

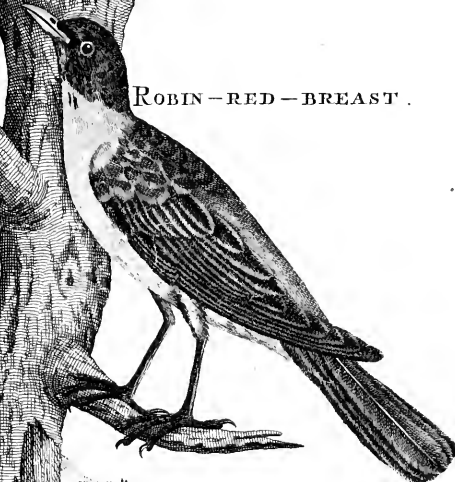
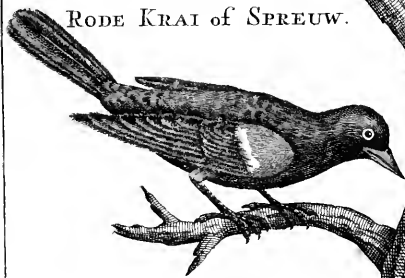
MOCKING BIRD.

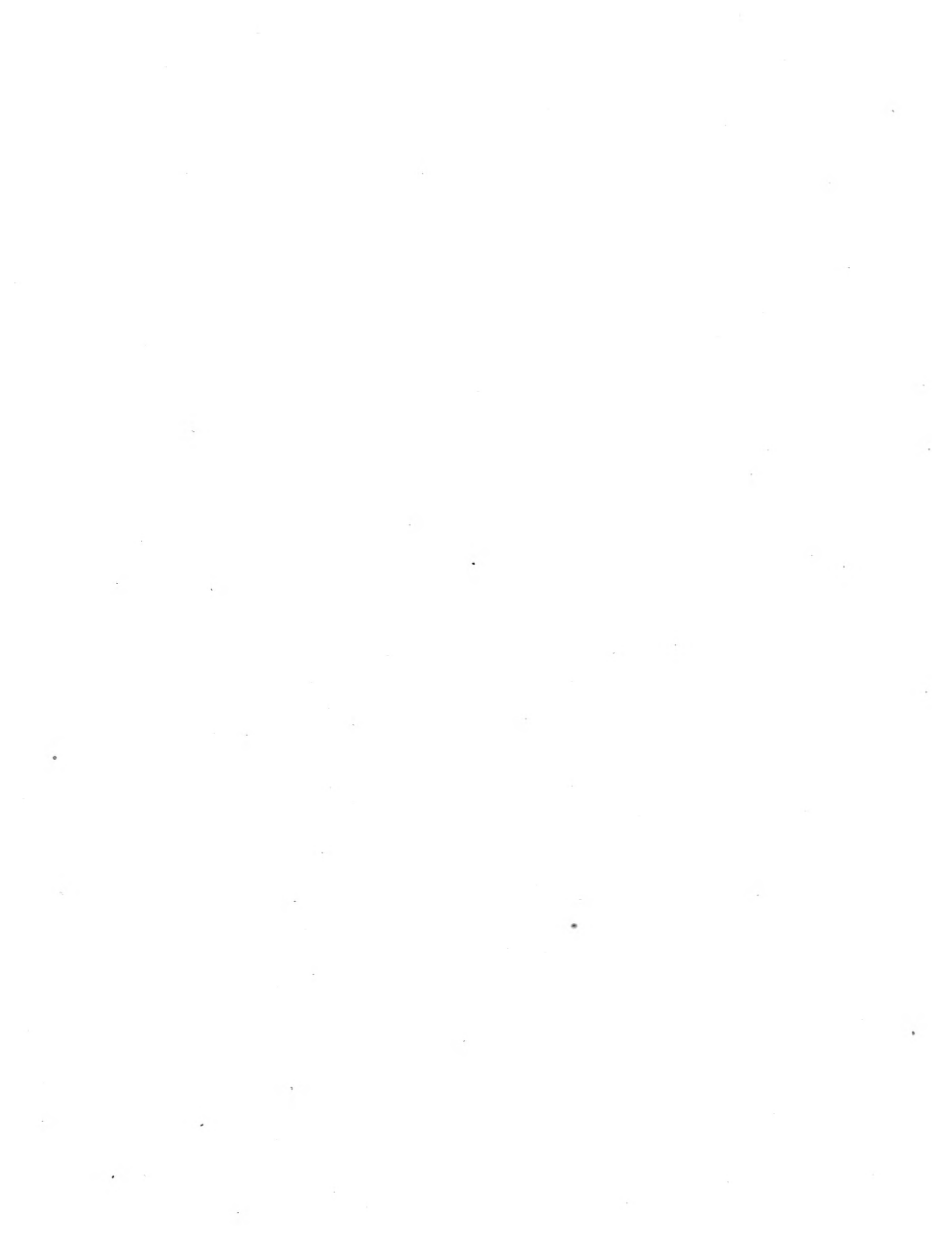
PURPERE KRAI of SPREUW.

ROBIN-RED-BREAST.

RODE KRAI of SPREUW.

hoogte op hebben, en houden zig dan dood flil al raakt men ze aan. Levendig in wyngceeft gelegd fterven zy in weinige minuten.

De Vogel, door de *Engelfchen Robin red-breaß* (*) genaamd, *Robin* wordt hier al het jaar over gevonden. Hy is geheel onderfcheiden *red-breaß*. van dien in *Engeland* den zelve naam draagt. Hy zingt zeer lieflyk, is niet zeer wild, maar huppelt op den grond digt by de hui-zen.

De bloemen van den Hazelaar (†) begonnen den 12. Maart open Haze-
te gaan. Zy flagen het beft in ene vette tuinaarde, en de *Zweden* laars.
hielden het voor een teken van enen goeden grond, als zy ze zagen
flaan.

De Elzebomen begonnen den 13. te bloeyen, gelyk ook het *Drac-* Bloeyen-
contium foetidum, dat menigvuldig in de poelen waft. Dit is de de bo-
flinkendfte van alle planten. De reuk was zo fterk, dat ik nauw- men.
lyks de bloem bekyken kon, en als ik 'er wat te lang aan rook kreeg ik
hoofdpyen. De *Zweden* noemen het *Byorn-blad*, dat is *Bereblad*, en
Byornretter, dat is *Berewortel*. De Engelfchen heten het *Polecat-root* of
Polecatwortel, om dat het byna al zo erg flinkt als de *Polecat*. De bloe-
men zyn violet. Als de bloeifem in volle kragt is begonnen de bladen
uit den grond te komen. In den zomer zal het vee deze plant niet
aanraken. Dr. *Colden* zeide my, dat hy den wortel in alle die gevallen
gebruikte waarin men den *Arum wortel* voorschryft, in zonderheid te-
gens het blauwſchuit. Den *Zwedschen* naam heeft het gekregen om-
dat 'er de Beren in 't voorjaar, wanneer zy hunne winterwoningen ver-
laten hebben, zeer gretig naar zyn. Het is zeer gemeen in gantsch
Noord Amerika.

De *Draba verna* was hier overvloedig en ftond in bloei.

De witte *Nieswortel*, of *Veratrum album*, was zeer gemeen in *Ver-*
de poelen en natte plaatfen door gantsch *Noord Amerika*. Het is ene *trum al-*
vergiftige plant, welke het vee noit aanraakt, of het moest in 't voor- *bum*.
jaar wezen, wanneer het land nog kaal is, en deze plant reeds een ſchoon
groen loof heeft, en dit koft den beeft dikwyls het leven. Schapen en gan-
zen zyn 'er van geftorven. Men gebruikt den wortel om de Mais voor
de Maisdieven te bewaren, gelyk ik reeds verhaald heb. Maar men
moet voorzigtig zyn dat geen ander vee aan de daarin gedoopte korrels
rake, want enden en ganzen worden 'er zeer ziek van en fterven als de
hoeveelheid wat groot is. Den rauwen wortel zal geen beeft eten,
dog gekookt wel. De honden heeft men 'er zeer ziek van gezien, dog
zy.

(*) LINN. *Turdus migratorius*. Men heeft 'er hier van, nevens van den
Mocking-bird of *Spoetvogel*, ene plaat gegeven.

(†) *Corylus avellana*.

zy kwamen na ene braking weer by; maar als een beest het zigniet kwyt kan maken loopt het groot gevaar. Sommige menschen wasschen zig op de scheurbuikige delen met een afkookzel van den wortel. Dit veroorzaakt enige pyn en dryft de pis af, dog wordt gezegd den Lyder te helpen. Dat afkooksel doodt ook de luizen, wanneer men 'er de kam indoopt. De kinderen maken poppen van den steel dezer plant, en daarom noemen de *Zweden* ze *Dack*, *Dackor*, of *Dackretter*, dat is *Poppewortel*. De Engelschen noemen ze *Itchreed* of *Ellebore*.

Oude
Ameri-
kanen.

By de eerste aankomst der *Zweden* in dit Land was het vol van *Amerikanen*. Toen de *Europeers* het land begonnen te bebouwen, verkof- ten het hun de *Wilden*, en trokken meer landwaards in. Echter was het het kleinste gedeelte van hun dat op deze wys hun vaderland verliet, de meesten kwamen in het zelve om, 't zy door oorlogen onder mal- kander, 't zy door de kinderpokjes, ene ziekte waaraan zy voor dien tyd gene kennis hadden, dog die sedert ene ongelooflyke menigte van hun heeft om hals gebragt. Want schoon zy middelen weten om won- den te helen, weten zy met koortsen en andere ziekten niet omtegaan. Men kan zig verbeelden hoe kwalyk zy de kinderpokken behandelden, daar, zodra de uitslag zig openbaarde, zy naakt in de rivier of een mœr sprongen, of anders het koude water zig over 't hoofd wierpen, om de hette der koorts te matigen. Ook dompelen zy hunne kinderen die de pokjes hebben in koud water. (*) Dog de brandewyn heeft de meesten omgebragt. Na dat de *Amerikanen* dezen drank van de *Europeers* ge- kregen hebben, konden zy 'er noit genoeg van vinden. Nauwlyks kan men ergens meer opgezet zyn dan een *Amerikaan* op brandewyn. Ik heb ze horen zeggen, dat zig daaraan dood te drinken was enen roem- ryken dood te sterven. En inderdaad velen hebben zig dood gezopen.

Hun
voedfel.

HET voedfel dezer menschen was zeer onderscheiden van dat van de
ove-

(*) De Heer KALM schreef dit wanneer het nog niet aangenomen was van de pokjes op de koude wys te genezen, en dus dagt hy dat de behandeling der *Amerikanen* deze ziekte zo gevaarlyk maakte. Maar hierin schynt hy zig te bedriegen. Wanneer de *Kbalmukken* in *Rusland* de kinderziekte krygen, kom- men 'er weinig door, en ik denk dat hier gene andere reden van kan gegeven worden, dan dat deze ziekte altyd gevaarlyk is, of wanneer de opene poren in de huid te talryk zyn, het welk komt als men zig in warm water baadt, of wanneer zy te veel gefloten zyn, het welk plaats heeft by alle morslige volken. Alle de *Amerikanen* smeren hunne lichamen met olie, de *Kbalmuk- ken* wasschen zig noit, en besmeren hun lyf en hunne klederen met vet. De *Hottentotten* zyn, denk ik, voorbeelden van morsligheid, hunne lichamen zyn besmeerd met schapevet. Dit sluit de poren toe, belet geheel en al de doorwaassening, en maakt de kinderpokjes altyd dodelyk onder die volken, waarby men voegen kan het gedurig gebruik van sterke dranken, waaraan zy, sedert hunnen omgang met de *Europeers*, zeer zyn overgegeven. F.

everige bewoonders van den aardbodem. Weit, rog, garst, haver, ryst, was hun alles onbekend; zo was het ook met vele soorten van de vrugten der oude wereld. De Mais, enige soorten van boun en ka-woerden, maakten al den akkerbouw der *Wilden* uit; en honden waren hun enige huisdieren. Hun landbouw kon hun nauwlyks twee maanden van het jaar den kost verschaffen, de jagt en visschery moesten, en moeten nog, het voornaamste onderhoud aan deze menschen bezorgen, behalven nog enige planten en vrugten die in 't wild wassen. Sommigen van de oude *Zweden* waren nog in leven, die in hunne jeugd met de *Wilden* omgang gehad en hunne huishouding van naby nauwkeurig gezien hadden. Ik was begerig de wilde gewassen te kennen die deze menschen gewoon waren te gebruiken, en ik kreeg van hun het volgende bescheid.

HORNIS of *Hapnis* was de naam dien zy aan een wild gewas gaven, *Hopnis* dat zy aten. De *Zweden* noemen het nog zo; het wast in de weiden op enen goeden grond. De wortels gelyken naar de *Potatoes*, en wierden gekookt zynde in plaats van brood gegeten. Sommige *Zweden* volgden in dien tyd dat voorbeeld by gebrek van brood. Nog gebruiken ze sommige *Engelschen* in plaats van *Potatoes*. De Heer *Bartrana* verhaalde my dat de *Wilden* verder binnens lands niet alleen deze wortelen, die ruim zo goed als de *Potatoes* zyn, eten, maar zelfs de erwten, die in de zaadhuisjes der plant zitten, als gemene erwten bereiden en gebruiken. LINNÆUS noemt deze plant *Glycine Apios*.

KATNIS is een ander gewas, welks wortels de *Amerikanen* insgelyk aten. *Katnis*. De *Zweden* noemen het nog met dien *Amerikaanschen* naam. Het wast op lage, modderige, natte gronden. De wortel is langwerpig, gemeenlyk anderhalven duim lang, en in 't midden enen duim en een vierde breed; dog sommigen zyn wel als vuiften. De *Wilden* kookten of braadden ze onder de asch. Sommige *Zweden* aten ze ook in dien tyd met veel smaaks, dog tegenwoordig gebruiken zy niet meer. Een man van eenenveertig jaar, genaamd *Nills Gustaffson*, verhaalde my, dat hy dikwyls een kind zynde deze wortels gegeten had, en dat hy ze wel mogt. Hy deed 'er by, dat de *Wilden*, vooral de vrouwen, naar de Eilanden zelfs trokken om die wortelen optegraven, en dat als zy die hadden zy naar geen ander voedsel verlangden. Men zeide dat de varkens, die zeer op deze wortelen gesteld zyn, dezelve zeer scharfch gemaakt hebben. Het vee houdt veel van 't blad. Ik heb naderhand enigen van die wortels gebraden geproefd, zy smaaken wel dog wat droog, omtrent zo als de *Potatoes*. De *Wilden* geven ook onze rapen den naam van *Katnis*. De *Katnis* is ene verscheidenheid van de *Zweed-sche Sagittaria Sagittifolia*; alleen is de wortel in *Amerika* groter. De Heer OSBEK berigt, in zyne Reis naar *Cbina*, dat de *Cbinezzen* ene *Sa-*

gittaria planten, en de wortels eten. Dit fchynt duidelyk ene verſcheidenheid van de *Katnis*. Verder noordwaards in *Amerika* vond ik de *Zweedsche Sagittaria*.

Taw-bo **TAW-HO** of *Taw-bim* was ene andere plant, welker wortel de *Wilden* aten. Sommigen noemen ze ook *Tukkab*, dog de meeste *Zweden* kenden ze by den naam van *Taw-bo*. Zy groit op natte gronden. De varkens houden zeer veel van den wortel, en worden 'er zeer vet van. Zy lopen veel naar de plaatſen daar de *Taw-bo* waſt, en wroeten 'er naar in de modder, zo dat zy met hun gantsche lyf in 't water vallen, en men niet meer dan een ſtuk van den rug van hun zien kan. Dus zyn de wortels byna uitgeroeid op alle plaatſen waar veel varkens zyn. Zy worden dikwyls zo dik als een mans dye. Varſch zynde byten zy als vuur op de tong en worden voor een vergift gehouden. Ook aten de *Wilden* ze noit rauw, dog bereiden ze als volgt. Zy verzamelen 'er enen groten hoop van, maakten een groot gat in den grond, waarin zy de wortels lagen, en dekten ze met de zelve aarde weder toe. Dan maakten zy 'er een groot vuur boven op, en lieten 't branden zo lang zy zulks nodig dagten, waarna zy de wortelen weder opgroeven en aten. Zo toebereid ſmaken zy, gelyk men zegt, als *Potatoes*. De *Wilden* drogen nog bewaren ze oit, maar halen ze altyd varſch uit de poelen als zy ze begeren. Deze *Taw-bo* is het *Arum Virginianum*. Het is merkwaardig, dat de *Arums* in verſcheiden werelddelen gegeten worden, ſchoon de wortels rauw zynde op de tong branden en meer of min vergiftig zyn. Hoe kan men ontdekten hebben dat ene plant zo ſtrydig met onze natuur eetbaar was, en dat haar vergift, dat op de tong byt, door het vuur kan bedwongen worden? Dus wordt de wortel der *Calla palustris*, die in 't noorden van *Europa* groeit, in gevallen van nood in plaats van brood gebruikt. De *Noord Amerikanen* eten dit ſoort van *Arum*; en in *Zuid Amerika* en de *Wefl Indien* gebruikt men een ander ſoort van deze plant. De *Hottentotten* bereiden zig brood ook uit een ſoort van *Arum*, die al zo ſcherp en vergiftig is als deze. In *Egypte* en *Aſia* gebruikt men ook een ſoort van *Arum* tot voedsel. Waarſchynlyk heeft de noodzakelykheid, die geſtreng dog veelyds nuttige leermeesteres, den menſch het eerſt gedwongen een voedsel uitte vinden, dat door den ſmaak in 't begin als ondienſtig verworpen wierd. Deze *Taw-bo* ſchynt dezelve te zyn met die welken de *Wilden* in *Karolina Tukkaboo* noemen.

Taw-kee.

DE *Taw-kee* is ene andere plant, zo genoemd by de *Amerikanen*, die ze eten. Sommigen van hun noemen ze *Taw-kim* en anderen *Takvim*. Zy groeit in poelen naaſt natte en lage gronden, en is overvloedig in *Noord Amerika*. Het vee, varkens en herten, zyn

zeer

zeer gretig naar hare bladen in de lente, want zy komen van de vroegsten uit. Het loof is breed, gelyk dat van de Lely der dalen, (*) groen van boven, en bedekt met een fyn dons, zo dat het naar fluweel gelykt. De *Wilden* verzamelen het zaad en bewaren het om te eten. Het moet eerst droog wezen, en verscheiden malen in water gekookt worden, waarna men het eet als erwten. Als de *Zweden* hun boter en melk gaven, kookten of bakten zy daar dat zaad in. Somtyds gebruiken zy het zaad als brood, en het smaakt als erwten. Sommige *Zweden* aten het ook, en het smaakte hun beter dan enige andere van de planten die de *Wilden* voorheen aten. Deze *Taw-kee* is het *Orontium aquaticum*.

DE *Blauwe besfen*, hier, door de *Engelschen*, *Huckleberries* ge- Blauwe
noemd, zynde een soort van *Vaccinium*, maakten ook een zeer gemeen besfen.
gereggt onder de *Wilden* uit. Zy komen zo veel overeen met de *Zweedschen*, dat men ze bezwaarlyk van malkander onderscheiden kan. De *Amerikaanschen* wassen aan struiken, van twee tot vier voet hoogte, hoewel 'er soorten van zyn, die boven de zeven voet opschieten. De *Wilden* plukten 'er jaarlyks ene menigte van, droogden ze in de zon of by het vuur, en bereidden ze naderhand op verscheidene wyzen. Dog zyn zy een lekker beetje onder hun. Op myne reis onder de *Iroquoizen* zetteden zy, als zy my pragtig onthalen wilden, varsch Maisbrood, langwerpig van gedaante, gemengd met gedroogde Blauwe besfen voor, die 'er in lagen als de razyne in een pudding. In 't vervolg zal ik hier meer van zeggen. De *Europers* drogen deze besfen ook, bakten ze in taarten, en gebruiken ze op andere wyzen. Enigen leggen ze in suiker. Ook eet men ze rauw, of alleen, of in varsche melk. Binnen kort zal ik nog van een ander gereggt spreken, waarvan de *Wilden* zig bedienden, en nog bedienen by plegtige gelegenheden.

GEDURENDE byna de gehele lente was het 's morgens by het opkomen der zon stil en goed weder. Om agt uren begon het tamelyk hard te wayen, en dit duurde den gantschen dag tot zonsondergang, wanneer het weder voor den gehelen nacht stil wierd. Dit was de gewone staat van 't weder. Dog somtyds stormde het twee of drie dagen zonder ophouden. Op den middag woei het gemeenlyk het hardst. Maar gemeenlyk ging het zo als 't volgt met den wind. Te zes uren des morgens stil. Te zeven uur een zoete koelte uit het westen, die om agt uur wat sterker wierd, om elf uren nog sterker, maar om vier uren na den middag niet sterker dan zy te agt uren in den morgen was. Dus nam de wind af tot dat het geheel stil was als de zon onderging. De winden waren dit voorjaar gemeenlyk west.

D d 2

MEN

(*) *Convallaria*.

Voorteken.

MEN verhaalde my dat het een zeer zeker teken was van flegt weder, als by 't ondergaan der zon zig wolken aan den wester gezigteinder vertonen; en als die wolken binnen 't uur onder den horizon zinken zal het den volgenden dag regenen, al is het 's morgens helder en moi weer. Maar als de wolken in 't zuidwesten aan den horizon gezien worden by 't ondergaan der zon, en zy een weinig later opryzen, kan men den volgenden dag goed weer verwagten.

DEN 20. Maart voorfpelde een oude *Zweed* verandering van weder, omdat het zo ftil was; want als het verſcheiden' dagen hard gewaid heeft en 'er volgt filte op, zegt men dat 'er regen, ſneuw, of andere verandering in 't weder zal voorvallen.

Bloeyende bomen.

DEN 21. Maart zag men dat de Rode Ahorn en de *Amerikaanſche* Olm begonnen te bloeyen, ſommige Olmen ſtonden reeds in vollen bloei.

DEN 24. Maart ging ik tamelyk ver in 't veld wandelen om naar bloeyende planten te zoeken. Dog ter oorzaake van de betrokkene lugt en de zware regens die 'er gevallen waren, was 'er niets voortgekomen. De bladen begonnen nu tamelyk groen te worden. De planten, waarvan ik boven gewaagde, ſtonden nu in bloei.

De *Anemone hepatica* ſtond nu te bloeyen. Zy was overvloedig, De *Zweden* noemden ze *Blauwe bloem*. Zy wiften 'er geen gebruik van te maken.

Gebrekk aan ſloten.

GEEN van alle de akkers, waarop ik heden waudelde, had ſloten, ſchoon die 'er wel nodig waren. Dog men volgde hier de *Engelſche* manier van geen' ſloten om de koomvelden te graven, zonder daar op te letten of zy die ook nodig hadden. Een gevolg hiervan was, dat de laaſte regens grote ſtukken van bezaid land hadden weggeſpoeld. Daar waren gene greppels tuſſchen de akkers, uitgenomen een zeer ſmale langs de betuiningen, die geheel met Sumach en braambefſtruiken overwaſſen was, zo dat het vee daar weinig of geen voedſel konde vinden. De akkers waren naar *broad caſt*, gelyk het de *Engelſchen* noemen, of in ſtukken van zes ellen breed, en doorvoren van malkander geſcheiden, aangelegd. Deze akkers waren gelyk, en in 't midden niet hoger dan rondom.

Inſekten.

EEN ſoort van worm, *Meloë Majalis*, kroop op de hoge plaatſen.

DE *Antiopa Kapel* vloog in de boſſchen. Dit was de eerſte kapel die ik dit jaar zag.

DE *Eupbroſyne* behoorde tot de zeldzame kapellen. De andere Inſekten, die ik dien en de volgende dagen beſchreven heb, zal ik by ene andere gelegenheid doen kennen. In 't vervolg zal ik maar van die ſpreken, die om enige byzonderheid merkwaardig zyn.

Hoifſtafels.

DE Hoifſtafels waren hier meeſt op de *Zweedſche* wys gemaakt, dat is,

is, op de wys van enen korten dikken kegel, zonder enig deksel van boven. Als men hoi van doen had sneed men 'er wat af, met een zeker foort van mes. Egter hadden vele lieden, byzonder omstreeks *Phildelphia*, hoiftapels met een dak 'er over, dat zy konden doen ryzen en dalen. Digt by den grond lagen enige balken waarop het hoi lag, om dat de lugt 'er vry mogt door spelen. En die hoibergen waren zo gebouwd dat het hoi een vadem of twee boven den grond lag, op enen vloer van planken, waar onder het vee in den winter staan kon, als het zeer slegt weder was, hoewel, gelyk ik gezegd heb, velen hun vee altyd in 't veld lieten. Onder dezen vloer waren rondom wanden van planken, die egter zo veel ruimte tusschen beiden hadden dat 'er de lugt vry kon door spelen.

Den 27. Maart ging ik naar den ouden *Nills Gustaffson*, met inzicht om van hem een berigt te krygen aangaande den vorigen toestand der *Zweden* hier te lande. Het land waar door ik reed was van den zelve aard als ik reeds overal gezien had in dit werelddeel. Het was geschakeerd met heuvels en dalen; de eersten bestaande uit ene bleke steenkleurige aarde, zamengesteld grotendeels uit een fyn zand, vermengd met wat zwarte tuinaarde. Ik zag nog bergen nog stenen, uitgenomen enige steentjes niet groter dan een duifje, liggende op de heuvels, en gemeenlyk bestaande uit enen witten quartz, die van buiten meest glad was. Door de dalen liepen enige beekjes met helder water, welker bodem met zulke witte keyen bedekt was als ik reeds beschreven heb. Nu en dan zag ik enen poel in de laagten. De Landhoeven lagen vry wyd uit malkander, gemeenlyk van alle kanten met koorakkers omringd. Op de meesten dezer akkers waren nog de stompen der bomen over, die men voorheen geveld had, een bewys dat het land nog niet lang bebouwd was, zynde veertig of vyftig jaar gelciden nog geheel en al met hout bedekt geweest. Ieder Landman woonde hier op zig zelve op zynen eigenen grond, gemeenlyk van dien van zynen nabuur door boschen van hoge bomen afgescheiden, waaronder en tusschen door men egter te paard, en zelfs met een rytuig, ryden kon, zynde de grond zeer effen. Hier en daar lagen omgewaide bomen, sommigen met wortel en al uitgerukt, anderen slegts midden door gebroken. Op sommige oorden vond ik ook grote streken waar jong hout stond, van twintig, dertig, veertig jaar. Deze streken, zeide men my, hadden voorheen den *Wilden* tot planteryen gediend. Ik zag nog gene tekenen dat de bladen uitkwamen; nog vond enige bloem in de boschen. De koude winden, die enige dagen gewaid hadden, hadden alles te rug gezet. De boschen bestonden voornamelyk uit verschieden soorten van Eiken en Hikories. De poelen waren vol van den

De
Lands-
douwwe.

roden Ahorn, die nu in bloei stond, waardoor zy van verre zig geheel rood vertoonden.

Oude DE oude Zweed, dien ik kwam bezoeken, scheen nog frisch en
staat van levendig, en kon wandelen met een stok; dog hy klaagde dat hy in
Land. de laatste jaren pynen in den rug en de leden gevoeld had, en zyne
voeten niet warm houden kon dan by het vuur. Hy kon, zeide
hy, den staat van het land zig zeer wel herinneren ten tyde dat het
de *Hollanders* bezaten, en in welken toestand het was voor de aan-
komst der *Engelschen*. Hy deed 'er by, dat hy veel hours naar
Philadelphia gevoerd had, in den tyd toen het gebouwd werd. Het
heugde hem ook dat 'er een groot bosch stond op de plaats waar
nu die stad staat. Zyn Vader was een van die *Zweden* geweest die
uit hun Vaderland herwaards overgekomen waren om dit land te be-
volken. Hy gaf my de volgende berigten op de vragen die ik hem
deed.

Van VAN waar kregen de eerste *Zweden* hun vee? De oude man zeide, dat
waar de hy een kind zynde had horen vertellen dat zy hunne paarden, koei-
Zweden jen, schapen, varkens, ganzen en enden hadden medegebragt. In 't
hun vee eerst was hun getal klein, dog zy vermeerderden sterk in 't vervolg.
gekregen *Maryland*, *New York*, *Nieuw Engeland*, en *Virginie*, waren,
hebben. zeide hy, eerder van *Europers* bevolkt geweest dan deze streek; dog
hy wist niet of de *Zweden* enig vee uit die Provincies gekregen
hadden, uitgenomen uit *New York*. Zo veel hy zig kon te binnen
brengen, hadden zy reeds in zyne kindschheid enen tamelyken voor-
raad van vee. De varkens waren in dien tyd zo sterk vermenigvul-
digd, dat zy wild in de bosschen liepen, en men genoodzaakt was
ze te schieten, als men ze eten wilde. Ook bragt hy zig te bin-
nen dat de paarden op sommige plaatsen in de bosschen liepen, dog
hy kon niet zeggen of enig vee wild geworden was. Het vee, meen-
de hy, wierd nog even zo zwaar als toen hy een kind was, onderfeld
zynde dat het eten genoeg kreeg. In zyne jeugd was het voeder zeer
oervloedig. Ene koe gaf toen zo veel melk als nu drie of vier, dog
zy kreeg ook toen meer en beter voer dan nu drie of vier krygen, en,
zo als de oude man zeide, is 'er nu des zomers bedroefd weinig gras.

Van VAN waar kregen de *Engelschen* in *Pensylvanie* en *New Jersey* hun
waar de vee? Het antwoord was, dat zy het voornamelyk van de *Zweden* en
Engel- *Hollanders* koften die daar woonden, en een klein getal bragten zy me-
schen. de. De gedaante van het vee, en het eenparige getuigenis der *Engel-
schen* alhier, bevestigden het zeggen van den ouden man.

Koorn HOE kwamen de *Zweden* hier aan hun koorn en hunne vrugten? De
en vrug- gryzaard zeide, dat hy dikwyls gehoord had dat zy allerhande soorten
ten. van granen, van moeskruiden en vrugten mede gebragt hadden, want,

zo ver het hem heugde, hadden zy altyd overvloed gehad van weit, rogge, haver en garst. Zy brouwden toen al hun bier van garstentmout, en het bier was goed en kragtig. Ook hadden zy reeds ketels om brandewyn te stoken, die zy des noods zulken leenden die 'er genen hadden. In 't eerst moesten zy *Mais* van de *Wilden* kopen, zo wel om te eten als om te zayen; maar enige jaren later breidden zy hunne *Mais*planteryen zo ver uit, dat de *Wilden* die van hun kopen moesten. Ook verzekerde my de oude man, dat de *Wilden*, toen de *Zweden* zig hier het eerst nederzetterden, veel vernuftiger en werkzamer waren dan nu. In zyne jeugd hadden de *Zweden* enen goeden voorraad van goede witte kool. Ook was 'er overvloed van Winterkool, die 's winters ook op 't veld bleef. Nog waren ze wel voorzien van knollen, die men 's winters in gaten onder den grond bewaarde. Dog hy vond die wys van bewaren niet goed, want als zy daar te lang in lagen wierden zy voos. Hy vond beter ze, na ene wyl, na dat ze gegraven waren, in de opene lugt te hebben gelegen, op enen hoop op 't veld te goyen, met stroo toe te dekken, en aarde boven op het stroo te leggen. Op deze wys houdt men ze nu den winter over, en zy worden niet voos. De *Wilden* waren 'er zeer gretig naar, en noemden ze somtyds *Hopnis*, en somtyds *Katnis*. Ook kweekten de *Zweden* in zyne jeugd gele wortelen. Onder de ooftbomen behoorden de Appelbomen; dog zy waren niet menigvuldig, alleen sommigen hadden kleine boomgaardjes. Niemand maakte toen Cyder, want die is eerst naderhand in 't gebruik gekomen. Kerstebomen waren 'er reeds in overvloed, toen hy nog een jonge was, en de Persikebomen waren 'er toen in groter menigte dan nu; de *Zweden* maakten 'er bier van. Hy kon niet zeggen hoe zy aan de Persikebomen kwamen.

In zyn jonger jaren waren de *Wilden* overal door het land verspreid; De *Wilden* zy woonden tusschen de *Zweden* in. Hy sprak van *Zweden* die door hun omgebracht waren, en hy noemde twee zyner Landslieden die zy gevild hadden. Ook stalen zy enige kinderen van de *Zweden*, van de welken men noit weer gehoord heeft. Eens kwamen zy en versloegen enige *Zweden*, van de welken zy de harssenpannen mede namen. By die gelegenheid trokken zy een klein meisje het vel van 't hoofd af, en zouden 't hebben omgebracht, indien zy juist niet enen boot met *Zweden* op zig hadden zien aankomen, het welk hen bewoog de vlugt te nemen. Het meisje kwam op, dog kreeg noit weer hair op 't hoofd. Zy trouwde, kreeg verscheiden kinderen, en leefde lang daar na. Ook zogten de *Wilden* eens de Moeder van onzen *Nills Gustafson* te vermoorden, dog zy bood hun dapperen tegenstand, tot dat enige *Zweden* toefschoten, en de *Wilden* verjoegen. Niemand kon oit uitvinden wat voor *Wilden* dit gewect waren, want anders leefden zy zeer vreedzaam met de *Zweden*.

Levens-
wys en
voedsel.

DE *Amerikanen* hadden op verscheiden' plaatsen kleine velden met Mais. Voor de aankomst der *Zweden* hadden zy geen anderen dan stenen bylen, gelyk ik reeds heb aangetekend. Zy planteden maar weinig Mais, en leefden meest van de jagt, en het grootste deel van den zomer waren de wortelen, waarvan wy boven gewaagden, hun voornaamste voedsel. Zy hadden geen vee tot den akkerbouw, en moesten dus alles met eigen' handen doen. De Mais bewaarden zy 's winters in holen onder den grond, dog zelden een vadem diep; onder de Mais en op zyde lagen zy brede stukken van boombasten, zo dat daar het koorng geheel binnen in lag. Het *Andropogon bicorne*, een soort van gras, dat hier overvloedig wast, en dat de *Engelschen* *Indiaansch gras* en de *Zweden* *Wilski gras* noemen, vervulde het gebrek van basten. Met dit gras bedekten zy de Mais in het hol, en over dit alles heen deden zy ene genoegzame hoeveelheid van aarde. De Mais bleef zeer goed in deze gaten, en elke *Amerikaan* had zyne onderaardsche magazynen waar zyn voorraad veilig was, hoe ver hy zelf ook weg reisde. Na dat de *Zweden* appel- en persteebomen geplant hadden, kwamen de *Wilden*, en vooral de *Vrouwlieden*, de vrugten dikwyls stelen; dog als de *Zweden* ze kregen, gaven zy hun een goed pak slagen, ontamen hun het gestolene, en dikwyls nog daarenboven hunne klederen. Zo gebeurde het ook dat toen de *Zweden* ene menigte varkens bekomen hadden, en die overal door de bosschen liepen, de *Wilden* die stilleetjes doodden en zig 'er op vergaften. Dog daar waren ook enige *Wilden* die varkens van de *Zweden* koften, welken zy leerden hen gelyk honden natelopen, en als zy van de ene plaats naar de andere verhuisden, hadden zy hunne varkens in hun gevolg. Zy kregen ten laaften van dit vee zulke menigte, dat zy ze den *Zweden* voor ene kleinigheid overdeden. De *Amerikanen* hielden zeer veel van melk, en 't was een onthaal als de *Zweden* hun melk voorzerteden. Ook wisten zy een drank gelyk als melk te maken uit de *Hikory*- en *walnoten*, die zy droogden, kraakten, de korels fyn tot poeder maakten, en met water mengden; het welk 'er als melk uitzag en even zo zoet was. Zy hadden tabakspypen van klei van eigen maakfel. Zy rookten niet altyd zuivere tabak, dog gebruikten ene andere plant die de oude man niet kende, dog die hy my verzeerde het *Verbascum Thapsus* niet te zyn, het welk hier gemeenlyk *Tabak der Wilden* genoemd wordt.

Hun
Gods-
dienst.

WAT hunnen Godsdienst aangaat, de oude man oordeelde dat die zeer gering was, of dat zy 'er misfchien genen hadden. Als zy het hoorden donderen, zeiden zy dat de boze geest toornig was; sommigen van hun gaven te verstaan dat zy aan enen God geloofden, die in den Hemel woont. Hy wandelde eens met enen *Wilden*, en zy ontmoetten ene roodbonte slang. De *Zweed* zocht een stok om ze te doden, dog de *Wildeman* smeek-

sneekte hem dat niet te doen, dewyl de slang zyn God was. Misfchien zoude de *Zweed* het dier niet gedood hebben, maar horende dat het de Godheid van de *Amerikaan* was sloeg hy het dood, in 't byzyn van den *Wilden*, zeggende, "om dat gy de slang aanbidt, agt ik my „verplicht ze te doden". Somtyds kwamen de *Amerikanen*, in de *Zweedfche* kerken, hoorden den godsdienst aan, en gingen weer heen. Eens dat onze *Zweed* te kerk was, en niet mede zong om dat hy geen boek by zig had, sloeg hem een *Amerikaan*, dien hy wel kende, op de fchouder, en zeide, *waarom zingt gyniet mede, Tantanta, tantanta, tantanta?* Op een ander tyd kwam'er een in de *Zweedfche* kerk te *Rakoon*, en na een wyl rond gekeken en geluifsterd te hebben, zeide hy, *ho! veel gepraat en gezwets, maar geen brandewyn of cyder*, en daarmede ging hy heen; want hier moet men aanmerken, dat als de *Wilden* ene redenvoering tot hunne makkers houden, om ze tot den oorlog aantezetten, zy gewoon zyn buitensporig te zuipen.

TOEN de *Zweden* overkwamen koften zy zo veel lands als zy wilden byna voor niets. Voor een stuk pei, of diergelyks, konden zy een stuk gronds krygen dat tegenwoordig meer dan honderd ponden *fl.* zou waard wezen. Als zy een stuk lands koften, wierd'er gemeenlyk een koopbrief gemaakt; en fchoon geen der *Wilden* lezen of fchryven kon, krabelden zy evenwel hun teken onder aan. De Vader van den ouden *Nills Gustaffon* koft een stuk lands van de *Amerikanen* van *New Jerfey*. Zodra het papier opgemaakt was en de *Wilden* het tekenen zouden, tekende een van hun, wiens naam enen *Bever* betekende, enen *Bever*, een ander tekende een pyl en boog, en een derde enen berg, in plaats van hnnne namen. Zy maakten hunne kanoos uit dikke bomen, die zy door 't vuur uitholden, gelyk reeds gemeld is.

OMTRENT het weder was de oude man van gevoelen, dat het byna [Het We-
men als voorheen; dat de zomers nu fomtyds heter, fomtyds koelder
zyn dan voor-dezen; dat de winters al even lang en koud zyn als in zyne jeugd, en dat 'er dikwyls ruim zo veel sneeuw valt als in de verlede-
ne tyden. Dog hy dagt dat 'er geen winter in koude by dien van 1697.
halen konde; want toen lag de *Dellaware* zo dik met ys, dat hy 'er ver-
fcheiden geladen' wagens met hoi overbragt naar *Chriftina*, en dat men
ze zelfs nog lager met sleden konde overryden. Hy wift niet dat 'er oit
enig vee dood gevoren was, uitgenomen in later tyden enig mager vee
en dat gene stallen had. Ook regent het des zomers nog meer nog minder
dan het plegt, uitgenomen dat in de laafte jaren de zomers wat
droog geweest zyn. Ook kon hy gene vermindering befpeuren in de
wateren van rivieren, poelen en plaffen. Hy gaf het als ene bekende
zaak op, dat men overal byna in 't graven van putten oeffterfchelpen diep
in de aarde vond.

Koorts-
fen.

Hv meende ook dat de afgaande koortsfen voorheen even gemeen en ge-
weldig geweest zyn als nu, dog dat zy zo gemeen niet schenen om dat
'er minder menschen waren. Hy had die koorts al gehad eer hy nog
volwassen was. Hy kreeg ze in den zomer, en hield ze tot het einde
der volgende lente, en dus omtrent een jaar, dog zonder dat zy hem
belette de binnens of buitens huis zyn werk te doen. Maar de borstont-
stekingen waren ver na zo gemeen niet als nu. In 't algemeen wa-
ren de menschen in dien tyd zeer gezond.

ENIGE jaren geleden had zyn gezigt zo afgenomen dat hy een
bril had moeten gebruiken. Daarop overviel hem ene koorts, die
zo geweldig was dat hy vreesde niet optekomen. Egter herstelde hy,
kreeg nieuwe kragten, en was naderhand in staat zonder bril te le-
zen.

Vorige
Levens-
wys der
Zweden.

De huizen die de *Zweden* in 't eerst bouwden waren zeer slegt.
Het gehele huis bestond uit ene kleine kamer, de deur was zo laag
dat men bukken moest om 'er door te gaan. By gebrek van glas
moesten zy zig behelpen met gaten in den wand, daar een hou-
ten schuif voor was. Zy vonden geen mos, of ten minsten geen
dat bekwaam was om de reten in de wanden te stoppen. Dus wa-
ren zy genoodzaakt dezelve met klei van binnen en van buiten te
bepfeisteren. De schoorstenen wierden in enen hoek gemaakt van
grauwen steen, of op plaarfen daar geen steen te vinden was maar
alleen van klei. De bakovens waren ook in de kamer. Voor de
aankomst der *Engelschen* hadden de *Zweden* stallen voor hun vee,
dog naderhand lieten zy ook na die te maken.

Kleding.

Voor dat de *Engelschen* zig hier nederzetteren konden de *Zweden*
zo veel klederen niet krygen als zy van noden hadden, en moesten
zig behelpen zo goed als zy konden. De mans droegen vesten en
kouffen van vellen. Hoeden waren niet in gebruik, en men droeg
kleine mutsen van voren met kleppen. De schoenen maakten zy
zelve, want sommigen hadden geleerd het leder te bereiden en schoe-
nen met hakken te maken; maar zulken die geen schoenmakers van
ambagt waren, namen de lengte van hunne voeten, en naiden daarna
het leder aan een, schikkende een stuk voor de zool, een voor de
agterstukken, en een voor het bovenste. Ook zaiden zy vlas en
weefden linnen. Hennip hadden zy niet, dog zy bedienden zig van vlas
of wilden hennip om vischwant te maken. De Vrouwen gingen in
jakken en rokken van vellen. De bedden, uitgenomen de lakens,
waren van beestehuiden, als van beren, wolven en dergelyken.

Spyzen.

Koffi, thee, chokolaat, hier nu zo gemeen in 't gebruik, waren
toen onbekend. Het ontbyt was brood en boter, en ander voed-

zaart

zaam eten. Suiker en fyroop hebben zy zo lang hem heugde genoeg gehad, en de *rum* was voorheen beter koop dan nu.

Uit het berigt dat my de oude *Gustaffon* gaf maakte ik op, dat Gebruiken hier voor de aankomst der *Engelschen* de gebruiken van *Zweden* ^{keu.} volgde, dog sedert zyn allengskens de *Engelsche* gewoontens ook by de *Zweden* doorgedrongen. Toen hy nog een kind was, waren 'er twee *Zweedfche* smids, die bylen, messen, seiffen, en ander werk op zyn *Zweedfch* maakten, en hun werk was scherper dan hier nu kan gevonden worden. De bylen nu in 't gebruik zyn op de *Engelsche* wys gemaakt, breed van yzer en met enen smallen steel. De meeste *Zweden* maakten gebruik van baden gemeenlyk alle zaterdagen. Zy vierden de kersmis met allerhande spelen en geregten van eten en drinken, volgens de gewoonte van *Zweden*; dit alles is nu meest buiten gebruik. In de jeugd van den ouden man maakte men hier een byzonder soort van karren of wagens. Zy zaagden dikke stukken van *Liquidambar*, en gebruikten 'er twee tot voor- en twee tot agterraden. Met deze wagens reden zy hun hout naar huis. In hunne sleden is weinig verandering gekomen. Timmerhout en stammen wierden naar huis gesleept. Zy bakten, even als nog, grote broden, dog hadden zelden bishuit.

De *Engelschen* hebben by hunne aankomst den *Zweden* zeer aanzienlyke streken lands tot enen geringen prys afgekocht. Zyn Vader verkocht aan de *Engelschen* voor een varken, ene koe en honderd kawoerden, een stuk lands dat nu wel driehonderd pond waard is.

Met opzigt tot het afnemen van visch en gevogelte was de oude man volkomen van het zelve gevoelen dat ik reeds opgegeven heb. Dusdanig een berigt gaf hy my aangaande den ouden toestand der *Zweden* hier te lande.

De *Orkanen* zyn hier somtyds zeer geweldig, en rukken zware bomen uit den grond. Zy lopen somtyds als in zekere regte streken. Waar zy vallen werpen zy alle de bomen omver, zo dat het 'er uitziet als of de bosschen met opzet waren geveld, dog vlak daar naaft staan de bomen onbeschadigd. Zulk ene plaats is my aangewezen geworden. Het is zeer gevaarlyk in de bosschen te zyn waar een orkaan woedt, want de bomen vallen zo plotslings, dat men den tyd niet heeft zig te bergen.

De *Pensylvanische Abeel* stond nu in vollen bloei. Dog vertoonde al zo weinig nog zyn blad als het overige geboomte.

Een oude Landman berigte dat men gemeenlyk voor ene mate ge- vrugt- zaide Rogge twintig maten terug ontving, en dertig van de Garst. Maar baarheid dan moest de grond wel bereid wezen. De Weir gaf omtrent zo veel des weerom als de Rogge. De grond was een mengfel van klei, zand en gronds. zwarte aarde.

TEGENS den avond keerde ik van den ouden *Nills Gustaffon* naar huis.

Zwarte
Kever.

DEN 28. Maart vond ik enen zwarten Kever (*) met een vyfhoekig eivormig schild, enen dikken stompen hoorn, en een bultig lichaam. Deze is een van het dikfte foort dat men hier vindt. Ik vond hier en daar gaten op de hoogstens zo wyd dat ik 'er myn vinger in steken kon. Als ik ze opgroeef vond ik altyd deze kevers onder in leggen, omtrent vyf duimen diep. Somtyds waren 'er korte witagtige wormen in, omtrent zo dik als een vinger, leggende nevens den kever; mischien is het het zelve dier. Ook waren 'er nog andere Insekten in die gaten, als veldkrekels, spinnen en anderen. Deze kever rook volkomen als het *Trifolium melilotus caerulea*. Hy is geheel bedekt met langwerpigronde en bleke myten. (†) Zyn poten waren al zo dik als die van den Miltkever. (§)

Een an-
der.

DEN 4. April vloog 'er overal langs het veld een *Cicindela* of ligtgevende Kever, met een goudgroenen kop, lyf en poten, en blauwgroenen buik. Hy is zeer gemeen in Noord Amerika, en schynt ene verscheidenheid te zyn van de *Cicindela campestris*.

EEN foort van Watermuggen (**) huppelden in menigte op 't water, dat niet sterk aftp. Ook zagen wy enen pekzwarten Waterkever (††) zwemmen.

Veran-
dering in
den staat
des
Lands,

OMTRENT zestig jaar geleden was dit Land byna geheel met groete zware bomen bedekt en de poelen waren vol waters. Dog weinige andere oorden hebben zo schielyke verandering ondergaan als dit Land. De boschen zyn op de meeste plaatsen omgehakt, de poelen door afleidingen droog gemaakt, het land is bebouwd, en in koornakkers, weilanden, en diergelyken veranderd. Dus schynt het dat ene zo schielyke verandering ook invloed op het weder hebben moer. Ik onderzocht deze zaak by de oude lieden, die alle deze veranderingen gezien hadden; en zy gaven my dit eenparig berigt.

en het
weder.

DE winter kwam voorheen vroeger dan tegenwoordig. De Heer *Isaac Norris*, een ryk koopman, die veel deel had in de bestiering van *Pensylvanie*, bekrachtigde dit met ene byzonderheid. Zyn vader, een van de eerste *Engelsche* Kooplieden in dit Land, had lang opgemerkt, dat de *Dellaware* in zyne jeugd gemeenlyk half November O. S. reeds toelag, zo dat de Kooplieden hunne schepen voor dien tyd de Rivier moesten doen afzeilen, uit vrees van 'er te moeten overwinteren. Tegenwoordig raakt zy niet toe dan ene maand later.

Ook

(*) Dit schynt de *Scarabeus Carolinus* van LINNÆUS *Syst. Nat.* p. 545. te zyn. Hy is gemeen in *New York*, *New Jersey*, *Pensylvanie*, *Maryland* en *Karolina*.

(†) *Acari*. (§) *Scarabeus stercorarius*. (**) *Cimex lacustris*. (††) *Dytiscus piceus*.

Ook sneuwde het veel vroeger voor dezen dan nu. Dog het weder was ook meer standvastig, en als het eens begon te vriezen duurde het gemeenlyk tot het einde van Februari of tot in Maart O. S. wanneer het gemeenlyk begon warm te worden. Tegenwoordig is het warm den dag dikwyls na de gestrengste koude, en somtyds verandert het weder verscheiden malen op enen dag.

De meeste oude lieden waren van mening, dat de lente tegenswoordig veel later aankwam dan voorheen, en dat het nu veel kouder was in 't laatst van Februari en in de gehele maand van Mai dan in hunne jeugd, toen reeds in 't laatst van Februari het land al zo groen was als nu in 't laatst van Maart en 't begin van April O. S. De *Zweden* zeiden toen, *Pask bitida, Pask sent, altid Gras*, „Paaschen vroeg, Paaschen laat, altyd gras.” Maar misschien kan men op deze wys verklaren, hoe het komt dat die oude lieden zig verbeeldden dat toen alles vroeger aankwam. Het vee was toen zo talryk niet als nu, en de bosschen waren vol van gras, dat tot een mans lengte groeide. Tegenwoordig wordt het gras, dat maar een jaar duurt, alle jaren door het gedurige weiden van het vee vernield! Nu was het waarfchylyk dit maar een jaar durend gras dat vroeg in de Lente groen was, en dat nu weg zynde moet de menschen doen denken dat alles voordeze vroeger aankwam dan tegenwoordig.

Ook zou het, volgens hun zeggen, voorheen meer geregend hebben dan tegenwoordig, voorn in den herfst, wanneer het dikwyls bezwaarlyk was van wegen de regenvlagen het hoi en 't koorn binnen te brengen. Enigen van de laatste jaren zyn zeer droog geweest. Evenwel waren sommigen van mening dat het tegenwoordig al zo veel regende als voorheen. Dog alle de oude lieden stemden daarin overeen, dat in hunne jeugd het weer zo veranderlyk niet was als nu; want nu is het gehele jaar door de ene dag zeer heet en de volgende dikwyls zeer koud. Veelyds verandert het verscheiden malen op enen dag, zo dat, wanneer het 's morgens vry warm is geweest, de wind om tien uur noordwest is en koude aanbrengt, en dikwyls is het dan kort na den middag weder warm. En deze veranderlykheid van het weder, denkt men, is oorzak dat de menschen tegenswoordig niet zo gezond meer zyn als voorheen.

HIERIN waren zy 't allen eens, dat de winter tusschen 1697. en 1698. Koude de koudste was geweest, dien zy oit gevoeld hadden. winter.

DEN 7. April stonden de *Sanguinaria Canadensis*, hier de *Bloed-Bloeyenwortel* genoemd, om dat de wortel groot, rood, en doorgesneden zyn- de plant de gelyk onze rode beet is, en de *Epigaea repens*, die sommigen den *Kruipenden Grondlaurier* noemen, op 't bloeyen. De eerste wies in ene vette aarde, de andere op wat minder gronden.

De *Laurus aestivalis*, by sommigen hier *Spice-wood* geheten, begon

ook te bloeyen, dog de bladen kwamen nog niet uit. Hy vorderde ene natte aarde in de bosschen.

Wilde
hennip.

Het *Apocynum Cannabinum* of het *Hennip der Wilden*, gelyk het de *Zweden* noemden, wies menigvuldig op verlopen koornakkers, in de bosschen, op de hoogtens, en opene plaatsen. De *Wilden* bedienden zig van dat gewas gelyk de *Europeanen* zig van het Hennip doen, want men kan den steel gemakkelyk tot draaden maken. Toen de *Wilden* nog onder de *Zweden* in *Pensylvanie* en *New Jersey* woonden, maakten zy 'er touwen van, welken de *Zweden* van hun koften, en tot tomen en vischnetten gebruikten. Gemeenlyk kregen zy 'er negen vaëm van voor een brood. Velen van de *Europers* kopen nog van dat touw, om dat het zo duurzaam is. Nog maken de *Amerikanen* ander lynwaad van dit hennip. Op myne reis door het Land der *Iroquoizen* zag ik 'er de vrouwlieden aan werken. Zy gebruikten gene spinnewielen, maar draiden op haar blote lyf 'er draaden en strengen uit, die zy rood, geel, zwart of anders verwden, en maakten daar vervolgens hare stoffen vry konstig van. De plant schiet van jaar tot jaar uit den wortel op, en behoeft dus niet jaarlyks op nieuws gezaaid te worden. Uit den steel en den wortel komt een wit melkagtig sap, dat enigins vergiftig is. Somtyds bestaat het vischwant der *Amerikanen* alleen uit dit hennip. Dog de *Europeanen* weet ik niet dat 'er tegenwoordig gebruik van maken.

De Ty-
pha lati-
folia.

FLAX, en ook *Cat-tail*, noemde men ene plant die in bayen, rivieren en diepe draikolken wast. (*) Men vlegt de bladen t'zamen en maakt 'er kranssen van, die men ruffchen de manen en den hals der paarden hangt, om voortekomen dat de hals van den toom geschaafd worde. Ook maakte men 'er stoelzittingen van. Voorheen gebruikten de *Zweden* het katoen dat om het zaad zit in plaats van veders in de bedden; dog het gaat na enigen tyd tot klompen in malkander zitten, en om deze reden is men 'er van afgescheiden. Ik spreek niet van het nut dezer plant in de Geneeskunst, het welk ik den artsen overlate.

De Gar-
lick.

EEN soort van Look, zeer gelykende naar dat het welk in *Zweden* alleen in de bosschen op de hoogtens wast, groeit hier byna op alle de koornakkers in overvloed. De *Engelschen* noemen het *Garlick*. (†) Als de koeyen 'er van aten was haar boter en melk zo sterk, dat men ze nauwlyks eten kon. Somtyds verkocht men op de markt te *Philadelphia* van die boter, die onetbaar was van wegens ha-

(*) *Typha latifolia* LINN.

(†) *Allium arvense, odore gravi, capitulis bulbosis rubentibus.* GRONOV. *Flora Virgin.* 37. Het schynt het *Allium Canadense, scapo nudo tereti, foliis linearibus, capitulo bulbifero* van LINN. Sp. Pl. te zyn. F.

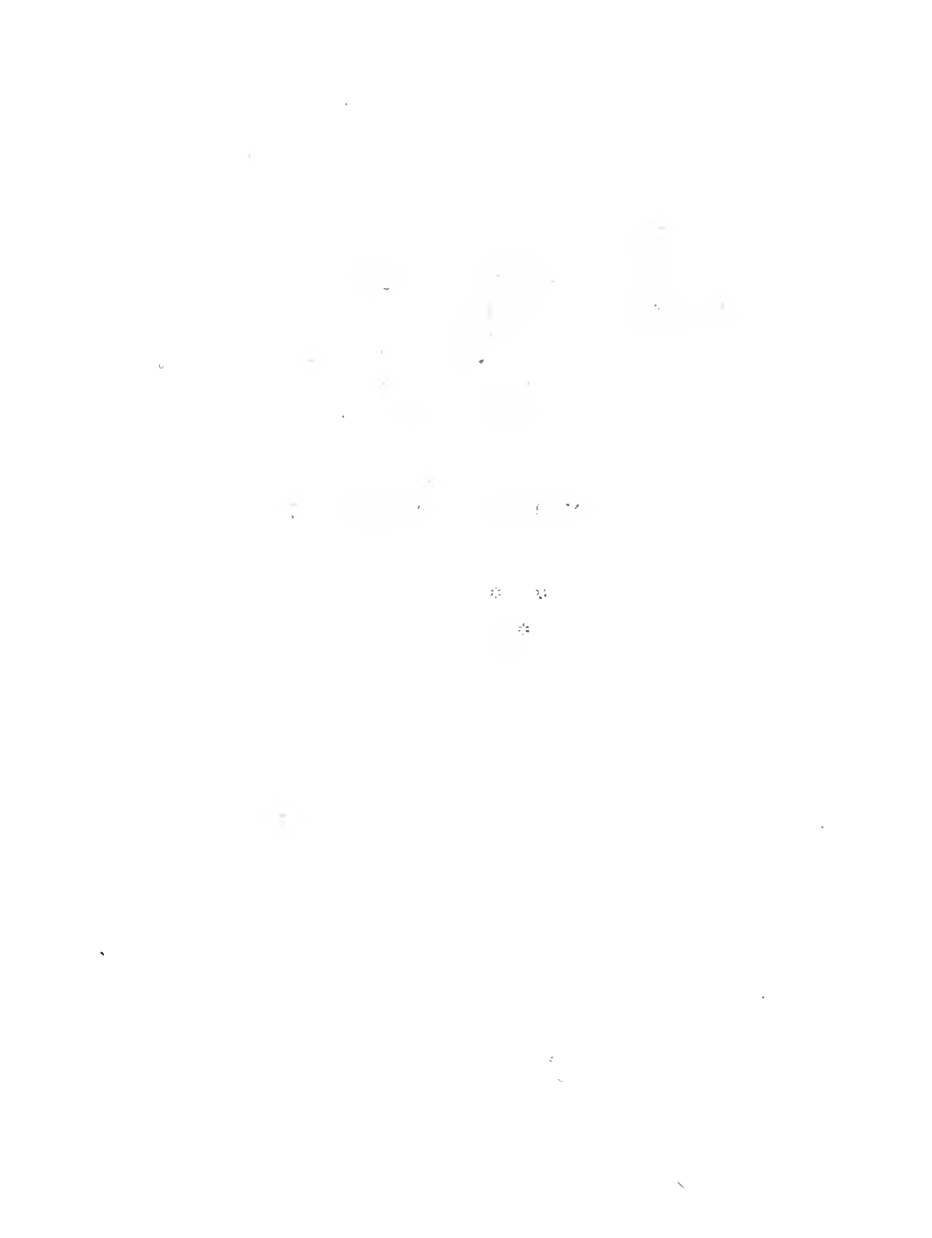
haren sterken smaak. Om die reden belet men de melkkoeyen op landen te grazen daar de *Garlick* veel waft. Ook krygt het vleesch der beesten enen onverdraaglyken smaak als zy 'er des zomers veel van eten. De *Garlick* komt vroeg in 't voorjaar aan. De paarden proeven 'er noit van.

HET zoude myn Dagregister al te zeer doen uitdycn indien ik den tyd wilde aantekenen wanneer alle de wilde planten in dit Land bloeyen, wanneer zy ryp worden, en welke gronden zy vereischen en diergelyken. Ook zou dit velen myner Lezers weinig smaken. Om deze reden bewaar ik dat alles voor een ander Werk, waarin ik alle de gewassen van *Noord Amerika* beschryven zal; in dit Werk zal ik alleen van zulke bomen en gewassen spreken, die om enige byzonderheid merkwaardig zyn.

Een ander Werk
beloofd.

EINDE VAN HET EERSTE DEEL.

R E I S

D O O R

N O O R D

A M E R I K A.

T W E D E D E E L.

1914

1914

1914

R E I S
D O O R
N O O R D
A M E R I K A,

G E D A A N D O O R D E N
H E E R
P I E T E R K A L M,

Profeffor in de Huishoudingskonft op de Hoge School
te Aobo, en Medelid der Koninglyke Zweedfche
Maatschappy der Wetenschappen.

Vercierd met Koperen Platen.

T W E D E D E E L.

T e U T R E C H T.

By J. VAN SCHOONHOVEN en Comp.

E N
G. VAN DEN BRINK JANSZ.

M D C C L X X I I.

VOORREDEN

VAN DEN

VERTALER.

Zie hier het **TWEDE DEEL** der Reize van den Heer **KALM**, volgens belofte het **EERSTE** ten spoedigsten volgende. Dit Deel bevat des Reizigers opmerkingen sedert den 12. April 1749. tot in October van dat jaar toe, gedurende welken tyd hy *New Jersey*, *Pensylvanie*, *New York* en *Kanada*, bezogt heeft; trekkende door *New Jersey* en *New York* langs de Rivier *Hudson* naar *Albany*, en van daar, door ene vry woefte landstreek henen, naar *Montreal* en *Quebec* in *Kanada*, welk gewest toen nog in de magt der *Franschen* was.

Dit is alles wat wy tot nog toe den *Neder Duitschen* Lezer van deze schone Reisbeschryving kunnen mededelen. Schoon de Heer **KALM** tot de maand Februari van het jaar 1753. in *Amerika* vertoefde, gedurende welken tyd van veertien maanden hy nog vele togten in dat werelddeel gedaan heeft, gelyk men uit onze Voorreden voor het *Eerste Deel* geplaatst zien kan, is 'er, zo veel wy bewuft zyn, nog niets aangaande het overige van zyne Reis in 't ligt gegeven. Zeer verlangen wy naar de gelegenheid om het zelve onzen Landsgenoten te kunnen mededelen, en
zul-

V O O R R E D E N.

zullen zo dra ons die gegeven wordt, met alle vlyt en nauwkeurigheid, onze pogingen aanwenden, om de liefhebberen in staat te stellen de uitmuntende aanmerkingen van onzen wysgerigen Reiziger, over een land gemaakt dat zo zeer de aandacht van het gemeen tot zig getrokken heeft, en 't welk nog zo onvolmaakt beschreven is, in onze taal te leren kennen. Ondertusschen, al kwam het vervolg dezer Reisbeschryving nooit in 't licht, blyft het werk, zo ver het nu uitgegeven is altyd een werk op zig zelf geheel, en verdient de aanmerking van alle kenders en liefhebbers der Natuurlyke Historie zo wel als van fraye en nuttige Reisbeschryvingen.

Wy eindigen deze Voorreden met den Lezer te verzoeken van de *Drukfouten*, die, in weerwil van alle aangewende moeite, der nauwkeurigheid van hem die de Proeven heeft nagezien ontsnapt zyn, goedgunstiglyk te willen verschonen, en de drie volgende, die in 't *Eerste Deel* van belang zyn overgebleven, dus te verbeteren.

Bladzide 14. Regel 32. wordt de legging van *Philadelphis* gesteld op de breedte van 29. gr. en omtrent 50. min. N., lees daarvoor op de breedte van 39. gr. en omtrent 50. min. N.

Op bladz. 21. reg. 32. staat *naast aan de brug*, lees daarvoor *naast aan de kai*.

Op bladz. 117. reg. 23. staat *vrienden in New York*, lees *vrienden in Duitschland*.

L Y S T

D E R

I N T E K E N A R E N .

- Aalst (Meijuffr. de Wed. . . . van)* in 'sHage.
Aalnes (. . .) Te Rotterdam groot Papier.
Abbekerk tromp (Florus) Borgemeester en Raad der Stad Hoorn.
Abrahams (W.) Boekverkoper te Middelborg, 2 Exemplaren.
A. K.
Alphen (Mr. D. van) Griffier der Stad Leyd.
Alphen (Mr. Hieronymus van) te Utrecht.
Avink Junior (Theodorus.)
Baalde (S. I.) Boekverkoper te Amsterdam 20 Exempl.
Baalde (Pieter) oud Schepen der Stad Rott.
Baalen (I.) te Dordrecht.
Baerfcheer (. . .) Boekverkooper te Cleef, 2 Exempl.
Baerfelman (Marcellus) S. Min. Cand. te Amsterdam.
Barels (I. M.) J. U. D. te Amsterdam.
Beertluizen (H.) te Utrecht.
Beest (P. van) te Dordrecht.
Bergman (Cornelis) Boekv. te Amsterdam.
Biefterbos (Jan) Mr. Beeldhouwer te Amst.
Billborg (C. F.) te Amsterdam.
Bleeker (Daniel) te Amsterdam.
Bles (M.) Heere van Moergeffel te 's Bosch.
Bluffé en Zoon (Ab.) Boekv. te Dordrecht.
Boddaerd (P.) M. D. Oud Raad der Stad.
Vitlingen en Lid van verſcheide Geleerde Genootſchappen enz. te Utrecht.
Bogaard (. . .) te Leyden.
Bogaerd (Hermanus van den) Coopman te Leyden.
Bois Hoolewerf (Iſaak du) Oud Schepen en Raad der Stad Alckmaar.
Bokkenberg (Johannes) te Amsterdam.
Bold (I.) Boekv. te Groningen, 4 Exempl.
Bolte (Gerrit) te Deventer.
Bom (G.) Boekverkoper te Amsterdam.
Bonn (A.) Profefſor Med. et Anat. te Amſt.
Boom (Meijuffr. Catharina) Geb. van Drunen te Middelburg.
Boonen (Mr. D.) Borgem. der Stad Harderw.
Boreel Janz. (Mr. Jacob) Raad en Advoc. Fiscaal in de Admiraliteit te Amſterd.
Bofch (Jan) Boekv. te Haarlem, 3 Exempl.
Bofch (Jacobus) Boekverkop. te Rotterdam.
Bofch (Jan Servaas) Boekverk. te Utrecht.
Bofch (J. C. ten) Boekv. te Utr. 10 Exempl.
Bofch (W. vanden) te Amsterdam.
Bofch (Reyer van den) te Amsterdam.
Bofch (Dirk van den) te Yſſeltſteyn.
Bosvelt (Mr. . . .) in 'sHage.
Braam (P. van) Boekverkoper te Dordrecht, 2 Exemplaren.
Bractearius (Abraham) Notaris te Amſterd.
Brakenburgh (Albert) te Alckmaar.
Brink (Rudolph Arend ten) Predicant te Amsterdam.
Brink Janz. (G. vanden) Boekverkoper te Utrecht 17 Exempl. voor verſcheiden.
Brink (Jan van den) Horologiemaker te Parys.
Broes (P.) Predicant te Amſterdam.
Broes (Anthony) te Amſterdam.
Bronckhorſt (Mr. Adriaan van) Raad in de Vroedſchap der Stad Utrecht.
Brugelman (Johannes) Clerq. in de Stads Bank van Leeninge in 'sHage.
Bruin (I. de) te Dordrecht.
Bruyn (Petrus de) Apotheker te Utrecht.
Bruyn (M. de) Boekv. te Amſterd. 7 Exemp.
Bruyn (Joris) te Amſterdam.
Buma (Wybe) te Sneek.
Burgh (I. van der) Boekv. te Amſterdam.
Buſch (L.) Makelaar te Amſterdam.
Cambier (Mr. Jacob) Kanonik in 't Capitell van St. Pieter te Utrecht.

LYST DER INTEKENAREN.

- Capellen (de Hoog Wel Gebooren Heer R. J. Baron van der)* Heer van de Marſch en Laſhmer, Lid der Edelen en Ridderſchap des Graafſchaps Zutphen.
- Chafſelain (Mr. C. P.)* te Leyden, beſt Papier.
- Cleef (Pieter van)* Boekverkoper in 'sHage 3 Exempl.
- Cocq (Cornelius)* Med. Candid. te Leyden.
- Conradi (Petrus)* Boekverk. te Amſterdam.
- Corbach (T. S. van)* te Amſterdam.
- Corbelyn (Thomas)* Boekverk. te Vliſſingen.
- Cofter (P.)* Secretaris van Tilborg en Goirle.
- Craeyvanger (Cristiaan Engelbert)* te Amſterdam.
- Cramer (Hendrik Willem)* Coopman te Amſterdam.
- Cramer (I. H.)* Boekverkoper te Bremen.
- Daalen (N. van)* Boekverkoper in 'sHage 3 Exemplaren.
- Dahlberg (C. G.)* te Amſterdam, beſt Pap.
- Damme (Pieter van)* Directeur van het Zeeuwſche Genootſchap der Wetenschappen te Vliſſingen, Lid van de Koninglyke Gottingſche Maatſchappy der Wetenschappen, als mede van de Keurvorſtelyke Maatſchappy der Wetenschappen in Saxen, te Amſterdam.
- Damme (I. H. van)* Boekverkoper te Leyden 2 Exemplaren.
- Dedel (Jan Hudde)* Borgemeester in 'sHage.
- Demter (F. . .)* Boekverkoper te Amſterdam, 4 Exemplaren.
- Dielen (Mr. W. I. B. van)* te Utrecht.
- Does (Adriaan van der)* Capitein ter Zee ten dienſte dezer Landen.
- Dokkum (R. v.)* Predicant der Doopsgezinde Gemeente te Huyzen.
- Dominicus (Dignus)* Secretaris te Yerſike.
- Doornick (M. van)* Lid der Gefwoore Gemeente der Stad Deventer.
- Dornſeffer (I. S.)* Hoog en Nederduiſche Boekverkoper in 'sHage, 2 Exemplaren.
- Ereyhaupt (C. I.)* U. Stud. te Amſterdam.
- Drunen (I. I. van)* Lid van het Zeeuwſche Genootſchap der Wetenschappen te Vliſſingen en Predicant te 'sBoſch.
- Dufart (H.)* Heere van Noordgouwe Secretaris &c. te Ooltgensplaat.
- Dumas (.....)* te Alphen.
- Duuren (De Hoog Wel Gebooren Heer D. van)* ordinaris Gedeputeerde der Staaten van Overyſſel en Regeerend Borgemeester te Deventer.
- Duvelaar (Mr. Abraham)* Vryheer van Duinbeek, Gedeputeerde ter Provinciaale Reekenkamer des Graaflykheids van Zeeland wegens Middelborg, Bewindhebber der Weſt-Indiſche Compagnie ter Kamer Zeeland.
- Dyk (Jan van)* te Amſterdam.
- D. W. V. M.* Te Dordrecht.
- Eck (L. A.)* Predicant te Amſterdam.
- Eelde (Mr. K. M. van)* te Utrecht.
- Eichhorn (A.)* Boekverkoper te Amſterdam.
- Endt (Ary van der)* te Rotterdam.
- Engelbert (E. M.)* Predicant te Hoorn.
- Engelberts (G. H.)* te Amſterdam.
- Entrop (P. I.)* Boekv. te Amſterd. 4 Exemp.
- Eſſen (Joh. Luisciſyan)* Courant. te Delft.
- Eys (I. P. van)* Regeerend Schepen der Stad 'sBoſch.
- Faille (Cornelis de la)* Coopman in 'sHage.
- Falmouth (.....)* te Utrecht.
- Feith (Mr. Rhyvius)* te Zwolle.
- Focking Junior (Cornelis)* te Amſterdam.
- Fouw (Leonard de)* Notaris en Procureur te Goes.
- Floryn Math. (Jacob)* te Rotterdam en Examinateur der Zee Officieren by 't Ed. Mog. Col. ter Admiraliteit nan de Maaze.
- Franeke (Anâries Pieter)* te Middelburg.
- Gaillard (Johannes)* Boekverkoper in 'sHage, 3 Exemplaren.
- Gartman (H.)* Boekverkoper te Amſterdam.
- Gildemeester (Mr. Daniel)* te Amſterdam.
- Gilliffen (Pieter)* Boekverkoper te Middelburg, 6 Exemplaren.
- Gobius (Adriaan)* S. S. Th. Stud. te Utrecht.
- Goor (A. van)* Boekverkoper te Amſterdam.
- Gorcum (.....)* Raad in de Vroedschap en Borgemeester te Woerden.
- Gorter (David de)* Med. Doct. Oud Profeſſor en Geweeze Lyf-Artz van haare Ruſkeizerlyke Majesteit &c. &c. te Wyck.
- Grenier ver xout Noviret (Mr. David)* Schepen en Raad te Middelborg.
- Groenewold (A.)* Boekverk. te Groningen.
- Gronovius (Mr. Laurentius Theodorus)* Raad en Schepen der Stad Leyden, beſt papier.

L Y S T D E R I N T E K E N A R E N .

- Guerin (C. N.)** Boekverkoper te Amsterdam.
Guilrod (Bernardus) te Amsterdam.
Haakman (Izaak) te Amsterdam.
Hagen (Nicolaas van der) te Goes.
Habelius (Augustinus Segius) te Haarlem.
Hahn (Johan David) Med. Doct. en Professor te Utrecht, best papier.
Harreveld (E. van) Boekverk. te Amsterd.
Hemeryk (Jan) te Zierikzee.
Hennert (Dr. Johannes Fredericus) Mathes. & Astronom. Professor te Utrecht.
Henskes (W.) Kanonik van Oud Munster te Utrecht, best papier.
Heuvel (Mr. Hendrik Hermanus van den) Griffier in den Ed. Hove van Utrecht.
Hey (V. D.)
Hoebé (Johannes) te Amsterdam.
Hoevenaar (Adolph Adriaan) te Rotterdam.
Holswilders (G.) te Amsterdam.
Hoofst (Jacobus) te Haarlem.
Houten (Jan ten) Boekverkoper te Amsterd.
Houttuyn (de Erven van F.) Boekverkoper te Amsterd., 2 Exemplaren.
Hovendaal (Martinus) te Rotterdam.
Hovy (Lodewyk) te Amsterdam.
Hubert (Herman) Predicant te Amsterd.
Huisingsh (Lubbertus) Boekverkoper te Groningen, 12 Exemplaren.
Huydecoper (Willem) te Utrecht.
Huysman (Jacobus) Boekverkoper te Goes.
Huysteen (L. van) te Amersfoort.
Huyzer (L. C. de) Konst Graveur te Amsterd.
Jong (P. de) Drossaard van Vlieden en Secretaris te Vechel.
Jordens (C. A.) Lid der Gewoore Gemeente der Stad Deventer.
Josse (Benjamin) Stads Chirurgyn te Haarl.
Kaechs (Izaak) te Deventer.
Kanter en Zoon (Jacobus de) Boekverkopers te Zierikzee 5 Exemplaren.
Kappelhoff (I.) Med. Doct. te Amsterd.
Kelderman (Abraham) te Utrecht.
Kemenaar (G.) eerste Commies in het Post-Comptoir te Rotterdam.
Kemink (Dirk) Boekdrukker te Utrecht.
Kemink (Hermannus Hendrikus) te Utrecht.
Kerkboven (Constant van den) Predicant te Poortegaal.
Keyzer (François de) Raad der Stad Goes.
Keyzer (H.) Boekv. te Amsterd. 3 Exempl.
Kleynhoff (Cristiaan) Heere van Enspyck Borgemeester &c. te Cuylemborg.
Klinkenberg (L. van Nuys) A. L. M. Phil. Doct. en Predicant te Emmenes Buytend.
Klockner (I. C.) Med. Doct. te Amsterd.
Klopman (H.) Predicant te Ter Aa.
Klos (Johs. van der) Boekverkoper te Gouda.
Kock (Willh.) Predicant te Papendrecht.
Koopman (Wynand) Fabriqueur en Koopman te Utrecht.
Kopersmit (Kasparus) Makelaar te Amsterd.
Kroe (A. van der) Boekverkoper te Amsterd.
Kroe (A. van der) ——— (voor een ander.)
Kruyff (Fr. de) Boekv. te Amsterd. 6 Exemp.
Kuipers (G.) te Dordrecht.
Lafrens (Johannes) te Amsterd.
Lambrechtse (Mr. Anthony Pieter) Heer van Rithem Borgemeester en L. C. van Sonsbeek, Pensionaris der Stad Vlißingen voor de Bibliotheek der Stad Vlißing. best pap.
Lange (Mr. Bonaventura de) Raad in de Vroedschap en Regeerend Schepen der Stad Gouda.
Lansbergen (Arend) te Amsterd.
Landmeter (Henricus) 4 Exempl.
Leermond (P. H. van) te Gouda.
Leescollegie in Wageningen.
Leesgezelschap te Hoorn.
Leesgezelschap onder de Zinspreuk Lust tot Wetenschap, te Dordrecht.
Leesgezelschap onder de Directie van J. C. van Hemert te Middelborg.
Leesgezelschap, Concordia te Hoorn.
Leesgezelschap te Heusden.
Leyer (Cornelis) te Amsterd.
Lezraven (Gabriel) te Amsterd.
Leyden (De Hoog Wel Geb. Heer Baron van) van Westbarendrecht, Generaal Major van de Cavallerie.
Leyden (Pieter Baron van) Heere van Nieuwland, Gedeputeerde in de Raad van Staat.
Liendert (. . . van) te Rotterdam.
Linzen (Joan Christoph) Koopm. te Amster.
Loncq (A.) Planter te Demerary.
Losel (A.) Boekverk. te Rotterdam, 3 Exempl.
Louwaard (Jacobus) te Goes.
Lubeley (Hendrik) te Amsterd.
Maagh en Zoon (Mejuffr. de Wed. J.) Boekverkopers te Alckmaar,

LYST DER INTEKENAREN.

- Maan (Reynoud)* Notaris te Zierikzee beft pap.
- Manen (Arie van)* Hovenier te Monnickendam.
- Mariniffen (Mr. Johannes)* Rekenmeester der Provincie Zeeland en Schepen en Raad te Veere.
- Marmé (I. W.)* Stempelfnyder van Humme Ed. Mog. Munt te Utrecht.
- Marre (Evert de)* Regent van 't Oude zyds Huyszittenhuys te Amsterdam.
- Martens (Jan Hendrik)* Koopmaan te Amsterd.
- M. D. W.*
- Meeling (Pieter)* Notaris te Amsterdam.
- Meer (Abraham van der)* Koopmaan te Maasfluis.
- Meester (W. de)* Borgemeester der Stad Harderwyk.
- Meftre (Mr. Philippus Matthias)* Borgemeester in 'sHage.
- Metzedeelaar (Johannes)* Apotheker te Rotterdam, beft pap.
- Meulen (Willem van der)* Regent van 't Oude zyds Huyszittenhuys te Amsterdam.
- Mey (Jan Frederik de)* Raad in de Vroedfchap der Stad Alckmaar.
- Meyer (Pieter)* Boekverkoper te Amsterd.
- Meyer (Adam)* Boekverkoper te Amsterd.
- Meyer (Willem)* Apothecar te Amsterdam.
- M. K.* te Goes.
- Moehring (P. H. G. van)* Hoogvorftel. Ainhalt Zerbuifche Hofraad Lyhmedicus en Phyficus van het Land Jevern.
- Moelman (I. H.)* Boekverkoper te Aarnh.
- Morlives van der Noot (Jan)* in 's Blage.
- Monde (G. van der)* Apothecar te Amsterd.
- Mullman Willenifz (Wigbold)* Predicant in 'sHage.
- Mulder (Jan)* te Amsterdam.
- Munnicks (Mr. Gerard)* Raad Ordinaris in den Ed. Kamere van Justitie te Vianen en Kanonik ten Dom te Utrecht.
- Muyden (Mr. Steven Jacob van)* Raad in de Vroedfchap der Stad Utrecht.
- Muyden (W. van)* Predicant der Remonftranten te Leyden.
- Myblberg (George Charle van)* Luiten. Coll. Nagel (*Hendrik*) te Amfterdam.
- Nes (Jan Pieter van)* Rentmeester van de Heeren Edelen en Ridderfchappen te Utrecht
- Niela (F. A.)* Koopmaan te Amfterdam.
- N. M. C.*
- N. N.* te Amfterdam.
- Noemer (Pieter van)* Med. Doct. en Raad te Zierikzee.
- Noordbeek (P. G.)* J. U. D. te Amfterdam.
- Noteman (A.)* Makelaar te Amfterdam.
- Nyffen (Mr. Willem)* Heer van Waarden mitsgaders Rentmeester van de Exploiten van den Hove van Vlaanderen en Rekenmeester der West-Indifche Compagnie ter Kamer Zeeland te Middelborg.
- Oblet (I. P.)* te Utrecht.
- Ommeren (I. F. van)* Geboore Evers Vieravant te Aarnhem.
- Oudemeyer (Robertus)* te Utrecht.
- Oudgaarden (O. van)* te Leyden.
- Paddenburg (G. T. van)* Boekv. te Utrecht.
- Paddenburg (Abraham van)* Akademie Drukker te Utrecht.
- Paher (J. en H.)* Boekvetkopers te 'sBofch, 2 Exemplaren.
- Pauw (Mr. Franco)* Raad en Borgemeester der Stad Delft, Hoog-Heemraad van Delfland, en van den Lande van Voorne, Leenman van Voorne voornt. Bewindhebber van de Ooftindifche Compagnie ter Kamer Delft &c. beft pap.
- Petraeus (Johannes Balduwinus)* te Goes.
- Perponcher de Sednitzky (De Hoog Wel Geboorne Heer Mr. Willem Emmerij Baron de)* Raad in de Vroedfchap der Stad Utrecht.
- Perfyn* Colonel en Capitein van een Compagnie onder het Regiment Hollandfche Guardes te voet.
- Pesters (Mr. Nicolaas)* te Utrecht.
- Peterfon (H.)* Coopman te Utrecht.
- Pheffum (M. van)* Stads Med: Doct. te Sneek.
- Pla (P. A.)* Griffier van de Kamer van Justitie en Leenhove van Vianen en Amcidic, mitsgaders

L Y S T D E R I N T E K E N A R E N .

- gaders Hoogheemraad 'sLands van Vian.
Poll (*Johannes v. d.*) Pz. Oud Schepen der Stad Amsterdam.
Poll (*R. van der*) S. S. Theol. Stud. te Utrecht.
Pont (*A. du*) Licutenant onder de Artillerie.
Poolsum (*Meijuffr. de Wed. J. J. van*) Stads Drukkeres te Utrecht 4 Exenplaren.
Pot (*L.*) Coopman te Rotterdam.
Ras (*Mr. Daniel*) Raad in de Vroedschap der Stad Alckmaar en wegens deselve Ords. Gedeputeerde ter vergaderinge van haar Ed. Groot Moogende.
Reeffen (*Hendrik*) te Amsterdam.
Reguleth (*D. A.*) Prudicant te Amerongen.
Reijselaar (*A. van*) te Amsterdam.
Reijselaar (*Cornelia Judecum van*) Gcb. Craemer te Amsterdam.
Remmers (*Johannes*) te Amsterdam.
Repelius (*T.*) Boekverkoper te Thiel.
Reijselaar (*I. A.*) Veertige te Dordrecht.
Ribaut (*Mr. G.*) Rekenmeester der West-Indische Compagnie ter Kamer Zeeland te Middelborg.
Rietshoeten (*Willem van*) Grutter te Utr.
Ripperse van Hoolwerf (*Mr. Jacob*) Schepen der Stad Hoorn.
Roelofs waart (*Benjamin*) te Amsterdam.
Romer (*D.*) Boekverkoper te Franeker.
Roos (*G.*) te Rotterdam.
Roosen Junior (*C.*) te Amsterdam.
Roitscheidt (*Ludolph*) te Leyden.
Rotterdam (*Adriaan*) Vroedf. in 'sHage.
Ryckeyorsel (*Mr. C. van*) in 'sHage.
Sandelyn (*W.*) Boekverkoper te Wagen. 3 Exemp.
Schagen (*I. van*) te Amsterdam.
Schelzus (*Mr. Izaak*) Drukker van haar Hoog Mogende in 'sHage.
Schippers (*Mr. P. L.*) Heere van Bodegraven. Schepen der Stad Gouda.
Schoonhoven (*Pieter van*) Notaris en Makeelaar te Utrecht.
Schoonhoven (*Steven van*) Confiturier te Utr.
Schoonhoven en Comp. (*J. van*) Boekverk. te Utrecht 34 Exempl. voor verscheiden.
Schmidt (*L.*) Boekv. te Schiedam 4 Exempl.
Schluutrup (*Abraham Coenraad*) te Amsterd.
Sepp (*L. C.*) Boekverkoper te Amsterdam.
Slype de Boekhorst (*Ad. Hend. van*)
Smith (*Jacobus*) Koopman te Middelborg.
Smout (*Egbert van der*) Boekv. te Delft 4 Ex.
Spiering (*Hercules*) te Hoorn.
Stanhoffius (*I.*) Boekverkop. te Amsterdam.
Stoop (*A. B.*) te Dordrecht.
Stubbe (*Arend*) te Utrecht.
Swaanenburg (*Leendert*) in 'sHage.
Synonfen (*Symon*) te Middelborg.
Taddel (*Philippus*) te Amsterdam.
Tatum (*Mr. I. H.*) te Utrecht.
Temminck (*C. T.*) Advocaat in 'sHage.
Testas (*M. H.*)
Toumians (*I*) J. U. Stud. te Utrecht.
Thierry (*Johannes*) Boekverkoper in 'sHage.
Thol en Zoon (*Meijuffr. de Wed. O. van*) Boekverkoopers in 'sHage.
Thornbury (...) in 'sHage.
Tulleken (*Mr. Daniel*) Heere van Melis en Marie-Kerk Oud Burgemeester en Regeerend Scheepen en Raad te Middelborg.
Turner (*Jan*) Koopman te Amsterdam.
Ummethun (*Hendrik*) te Amsterdam.
Valkenier de Jonge (*Mr. Gillis*) te Amsterd.
Vechelen (*Pieter van*) Secretaris en Stokhouder Vryheid Etten Leuv en Sprundel.
Veer (*G. van der*) Boekverkoper te Utrecht.
Velden (*I. H. van den*) Captein ter Zee.
Vermande (*Lodewyk*) Boekverkoper te Hoorn 2 Exenplaren.
Verryst (*Dirk*) Raad in de Vroedschap en Regeerend Borgemeester der Stad Gouda.
Vin (*A. de*) Boekverkoper te Middelborg.
Vijch (*Justus*) Boekverkoper te Utrecht.
Vingeroed (*Mr. I. H.*) Vroedschap der Stad Rotterdam.
Vlacq (*Pieter*) te Gouda.
Vollenhooven (*Jan van*) te Amsterdam.
Vos (*Mr. Cornelis Anthony*) Oud Raad in de Vroedschap der Stad Utrecht, Secretaris van de Finantie en Rekenkamer 'sLands van Utrecht, en mede Secretaris van de Edelc Mogende Heeren Staaten van Hoog gemelde Provincie.

L Y S T D E R I N T E K E N A R E N .

- Voyer* (*Theodorus*) Med. Doctor en Borge-
meester der Stad Buuren.
Vries Abrahamsz. (*G. de*) te Amsterdam.
Vryen Zoon (*Mejuffr. de Wed. Gysbert de*)
Boekverkopers te Gouda.
Waal (*Samuel de*) Boekverk. te Utr. 3 Exe.
Waal (*Justus de*) Koopman te Utrecht.
Wagtels (*Dirk*) Directeur der Commerce
Compagnie te Middelborg.
Waller (*Pieter vande*) te Rotterdam.
Warin Antonisz. (*N.*) J. U. D. te Am-
sterdam.
- Wedding* (*Justus*) Coopman te Amsterdam.
Weege (*David*) Boekverkop. te Amsterdam.
Wessing Willemz (*Joh.*) Boekv. te Amsterd.
Wibbert (*Jan*) Coopman te Delft.
Wild (*Bartholomæ*) te Utrecht.
Willemsen (*Jacobus*) Hoogleeraar in de
H. Godgeleerdh. en Predicant te Middelb.
Winkelman (*O. R. F. W.*) te Utrecht.
Wint (*Pieter de*) te Goes.
Witewaal (*Mr. F.*) Kanonik ten Dom te Utr.
Wysman (*P.*) te Amsterdam.
Zeylstra (*R.*) Boekverkoper te Sneek.

R E I S

D O O R

N O O R D

A M E R I K A.

DEN 12. April 1749. vertrok ik van *Rakoon* naar *Philadelphia* en reisnaar de omgelegen' plaatsfen, om te vernemen of daar reeds meerder *Philadelph* gewassen opgekomen waren dan te *Rakoon* en in *New Jersey* *phia*. in 't algemeen. Her vogrige weder, dat wy enige dagen gehad hadden, had de wegen in lage en kleyagtige oorden zeer slegt gemaakt.

De bladen, die den laatsten herfst afgevallen waren, bedekten den grond Afgeval-
 ter hoogte van drie of vier duimen. Dog, daar hier door het groeyen len loof
 van het gras gehouden werd verhinderd te worden, had men de gewoon- verbrand.
 te van in Maart deze bladeren in brand te 'steken. Ik vond op deze plaat-
 fen den grond op die wys afgebrand. Maar schoon dit in een zeker op-
 zigt voordelig is, doet het in een ander veel kwaads, dewyl alle de jon-
 ge scheuten der bomen met het verdorde loof te gelyk verbrand worden,
 het welk het hout grotendeels vermindert, en op zulke plaatsfen, daar
 men verscheiden' jaren aan een de afgevallen bladeren verbrand had,
 kwam geen nieuw hout op; zo dat als eindelyk de oude bomen wer-
 den omgehouden 'er niets dan naakte woeste velden overbleven. Ook
 vernielden men op die wys allerhande planten, of beroofde ze ten minsten
 van hare kragt om te groeyen. Een groot deel der gewassen en meest
 alle de foorten van gras duren hier maar een jaar, en hunne zaadtjes leg-
 gen tusschen het afgevallen blad, met het welke zy te gelyk door 't
 vuur verteerd worden. Dit geeft ons ene nieuwe oorzaak aan de hand
 van de boven reeds gewaagde algemene klagte, dat men tegenwoordig
 minder kruiden en minder gras in 't land vindt dan voorheen. Ook
 vernielt men dus een groot getal dode of holle bomen, welken men anders

tot brandhout had kunnen bezigen, en dus de bosschen enigfins sparen. Behalven dat verbrandt op deze wys ook een goed gedeelte van de bovenkorst der aarde, om van andere nadelen niet te gewagen. Om deze redenen heeft de Regering van *Pensylvanie* onlangs dit verbranden van 't loof verboden; dog dit verbot wierd in 't algemeen afgekeurd, en ieder deed naar zyn goeddunken.

Houtluizen.

MEN vond om dezen tyd ene verbazende menigte van *Houtluizen* in de bosschen. Dit is een zeer onaangenaam gedierte, want zodra men op den grond of enen omgehouwenen boom gaat zitten, kruipt 'er een heir van luizen den mensch op 't lyf, en komen zander dat men 't merkt op het blote lichaam. Ik heb in de *Verhandelingen der Zweedsche Maatschappij* voor het jaar 1754. een breedvoerig verflag van de slegte-eigenschappen en andere byzonderheden van dit gedierte gegeven.

Versteend hout.

Ik ontving dien dag een stuk van versteend hout, dat men te *Rakoon* diep in den grond gevonden had. In dit hout zag men de vezels en de binnenste ringen nog zeer duidelyk. Het scheen een stuk *Hikory* te zyn.

Clams.

MEN gaf my ook enigen van die *Mosselschelpen* welken *Clams* by de *Engelschen* heten. Deze *Clams* waren niet varfch, dog van de zodanigen welken men byna door gantsch *New Jersey* diep in de aarde vindt. Men ontmoet zé levendig alleenyk maar in het zoute water aan den zee-kant, dog dezen waren te *Rakoon* agt of negen *Eng.* mylen van de *Dellaware* en byna honderd mylen van zee gevonden. Dien avond ging ik den Heer *Bartram* bezoeken.

Wespen-nesten.

TWEE *Wespen* nesten hingen in enen hogen *Ahorn* boven het water. Zy waren even gelyk de onzen, uitgenomen dat ze groter waren. Ieder nest was ene halve el in 't kruis. In elk lagen drie waschkoecken boven malkander. De onderfte was de grootfte, en de bovenfte de kleinste. Men zag 'er enige eyeren in. De onderfte koek was in de middellyn zeven en een halven duim, en de bovenfte vier en een halven. De cellerjes waarin de eyeren of de jonge wespen lagen waren zeshoekig, en de kleur van het nest was grauw. Men zeide dat de wespen deze nesten uit de pluizen maken, die aan de oude heiningen en muren zitten. Ene donkerbruine *Bye* met zwarte hoornen, twee zwarte kringen onder 't lyf, en purpere vleugels vloog tusschen de bomen, en behoorde misschien tot deze nesten.

Een ander soort.

EEN ander soort van *Wespen*, groter dan dezen, maken hunne nesten geheel open. Zy bestaan slegts uit enen koek, die door niets gedeekt wordt, en maar bloot tusschen de takken hangt. De cellerjes zyn horizontaal; en wanneer 'er eitjes of jonge wespen in zyn, zo heeft ieder celletje een soort van deksel boven zig, op dat 'er de regen niet in kome. Dog waar by onweder de oude wespen blyven weet ik niet, ten zy zy in de retten der rotten kruipen. De bo-

bovenzyde van den koek is met een soort van smeer bedekt, zo dat de regen 'er niet door kan dringen. De celletjes zyn gemeenlyk zeshoekig, vyf, zes of zeven lynen diep, en twee lynen in de doorsnede. De Heer *Bartram* merkte aan dat deze nesten uit ene tweederhande stof zamengesteld waren, namelyk van de pluizea, die men op oude tuinen vindt, en die door den wind 'er afwayen, want men ziet 'er de wespen dikwyls zelven op zitten en die afknagen. Maar de kanten van het deksel der celletjes bestaan uit ene zelfstandigheid uit het dierenryk, of ene lymige stof, die de wespen opgeven of in hunne monden bereiden; want als men deze zelfstandigheid in 't vuur werpt, brandt zy niet, maar wordt alleenlyk gezengd, gelyk hair of hoorn. Dog de bodem van het nest brandt gelyk linnen of half verrot hout, en laat enen reuk van gebrand hout na. De wespen, welker nesten ik hier beschreven heb, hebben op het voorhoofd drie zwarte glinsterende stippen, (*) en op het lyf ene vyfhoekige zwarte vlak. Tegens het einde van den herfst kruipen deze wespen in de spleten der bergen, waar zy den winter ongevoelig overbrengen. In de lente, als de zon begint kragt te krygen, komen zy des daags te voorfchyn, dog kern tegens den avond, wanneer het begint koud te worden, weder naar hunne holen. Ik zag ze vroeg in de lente by zonnescbyn in en omtrent sommige reten in de bergen. Men verhaalde my van een ander soort van Wespen, die hunne nesten onder den grond maken.

DE *Gyrinus natator* of de zogenaamde *Zwenmer*, een waterkever, danste in menigte op 't water.

De
Zwen-
mer.
Reis naar
Chester.

DEN 14. in den morgen reisde ik naar *Chester*. Op vele plaatsen langs den weg zyn zaagmolens, dog die ik dien dag zag hadden maar ene zaag. Ik bemerkte ook dat de bosschen in dit oord zeer ruw behandeld waren. Het is hier de gewoonte by het opregten van zaagmolens, koornmolens of yzerwerken, het water een goed deel wegs naar beneden te leiden, in geval de grond naby enen waterval niet bekwaam is voor het gebouw.

DEN 16. keerde ik weder naar *Rakoon*.

Rakoon.
Zwalu-
wen.

MEN heeft hier te lande vierderlei soorten van *Zwaluwen*, namelyk die in de schuren, die in de schoortfencen, die onder den grond zig onthouden, en eindelyk een soort dat de *Engelschen Martins* heten.

DIE in de schuren zig onthouden, of de *Huiszwaluwen*, hebben enen

A 2. ge-

(*) Deze drie stippen zyn den meesten Insekten eigen, en moeten by gevolg niet voor kentekens van een byzonder soort worden gehouden. Men noemt ze *Stemmata*, en zy zyn een soort van ogen, dienende om in de verte te zien, gelyk hunne andere ogen dienen om naby zynde voorwerpen te beschouwen. F.

gevoorkten staart. Ik vond ze op alle de plaatsen van *Noord Amerika* die ik gezien heb. Zy komen met opzigt harer kleur zeer veel met de *Europische* Huiszwaluwen overeen, dog 'er is enig onderscheid in het geluid. Dit jaar lettede ik niet op wanneer zy te voorschyn kwamen; dog het volgende zag ik ze het eerst den 10. April N. S. en den volgende dag 's morgens zag ik 'er een grote menigte van op palen en planken zitten, die zo nat waren als of zy zo uit de zee gekomen waren. (*)
Zy

(*) Het is een stuk dat onder de Natuurkundigen in verschil staat, of de Zwaluwen, wanneer zy in de noordelyke landen verdwynen, naar warmer gewesten verhuizen, dan of zy in holle bomen en gaten in rotten kruipen, en daar den winter ongevoelig doorbrengen, dan eindelyk of zy zig onder water verbergen en met den aanvang der lente weder te voorschyn komen. De twee eerste gevoelens hebben de meeste goedkeuring verworven, het laatste is by velen als een spreukje uitgejouwd. Maar de Natuurlyke Historie, gelyk alle andere Historien, steunt niet altyd op ene innerlyke waarfchynlykheid, dog op daden, gegrond op het getuigenis van geloofwaardige lieden. Men heeft zelden Zwaluwen in 't water zien wegduiken; Zwaluwen zyn niet met zulke werktuigen geschapen als kikkers en hagedissen, die des winters ongevoelig zyn; by gevolg kunnen de Zwaluwen des winters niet onder water leven — Zulk ene wys van redeneren, denk ik, zou ons te ver voeren in vele gevallen; want, schoon men niet wel begrypt hoe Zwaluwen onder water leven kunnen, zoude het egter waar kunnen zyn. Hagedissen en kikkers zyn dieren al te zeer van de Zwaluwen verschillende, dan dat de laatste van een diergelyk maakfel als de eerste zyn zouden. De beer en de bergrot zyn in den winter in enen gevoellozen staat, en hebben egter gene werktuigen gelyk de kikkers en hagedissen, en niemant twyffelt 'er aan dat zy in de ruwste luftstrekken in enen staat van gevoelloosheid zyn. De bewoonders der *Alpes* graven de holten der marmotten op, en vinden ze in enen gevoellozen staat, zo dat zy haren hals afnyden kunnen zonder dat de dieren het minste teken van leven geven. Dog als men den slapenden marmot in een warm vertrek brengt en voor het vuur plaatft, wordt hy levendig. Derhalven moet de vraag door daden worden beshif, en die ontbreken hier niet. Dr. WALLERIUS, die beroemde *Zweedfche* fcheikundige, fchreef in 't jaar 1748. den 6. Sept. O. S. aan den Heer KLEIN, Geheimfchryver der stad *Dantzic*, dat hy meer dan eens de Zwaluwen op het riet zig had zien verzamelen, tot dat zy allen in 't water wegzonken, na dat zy, als ware het, een kwartier lang een doodlied gezongen hadden. Ook getuigt hy dat hy ene Zwaluw gezien heeft die in den winter met een net uit een pool gehaald was, zynde, gelyk dit in de noorder landen gewoonlyk is, onder het ys gezonken, welke in ene warme kamer gebragt zynde by zig kwam, begon te vliegen, dog kort daarna stierf.

De Heer KLEIN vervoegde zig aan sommige algemene Pagters in de landen des Konings van *Pruiffen*, in wier landftrekken vele wateren waren, welker visfchery een deel uitmaakte van hunne inkomsten, en die het voordeligt in den winter is onder het ys, gefchiedende met netten die meer dan twee of driehonderd vademen zig uutfrekken, zo dat zy dikwyls met werktuigen van wegens hunne zwaarte moeten worden opgehaald. Nu alle de volgende per-
Io-

Zy maken hare nesten in de huizen en onder de daken aan de buitenzyden. Ook vond ik deze nesten op bergen en klippen, welker bovenste wat buiten het onderste uitsak. Buiten dat nestelden zy onder de hoeken van loodregte klippen. En dit leert ons waar de Zwaluwen voor dat de *Europeers* huizen hier te lande gebouwd hadden genesteld hebben; want dit konden zy onmogelyk in of tegen de hutten der *Wilden* doen. Een zeer

sonen ondervraagd zynde hebben voor de wethouderfchap onder ede het volgende betuigd. I. De Moeder der Gravin van *Lebndorf* zeide, dat zy enen klomp van Zwaluwen gezien had, ghaald uit het *Friſch Haff*, een Meer dat by *Pillau* gemeenfchap heeft met de *Ooftzee*, welken, in een matiglyk warm vertrek gebragt zynde levendig wierden en begonnen te vliegen. II. De Graaf van *Schieben* gaf een bezegeld getuigfchrift, beheizende, dat des winters in het Meer, behorende aan zyn Landgoed van *Geräuden*, viſſchende, hy verſcheiden Zwaluwen in het net kreeg, waarvan hy 'er ene opnam, ze in een warm vertrek bragt, alwaar zy, een half uur gelegen hebbende, zig begon te bewegen, en een half uur daarna herom te vliegen. III. De Amptman *Witkowski* betuigde, dat in het jaar 1740. drie Zwaluwen in een net opgehaald wierden in het grote Meer te *Didlacken*. In het jaar 1741. kreeg hy twee Zwaluwen uit een ander deel van het Meer en bragt ze naar huis, dewyl zy in zyn byzyn gevangen waren. Na den tyd van een uur wierden zy allen in ene warme kamer levendig, vlogen, en ſtierven drie uren daarna. IV. De Amptman *Bonke* zeide, dat hy, het Landgoed *Kleskow* in pagt hebbende, negen Zwaluwen in een net van onder het ys had zien ophalen, die hy allen in ene warme kamer bragt, waar hy duidelyk zag hoe zy allengskens bykwamen, dog zy ſtierven allen kort daarna. Ene andere reis kreeg zyn volk weder enige Zwaluwen in een net, dog hy deed ze weder in 't water ſmyten. V. *Andries Ruita*, een Viſſcher te *Oletsko*, getuigde in 't jaar 1747. dat tweentwintig jaar geleden hy in een net twee Zwaluwen optrok van onder het ys van daan, die in ene warme kamer bykwamen. VI. *Jakob Kosiulo*, ook een Viſſcher te *Stradauen*, betuigde dat in 't jaar 1736. hy in een net van onder het ys op het Meer te *Ratzki* ene dood ſchynende Zwaluw optrok, die binnen een half uur in een warm vertrek bykwam, dog een kwartier uren daarna zwak wierd en kort daarop overleed. VII. Ik kan my zelven onder de ooggetuigen rekenen van deze vreemde ſtelling in de *Natuurlyke Hiſtorie*. In het jaar 1735. in den winter, zag ik, een kleine jonge zynde, verſcheiden Zwaluwen door enen Viſſcher uit de *Weiffel* in myn vaders huis brengen, waarvan 'er twee in een warme kamer zynde gebragt bykwamen, en aan 't vliegen gingen. Ik zag dat ze verſcheiden malen op den kachel gingen zitten, en het heugt my dat zy den zelven morgen nog ſtierven, en dat ik ze dood in myne handen had.

In het jaar 1754. na den dood van mynen Oom *Godfried Wolf*, Kapitein in het Regiment *Poolſche Gardes* te voet, een van wiens erfgenenamen ik zelf was, beſtierde ik ten behoeven myner medeërfgenenamen verſcheiden landgoederen, geheten de *Starofky* van *Dirſchbau* in *Poolſch Pruiffen*, die myn overleden Oom van den Koning had gepagt. In Jannari beval ik onder het ys van het Meer van *Lybsbau* te viſſchen, en in myne tegenwoordigheid wierden 'er

zeer geloofwaardige vrouw, zo wel als hare kinderen, verhaalden my het volgende geval, verzekérende ooggeruigen daarvan geweest te zyn. Een paar Zwaluwen maakten haar nest in den stal dezer vrouw; het wyfje lag eitjes en ging aan 't broeden. Enige dagen daarna zag men het wyfje steeds op de eyeren zitten, maar het mannetje rondom het nest vliegen, somtyds op enen spyker zig zertende, en een droevig geluid maken-

verscheiden Zwaluwen opgehaald, welken de Visscher weer in 't water smeet, uitgenomen ene, die ik zelf in huis bragt, het welk vyf mylen van daar lag, waar zy bykwam, dog kort daaraan overleed. Dit zyn daden bevestigd door lieden van den hoogsten rang, waarvan sommigen openbare ampten bekleedden, of door anderen, die, tchoon van minder aanzien, dezelve met eden bevestigd hebben. Het is onmogelyk te onderstellen, dat alle deze lieden zonder onderscheid belang gehad zouden hebben van ene onwaarheid als ene gebeurde zaak optegeven. Het is dan zeer waarschynlyk, of liever het is onbetwiffbaar waar, dat in de noordelyke landen de Zwaluwen gedurende den winter zig in het water verbergen, en daar in enen staat van gevoelloosheid blyven tot dat de warmte in de lente ze weder levendig maakt. Derhalven, dunkt my, moest de stelling dus worden voorgesteld, "de Zwaluwen in *Spanje*, *Italië*, *Frankryk*, en mistchien sommigen in *Engeland*, verhuizen naar re gematigde gewesten, begeven zig in spleten en holen in de bergen en klippen, en blyven daar in enen staat van ongevoeligheid. In de kouder landen verbergen zy zig in 't water, en blyven daar den winter over zonder gevoel onder het ys." Dog daar zyn enige tegenwerpingen tegen dit laatste gevoelen, die wy moeten oplossen. Men zegt, hoe komt het dat de vischen en andere viervoetige waterdieren de Zwaluwen onder het water niet opvreten? Het antwoord is gered. De Zwaluwen kiezen alleen tot haar winterverblyf zulke plaatsen die dicht by 't riet zyn, zo dat zy tuschen het zelve in nederzinkende bevryd zyn voor de gulzigheid harer vyanden. Anderen werpen tegen; waarom haalt men gene Zwaluwen uit waters daarmen gedurig met netten in vlicht? Ik denk, dat het zo even gegeven antwoord ook op deze vraag past. De Visschers dragen zorg met hunne netten die plaatsen te vermyden waar veel riet staat, uit vrees van in het zelve vastteraken en de netten te scheuren; en dus is de legging der Zwaluwen onder 't water oorzaak dat zy zelden in haar winterverblyf gestoord worden. Wat deze mening nog verder bevestigt is, dat men noit in *Pruißen* Zwaluwen uit het water gehaald heeft als in dat gedeelte van het net dat langs het riet ging, en somtyds zaten de Zwaluwen met hare poten vast aan het riet wanneer zy met het net wierden opgetrokken. En wat de zwaarigheid aangaat hoe zy zo lang onder water kunnen zyn zonder te verrotten, selynt het my toe, dat 'er een wezenlyk onderscheid is tuschen dieren die in 't water vermoord zyn en zulken die daar gevoelloos in leggen. Daar zyn voorbeelden van dingen die lang onder water zyn geweest; waarby men de scherpe koude dier landen voegen kan, die de verrotting belet. Wie zou gedagt hebben dat men slakken en polypes in stukken snyden kon, en dat zy de afgededen stukken van hun lichaam wederom konden voortbrengen, indien dit niet ene daad was? Men behoort de Natuurly-

kende, waaruit zyne ongerufftheid bleek, en by een nader onderzoek vond men het wyfje dood op het neft en finceet het weg. Toen ging het mannetje op de eyeren zitten, maar, twee uren daarop hebbende gezeeten, en dit werk voor hem te laftig vindende, vloog hy weg, en kwam des nademiddags met een ander wyfje terug, dat op de eitjes ging zitten, en naderhand de jonge Zwaluwen opbragt, tot dat zy in itaat waren voor zig zelven te zorgen. Men was het hier niet eens aangaande het verblyf der Zwaluwen in den winter. De mees- te *Zweden* dagten dat zy op den bodem der zee lagen, anderen, en dit was ook het gevoelen der *Engelfchen* en der *Franfchen* in *Ka- nada*, meenden dat zy in den herftt zuidwaards verhuisden en in de lente terug kwamen. Ook ben ik voor zeker te *Albany* onderrigt geworden, dat men ze dikwyls in diepe holen en reten in roffen- gedurende den winter flapende gevonden heeft.

De *Schoorsteenzwaluwen* worden dus geheten om dat zy hare nes- ten in de fchoorftenen maken, waarin des zomers niet gefchoot wordt; fomtyds zelfs storen zy zig niet aan den rook als de vuren niet te fterk zyn, en blyven in den fchoorsteen. Ik zag ze dit jaar niet dan laat in *Mai*, maar het volgende jaar 1750. kwamen zy den 3. *Mai* te voorfchyn, want zy komen altyd later dan de andere Zwaluwen. 'T is zonderling dat elke veder in hare ftaarten met ene ftyve, fcherpe fpits, byna als de punt van enen priem eindigt. Met deze ftaarten hegten zy zig aan de- muren der fchoorftenen vast, houden zig met de poten, en drukken den ftaart tegens de ftenen aan, die haar dan tot een fluit dient. Zy maken den gantschen dag een fchrikkelyk geweld in de fchoorftenen met op en- neder te vliegen, zo dat men fomtyds zeggen zoude dat het donderde. Maar dewyl deze Zwaluwen alleen in de fchoorftenen neftelen, zo is de vraag waar zy zig voor de aankomft der Europeers hebben opgehou- den,

lyke Hiftorie te beoeffenen als zynde ene verzameling van daden, en niet als de Hiftorie van onze gisfigen en meningen. De Natuur is op ene oneindige wys verfehiden, en de Voorzienigheid heeft den aard der dieren en hunne huishouding zeer onderfcheiden gemaakt, en alles gefchikt naar de verfehilden- de jaargetyden en luftftreken. Ik oordeelde dezen langen buitenftap nodig en te verfhonen te zyn, des te meer omdat deze grote voorftanders der Natuur- lyke Hiftorie, de Heren *COLLINSON* en *PENNANT*, beiden hebben beveerd, dat het onmogelyk was dat de Zwaluwen onder 't water zouden in 't leven blyven. Ik eerbiedige de geheugenis en de asche van den enen, en agte de vriendschap van den anderen ene eer voor my te zyn, dog ik ben verzekerd dat de waarheid altyd by hun boven hunne eigene meningen gefchat ge- worden is, en dat zy altyd gereed waren om ene zedige tegenfpraak te dul- den, wanneer zy opregtelyk wordt voorgelield, met inzicht om de waarheid te bevorderen, en met gevoelens van eerbied en dankbaarheid, gelyk ik in dit geval ben doende. F.

den, aangezien het bekend is dat de *Wilden* gene schoorftenen hebben, en hun vuur op den grond in hunne hutten leggen. Waarschynlyk is het dat zy toen hunne nesten in holle bomen maakten. De Heer *Bartram* en vele anderen waren hier van dit gevoelen. *CATESBY* heeft deze Zwaluw beschreven en afgebeeld, en de Ridder *LINNÆUS* noemt ze *Hirundo Pelasgia*.

De *Aardzwaluwen* vindt men overal in *Amerika*. Zy maken hare nesten in den grond op de steile oevers van zeeën en rivieren. (*)

MARTINS is de naam dien de *Engelschen* een soort van Zwaluwen geven, welken *CATESBY* ook afgebeeld heeft onder den naam van *Hirundo purpurea*. Zy zyn hier zo gemeen niet als de andere soorten. Ik heb op vele plaatsen gezien dat men buiten voor de muren kleine houten hokjes voor haar gemaakt had om in te nestelen, want men heeft ze gaarn by de huizen, vermits zy zodra genen havik of krai gewaar worden, of zy zerten ze na, en waarschuwen de hoenders met haar geschreuw van de nabyheid van derzelve vyanden. Ook verbergen zig de kiekens zodra zy deze Zwaluwen horen schreuwen.

Dirca palustris.

De *Zweden* en *Engelschen* noemen de *Dirca palustris* *Muizenhout*. (†) Deze plant stond den 17. April in vollen bloei. Te *Albany* noemt men ze *Lederhout*, omdat de bast zo buigzaam is als leder. De *Franschen* in *Kanada* heten ze *Loodhout*. (§) De *Wilden* die voormaals onder de *Zweden* woonden, gebruiken de schors dezer plant om manden, banden, en andere dingen van te maken. En inderdaad zy is daar zeer goed toe, ter oorzaak van hare sterkte en buigzaamheid, waarin zy den *Lindenbast* niets toegeeft. De *Engelschen*, *Hollanders*, en *Franschen* in *Noord Amerika* gebruiken dezen bast in alle die gevallen waarin wy ons in *Europa* van den *Lindenbast* bedienen. Het hout zelf is zeer taai, zo dat zonder behulp van een mes men niet ligt enen tak kan afbreken. Sommigen gebruiken de takken tot roeden om de kinderen te tuchtigen.

*Aardbe-
zien.*

DEN 20. April vond ik voor het eerst van 't jaar de *Aardbezien* in bloei. De vrugt is gemeenlyk groter dog minder aangenaam dan in *Zweden*.

Oogsten.

De jaarlyksche oogst wordt hier te lande altyd toereikende gehouden om den ingezetenen van brood te voorzien, schoon de een voordeliger uitvalt dan de ander. Een eerwaardige zeventigjarige *Zweed*, *Aoke Helm* genaamd, zeide dat gedurende zynen gehelen levenstyd hier geen eigenlyk gezegd miswas voorgevallen was, dog dat men altyd genoeg koorns gehad had. Ook eet men hier altyd zuiver brood van rog, weit, koorns

(*) *LINNÆUS* noemt ze *Hirundo riparia*. (†) *Mussträd. Mousewood.*

(§) *Bois de plomb.*

of mais, en noit van minder koorn, veel minder dat met zemelen of anderfins vermengd is. Vele oude *Zweden* en *Engelfchen* bevestigden dit zeggen, en zeiden dat het hun niet heugde dat oit de oogst zo flegt was uitgevallen dat 'er het gemeen gebrek door geleden had, veel minder dat 'er oit een hongersnood geweest was. Somtyds steeg wel de prys der granen het ene jaar hoger dan het andere, het geen door al te grote droogte, of flegt weder veroorzaakt werd, dog 'er was egter altyd koorns genoeg voor de noodwendigheden van het volk. Ook is het niet waarfchynelyk dat 'er hier te lande oit een grote hongersnood kome ten zy het Gode behagen mogt dit Land op ene byzondere wys te bezoeken. Want door ene meer dan zestigjarige ondervinding heeft men de gesteldheid van het weder grondig leren kennen. Men heeft hier gene koude nagten die het jonge graan beschadigen konnen. De regens houden zelden lang aan, en zo is het ook met de droogte. Maar vooral doen hier zeer veel de menigerlei foorten van koorn toe, die men hier teelt, en op onderscheiden tyden zait, zo dat als het een kwalyk uitvalt het ander gemeenlyk wel slaagt. De zomer is zo lang dat men van fommige foorten van graan drie oogften heeft. Nauwlyks is 'er ene maand van Mai tot November ingefloten toe waarin men niet het ene of andere graan of fommige vrugten inzamelt. Het zou zekerlyk een grote ramp wezen indien de oogst hier niet wel opnam, want men legt hier, gelyk op vele andere plaatsen, genen voorraad op, en houdt zig te vrede met voor het tegenwoordige genoeg te hebben.

De *Perskebomen* stonden nu overal in bloei; de bladen waren nog *Persike-* niet uit, en dus stonden de bloemen des te schoonder, doende hare bomen. bleek rode kleur ene voortreffelyke uitwerking, en zy zaten zo digt op een dat de takken 'er geheel van bedekt schenen. De andere vrugtbomen waren nog niet aan 't bloeyen, alleen begonnen de *Appelbloeisems* zig te vertonen.

Currants is de naam dien de *Engelfchen* (*) en *Zweden* aan enen *Cur-* fruiik geven die op natte gronden, digt by poelen waft, en nu bloei- rants. de. De bloemen zyn wit, ruiken wel, en zitten aan langwerpige trosfen. De vrugt is goed om te eten als zy ryp is. De *Stylus* is draadagtig en korter dan de *Stamina*. In 't midden is hy in vyf delen of *Stigmata* verdeeld. *GRONOVIVS* noemt deze plant *Mespilus*, en *LINNEUS* *Crataegus*.

De *Zweden* geven den naam van *Whipperwill* en de *Engelfchen* De *Cx-* dien van *Whippoowill* aan een foort van Nagtvoegel, dien men in *primul-* Noord *gus*.

(*) Dit *Currants* moet wel onderscheiden worden van het *Currants* dat men in Engeland heeft, en 't welk het *Ribes rubrum* is. F.

Noord Amerika byna den gehelen nagt over hoort schreuwen. CATESBY en EDWARDS (*) beiden hebben hem beschreven en afgebeeld. LINNÆUS houdt hem voor een soort van den *Caprimulgus Europæus*, (†) dewyl de gedaante, de kleur, en de eigenschappen deze beide vogels bezwaarlyk doen onderscheiden. Dog het geluid van den Amerikaanschen vogel doet hem van den Europeischen en van alle andere vogels onderkennen. Men vindt hem hier des winters niet, dog hy komt met de lente weder. Ik hoorde hem voor 't eerst den 22. April, en vele menschen zeiden dat dit de eerste zomer was dat zy hem hoorden. Zyn *Engelsche* en *Zweedsche* naam worden van zyn geluid ontleend; maar om juist te spreken, hy roept niet eigenlyk *Whipperiwill* of *Whip-poor-will*, dog veeleer *Whipperiwbip*, wordende de eerste en laatste lettergrepen duidelyk uitgesproken en de twee middelsten kort. De *Engelschen* veranderen dit geluid in *Whip-poor-will* om het enige betekenis te geven, als wilde het zeggen den *armen wilden man te kastyden*. Men hoort nog ziet dezen vogel noit by dag, dog na het ondergaan der zon begint hy te roepen, en houdt daarmede den nagt over aan. Na enigen tyd op ene plaats geroepen te hebben, vliegt hy naar ene andere en begint daar op nieuws. Hy komt gemeenlyk verscheiden' malen op enen nagt, en laat zig digt by de huizen horen. Ik heb dikwyls des avonds laat gezien dat hy op de huizen kwam zitten om te roepen. Hy was niet zeer schuw, want als men stil bleef liet hy zig ten eersten horen. Hy zoekt de huizen ter oorzake der Insekten, waarvan hy leeft, die des avonds digt by de huizen talryk zyn. Als hy stil zat te schreuwen, en een Insekt zag voorby vliegen, vloog hy het schieelyk na, ving het, en zettede zig weder neer. Somtyds hoort men 'er vier, vyf, of meer van, digt by malkanderen, als ware het om stryd, roepen, en een groot geweld in de bosschen maken. In de steden hoort men ze zelden, zynde zy daar of uitgerooid of verjaagd door het gedurige schieeren. Zy houden niet van op de bomen te zitten, maar zyn het meest op den grond, of in laag kreupelhout, of op de onderste palen van de tuinen. Zy vliegen altyd digt by de aarde. Des avonds houden zy met roepen aan tot dat het geheel donker is, zyn dan stil tot dat de dageraad begint te naderen, en schreuwen dan tot dat de zon opkomt. Schoon ik met voordagt 'er naar luisterde, heb ik ze noit in 't midden van den nagt gehoord, en velen anderen is het zelve gebeurd. Men zegt dat zy gene nesten maken, maar twee eyeren in het open zand

(*) *Caprimulgus minor Americanus* CATESBY Nat. Hist. of Carolina vol. 3. t. 16. EDWARDS'S Nat. Hist. of Birds t. 63.

(†) *Geitenmelker*.

zand leggen. Myn Bediende schoot eens op enen, en, schoon hy hem misfe, viel hy egter van schrik neder, lag enigen tyd als dood, dog kwam naderhand by. Hy tragte noit te byten als men hem in de hand had, dog zegt zig los te spartelen. Boven en vlak onder de ogen had hy, gelyk andere Nagtvogels, verscheiden' zwarte, lange en harde hairen. De *Europers* aten dezen vogel. *CATESBY* verhaalt dat volgens het zeggen der *Wilden* men dezen vogel noit vernomen heeft voor het leveren van enen zekeren slag, waarin de *Engelschen* een groot getal *Wilden* deden sneuvelen; en derhalven denken zy dat deze vogels, die zo rusteloos zyn en zulk een droevig geluid maken, de zielen zyn hunner gesneuvelde Voorouders.

DEN 24. April begonnen de *Karlsbomen* hunnen bloeifem te vertonen. Zy hadden reeds tamelyk grote bladeren. De *Appelbomen* begonnen ook te bloeyen, dog de *Karlsbomen* waren hun voor. Dog zy kregen ook ene groenagtige kleur van hun uitspruitend blad.

Bloeyen-
de bo-
men.

DE *Moerbeziebomen* stonden nog geheel naakt; zo dat ik met verdriet opmerkte dat deze boom een van de laatsten is die groen wordt, en een van de eersten die zyne vrugten tot rypheid brengt.

DEN 26. reisde ik des morgens naar *Penn's Neck*. De *Tulpebomen*, vooral de volwassenen, zagen 'er geheel groen uit, zynde reeds in 't blad; dus is deze boom een van de vroegsten die zyn blad krygt.

Ik zag heden voor het eerst den *Sassafrasboom* bloeyen. De bladeren waren nog niet uit. De bloemen ruiken aangenaam.

DE *Lupinus perennis* is menigvuldig in de bosschen, en waft in goede en kwade gronden. Dikwyls zag ik hem op schrale gronden en heiden tieren, waar niets anders voortkomen kon. Zyne bloemen, die gemeenlyk in Mai voor den dag komen, staan zeer frai door haren purperagtigen weerfchyn. Men zeide my dat het vee deze bloemen gaarne eet; dog het speet me dikwyls te ondervinden dat het 'er zo fel niet op was als men zeide, vooral als 'er iets anders te eten viel, en dan raakte het deze plant zelden aan, hoe malfeh en groen zy 'er ook uitzag. De paarden aten de bloemen, maar niet de stelen en bladen. Als het vee deze plant in de lente eten zal, moet de noodzakelykheid en de honger ze smakelyk maken. Men vindt hier gene zo schoon met gras bewassen' weilanden als in *Zweden*, in de bosschen moet het vee zyn voedsel zoeken. De grond is daar gemeenlyk gelyk, ten minsten zyn 'er weinig heuveltjes. De bomen staan wyd uit mal-kander, dog de grond tusschen hun is niet met groene zoden bedekt, want daar zyn maar weinig soorten van gras, en dat staat zeer yl. De grond is zeer los, ten dele door de menigte van verrotte bladeren die denzelven een groot deel van het jaar bedekken. Dus vindt het vee

De Lu-
pinus.

weinig gras in de wouden, en moet zig behelpen met al wat het krygen kan, het zy goed of kwaad. Ik zag dit voorjaar het vee de jonge scheuten van 't geboomte afbyten en opeten, want 'er waren nog gene planten opgekomen, en die staan ook zeer schaarsch hier en daar verspreid, gelyk ik reeds heb aangemerkt. Dus kan men ligt begrypen dat de honger het vee dwingen kan om planten te eten die het niet zoude aanraken als het beter voedsel kon vinden. Egter denk ik dat het der moeite waard zyn zoude deze plant ter verbetering van magere gronden te gebruiken, en dat het niet onmogelyk zoude zyn middelen te vinden om ze het vee smakelyk te maken.

Eiken. DE *Eiken* hebben hier dezelve eigenschappen als de *Europische*. Zy behouden hunne dode bladen byna den gantfchen winter over, en krygen eerst laat anderen. Zy begonnen eerst 'er enige weinigen te vertonen.

De Hommelvogel. DE *Hommelvogel*, by de Zweden *Köningsvogel*, (*) genoemd, kwam dien dag het eerst te voorschyn.

**Een Ke-
ver.** DE Kever, by LINNÆUS *Melö. Proscarabeus*, zat op de bladeren van den witten Nieswortel. (†) en at ze. Ik zag ze in weinig minuten een gantfch blad opeten. Sommigen hadden zig zo dik gevretten dat ze kwalyk kruijen konden. Dus was deze plant, die voor andere dieren volstrekt dodelyk is, voor hun een lekker voedsel.

**Ligtge-
vende.
vliegen.** DE *Ligtgevende Vliegen* verschenen dezen avond voor het eerst van 't jaar, en vlogen tusschen 't geboomte. Het was als of 'er vuurvonken door de lugt vlogen. Elders zal ik ze breder beschryven.

DES avonds keerde ik weder naar *Rakoon*:

**Eate
koude
nagten.** DE nagt tusschen den laatsten April en den 1. Mai was zo koud, dat by 't opkomen der zon de grond zo wit was van den ryp als of het gesneuwd had. De *Zweedsche* Thermometer stond $1\frac{1}{2}$ gr. onder 't vriespunt. Wy zagen geen ys in de wateren en rivieren die enige diepte hadden, dog op zulken in de welken maar ontrent drie duimen waters was vond men ys van ontrent de dikte van een derde ener lyn. Den avond te voren was de wind zuidelyk, dog 's nagts was het stil. De Appel- en Karslebomen waren in vollen bloei. De Persekebomen hadden al byna uitgebloeid. De meeste bomen in de bosschen hadden reeds nieuwe en tedere bladen, en het grootste getal stond te bloeyen, als de meeste Eiken, de Kornoelzebomen, de Hikories, Pruimbomen, Sassafrassen en Beuken.

**Planten
bescha-
digd.** DE planten die van de vorst geleden hadden waren, I. de *Hikories*, van de welken aan de jonge bomen de bladeren bevroren waren, zo dat zy na den middag geheel zwart waren. Het meeste blad was byna over-

al.

(*) *Kungsfogel.* (†) *Veratrum album.*

al digt by poelen en in de bosſchen door de koude bedorven. II. De *Zwarte Eiken*, waarvan 'er velen waren wier blad beſchadigd was. III. De jonge *Witte Eiken* hadden ook veel aan hun blad geleden. IV. De bloeiſems der Karſſebomen waren op vele plaatſen ook beſchadigd. V. De bloemen van de *Engelſche* Walnootbomen hadden zeer veel geleden. VI. Sommige bomen van de *Rbus glabra* hadden al loof, het welk geheel bevroren was. VII. Van de *Rbus radicans* hadden de jonge redere bomen veel van de vorſt geleden, en hunne bladen waren gedeeltelyk dood gevroren. VIII. Van de *Tbalictra* of wilde Ruite waren en bloemen en bladen beſchadigd. IX. Van het *Podophyllum peitatum* was 'er van de vyf honderd pas een dat geleden had. X. Een groot deel Varen, onlangs opgekomen, was vernield. Vele andere gewaſſen waren 'er nog beſchadigd, dog ik konde ze wegens hunne kleinte niet onderkennen.

De *Bartſia coccinea* wies overvloedig in verſcheiden lage weiden. De knoppen waren reeds ſchoon karmynrood, en gaven aan de weiden een ſieraad. Men heeft nog geen ander gebruik van deze plant gemaakt, dan dat zy het oog verluſtigt.

EEN van de *Zweden* had hier enen *Engelſchen* Walnootboom (*) in zynen tuin geplant, die nu twee vadem hoog was. Hy ſtond in vollen bloei, en had reeds grote bladen; maar de zwarte Walnootbomen, die hier van zelve waſſen, hadden nog bladeren nog bloemen. Dog de vorſt van den laaſten nagt had alle de bladeren van den Europeſchen boom vernield. Dr. *Franklin* zeide my naderhand, dat 'er ſommige *Engelſche* Walnootbomen te *Philadelphia* geplant geweest waren die wel ſlaagden, dog de vorſt doodde ze allen.

Ik gaf nauwkeurig agr op de bomen die nog geen blad hadden, en dezen waren:

De zwarte Walnootboom, de Elch, de *Acer Negundo*, hier de *witte Elch* genoemd, de *Nyſſa aquatica*, de *Perrimon*, de *vitis Labrusca* of wilde Wyngaard, en de *Rbus glabra* of de *Sumach*.

De bladen der volgende bomen waren nu aan 't uitkomen; de Rode Moerbezie en Kaſtanjeboom, de Waterbeuk, en de Saffraſboom. Van de Hikories hadden ſommigen reeds grote bladeren, dog anderen hadden 'er nog geen. By de verſcheidenheden die men onder dit voort van bomen heeft, denk ik, zal ook het zelve verſchil plaats hebben.

De Virginische Karſſeboom waſt hier en daar in de bosſchen. Zyne bladen waren reeds tamelyk groot, dog zyne bloemen waren nog niet volkomen open.

(*) *Juglans regia*.

De Saffrasboom stond overal in bloei, dog zyne bladeren waren nog niet geheel en al ontwikkeld.

De *Storaxboom*. De *Liquidambar Styraciflua* of de *Storaxboom* waft in de bosschen, vooral in enen natten grond, in en by waterfroompjes. De *Engelschen* noemen hem *Sweet Gum-tree*. De bladen begonnen in het bovenste des booms uittefpuiten. Deze boom wordt zeer zwaar, en hy wykt in hoogte den grootsten sparren en eiken niet. Wanneer hy begint hoog te worden sterven de onderste takken, vallen af, en laten ten laatsten den stam gantsch glad en zonder takken, houdende de boom alleen maar ene kroon boven aan. De zaden zitten in ronde hockige huisjes, die in den herfst afvallen; en dewyl de boom zeer hoog is dryven de winden de zaden zeer ver heen.

MEN kan dit hout zeer glad maken, vermits deszelfs aderen zeer fyn zyn, dog het is niet hard, zo dat men 'er met een mes letters in kan snyden, die 'er schynen in gegraveerd te zyn. De Heer *Lewis Evans* zeide my ondervonden te hebben, dat 'er in dit Land geen beter hout is om gegoten metalen in te bearbeiten dan dit. Ik vroeg den Heer *Bartram* of hy de gom van dezen boom gevonden had, die zo beroemd is in de Genceskonst. Hy zeide my dat een zeer sterk ruikende gom altyd uit iedere snede loopt die in den boom gemaakt wordt, dog dat de hoeveelheid hier te gering was om de moeite van 't verzamelen te vergoeden. Deze ruikende gom heeft den *Engelschen* naam voortgebracht. Hoe meer men zuidwaards komt des te groter hoeveelheid van gom geeft de boom, zo dat ze daar ligt te verzamelen is. De Heer *Bartram* was van gedagte dat deze boom eigenlyk voor de luststreek van *Karolina* geschikt is, dog door verscheiden toevalen verder noordwaards, tot in *New York* toe, het welk zyne uiterste grenspalen schynt te zyn, is gebracht geworden. In de zuidelyke gewesten brengt de warmte de gom rykelyk voort, dog zo gaat het niet in 't noorden.

Reis naar **DEN 2.** Mai reisde ik naar *Salem* met inzicht om het Land te zien.
Salem. De *Saffrasboom* stond hier en daar in de bosschen en om de raste-
 Geboom- ringen. Men kon hem nu van verre door zynen bloeifsem ontdekken,
 te. die nu open zynde hem geheel geel maakte. Het blad was nog niet uit.

Weiden. Op fommige weilanden was het gras reeds tamelyk hoog; dog men moet aanmerken dat deze weiden moerassig zyn, en dat 'er geen vee dit jaar was op geweest. Deze weilanden worden tweemaal in 't jaar gemaaid, te weten in Mai en het einde van Augustus. Ik zag dezen dag enigen van deze weiden, waarop het gras reeds bekwaam was om gemaaid te worden, en vele weilanden in *Zweden* hebben in den hoityd zo goed gras niet. Deze weiden lagen in vallyen en by poelen, waar
 de

de Zon grote kragt oeffent. Het gras beftond voornamelyk uit dat foort 't welk *Carex* genoemd wordt.

DE wilde *Pruimbomen* waren nu overal in bloei. Zy waffen hier en daar in de boffchen, dog gemeenlyk dicht by moeraffen op natte gronden. Men kent ze van verre aan hunnen witten bloeifem. De vrugt is fchoon op 't oog, en wordt ryp zynde gegeten. Pruimbomen.

DE *Cornus Florida* of *Kornoeljeboom* walt in de boffchen, op de heuvels, op de vlaktens, in de dalen, in poelen en by beekjes. Dus kan ik niet zeggen welke zyn regte grond is; egter fchynt hy op enen lagen dog niet vogtigen grond het beft te flagen. Hy was nu verfierd met zyne grote witte bekleedfels waarin de bloemen zitten, die den boom van verre doen in 't oog lopen. Het is om dezen tyd een vermaak door de boffchen te reizen, zo fchoon worden zy gemaakt door den bloeifem van dezen boom. De bloemen die in de bekleedfels zyn opgefloten begonnen dezen dag open te gaan. De boom komt tot gene grote hoogte of zwaarte, dog krygt omtrent die van onzen Sorbeboom. Daar zyn drie foorten van dezen boom in de boffchen, een met grote witte bloembekleedfels, een tweede met kleine witten, en een derde met roodagrige. De Kornoeljeboom.

DE boffchen waren thans vol van vogelen. Ik zag, vooral de klein-der foorten, overal op den grond huppelen, of onder 't kreupelhout kruipen, zonder zeer fchuw te zyn, dus het den flangen zeer ligt valt ze te doden. Ik geloof dat de Ratelflang weinig meer te doen heeft dan fil te leggen, en, zonder dat zy lang behoeft te wagten, zal wel de een of de ander kleine vogel haar op 't lyf lopen en gelgenheid geven van hem zonder betovering te vangen. Gevoelste.

SALEM is ene kleine handel dryvende plaats, een ftuk wegs van de *Dellaware* afgelegen. De huizen ftaan ver van malkander, en zyn ten dele van fteen en ten dele van hout. Een beekje loopt langs de Stad en valt in de *Dellaware*. De Ingezetenen leven van den handel zo goed als zy kunnen. In de nabuurfchap van *Salem* zyn fomnige lage en moerassige weiden, en om die reden wordt het voor ene ongezonde plaats gehouden. De ondervinding heeft doen zien, dat zulken die zig hier van andere plaatfen kwamen nederzetten zeer bleek en ziekelyk wierden, fchoon zy in ene volmaakte gezondheid waren en 'er wel uitzagen op hunne aankomft. Deze ziekelyke toeftand blyft hun gemeenlyk altyd by. De fchuld hiervan geeft men aan de ftinkende uitwaaffemingen der moeraffen, die men zelfs van verre door den reuk gewaar wordt. De afgaande koortfen heerfchen hier zeer fterk tegens den herft. Twee jonge lieden, die met my naar *Amerika* waren overgekomen, gingen gezond en wel naar *Salem*, dog binnen Salem.

wei-

weinig weken vielen zy ziek, en eer de winter half om was waren zy beiden dood.

Saffraan. De *Saffraan* wordt hier veel geplant, dog zy is zoo goed en zo sterk niet als de *Engelsche* en *Fransche*. Misschien wordt zy beter als zy enige jaren, gelyk de Tabak, gelegen heeft.

Katoen plant. HET *Goffypium herbaceum*, of de Katoen die op ene plant gevonden wordt, is een gewas van maar een jaar, en velen van de Ingezetenen van *Salem* begonnen het te zaaien. Sommigen kregen de zaden uit *Karolina*, waar grote Katoenplanterijen zyn, dog anderen hadden ze uit de Katoen die ze gekoft hadden uitgeplukt en geplant. Men zeide dat men in 't eerst moete had om de zaden der hier geplante Katoen tot rypheid te krygen, want in *Karolina*, van waar men ze gekregen had, zyn de zomers veel langduriger en warmer. Dog naderhand hebben de zaden zig meer naar de lugdtreek gewend, en komen vroeger aan en tot rypheid.

Rakoon. DES avonds keerde ik naar *Rakoon* te rug.

De Crabtree. CRABTREE is de naam van een soort van wilde Appelbomen, die in de bosschen groeyen, maar vooral op kleine heuveltjes by de rivieren. (*) In *New Jersey* is de boom enigfins raar, dog in *Pensylvanie* is hy overvloedig. Sommigen hadden enen enkelden van deze bomen dicht by hunne Landhoeven geplant, om den aangename reuk van zyne bloeifems. Hy had den 4. Mai sedert een dag of twee begonnen te bloeyen. De bloemen zyn juist gelyk aan die van den gemenen Appelboom, uitgenomen dat die van den *Crabtree* wat roder kleur hebben, schoon op sommige Appelbomen de bloemen al zo rood zyn. Dog de reuk onderscheidt ze volkomen, want deze wilde bomen ruiken zeer aangenaam. De Appelen van deze bomen zyn klein en zuur; egter zeide men dat zy eetbaar waren. Zy blyven den gantschen winter over onder den boom leggen, krygen dan ene gele kleur, en bederven zelden eer dan in de lente.

Aanmerking. Ik kan niet voorby hier ene aanmerking te maken. De *Crabtrees* begonnen eerst den 3. of 4. Mai hunne bloemen te tonen, daar integendeel de gemene Appelbomen, die uit *Europa* overgebragt waren, al hunnen bloeifem kwyt waren. Zo begonnen ook de wilde Karffebomen eerst den 12. Mai te bloeyen, en de tammen bloeiden reeds den 24. April. De zwarte Walnoten uit dit Land oorspronglyk hadden nog bladen nog bloemen, schoon de *Europischen* reeds grote bladen en bloemen droegen. Hieruit blykt dat bomen uit *Europa* overgebragt, schoon

(*) *Malus Sylvestris, floribus odoratis.* GRONOV. Fl. Virg. p. 55. *Pyrus coronaria.* LUNN. Sp. Pl. p. 480.

fchoon van den zelve aard als de wilde *Amerikaanfchen*, veel vroeger bloeyen dan de anderen. Ik kan de reden hiervan niet zeggen, of het moet zyn dat de *Europifche* bomen aan 't bloeyen gaan zodra zy dien trap van warmte krygen daar zy in hun vaderland aan zyn gewend. Zy weten niet, zou men zeggen, dat hier na zulk ene warmte een of meer koude nagten staan te wagten, die hunne bloeifems vernielen kunnen, want in de koude landen komen zelden na zo hete dagen zo koude nagten die den bloeifem kunnen befchadigen. (*) Integendeel fchynt de wilde bomen van dit Land geleerd te hebben zig op die vroege warmte niet te verlaten, maar te wagten naar ene fterker hitte, wanneer zy voor gene vorst meer te vrezen hebben. Hierom gebeurt het dikwyls dat de bloeifem van de *Europifche* bomen dood vriefft, daar de inlandfchen niets lyden. Wy erkennen hier de wyshcid van den Schepper.

VROEG in den morgen van den 5. Mai ging ik naar *Rapaapo*, een groot dorp beftaande uit zeer verftroid leggende landhoeven. Daar woonden voltrekt niets dan *Zweden*, zo dat de Ingezetenen de *Zweedfche* taal behouden hebben met maar enige *Engelfche* woorden vermengd. Myn oogmerk was gedeeltelyk den oord te bezichtigen, kruiden en andere merkwaardige dingen te zoeken, en deels om de plaatfen te vinden waar de Witte Ceder, of *Cuprefus thyoides* groeit.

De *Maibloemen*, zo als de *Zweden* ze noemen, waren overal menigvuldig in de bofchen, vooral op droge of ten minften niet zeer natte plaatfen. De *Zweden* geven haar dien naam om dat ze in Mai in vollen luifter staan. Sommige *Zweden* en de *Hollanders* heten ze *Pinxterbloemen*, om dat zy wezenlyk om Pinxteren bloeyen. De *Engelfchen* noemen ze *Wild Honeyfuckles*, en op enigen afstand hebben zy wel wat gelykenis naar de Kamperfoelie. (†) De bloemen waren nu open, en gaven een nieuw fieraad aan de bofchen, zynde weinig minder fchoon dan de bloemen van de Kamperfoelie en het *Hedysafum*. Zy zitten rondom 't bovenfte van den fteel, en zyn of van ene donker rode of van ene levendig rode kleur, dog als zy enigen tyd gefaan hebben worden zy van de zon gebleekt en allengskens wit. Ik weet niet hoe *COLDEN* ze geel kan noemen. (§) Zy wafflen niet altyd even hoog. Sommigen waren zo groot als een volwaffen man, en groter zelfs, anderen waren laag, en fommigen kwamen niet boven drie of vier

(*) Dit kan zo zyn in de noordelyker landen van *Europa* dan de *Nederlanden*, dog daar gebeurt het dikwyls dat de vorft den bloeifem verniet.

(†) LINNÆUS noemt ze *Azalea nudiflora*.

(§) *Azalea erecta, foliis ovatis, integris, alternis, flore luteo, pilofa, præcoci*. COLD. Ebor. 25.

vier duimen van den grond, egter waren ze allen vol van bloemen. Men heeft nog geen gebruik van deze plant weten te maken, alleen zet men de bloemen in potten tot sieraad. Zy hebben enigen geur, dien ik egter niet lieflyk vinden kan. Dog de fraiheid der kleur maakt ze ene plaats in den bloemtuint waardig.

Rogge. Ik zag dien dag voor het eerst van het jaar enige airen van *Rogge*. In *Zweden* begint zy omtrent den 18. Mai O. S. hare airen te vertonen. Dog in *Nieuw Zweden* zeide men dat men ze reeds in April pleegt te zien, zelfs al komt de lente laat. Deze lente wierd overal voor ene van de laatst komenden gehouden.

Bullyrog. MANTESKOR is de naam dien de *Zweden* aan een soort van Kikkers geven. De *Engelschen* noemen ze *Bullfrogs*, (*) of *Bulkickers*. Ik had dien dag voor de eerste maal gelegenheid ze te horen en te zien. Ik hoorde onverwagt onder 't ryden een gebulk, zo dat ik niet anders meende of 'er was een stier in 't kreupelhout, dewyl ik aan dezen Kikker niet dagt. Ik begon bevreesd te worden dat misschien een boosaardige stier digt by my wezen mogt, schoon ik hem niet zag. Ik bleef ook in die gedagte tot dat ik een uur of twee later met enige *Zweden* over dit soort van Kikkers in gesprek kwam, en toen begreep ik dat het 'er een geweest moest zyn dien ik onder weg zo had horen bulken, want men zeide ny dat 'er ene menigte van hier in 't water waren. Ik ving 'er vervolgens enigen. Hy is ontwyffelbaar de grootste van alle de Kikkers hier te lande. Men zeide dat zy tegens den herfst, wanneer het begon koud te worden, zig in de modder begraven, waar zy slapende den winter overblyven. Maar zo schielyk het begint warm te worden komen zy weder te voorschyn en beginnen hunne stemmen te laten horen. Als het ene vroege lente is verneemt men ze reeds op het einde van Maart O. S. Zy onthouden zig voornamelyk in stilstaande poelen. Daar vindt men ze in tamelyke menigte, dog niet veel in lopend water. Als 'er velen by een zyn maken zy een verschrikelyk geraas wanneer zy allen te gelyk aan 't schreuwen gaan. Hun geluid is volkomen dat van enen stier die een weinig heesch is. Men heeft somtyds werk van malkander te verstaan als zy regt aan 't schreuwen zyn. Zy bulken allen te gelyk, houden dan een weinig op, en beginnen weer op nieuw. Men zoude zeggen dat zy enen Kapitein hadden, zo dat als die begint zy allen hunne kelen opzetten, en als hy ophoudt zy allen stil zyn. Als de Kapitein het teken geeft van te zwygen hoort men hem een geluid geven als dat van *poep*. By dag
gaan

(§) LINNÆUS noemt dezen Kikker *Rana boans*. *Syst. Nat.* T. 1. p. 358. *CATESBY Nat. Hist. of Carol. Vol.* 2. p. 72. heeft hem afgebeeld en beschreven onder den naam van *Rana maxima Americana aquatica*.

gaan zy zelden zo vreeslyk aan als het geen donker weder is, dog des nagts laten zy zig vooral horen. Des avonds, als het stil is, kan men ze wel anderhalve Eng. myl ver vernemen. Zy zitten als zy schreuwen aan de kanten van het water onder het hout, en steken de koppen boven. Dus kan men, als men zagties gaat, ze zeer naby komen, voor dat ze voortgaan. Zodra zy onder water zyn agten zy zig in veiligheid, al is het water nog zo klaar.

SOMWYLEN zitten zy een eind wegs van 't water af, dog vernemen zo dra geen onraad of zy spoeden zig naar den poel. Zy kunnen sterk springen, en doen in elken sprong somtyds meer dan twee vadem wegs af. Ik hoorde de oude *Zweden* ene grappige historie vertellen, die gebeurd was toen de *Zweden* en de *Wilden* nog by malkander woonden. Het is bekend dat die menschen zeer sterk lopen kunnen. Ik heb ze by den Gouverneur *Johnson* de beste paarden in vollen loop niet alleen zien byhouden maar zelfs voorby snellen. Om nu te tonen wat treffelyke springers deze vorfchen zyn, hadden enige *Zweden* met enen jongen *Amerikaan* gewed dat hy den Kikker niet zoude inhalen, mits die twee sprongen vooruit ware. Men bragt dan enen *Bullfrog*, die in een naburig water gevangen was, zette hem op den grond, en brandde hem op den rug; het vuur en de *Amerikaan*, die de Vorfch zocht in te halen, deden het dier zyne sprongen sterk verdubbelen. De *Amerikaan* begon op den gestelden tyd te lopen, dog het geuid dat hy daar door maakte deed den Kikker zig des te meer haasten, zo dat hy 't water bereikte eer hem de *Amerikaan* kon bykomen.

SOMMIGE jaren zyn zy talryker dan anderen. Men wist niet te zeggen of de slangen oit dit foort van Kikvorfchen eten, gelyk zy alle de kleindere foorten doen. Zy verslinden jonge ganzen en endvogels, en halen ook wel kiekens weg, die te dicht by 't water komen. Ik heb niet gemerkt dat zy byten als men ze in de hand houdt, schoon zy kleine tandjes hebben; als men ze slaat schreyen zy gelyk kleine kinderen. Men verhaalde my dat sommige lieden de agterbouten dezer Kikkers eten, en dat dit ene smakelyke spys is.

DE *Witte Jeneverboom*, gelyk hem de *Zweden* noemen, wafst in de poelen hier en in andere gewesten van *Amerika*. Zyn stam ziet 'er uit als die van onze zware Jeneverbomen, dog de bladen zyn anders. De *Engelschen* noemen hem den *Witten Ceder*, om dat de planken die 'er van komen naar die van den Ceder gelyken. Dog de boom hoort eigenlyk tot het foort der Cypressen, (*) zo dat nog de *Zweedfche* nog de *Engelsche* naam de regte is. Hy groeit altyd in natte gron-

C 2

(*) *Cypressus thyoides*. Linn. Sp. Pl. p. 1422. *Cypressus Americana*, fructu minimo. MILLER's Gard. Diction.

gronden, dus is het moeilyk by hem te komen, zynde de grond tus-
schen de kleine heuveltjes gemeenlyk onder water. De boom waft zo
wel op die heuveltjes als in het water. Zy staan digt by malkander,
worden hoog en hebben regte stammen. Dog men heeft hun getal
sterk verminderd. Daar men ze laat groeyen worden zy als de grootfte-
dennen; zy bewaren hun groen in den winter. De zwaarften hebben
gene takken om laag. De poelen waarin zy wassen heten by de *En-
gelschen Ceder Swamps*. Dezen zyn talryk in *New Jersey*, en in som-
mige gedeeltens van *Pensylvanie* en *New York*. De noordelykste
plaats daar men hem tot nog toe gevonden heeft is by *Gosben* in *New
York*, 41. gr. 25. min. N. gelyk ik van Dr. *Golden* gehoord heb.
Meer noordwaards waft hy niet in 't wild. Hy is een van die bomen
die 't meest der verrottinge wederstaan, en hy blyft langer goed boven
dan onder de aarde. Om deze reden gebruikt men hem tot verschei-
den' eindens, als tot heiningen en palen, dog daartoe is egter de Rode
Ceder beter. Voor Kanoos is hy goed. De jonge bomen worden
gebruikt tot hoepels om tonnen en vaten, de zwaren tot timmerhout.
Ook bouwt men 'er huizen van, die langer duren dan die van *Ameri-
kaansch* Eikenhout getimmerd zyn. Vele huizen te *Rapaapo* waren
van dit hout; dog het best dat 'er van gemaakt wordt zyn berden voor-
de daken, die men voor de besten van allen houdt, om dat zy 't duur-
zaamst zyn, uitgenomen alleen die uit het Rode Cederhout, en om
dat zy zeer ligt zyn, zo dat 'er gene zware sparren gevorderd worden
om het dak te schragen. Om deze reden behoeven de muren ook niet
zwaar te wezen. By brand is 'er ook geen groot gevaar van het val-
len dezer berden te vrezin, dewyl zy zo ligt zyn; ook zuiger zy het
water in, zynde zy zeer sponsagtig, zo dat de daken in zulk een ge-
val ligt kunnen nat gemaakt worden; egter belet hunne vertigheit dat
het water ze zoude bederven. Als zy in brand staan, en de wind de
brokken voortjaagt, vallen zy byna als dove kolen neder, en versprei-
den den brand niet ligt verder. Ook kan men des noods zulke da-
ken gemakkelyk doorhouwen. Om deze hoedanigheden houdt men
veel van dit hout voor de daken, als men het krygen kan. Dit maakt
dat alle de kerken en de huizen der best gestelde borgers daken van
berden hebben. In *New York* waft wel dit hout niet, dog men laat
het veel van andere plaatfen komen. Velen van deze berden worden ten
dien einde jaarlyks van *Eggbarbour* en andere plaatfen van *New Jersey*
naar de Stad *New York* uitgevoerd, van waar zy het gantsche gewest
over worden gezonden. Ook worden 'er velen naar de *West Indien*
gebragt. Dus arbeidt men hier met alle magt om niet alleen deze bo-
men te verminderen, maar zelfs om ze geheel uiteroeyen. Men denkt
hier, vooral omtrent het hout, maar om het tegenwoordige, en geen-
sins

fins om de nakomelingfchap. Dit is de oorzaak dat vele *Cederfwamps* geheel van grote bomen ontbloot zyn, en dat men 'er maar enige weinige kleine boompjes in vindt, en ik heb opgemerkt, door het tellen van de houtkringen, dat zy niet fchielyk groeyen, en enen langen tyd nodig hebben eer zy voor timmerhout dienen kunnen. 'T is bekend dat een boom ieder jaar een kring krygt; een flam van agtten duim in de middellyn had honderd en agt kringen aan zyn dikker eind; een ander van twee voet in 't kruis had honderd twee en veertig kringen. Dus worden 'er tagtig jaren groeyens vereifcht eer een van deze bomen, uit een zaad gefokt, bekwaam is tot timmerhout. Onder de voordelen die deze Witte Cederen berden boven anderen hebben, rekent men hunne lugtigheid; dog deze hoedanigheid zou met den tyd wel nadelig voor *Philadelpbia* en andere plaatfen kunnen worden. Ik heb de dikte der muren van verſcheiden huizen gemeten die drie verdiepingen hoog waren, behalven de kelders en de zolders, en vond ze meeft negen en enen halven of tien duimen dik; en dus is het geen wonder dat by geweldige orkanen de gevels van vele ſtenen huizen door den wind gefchud worden, vooral die wat bloot ſtaan. En dewyl deze bomen haalt zullen ontbreken, en men genoodzaakt wezen zal zwaarder ſtoffen tot het maken van daken te gebruiken, zullen die zwakke muren, die nu genoegzaam den laſt van het dak dragen kunnen, niet meer voldoen, en inſorten, of moeten onderſtut worden, of men zal genoodzaakt zyn ze geheel aftebreken. Sommigen gebruiken de ſpaanders van dit hout als thee, en verzekerden my dat deze thee veel gezonder was dan enige andere. Alle de Ingezeeren hier waren van gedagte dat het water in de *Cederfwamps* gezonder om te drinken is dan enig ander; het verwekt enen groten eelſtuſt, het welk men tragte met verſcheiden' voorbeelden te bewyzen. Men ſchryft deze eigenſchappen ten dele aan het water zelf toe, het welk door den harſt van den boom bezwangerd wordt, en ten dele aan de uitwaſſening van den boom, die zig door den reuk doen vernemen. Ook dagt men dat de geelagtige kleur van het water, dat tuſſchen de bomen in ſtaat, van den harſt der bomen komt, die uit de wortels uitypert. Ook kwamen zy allen hierin overeen, dat dit water altyd zeer koud is zelfs in 't heeſte van den zomer, het welk gedeeltelyk ſchynt te komen van de ſchaduw die de bomen maken. Ik kende verſcheiden' lieden die voornemens waren naar deze moeraſſen te gaan, om het water, ter herſtelling van hunnen eelſtuſt, te gebruiken. De Heer *Bartram* plantte enen witten Ceder in enen drogen grond, dog hy wilde daar niet ſla-gen. Hy zette de hem toen in ene moeraſſige aarde, waar hy ſcheen als te herleven en wel voort kwam, en, ſchoon hy niet meer dan eens mans hoogte bereikte, was hy vol van zaadhuisjes. Ene zaak is nog ten opzigte van dezen boom merkwaardig. De Heer *Bartram* had twee

jaren in de lente zyne takken afgesneden en ze in de natte aarde gestoken, waar zy wortelen geschoten hadden en voortgekomen waren. Ik heb dit met myne ogen gezien.

Rode Jeneverboom.

De *Rode Jeneverboom* der *Zweden*, dog by de *Engelschen* en *Franschen* *Rode Ceder* geheten, is een boom daar ik al dikwyls van gewaagd heb. De *Zweedische* naam is de eigenlykste, aangezien de boom tot het geslacht der Jeneverbomen behoort. (*) Als hy eerst begint te wassen gelykt hy veel naar den *Zweedischen* Jeneverboom, (†) dog naderhand krygt hy geheel andere bladen. De bes gelykt volmaaktelyk die van den *Zweedischen* Jeneverboom, ten opzigte van hare kleur en gedaante, dog zy zyn zo dik niet, schoon zy zeer hoog worden. Te *Rakoon* stonden deze bomen verspreid en waren niet zeer zwaar. Dog op andere plaatsen heb ik ze op bossen by malkander zien staan. Zy beminnen den zelve grond als de *Zweedische* Jeneverbomen; vooral vindt men ze op de schuifchters by de rivieren, in ene drooge en veeltyds schrale aarde. Ik heb ze overvloedig, zo zwaar als de grootste dennen, op droge en magere heiden zien groeyen. Naar den kant van *Kanada* of in de noordelyker delen, waar ik ze ontmoet heb, zoeken zy de steile kanten der bergen, en wassen daar onder de gemene Jeneverbomen. De noordelykste plaats waar ik ze in 't wild gevonden heb is in *Kanada*, agttien *Fransche* mylen ten zuiden van het Fort *Saint Jean*, omtrent 44 gr. 30. min. N. Ook heb ik dezen boom zeer wel zien voortkomen op het Eiland van *Magdalena*; (§) behorende aan den Gouverneur van *Montreal*, den Baron *De Longueil*. Dog hy was uit meer zuidelyke oorden derwaards overgebracht. Dit hout is ontwyffelbaar het duurzaamste dat dit Land oplevert. Om die reden gebruikt men het in alle gevallen waarin men voor het rotten van het hout te vrezzen heeft, vooral voor palen, die in den grond moeten geslagen worden. Sommigen zeggen dat als een yzer nevens enen paal van dit hout in den grond gestoken wordt, het yzer al zo schielijk door den roest vergaan zal als de paal verrotten. Op vele plaatsen worden de heiningen, zo wel de palen als de balken, van dit hout gemaakt. Ook maakt men 'er de beste kanoos van, die langst duren en ligt zyn. Te *New York* heb ik tamelyk zware Jagten gezien die van dit hout gebouwd waren. Dog vele Jagten die van *New York* de rivier *Hudson* op naar *Albany* gaan zyn op ene andere wys gebouwd, gelyk ik voorheen al aangetekend heb. Te *Philadelphia* kan men van dit hout gene vaartuigen maken, omdat het daar te schaarsch 'en niet zwaar genoeg is. Om de zelve reden gebruikt

(*) *Juniperus Virginiana*. LINN. Sp. Pl. p. 114.

(†) *Juniperus communis*. LINN. Sp. Pl. p. 1470.

(§) Een Eiland in de Rivier *St. Laurence*, by *Montreal* in *Kanada*.

bruikt men daar den *Roden Ceder* ook niet om de huizen te dekken, dog daar dit hout gemeender is maakt men 'er zeer goede dakken van. Het merg van dezen boom is van een schoon rood, en al wat 'er van gemaakt wordt is zeer frai en geeft enen lieflyken en gezonden reuk. Dog de kleur verbleekt allengskens; was dit zo niet zo zoude 'er geen schoonder hout voor schrynerwerk wezen. Ik zag ene zaal ten huize van den Heer *Norris*, een van de *Pensylvanische* Parlementsleden, zynde een *Quaker*, sedert vele jaren met dit hout beschooten. Die Heer verzekerde my dat de Ceder in 't begin 'er zeer frai had uitgezien, dog toen ik 'er was was de kleur geheel verbleekt, zo dat het zeer lelyk stond. Byzonderlyk had de zon by de vensters de kleur geheel doen verschieten, zo dat men *Mabogany* in de plaats had moeten nemen. Evenwel wierd my verzekerd dat het hout zyne kleur bewaart als 'er een dun vernis wordt opgelegd wanneer het nog nieuw, en maar kort van te voren geschaafd is, en men zorg draagt dat het naderhand niet gestoten of gewreven worde. Ten minsten doet het vernis de kleur langer stand houden dan anders. Om den aangenamen reuk die het hout heeft, leggen sommigen de splinters en de krullen 'er van tuschen het wollen goed, om het voor de motten te bewaren. Om die zelve reden maakt men 'er ook *bureaux* en ander werk van. Dog deze reuk gaat 'er van af, en dan dient het hout niet langer om het ongedierte te weren. Somtyds wordt het naar *Engeland* voor timmerhout gezonden, en wel betaald. Op de landgoederen der aanzienlykste lieden van *Philadelphia* vindt men gemeenlyk ene laan van deze bomen, die van den groten weg naar het huis gaat. De onderste takken houwt men af, en laat alleen de kroon over. In den winter, als de meeste andere bomen hun blad kwyt zyn, staan dezen zeer schoon. Deze boom groeit ook zeer langzaam, want een stam van dertien duimen in 't kruis had honderd en agtentagtig kringen, een ander van agttien duimen had 'er ten minsten tweehonderd en vyftig, want velen van die kringen waren zo syn dat men ze niet tellen konde. Deze boom wordt even als de gemene Jeneverboom voortgeplant, te weten door middel van de vogels, die de bessen opeten en de zaden geheel onbeschadigd kwyt raken. Ter aanmoediging van het aantelen van dezen nuttigen boom heeft men in 't jaar 1749. in enen *Pensylvanischen Almanak* ene beschryving van de wys waarop dit het best geschieden kan, door den Heer *Bartram* opge- maakt, ingelafcht.

Des avonds keerde ik naar *Rakoon* te rug.

Rakoon.

De *Moerbezieboom* begon omstreeks den 6. Mai te bloeyen, dog zyn blad was nog klein. Men onderscheidde deze bomen in mannelijken en vrouwelijken, en hield die welken noit vrugt droegen voor mannelijke en de anderen voor vrouwelike bomen.

De:

*Smilax
laurifolia.*

De *Smilax laurifolia* was menigvuldig in de poelen hieromstreeks. Hare bladeren waren nu aan 't uitkomen, want zy laat die alle winters vallen. Zy klimt op langs de bomen en heesters, en loopt van den enen boom naar den anderen, zo dat zy de doorgangen sluit tusschen het geboomte, en het zeer moeilyk maakt door de bosfchen en moerassen daar zy veel wafst doortekomen. De steel is van onderen vol lange stekels, al zo sterk als die van den rozeboom, welken aan de klederen blyven haken en ze doen scheuren. Deze lastige plant kan een mensch, dat naar kruiden zoekt of anders door het hout gaat, zeer in verlegenheid en in gevaar brengen, want behalven de schade die zy aan de klederen toebrengt, die 'er geheel door bedorven worden, zo maakt zy de bosfchen zo donker en ondoorkomelyk, dat men dikwyls op handen en voeten door de kleine openingen die zy hier en daar laat moet doorkruipen, en in dat geval kan men niet voorzigtig genoeg zyn om niet door ene slang, waarvan hier te lande ene grote menigte is, in 't aangezigt gebeten te worden. De steel dezer plant heeft de zelve kleur als de jonge rozebomen. Hy is geheel groen en glad tusschen de doornen in, zo dat een onkundige de plant in den winter, wanneer zy zonder bladeren is, voor een soort van doorn nemen zoude.

Rupsen.

De bomen waren den 8. Mai vol van *Rupsen*; waarvan een soort byzonderlyk opmerking verdient. Dezen maakten grote witagtige webben tusschen de takken, zo dat men ze zelfs op enigen afstand kon zien. In elk van deze webben waren duizenden van *Rupsen*, die naderhand zig daaruit over de Appelbomen verspreidden. Zy vraten de bladeren op, en lieten 'er dikwyls niet een aan enen gehelen tak. Men verhaalde my, dat zy enige jaren geleden zo veel schade gedaan hadden, dat de Appel- en Perebomen nauwlyks enige vrugt voortbragten, en dar zelfs vele bomen stierven. Om de *Rupsen* te vernielen staken zy een bos stroo op enen stok gestoken in brand en hielden die onder de webben of nesten, waardoor een deel verbrandde en de overigen op de aarde vallen moesten. Egter kropen zeer velen van die *Rupsen* wederom in den boom, het welk men zoude hebben kunnen voorkomen als men ze dood getrapt had. Ik riep de hoenders naar zulke plaatsen waar velen van dit ongedierte kropen, dog zy wilden ze niet eten. Ook hielden 'er de wilde vogels niet van, want de bomen waren vol webben, schoon ene grote menigte vogeltjes in de tuinen en boomgaarden nestelden.

De nagten bleven tot na het midden van Mai zeer donker. Een uur van zonsondergang was het onmogelyk een boek te lezen, hoe groot ook de druk mogt zyn. Om tien uren was het zo duister als in *Zweden* in de donkerste dog starreligte nagten van den herfst. Ook kwam het my voor, dat schoon de nagten helder waren, de starren

ren egter ZO veel ligts niet gaven als by ons. En daar thans de meeste nagten de lugt geheel betrokken was, konde ik ze vergelyken by de regenagtige winternagten van *Zweden*. Dus was het in dit jaargety zeer bezwaarlyk van des nagts te reizen, daar menschen nog paarden den weg vinden konden. De nagten kwamen my, die aan de heldere *Zweedfche* zomernagten gewend was, hier zeer onaangenaam voor. Wy denken dikwyls, niet beter wetende, dat *Zweden* een niet zo goed land is als anderen. Zo andere gewesten hunne voordelen hebben, heeft *Zweden* ook de zynen. En alles wel gewogen zynde, zo blyft *Zweden* altyd een zo goed land als enig ander.

Ik wil hier kortelyk aanmerken waarin ik *Zweden* den voorrang boven *Noord Amerika* geven, en waarom ik, gelyk *Ulyffes* zyn *Itaka*, het oude *Zweden* boven het *Nieuwe* stellen zoude.

De nagten zyn hier den gehelen zomer over zeer donker, en des winters zyn zy ruim zo duifter, zo niet duifterder, dan de *Zweedfche* winternagten, want men ziet hier geen Noorderligt, en de starren schynen niet zeer helder. Het is iets buitengemeens als men eens of tweemaal in een jaar het Noorderligt ziet. Des winters legt 'er geen sneeuw dan maar enige dagen, zo dat zy weinig toebrengt om de nagten optehelderen, en het reizen gemakkelyk te maken. En egter is de koude dikwyls al zo scherp als in *Zweden*. De smeltende sneeuw veroorzaakt veel nats. Ratelslangen, Hoornslangen, roodbuikige, groene en andere Slangen, tegens welker beet dikwyls geen middel is, zyn hier talryk. Voeg daar de Woudluizen by, die in de bosschen veeltyds zo menigvuldig zyn dat men 'er niet door gaan kan, zonder vol van dat ongedierte te raken, en dat men niet durft te gaan zitten, hoe aangenaam anders de oord zy. Hoe lastig zy voor menschen en beesten zyn heb ik in de Verhandelingen der *Kon. Zweedfche Maatschappy* beschreven. Het weder is zo onbestendig, dat als men den enen dag de hette nauwlyks verduren kan, men den anderen over de koude klaagt. Zelfs verandert het weder dikwyls verscheiden malen op enen dag. Dit maakt zeer vele zieken. De hette is hier des zomers schrikkelyk, en de koude des winters somwylen doordringend. Dog voor de koude kan men middelen gebruiken, maar tegens de zware hette is niet veel te doen. Dikwyls is het gebeurd dat de menschen op het veld van de hette dood zyn ter neder gevallen. Ook heerschen hier vele ziekten, die jaarlyks toenemen. Inzonderheid ontsnapt byna niemant aan de anderendaagfche koortfen, maar moet die, nevens nog andere kwalen, meest ieder jaar doorstaan. Erwtten kan men hier niet telen, wegens de wormen die ze opvretten. In de Rogge en op de karfsenbomen zyn ook vele wormen. De rupfen verteren dikwyls al het loof op het geboomte, zo dat het dikwyls gene vrugt draagt, en 'er veeltyds van sterft. Het gras word ook veel van

Voorde-
len van
Zweden
boven
Noord
Ameri-
ka.

't gewormte vernield. Ook doet dat ongedierte de pruimen, nog niet-half ryp, afvallen. De eikenbomen zyn ver na zo goed niet in 't gebruik als de *Europifchen*. De heiningen houden 't niet langer dan agttien jaar uit. De huizen ftaan niet lang. De weilanden zyn fleggt, en het hoi deugt niet veel. In de bofchen moet het vee op kruiden azen die het niet dan in den hoogften nood zal aanroeren. Dikwyls kan men in grote bofchen, daar de bomen ver uit malkander ftaan, nauwlyks een grasfcheutje aantreffen. Dus wordt het vee genoodzaak den gehelen winter en zelfs al ver in den zomer zig met jonge fcheuten en takken van bomen te behelpen, daar fomtyds geen blad aan zit. Dit maakt dat het vee zo weinig melk geeft, en jaarlyks in grootte meer en meer afneemt. De huizen deugen in den winter niet veel. Dikwyls ontftaan 'er stormen en orkanen, die ene menigte bomen uit den grond rukken, huizen en daken omwerpen, en vele andere fchade doen. Enigen van deze nadelen zoude men door de konft kunnen voorkomen, dog velen kunnen in 't geheel niet, of ten minften niet zonder vele moeite, verholpen worden. Zo heeft elk land zyne voordelen en zyne ongemakken. Gelukkig hy die met het zyne kan tevreden zyn!

Slegte
Land-
bouw.

De Rogge ftond meest zeer dun en flegt, het welk grotendeels van de onagtzame wys van bouwen, en van de magerheid der akkers, die zelden of nooit gemift worden, komt. Als men een stuk lands, dat enige honderden van jaren een woud geweest is, en daar ook gemeenlyk ene dikke tuinaarde legt, om te bebouwen genomen heeft, zo gaat men daarmede voort zo lang het iets dragen wil, en als het ophoudt iets voortbrengen laat men het onbebouwd leggen, en neemt een ander stuk woest land, waar op nog ene vrugtbare aarde is. Zulk ene wys van landbouw kan maar enigen tyd geoeffend worden, en zy moet voor het toekomende zeer kwade gevolgen na zig fleepen, die een ieder ligt voorzien kan. Dog enige weinigen gingen wat beter met hun landom. De *Engelfchen* hebben het in den landbouw verder dan enig ander volk gebragt. Dog de vrugtbare bovenkorft, die zy, by hunne aankomft hier te lande, op enen grond die altyd met zwaar geboomte was bedekt geweest vonden, heeft hen tot onagtzame akkerlieden gemaakt. Het is bekend dat de *Wilden* van onheuglyke tyden af dit land bewoond hebben, en dat zy byna geen land bebouwden, dog alleen van de jagt en vifchvangst leefden. 'T is waar, zy plantten Mais, fommige foorten van bonen en kawoerden; dog al het land dat een enkel huisgezin toen bepootte was nauwlyks zo veel als nu een Boer om kool en rapen voor zyn gezin te telen neemt. Dus konden zy nauwlyks ene maand van hunnen land- en tuinbouw beftaan. Gemeenlyk zyn ook de kleine dorpen der *Wilden* twee of drie *Zweedsche* mylen van malkander af gelegen.

Hier-

Hieruit kan men opmaken hoe weinig gronds zy voorheen bebouwd hebben. Al het overige lieten zy in ruft, en met geboomte overwaffen. En al namen zy na het uitputten van het ene kleine stuk lands een nieuw, zo wilde dit in vergelyking van de bystere uitgestrektheid des lands niets zeggen. Dus kon zig de vrugtbare aarde door het jaarlykch afvallen van het blad zeer sterk vermeerderen. Dit was oorzaak dat de *Europers* hier enen zo schonen en vrugtbaren grond vonden, die in vele euwen niet was uitgemergeld geworden, en de aarde tusschen 't geboomte was zo lugtig als de best bearbeide tuinaarde. Zy hadden maar de bomen om te hakken, ze op malkanderen te leggen, en enigermate het afgevallene blad wegteherken, om ten eersten het land zonder grote moeite onteploegen en te bezayen, waarop een uitmunde oogst volgde. Deze gemakkelijke wys van landbouwen heeft de *Europers* bekoord om den landbouw der *Wilden* natevolgen, namelijk van een land zo lang het zonder bemistiging enigfins vrugtbaar blyft te gebruiken, en wanneer het uitgemergeld is het woest te laten leggen, en een nieuw stuk lands te ontginen. Dit maakt hier den landbouw en de kennis van denzelven zo gering, dat men van de *Engelschen*, de *Zweden*, de *Duitschers*, of de *Hollanders* hier te lande in dit opzigt niets anders leren kan, dan ten hunnen koste uit hunne zorgeloosheid het nadeel van dezelve optemaken. In een woord, en koorlanden, en weilanden, en houtgewas, en veeteelt, alles wordt hier even onagtzaamelyk behandeld, zo dat men hier de in dit stuk der Huishouding zo beroemde *Engelschen* niet vinden zoude. Nauwlyks kunnen wy in *Zweden* en *Finland* met het hout onverstandiger handelen dan men hier doet. Men ziet maar op de tegenwoordige winst, en denkt niet om het toekomende. Het vee wordt dagelyks met werken afgemat, en neemt van wege gebrek aan voeder gedurig in grootte af. Ik heb verscheiden' kruiden op myne reizen waargenomen die de paarden en ossen boven alle anderen kozen, welken niet alleen in 't wild wiesfen, maar ook op zeer magere plaatsen zeer wel voortkwamen. Dog de Ingezetenen wisten dezelve niet ten hunnen nutte aantewenden, zynde zeer onkundig in de Natuurlyke Historie, welke ook hier te lande, gelyk in vele andere gewesten, van velen voor een nuttelos tydverdryf wordt aangezien. Ik ben door de ondervinding verzekerd, dat ik door middel dezer wetenschap binnen weinig jaren in staat zoude zyn den magersten en dorsten grond, waar ene koe nauwlyks den kost zoude kunnen vinden, in de vette en beste weiden te verkeren, daar grote kudden een genoegzaam voeder vinden en vet geweid zouden kunnen worden. Ik sta toe, dat deze voordelige gewassen niet overal, nog op het land van elk, gevonden wierden, maar ieder, die slegts enig inzicht in de kennis der Natuur heeft, zoude dezelve gemakkelijc van de plaatsen daar zy vallen kunnen halen. Ik was verwonderd als ik de

Boeren over de flegtheid der weiden hoorde klagen; dog ik merkte tegelyk op hoe lui en nalatig zy waren, en wat voortreffelyke kruiden dikwyls op den eigenen grond van deze lieden wyeffen, die flegts een weinig hulp van zo enen onverschilligen Heer vorderden. Ik vond overal de wysheid en goedheid van den groten Schepper, dog niet de kennis en den luft om die behoorlyk aantewenden. Hoe gelukkig is de Landman niet die zyne voordelen kent!

Tot deze uitweiding heeft my de hier te lande zo zeer veronagtzaamde landbouw gebragt. Ik heb ook gedeeltelyk de oorzaak willen aanwyzen, waarom men in deze Reisbefchryving zo weinig zaken aantreft die tot volmaking der Huishouding betrekkeelyk zyn. Egter ontken ik niet dat ik hier en daar enen enkelden bekwamen Huishouder heb aange troffen; dog zy waren dun gezaid.

Roofvogels. ROOFVOGELS, die op hoenders en ander gevogelte azen, vindt men hier in menigte, en byna nog meer dan in *Zweden*. Zy genieten hier ene grote vryheid, kunnende uit de zware bosschen den hoenders onverwagt op 't lyf vallen. Des nagts is het makke gevogelte niet buiten gevaar voor de Nagtuilen, waarvan 'er hier velen zyn. Zy onthouden zig merendeels in de moerassen, maken des nagts een akelig geluid, en overvallen van daar de hoenders, die gemeenlyk in de Appel- en Perenbomen zitten te slapen. Maar sedert men hier de bosschen zo sterk afhouwt, wordt den Roofvogels hunne vryheid niet weinig benomen.

Herten. MEN vindt hier in de zware bosschen vele *Herten*. Zy schynen van het zelve soort te zyn als onze *Europischen*. Een Engelschman had 'er een dat tam was. Het is opmerkelyk dat zo wilde dieren ook in de bosschen zyn, daar zy zig voornamelyk in de Cedermoerassen ophouden, zy, als men ze jong krygt, zo mak worden, dat zy zelfs by onbekende menschen komen. De makke hinde die ik zag was donker bruin, uitgenomen van onder op den buik en op 't onderste van den staart, daar zy wit was. De oren waren grau. De snoet was smal. Voor 't overige was het gehele lichaam bevallyg. De hairen waren dicht dog kort. De staart kwam omtrent tot het gewrigt van de knie. Aan het gewrigt der beide agtervoeten zat binnenwaards een knobbel. Zy had een schelleje om den hals, op dat men ze in de bosschen voor ene makke kennen en niet schieten zoude. Zy liep overal heen waar zy wilde, en kon over de hoogste heiningen springen, zo dat men haar niet wel zou hebben kunnen opsluiten. Somtyds liep zy ver het bosch in, en bleef wel enen nacht of twee uit, dog kwam naderhand weder, gelyk ander vee, te huis. Als zy uit het bosch weder kwam wierd zy somwylen van wilde herten vergezeld, vooral in den bronstyd; zo dat de eigenaar door haar gelegenheid kreeg van dicht by zyn huis verscheiden wilde bok-

menen te schieten. Nu was zy met jong. Zy had enen sterken reuk, bokken zag haar dikwyls den kop om hoog in den wind houden en naar den kant keren van waar de wind kwam, schoon men nog niemand op den weg vernam, en de menschen eerst een uur later te voorschyn kwamen. Zodra de wilde Herten menschen ruiken, gaan zy aan 't lopen. In den winter wierd zy met hoi en koorn gevoed; dog des zomers ging zy in het bosch den kost zoeken, en at gras en andere kruiden. De man, wien zy toekwam en die 'er meerder mak gemaakt had, zeide dat hy de hinden te *Philadelphica* verkost, van waar zy als iets zeldzaams naar andere plaatsen verzonden werden. Hy had voor het stuk vyfentwintig, dertig, tot veertig schellingen toe, naar dat hy enen koper vond, gekregen. De wilde Herten aten des zomers gras en andere kruiden, dog des winters, als zulks niet te vinden is, de toppen der takken. Reeds heb ik aange-merkt dat zy zonder gevaar van den *Lepelboom* eten kunnen. In den langen en harden winter, die van den 19. December 1740. tot den 13. Maart 1741. O. S. duurde, waarin ook zeer veel sneuw viel, vond men op vele plaatsen de Herten in de sneuw dood leggen, vooral meer binnenlands waar de sneuw dieper lag. Of dit nu kwam om dat zy niet uit de diepe sneuw hadden weten te komen, of van de koude, of by gebrek van voeder, weet men niet. Zo verhalen ook oude lieden, dat, toen hier in 't jaar 1705. die zware en buitengewone sneuw viel die in de Almanakken van dit Land als iets zonderlings aangekend staat, en die meer dan anderhalve *Zweedfche* el diep lag, 'er ene zeer grote menigte Herren werden dood gevonden, dewyl zy door de diepe sneuw niet door konden. Ook vond men toen vele vogels dood leggen. Te *Matfong* kwam een Hert by het vee in den stal, at mede van het hoi, en was zo door den honger benauwd, dat het tam wierd en niet weder weg liep. Het bleef sedert, even als een huisdier, by het huis. Alle bejaarde lieden getuigden dat 'er in hunne kindfcheit hier veel meer Herten dan nu voor handen waren. Het was toen niet zeldzaam 'er dertig of veertig by malkander te zien. De reden van deze vermindering is de groter bevolking van het Land. Dog verder landwaards in, waar nog zware bosschen en woestenyen zyn, vindt men 'er nog veel. Onder de vyanden der Herten zyn de *Lynxen*, (*) die men hier vindt, en de zelve zyn als de *Zweedfche Wolfynxen*. Dezen klouteren op enen

D 3

boom

(*) *Warglo*; *Felis Lynx*, LINN. De Zweden maken gewag van twee soorten van *Lynxen*, het ene *Warglo* of de *Wolflynx*, en het ander *Kattlo* of de *Katlynx* genaamd. De Duitfchers maken het zelve onderscheid, en noemen het eerste *Wolf-luchs*, en het andere *Katz-luchs*. Het eerste foort is het zwaarste, bruinrood, gemengd met wit en grauw op den rug, en wit naar den buik toe aan met bruine vlakken. Het laatste foort is kleiner, zyn huid is wat witagtiger en meer gespikkeld. F.

boom, en als 'er een Hert, onder heen komt, springen zy 'er op, houden zig 'er wel op vast, byten het een gat in 't lyf, zuigen 'er het bloed uit, en verlaten het niet voor dat zy het omgebragt hebben.

Gaten
in den
grond.

MEN zag verscheiden' holen in den grond, zo wel op hoogtens als op velden en braaklanden. Zy waren rond, en merendeels zo groot dat men 'er een vinger of den duim in steken kon. Zy liepen meest loodregt in de aarde, en waren ten dele van Mistkevers, ten dele van grote Aardwormen. Daar de paarden hunne mist hadden laten vallen, al was het zelfs op enen harden grond, hadden de Mistkevers daar onder diepe gaten gemaakt, zo dat 'er een grote hoop aarde nevens lag. Van deze gaten bedienden zig naderhand andere Infekten, als krekels en anderen, want, als men enigen van deze holen opgroef, vond men 'er gemeenlyk een of meerder jongen van deze Infekten in, die nog niet volkomen hunne regte gestalte bekomen hadden.

Vertrek
van Ra-
koon.

DEN 19. Mai des morgens verliet ik *Rakoon*, om myne reis noordwaards te vervolgen. In 't eerst was myn oogmerk al in April op reis te gaan, dog ik vond dat om meer dan ene reden onraadzaam. Daar waren toen nog gene bladeren aan de bomen, en nauwlyks vertoonden zig enige bloeifems. Ik wist niet wat gewassen hier in de lente voortkwamen, want die planten welken in den herfst zig vertonen zyn geheel onderscheiden van die de lente oplevert. Van de *Zweden* had ik dezen winter wel het gebruik, zo in het Huishouden als in de Geneeskunst, van vele planten vernomen, welken zy onbekende namen gaven, dog zy konden ze my niet wyzen, alzo zy nog niet voortgekomen waren. En uit hunne gebrekkelyke beschryvingen kon ik zelfs niet raden welke planten en kruiden zy meenden. Indien ik dan zo vroeg vertrokken was, zoude ik van dar alles niets behoorlyk geweten hebben. Om deze reden agtte ik het beter myn vertrek wat uitstellen, te meer dewyl ik tyds genoeg had om myne reis naar 't Noorden aantenemen.

Zwarte
Slangen.

NEVENS den weg lag ene van die Slangen welken *Zwarte Slangen* geheeten worden. (*) Wy sloegen ze dood, en vonden ze drie *Zweedsche* ellen lang. Dit is de gemene grootte der volwassenen; dog zy zyn zeer dun. De dikste die ik gezien heb was op de dikste plaats van haar lichaam nauwlyks drie duimen. De slang is van boven zwart, waarom zy *Zwarte Slang* geheeten wordt, glad en glinsterend; de buik is witagrig trekkende naar het blauwe, insgelyks glinsterend en glad. Onder de kin is de Slang wit en ook glad. Daar kunnen wel verscheidenheden van zyn. Ene, zynde negentien duim lang, had hondertzesentagtig buik- (†) en tweecnegentig halve staartfchilden. (§) Ene andere van negentien duim had

(*) *Anguis niger*. Zie CATESBY'S Nat. Hist. of Carol. vol. 2. p. 48. tab. 48. (†) *Scuta abdo minalia*. (§) *Squamæ subcaudales*.

honderdvierentagtig schilden op den buik, en maar vierenzefzig halve schilden op den staart. Misschien is deze voorheen wel een deel van den staart kwyt geraakt, en het eind weder geheeld. (*).

HET Land is hier vol van deze Zwarte Slangen. Zy behoren tot dat soort 't welk in de lente te voorschyn komt, en zig al vroeg vertoont als het warm wordt. Dog als 'er dan ene koude invalt zo bevriezen zy zodanig dat zy geheel ityf worden, en zo op de aarde, en fontyds wel op het ys, leggen blyven. Men heeft ze in dezen staat wel voor het vuur gelegd daar zy dan na enigen tyd weder bykwamen. Het is wel gebeurd dat zy om nieuwe jaar, als men dan enige warme dagen had, te voorschyn kwamen, dog gemeenlyk is haar dit noodlottig. De gewone tyd van hare verschyning is het einde van Maart.

DEZE Slang is de gezwindste van allen die men hier vindt, want zy loopt zo schielyk voort dat een hond ze nauwlyks kan inhalen. Dus is het een mensch, dat zy vervolgt, onmogelyk haar te ontkomen. Dog een geluk is het dat hare beet nog vergiftig nog gevaarlyk is. Vele menschen zyn van haar gebeten geworden, die 'er geen zwaarder ongemak van gehad hebben dan indien zy zig met een mes hadden gekwetst. De wonde blyft maar enigen tyd pynlyk. Zy doet geen kwaad dan in de lente, wanneer zy paart. Als men ze dan enigfins verhindert, wordt zy toornig, en vervolgt de menschen uit alle hare kragten. Onnoet zy dan iemand die bang voor haar is, zo brengt zy hem in grote verlegenheid. Ik heb 'er gekend die by zulk ene gelegenheid zig geheel buiten adem gelopen hadden, also de Slang hen, gelyk een pyl, had nagezet. Dog heeft men moeds genocg zig met enen stok te weer te stellen, zo zal zy zelve ligt de vlugt nemen. Somwylen egter is zy zo stout dat zy op een mensch aanvalt en niet eerder wykt voor dat zy enen goeden slag gekregen heeft. Men verzeckert in 't algemeen dat als zy iemand inhaalt die voor haar lopen gaat, zy zig om zyne benen slingert, zo dat hy niet meer lopen kan maar vallen moet, waar na zy hem enige malen in het been of elders anders byt, en dan haren weg

(§) Men heeft by ene herhaalde ondervinding bevonden, dat het byzondere kenmerk 't welk LINNÆUS gebruikt om de soorten der Slangen te onderscheiden, ontleend dat van derzelve *scuta abdominalia* en *caudalia*, of *squama subcaudales*, in Slangen van het zelve soort grotelyks verschilt, zo dat 'er dikwyls een verschil plaats heeft van rien of meer. Somtyds is het gehele getal der schilden een behulp om het soort uitte vinden, mis men verdagt zy of de Slang ook by geval haren staart verloren hebbe en die weder aangegroeid zy', in welk geval men zig van dit kenmerk niet kan bedienen. Dit kenmerk is zo zeker en goed niet als men wel wenschen zoude; dog de tekens ontleend uit de kleur, vlakken of strepen, en diergelyken, zyn ook niet standvastig; en derhalven is het beter zig aan een onvolmaakt kenmerk te houden dan 'er geen te hebben. De tyd en ene grondiger kennis van dit gedierte zullen misschien deszelfs natuurlyke kenmerken nader en zekerder doen vaststellen. F.

weg vervolgt Ik zal hier twee vertellingen invoegen die dit bevestigen. Dr. *Colden* berigtte my, toen ik te *New York* was, dat hy in de lente van 1748. op zyn Landgoed verscheiden arbeidslieden gehad had, waaronder een was die onlangs uit *Europa* was overgekomen, en dus niet veel van de eigenschappen dezer Slang wist. De anderen, ene grote Zwarte Slang bezig ziende met te paren, hadden den nieuweling overgehaald om 'er naartoe te gaan en ze te doden. Deze wilde dit ook doen; dog zodra hy by de Slangen kwam, zagen zy hem, en het mannetje, vertoornd van in zyn vermaak gestoord te worden, vloog als een pyl op den man aan. Deze, niet minder dan zulk ene moedigheid van de Slang verwagtede, verschrikte zodanig dat hy den stok wegfneet, en uit al zyn magt het op den loop zette. De Slang vervolgde hem, haalde hem in, wond zig om zyne benen, zo dat de man ter aarde viel, en byna van schrik zyn verstand verloor. Hy geraakte niet eerder van de Slang los, voor dat hy ten laafsten het besluit genomen had van zyn mes te nemen, en ze op twee of drie plaatsen doortefnyden. De anderen zagen dit spel al-lachende aan, zonder hem te hulp te komen. Te *Albany* wierd my van verscheiden lieden een voorval verhaald, dat ener jonge Juffrouw gebeurd was, die des zomers met enige andere meisjes buiten de Stad ging wandelen, en enen zwarten slaaf by zig had. Zy was wat op den grond gaan zitten, terwyl de anderen heromliepen, toen 'er ene Zwarte Slang, in hare liefkozingeren gestoord, op haar afkwam, haar onder de rokken kroop, zig om haar lyf sloeg, zo dat zy, en uit schrik en door het klemmen van de Slang om haar lichaam, ter aarde viel en buiten westen geraakte. De slaaf loopt toe, en haar in dien toestand ziende, zo ligt hy, misschien vermoedende wat 'er gebeurd was, of misschien om een middel te gebruiken, het welk sommigen aanwenden ten einde een mensch dat in onmagt legt weder tot zig te brengen, hare rokken op, en vond daar ene Slang, die zig om het lyf zyner Juffrouw zo dicht als mogelyk was gefingerd had. Hy was niet in staat de Slang los te krygen zonder ze doortefnyden, waarop het meisje weer by zig zelve kwam. Dog dewyl de slaaf haar by die gelegenheid van zo naby bekeken had, konde zy hem in 't vervolg niet meer voor hare ogen dulden, en verviel in ene uitterende ziekte, waaraan zy overleed. Op andere tyden van het jaar is de Slang meer geneigd om weg te lopen dan om op de menschen los te gaan. Dog egter zeiden velen dat zy ook nog diep in den zomer, en als zy niet meer in haren tyd is om te paren, menschen en vooral kinderen die bang zyn, en die zy ziet dat voor haar gaan lopen, zal nazetten. Zelfs zeiden velen ondervonden te hebben, dat men ze bewegen kan om iemand natelopen, met namelyk haar te

goyen, en 't dan op een lopen te zetten. Ik kan dit niet wel in twyffel trekken, daar zo vele geloofwaardige lieden het my getuigden; dog my heeft het noit willen gelukken, schoon ik het altyd, als ik 'er gelegenheid toe had, beproefd heb. Of zy my voor enen arglistigen bedrieger aangezien heeft, of wat anders hiervan de oorzaak geweest is, weet ik niet. Maar zy ging altyd voor my met alle magt, gelyk een pyl, op de vlugt.

MEN schreef hier te lande dezer Slange in 't algemeen het vermogen toe van vogels en eekhoorns te betoveren, gelyk ik reeds aangemerkt heb. Ik weet niet wat ik hiervan denken zal. Zelf heb ik het noit gezien, dog ik heb meer dan twintig menschen, en onder dezen zeer geloofwaardige lieden, de zaak als uit enen mond, schoon zy zelfs op ver van mal-kander gelegen plaatsen woonagtig waren, horen getuigen. Zy verze-kerden my op hunne eer dat zy het met eigen ogen gezien hadden, en sommigen was dit zelfs meer dan eens gebeurd. Maar men moet aan-merken dat 'er ene grote menigte vogels en eekhoorns zig in de bosschen onthouden waar de Slangen zyn, dus het dezen niet bezwaarlyk valt enen van dezelve enen dodelyken hap te geven, waarvan zy niet ten eersten sterven, en dat de Slang onder den boom, waarop het diertje zyne toe- vlugt genomen heeft, blyft wagten, tot dat het of van het vergift of van de pynen door de beet veroorzaakt gedwongen worde nader by haar te komen. Het benauwde geschreuw, dat de vogel of de eekhoorn maakt, kan door het vergift of de pyn veroorzaakt worden. Dog hier- tegen zoude men kunnen inbrengen, dat de beet der Zwarte Slang niet vergiftig is, en dat als de Slang zo ver gekomen was van een dier te by- ren zy het ligt zou kunnen vasthouden zonder het op enen boom te la- ren ontkomen, of anders zou zy volgens hare gewoonte zig schieelyk om het zeive kunnen slingeren, en het, gelyk zy somtyds wel met de hoen- ders leeft, dooddrukken of verslikken. Dog het voornaamste dat tegen de zo even opgegevene verklaring wordt ingebracht is, dat die geloof- waardige lieden, van de welken ik dit verhaal ontvangen heb, allen hei- lig verklaarden, dat wanneer men, zo als de arme vogel of eekhoorn op het punt stond van zig in den mond zyns vyands te moeten slyten, de Slang onverwagt dood floeg, met een her nare gejammer van het betoverde diertje ophield, en de vogel, als ware hy uit een net ontsnapt, weg vloog. Enigen zeiden, dat wanneer de Slang maareen ogenblik genood- zaakt wordt hare ogen van den vogel of den eekhoorn aftekeren, het dier in vryheid geraakt, en weg vlugt. Waarom doen zy dit nu op dat tydskip en niet eerder? Waren zy reeds van te voren door de Slang ver- giftigd of gewond, hoe konde het doden der Slang zelf hen van het ver- gift

gift of de gekregene wonde verlossen? (*) Het schynt dan dat de op het dier gevestigde ogen der Slang het als betoverd of gekluisterd houden. Dog het ene en andere moet ongerymd en onbegrypelyk schynen, schoon het van vele zeer geloofwaardige lieden bevestigd, en hier te lande zo algemeen geloofd wordt, dat men zig zoude doen uitlacchen indien men 'er enigen twyffel omtrent tonen wilde. Ik late anderen deze zaak nauwkeuriger uitpluizen.

De Slang byt de kleine vorsche doodt en verflintt zè. Wanneer zy voegeleyeren vindt, maakt zy 'er een gat in, en zuigt die uit. Als de hennen op de eyeren zitten, en zy in 't nest komt, windt zy zig om derzelve lyf, en drukt ze dood, waarna zy de eyeren ledigt. De Heer *Bartram* had deze Slang zeer dikwyls op de hoogste bomen zien kruipen, om naar eyeren te zoeken, en als zy weder uit den boom afkwam ging zy altyd met den kop voor aan naar beneden. Een *Zweed* verhaalde my dat hy eens ene dezer Slangen gezien had, die den kop van ene kip geheel in haren bek genomen en zig in een ogenblik om haar lyf geslingerd had, zo dat zy ze zoude dood gedrukt hebben, was hy de hen niet te hulpe gekomen met de Slang te doden. Het hoen was naderhand weder volkomen frifch en gezond.

VAN melk houdt deze slang zeer veel, zo dat, als zy eens den weg naar enen melkkelder gevonden heeft, het bezwaarlyk is ze daaruit te weren. Men had gezien, gelyk verhaald wierd, dat zy met de kinderen de melk uit het zelve kommetje gegeten had, zonder de kinderen te byren, schoon die haar met de lepel op den kop floegen als zy te gulzig was. Ik heb ze noit horen piepen. Zy weet zig meer als op de helft van haar lichaam om hoog opteregten, om herom te zien. Zy verwisselt jaarlyks van vel, het welk men voor zeer goed tegens dekramp houdt, als men het altyd aan het lyf draagt.

DE Rogge begon thans te bloeyen.

Ver-
scheiden-
heid van
gewasfen
op kleine
afstanden
van mak-
kander,
en van
aarde.

Ik heb dikwyls op myne reis met verwondering gezien welk een onderscheideid 'er is tusschen de planten en de aarde van de ene zyde ener beek en die welken op de andere zyde derzelve beek gevonden worden, somtyds zelfs al is die beek niet groter dan dat men 'er over huppelen kan. Dit deed my telkens als ik ene wat grote beek of rivier ontmoette verwagten nieuwe planten te zien. De zaden kunnen met den stroom van verre af zyn nedergevoerd. Ook was zelfs de aarde niet zelden van ene geheel andere natuur dan aan de overzyde ener beek, zo dat zy
aan

(*) Deze aanmerkingen werpen ook ene grote zwarigheid op de uitlegging dezer zaak, hier boven I. D. bl. 137. in ene Aantekening door den Heer *FORSTER* gegeven, welke uitlegging anders niet onaannemelyk schein.

aan de ene zyde dikwyls zeer vet en vrugbaar, en aan de andere dor en mager is. Ene rivier kan een nog groter onderscheid maken. Zo zien wy wat een onderscheid 'er is tusschen *New Jersey* en *Pensylvanie*, twee landschappen alleen maar door de *Dellaware* van malkander gescheiden. In *Pensylvanie* bestaat de grond uit ene losse aarde, met zand en klei vermengd, die zeer vrugbaar is; in *New Jersey* vindt men meest enen drogen, zandigen, en, enige plaadfen alleenlyk uitgenomen, onvrugbaren grond. Zelden treft men daar stenen, veel minder nog bergen aan. In *Pensylvanie* ziet men zelden enen Dennenboom; in *New Jersey* vindt men 'er gantfche bosfchen van.

Des avonds kwam ik te *Philadelphia* aan.

DEN 22. Mai begonnen de by de *Engelfchen* zo genaamde *Locusts*, *Philadel-*
een foort van Krekels, voor den dag te komen. Zodra hunne vleu- *phia.*
gels droog waren vingen zy hun gezang aan, zo dat men in de bosfchen *Krekels.*
meende zyn gehoor te zullen verliezen. Dit jaar was 'er eue schrikke-
lyke menigte van. In de verhandelingen der *Kon. Zweedsche Maat-*
schappy voor het jaar 1756. heb ik een omftandig narigt van hunne ei-
genfchappen en levenswys gegeven, werwaards ik den Lezer wyze.

DE *Tulpenboom* ftond den 25. Mai in vollen bloei. Het was zeer aange- *De Tul-*
naam bomen zo zwaar als onze Eiken met bloemen bedekt te zien die on- *pen-*
zen *Tulpen* zeer veel geleken, schoon de reuk niet zeer lieflyk was. *boom.*

EEN hoornloze olyfkleurige Kever, hebbende de randen en de na- *Kevers.*
den der dekfels van de vleugels zwart, en het lyf bruin, zat op de
bloemen van den *Tulpenboom*. Ik kon niet te weten komen of zy
het zaadmeel der bloemen verzamelden dan of zy daar om te paren
waren. Dieper in den zomer, als de *Moerbezien* ryp waren, zag ik
dezen Kever diepe gaten in dezelve maken, 't zy om ze te eten, 't
zy om 'er eyeren in te leggen. Ook vond men naderhand dat zy veel-
vuldig op de bladeren der *Magnolia glauca* zaten.

DE *Aardbezien* waren thans op de hoogtens ryp, en het Landvolk bragt *Vrugten.*
de *Karfen* al volkomen goed in de Stad, egter waren ze nog niet overvloe-
dig. Hieruit kan men evenwel van de *Lugtfreek* des Lands oordelen.

DEN 26. Mai had men hier enen storm, *Travado* of *Travat* gewoon- *Een*
lyk genoemd. Des avonds om tien uren, zynde de lugt zeer klaar, *Travado.*
kwam 'er uit het Zuidwesten ene zwarte wolk met een zeker gefuis.
Anders werd 'er geen wind befpeurd. Wy konden egter de aankomft
van deze wolk uit het gefuis en het geraas dat de bomen maakten, en
het welk hoe lauger hoe nader by kwam, van verre befpeuren. Toen
zy by ons kwam brak 'er een geweldige storm uit, die, in de ftreek
waarin hy voortging, zware heiningen omver wierp, ze een goed fluks
wegs met zig voerde, en zware bomen ter neder fineeet. Daarop volg-
de een tamelyk sterke regen, waardoor de storm verdween, en alles

weder stil wierd. Zulke *Travado's* komen hier dikwyls des zomers, en brengen dit voordeel aan dat zy de lugt zeer bekoelen. Dog egter doen zy ook grote schade. Merendeels worden zy van zwaren donder en blixem vergezeld. Zodra als het onweder voorby is wordt de lugt weder zo helder als van te voren.

De
Bever-
boom.

De *Magnolia glauca* stond den 28. Mai in vollen bloei. De bloemen gaven enen lieflyken geur van zig, die des avonds vooral in de boschen den reiziger of wandelaar zeer verkwikte. Toen wat later de wilde wyngaarden bloeiden was derzelder reuk niet minder aangenaam. Nog waren 'er verscheiden' andere bloemen die de lugt met hare lieflyke uitwaassening vervulden.

De Kal-
mia.

De *Smalbladerige Kalmia* bloeide thans meest overal. Zy wast gemeenlyk op zandige heiden, of andere magere gronden, waar weinig gewassen voort willen. In *Pensylvanie*, maar nog meer in *New Jersey* en in *New York*, is zy tamelyk gemeen, dog minder in *Kanada*. Zy blyft den winter over groen. Zy verliert als zy in bloei staat het kreupelbosch niet weinig. De bloemen zyn van een schoon purper, dog onder in hebben zy eenen kring van donker purper, en binnen in dien kring is de bloem ligt grauw. De bloemen zitten in bosjes rondom den steel gelyk als kronen, zo dat 'er de steel als ene opgeschikte piramide uitziet. De Engelschen noemen deze plant *Dwarf Laurel*. Zy is, gelyk hare Zuster de *Breedbladerige Kalmia*, voor schapen en ander klein vee vergiftig. Of zy het groter vee ook zo nadelig is kan ik niet zeggen. Buiten het vermaak dat hare bloemen den ogen verschaffen schryft men haar geen ander nut toe.

De *Breedbladerige Kalmia* stond ook in haren besten luister, en dong met hare Zuster om den voorrang in schoonheid. Dog gene van beiden kan zig, gelyk de *Magnolia*, op den lieflyken geur, dien zy geven, verheffen. Met zulk ene spaarzaamheid en zulk een overleg deelt de alwyze Schepper zyne gaven uit. Geen wezen ontvangt alles te gelyk, en elk ontvangt zyn deel.

Hern-
butters.

IN Mai waren een groot getal *Hernbutters* uit *Europa* te *New York* overgekomen, die twee bekeerde *Groenlanders* met zig bragten. De zig hier ophoudende Broeders zonden terfonds enigen van hun uit om ze te verwelkomen. Onder dezen waren twee bekeerden uit de *Wilden* in *Noord Amerika*, en twee die van *Suriname* gekomen waren. Deze drie soorten van uit de Heidenen bekeerde *Hernbutters* bevonden zig t'zamen te *New York*. Ik zelf had gene gelegenheid ze te zien; dog zulken die ze gezien hadden meenden zeer duidelyk opgemerkt te hebben, dat deze drie onderscheiden volken, uit hoc verre van malkander gelegen oorden zy ook gekomen waren, nogthans in wezenstrekken en gestalte zeer veel naar malkander geleken,

ken, alleen waren de *Groenlanders* wat kleinder. En hieruit wilden zy opmaken, dat deze drie volken van den zelveu stamvader uit *No. 10. b's* geslagt voortgekomen waren. Hoe ver hunne mening gegrond was kan ik niet zeggen.

DEN 30. Mai waren de rype *Karssen* al vry gemeen en goedkoop. *Karssen-
Jans.*

JAMS is de naam van een soort van wortelen, die men in de warmste delen van *Amerika* sterk teelt om ze te eten, gelyk men hier met de *Potatoes* doet. Ik proefde ze dien dag het eerst aan het huis van den Heer *Franklin*. Men had nog niet beproefd ze hier te planten, dog zy waren uit de *West Indien* gekomen, en dus zyn zy hier iets zeldzaams. Zy zyn wit, en smaken byna als de *Potatoes*, dog kwalyk zo wel, zo dat ik het der moeite niet waardig agten zoude ze hier te potten, als zy al wilden voortkomen. Dit is de *Dioscorea alata*.

MEN maakt hier veel *Kaas*, dog zo goed niet als in *Engeland*, hoewel sommigen van oordeel zyn dat de *Pensylvanische* *Kaas* oud geworden zynde de *Engelsche* niet wyken zoude. Ook kwam het my voor dat verscheiden soorten van *Kaas* hier te lande gemaakt al zo goed als de *Engelschen* waren. Een man van *Boston* in *Nieuw Engeland* berigte dat sommigen daar uitmuntende *Kaas* wisten te maken, en dat hun geheim daarin bestond van zorg te dragen dat de koeyen op gene landen weiden waar het water brak is, want in dat geval zou de *kaas* zo goed niet zyn. Dog dit vereischt nader onderzoek. *Kaas.*

DEN 31. omtrent den middag nam ik de reis van *Philadelphia* in een klein Jagt aan, dat gestadig als de *Dellaware* open is tusschen *Philadelphia* en *Trenton* heen en weder vaart. Wy zeilden den stroom met schoon weder en goeden wind op. Wy zagen enige *Steuern* van tyd tot tyd wel-enen vadem hoog uit het water opspringen. Dit duurde tot dat wy dicht by *Trenton* waren, daar wy de *Dellaware* verlieten. Het land was aan de zyde van *Pensylvanie* laag, dog op die van *New Jersey* was het wat verhevener, zynde de zandige oever steil dog niet zeer hoog. Aan beide de zyden zag men hoog geboomte, welks bladen 's winters afvallen. *Vertrek
van Phi-
ladel-
phia.*

HET weder was gedurende de gantsche maand van Mai, als het niet regende, zo gesteld, dat het des voormiddags stil was, en 's namiddags een weinig, en somtyds wat sterker, begon te wayen. Ook was het des voormiddags helder, dog na den middag betrok de lugt gemeenlyk een weinig dog zonder regen. *Het we-
der.*

De oever der Rivier was nu hoog dan laag. Hier en daar zag men in de bosschen enige kleine huizen, en nu dan een enkel matig stenen vers. huis. De Rivier werd hoe langer hoe smadder. Om drie uren na den middag zeilden wy *Burlington* voorby. *De ee-
De ee-*

BURLINGTON, de Hoofdstad en de verblyfplaats van den Gouverneur *Burlington.*

van *New Jersey*, is ene kleine plaats, twintig *Eng.* mylen van *Philadelphia* op den ooster oever der *Dellaware*. De huizen waren merendeels van steen, dog stonden ver van malkander. De Stad heeft ene voordelige legging, dewyl 'er Schepen van ene vry aanzienlyke grootte komen kunnen. Dog *Philadelphia* is haar een hinderpaal om haaren handel uittebreiden, want de eigenaars dier plaats hebben haar zeer grote voorregten geschonken waardoor zy zo zeer toegenomen is dat zy alle andere Steden den handel onttrekt. Het huis van den Gouverneur is niet groot dog van steen, en staat digt by de Rivier. Het is het eerste gebouw in de Stad dat men van *Philadelphia* komende in 't oog krygt. Ontrent het vloeden en ebben der *Dellaware*, het welk men tot by *Trenton* gewaar wordt, is aan te merken, dat als by volle maan het water by Kaap *Hinlopen*, by voorbeeld, ten negen uren voor den middag het hoogst is, men het hoogste water op de Rivier by *Chester* om een uur en tien minuten na den middag heeft, en te *Philadelphia* om twee uur en tien minuten. Deze waarnemingen heb ik van den Heer *Evans*.

Oevers.

DE Oevers aan den kant van *New Jersey* waren merendeels hoog en steil, en bestonden uit een steenkleurig zand, dog aan de overzyde was de grond ene zwartagtige vette aarde met *glimmer* vermengd. Op de zyde van *New Jersey* zag men nu en dan enen *Dennenboom*, dog zelden op de andere, uitgenomen op enige weinige plaatsen, daar zy toevallig uit *New Jersey* waren overgebracht.

TEGENS den avond, als het omtrent een uur geëbt had, en het zeer stil was, konden wy het niet verder brengen, en moesten 't anker omtrent zeven *Eng.* mylen beneden *Trenton* vallen laten. Hier lagen wy den gantschen nacht. De boschen waren vol van ligt gevende vliegen, die in menigte gelyk vonken tusschen de bomen, en somtyds dwars over de Rivier vlogen. In de poelen maakten de Bulkickers een verschrikkelyk geweld, en somtyds schenen 'er meer dan honderd te gelyk het op een brullen te zetten. Ook hoorde men den *Whipperiwill* overal.

Voortreis.

DEN 1. Juni zetteden wy onze reis voort. De *Dellaware* was hier zeer smal, en de oevers waren van dezelve gesteldheid als die wy den voorgaanden dag zagen voor dat wy *Burlington* bereikten. Des morgens om agt uur kwamen wy te *Trenton* aan. Den volgenden dag vertrokken wy van daar met den gemenen wagen. De velden waren meest met weit, rogge, mais, haver, hennip en vlas bezaid. Op verscheiden' plaatsen vonden wy grote stukken met hennip. Kastanjebomen vonden wy in vry grote menigte. Zy wiesfen dikwyls op zeer slegte gronden, die egter niet te droog nog te nat waren. Men zeide dat 'er vele Tulpenbomen in de boschen waren, dog wy zagen 'er genen op den weg. Den aangnamen geur
der

Trenton.

der in de moerassen wassende *Magnolia's* rook men reeds van verre, eer men zelfs den boom kon zien.

DE *Pblox glaberrima* stond hier en daar vry talryk in de bosschen; hare rode bloemen gaven een schoon aanzien. Zy wies hier in de zelve gronden als in *Europa* de *Lychnis viscaria* en de *Lychnis dioica*. De *Pblox maculata* groeide veel op natte plaatsen, en was vol van schone, rode, welruikende bloemen. Zy stond op zulke gronden daar by ons de *Lychnis flos cuculi* groeit. Als men by deze bloemen de *Bartisia coccinea*, de *Lobelia cardinalis*, en de *Monarda didyma* voegt, heeft men de bloemen die ongetwyfeld de schoonste rode kleuren tonen.

De *Pblox glaberrima*, en andere bloemen,

DE Sassafrasbomen waren overvloedig digt by de heiningen van tuinen en boomgaarden.

DE huizen die wy voorby reden waren meest van hout. Op ene plaats was men bezig een huis te bouwen welks muren alleen van klei waren, uit de welke men hier ook de bakovens maakt.

DE *Boekweit* had zig hier op vele plaatsen in 't wild voortgeplant. Wy zagen 'er den geheelen dag enkelde planten van in de bosschen en op de velden, dog altyd digt by de wegen; waaruit men kan opmaken dat zy hier uit verstroide zaden is voortgekomen.

Boekweit.

DES avonds laat kwamen wy te *Nieuw Brunswyk* aan. Den 3. Juni gingen wy met een Jagt naar *New York* de Rivier af. Deze had in 't begin tamelyk hoge en steile oevers van den roden steen, dien ik al beschreven heb. Hier en daar stond ene Landhoeve, en wat verder zag men digt aan de Rivier grote koorlanden en weiden. Wy moesten in het zeilen de tekens volgen van in den grond gestokene takken met bladeren daaraan, welken den weg aanwezen dien men houden moest om de ondieptens te vermyden. Eindelyk kwamen wy in zee, en zagen zuidwaards heen niets dan dezelve; dog aan de linkerhand hielden wy altyd het vaste land in 't gezigt. Aan den mond der Rivier gekomen zynde konden wy kiezen of wy buiten om het *Staten Eiland* lieen, dan tusschen het zelve en 't vaste land door zeilen wilden. Wy rigten ons naar weer en wind, en zeilden buiten om, dewyl het schoon weder was, daar men by storm binnen door zeilt; en schoon wy twee uren bleven vast zitten, arbeidden wy ons nochtans weder los, en kwamen des avonds om negen uren te *New York* aan, welke Stad ik al beschreven heb.

Nieuw Brunswyk.

DEN 4. Juni vond ik hier in de tuinen *Wyngaarden*, die uit *Europa* gekomen waren. Zy droegen jaarlyks vele zeer goede druiven. Als de winter gestreng is bevrizen zy dikwyls tot aan den grond toe, maar met de lente botten 'er nieuwe scheuten uit.

De Stad *New York*. *Wyngaarden*.

DE *Aardbessen* werden nu dagelyks menigvuldig te koop geveild. Een

Aardbessen.

Een jonge *Engelſchman* uit *Jamaika* berigte dat daar gene Aardbe-
zien groeiden. De Slangen zyn zeer op deze vrugt geiteld; dog zy
zyn zo goed niet als die in *Zweden* en *Finland* vallen.

Klaver. BUITEN de Stad was hier en daar op de hoogtens *Klaver* gezaid. Men
was ten dele bezig met het afnayen der velden; sommigen waren reeds
gemaïd, en de klaver lag op hopen om weggevoerd te worden.

**Karſſen-
bomen.** AAN den weg tuſſchen *Philadelphia* en *Brunſwyk* vindt men vele
Karſſenbomen op de Landhoeven; dog verder waren zy vry zeldzaam.
Maar in *New York* voorby *Staten Eiland* vond ik ze weder menig-
vuldiger. Dog daar waren hier zo vele verſcheidenheden niet van als
in *Penſylvanie*. Ik zag hier weinig van de zwarte zoete, dog meeft
van de zure rode karſſen. Men mogt op reis in de boomgaarden zo
vele karſſen eten als men wilde, mits men de takken niet aan ſtukken
brake. Tuſſchen *Brunſwyk* en *Staten Eiland* vond men vele Appel-
boomgaarden.

Viſch. DEN 6. Juni hoorde ik verſcheiden lieden van jaren verzekeren dat
de viſch hier ſedert korten tyd merkelyk was verminderd.

Rum. De *Rum*, een ſoort van brandewyn die uit ſuikerriet gemaakt wordt,
en hier ſterk in 't gebruik is, wordt voor gezonder gehouden dan bran-
dewyn, die uit koom geſtoekt wordt. Om dit te bevestigten zeide men,
dat zy een ſtuk varſch vleefch in *Rum* en een ander ſtuk in brandewyn
gelegd, en in beiden enige maanden gelaten hadden, waarna dat 't welk
in *Rum* gelegen had 'er zeer wel en gaaf, dog het ander geheel door-
vreten en vol gaten uitgezien had. Dog deze proef ſchynt my niet van
de juiftſten te wezen. De *Major Roderfort* verhaalde, dat, toen hy op
den krygſtogt naar *Kanada* was, hy bemerkte had dat de Soldaten wanneer
zy enigen tyd lang brandewyn zopen ſtierven, dog dat de *Rum* hun
geen kwaad gedaan had, ſchoon zy ze dagelyks enen langen tyd ge-
bruikt hadden. (*)

*Long
Island.*

LONG ISLAND is de naam van een Eiland leggende vlak over de Stad
New York in zee. Het noordelyker deel is veel vrugbaarder dan het
zuidelyker. Voorheen heeft 'er ene grote menigte van Wilden op ge-
woond; ook vindt men 'er nog etteliken van, dog zy verminderen jaar-
lyks, vermits zy 't Eiland allengskens verlaten. Het zuiden deel is wel
het dorſte; dog de wyze Schepper heeft die onvrugtbaarheid door ene ver-
bazende menigte van oeffers, kreeften, krabben, allerleien viſch, en
veler-

(*) Dat onder de ſterke dranken de *Rum* de minſt ſchadelyke is, komt voor-
namelyk van hare baſſemagtige eigentſchap, die zy van de ſuiker krygt, welke
de brandende kragt, allen ſterken dranken eigen, matigr. Hoe ouder de
Rum is zoo veel te meer wordt deze brandende eigentſchap verminderd. Dit
is onlangs, volgens de ontwyfelbaarſte gronden der Scheikunde, door den
Heer *Dossie*, met duidelyke proeven, bewezen. F.

welerhande zeevogels vergoed, die men daar veel overvloediger aantreft dan aan het noorder eind. Dit is de oorzaak ook waarom de *Wilden* zig aan het zuider gedeelte het meest onthielden, dewyl zy voornamelyk van oesters en andere zeevoortbrengfels leefden. Nog kan men by ebbe in korten tyd ene gantsche kar vol oesters laden, die een enkelde vloed op 't strand gefmeten heeft. Overal op het Eiland vindt men ene grote menigte van allerlei schalen, die de *Wilden* voorheen daar gefroid hebben. Deze schalen gebruikt men nu om 't land te miffen. Het zuidelykste deel van 't Eiland wordt meest tot weiland, het andere tot koornakkers gebezigd. Men wil dat in 't laatt genoemde deel de winter langer aanhoudt, en de sneeuw langer leggen blyft. De menschen zyn hier zeer vrugtbaar, lang en sterk.

DEN 10. Juni om den middag verlieten wy *New York*, en zeilden met weinig winds de Rivier *Hudson* naar *Albany* op. Wy zagen zeer vele Schuiten, die van *New York* naar huis keerden, waar zy eetwaren en andere goederen te koop gebragt hadden, die daar, wegens de menigte van Ingezetenen en den sterken handel, wel gewild zyn. De Rivier liep hier van 't noorden naar 't zuiden. Zy had enige hoge uitslekken van land. Hare breedte zal aan den mond vyf vierden van ene *Eng.* myl wezen. Sommige Bruinvisschen speelden op het water. In 't begin was de oever aan de oostelyke zyde, dat is die van *New York*, hoog en steil, dog aan de andere gloyende en mer hout bedekt. Egter zag men aan weerskanten landhoeven en koornakkers. De steile oevers bestonden uit ene steenkleurige aarde. Ook sommige kleine klippen van grauwen steen vertoonden zig hier en daar. Omtrent tien of twaalf mylen van *New York* kreeg het land aan den westelyken oever ene geheel andere gedaante, want daar vertoonden zig hoge bergen, loodregt steil tegens den stroom aan. Somtyds stak een hoek uit in 't water als ware het van een bolwerk. De bergen waren met klein eiken- en ander hout bewassén. Vele grote en kleine stenen lagen aan den kant, zynde van boven neder gevallen. Deze bergen duurden enige *Eng.* mylen lang. Dog aan de ooster zyde was het land merendeels hoog, somtyds gefchakeerd met bergen en vallyen, die meest met blad verwisselend geboomte bewassén waren. Ook zag men hier en daar landhoeven. Op de heuvels lagen enige losse stenen. Wy zagen overal Bruinvisschen, en op ene plaats enige Steuren (*). Wat hoger op vonden wy den oostelyken oever sterk bebouwd, en wy zagen vele schone landhoeven, omringd van boomgaarden en akkers, zo ver het gezigt reiken kon. Omtrent twee en

Vertrek.

(*) De *New Yorksche* Steuren, die ik dit jaar overgebragt heb gezien, hadden korte stompe neuzen, daar de *Engelchen* lange snoeten hebben. F.

twintig *Eng.* mylen van *New York* verlieten ons de hoge bergen, en maakten als ware het enen rug dwars door 't land van 't oosten naar het westen. Ook veranderde de westelyke oever, bestaande voorts uit vallyen en kleine bergjes. Het land was hier byna niet bewoond. De oostelyke zyde egter bleef even bekoorlyk van gedaante. Na ene wyk in 't donker gezeild te hebben, wierpen wy 't anker, des te meer dewyl het sterk begon te ebben. Wy bleven hier den gantschen nacht leggen.

DEN 11. des morgens vervolgden wy onze reis met den vloed. Wy zeilden voorby de *Highland Mountains*, die oostelyk van ons lagen. Zy bestonden uit grauwe rotsen, waren hoog en vry steil, en met blad verwisselende bomen, Dennen en rode Ceders bedekt. Aan de wester zyde was hier land vol van klippen, dog die de hoogte niet hadden van de bergen aan den anderen kant. Wy konden niet wel de toppen dier bergen beschouwen, dewyl zy met enen dikken nevel omgeven waren. Ook zag men gene landhoeven, vermits het land te veel klippen was. De afstand van dit gebergte van *New York* rekenende men op zesendertig *Eng.* mylen.

ENIGE mylen verder hadden wy nog heuvels en klippen aan de westelyke zyde, en aan de oostelyke ene verwisseling van groter en kleinder bergen en dalen, bedekt met geboomte. Schoon de bergen dicht aan de Rivier niet hoog waren, wierden zy allengskens hoger en hoger, hoe verder zy landwaards in kwamen. Daarna vertoonde zig niets dan zeer hoge ronde bergen en dalen, die beiden met hout bewassen waren. De dalen zelve waren eigenlyk niets dan lage klippen en rotsen, die op vele plaatsen nevens de Rivier loodregt steil afgingen. De breedte van den stroom bedroeg gemeenlyk een musketschoot, dog somtyds wel twee of drie. Verscheiden soorten van vischen sprongen in 't water. Om tien uren voor den middag ging de wind leggen, en wy waren genoodzaakt de riemen te gebruiken. Op ene plaats aan den wester oever zagen wy een rood gefchilderd houten huis, en men zeide dat een weinig hoger op een zaagmolen stond. Buiten dit zagen wy dezen voormiddag nog huis nog bouwland.

HET water der Rivier was hier niet ziltig meer. Dog men zeide dat het somwylen by enen zuidwesten wind nog veel hoger brak blyft. Ook scheen hier het water donkerder dan meer naar beneden.

De oorsprong der Rivieren.

HET is ene zware, zo niet ondoenlyke zaak, den oorsprong der Rivieren in 't algemeen te verklaren. Enigen kunnen wel uit ene verzameling van water ontstaan zyn, dat door enen zwaren regen of ander toeval vergaderd is geworden, en de kanten der verzamelplaats overtreden is, of zig op ene andere wys enen doorgang gemaakt en zynen loop naar den kant genomen heeft, waar het den minsten wederstand ont-

ontmoette. Dit is veelligt de oorzaak waarom zo vele Rivieren, zelfs langs vlakten zo krom lopen. Egter schynt het dat sommigen haren oorsprong in de schepping zelve hebben, en dat de alwyze Schepper toen reeds den weg die derzelver wateren nemen zouden aangezezen heeft, want het is niet waarschynlyk dat zy alleen uit enen toevalligen overloop van wateren ontstaan zyn. Onder deze laatste soort van Rivieren mogen wy de *Hudson* wel rekenen. Haar loop, hare oevers, alles moest verwondering in my verwekken. Zy begint een goed stuk boven *Albany*, en loopt lynregt van 't noorden naar het zuiden tot by *New York*. Dit is ene langte van ten minsten honderd en zestig *Eng.* mylen; want de kleine bogten die zy somtyds maakt hebben haast niets te beduiden. Op sommige plaatsen tusschen *New York* en *Albany* zyn ryen van bergen, lopende oost en west, en, het geen zonderling is, deze bergen lopen zonder affnydingen voort tot dat zy aan de *Hudson* stuiten, die ze plotsling affnydt, zo dat hunne kanten loodregt steil tegens de Rivier staan. Dus is hier ene opening zo breed als de Rivier. Dog aan de overzyde vangen de bergen weder aan, en lopen verder westwaards. Het geen nog aanmerking verdient is, dat de Rivier in die opening al zo diep, zo niet dieper is, als op andere plaatsen. Het is wonderlyk te zien hoe loodregt de kanten der bergen tegens den stroom zyn. En het schynt, dat indien de Voorzienigheid deze opening niet gemaakt had, al het land meer naar boven altyd onder water zou gestaan hebben, dewyl dit gebergte, gelyk een dam, het aflopen van het water zou belet hebben. Waarom gaat nu deze Rivier zo lang in ene lynregte streek voort? Waarom leggen deze doortogten tusschen de bergen onder dezelve middaglyn? Waarom zyn 'er Watervallen dicht by die doortogten, of ten minsten ondieptens met steenagtige gronden?

Wy wierden nu hoe langer hoe meerder verschrikkelyke hoge en steile bergen aan beide de oevers gewaar, die op het maken van enig geluid enen sterken weerklank gaven. Hoe hoog en steil deze bergen ook wezen mogten, waren zy egter met laag hout bewassen. Van hier konden wy, ver noordwaards van ons, de zogenaamde *Blauwe Bergen* zien. Ook scheen het land verder op tamelyk bebouwd en min bergagtig te zyn.

De Schipper vertelde dat men in enen dezer bergen aan de westzyde der Rivier dikwyls des nagts een ligt zag, 't welk het volk voor enen Karbonkelsteen hield.

De laatste dezer hoge ten westen leggende bergen wordt *Butterhill* genoemd. Het land werd verder op vlakker; ook begon men meer landhoeven en akkers tusschen de hoogtens te ontdekken. Eer wy deze bergen te boven waren liep ons de wind tegen, zo dat wy

laveren moesten, het welk zeer langzaam in zyn werk ging, alzo de Rivier hier niet boven een snaphaanschoot breed was. Eindelyk en wind en ebbe tegen krygende, wierpen wy het anker, waarop wy aan land traden om te zien wat daar merkwaardigs mogt te vinden wezen.

SASSAFRAS- en Kastanjabomen wieslen hier veel, ook hier en daar een Tulpenboom. Ook stonden hier enige breedbladerige Kalmias in bloei, dog de bloemen waren wit.

KORT na den middag begon het uit het zuidwesten te wayen, dus ligtten wy het anker. Wy hadden juist stil gelegen op de plaats daer het steile gebergte eindigt. Het bestond uit grauwen rots, en op den kant van 't water lagen vele kleine stenen. Zo dra wy de bergen verlaten hadden wierd het land vryer, vlakker en wat verheven. Ook wierd de Rivier byna ene *Eng.* myl breed.

NA enigen tyd zeilens bespeurden wy gene bergen meer nevens de Rivier; maar ten oosten ging ene ry vaa bergen noordoost, welker zyden ter halver hoogte met hout bedekt zyn. Dog de toppen waren gemeenlyk kaal. Misschien dat van wegen de sterke zonnescbyn, de droogte en 't geweld der winden, die men hier heeft, daar niets wilde voortkomen. (*) Op de oosterzyde was het land meer bebouwd als aan de westelyke, daar ons zelden een huis, maar alleen louter boschen, schoon hier Land vlak was, voorkwamen. Omtrent zes en vyftig *Eng.* mylen van *New York* was het land niet zeer hoog, dog overal vol houts, uitgenomen dat hier en daar ene boerdery wierd aangelegd. De hoge bergen, welken wy dezen namiddag verlaten hadden, vertoonden zig nu over de boschen heen. De *Higblands Mountains* liepen niet noordelyker aan de ene zyde der Rivier dan aan de andere. Hunne kanten die niet naaft de Rivier waren gingen niet loodregt maar gloyende op, zo dat men ze, schoon niet zonder moeite, beklimmen konde.

Kalk. MEN brandde kalk op verscheiden' plaatsen langs de Rivier, waar de grond enigins verheven was. De Schipper zeide dat men daar enige *Eng.* mylen ver enen schonen grauwbлаuwen steen vond waaruit men kalk brandde, dog verder vond men genen kalksteen dan te *Albany*.

Dance. Wy voeren een klein uittek lands op den westeroever voorby dat *Dance* genaamd wierd, omdat, zo als men zeide, de *Hollanders* zig op die plaats voorheen eens vrolyk gemaakt en gedanst hadden, dog ene menigte

(*) De Heer KALM bedriegt zig als hy denkt dat op de toppen dezer bergen niets wil wassen van wege de kragt der zonne aldaar, dewyl het algemeen bekend, en op de ondervinding gegrond is, dat de zon zo grote uitwerking niet maakt op de toppen der bergen als in de dalen, en de koude verhindert dikwyls het hout op de toppen der bergen te wassen.

te *Wilden*, die met hun gekomen waren, zouden hen allen hebben omgebragt.

Des avonds laat wierpen wy 't anker, hebbende en wind en ebbe tegen. Men had hier omtrent twaalf vadem waters. Des nagts zagen wy vele ligende vliegen, die somtyds op het want kwamen zitten.

Den 12. Juni voeren wy voor ty, dog tegen wind, den stroom op. De Rivier was hier een musketfchoot wyd. Het land aan beide de zyden was enigfins laag, en bestond uit lage klippen en steenagtige velden, dog was doorgaans met hout bedekt. Het was zo slegt dat zig 'er niemant wilde nederzetten. Enige *Eng.* mylen bleef het land zo, zonder dat men ene enkele landhoeve ontdekken kon. Om elf uur voor den middag bereikten wy een klein Eiland midden in de Rivier leggende. Hier is men ten halven wege tusschen *New York* en *Albany*. Het land was nevens den stroom laag, en steenagtig. Dog verder op zag men met hout bewass'n bergen, vooral aan de weltzyde der Rivier, en nog verder weg keken de zogenaamde *Blauwe Bergen* over de eersten heen. Tegen den middag wierd het stil, dus wy weinig vorderden. Het land was hier, vooral tegens 't oosten, wel bebouwd, dog het schein zeer zandig te zyn. Een der vlekken, die hier lagen, heette *Strasburg*; het *Stras-* wierd van vele *Duitschers* bewoond. Westwaards zag men hier en daar enige nieuw ontgonnen akkers. De *Blauwe Bergen* waren hier van daan zeer duidelyk te zien. Zy staken door de wolken door, en keken boven alle de anderen heen. De stroom was voor *Strasburg* ene *Eng.* myl breed.

MEN gebruikte hier tot tindel een geel zwam (*), dat op de Ahornbomen wast. Dat van den roodbloemigen Ahorn (†) wordt voor het beste gehouden. Na dat agte men het meest 't welk van den Suikerahorn (§) komt.

EEN weinig van *Strasburg* legt ene plaats *Campen Rheinbeck* genoemd. Het is van de Rivier af, en wordt van vele *Duitschers* bewoond, die 'er ene kerk hebben. Deze stad kan men van de Rivier niet zien. *Campen Rheinbeck.*

OM twee uur na den middag begon het uit het zuiden te wayen, zo dat wy goeden wind hadden. Wy zagen fraye akkers, wel gebouwde hoeven en schone boomgaarden. Op den westelyken oever was het land ook enigfins hoog, dog nog meest met hout bedekt, alleen vertoorende zig hier en daar, dog scharfch, ene landhoeve. De Rivier liep lynregt noordwaards, zo dat wy 'er geen einde van zien konden. Zy was op de meeste plaatfen ene *Eng.* myl breed.

De wind was ons den gantschen nagt gunstig, zo dat ik gene gele-

F 3

(*) *Agaricus.* (†) *Acer rubrum.* (§) *Acer saccharium.*

genheid had naar de gesteldheid des lands onderzoek te doen. Den 13. des morgens om vyf uur waren wy, zo als men ons berigtte, maar negen *Eng.* mylen van *Albany*. Het land was laag aan beide de oevers, en geheel byna met hout bewassén, uitgenomen dat hier ene kleine boerdery is aangelegd. Aan de Rivier lagen natte, met rietgras (*) bewassene weiden, en dezen maakten verscheiden kleine Eilandtjes uit. Wy zagen gene bergen. Wy haastten ons naar *Albany* en hadden aan weerskanten meest lage landen, die egter, hoe nader wy by *Albany* kwamen, des te beter bebouwd waren.

MEN had hier het gebruik van hoistapels onder daken te zetten, die men kan laten ryzen en dalen. (†) De huizen die men van tyd tot tyd zag, waren ten dele van steen, ten dele van hout. De Rivier was zelden breder dan een snaphaanschoot, en had verscheiden zandbanken, zo dat men het vaarwater diende te kennen. Eindelyk kwamen wy 's morgens om agt uur gelukkig te *Albany* aan.

Albany.
Jagten.

ALLE de Jagten, die tusschen *New York* en *Albany* varen, horen in de laatste dier plaatzen t'huis. Zy gaan zo lang het water open is gestadig over en weer. Van *Albany* vervocren zy voornamelyk planken, en ander timmerhout, meel, erwten, en pelteryen, die men van de *Wilden* koopt, of die 'er de *Franschen* in 't geheim naar toe brengen. Zy keren byna ledig terug, uitgenomen dat zy enige koopwaren, waarvan de *Rum* de voornaamste is, medenemen. Deze laatste waar kunnen de Ingezetenen van *Albany* niet ontberen, dewyl zy daar door de ogen der *Wilden* zo weten te verblinden, dat dezen hun de pelteryen naar goeddunken scharren laten. Deze Jagten zyn tamelyk groot, hebben goede kajuiten, zo dat men daar zeer gemakkelyk in is. Zy zyn gemeenlyk van rood cederen, of van wit eiken hout. Dikwyls is de bodem van witten eik, de zyden van roden ceder, omdat het laatste hout veel langer onverrot blyft dan het eiken. Dog dewyl her cederen hout ligt barst als het ergens tegens stoot, en de *Hudson* op vele plaatzen vol is van zandbanken en klippen, waarop de kiel somtyds raakt, zo kiest men lieft eikenhout voor den bodem, dewyl het weker is en niet zo ligt splyt. En daar de kiel onder water is staat zy niet zeer bloot aan verrotting.

Kanoes.

DE Kanoes, die deze Jagten by zig hebben, zyn uit een enkel stuk houts gemaakt, dat uitgehold is. Zy zyn van voren en van agteren puntig, dikwyls drie of vier vadem lang, en zo breed als de dikte van den stam het toeliet. De roeyers zitten niet onder 't roeyen, maar voor en agter staat een man met ene korte riem in de hand, waarmede zy het vaartuig doen voortgaan. Ieder jagt heeft 'er twee. De Kanoes die

(*) *Carex*. (†) Dit gebruik zal men denkelyk van de *Hollanders* ontleend hebben.

die te *Albany* gemaakt worden zyn meest van wit dennenhout. Zy kunnen agt of twaalf jaren duren, vooral als zy van buiten met een mengfel van teer, vet en verw bestreken zyn. Te *Albany* heeft men geen ander hout dat 'er goed toe is dan het witte dennenhout; maar te *New York* maakt men ze uit rood cederen hout. Gemeenlyk zyn 'er gene banken in, maar men moet op den grond zitten, want als 'er banken in waren zoude men in gevaar zyn van omtelaaen, indien men het evenwigt niet wel bewaarde.

BATTOES (*) noemden de *Engelschen* een ander foort van schuiten, *Battoes*. die men in *Albany* veel gebruikt. Zy zyn van witte dennen of vuren planken gemaakt. De bodem is plat, om des te beter over ondieptrens voorttekomen; de einden zyn puntig en wat hoger als in het midden. Men zit 'er in, en roeit ze gelyk wy onze boten doen. Zyzyn vry lang, fomtyds drie en fomtyds vier vadem. Het boord is altyd loodregt, en van twintig duim tot twee voet hoog, en de breedte in het midden is omrent twee ellen: Men bedient zig hier van dezelve voornamelyk om koopwaren naar de *Wilden* te voeren, in geval de stromen vaarbaar genoeg zyn, en men de schuiten niet een stuk wegs over land dragen moet, want de schuiten die uit den bast van bomen gemaakt zyn barsten te ligt als zy stoten, en de Kanoos laden niet veel en slaan te ligt om. Ik zag hier genen van dat foort van schuiten als men gewoonlyk in *Europa* gebruikt.

DE koude doet te *Albany* veeltyds grote schade. In den zomer Koude. gaat 'er nauwlyks ene maand voorby die niet enige nagten geeft dat het vriest. De lente komt hier zeer laat; het vriest dikwyls des nagts in April en Mai, waardoor de bloeifems veel lyden. Men vreesde dit jaar deswegens zeer voor de appelen. Zelfs vriezen wel de bloeifems der eiken in de bosschen dood. In den herfst houden de warme dagen en nagten lang aan. Tegens het einde van September begint het des nagts gemeenlyk te vriezen, dog vooral in October. Van 't begin of ten minsten het midden van November af tot in Maart of April (†) moet men het vee in de stallen houden, en met hoi voeden.

In den zomer blaaft de wind meest uit het zuiden, en brengt grote droogte aan. Nu en dan eger regent het een weinig. Zodra 'er Weder in den Zomer. regen komt loopt de wind noordwest, blyft zo enen dag of twee, en keert dan weer naar zynen hock. Dit heb ik in dit en het volgende jaar dikwyls ondervonden.

DEN 15. Juni zagen wy dat de betuiningen hier gemeenlyk van vuren plan-

(*) Van het *Franfch Batteaux*.

(†) Dit wordt volgens den O. S. gerekend.

planken gemaakt waren, die op malkander tuffchen vuren palen lagen. Van dit hout had men hier voorraads genoeg, aangezien de menigvuldige tuffchen en zaagmolens.

Appelen. De *Appelbomen* flagen hier zo wel als ergens in *Noord Amerika*. Men vond boomgaarden by elke boerderij. Men heeft hier enen zeer lekkeren appel, dien men in den herft als iets zeldzaams naar *New York* en elders verzent. Ik heb te *Aobo* uit de pitten van dezen appel verſcheiden bomen gefokt, die zeer wel zyn voortgekomen, en onze winter verduren kunnen. Dog zy hebben nog gene vrugten gegeven. Men maakt hier ook Cyder uit de appelen. Ook flagen hier allerlei *Karsenbomen* vry wel, dog niet de *Perenbomen*. Dog zoude dit niet toeteſchryven zyn aan gebrek van zorg voor de zelve, aangezien men in *Pennſylvanie* goede peren vindt?

Perſiken. *PERSIKENBOMEN* heeft men hier dikwyls geplant, dog zy zyn niet wel geſlaagd, het geen men deels aan den grond, deels en voornamelyk aan enen zekeren worm toefchreef, die in den grond zit en de wortelen afbyt. Miſſchien doet 'er ook wel de felle vorft veel toe.

Mais. *BUITEN* dezen had men hier gene andere tannne vrugtbomen. Hennip en vlas zait men zo veel als men tot het gebruik van noden heeft. Dog de *Mais* wort hier ſterk geteeld. Een loſſe grond wordt 'er het beſt voorgehouden. In klei kwam zy niet voort. Zy heeft hier twee honderd voor een gegeven. Men hield derhalven dit graan voor een der voordeligſten, te meer daar het weder opkomt al vriſt het in 't voorjaar dood. Voorbeelden zyn 'er voor handen, dat de plant tot twemaal toe bevrozen geweest zynde egter enen voortreffelyken oogſt gegeven heeft. Ook kan zy beter tegens de droogte dan de Weit. Het grootſte voort van Mais wordt in September ryp.

Weit. De Weit wordt hier ook met voordeel gebouwd. Zy wordt gerekend twaalf voor een te geven; indien men maar tien voor een krygt is men kwalyk voldaan. Somtyds geeft de oogſt twintig voor een. De Landlieden in *Albany* zyn ten dele *Hollanders*, ten dele *Duitſchers*. De laaſten hebben verſcheiden' grote dorpen, en zayen veel Weit, die naar *Albany* en van daar naar *New York* vervoerd wordt. Uitgenomen de Weit die by *Sopus*, anders *King's Town*, gewonnen wordt, is die tuſſchen *New York* en *Albany* valt de beſte van geheel *Noord Amerika*. Men eet hier niet dan weiten brood. 'Te *New York* wordt de *Albanische* Weit wat duurder dan andere betaald.

ROOGE wordt hier ook, dog niet veel, gezaid. *Garſt* wordt 'er weinig gereeld, omdat men Weit genoeg heeft om 'er mout van te maken. Maar omſtrecks *New York* zag ik grote velden met *Garſt*. *Haver* wordt hier maar zo veel gezaid als men voor de paarden nodig heeft.

ERWTEN worden hier veel gezaid. Zy flagen zeer wel, en worden jaar-

jaarlyks vele tonnen van naar *New York* gevoerd. Men is hier lang van den schadelyken erwtworm vry gebleven, dog sedert weinige jaren heeft hy zig hier ook in de erwten begonnen te doen bespeuren, en grote schade aan dezelve toetebrengeu, die voorheen hier in overvloed gewonnen, en vooral voor het gebruik der zeevarenden met groot voordeel verkost wierden. Voordezen liet men te *King's Town* en in *New York* erwten van *Albany* komen om te zayen, en dezen waren het eerste jaar meeft vry van de wormen, dog het tweede kwamen die 'er al in, zo dat zy on-eetbaar waren. Enigen zyn hier gewoon van, als de erwten onder 't koken hard blyven, wat afsch in den pot te goyen; dog of dit gezond en aangenaam is weet ik niet.

DE meeste menschen plantten *Potatoes*. Sommigen bewaarden ze in *Potatoes*. afsch in plaats van in zand. In *Ierland* zyn vele lieden gewoon in den herfst de *Potatoes* in den oven een weinig te drogen, om ze des te beter te doen duren. Dog dan deugen zy niet om geplant te worden.

DE *Bermudische Potatoes* (*) zyn hier ook redelyk wel geslaagd. De *Hommelvogel* wordt hier, dog zeldzaam, gevonden.

MEN maakt hier de Dakberden van wit dennenhout, het welk men al *Daken*. zo goed en duurzaam agt als dat van den *Cupressus thyoides*. Zulk een dak kon het, zeide men, wel veertig jaren houden. Deze *Witte Den-* *men* wassen hier veel op dezelve gronden als onze gemene Dennen. Dog *Dennen*. in het benedenste gedeelte van *New York* en in *Pensylvanie* heb ik 'er geen ontmoet. Men voert velen van deze planken van *Albany* naar *New York*, van waar zy naar buitenlands verzonden worden.

WILDE *Wyngaarden* wiesfen in overvloed in de bosschen en op de stei- *Wyn-* *le* oever der rivieren, waar men ze vooral in ongelooftyke menigtens *gaarden*. vond, zo dat zy dikwyls de bomen op de welken zy gekropen waren door hunne zwaarte buigen deden. Men eet de druiven als zy wat bevroren zyn, want anders zyn zy zuur.

MUGGEN vindt men schrikkelyk veel in de grote bosschen en woe- *Muggen*. steynen die tusschen *Albany* en *Kanada* leggen. De Reizigers worden 'er deerlyk van geplaagd. Om zig tegens dit ongedierte te wapenen besmeren sommigen hunne aanzigten met boter of vet. De zware hette maakt ook het dragen van laarzen lastig, dog men doet wel papier onder de kouffen. Anderen bedekken het gehele hoofd in grote kappen, en hebben floers voor de ogen. Des nagts slaapt men in tenten, als 'er gelegenheid is die medetevoeren, en buiten dezelveu, aan den ingang, maakt men grote vuren om de muggen door den rook te verdryven.

DE *Bruinvisfchen* komen zelden hoger de *Hudson* op dan men Bruin- *zout visfchen*.

(*) *Convolvulus Batatas*.

zout water heeft; dog daar nemen de *Steuern* hunne plaats in. Egter is 'er wel een enkele Bruinvifch tot by *Albany* gezien. Zelfs wierd 'er gezegd dat een *Walvifch* eens tot by die Stad den ftroom was opgezommen.

Ligtgevende vliegen. LIGTGEVENDE *Vliegen*, (*) van 't zelve foort als men in *Penfylyvanie* heeft, ziet men hier iederen nagt in menigte. Zy vlogen overal in de Stad, zelfs kwamen zy in de huizen. De *Engelfchen* noemen ze *Vuurvliegen*. (†)

Bomen die te *Albany* niet groeyen. VERSCHEIDEN' bomen die in *Penfylyvanie* zeer gemeen zyn worden hier niet gevonden, als de *Beverboom*, de *Nyffa aquatica*, de *Liquidambar Styraciflua*, de *Perfimon*, de *Tulpenboom*, de *Zwarte Walnoot*, de *Moeraseik*, de *Cercis Canadensis*, de *Robinia pseudacacia*, de *Gleditsia triacanthos*, de *Annona muricata*, de *Celtis Occidentalis*, en ene menigte van ftruikgewaffen. De meer noordelyke legging der plaats, de ftrekking van het *Blauwe Gebergte*, de loop der rivieren, die allen zuidwaards naar zee ftromen, waardoor de zaden der planten wel van hier zuidwaards, dog niet van 't zuiden herwaards gevoerd worden, zyn voornamelyk oorzaak dat men hier vele gewaffen te vergeefs zoekt die in *Penfylyvanie* gevonden worden.

Fer Eilandtje beftreven. DEN 9. Juni ging ik het Eiland bezigtigen dat in de Rivier omtrent ene *Eng.* myl beneden de Stad legt. Het is omtrent ene van die mylen lang en een vierde van dezelve breed. Het is byna geheel met koom bezaid, en behoort enen enigen eigenaar, wien ook twee kleine Eilanden daarnevens leggende toebehoren. Men zag hier geen hout behalven enige bomen, die rondom den oever ftonden, welken, als ware het, ene hoge haag maakten. De *Roodbloemige Aborn* wies hier menigvuldig. Zyn blad is van onderen als verzilverd, het welk door den wind opgeligt wordende den boom van verre 'er doet uitzien als met witte bloemen bedekt. De *Waterbeuk* wies zeer hoog, en is hier een van de bomen die de fterkfte fchaduw geven. De zogenaamde *Waterpopulier* (§) was hier de gemeenfte van allen, kwam zeer wel aan het water voort, en bereikte de hoogte van onze zwaarfte populieren. Hy geeft ene uitmuntende fchaduw. Op de oevers is hy een der nuttigfte bomen, dewyl zyne wortels den grond vast maken, en in ftaat ftellen den flag van 't water te wederftaan. Dit nut brengen hier ook de *Waterbeuken* en de *Olmen* voort. De wilde *Pruimbomen* ftonden hier ook in menigte, en waren vol van onrype vrugten. Ook vond men den *Sumach* overvloedig.

(*) *Lampyris*. (†) *Fireflies*.

(§) *Waterpoplar*; *Populus glaudulis variis basi foliorum adnexis, foliis cordato-deltoidibus, acuminatis, serrato-angulosis, utrinque glabris*. Is dit de *Populus heterophylla* van LINNÆUS? F.

dig. Het zelve kan men van de wilde *Wyngaarden* zeggen. De druiven, zeide men, wierden zeer laat ryp, schoon zy thans vry groot waren. De *Amerikaanfche Olm* maakte hier en daar grote hagen. De grond van het Eiland was ene vette tuinaarde met zand vermengd, en wierd het meest tot maisplanteryen gebruikt. Ook waren 'er grote velden met *Potatoes*. Het gantsche Eiland was voor honderd pond *New Yorksch* geld verhuurd. De Huurder deel weer kleine stukken aan anderen ter huur over, die 'er moeskruiden teelden. De *Porcelain* wies hier overvloedig, en zag 'er wel uit.

DE eb en vloed gaat ongeveer agt of tien *Eng.* mylen in de *Hudson* ^{Eb en vloed.} boven *Albany*, dus wel honderd zes en vyftig *Eng.* mylen ver van zee. Dog in 't voorjaar als de sneuw smelt bespeurt men hier wegens het afkomende water genen vloed; maar ene gedurige ebbe. Het zelve gebeurt ook des zomers by zware en aanhoudende regens.

DE koude wordt hier in 't algemeen voor zeer gestreng gehouden. ^{De koude.} Het ys wordt in de *Hudson* drie of vier voet dik. Den 22. Maart O. S. was men met zes paarden over 't ys gereden. Somtyds gaat het eerst in 't laatst dier maand los, en dan voeren somtyds de schollen gehele huzen met zig weg. Het water is in dien tyd zeer hoog, dewyl het ys beneden zeer dikwyls dammen maakt. Somtyds was het dan drie vadem hoger gestegen dan in den zomer gewoonlyk is. De grond bevriest hier dikwyls ter diepte van drie tot vyf voeten. Om den 5. November legt men hier de Jagten op, en in 't laatst van Maart of het begin van April beginnen zy weder naar *New York* te varen. Men wist hier niets van kachhels, en de schoorstenen waren zo wyd dat men 'er mer paard en slede door zoude kunnen ryden.

HET putwater was om dezen tyd in vele putten in de Stad zeer ^{Water.} koud, dog het smaakte wat zuuragtig, het geen niet aangenaam was. Het nauwer onderzoekende vond ik 'er vele kleine Infekten in, waarfchylyk *Monoculi*. Zy waren van twee tot vier meetkundige lynen lang, zeer smal en bleek van kleur. De kop was zwart en dikker als het overige lyf, en omtrent zo groot als een kleine speldekop. De staart was in twee delen gespleten, en elke arm van denzelven eindigde met een klein zwart kogeltje. Als zy zwommen maakten zy kromme lynen, byna gelyk jonge Kikvorfchen. Ik goot wat van dit water in ene kom, en deed daar omtrent een vierde van zo veel Rums by, dog dit hinderde de diertjes niet in 't zwemmen. Dus zoude men de *punch* van dit water bereid zeer sterk moeten maken, wilde men ze doden. Schoon de menschen die dit water dagelyks dronken geen ongemak 'er van hadden, dunkt my egter dat het voor iemand die 'er niet aan gewoon is niet zeer gezond kan zyn. Ik was enige malen gedwongen my met water te behelpen waarin ik die diertjes duid-

delyk befpeurde, dog byna elke reis voelde ik enen dag of twee daaraan iets. in myn' keel, als zat 'er ene erwt in, en dit duurde wel ene gehele week. Dit ondervond ik dit en het volgende jaar te *Albany* en op enige andere plaatsen. *Jungstrom* kreeg 'er ene zware pyn van in de borst en een gevoel als zat 'er een gewel. Of dit nu van deze Infekten of iets anders kwam kan ik niet zeggen, dog ik vermydde sedert zo veel ik kon van zulk water te drinken. Ik heb deze *Monoculi* dikwyls in het yskoude water dat uit de putten gefchept was hier te lande gevonden. Wie weet hoe vele ziekten, die wy niet nauwkeurig genoeg onderzoeken, van zulk water veroorzaakt worden? Zeer dikwyls heb ik ene menigte van Infekten in water gevonden, 't welk men om deszelfs helderheid hooglyk roemde. Hier was byna by elke boerdery een put. Dog voor de thee, om te brouwen en te wasschen, verkoos men het rivierwater. Dit is gemeenlyk troebel en des zomers zeer warm, dog men laat het bezinken en bekoelen.

Wy waren by enen Geweermaker gehuisvest, die ons zeide dat de beste smidskolen hier te lande uit den Zwaren Den gebrand werden. Die van den Beuk volgden daarop. Het beste hout voor de snaphanen was dat van den wilden Kerstenboom, en daarna dat van den Røden Ahorn. Ander hout gebruikte hy niet. Het Zwarte Walnotenhouw zoude wel uitmuntend zyn tot dat gebruik, dog het viel hier niet.

Albany.

ALBANY is na *New York* de voornaamste of ten minsten de rykste Stad van de Provincie van *New York*. Zy legt schuinfeh tegens enen heuvel, digt aan den westeroever der *Hudson*. Men rekent van hiertot *New York* honderdzesenveertig *Eng.* mylen. De Stad legt in de lengte langs de Rivier, die hier van 't noordnoordooften naar 't zuidzuidwesten stroomt. De hoge bergen, die westwaards boven de stad leggen, bepalen het gezicht naar dien kant. 'Er zyn twee kerken, ene *Hollandsche* en ene *Engelsche*. De eerste legt wat van den oever af, aan de oostzyde der markt. Zy is van steen, hebbende enen toren en ene klok daarin. Een Predikant doet hier des zondags twee leerredenen. De *Engelsche* kerk staat wat hoger op den heuvel aan het westereinde van de markt, onder 'de vesting. Zy is ook van steen, dog zonder toren. Hier werd geen Godsdienst gedaan, dewyl 'er geen Predikant was, en alle de Ingezetenen *Hollandsch* verftonden. Anders krygt de Predikant dezer kerk honderd ponden uit *Engeland* 's jaars. Het Stadhuis staat wat ten zuiden der *Hollandsche* kerk, vlak aan de Rivier, en is een frai steen gebouw van drie verdiepingen. Het heeft enen kleinen toren, ene klok, en boven op enen vergulden klood en weerwyzer.

Huizen.

De *Huizen* in de stad zyn tamelyk goed, ten dele van steen, en gemeenlyk met berden gedekt, die van wit dennenhout zyn. Enigen waren met pannen voorzien, die men uit *Holland* had doen komen, dewyl

wyl men van gedagte was dat de klei hier te lande niet goed was om 'er pannen van te maken. De meeste huizen waren op de ouderwetfche wys gebouwd, enige weinigen maar uitgezonderd. Velen waren op dezelve wys getimmerd als de huizen te *Nieuw Brunfwyk*, namelyk zo dat de muren aan de ftraat van fteen, maar de anderen van planken waren. De muren waren van buiten niet gepleifterd, en men zag de blote ftenen. Dit vindt men zo in alle de *Noord Amerikaanfche* fteden, die ik gezien heb, en egter doet de lugt geen kwaad aan de muren. De pyppen der dakgoten fteken tot op 't midden der ftraat uit, waardoor de muren van den drop bevyrd waren; dog dit maakte by regen de menfchen op de ftraten fchrikkelyk nat. De ftraatdeuren zyn gemeenlyk in het midden der huizen, en aan beide de zyden der floep zyn banken, waar de menfchen by goed weder den gehelen dag op zitten, vooral als zy buiten de zon zyn. Voornamelyk vond men des avonds de menfchen van beiderlei geflagt op de floepen, het welk de voorbygangers dwong byna altyd met den hoed in de hand te lopen. De ftraten zyn breed, en gedeeltelyk geplaveid. Op fommige plaatfen ftaan bomen op de zyden. De ftraten die in de langte lopen zyn evenwydig met de Rivier, en de dwarsftraten fnyden ze met regte hoeken. De ftraat tuffchen de twee kerken is vyfmaal zo breed als de anderen, en verftrekt voor ene markt. Voor 't overige zyn hier de ftraten niet zeer zuiver, dewyl des zomers overal het vec des nagts voor de huizen blyft ftaan. Men heeft hier gene ftdsdeuren, maar opene doorgangen om in de ftd te komen. Hier zyn twee zogenaamde marktplaatfen, waar het landvolk enige malen ter week zyne waren komt veilen.

DE Vefting legt hoger dan de andere gebouwen, op enen ten weften der ftd gelegenen berg. Het is een groot ftenen huis met hoge dikke muren. Dog de legging is flegt, en het kan alleenlyk dienen tegens plunderende partyen, maar gene belegering doorftaan, vermits 'er verfcheiden' hoogtens van aarde ten welten leggen, die de Vefting beftryken, en hoger zyn dan zy, zo dat men alles zien kan wat 'er binnen gefchiedt. De hoogtens ten weften der Vefting ryzen gedurig. Hier legt gemeenlyk ene bezetting. In de Vefting is een put die altyd vol waters is.

Voor den handel legt deze Stad vry voordelig. De *Hudfon* loopt 'er Handel- vlak voorby, en is hier van twaalf tot twintig voet diep. Men heeft nog geen bekwaam hoofd ter lading voor de Jagten aangelegd. Dog de hier gebruykelyke vaartuigen kunnen vry digt aan den oever geladen worden. Als men zware vrigten op de Jagten brengen wil, bindt men twee kanoos in de breedte aan malkander, en brengt ze dus aan boord. De Stad dryft inzonderheid op *New York* enen fterken handel in pelteryen, planken, koom, meel, erwten, timmerhout, en andere waren. In alle de *Engelfche* Volkplantingen is gene plaats, uitgenomen aan de *Hud-*

son's Bai, waar men zo veel pelterryen van de Inlanders bekomt als hier. Alle de kooplieden alhier zenden in 't voorjaar enen bedienden naar *Oswego*, ene Engelsche handelsplaats, gelegen aan het grote Meer *Ontario*, waar de *Wilden* hunne waren brengen. Ik zal in 't vervolg hiervan omstandiger spreken. Hier houden zig de *Albanische* kooplieden den gantschen zomer op, en dryven enen sterken handel met velerlei soorten van *Amerikanen*, die daar met hunne pelterryen komen. Verscheidenen hebben my verzekerd, dat zy somtyds de *Wilden*, vooral als die beschonken zyn, wisten te bedriegen, zo dat zy dikwyls niet het tiende gedeelte van de waarde hunner goederen voor dezelveu kregen. En dat dit zo in zyn werk gaat heb ik verscheiden' malen met eigen ogen gezien. De *Albanische* kooplieden zyn regte *Ghinezen*; en zy houden het voor iets frais de *Wilden* met brandewyn te bezuipen, en hun dan voor een wijwasje al hun goetdje aftekoopen. De *Amerikanen* merken dikwyls wel na het uitslapen van den roes dat zy bedrogen zyn, en tonen 'er enig misnoegen over, dog troosten zig spoedig met de gedagte dat het hun evenwel heeft mogen gebeuren zig eens aan brandewyn regt zat te zuipen, en dit schatten zy boven alles ter wereld. Vooral bevredigen zy zig schielyk als zy op nieuws enige goede stokken mogen doen. Behalven den handel die dus te *Oswego* gedreven wordt, komen 'er vele *Wilden* uit *Kanada* te *Albany* met pelterryen, dog zelden iets anders dan Bevervellen. Daar staat in *Kanada* ene zware straf op het voeren van bontwerk naar de *Engelschen*, dewyl de handel, vooral in *Bevervellen*, der *Fransche West Indische Maatschappyy* toekomt. Dog dit belet de *Kanadische* kooplieden niet enen sterken sluikhandel te dryven. Zy zenden hunne pelterryen met de *Wilden* hunnen kennissen te *Albany* toe, die ze volgens den voorheen door brieven bedongenens prys van hun aannemen. De *Wilden* brengen van hier verscheidene soorten van goederen terug, die hier voor enen geringeren prys dan in *Kanada*, waar zy uit *Frankryk* moeten komen, te krygen zyn. (*) De meeste *Albanische* kooplieden hebben ook grote goederen op het land, met veel houtgewas daaromheen. En als daar een beekje is te vinden, verzuimen zy niet zaagmolens aan te leggen. Dit maakt dat 'er zo vele Jagten den gantschen zomer over naar *New York* gaan meest met planken geladen. Verscheiden' lieden hier ter stede slypen een zeker soort van schelpen tot *Wampums* voor de *Wilden*, die dezelveu als geld en tot opschik gebruiken, het welk den *Albanezen* een groot voordeel aanbrengt. Van dit soort van geld zal ik te zynere plaatse breder handelen. Daar de borgers dezer Stad hier zelfs enen zo aanmerkelyken handel dryven,

Wampums.

(*) Sedert dat de *Engelschen* ook meester van *Kanada* zyn moet hierin noodwendig verandering gekomen zyn.

ven, en daarenboven, volgens de *Hollandfche* wys, zeer naarftig en fpaarzaam zyn, is het geen wonder dat zy zo grote fommen verzamelen.

DE Inwoonders, zo wel der Stad als van het omgelegen land, zyn meestt allen *Hollanders*. Zy fpreken onder malkander *Hollandfch*, hebben hunnen *Hollandfchen* Predikant, die in zyne taal den godsdienst ver-
 rigt. In een woord, zy leven geheel als *Hollanders*. Egter kleden zig de beide geflagten op de *Engelfche* wys. Het is bekend dat de Provincie van *New York* het eest van *Hollanders* bewoond wierd. Dog in 't jaar 1664. nam, op laft van Koning *Karel den Tweden*, *Sir Robert Carre New York*, toen *Nieuw Amftterdam* geheten, in. En kort daarop toog de Overfte *Nichols* naar *Albany*, dat toen *Fort Oranje* genoemd werd, en maakte zig 'er meester van. Het kreeg toen den naam van *Albany*, zynden den *Schotschen* titel van den toenmaligen Hertog van *York*. Het bleef den *Hollanderen* vry daar onder de befcherming van *Engeland* te blyven of te vertrekken. De meesten kozen het eestte, en van hun zyn de tegenwoordige *Hollandfche* Ingezetenen van *New York* afkomstig, die eigenaars zyn van de beste landeryen in het Landfchap.

DE Inwoonders van *Albany* zyn in gantsch *Noord Amerika*, zo wel by de *Engelfchen* als *Franschen*, ja zelfs by de *Hollanders*, die de lager gedeelten van de Provincie *New York* bewonen, wegens hunne onverzadelyke gierigheid en fchraapzugt zeer berugt. Als iemand naar *Albany* staat te reizen, pleegt men hem fchertsgewyze te zeggen, dat hy naar het Land *Kanaan* gaat, dat is te zeggen naar het Land der Smouffen, want de *Albanezen* houdt men voor aarfchsmouffen, by dewelken een Jood het onmogelyk zou kunnen houden, al verftond hy het *fcaccheren* nog zo wel. Dit maakt dat men hier zelden komt dan uit noodzaaklykheid. Men vroeg my verfecheiden malen wat dringende oorzaak ik dog hebben mogt om deze bedevaartreis naar *Kanaan* te ondernemen; en ik heb onderzonden dat het niet zonder reden was dat dit volk in een zo kwaadgerugt ftond. Want fchoon hier zelden reizigers komen als die uit de *Engelfche* bezittingen naar *Kanada* moeten, en men derhalven denken zoude het gene men nodig had hier beter koop dan elders te zullen vinden, zo er voer ik het tegendeel. Ik was genoodzaakt alles veel duurder dan op enige andere plaats hier te lande te betalen, behalven dat men hier zeer ondienftvaardig was. Tot het minfte moest men ze door geld bewegen. Zodra ik op het land in een huis kwam, en iets kopen of verzoeken moest, kon ik wiskundig zeker zeggen of de menfchen van dit of van een ander bloed waren. Zo was het met de meesten gefteeld. Evenwel vond men 'er enigen die in dienftvaardigheid en eerlykheid voor niemant ter wereld behoefden te wyken; dog hun getal was het kleinste. Zo als het my voorkomt is het dus met de *Albanezen* toegegaan. Toen dit Land door de *Hollanders* bevolkt wierd, heeft men 'er, behalven enige
 bra-

De Ingezetenen
 meest
Hollanders.

Hunne
 gierig-
 heid.

brave lieden, vele schoyers, van de welken men het Vaderland zuiveren wilde, naar toe gezonden, en dezelve naar enen oord geschikt die aan de *Wilden* paalde, nogthans zo dar enige eerlyke huisgezinnen zig wel hebben laten overreden om met hun te gaan, om ze enigermate in teugel te houden. Anders weet ik gene reden uittedenken waarom dit volk van de andere brave *Hollanders*, die in de beneden delen van *New York* wonen, zo verbafterd zyn kan. De laatstgenoemden zyn vriendelyk, gediensig, redelyk in 't eischen van geld, en opregt; en schoon zy zelden veel pligtplegingen maken kan men egter op hun woord rekenen, en zy menen het wel.

ONDER anderen hebben de *Albanezen* zig zo gehaat gemaakt door hun gedrag by den vorigen oorlog met de *Franschen* (*) gehouden. In 't begin van den kryg staken de *Franschen* de *Wilden* op om de inwoonders van *Nieuw Engeland* aantetaften, het welk zy getrouw uitvoerden, alles vermoordende en plunderende; en ondertuffchen hielden zig de *Albanezen* onzijdig, en bleven enen sterken handel met de *Wilden* dryven. Het zilver en ander goed dat de *Wilden* in *Nieuw Engeland* geroofd hadden bragten zy te *Albany* te koop, het welk niet alleen de Ingezeten daar opkoften, al zagen zy de namen der eigenaars op het zilver gegraveerd, maar zy moedigden ook de *Wilden* aan om wakker in 't roven voorttegaan, belovende hen wel te betalen voor het geen zy zouden geroofd hebben. Dit namen de *Engelschen* naderhand zo op als hadden zy de *Wilden* opgezet om hunne broeders en landslieden in *Nieuw Engeland* om hals te brengen. Men kwam dit zelfs in *Nieuw Engeland* van de *Wilden* te horen, en het verwekte enen geweldigen haat tegens de *Albanezen*, en die van *Nieuw Engeland* driegden van, als 'er weder een nieuwe oorlog ontstaan mogt, te beginnen met het verwoesten van *Albany* en het omgelegene land. En zo *Albany* in dezen kryg wordt aangeaft, (†) zal men zien hoe weinig bereid de Ingezeten der andere Provincien zyn zullen om die plaats bytespringen. Egter haten de *Albanezen* de *Engelschen* nog meer dan zy zelve van hun gehaat worden. Deze haat heeft van den tyd der verovering van het Land door de *Engelschen* af plaats gehad, als hadden zy onder de *Hollandsche* regering groter voordelen dan nu kunnen genieten, want in een zeker opzigt genieten zy nog groter voorregten dan de *Engelschen* zelve.

Hu'shot-
dug.

In hunne huizen en maalyden zyn zy veel spaarzamer dan de *Engelschen*. Zelden komt 'er meer op tafel dan 'er opgaat, en dikwyls niet genoeg. Ook krygt men hier niet zo veel *punch*. De vrouwen zyn ge-

(*) Dat is die welke met den vrede van *Aken* in 't jaar 1748. geëindigd is.

(†) Deze Reis gaf de Heer *KALM* uit gedurende den nu laatsten oorlog tuschen de *Franschen* en *Engelschen*.

gemeenlyk goede huishoudsters; zy staan vroeg op en gaan laat naar bed, en zyn buitensporig zindelyk op de vloeren. Dezen worden verscheiden malen in de week geschrobd, en zaterdag 's avonds geschiedt dit vast. In huis waren zy zindelyk gekleed dog niet opgeschikt. De kinderen leerde men *Hollandsch* en *Engelsch* spreken. De dienstboden bestonden hier meest uit *Zwarten*. Vele manspersonen droegen hun eigen hair, dog kort om 't hoofd afgesneden, zonder hairbeurs of staart, want dit wierd voor een teken gehouden dat men een *Franschman* was. Toen ik uit *Kanada* hier weder terug kwam en ene hairbeurs droeg, riepen my de kinderen op straat na, *Franschman! Franschman!* zelfs trokken enigen my by de beurs.

In eten, drinken, en kleding ging men hier zeer van de *Engelsche* gebruiken af. Op 't ontbyt nam men hier gemeenlyk thee, meest zonder melk. Voor dertig of veertig jaren kende men hier dien drank niet, en toen ontbeet men met enen boterham en wat melks. By de thee eet men boterhammen met gerookt vleesch. De huisvader bidt gemeenlyk hard op voor den maalyd. Koffi wordt hier niet gebruikt. Om zeven of agt uur is de gewone tyd om te ontbyten. Het middagmaal bestaat meest uit zoete melk met brood, en somtyds wat suiker, ook wel uit gekookt of gebraden vleesch. Ook eet men veelyds bry, die vry zuur smaakt, dog eger niet kwaad is. Alle middagen komt 'er ene grote schotel met salade op tafel, die met veel azyn, en weinig, of geen olie, wordt toegemaakt. Het avondmaal is gemeenlyk boter en brood, met zoete melk met brokken van brood. De boter is zeer sterk gezouten. Somtyds drinkt men dan ook wel chokolade. Kaas wierd op vele plaatsen zo wel by het ontbyt als op het middagmaal gegeten, maar niet als in *Engeland* gesneden of in stukken, dog geschraapt. De drank is gemeenlyk dun bier of water.

TE *Albany* houden de Gouverneurs van *New York* dikwyls mondsprekken met de *Wilden* der *Vyf volken* der *Iroquoizen*, (*) vooral als het op enen kryg met de *Franschen* aankomt. Somtyds handelt men wel ook over de bekering der *Wilden* tot het Christendom. Dog dat de *Engelschen* omtrent dit stuk zo zorgvuldig niet zyn als de *Franschen*, en zo bewakame zendelingen niet gebruiken, kan men onder anderen zien uit het antwoord dat een der *Sachems* den Gouverneur *Hunter* by zulk een mondeling gesprek gaf. Na dat de Gouverneur uit naam der Koningin *Anna* den *Amerikanen* een deel klederen en andere dingen geschonken had, die hun wel gevielen, wilde hy ze nog verder van de genegenheid der Koningin overtuigen, en zeide, dat „hunne goede Moeder de Ko-

(*) Te weten de *Mobawks*, *Senekas*, *Kaijugaws*, *Onondagoes*, en *Onidoes*.

„ningin hun niet alleen zo edelmocdig met zo kostbare klederen voor
 „hunne lichamen beschonken had, maar zy wilde ook hunne zielen
 „met de prediking van 't Euangelium voeden, ten welken einde men
 „enige Predikers gezonden had om hen te onderrigten.,, Dog kwalyk
 had de Gouverneur dit gezegd, als een der oudste *Sachems* opstond en
 zeide, dat „hy uit naam van alle zyne Landsgenoten zyne genadige Moe-
 „der en Koningin voor de schone klederen, die zy hun gezonden had,
 „bedankte, dog wat de Predikers betref, voorheen waren 'er verschei-
 „den' geweest, „welken hy by naam noemde, „die in plaats van hun
 „enen hemelschen Godsdienst te prediken, hun geleerd hadden te zui-
 „pen, te bedriegen, en in onenigheid te leven.,, Hierop bad hy den
 Gouverneur zyne Predikers en enen hoop andere *Europers*, die zig on-
 der hun ophielden, terugteroeopen; want „voor dezelve aankomst waren
 „de *Wilden* een eerlyk, nugter, en onschuldig volk geweest, dog nu
 „hadden zy ze meest allen tot schelmen gemaakt. Voorheen hadden zy
 „God gevreesd, nu geloofden zy nauwlyks dat 'er een God was. Indien
 „de Gouverneur iets voor hun doen wilde, moest hy liever hun twee of
 „drie smids toezenden om hun het yzer te leren smeden.,, De Gouver-
 neur kon zig hier niet van lacchen onthouden. Hier kan men de woor-
 den van *PAULUS* toepasselyk maken: *De naam Gods wordt om uwen wil*
gelasterd onder de Heidenen. (*)

Vertrek
van *Al-*
bany.

DEN 21. Juni des avonds om vyf uur gingen wy van *Albany* naar *Ka-*
nada op reis. Wy hadden twee lieden by ons die ons tot de eerste
Fransche plaats, *Fort St. Frederic*, by de *Engelschen Crownpoint*
 genaamd, geleiden moesten. Wy betaalden hun voor hunne moeite aan
 elk

(*) De Heer FORSTER wil niet geloven dat de *Fransche* Zendelingen het be-
 ter dan de *Engelschen* gemaakt hebben; en ik denk het zelve met hem. „De
 „Heer KALM, „zegt hy, „schynt hier niet wel onderrigt te wezen. De
 „*Fransche* Geestelyken hebben enige arme *Amerikanen* tot hunnen Godsdienst
 „en hunne belangen overgehaald. Dog uit het gedrag dezer Bekeerden in
 „verscheiden oorlogen tuschen de *Franschen* en *Engelschen* bleek het, dat zy
 „tot de gruwelykste wreedheden bekwam waren, en zelfs meer dan hunne
 „Heidensche Landsgenoten; en dus schynen zy eer bedorven dan bekeerd te
 „zyn. Integendeel, de *Engelschen* hebben den Bybel in de taal van de *Wil-*
 „den van *Virginie* overgezet, en 'er velen van tot de ware kennis van God
 „gebragt. En tegenswoordig hebben de *Amerikaansche* liefdescholen, on-
 „der het opzigt van den Heer *Eleazar Wheelock*, velen van de *Wilden* tot
 „den waren God getrokken. De Maatschappy ter verbreiding van het Euan-
 „gelium onder de Heidenen zendt alle jaren op hare eigene kosten, verschei-
 „den' Zendelingen onder de *Amerikanen*. Ook zyn de *Moravische* Broederen
 „zeer yverig in het bekeren der Heidenen. Zo dat, indien de Heer KALM
 „dit alles wat nauwkeuriger had gadeslagen, hy veel gunstiger van den yver
 „der *Engelschen* ter uitbreiding van het Euangelium zoude geoordeeld heb-
 „ben.,,

elk vyf ponden, en zy hadden vry eten en drinken. Die dezen vastgeftelden prys niet geven wil moet alleen reizen. Wy moesten ons met ene *Kano* behelpen, dewyl 'er gene andere fchuiten te krygen waren. Maar dewyl 'er langs de weftzyde der *Hudfon* een zeer goede weg liep, lieten wy onze geleiders met de *Kano* varen, en gingen op het land daarnevens, om het zelve zo wel als alle natuurlyke zeldzaamheden nauwkeurig te beziën. Het is laftig met deze *Kanoos* te reizen voor hen die ze roeyen of voortftoten moeten, want men staat over eind, een voor en een agter in met een riem in de hand, waarmede men het vaartuig moet voortroeyen of fchuiwen. Gemeenlyk houden zy zig digt aan land, daar zy met de riemen grond peilen en de *Kano* voortduwen kunnen. De roeyers kunnen in deze fchuiten noit gaan zitten om te roeyen.

Wy hielden ons den gantschen avond aan den oever, die hoog was, en digt by 't water met het zelve geboomte was bewaffend als men op het Eiland by *Albany* vindt. Op de oosterzyde der Rivier is het land onbebouwd, met hout bewaffend, en fchuinfch aflopende; dog aan de weftzyde vlak, bebouwd en meest met koom bezaid. De akkers hadden gene groepen, fchoon het fcheen dat die 'er wel nodig waren. Hier kon men duidelyk zien dat de Rivier voorheen breder was geweest, want op de akkers was de grond omtrent enen fteenworp van 't water hellende, welke helling met het zelve evenwydig liep. Dit gaf genoeg te kennen dat de akkers tot daar de grond begon te hellen voorheen tot den bodem der Rivier hadden behoord en dat de helling den oever uit gemaakt had. Behalven dat vond men op dezelve velen van die moffelfchelpen die hier menigvuldig op den oever lagen, en die de Inwoonders niet gewoon zyn op de akkers te voeren of tot iets te gebruiken. Of deze verandering nu gekomen is om dat het water in de Rivier verminderd is, of dat het de aarde aan de kanten der Rivier angefpoeld heeft, kan ik niet zeggen.

De koomlanden waren hier allen zeer gelyk geploegd, even als in *Upland* in *Zweden* gebruiklyk is. Sommigen waren met bruine, anderen met witte Weit bezaid. Ook zagen wy hier grote vlaslanden, die nu begonnen te bloeyen. Op sommigen stond het vlas tamelyk wel, dog op anderen flegt. De heftige en aanhoudende droogte, die hier het gantsche voorjaar geduurd had, had op de hoge plaatfen al het gras en de planten verزند, zo dat buiten het Wollenkruid 'er niets groens over was, dog dit gewas zag ik op de droogfte gronden en de bergen groeyen, daar het de hette der zonne en de geweldige droogte trouwde. Schoon evenwel 'er geen gras of iets anders voor het vee over was; wilde het nothans het Wollenkruid niet aanroeren.

Koom-
akkers.

Op sommige plaatfen waren erwten gezaaid, dog de moftaardplanten (*) hadden ze byna geheel verftikt. De grond was meeft ene dikke fchone tuinaarde.

Wyn-
gaarden. DE wilde *Wyngaarden* bedekten de hoogtens nevens den froom overal waar zy kaal waren, en daar bomen ftonden klouterden zy 'er op, en dat zo fterk dat zy de takken derzelver buigen deden. Daar waren al grote druiven aan. Wy zagen 'er veel van zo lang wy de *Hudson* volgden, zo op de oevers als op kleine Eilandtjes in het water.

HIERENDAAR zagen wy *Maisdieven* met witte ruggen in het hout vliegen. Zy zongen lieflyk, en waren kleinder dan de zwarten van hun foort. Wy zagen dezen her eerft by *New York*.

Wy vonden enen *Waterbeuk* omgehouden leggen, die over 't kruis drie *Zweedsche* ellen dik was.

Eilandt-
jes. Wy zagen heden en de volgende dagen hier en daar enige Eilandtjes in de Rivier, waarvan de grootften bebouwd waren.

Lands-
douw. HET land was vyf *Eng.* mylen ver, die wy dezen dag al wandelende afleiden, vlak, en uit zuivere aarde beftaande. Ik vond niet enen steen: De Roodbloemige *Ahorn*, de *Waterbeuk*, de *Waterpopulier*, de wilde *Pruimboom*, de *Sumach*, de *Olm*, de wilde *Wyngaard*, en twee foorten van *Willigen*, waren de bomen die wy enige dagen aan den oever zagen. De *Aspergies* groeiden hier en daar in 't wild.

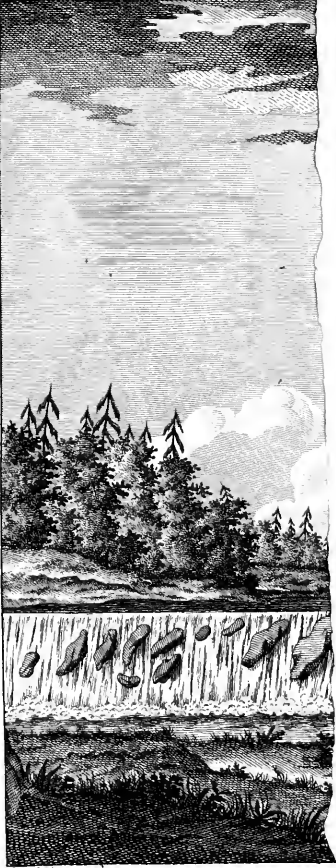
Wy namen onzen intrek zes mylen van *Albany* by enen *Boer*. Aan de weftzyde der Rivier zagen wy verfcheiden Landhoeven; van menfchen bewoond die aftamden van de oude *Hollanders*, en welken zig van den landbouw geneerden. Omtrent ene *Eng.* myl boven de plaats waar wy den nagt doorbragten houd de eb en vloed in de *Hudson* op. In de Rivier vindt men velerlei foorten van vifch.

Schuren. DE *Schuren* waren meeft allen op zyn *Hollandfch* gebouwd, en waren vry groot. Somtyds beftonden de huizen op de hoeven maar uit een vertrek nevens ene fchuur.

DEN 22. des morgens volgde ik onzen *Wegwyzer* om den hogen *Waterval*, die de Rivier *Mohawk* (†) by *Koboes* maakt, eer zy in de *Hudson* valt, te bezigtigen. Het land is *Vlak* tot by den *Val*, alwaar het wat heuvelagtig is. Het hout was op de meeste plaatfen weggehakt, en het land bebouwd. Hier en daar zag men ene fraye *Landhoeve*.

Water-
val van
Koboes. DE *Waterval* van *Koboes* is een der grootften van *Noord Amerika*. Boven en beneden denzelfen beftaan de kanten en de bodem der Rivier uit louter rots. De Rivier is hier omtrent negenhonderd *Eng.* voeten breed. By den *Val* legt ene klip dwars tegens den froom, die overal even

(*) *Sinapis arvensis*. (†) Deze *Waterval* is hier in print gebragt, zynde door den Ingenieur *Lewis Evans* getekend.

C. J. de Meijer fecit 1772.

WATERVAL VAN I

Op sommige plaatsen waren erwten gezaaid, dog de mostaardplanten (*) hadden ze byna geheel verftikt. De grond was meest ene dikke schone tuinaarde.

Wyn- gaarden. DE wilde *Wyngaarden* bedekten de hoogtens nevens den stroom overal waar zy kaal waren, en daar bomen stonden klouderden zy 'er op, en dat zo sterk dat zy de takken derzelver buigen deden. Daar waren al grote druiven aan. Wy zagen 'er veel van zo lang wy de *Hudson* volgden, zo op de oevers als op kleine Eilandtjes in het water.

HIERENDAAR zagen wy *Maisdieven* met witte ruggen in het hout vliegen. Zy zongen lieflyk, en waren kleinder dan de zwarten van hun soort. Wy zagen dezen het eerst by *New York*.

Wy vonden enen *Waterbeuk* omgehouden leggen, die over 't kruis drie *Zweedsche* ellen dik was.

Eilandt- jes. Wy zagen heden en de volgende dagen hier en daar enige Eilandtjes in de Rivier, waarvan de grootsten bebouwd waren.

Lands- douw. HET land was vyf *Eng.* mylen ver, die wy dezen dag al wandelende afleiden, vlak, en uit zuivere aarde bestaande. Ik vond niet enen steen: De Roodbloemige Ahorn, de Waterbeuk, de Waterpopulier, de wilde Pruimboom, de Sumach, de Olm, de wilde Wyngaard, en twee soorten van Willigen, waren de bomen die wy enige dagen aan den oever zagen. De *Aspergies* groeiden hier en daar in 't wild.

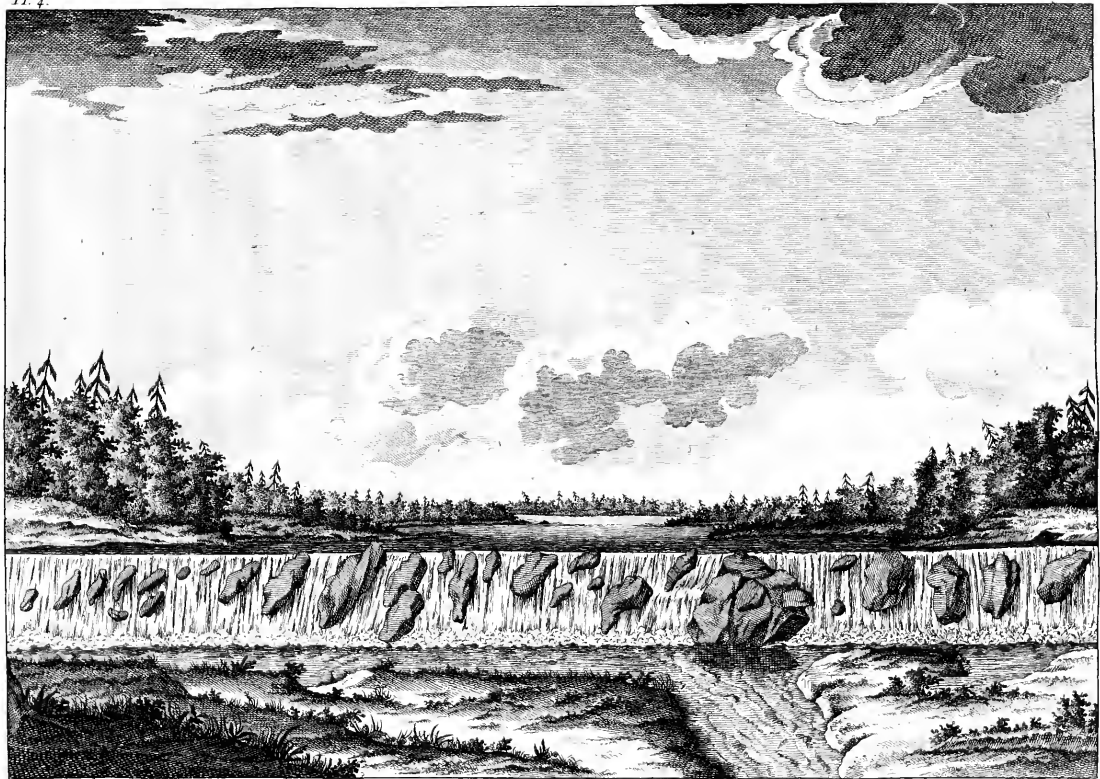
Wy namen onzen intrek zes mylen van *Albany* by enen Boer. Aan de westzyde der Rivier zagen wy verscheiden' Landhoeven; van menschen bewoond die aïstamden van de oude *Hollanders*, en welken zig van den landbouw geneerden. Omtrent ene *Eng.* myl boven de plaats waar wy den nacht doorbragten houd de eb en vloed in de *Hudson* op. In de Rivier vindt men velerlei soorten van visch.

Schuren. DE *Schuren* waren meest allen op zyn Hollandsch gebouwd, en waren vry groot. Somtyds bestonden de huizen op de hoeven maar uit een vertrek nevens ene schuur.

DEN 22. des morgens volgde ik onzen Wegwyzer om den hogen Waterval, die de Rivier *Mohawk* (†) by *Koboes* maakt, eer zy in de *Hudson* valt, te bezichtigen. Het land is Vlak tot by den Val, alwaar het wat heuvelagtig is. Het hout was op de meeste plaatsen weggehakt, en het land bebouwd. Hier en daar zag men ene fraye Landhoeve.

Water- val van Koboes. DE Waterval van *Koboes* is een der grootten van *Noord Amerika*. Boven en beneden denzelven bestaan de kanten en de bodem der Rivier uit louter rors. De Rivier is hier omtrent negenhonderd *Eng.* voeten breed. By den Val legt ene klip dwars tegens den stroom, die overal even

(*) *Sinapis arvensis*. (†) Deze Waterval is hier in print gebragt, zynde door den Ingenient *Lewis Evans* getekend.

WITerval van KCHOËS IN DE RIVIER MOLAWK 900 VOET BREED EN 75. VOET HOOG.

even hoog is, en als enen muur in de Rivier maakt. De klip is aan de benedenzyde niet loodregt neergaande, dog steekt enen vadem of twee uit. De hoogte der klip waarover 't water rolt schieen my op 't oogtien of twaalf vadem te zyn; en de Ingenieur *Evans*, die dezelve meetkundig gemeten had, had ze twaalf en enen halven vadem, of vyfenzeventig voeten breed gevonden. Thans was 'er weinig waters op de Rivier, zo dat het maar op twee plaatsen over de klip heenliep. Het had door 't vallen onder in de rots diepe gaten gemaakt, hier en daar twee of drie vadem diep. Onder den Val was de bodem der Rivier nu geheel droog, zo dat het water in het midden enen weg van twee vadem in de breedte, en enen vadem, of iets meer, diep, gemaakt had, schoon die bodem, gelyk gezegd is, geheel uit rots bestaat. Beneden den Val zag men verscheiden' holen in de rots door het water gemaakt, volkomen gelyk de zogenaamde Bergketels of Reuzenpotten in *Zweden*. Zy waren van verschillende grootte. Ligt is het te begrypen dat deze Waterval een schrikkelijk geluid veroorzaken moet, wanneer de Rivier vol waters is, en het van meer dan zeventig voeten hoog neerfort. Wy hadden nu den helderften zonneshyn, zonder dat 'er ene wolk aan den hemel te bespeuren ware, ook was het zeer stil, en egter was 'er by den Val, daar nu zo weinig water over nederfortte, een voort van nevel als van enen stofregen, ontstaande uit waterdruppels, die onder 't vallen van het overige water afgescheiden, en door den wind herom gevoerd worden. Zodra men omtrent op enen musketschoot den Val nadert, van den kant waar de wind naar toe wait, voelt men zyne klederen nat worden als ware men in den regen. In de holtens die het water by den Val gemaakt had hielden zich verscheiden soorten van visch op; en enige menschen zaten daar met den angel te visschen. De klippen bestonden hier uit den zelve swarten steen, waaruit alle de bergen omstreeks *Albany* bestonden. Deze steen, aan de lugt bloot gesteld zynde, is geneigd in kleine horizontale schyfsjes te schilferen.

Ik zag een voort van betuiningen, diergelyken ik nog niet gezien had, Tuinen. die gene palen hadden, bestaande uit dwarsbalken waarop anderen in de lengte rustten. Deze betuiningen waren meer dan twee ellen hoog, en vorderden enen groten voorraad van hout. Indien men de balken gespleten had, zoude men uit het zelve hout veel meerder heiningen hebben kunnen maken.

OMTRENT den middag vervolgden wy onzen togt met de *Kano* Vervolg der rivier. Zy werd een weinig boven de plaats van ons der rivier. nagtverblyf zo ondiep, dat de riemen telkens op den grond sloegen, hebbende dikwyls niet de diepte van ene el waters. De oever en het bed der Rivier bestonden nu uit zand en kleine stenen. Egter hadden de roeyers werks genoeg om ons tegen den stroom op te ar-

beiden, zo sterk ging die naar beneden. De oever was vol van heuvels van aarde, en op sommige plaatsen zeer hoog en steil. Het land was gedeeltelyk met heut bedekt, en gedeeltelyk bebouwd. De breedte der Rivier bedroeg gemeenlyk twee sphaanfschoten.

Steuuren. Men vindt vele Steuren in de Rivier. Wy zagen ze den gantschen dag, dog inzonderheid tegens den avond, uit het water om hoog springen. Wy wierden onderrigt dat men hier des winters gene Steuren vernam, en dat zy tegens dien tyd naar zee zwommen, kerende met het voorjaar weder op de Rivier. Zy houden zig liever in ondiep dan in diep water op; ook zagen wy ze nergens zo uit het water omhoog springen als waar de stroom ondiep was. Hun voedsel bestaat meest uit een soort van watergras, (*) dat op sommige plaatsen der Rivier veel waft. De magen dezer visschen vindt men 'er gemeenlyk vol van. De *Wilden* en de hier woonagtige *Hollanders* vangen deze Steuren. Alle nagten vernamen wy verscheiden' schuiten, die oppaften om ze te harpoeneren. De toortsen die zy by deze visschery gebruiken nemen zy het liefst van de Zwarte Dennenbomen. En, schoon het nu de tyd van het jaar was dat de nagten het kortst zyn, waren zy egter in ene zo zuidelyk gelegene plaats zo donker als by ons in Augustus. Op verscheiden' plaatsen zagen wy dien en de volgende dagen vele dode Steuren, die gewond zynde ontsnapt, en daarna gestorven waren. Zy gaven enen onverdraaglyken stank van zig.

Amerikaansch
Vrouwspersoon.
Wilden
bezogt.

Wat hoger de Rivier opgekomen zynde zagen wy een *Amerikaansch* Vrouwspersoon, zittende met een jongetje in een schuitje van bast, en enen *Amerikaan*, die, met ene grote muts op 't hoofd, door het water waadde. vlak daar by lag een Eiland, waarop zig nu vele *Wilden* om Steuren te vangen ophielden. Wy gingen naar hunne hutten, om te zien of ons niemant van hun naar *Fort St. Frederic* begeleiden wilde. Als wy 'er in traden waren alle de mans uit op de jagt, weswegen wy de kinderen overreden moesten om ze te gaan opzoeken. De loon dien zy daarvoor kregen bestond in twintig kleine broodtjes, want ziende dat wy verlangden de ouden te spreken, wisten zy allerlei zwaarigheden te opperen tot dat men hun zo veel beloofde. Het Eiland kwam den hier wonenden *Hollanderen* toe, die het tot bouwland gemaakt hadden. De *Wilden* hadden het van hun in pagt, en hadden 'er mais en verscheiden' soorten van kawoorden geplant. Zy hadden hier enige hutjes, of zogenaamde *Wigwams*, die zeer eenvoudig waren. Zy bestonden uit vier regt op gestagene palen, waarop zy dwarsstokken gelegd, en het met een dak van bast overdekt hadden. Muren waren 'er of in 't geheel niet, of zy bestonden uit takken met de bladeren 'er aan, die aan de

stok-

(*) *Conserva*.

ftekken waren vaftgemaakt. Hunne bedden waren hertenvelen op den grond gefpreid. Het huisraad beftond in een paar kleine ketels, twee lepels, een paar baften emmers, die zo digt waren dat 'er het water niet door kon. Het vleefch der Steuren was in langwerpige ftukken gefneden, en te drogen in de zon gehangen, om tot wintervoorraad te verftrekken. De vrouwen zaten buiten op den heuvel op hertenvelen te werken. Zy gebruiken noit ftoelen, maar zitten plat op den grond, met de benen, niet kruisgewys, meer buitenwaards onder zig gebogen, zo dat de aars tuffchen de beide voeten komt. De Vrouwen waren allen bloothoofds, en hadden pekwarte hairen. Zy droegen enen korten blauwen rok, die tot op de knien hing, en van onderen met rode of andere koorden omzet was. Zy droegen grote oorringen, en de hairen waren van agteren t'zamengebonden en met linten omftrikt. De *Wampums* hingen om den hals tot op de borft. Dit zyn hare pparelen en geld. Zie daar haren gehelen opfchik. Zy maakten allerhande dingen van beeffenvelen, waaraan zy de pinnen der ftckelvarkens vaft naiden, die zy zwart of rood geverwd, of by derzelve natuurlyke wite kleur gelaten hadden.

TEGENS den avond begaven wy ons naar ene Landhoeve aan de Rivier gelegen, waar wy maar enen man vonden, bezig om de mais en het ander koorn te bezigtigen, zynde de bewoonders van het huis zedert den oorkom niet terug gekomen.

MEN vindt hier kreeften in de beekjes, volkomen gelyk aan de onzen, Kreeften. dog wat kleinder; maar de Hollanders wilden 'er niet van eten.

DEN 23. wagtten wy des morgens lang naar de *Wilden*, die beloofd hadden by ons te komen, om ons den weg naar *Fort Anna* te wyzen, en ons te helpen ene fchuit van boombaft te maken, waarmede wy onze reis konden voortzetten. Om agt uur kwamen 'er eindelyk drie mansperfonen. Zy hadden, gelyk gemeenlyk, pekwarte en kort gefneden hairen, droegen ligtgroene kleedjes om de fchouders, en doeken of vellen, die om de benen en een ftuk der dyen gewonden waren. Dog zy hadden nog hoeden, nog mutfen, nog kouffen. Twee van hun hadden het bovenfte van het voorhoofd en de wangen vermilioen geverwd. Om den hals hadden zy enen band, waaraan een zakje op de borft hing, in het welk zy hunne maffen bewaarden. Zy beloofden eindelyk om voor dertig fchellingen ons te geleiden, dog braken weder hunne belofte, en gingen met enen *Engelchman* heen, die hun meerder gaf, zo dat wy onze reis gene geleiders vinden konden. Egter bragten zy ons de vyftien fchellingen weder, die zy op hand gekregen hadden.

Ons laafte nagtverblyf was omtrent tien *Eng.* mylen van *Albany* af. By den laafsten en pas gecindigden oorlog waren alle de menfchen naar *Albany* gevlugt, vermits de *Fraufchgezinde Wilden* alles vermoorden Het land in den kryg verwoeft.

of gevangen namen wat hun voorkwam, de huizen overal in brand staken, en het geboomte omhieuwen. Dus zag het 'er bedroefd uit toen de menschen, weder naar hunne woonplaatsen willende keren, gene huizen vonden, en genoodzaakt waren onder schuinsch tegens malkander gezette planken te slapen. De Rivier was hier omtrent een musketfchoot breed, en aan beide zyden was het land bebouwd. De oevers waren steil, en de grond zag 'er bleek uit.

Vlierboom. De *Westerfche Vlierboom* was veelvuldig op de heuvels, die 'er geheel wit van waren, want hy stond in vollen bloei.

Moeilykheid der reis. Wy hadden dezen gantschen dag den enen stroom voor en den anderen na aangetroffen, allen vol van stenen, het geen de reis zeer moeilyk maakte. Het water in de Rivier was helder, niet boven twee ellen diep. Het liep sterk af en bruischte tegens ons vaartuig. De oever lag vol van keistenen en grauw zand. De hoogtens bestonden uit aarde, waren verheven en loodregt. Twee musketfchoten omtrent zal de Rivier breed zyn. Het land was hier en daar bebouwd, en hierendaar met bosschen bedekt.

Klaver. De hoogtens waren vol van rode of witte klaver. Beide de soorten zagen wy dien en de volgende dagen zeer veel in de bosschen. Dus wist men niet met zekerheid te bepalen of zy uit *Europa* overgebracht is, zo als sommigen menen, dan of zy hier al van ouds is geweest, het welk de *Wilden* ontkennen. De Porcelain wies hier veel op zandgronden; dog zy was in de moestuinen een der lastigste onkruiden. Allengskens begonnen nu de menschen naar hunne woonplaatsen terug te keren, die de laatste kryg hen gedwongen had te verlaten. De Landhoeven lagen of aan de Rivier of op de hoger gronden, en zy waren, gelyk in dit Land gewoonlyk is, van boomgaarden en grote bouwlanden omringd.

Muskusratten. Wy zagen vele holen van Muskusratten, (*) gelyk met de oppervlakte van 't water, van de grootte dat 'er ene kleine kat zou kunnen in kruipen. Voor dezelve lagen vele mosselschelpen, die de Ratten uitgegeten hadden. (†) Men vangt ze in vallen, welken men aan 't water stelt, en daar mais of appelen worden in gedaan.

Bomen. De *Saffrasbomen* waren hier tamelyk talryk, dog klein. Hierendaar zag men enen *Kastanjeboom*. De *Cratægus Crus Galli* stond in de schraalste gronden, en had lange doornen; zo dat men 'er zeer goede hagen van zou kunnen maken.

Wy namen onzen intrek des avonds by enen Boer, die eerst weder op

(*) *Castor Zibethicus* LINN.

(†) Dit schynt ene nieuwe waarneming te zyn. Ten minsten, LINNÆUS, BUFFON en SARRASIN beweren dat de Muskusratten alleen van den *Acoras*, een riet, en andere wortels leven. F.

op zyne hoeve gekomen was. Zyn huis was verbrand, dog hy had zyne fchuur behouden. Deze Landhoeve was de laafte van de Provincie *New York* aan den kant van *Kanada*, waar de gebouwen nog waren blyven ftaan. Verder op behielpen zig de menfchen onder hutten van planken.

Wy zetteden den 24. onze reis voort. Het land was aan beide de zyden der Rivier meeft vlak, hierendaar wat bergagtig, en beftond meeft uit magere dennebofſchen. Hierendaar waren koorlanden en weiden, dog het meeft was boſch. Op de Rivier hadden wy van *Albany* af tot halfwege *Saratoga* den ſtroom ſterk tegen gehad, dus wy veel moeite hadden optekomen. Hierna egter wierd de Rivier enige *Englyen* lang zeer diep en het water ſtil. De oevers waren zeer ſteil, dog niet zeer hoog. De Rivier was omtrent twee muſketſchoten breed. Na den middag kreeg zy ene andere rigting. Tot nog toe had zy van 't noorden naar het zuiden gelopen, en nu liep zy van 't noordoordooften naar het zuidzuidweſten, en ſomtyds van 't noordooften naar het zuidweſten.

MEN vindt hier te lande niet vele Mierhopen. Ik weet niet enen enigen gezien te hebben voor ik aan den Waterval van *Koboos* kwam. Mieren. Heden namen wy 'er enigen in de boſſchen waar. De *Mieren* waren van het zelve foort als de onzen. (*) De hopen beftonden meeft uit enen vermolmden ſteen gelykenden naar *Lei*, dien men hier vond, hebbende de *Mieren* niets anders daartoe.

De *Kaſtanjebomen* ſtonden verſpreid in de boſſchen. Ook vindt men hier wilde *Moerbezien*, dog zeldzaam. En hier was de noordelykſte plaats daar men ze vond. *Peen* troffen wy dagelyks in 't wild aan, dog maar op plaatſen daar het land bebouwd was, of voorheen bebouwd was geweest. De *Hennip* wies in 't wild by oude planteryen.

De boſſchen waren vol van Woudluizen, die ons zeer laſtig waren. De *Thuja occidentalis* begon men aan den waterkant te zien waffen. Voor dezen had ik ze niet vernomen. De bomen die wy langs den oever zagen groeyen waren, Woudluizen. Bomen. *Olmen*, *Berken*, *witte Dennen*, *Elzen*, *Linden*, *Kornoeljes*, *rode Willigen* en *Kaſtanjes*. De *Amerikaanſche Vlierboom* en de wilde *Wyngaarden* vertoonden zig maar op zulke plaatſen daar het land een weinig bebouwd was, alſzogten zy beiden het gezelfchap der menſchen. De *Linden* en de *witte Walnoorbomen* waren het talrykſt. De *Haagbeuken* met opgeblazen zaadhuisjes (*) zag men nu en dan; dog men vernam nog *Waterbeuken* nog *Waterpopulieren* meer. *Zwarte Aardeekhoornen* lieten zig dikwyls zien.

Wy

(*) *Formica rufa* LINN. (*) *Carpinus ostrya* LINN.

II. Deel.

Wilden. Wy ontmoetten op enigen afstand van *Saratoga* twee *Amerikanen* in hunne baste schuitjes. Deze vaartuigen kunnen nauwlyks meer dan een mensch voeren. Digt by *Saratoga* wordt de Rivier wederom ondiep en stroomt sterk. Het land lag woest ter oorzake van den oorlog, zynde anders bebouwd.

Saratoga. SARATOGA is een soort van Vesting geweest; door de *Engelschen* van hout gebouwd tegens de aanvallen der *Fransche Wilden*, en om als een voormuur voor *Albany* te dienen. Het lag op ene hoogte op de oostzyde der *Hudson*. Het bestond uit dikke palen van tusschen de twee en drie vadem langte die in den grond geslagen waren, als palissades, digt by malkander, makende een vierkant, elke van welks zyden omtrent een musketschoot lang waren. Op de hoeken waren blokhuizen, en binnen de palissades de barakken, alles van hout. Het is tot in den laatsten kryg in wezen en bezet gebleven, tot dat in 't jaar 1747. de *Engelschen* zelfs het in brand staken, kunnende het daar niet langer tegens de *Franschen* en de *Wilden* houden. Want zodra zy maar even by de Vesting kwamen, lagen de laatsten in hinderlagen, en namen ze gevangen of schooten ze dood. Onder andere krygsluiten, die men hier gebruikte, wil ik 'er maar ene aanhalen, die my zo wel van *Engelschen* als *Franschen*, die 'er by tegenswoordig geweest zyn, verhaald wierd. Ene party *Franschen* en *Amerikanen* slopen des nagts in een kreupelbosch, dat niet ver van de Vesting aflag, en verstaken 'er zig in. Des morgens gingen, volgens afspraak, enige *Wilden* naar dezelve toe, en bespieden ze. De *Engelschen* vuurde uit de verte op hun, en de *Wilden* hielden zig als of zy geraakt waren, vielen ter aarde, sprongen weder op, gingen een weinig, en vielen weder neer. Ruim de helft der bezetting viel daarop uit, om ze gevangen te nemen; dog zodra dezen ver genoeg waren, sprongen de *Franschen* op, kwamen uit het kreupelhout tusschen de Vesting en de *Engelschen* te voorschyn, sneden hun den aftogt af, en namen ze gevangen. Nauwlyks hadden die van binnen het Fort den tyd om de poorten toetekrygen. En egter dorsten zy op hunne vyanden niet schieten, uit vrees van hunne eigene spitsbroeders te treffen; dog moesten het hartzeer verduren van te zien hoe die door den vyand voor hunne ogenen onder hun geschut werden weggeseept. Door diergelyke konstgrepen maakten de *Franschen* het den *Engelschen* binnens de Vesting zeer moede. De afgebrande palissades stonden nog. Vlak by de Vesting lag een Eiland in de Rivier, het welk bekwaamer zyn zoude om 'er een Fort op te bouwen, dan de vorige plaats.

HET land beneden *Saratoga* was aan beide de zyden der Rivier vlak, en de grond goed. De oevers waren hoog en steil, en zyn van aarde. Noordwaards aan zagen wy boschagtige bergen. De Inwoonders van dezen oord waren allen van *Hollandsche* afkomst, en haatten de *Engel-*

gelfchen geweldig. Den nacht bragten wy door in ene planken hut, door de landhieden opgeflogen.

VOOR den oorlog waren hier verſcheiden' zaagmolens geweest, die grote voordelen hadden aangebragt, dewyl hier veel hout valt. De planken wierden in 't voorjaar als 'er veel water op de Rivier was in vloten naar *Albany* en *New York* gevoerd. Thans zyn zy allen verbrand.

DEN 25. 's morgens gingen wy weder op reis de Rivier op. Na ruim ene *Eng.* myl afgedaan te hebben, kwamen wy by enen vry ſterken Waterval, die ons een goed deel van den dag werk verſchaft eer wy 'er de *Kano* konden over krygen. Onder den Val was de Rivier zeer diep, hebbende het vallende water den bodem uitgehold. Overal bevond men by de klippen in de Rivier ene grote diepte, ſomtyds tot boven de vier vadem, doordien het water tegens de klippen aanſtotende en terug gekaatſt den grond uitholde. Boven den Val wierd de Rivier weer zeer diep, 'er ging weinig ſtroom, en by de oevers wierd het water eensklaps zeer diep. Tot aan het Fort *Nicholſon* toe waren de beide zyden der Rivier met zware boſſchen bewaſſen. Na enige mylen geroeid te hebben kwamen wy op enen anderen nog hoger en moeilijker Waterval.

MEN zag hier vele *Reuzenpotten* (*) by den Val in de rots die dwars in de Rivier lag, en over dewelke het water viel. Nu was de rots meest in de Rivier droog, hebbende de Rivier in dit jaargetyde maar weinig waters. Sommigen van deze Reuzenpotten waren rond, anderen langwerpig. Op den bodem derzelver lagen ſteentjes of grof zand in menigte. Enigen waren over 't kruis anderhalve el; anderen kleinder. De diepte was ongelyk, by ſommigen vond ik die wel derdehalve el te belopen. Ik konde hier duidelyk zien dat zy door het omdrayen van ſtenen of zand in het water ontfaan waren.

ONS voornemen was geheel tot *Fort Nicholſon* met de *Kano* te vaden, het welk ons zeer gemakkelÿk geweest zou zyn; dog wy konden den bovenſten Waterval niet over komen, want de *Kano* was te zwaar en 'er was zeer weinig water; het liep maar op ene enige plaats over de rots, en op die plaats was de ſtroom te ſterk om daar tegen op te arbeiden. Wy waren dan gedwongen de *Kano* daar te laten, en ons goed door ongebaande boſſchen tot *Fort Anne* op de Rivier de *Woodcreek* te dragen, het welk omtrent een weg is van zeven of agt *Zweedsche* mylen, zo dat wy in de ſterke hitte niet weinig afgemat werden. Op ſommige plaatſen was 'er geen ander middel om over de rivieren te geraken, dan

I 2.

gro-

(*) Dit is de woordelyke vertaling van het *Zweedsche* woord, *Fütte-grytor*. Zie de Verhandeling der *Zweedsche* Maatſchappÿ der *Wetenſchappen* voor het jaar 1743. bl. 122. en hierboven I. D. bl. 54. en 55.

grote bomen omtehouwen en 'er die over heen te leggen. Het land dat wy dezen namiddag doorwandelden was gelyk, zonder bergen en stenen, en doorgaans met zwaar geboomte bewaſſen. Overal zag men ene menigte omgevallen bomen, dewyl zig hier niemand van het hout bediende. Den nacht bragten wy in 't boſch door, zeer gekweld wordende van muggen en wouddluizen, en zonder te kunnen ſlaperen uit vrees voor de Slangen.

DEN 26. trokken wy in de vroege verder door het woud langs de *Hudson*. Hier was wel een oude weg die naar *Fort Nicholson* ging, dog hy was zo bewaſſen dat wy werk hadden hem te ontdekken.

Fort Nicholson. HET FORT NICHOLSON was ene plaats op de oostzyde der *Hudson*, daar voorheen ene houtte Vesting geſtaan had. Wy kwamen 'er een weinig voor den middag aan, en ruſten 'er een wyl uit. Tot het begin van den laatſten oorlog hield zig hier de Overſte *Lydius* op, voornamelyk om enen ſterken handel te dryven met de *Fransche Wilden*. Dog in den oorlog leiden zy zyn huis aan kolen, en ontmamen hem zynen Zoon. De Vesting lag op ene vlakke; dog de plaats was nu met hout bewaſſen. Het Fort werd in 't jaar 1709. by gelegenheid van den oorlog met de *Franschen* aangelegd, en was zo genoemd naar den toenmaligen dapperen Generaal *Nicholson*. Het was veeleer een magazyn voor het *Fort Anne* dan ene vesting. Toen in 't jaar 1711. de aanſlag ter zee der *Engelſchen* tegens *Kanada* mislukte, ſtaken zy het zelve in brand! De grond ſcheen hier vry goed. De *Hudson* ſtroomde hier dicht voorby.

Vertrek van daar. WAT na den middag gingen wy weder op reis. Tot nog toe waren wy den oosteroever der *Hudson* gevolgd, en hadden het regt op het noorden aangehouden, dog nu veranderden wy van weg, nemende dien oostnoordoost of noordoostwaards aan, dwars door de boſſchen en de woesteynen heen, om de Rivier *Woodcreek* te bereiken, en dus te water naar *Fort Frederic* te kunnen komen. Het land dat wy nu doorwandelden was meest vlak en laag. Hierendaar zag men een beekje, die egter meest droog waren. Ook zag men enige kleine hoogtens, dog gene bergen of stenen. Overal was het land met hout bedekt. De bomen ſtonden dicht by malkander, en gaven dus ene treffelyke ſchaduw. Dog dit genoeg werd door de ontelbare menigtes van muggen geſtoord, waarvan de boſſchen vol waren. Men vond hier vele planten, die egter ver van malkanderen ſtonden, byna als in onze boſſchen daar het vee ze vernield heeft, ſchoon hier noit vee geweest was. De grond lag overal dik met bladeren. Op andere plaatſen wies 'er veel mos. Het aardryk was doorgaans zeer goed, en beſond uit ene dikke tuinaarde, dewelke den planten enen goeden wasdom verſchafte. Dus ſcheen het een zeer vrugbaar land.

te moeten worden als het wel bebouwd werd. Dog men vond hier weinig lopend water.

Wy namen ons nagtverblyf in de woesteny by een beekje, op dat wy geen gebrek aan water zouden hebben, het welk men in dit jaargetyde in de bosschen niet overal vond. Dog de muggen, de *Punchins* en woudluizen plaagden ons zeer. Behalven dat dreef ons de vrees voor de Slangen en nog meer voor de *Wilden* den slaap uit de ogen.

PUNCHINS, gelyk ze de *Hollanders* noemen, zyn een klein soort *Punchins* van muggen, (*) die men hier zeer veel aantreft. Zy zyn zeer klein, en hebben grauwe vleugels met zwarte spikkelgjes. Dezen waren tienmaal erger dan de grote muggen, want men konde ze wegens hare klainte kwalyk zien, men vond ze overal, en zy waren niet bang. Zy veroorzaakten ene pyn ter plaatse waar zy gestoken hadden als of men zig gebrand had.

Des nagts hoorden wy grote bomen van zelve omvallen, schoon het zo stil was dat 'er zig geen blad bewoog. Dit vallen maakte een schrikkelyk gekraak in de stille.

DEN 27. zeteden wy onzen togt in de vroegte voort. Het land bleef voort al even als gisteren gesteld, alleen zagen wy enige heuvels. 's Morgens hoorden wy zeer duidelyk het geluid van enen. Waterval in de *Hudson*.

OVERAL lagen vele bomen, die door den wind ongesmeten of van hinderoudendom omgevallen waren. Dog daar waren 'er genen omgehouden, dewyl het land niet bewoond is. Deze omgevallene bomen beledonden onzen togt schrikkelyk, dewyl zy de doorgangen toefstopten, en de Ratelslangen gedurende de hette van den dag zig daar het meest onthielden.

OM twee uur na den middag kwamen wy by 't *Fort Anne* aan. Het legt aan de Rivier *Woodcreek*, die hier by haren oorsprong niet meer als een beekje is. Wy bleven hier den gehelen dag en den volgenden, om ene schuit van bast te laten maken, dewyl wy anders onmogelyk de Rivier af te *Fort St. Frederic* komen konden. Gelukkig was het ook dat wy hier waren, aangezien een van onze Wegwyzers ziek wierd, en niet in staat geweest zou zyn te voet verder te reizen, en zyn pakkadicte dragen. Was hy nog zieker geworden zo zouden wy hier hebben moeten blyven, dog dié zouden ons zeer kwalyk gekomen zyn, nadien wy ons in ene woesteny bevonden, daar wy genen nieuwen voorraad zouden hebben kunnen krygen, en in den tyd van drie of vier dagen by geneschen konden komen. Nu kon de zieke uitrusten en herstellen.

By 't *Fort Anne* vonden wy ene menigte van *Muizen* van het gemene soort. Misschien zyn dezen wel afkomelingen van die welken met den

(*) *Culex pulicaris*. LINN.

voorraad voor de Bezetting, toen de Veffing nog in wezen was, herwaards gebragt zyn.

Hier ftonden enige Appel- en Pruimbomen. Zonder twyffel zyn zy hier geplant geworden, toen de Veffing nog in ftaat was.

Olmen.

DE *Amerikaanfche Olmen* wiefien hier in menigte. Daar zyn twee foorten van. Het ene wordt de *Witte Olm* genoemd, om dat deboom van binnen wit is. Dit foort was talryker dan het andere, dat men den *Roden Olm* noemt, om dat het hout roodagtig is. Van den bafte des Witten Olms maakte men de hier gebruikelijke baftefchuiten, om dat die bafte zachter is als die van andere bomen. Mer den fchors van den Hikory nait men den bafte der Olmen t'zamen, en met die van den Roden Olm maakt men de einden van de fchuit digt. Men klopt den bafte tuffchen twee ftenen, of by gebrek van die tuffchen twee ftukken houts.

Schuiten van bafte.

HET maken der fchuit nam anderhalven dag weg. Om zulk'ene fchuit te maken zoekt men enen dikken, hogen, en zo veel als men kan, met weinig takken beladen Olm uit, die enen gladden bafte heeft. Men houwt hem voorzigtig om, om den bafte niet in 't vallen te befchadigen. Sommigen klimmen op den boom, en fcheiden den bafte van den boom af, om hem des te minder te kwetten. Zo deed onze fchuitemaker dit maal. Men fnydt met een mes den bafte aan de ene zyde des booms regt door, zo lang als men de fchuit maken wil. Aan beide de einden van de gemaakte fnede, fnydt men den bafte van den ftam af, ten einde hy dus te gemakkelyker zig afzonderen late. Dan fchilt men den bafte van den boom af, zorgdragende dat 'er geen gat in kome. Dit fchillen gaat gemakkelyk in zyn werk in den tyd dat de boom vol faps is, en in andere jaargetyden legt men den boom voor 't vuur om het afchillen te bevorderen. Den afgefcheidenen bafte fpreidt men op den grond uit, zo dat de binnenzzyde naar om laag legt. Om denzelven des te gelyker uittefpreiden legt men 'er blokken en ftenen op, die hem plat drukken. Dan buigt men de delen die de kanten der fchuit maken moeten voorzigtig opwaards om het boord te krygen. Omtrent twee ellen van een ftaat men ftokken in den grond, volgens de kromme lyn, welke de zyden der fchuit befchryven moeten, om daar mede den bafte die 't boord maken moet te onderfteunen. Men buigt dan de zyden in de gedaante welke de fchuit moet hebben, en dan worden de ftokken digter by malkander of verder van een gezet. Om de ribben van de fchuit te maken neemt men dikke takken van den Hikory, dewyl dit hout zagt en buigzaam is. Men fnydt die in platte ftukken, enen duina dik, en buigt ze dan zo als ribben wezen moeten. Vervolgens worden zy dwars op den bodem der fchuit gelegd, omtrent een fpan van malkander. De bovenranden van het boord worden van twee dunne latten gemaakt, die men tegens malkander legt, zynde zy plat

op

op de plaats daar zy tegens malkander moeten komen. Tusschen deze latten steekt men den bovensten rand van den bast, en nait dien tusschen dezelve met draden van zagten bast of wortelen vast. Dog eer dit geschiedt men de einden der ribben ook tusschen de latten. Dit gedaan zynde wordt alles wel t'zamen genaaid. De latten worden naar de kromte die het boord hebben moet gebogen, en komen aan het voor en agtereinde van de schuit by malkander, waar zy zelfs met touwen t'zamen wel vast gebonden worden. Op dat de schuit van boven niet te wyd worde, spant men 'er drie of vier banden over heen van het ene boord tot het andere, omtrent dertig of veertig duim van malkander. Deze banden zyn meest van Hikory. Men steekt ze met de einden digt onder de boordlatten door den bast heen, buigt ze over de latten in de hoogte, endan worden zy over het middelste van de schuit heen t'zamen met touwen wel vast gemaakt. Aan de voor en agterstevenen maakt men den bast met den aan stukken gestotenen bast van den Roden Olm, die 'er dan als werk uitziet, digt, dat 'er geen water door kome. Over de ribben in de schuit legt men andere stukken bast, om over te gaan, want anders zoude men ligt met den voet of andersins een gat in den dunner bast van den bodem stoten kunnen. Om des te zekerder te zyn, heeft men gaarn ene dunne plank of twee om ze op den bodem te leggen. De binnezyde van den bast komt nu aan de buitenzyde der schuit, als zynde glad, zo dat het vaartuig des te ligter door het water loopt. Het gaat niet altyd zo spoedig met dezen scheepsbouw, want somtyds gebeurt het dat als men den bast van enen boom af geschild heeft, men 'er of kwade steken en gaten in ontdekt, of dien zo dun en gebrekkelyk bevindt, dat men 'er zyn leven niet op wagen durft. Dan moet men enen anderen boom zoeken. En het gebeurt wel dat men verscheiden Olinen schillen moet voor dat men enen goeden bast bekomt. Dit is ene korte beschryving van dit soort van vaartuigen. Het gene voor ons vervaardigd wierd was zo groot dat 'er vier menschen met ons goed in konden, het welk nog iets meer bedroeg dan de zwaarte van een mensch.

ONDER het roeyen met zulke schuiten moet men alle mogelyke voorzigtigheid gebruiken, om niet op enen scherpen tak van enen onder water liggenden boom of enen paal te stoten, waardoor, als men wat sterk roeide, de halve schuit zou kunnen scheuren, het welk in diep water zeer gevaarlyk zyn zoude, vooral als de schuit nog daarenboven op den tak of den paal bleef vastzitten. Ook moet men zeer voorzigtig zyn in het instappen van deze gevaarlyke vaartuigen. Men trekt uit voorzorg gemeenlyk de schoenen uit, want anders, en vooral als men 'er met enen lustigen sprong wilde in komen, zoude men ligt met de hakken door den

bodem heen trappen, het welk ook zeer gevaarlyk zyn zoude, vooral indien het kwam te gebcuren digt by ene rots, nevens welke het water zeer diep was; en zulke plaatfen zyn 'er veel op de Rivieren en Meren dezcs Lands.

Muggen. NERGENS hadden wy in *Amerika* zo veel Muggen (*) gezien als hier. Zy waren zo vinnig op bloed dat wy des nagts geen oog konden toedoen, fchoon wy vuur rondom ons heen hadden gemaakt. Ook vond men hier zeer veel Woudluizen, (†) zelfs meer dan wy nog hadden ontmoet. Men was nauwlyks op den grond gaan zitten, of een gantfch heir van dezelve zat op de klederen. Wy leden van dit ongedierte niet minder dan van de Muggen. Zy waren zelfs gevaarlyk, omdat zy in de oren kruipende, zig daar invreten, en 'er bezwaarlyk uittekrygen zyn. Daar zyn voorbeelden dat zy de oren ter dikte ener vuift hebben doen zwellen. Meer hier van kan men vinden in de Verhandelingen der *Kon. Zweedfche Maatfchappij der Wetenfchappen* voor het jaar 1754. (†)

DE *Wipperiwill* liet zig byna den gehelen nagt aan alle kanten horen. Ook vlogen 'er vele Vuurvliegen door het hout.

Fort Anne. FORT ANNE, waar wy ons thans nedergelagen hadden, is zo naar Koningin ANNA genoemd, want in haren tyd diende het tot ene Vefting tegens de *Franschen*. Het legt aan de weltzyde der *Woodcreek*, die hier maar een beekje van enen vadem breedte is, en nu zo ondiep was dat men ze doorwaden kon. Het was even als *Saratoga* en *Fort Nicholfon* gebouwd. Alles was van hout. Het diende alleenlyk maar tegens fropende partyen. Het lag op ene hoogte, die fchuinfch tegens de *Woodcreek* afliep. Het land hieromftreeks is ten dele vlak, ten dele bergagtig, en ten dele moerastig. De grond is louter aarde; en men vindt niet enen fteen. Het Fort werd door den Generaal *Nicholfon* in 't jaar 1709. aangelegd, maar in 't jaar 1711. wierd het, even als *Saratoga* en *Fort Nicholfon*, door de *Engelfchen* zelven verbrand. Dit gebeurde met de volgende omftandigheden. In 't jaar 1711. befloten de *Engelfchen Kanada* te water en te land gelykelyk aantetaften. Ene fterke vloot zeilde de Rivier van *St. Laurence* op om *Quebec* te belegeren, en de Generaal *Nicholfon*, die zeer voor de onderneming geyverd had, toog met een fterk heir naar *Montreal*, om die plaats op den zelven tyd aantetaften. Dog een groot deel der vloot had het ongeluk op de Rivier fchipbreuk te lyden, en was des gedwongen terug te keren. De Generaal *Nicholfon* kreeg hier van ryding, en men raadde hem infslyks terugtrekken. De Kapitein *Butter*, die Kommandant was van het Fort *Mobawk* gedurende myn verblyf in *Amerika*, verhaalde my, dat hy in 't jaar 1711. zig ook by 't *Fort Anne* bevonden had, en dat de

Ge-

(*) *Culex pipiens*. (†) *Acarı Americani*, (§) Bl. 19.

Generaal *Nicholson* ook van gedagte geweest was de schuiten de *Wood-creek* af te laten zakken, toen hy natigt kreeg van het ongeluk der vlote overgekomen. De Generaal wierd over deze tyding zo moeilyk, dat hy zyne zwarte pruik in stukken zocht te scheuren, dog, die te sterk zynde, had hy ze op den grond gefineten, en ze met voeten getrapt, uitroepende, *schelmery, schelmery, verradery, verradery!* Daarop deed hy het Fort in brand steken, en trok af. Men zag de stukken der verbrande palisades nog in den grond steken. Ik vroeg myne wegwyzers hoe het kwam dat de *Engelschen*, zo veel kosten gedaan hebbende om het Fort aanteleggen, het zo zonder bedenking vernield hadden, en zy antwoordden in hunne eenvoudigheid dat het alleen daarom geschied was om nog eens gelegenheid te hebben van de Kroon geld afterroggelen, ten einde op nieuws het te herbouwen; want als men dit wilde doen moest de Regering ene grote somme schieten, welke die genen, wien het werk zou worden aanvertrouwd, ten groten dele in hunne zaken zouden kunnen steken, en het overige besteden tot het maken van een armhartig Fort. Daar waren, zeiden zy, by den laatsten oorlog vele voorname lieden te *Albany* geweest welken hunnen armen nabestaanden hadden geweten het leveren van brood en krygsbehoeftens te doen opdragen, waardoor dezelve tot zulken staat gekomen waren, dat zy nu onder de rykste lieden van *Albany* geteld werden.

DE hette was dien dag ongemeen sterk, vooral na den middag, wanneer het geheel stil wierd. Wy hielden ons op ter plaats waar het Fort gestaan had. De plaats was klein, en niet beschaduwd, dog rondom van bomen omgeven, zo dat de zon de lugt als kon doen branden. Het was des namiddags zo warm als op de zweetbank in een warm bad. (*) Noit heb ik zulk ene hette gevoeld. Ik kon nauwlyks adem ha-

(*) In *Zweden* en in *Rusland* is het de gewoonte onder allerlei foorten van menschen van alle week ten minsten eens te baden, het welk geschiedt door middel van ene kamer warm gemaakt door een kachel, en dat tot zulk enen graad dat menschen die 'er niet aan gewend zyn 'er van stikken zouden. De hette wordt daar gemeenlyk vergroot door den heten waaffen veroorzaakt door het smyten van gloeyende stenen in water. In deze baden baadt het gemene volk van beide geslachten in *Rusland* dooreen, gelyk de *Romeinen* deden, van de welken, gelyk *PLUTARCHUS* in 't *leven van Cato* aantekent, de *Grieken* deze onbeschaafde en onbetamelijke gewoonte ontleend hebben, die zo algemeen werd, dat de Keizers *Adriaan* en *Marcus Antoninus* genoodzaakt waren 'er wetten tegen te maken, die egter niet werden in agt genomen; want wy vinden dat de Kerkvergadering van *Laodicea* een verbod tegens deze ergerly-

halen. Als ik naar de vally ging, en op den kant van de *Woodcreek* was, kwam het my voor een weinig draaglyker te zyn. Maar op de hoogte was het in de schaduw al zo benauwd als in de zon. Ik beproefde my wat te verkwikken door met den hoed te wayen, dog dit maakte my het adem halen byna nog bezwaarlyker. De grootste baat vond ik als ik in ene beschaduwde plaats wat water uit de beek voor my in de lugt smeet. Myne Reisgezellen werden ook geheel afgemat, dog vonden die benauwdheid by het ademen niet als ik. Tegens den avond wierd het wat koelder.

Voort-
reis.

DEN 29. zetteden wy des morgens onzen togt voort, zynde nu onze schuit eindelyk gereed. Onze voorraad, die begon te minderen, deed ons zeer denken om voort te trekken, want dewyl wy door deze wildernissen alles op den rug dragen moesten, konden wy niet veel medenemen; en egter aten wy allen smakelyk. Dewyl 'er weinig water op de *Woodcreek* was, en daarenboven verscheiden omgevallen bomen over haar heen lagen, liet ik onze Wegwyzers de schuit de Rivier af arbeiden, en wandelde met *Jungfröm* langs den oever. Het land was aan beide zyden zo laag dat het in 't voor-en najaar zekerlyk moet onder water staan. De bomen, die van meer dan een soort waren, stonden ondigt, en tusschen dezelve was veel gras. De schaduw van het geboomte zoude ons zeer aangenaam geweest zyn hadden de Muggen ons genoegen niet zeer verminderd. De grond was zeer vet.

Bever-
dammen.

WAT lager verhinderden de dammen door de Bevers in het water gemaakt onze reis niet weinig. Zy hadden allerlei takken t'zamen gefleept, en daarvan dammen dwars in den stroom gemaakt, waar zy slyk en klei tusschen gestopt hadden, zo dat 'er het water niet doorkonde. Zy hadden de takken zo net afgebeten dat men gedagt zoude hebben dat ze met een byl waren afgehouden. Het gras daar omfrees hadden zy plat getrapt. Wy vonden den enen Beverdam voor en den anderen na; het welk ons zeer ophield, want wy moesten eerst ene opening in de dammen maken, eer wy 'er met de schuit door konden. Wy zagen door het gras grote wegen lopen, die zonder twyffel van de

lyke gewoonte heeft gegeven. En dit niettegenstaande vinden wy kort daaraan dat lieden van allerlei staat, zelfs Priesters en Monniken, te gelyk met de vrouwen in 't bad gingen. Van daar is waarfchynlyk deze gewoonte naar *Rusland* overgegaan, toen het Christendom in dat Land wierd ingevoerd. Digt by het bad in *Rusland* is gemeenlyk een water, waarin het volk zig dompelt als zy door en door heet zyn, en in den winter rollen zy zig in de sneeuw; en des zaterdags ziet men gewoonlyk voor het bad een deel mans en vrouwen geheel nakend, hebbende ieder enen bondel met roeden in de hand, waarmede zy malkander in het bad vriendelyk den rug kwispelen. F.

de Bevers gemaakt waren, welken daar de bomen zullen hebben langs gefceept.

TOEN de froom wat ruimer wierd gingen wy in de fchuit zitten, en voeren hem af. Hy was niet boven de drie vadem breed. Op fomnige plaatfen had hy niet boven enen vadem wyde, en hy was dikwyls zo ondiep dat de fchuit grond raakte. Dog op anderen had hy meer dan enen vadem waters. Somtyds was 'er veel, fomtyds weinig frooms. In 't eerft waren de kanten laag, naderhand verheven. Hier en daar zag men ene rots. Wy merkten op dat het water diep was overal daar men rotfen vernam. De rotfen beftonden uit enen grauwen kwarts vermengd met enen grauwen kalkfteen, leggenden in beddingen. Het water was zeer helder. Hier en daar liepen paden van den froom landwaards, zynde van de Bevers, of van andere dieren, die hier kwamen drinken, gemaakt. Na omtrent drie Engmylen gevaren te hebben kwamen wy op ene plaats daar nog een vuur re branden lag, en dagten toen weinig dat wy den vorigen nagt nauwlyks den dood ontfnapd waren, gelyk wy dezen avond vernamen. Verfcheidene bomen, dwars over den froom, en vele Beverdammen, verhinderden ons fpoed te maken.

TEGENS den avond ontmoetten wy enen *Franfchen* Sergeant met vyf man, zynden van den Kommandant van *Fort St. Frederic* afgezonden, om drie *Engelfchen* naar *Saratoga* te geleiden, en ze des noods tegens zes *Franfche Amerikanen* te befchermen, die op de *Engelfchen* te loeren lagen, om zig over den dood van den Broeder van enen dezer *Wilden* te wreken, die in den laatften kryg door de *Engelfchen* was doodgefchoten, op die zelve plaats daar nu de *Wilden* de *Engelfchen* wilden waarnemen. De vrede was wel alreeds gefloten; dog alzo die in *Kanada* nog niet uitgeroepen was, zo meenden de *Wilden* regt te hebben dus te werk gaan. Zy gingen in flilte, tegens het verbod van den Gouverneur van *Montreal* aan, weg, en begaven zig naar de *Engelfche* planteryen. Wy erkenden de voorzorg des Hemels voor ons in opzigt dezer bloeddorftige Barbaren. Den gantfchen dag zagen wy dat het gras langs den froom was plat getreden, zo dat 'er binnen kort menfchen moesten langs gegaan zyn. Dog wy vermoedden geen gevaar, denkende dat alles in ruft en vrede was. Wy hoorden naderhand dat het deze wraakzugtige *Wilden* waren geweest die het gras hadden neergetrapt en het vuur aangelegd, dat wy nog brandende gevonden hadden. De gewone weg dien zy hadden moeten nemen was juift dezelve dien wy langs gekomen waren; dog zy waren gemakshalven langs enen ongebaanden weg ooftwaards gegaan. Zonder dat hadden zy ons onfeilbaar aangetroffen, en, daar zy ons voor *Engelfchen* zouden hebben aangezien, zouden zy ons ligt hebben kunnen

DeHood-
creek.

Gevaar
waar in
deSchry-
ver was.

overvallen en doodſchieten. Wy waren niet weinig aangedaan toen wy van de *Franſchen* hoorden in welk een gevaar wy geweest waren. Hier bleven wy den nagt over. En ſchoon de *Franſchen* ons ſterk raadden van niet voort te reizen, maar liever met hun naar de naaſte *Engelſche* Bezitting terug, en van daar verder naar *Fort St. Frederic* te gaan, beſloot ik eger om onder de beſcherming van God onze reis den volgende dag te vervolgen.

Duiven. Wy zagen dezen dag zeer vele *Duiven*, welken ſomtyds des winters in zo verbazende menigte naar de *Engelſche* volkplantingen zuidwaards afkomen. Zy vlogen met grote hopen in de wilderniffen. Zy neſtelden in de bomen, en maakten daar den gehelen nagt over een groot geraas en gekir. De *Franſchen* ſchoten 'er velen van, en deelden ons mede van de vangſt. Toen wy ze openden vonden wy zeer veel Olmzaden in de kroppen. Wy zagen hier weder de voorzorg in van den alwyzen Schepper. De zaden van den Roodbloemigen Ahom, die hier veel waſt, worden in Mai ryp, en vallen dan in grote menigte af. Zy dienen in dien tyd tot onderhoud dezer duiven. Daar op komen de zaden van den Olm tot rypheid, die haar dan tot voedſel dienen, tot den tyd toe dat 'er weer andere zaden ryp zyn. Het vleefch dezer Duiven is het lekkerſte van alle gevogelte.

Omvallende bomen. ALLE avonden en nagten hoorden wy bomen kraken en vallen, ſchoon het dood ſtil was. Waar dit van daan kome weet ik niet. Zou wel de dauw of iets anders de aarde aan den voet der bomen des nagts loſmaken? Of zoude het komen van het overwigt van takken aan de ene zyde? Zoude 'er wel miſſchien des nagts zo vele wilde Duiven aan enen kant van enen boom komen zitten, dat hy daarvan omvalt? Miſſchien begint de boom eerſt allengskens naar ene zyde overtehellén, tot dat hy eindelyk omſtort. Als het wait houden men het gevaarlyk in de boſſchen te zyn, van wegen de menigte van omvallende bomen. En al is het ſtil zo loopt men dog gevaar. Wy zagen in deze wouden gantsche ſtreken waar de bomen door de ſtormen waren omver geſmeten, leggende allen in ene rigting.

Thee. DE Thee, die wy uit *China* krygen, wordt van ſommigen hoog geſchat, van anderen veragt. Ik denk dat wy 'er niet by verliezen. zouden al hadden wy nog Thee nog Koffi; ook zou ons dit veel gelds beſparen. Eger moet ik tot lof der Thee zeggen, dat zy des zomers by het reizen door grote wilderniffen, daar men nog wyn nog enigen anderen drank kan mede voeren, zeer wel te pas komt, vooral daar het water meeft vol van Inſekten of bedorven is. Dan is het goed het op te koken, en 'er thee in te doen. Ik kan niet beſchryven hoe verkwikelyk.

kelyk zy dan is voor den verhitten Reiziger. Zy is op zulke reizen byna al zo noodzakelyk als eten. (*)

DEN 30. des morgens gaven wy onze schuit den Franſchen over, om 'er hunnen voorraad in te vervocren, want wy konden ze niet langer gebruiken ter oorzaak der menigte bomen, die de *Franſchen* met voordagt in den laatſten oorlog in de *Woodcreek* gefineten hadden, om den *Engelſchen* het invallen in *Kanada* te beletten. Zy inteedeel ſtonden ons toe ene van hunne baſten ſchuiten te nemen, die zy omtrent zes *Eng.* mylen verder terug gelaten hadden. Wy zetteden dan in 't eerſt onze reis te voet langs den oever voort. Het land was gelyk, hier en daar had het maar enige dalen. Overal was het met zwaar hout bewaſſen, de meeſte bomen waren Beuken, Olmen, *Amerikaanſche* Linden, en Suikerahornen. Het geboomte ſtond niet digt, en de grond was vet.

EINDELYK kwamen wy op de plaats daar de ſchuiten der *Franſchen* lagen, wy namen 'er ene van, en voeren 'er den ſroom, die ^{De Landsdouw.} nu ongeveer agt of negen vadem breed wordt, mede af. Het land was aan weerskanten gelyk en niet zeer hoog. Hier en daar zagen wy enen berg, welks ſtenen uit enen grauwer kwards, met ſyne korrelen van enen grauwen ſpaath vermengd, beſtonden. Ook waren 'er zwarte ſtrepen in, dog zo ſyn dat ik niet zien konde waaruit zy zamengeſteld waren. De bergen beſtonden uit beddingen, elke omtrent een vierde van ene el dik. De beddingen lagen noord en zuid, dog niet horizontaal, maar wat lager naar het noorden. Verder weg zag men ter zyde der Rivier hoge en ſteile bergen, ten dele vol houts. Op andere plaatſen waren de oevers veenagtig, en dreunden onder de voeten, gelykende veel naar de kanten van moeraſſen die men wil droog maken. Waar het land leeg was vond men niet enen ſteen. Het was, waar gene bergen waren, met hoge Olmen, *Amerikaanſche* Linden, Suikerahornen, Beuken, Hikory, enige Waterbeuken en Witte Walnootbomen bewaſſen.

TER linkerhand zagen wy ene oude vervallen' Veffing, beſtaande uit op malkander geſtapelde ſtenen. Dog niemant wift te zeggen of zy van de *Wilden* dan van *Europers* aangelegd was.

Wy hadden den gantſchen namiddag groten ſpoed gemaakt, niet twyffelende of wy waren op den regten weg; dog wy bedrogen ons. Tegens den avond vonden wy dat het gras in 't water met de toppen tegens ons ſtond, ten teken dat wy tegens ſroom voeren, daar, zo

K. 3

wy.

(*) De Heer FORSTER tekent hier aan, dat hy op zyne reizen in de Woefſtenyen boven de Rivier de *Volga* gelegenheid gehad heeft deze nuttigheid der Thee ook te ondervinden.

wy op den regten weg waren, wy den stroom mede hadden moeten hebben. Ook merkten wy, uit de dwars over het water liggende bomen, dat 'er niemant binnen korten kon door gevaren zyn, en zagen de voetschappen niet der *Franschen* die, als zy 'er waren heen gekomen, de schuiten over het land zouden hebben moeten voortbrengen. Eindelyk zagen wy ook stukken houts ons te gemoet dryven, zo dat het zeker was dat wy den stroom tegen hadden. Wy wierden dan duidelyk gewaar dat wy ten minsten twaalf *Eng.* mylen ver verkeerd geroeid waren. Dus waren wy tot ons leedwezen genoodzaakt tot diep in den nacht terug te roeyen. Wy verbeeldten ons dikwyls uit angst, dat het niet misfen kon of de *Wilden*, die uit waren gegaan om *Engelschen* te vermoorden, moesten ons vinden. Met al ons roeyen evenwel waren wy niet in staat dien dag weder op de plaats te komen daar wy het regt Kanaal gemist hadden.

DE oevers gaven tegens den avond enen zeer lieflyken geur. Wy hadden egter den tyd niet te onderzoeken welke bloemen dien reuk veroorzaakten, dog het zullen waarfchynlyk die van de *Asclepias Syriaca* en het *Apocynum Androsæmifolium* geweest zyn.

Ook rook men de Muskusratten sterk tegens den avond. Zy hadden hunne holen in de kanten van het water.

Vrees
voor de
Wilden.

DEN nacht bragten wy op een Eiland door, daar ons de heiren van Muggen gene ruft lieten. Wy dorften geen vuur maken om ze te verdryven, uit vreze van de *Wilden* daar door tot ons te trekken. Het geen onze bekommering nog zeer vergrootte was, dat wy des nachts de honden der *Amerikanen*, schoon ver van ons af, in de bosschen hoorden blaffen.

Lands-
douwe.

DEN 1. Juli gingen wy met het aanbreken van den dag op reis, en moesten ene goede wyl roeyen eer wy op de plaats kwamen daar wy ons den vorigen dag bedrogen hadden. Het land daar wy langs voeren was het magerste 't welk men zou kunnen zien. Men zag niets anders dan den enen hemelhogen berg na den anderen. Zy waren met hout overwaffèn, steil en glibberig op de kanten, zo dat wy grote moeite hadden om ene plaats te vinden daar wy aan land komen konden, om ons eten klaar te maken. Aan beide de zyden der Rivier stond het land, dat vlak was, onder water. Om die reden wordt deze gehele oord enige mylen ver, door de *Hollanders* te *Albany*, de *verdronkene landen* genoemd. Enigen der bergen leggen zuid-zuidwest en noord-noordoost. De oever, waar de Rivier tegens de bergen stiet, was ene loodregte steilte, vol van grote en kleine stenen. Enige mylen lang liep de Rivier van 't zuiden naar 't noorden.

DEN gantschen dag woei het uit het noorden, en ons tegen, zo dat wy moeite hadden voortte komen. Ieder van ons roeide uit alle magt

magt, want by ons ontbyt was ons eten geheel opgeraakt. De Rivier was hier wel ene *Eng.* myl breed, dog wierd fomtyds weer finalder; meest was zy egter wyd, en had op de kanten hoge bergen.

Des avonds om zes uur kwamen wy aan ene landengte omtrent twaalf *Eng.* mylen van *Fort St. Frederic*. Agter deze landengte wordt de Rivier tot ene ruime bai. Dewyl wy vermoeid waren en den wind steeds sterk tegen hadden, konden wy dien dag niet verder komen. Dus moesten wy hier ons nagtverblyf kiezen, ongeagt den honger die ons moest voortdryven.

Het was ene byzonder gunstige schikking van God dat wy op onze reis de *Franfche* Soldaten ontmoetten, en van hun ene baften schuit kregen om voorttekommen. Het gebeurt nauwlyks eens in drie jaren dat de *Franfchen* dezen weg nemen als zy naar *Albany* willen. Zy gaan meest over het Meer *St. Sacrement*, (*) welke weg nader en veel beter is. Dus verwonderden zig alle menschen dat zy dezen weg gekozen hadden. Indien wy hunne grote baften schuit niet gekregen, en ons met de onze hadden moeten behelpen, zoude het 'er met ons misselyk hebben uitgezien. Want ons met zo slecht een vaartuig op zo groot een water, als deze bai is, te wagen, zoude de uiterste roekeloosheid geweest zyn. En zo wy op filte hadden gewagt, waren wy van honger gestorven. Want daar wy geen schietgeweer by ons hadden, en 'er ook in deze woestenyen weinig wild is, zo zouden wy van kikkers en slangen hebben moeten leven, van de welken, en inzonderheid van de laatste, 'er hier ene bystere menigte is. Ik kan nooit aan deze reis denken zonder met den grootsten eerbied de gunstige schikking van den genadigen Schepper te erkennen.

Den 2. gingen wy weder in de vroegte op reis, zelfs nog by manschyn, uit vrees van weder den wind tegen te krygen als wy sammelden. Wy roeiden allen zo sterk als wy konden, en kwamen om agt uur des morgens gelukkig te *Fort St. Frederic* aan, het welk van de *Engelschen* *Crownpoint* genoemd wordt. Wy werden zeer gunstiglyk van den *Kommandant*, den Heer *Lusignan*, ontvangen. Hy was een man van omtrent vyftig jaren oud, zeer aangenaam, en in de wetenschappen wel ervaren. Hy had deze Landen nauwkeurig doorreisd, en bezat dus vele kundigheden aangaande den toestand derzelven.

Ik hoorde dat gedurende dezen gehelen zomer ene grote droogte ge-^{Droogte.}heerscht had, en dat 'er sedert de lente geen regen gevallen was. Deze droogte had den wasdom der planten zeer vertraagd. Op de hoogtens was alles verdord. Kleine bomen, die nevens rotfen stonden waarop de zon sterk brandde, hadden droge bladeren. Op de akkers stond het koom

(*) By de *Engelschen* genaamd *Lake George*.

koorn bedroefd flegt. De weit was nog niet gezet, en de erwten biociden nog niet. De grond was op vele plaatfen zo gereuten, dat kleine flangen zig in de fpleten gemakkelyk verftoppen konden.

Denne- In dezen oord vindt men zware boffchen zo wel van Rode en Witte, als van Zwarte Dennen. Dog voorheen waren zy nog uitgetreker. Het dikwyls ontftaan van brand in de boffchen, het welk de *Wilden* veeltids veroorzaaken, heeft de boffchen zeer verminderd. Op de jagt zynde leggen de *Amerikanen* dikwyls grote vuren aan, welken by droogte door den wind zig niet zelden uitbreiden.

MEN heeft hier te lande grote pogingen gedaan ter bevordering der Natuurlyke Hiftorie, en nauwlyks heeft men zig ergens meer dan hier daartoe bevytigd. Dit heeft men den yver van een enig Man te danken. Men ziet hieruit wat enen luifter en wat enen opgang de wetenfchappen in een Land daarvan ontvangen als de eerste lieden fmaak en liefhebbery voor dezelve hebben. De Kommandant vertoende my een papier dat hy van den Gouverneur Generaal van *Kanada*, den *MARQUIS DE LA GALISSONNIERE*, ontvangen had. Het was die zelve Heer, die enige jaren daarna, als Admiraal der *Franfche* vloot, den Admiraal *Byng* deed wyken, en dus de verovering van *Minorka* bevorderde. In dat papier wierden vele boenen en planten, die in *Noord-Amerika* waffen, en wegens hun nut verdienen angekweekt te worden, opgenoemd. Van fommigen, als by voorbeeld de *Polygala Senega*, of de *Ratelflangwortel*, gelyk zy by de *Engelfchen* genoemd wordt, vond men 'er befchryvingen in. By verfecheidenen werd de plaats aangewezen waar zy waffen. Wyders wordt 'er in gevorderd, dat men allerlei zaden en wortelen verzamelen zoude. Om dit te bevorderen vindt men 'er in hoe dit het beft werktellig gemaakt, hoe de zaden en wortels het beft bewaard en naar *Parys* gezonden konnen worden, om daar voorttekommen. Men vordert 'er ftalen in van allerlei delfftoffen, en noemt verfecheiden' plaatfen op in de *Franfche* volkplantingen, waar men nuttige of merkwaardige foorten van ftenen, van aarde of van delfftoffen gevonden heeft. Ook wordt aangewezen hoe verfecheiden' aanmerkingen en verzamelingen aangaande het Dierenryk te maken zyn. Te gelyk word geëifcht, dat men op allerlei mogelyke wyzen onderzoeken zoude waartoe en hoe zig de *Wilden* van zekere kruiden en andere natuurlyke voortbrengfels, 't zy in de geneeskonft of anders, bedienen. Dit nuttige gefchrift was op bevel van den *Marquis de la Galiffonniere* door den koninglyken Geneesheer te *Quebec*, den Heer *Gaultier* opgefteld, en naderhand door den Markgraaf zelven met eigen' hand verbeterd en vermeerderd. Hy deed 'er vervolgens vele affchriften van maken, en die ter hand ftellen aan alle de Officierien in de Bezettingen, en alle Geleerden, vooral die hier te lande meenden te rei-

zen. Den Officieren wordt bevolen die Soldaten en anderen by den Gouverneur bekend te maken, die ene byzondere vlyt in het ontdekken en verzamelen van kruiden en andere zaken tonen zouden, op dat hy ze by openvallende plaatfen en andere gelegenheden, tot de dienften waartoe zy gefchikt waren bevorderen, of op ene andere wys belonen mogte. Ik merkte ook dat hier by de voornaamfte lieden ene veel grotere liefhebberij voor de Natuurlyke Hiftorie plaats had dan in de *Engelfche* Volkplantingen, waar men met de wetenfchappen in 't algemeen den fpot dreef, en maar dagt om zig te verryken. (*) Men klaagde hier dat velen, die zig op de Natuurlyke Hiftorie toeleiden, verzuimden by de *Wilden* te vernemen welk gebruik men in de Geneeskonft van vele gewaffen maken konde.

MEN was van gedagte dat de *Franfchen*, die in *Europa* geboren en naar *Kanada* waren overgekomen, daar gemeenlyk gezonder waren dan in hun vaderland, en ouder wierden dan die in *Amerika* geboren waren. Ook hield men het daar voor, dat de Europifche *Franfchen* fterker waren in het werken en 't verdragen van ongemakken als de hier geborenen. De afgaande koortfen, welken de *Europers* in *Penfylvanie* aankomende gemeenlyk krygen, wil men dat hier onbekend zyn, en men zou hier terftonds zo gezond zyn als naderhand, wanneer men aan de lugftreek gewend is. De *Engelfchen* hebben dikwyls opgemerkt dat de in *Amerika* geborene *Europeanen* niet zo wel de ongemakken der zeevaart uithouden, of de lugt van *Zuid Amerika* verdragen kunnen, als zy die in *Europa* geboren zyn. Dit zou ook by de *Franfchen* in *Kanada* even eens wezen. Als de *Kanadiers* naar *Martinique*, *Domingo* en andere Eilanden van *Amerika*, gaan, worden zy na een kort verblyf altyd ziek en fterven. Die genen die in die geweften ziek worden komen 'er zelden door, ten zy zy weder naar *Kanada* gaan. Integendeel kunnen zy die regelrege uit *Frankryk* naar de *Wef Indien*

Verbas-
tering
der men-
fchen in
Kanada.

(*) „Hier, zegt de Heer FORSTER, fchynt de Heer KALM Dr. *Colden*, Dr. „*Franklin*, en den Heer *Bartram*, te vergeten, die in *Noord Amerika* de „natuur zo zorgvuldig hebben nagetpoord. Hoe zoude zonder de vlyt der „*Engelfchen* in dit Werelddeel de planten die daar voortkomen zo menigvul- „dig wezen in de tuinen van *Engeland*? De nieuwe uitgaaf van het *Systema* „van LINNÆUS toont genoeg aan dat de *Engelfchen* in *Amerika* zelfs veel „meer dan de *Franfchen* hebben toegebracht ter bevordering der Natuurlyke „Hiftorie. In de andere takken der wetenfchappen overtreffen de *Engelfchen* „in *Amerika* de *Franfchen* in *Kanada* zeer ver, getuigen zo vele inftellingen „en opgerigte boekeryen ter bevordering der geleerdheid, die men in de *En- „gelfche* Volkplantingen vindt, en waarvan de *Franfchen* in *Kanada* weinig „wiften voor dat dat Land in de handen der *Engelfchen* viel. Om niet te „fpreken van de voortbrengfels van verfehieden in *Amerika* geborene geeften.”

II. Deel.

L

dien overkomen de lugt daar veel beter verdragen, en worden 'er oud. Dit bekrachtigden my vele lieden in *Kanada*.

Een man
door de
Wilden
ver-
moord.

DEN 3. Juli, terwyl wy het middagmaal namen, hoorden wy enige malen agtereen een geweldig en naar gefchreuw op de Rivier op enigen afstand van het Fort. De Kommandant zeide terftond dat dit gefchreuw hem kwalyk behaagde, dewyl hy uit het zelve opmaakte dat de *Wilden*, die uit geweest waren om zig op de *Engelfchen* te wreken, in hun oogmerk geflaagd waren, en dat hun gefchreuw te kennen gaf dat zy enen *Engelfchman* vermoord hadden. Zodra ik aan het venfter kwam zag ik ene fchuit met enen langen fok op den voorfteven, waaraan het bovenfte van een bebloed hoofd hing. By hunne aankomft aan land hoorden wy dat de *Wilden*, die zes in getal waren, hunnen togt van de plaats daar wy gezien hadden dat zy hadden overnacht tot binnen de grenzen der *Engelfchen* voortgezet, daar enen man, met zyn jongetje op een akker met mayen bezig gevonden, hem ftilletjes bekropen, en onverwagt op de plaats met enen kogel dood gefchoten hadden. Dit was gefchied niet ver van het dorp daar twee jaar geleden de Broeder van enen dezermoordenaren, ten oorlog tegens de *Engelfchen* uitgetogen, gedood was. Zy fneden, volgens hunne gewoonte, den doden den hoofdschedel af, dien zy nevens de klederen en het kind van den verflagenen, een jongetje van negen jaren, medenamem, en zo naar *Kanada* terug keerden. Zodra zy omtrent het Fort gekomen waren hingen zy het hoofd aan enen fok voor op den steven, en fchreuwden den gantschen weg langs, tot een teken dat zy den zegen behaald en hun oogmerk bereikt hadden. Zy waren, volgens hun gebruik, alleen met een hembd gekleed; dog van den vermoorden *Engelfchman* had de een den rok, de ander zyne kousfen aan, de derde zynen hoed op, en zo verders. Het aangezigt hadden zy zig byna geheel met vermilioen befchilderd, waarmede ook hunne hembden op de fchouders beftreken waren. In de oren droegen de meeften zeer grote ringen, die hun zeer hinderlyk fchenen te moeten zyn, dewyl zy gedwongen waren die vaft te houden als zy fpringen of enige andere sterke beweging maken wilden. Enigen hadden gordels van de vellen van Ratelflangen met de ratels 'er aan om 't lyf. Het jongetje van den verflagenen had niets anders dan een hembd en kouffen aan, en ene muts op 't hoofd. Zy hadden zyn hembd ook op de fchouders rood gemaakt. By 't uitreden uit de fchuit hadden zy den fok daar 't hoofd op ftak in de hand, en gingen 'er al dansfende en zingend mede langs den oever. Hun inzicht met het jongetje was hem naar hun verblyfplaats te brengen, daar optevoeden, in de plaats des verflagenen Broeders aantenemen, en aan ene van hunne nabestaanden uitrehuwelyken, en zig dus met hem te vermaagfchappen. Schoon zy nu deze vyandelykheid in vredenftyd begaan hadden, regelregt regens

3 Hunne
kleding.

het

het verbod van den Gouverneur van *Montreal* aan, en in weerwil van den raad van den Kommandant alhier, konde hy egter niet af van hun eten en andere noodwendigheden voor de reis te geven, dewyl hy hen niet dorst te verbitteren. Maar toen zy te *Montreal* gekomen waren deed de Gouverneur ze niet alleen kastyden, maar nam hun ook het kind af, en zond het zyner Moeder weder t'huis. De Heer *Lusignan* vroeg hun wat zy my en mynen Reisgezellen zouden gedaan hebben indien wy in hunne handen gevallen waren, en zy antwoordden dat hun inzicht voornamelyk geweest was zig op die van het dorp te wreken daar hun Broeder omgekomen was, en dat zy derhalven ons misfchien wel onbeledigd zouden gelaten hebben, egter zou dit veel hebben afgehangen van de gemoedsgesteldheid in de welke zy op dien tyd waren als zy ons aantroffen.

ENIGE jaren geleden had men in het Land der *Illinoizen* een geraamte gevonden van een verbazend groot dier. Een van de Officieren der Bezetting verzekerde my dat hy het gezien had. De *Amerikanen* hadden het in een moeras ontdekt. Zy stonden op het eerste gezigt zeer verbyfterd, en gevraagd zynde waar voor zy het hielden, zeiden zy, *voor het geraamte van den Voorvader of het Opperhoofd van alle de Bevers*. Het was buitenmate groot, en had dikke en ene halve el lange sneuwitwre tanden. Men hield het voor het geraamte van enen Elefant. De Officier, die het gezien had, verzekerde dat men nog het beloop van den snuit duidelyk had kunnen onderkennen, schoon die reeds tot stof vergaan was. Hy wist niet dat men 'er enige beenderen van weggenomen had, maar hy dagt dat alles was blyven leggen. Ik hoorde sedert op sommige plaatsen van *Kanada* van dit geraamte spreken. (*)

De *Beren* zyn hieromstreeks menigvuldig. By de Vesting hield men 'er enen die drie maanden oud was. Hy was van de zelve gedaante en den zelve aard als onze *Europische* gemene *Beren*, uitgenomen alleen dat zyn' oren langer en zyn' hairen styver schenen te zyn. Zyn' kleur was zwartbruin. Hy speelde met enen hond. Van de vellen dezer *Beren* gaat jaarlyks ene menigte naar *Frankryk*. De *Wilden* maken ene olie van het *Berenvet*, waarmede zy des zomers het gezigt, de handen, en alle de ongedekte plaatsen des lichaams tegens het byten der *Muggen* besmeren. Behalven dit, bestryken zy zig zeer dikwyls met deze olie, wanneer zy of koude gevat, of zig zeer vermoeid of gekneusd hebben, en in andere gevallen meer. Zy denken dat dit smeren het vel zagt en buigzaam maakt, en veel tot het bereiken van enen hogen ouderdom toebrengt.

L 2

DE

(*) Het Land der *Illinoizen* legt op de Rivier *Ohio*, digt by de plaats waar de Engelfchen enig gebeente gevonden hebben, dat men veronderfelde van Elefanten te zyn. Zie I. D. Bl. 60. in de Aantekening.

Paarden- De gemene *Paardenbloem* (*) wies hier veel op de weiden en langs de-
bloemen. wegen, en stond nu in bloei. In 't voorjaar als de bladen beginnen
uitekomen, en zo groot worden dat men de plant kennen kan, graven
de *Franfchen* de wortelen op, wasschen ze af, fryden ze door, en eten-
ze als salade. Zy finaken wat bitter. Men heeft hier de gewoonte niet
van de bladen te eten.

Afge-
dankte
Soldaten.

De Soldaten, die met den vrede afgedankt waren, hadden reeds op de
hun aangewezenen landen, die rondom het Fort lagen, huizen gezet.
Dog de meesten dezer huizen waren niet meer dan hutten, en gelyk aan
de armelykste woningen by ons; maar het volk had het tamelyk wel, en
at goed weitenbrood. De huizen waren van planken, stonden loodrecht
en vlak by malkander. Men had de reten met klei toegefsmeerd. De
vloer was van klei of van zwarten kalksteen. Van dien steen waren ook
de haarden, uitgenomen dat de plaats voor het vuur geschikt van uitge-
zogte grauwe zandstienen, grotelyk uit kwarts bestaande, gemaakt was.
Op sommige plaatfen had men evenwel hier den zwarten kalksteen toe-
genomen. Men verzekerde dat deze steen wel tegens het vuur konde,
mits de stenen wat groot waren. Glazen vond men niet in de vensters.

Galium
tinctori-
um.

HET *Galium tinctorium* wierd in *Kanada* door de *Franfchen* *Tisavo-*
jaune rouge genaamd. Het wies hier overvloedig, vooral in ene goe-
de vogtige tuinaarde. Met de wortelen verwen de *Wilden* de pinnen der
stekelvarkens rood welken zy in verscheiden' van hunne stoffjes invlegten;
en deze kleur verschieft niet ligt. De *Franfche* Vrouwen in *Kanada*
verwen ook met deze wortelen, die klein zyn gelyk die van 't *Gallium*
luteum.

De Paarden lopen hier den geheelen winter over in 't veld; en zoeken
den kost. Egter wil men dat ze in 't voorjaar vet zyn.

Wal-
visch Ge-
raamte.

MEN had het geraamte van enen Walvisch enige mylen van *Quebec*, en
ene *Franfche* myl van de Rivier *St. Laurence* gevonden, op ene plaats
waar tegenswoordig geen lopend water komt. Dit geraamte was zeer
groot. De Kommandant had verscheiden lieden gesproken die het ge-
zien hadden.

Schui-
ten.

De *Schuiten* die men hier gebruikt waren van drieerlei soort. I. Bas-
tenschuiten, uit bast gemaakt dog met houten ribben; II. Kanoos, die
men hier van wit Dennenhout maakt. Men roet ze niet, maar doet ze
voortgaan door middel van een soort van riem, die men in de hand houdt
en heen en weer beweegt; (*) dog men kan daar de helft van de kragt
niet mede doen als met roeyen. Het derde soort van vaartuigen noemt
men *Bateaux*. Zy zyn hier altyd groot, en worden gebruikt om zwa-
re

(*) *Dandelion*, by LINNÆUS *Leontodon Taraxacum*.

(†) Dit noemen de *Engelschen* *Paddling*.

re vragten te vervoeren. De bodem, die altyd plat is, bestaat uit rood; dog meest uit wit eikenhout, om des te beter tegens het stoten op de stenen te kunnen. Het boord is van vurenhout, en dit geschiedt om de ligtheid. Men maakt hier teer en pek in overvloed.

DE *Soldaten* genoten hier enige voorregten die zy niet overal heb- Solda-
ben. Die hier in bezetting waren kregen een rykelyk onderhoud. Elk ten.
ontving daags anderhalf pond weitenbrood. Ook kregen zy erwten, spek, gerookt of gezouten vleesch, en zelfs meer dan zy op konden. Nu en dan wierd 'er een os of ander beest geslagt, waarvan het varsche vleesch onder de Soldaten werd uitgedeeld. De Officiëren onderhielden op 's Konings kosten melkkoeyen. Ieder Soldaat had zyn tuintje buiten het Fort, waarin sommigen speelhuisjes gezet hadden, en zy allerhande moeskruiden teelden. De Kommandant zeide dat dit gebruik in dit Land algemcen was by zulke Vestingen in wier nabuurschap gene grote stad lag, van waar men groentens krygen kon. In vredenstyden behoefden de Soldaten gene wagen waartenemen. En daar het Meer hier digt by vol van visch is, en de boschen van wild, zo kan ieder die maar wat naartig is hier ene tafel houden als een Heer. Ieder krygt alle twee jaren enen nieuwen rok, maar alle jaar ene vest, ene muts, enen hoed, een paar kouffen, een das, een paar schoenen, en in den winter vry brandhout. Aan soldy heeft ieder vyf *sols* daags. Dog als zy voor den Koning werken moeten krygt ieder dertig *sols*. Dus was het geen wonder dat het krygsvolk 'er hier frisch, vet, sterk en wakker uitzag. Die ziek wordt komt in 't Hospitaal, waar hy alles vry heeft. Zy konden ook ligt verlof krygen, en hielden egter hunne soldy en hun gewoon onderhoud, mits zy de wagtlonen betaalden, als 'er wagen te doen waren. Den Kommandant en den Officiëren bewees men alle de verschuldigde eer; egter gingen de Officiërs met de Soldaten als hunne spitsbroeders gemeenzaam om. Dikwyls zaten zy met malkander te praten. De Soldaten, die hier uit *Frankryk* naartoe gezonden worden, moeten tot enen zekeren ouderdom toe dienen; waarna zy hun afscheid, en vryheid krygen een stuk lands te bebouwen. Maar als zy alleen voor zekere jaren hebben dienst genomen, krygen zy na 't eindigen van die hun ontslag, indien zy het begeren. Dit doen de meesten die in *Kanada* geboren zyn. Als een Soldaat zyn ontslag gekregen heeft wort hem van 's Konings wegen een stuk lands geschonken, van veertig *arpents* in de lengte, en drie in de breedte, als de grond overal goed is, dog wat meer als die niet veel deugt. Ook krygt hy onderstand om een woest land te ontginnen. De eerste drie of vier jaren krygt hy eten voor hem, zyne vrouw en kinderen. Nog schenkt hem de Koning ene koe, en de noodzakelykste werktuigen. Andere Solda-

Soldaten, die 'er door den Koning voor betaald worden, helpen hem zyn huis bouwen. Dit zyn aanmerkelyke ondersteuningën voor eerst beginnenden; en in een land daar de Soldaten zo wel behandeld worden, zoude men zeggen, kan de Koning niet verlegen zyn om troepen. Om het land des te beter te bevolken heeft men voorgeslagen jaarlyks uit *Frankryk* driehonderd man overtevoeren, en den ouden Soldaten hun affcheid te geven, waardoor zy gelegenheid mogten hebben te trouwen, en zig aan den landbouw overtegeven. Het land dat men hier den afgedankten Soldaten had geschonken was zeer goed, bestaande doorgaans uit ene met klei vermengde dikke tuinaarde.

Eggen. DE Eggen, waarvan men zig hier bedient, zyn geheel van hout, en driehoekig. De Ploegen waren ook niet veel beter. De raderen waren plomp en dik, en al het hout was zo zwaar dat een paard werks genoeg had om enen ploeg op den gelyken grond voorttrekken.

Rotfen. HIER en daar op de rotfen lagen stenen van verscheidenerlei soort. Sommigen waren tamelyk groot van twee tot drie ellen dikte en anderhalve el breedte; anderen wat kleinder. Zy kwamen egrer allen in den aard van den steen overeen, alleen bemerkte ik deze verscheidenheden.

ENIGEN bestonden uit enen Kwarts van kleur gelykende naar bruine kandyfuiker, en uit enen zwarten fynen glimmer, die met zwarten hoornsteen en enige weinige korrels van blauwen spaath vermengd was. De kwarts was het voornaamste; ook was 'er vry veel glimmer, dog weinig spaath in. Deze verschillende steenstoffen waren zeer wel door malkander vermengd, zo dat men ze op 't gezigt wel van malkanderen onderscheiden, dog niet met werktuigen afzonderen kon. De steen was hard en vast, en de kwartskorrels zagen 'er fyn uit.

ANDEREN bestonden uit grauwen kwarts, zwarten glimmer en hoornsteen, met enige weinige spaathkorrels. Weinig spaath was 'er in, vry veel glimmer, dog meest kwarts. De steen was hard en vast, en verschilde alleen in kleur van den voorgaanden.

ENIGEN bestonden uit een mengfel van helderen kwarts en zwarten glimmer, waarby ettelyke rode kwartskorrels kwamen. De spaath had hier de overhand; de glimmer lag in dikke schyven. Deze steen was zo vermengd niet als de voorgaanden, ook niet zo hard en vast.

DE bergen waarop het *Fort St. Frederic* staat, en die welken hier omstreeks leggen, waarop de beschreven' stenen gevonden worden, bestaan doorgaans uit enen koolzwarten kalksteen, die gelyk leyen op lagen legt. Men zou hem ene lei noemen kunnen die door het vuur tot kalk wordt. (*) Deze steen is van binnen pekzwart, en doorgebrotten

zyn-

(*) *Marmor scabiosum* LINN. vol. 3. p. 40. *Marmor unicolor nigrum*.
WAL-

zynde zeer fyn. Hier en daar vertonen zig in denzelfen kleine spaathkorrels en andere ongelijkheden, die 'er aderen in formeren. De beddingen die boven op de bergen leggen zyn van enen gratuwen digten kalksteen, die maar ene verscheidenheid is van den voorgaanden. In den zwarten kalksteen treft men byna overal ene menigte van allerhande verfteningen van mosselschelpen, hoorns, en andere dingen aan. De verfteningen die men hier meest vindt zyn de volgende:

PECTINITES of *Ostrea pectines* zyn het die 't grootste getal uitmaken. Somtyds komt men op grote beddingen, die niet anders dan aan een gewassen schelpen van dit soort zyn. Zy zyn grotendeels maar klein, en zelden meer dan anderhalven duim. Men vindt ze op twederlei wyzen verfteend. Het eerste soort toont overal in den steen indrukken van de verhevene zyde der schelp, dog niet het geringste teken der schaal, en alleen maar de indrukken. In het andere bespeurt men de schaal zelve nog in den steen zittende, zo dat zy, als ze helder van kleur is, ligt van den zwarten steen zelve kan onderscheiden worden. Van beide de soorten vindt men 'er velen, dog van het eerste de meesten. Enigen zyn verheven, vooral in het midden, anderen daarentegen zyn in het midden ingedrukt; dog in de meesten is de buitenste oppervlakte merkelyk verheven. De strepen lopen altyd in de langte, namelyk van het middelpunt naar den rand.

VERSTEENDE *Ammonsboornen* zyn 'er ook veel, dog egter veel minder dan de voorgaanden. Men vond ze ook zo wel met als zonder schalen. Dog 'er waren ook vele verfteende slakkenhuizen onder. Verscheidenen dezer Ammonshoornen waren zeer groot, zo dat ik niet weet 'er oit groter gezien te hebben. Zy bedroegen in de doorsnede meer dan een *Zweedische* el.

MEN kon verlei soorten van Koralen bespeuren in de stenen vastgewassen, van de welken zy egter wel aftezonderen waren. Sommigen waren steenplanten of witte takagige koralen, (*) anderen, dog minder in getal, waren starkoralen. (†)

Ik moet den naam van *Steenballen* geven aan een soort van vreemden steen, waarvan de rotsen op vele plaatsen vol waren. Zy hadden de gedaante van een halven kloot, waarvan de verhevene zyde buiten de rots uitsak, en de onderste daar vast was in gedrukt. Zy bestaan louter uit evenwydig lopende vezelen, die van den bodem en als uit een middelpunt beginnen, en zig over de oppervlakte des kloots uitbreiden. De kleur is grauw. Van buiten zyn deze ballen glad, dog hebben veel klei-

WALLER. Min. p. 61. n. 2. *Lime-slates schistus calcareus*. FORSTER. Introd. to Mineral. p. 9.

(*) *Liobophya*. (†) *Madrepora*.

kleine gaatjes , zo dat zy 'er uitzien als waren ze met ene helder grauwe korst overtogen. In de middellyn zyn zy een of anderhalven duim.

Zand. ONDER andere foorten van *Zand*, die men hier op de Oevers van het Meer *Champlain* vindt, zyn 'er byzonderlyk twee zeer zeldzaam, die men meest op dezelve plaats by malkander aantreft, namelyk een zwart en een roodbruin of granaatkleurig zand.

HET zwarte zand legt altyd het bovenste en bestaat uit zeer fyne korrels. Met een vergrootglas bescouwd zynde vindt men ze donkerblauw of yzerkleurig. Enigen zyn rond, dog de meesten hoekig en glanzig. In de zon glinsteren zy sterker. Zy worden allen door den Zeilsteen aangetrokken. Onder dezen vindt men enige granaatkleurige korrels, van den zelven aard als het daar onder leggend rode zand. Dit rode zand is ook zeer fyn, dog zo niet als het zwarte. De korrels hebben niet alleen de kleur van granaten, maar zyn inderdaad niets anders dan gebroken granaten. Enigen zyn rond, anderen wat hoekig, dog zy blinken allen en zyn half doorschynend. De Zeilsteen heeft 'er niet het minste vermogen op. Ook glinsteren zy niet sterk in de zon. Dit granaatzand krygt men zelden zuiver, dog het is gemeenlyk met het daaronder leggende witte kwartzsand vermengd. Deze twee foorten van zand, te weten het zwarte en het rode, vindt men niet overal, maar alleen op zekere plaatsen aan den oever, en dan altyd in de zelve order. Boven op legt het zwarte zand ongeveer het vierde van een duim dik. Als men dit voorzigtig wegdoet, wordt het ondergelegene hoe langer hoe roder, tot dat het eindelyk volkomen de kleur van granaat heeft. Dit zand legt gemeenlyk een weinig dikker dan het zwarte. Wanneer men dit voorzigtig weggestreken heeft komt het witte kwartzsand te voorschyn, het welk boven op zeer met het rode vermengd is, dog wat lager geheel wit wordt. Dit legt ruim vier duim diep, en heeft ronde korrels, zodat het volmaakt naar parelzand gelykt. Onder het zelve is nog een ligtgrauw hoekig kwartzsand verborgen. Op sommige plaatsen legt het granaatzand boven op, en vlak daaronder het ligtgrauwe hoekige, zonder dat men 'er ene enkele korrel van het zwarte of van het parelzand onder vinden kan.

WAT de oorsprong van dit zwarte of donkerblauwe zand zy kan ik niet zeggen, want men weet niet dat hier in de nabuurschap yzererts te vinden is. Egter dunkt het my waarschynlyk te zyn dat 'er yzererts is, dewyl het op vele plaatsen van *Kanada* vry gemeen is, en dit zwarte zand op meest alle de oevers der Meren en Rivieren in *Kanada*, schoon niet overvloedig, gevonden wordt. Het granaatzand heeft zynen oorsprong hieromstreeks; want, hoewel de roeten by *Fort St. Frederic* geen granaatkorrels bevatten, vindt men egter op de oevers groter of kleiner stenen verschillende van dat soort 't geen op de bergen en klippen

ge-

gevonden wordt, de welken aan stukken gestoten en by het granaatzand gelegd zynde daar niet van te onderscheiden zyn. En verder noordwaards in *Kanada*, beneden *Quebec*, bevatten de bergen veel granaat. Ook is dit rode zand zeer gemeen aan de Rivier *St. Laurence*. Dit werk is niet geschikt om hier de overige aanmerkingen in te voegen die ik gemaakt heb over verscheiden delfstoffen, dewyl weinig lezers 'er smaak in vinden zouden.

HET *Apocynum androsatifolium* (*) waft overvloedig op de hoogten in de bosschen, en had thans blocifems. De *Franschen* noemen het *Herbe à la puce*. (†) Als men in den steel snydt of 'er een stuk afplukt, zo loopt 'er een wit melkagtig sap uit. De *Franschen* schreven dezer plant alle de eigenschappen toe welken ik van den *Vergiftboom* boven (§) gemeld heb, namelyk dat dit sap voor sommigen vergiftig, voor anderen schadeloos is. Sommigen kunnen niet omtrent den boom komen of zy raken vol van blazen. Ik zag enen Soldaat de hand vol blazen worden, alleen omdat hy de plant uitrok om ze my te tonen. Ook zwellen by vele menschen het aangezigt en de handen alleen van de uitwaasselingen dezer plant. Allen stemden hierin overeen dat als men het sap op de hand krygt, de hand niet alleen dik wordt, maar dat ook de huid 'er als van weg gewreten wordt, ten minsten oordeelde men dat 'er maar weinige menschen waren waaraan men die uitwerkingen niet bespuurde. Dog ik heb 'er nimmer ongemak van gehad, schoon ik meer dan eens, en in tegenwoordig van vele lieden, die 'er verwonderd over waren, en my 'er allerhande ongemakken uit voorspelden, niet alleen de gehele plant aangetast, maar zelfs de beide handen met het sap bestreken heb, zo dat zy geheel wit waren. Zelfs heb ik de plant zo lang in de hand gewreven tot dat zy geheel aan stukken ware. Nogthans heb ik 'er geen het minste leed van gekregen. Het vee eet van deze plant niet. (**)

Apocynum androsatifolium.

HET *Kliffenkruid* (††) wies op verscheiden plaatsen rondom de Vesting, Kliffen. De Kommandant zeide dat men in 't voorjaar de tedere scheutjes van dit gewas als radys eet, na 'er de schil te hebben af getrokken.

HET *Sifon Canadense* waft tamelyk veel in de bosschen door geheel *Noord Amerika*. De *Franschen* noemden het *Wilde Kervel*, en eten het in 't voorjaar als kervel. Men prees het zeer, en hield het voor een der beste moeskruiden die men hier in de lente had.

DE van de *Franschen* zogenaamde *Katoenplant*, (§§) groeide hier Katoen-veel plant.

(*) *Hondendood met eironde bladen*. (†) *Vloikruid*. (§) I. Deel bl. 36.

(**) Ook wil men dat zy een dodelyk vergift voor honden, wolven en ander vee is; waarom zy ook *Hondendood* genoemd wordt. Zie den nieuwen druk van CHOMEL *Huisb. Woord*. op het woord *Apocynum*.

(††) *Arctium Lappa*. (§§) *Aclepias Syriaca* LINN. *Le Cottonier*.

II. Deel.

M

veel op de kanten der heuvels, en zo wel in flegte als in goede aarde. Als men den steel kwetft komt 'er een melkagtig fap uit te voorschyn, waarom men de plant voor vergiftig houdt. Des niettemin vergaderen de *Franfchen* in 't voorjaar de tedere ftelen, als zy eerst uitkomen, en maken die als afpersjes klaar, zonder dat hun dit voedsel kwaad doet, dewyl de ftelen zo vroeg nog niet vergiftig zyn. De bloemen geven enen aangenaamen geur, zo dat zy in dien tyd, vooral des avonds, het reizen in de bosschen zeer aangenaam maken. De *Franfchen* maken fuiker uit de bloemen. Ten dien einde plukt men ze des morgens vroeg, als zy nog met dauw bedekt zyn; den dauw drukt men uit, en kookt 'er fuiker uit, die bruin dog zeer goed is. Als de scheuten volkomen ryp zyn zit 'er om het zaad een foort van wol, die de katoen zeer gelyk is, van de welke de plant haren *Franfchen* naam gekregen heeft. De arme lieden vergaderden ze en vulden 'er hunne bedden mede in plaats van veeren. Vooral gebruikt men ze voor kinderbedden. In *Kanada* bloeit de plant in 't einde van Juni en 't begin van Juli, en het zaad wordt in 't midden van September N. S. ryp. De paarden-eten 'er noit van.

Reis
over het
Meer
*Cham-
plain*.

DEN 16. Juli des morgens begaf ik my op reis over het Meer *Champlain* naar het hoge gebergte, dat op den westelyken oever van het zelve legt, om te zien wat zeldzame gewassen en andere merkwaardigheden daar te vinden waren. Als men op enigen afstand van het Fort op de rotfen staat ziet men ene ry hoge bergen ten westen het Meer, die van het zuiden naar het noorden lopen. En als men zig naar het oosten keert, zo komt 'er ene andere schakel van bergen in 't gezigt, die zig ook van 't zuiden naar het noorden strekken. Dog die laatste zyn wel tien of twaalf *Eng.* mylen van het Meer af. Het land tusschen beiden is laag en geheel met hout bewassen. De bergen zyn ook meest overal vol van zwaar hout, uitgenomen op sommige plaatfen daar het door 't vuur verteerd is. Zy zyn op sommige plaatfen steil, op anderen niet. Wy voeren het Meer over in ene kleine *Kano*, die maar drie personen dragen konde, en aan land gekomen zynde wandelden wy naar 't gebergte. De kanten waren tamelyk steil, en met aarde bedekt; dog hier en daar lagen zware stenen. Alles was met hout bewassen. Maar op sommige plekken was het verbrand. Na veel moeite geraakten wy eindelyk op den top van enen berg, die boven op mer ene lugtige aarde bedekt was. Dog deze berg was niet een van de hoogsten; wat verder lagen 'er die veel hoger waren, dog wy hadden genen tyd om 'er naar toe te gaan, dewyl de wind begon optesteken, en wy maar een zo klein vaartuig hadden. Wy troffen hier niets zeldzaams aan.

Op den oever teruggekeerd vonden wy den wind zo sterk dat wy met onze *Kano* niet verder op het water durfden komen. Ik liet dan enen
man

man terug om de Kano naar huis te brengen wanneer de wind wat zou gaan leggen, en wandelde met *Jungström* het water om naar 't Fort, dat een weg was van omtrent zeven *Eng.* mylen. Wy volgden den oever, waar noit een weg geweest was, en kwamen dan over steile bergen, dan over scherpe rotfen, dan door dikke bosfchen, dan door diepe moerassen. De oord had den naam van een verblyf te zyn voor duizenden van Ratelflangen. Dog gelukkig wierden wy 'er gene gewaar. De oever was fomtyds vol ftenen, waaronder verfcheiden' vry zware hoekige rotfen. Somwylen waren zy rond en glad geflepen. Ook vonden wy op enige plaatfen zand, ten dele van het boven befchrevene granaatzand, ten dele grauw zand. Hierendaar vond men ook zwart yzerzand. Op de bergen vond men ftenen van enen fynen roden glimfteen. Op fommige plaatfen ftonden 'er bomen tuffchen den oever en de bergen; dog op andere was de oever moerasfig.

VERSTEENDE *Ammonshoorns* lagen 'er veel op enige plaatfen tuffchen de ftenen en rotfen. De rotfen beftonden uit enen grauwen kalkfteen, zynden flegts ene verfcheidenheid van den zwarten. Zy leggen in beddingen. Sommigen waren vol van verfteningen, met of zonder fchalen. Op ene plaats zagen wy verbazend grote *Ammonshoornen*, die meer dan ene *Zweedfche* el breed waren. Het water had hierendaar den fteen van boven afgeflepen, dog had die uitwerking op de verfteningen niet kunnen maken. Zy lagen boven op de rots, als of zy 'er op gelymd waren.

De bergen op den oever waren ontzaglyk hoog en groot. Zy beftonden alleen uit enen harden grauwen rotfteen, die niet in beddingen, gelyk de kalkfteen, lag. Een grauwe kwarts en een donkere glimfteen maakten 'er eigenlyk het voornaamfte van uit. Daar zy aan den oever lagen kwam de rots rot aan het water, dog daar zy een weinig van denzelven verwyderd lagen kwamen de grauwe of zwarte kalkfteensbeddingen het digft aan 't Meer. Maar ik vond nergens dat grote grauwe rotfen deze bergen van kalkfteen bedekten.

De *Zizania aquatica* wies in de modder der beken, en ftond in vollen bloei.

De ziekten, die het meest onder de *Wilden* heerfchen, zyn rhumatisme fche pynen en borftontftekingen. Dezen worden vooral veroorzaakt door dien zy dikwyls gedwongen zyn des nagts in de bosfchen en op vogtige plaatfen op den grond te flapen, en ook door de fchielyke overgangen van het weder van hette in koude, waaraan de lugt hier zeer onderworpen is; ten dele daardoor dat zy zig dikwyls aan brandewyn bezuipen en zig dan nakend in de open lugt, zelfs in den winter in flegt weer te flapen leggen. De *Franschen* zyn ook zeer aan deze ongemakken onderhevig, byzonder aan borftontftekingen. De Kommandant verhaalde

Ziekten
der *Wil-*
den.

dat hy eens aan dit ongemak zeer flegt geweest, dog door den Heer *Sarrasin* op de volgende wys 'er van genezen was. Hy begon met hem zweetdryvende middelen te geven, en liet hem een uur agt of tien zweeten. Daarop opende hy hem enen ader, en liet hem op nieuws zweeten. Daarna schreef hy hem ene nieuwe aderlating voor. Doctor *Sarrasin* was Koninglyke Geneesheer te *Quebec* en Korrespondent der Kon. Maatschappy der Wetenschappen te *Parys*. Hy had grote inzigten zo wel in de oeffening der Geneeskunde, als in de Ontleedkunde en andere Wetenschappen. Ook was hy zeer aangenaam in den omgang. Hy stierf te *Quebec* aan ene kwaadaardige koorts, die daar door een schip was overgebracht, en van de welke hy besmet wierd by 't bezoeken der Kranken in 't Hospitaal. Hy liet enen zoon na, die ook de Geneeskonft beoeffende, en naar *Frankryk* gegaan was om 'er verder in te vorderen; dog hy overleed daar.

Venus-
kwalen.

AFGAANDE koortfen regeren hier ook somtyds. Ook heeft zig de *Venusziekte* hier te lande gevestigd. De *Wilden* zelve zyn 'er van besmet geraakt, zo dat 'er velen zyn die ze hebben. Zy weten ze egter ook in den grond te genezen. Men heeft verscheiden voorbeelden dat lieden, zo wel *Franfchen* als *Amerikanen*, welken deze ziekte tot in 't gebeente was doorgedrongen, door de *Wilden*, binnen den tyd van vyf of zes weken, volkomen 'er van zyn genezen geworden. Dog de *Franfchen* hebben niet kunnen uitvinden wat een middel zy gebruiken. Dit wist men dat zy geen kwikzilver, op enigerhande wys toebereid, gebruikten, en dat het voornaamste middel in wortelen bestond. Dog welke wortelen het waren konde men niet zeggen. Naderhand heb ik het ontdekt, en 'er breedvoerig aan de Kon. *Zweedsche* Maatschappy, in hare Verhandelingen van het jaar 1750. verflag van gedaen. (*)

Lint-
wormen.

DE ongemakken die de *Lintworm* (†) veroorzaakt zyn in *Europa* wel bekend. In de *Engelsche* Volkplantingen in *Noord Amerika* was hy niet gemeen; dog hier in *Kanada* wierden 'er enige menschen van gekweld. Men wist dezen worm hier zo wel te beschryven als of men de Verhandelingen der Kon. *Zweedsche* Maatschappy gelezen had. Somtyds raken de menschen 'er kwyt die enige vadem lang zyn. Men kende gene byzondere middelen tegen dit ongemak, nog wist 'er de oorzaak van aantewyzen, dog men giste dat het van het gebruik van sommige vrugten kwam.

Fort St.
Frede-
sic.

FORT ST. FREDERIC is ene Vesting aan het zuider eind van 't Meer *Champlain* gelegen. Het staat op ene uitstekende landtong, geformceerd door het Meer en de Rivier; welke ontstaat uit de vereniging der

(*) Zie daar bl. 284. De *Stillingia sylvatica*, zegt de Heer FORSTER, is waarschynlyk een van deze wortelen. (†) *Tania*.

der *Woodcreek* en het Meer *St. Sacrement*. Deze Rivier is hier een goeden muskefchoot wyd. De *Engelschen* noemen deze Vesting *Crown-point*. Den *Franschen* naam draagt zy naar den *Franschen* Sekretaris van staat *Frederic Maurepas*, die toen zy werd aangelegd het voornaamste opzigt over de zeezaken in *Frankryk* had; en daar de meeste plaatsen in *Kanada* naar Heiligen genoemd worden, zo heeft de gewoonte een *Saint* voor den naam *Frederic* gevoegd. De Vesting legt op ene klip, bestaande, gelyk gezegd is, uit zwarten kalksteen of lei. Zy is een vierkant, heeft hoge en dikke muren, gemaakt van den gemelden steen, twee of drie snaphaanschoten van de plaats af gehouwen. Aan de oosterzyde in de Vesting is een hoge toren, die veilig is voor de bomben, hebbende zware muren, en zynde rondom van boven tot onder met geschut voorzien. Op dezen toren woont de Kommandant. In het Fort is een klein kerkje, en aan de andere zyde vindt men de woningen der Officieren en Soldaten. Naar den landkant leggen scherpe klippen, meer dan enen kanonfchoot ver van 't Fort. Dog enigen, die weinig wyken voor de hoogte der muren, leggen dicht by de plaats. Het land hieromstreeks is goed; en voor den laatsten oorlog hadden zig hier vele *Fransche* huisgezinnen, vooral van ontslagene Soldaten, nedergezet. Dog de kryg dwong hen of dieper in *Kanada* te wyken, of zig dicht onder de Vesting neertezetten, en daar des nagts te gaan slapen. Thans kwamen 'er velen van terug, en men meende dat 'er hier zig met den herfst nog veertig of vyftig huisgezinnen zouden komen nederflaan, welken men landeryen zoude aanwyzen. Wat van de Vesting af, oostwaards, staat een windmolen, die van steen gebouwd en van dikke muren voorzien is, waar men het meeste meel dat in de plaats gebruikt wordt maakt. Deze molen is zo gemaakt dat hy enigermaßen tot een buitenwerk dienen kan, want boven in den zelven leggen vier of vyf stukken kanon. In den laatsten oorlog lag hier een goed deel Soldaten, om het oog op de Rivier te houden, en te zien of 'er ook *Engelsche* vaartuigen op dezelve in de verte verschenen, het geen men uit het Fort niet doen kan. En als men hier niet op zyne hoede was, kon de vyand met schuiten dicht onder de westzyde der Vesting komen, uit de welke men ze niet zou kunnen ontdekken van wegen de hoogte des oevers. Dog men heeft enen groven mislag begaan met het Fort niet op de plaats te leggen daar nu de molen staat; behalven dat men daar het Fort, door middel ener vereniging der Rivier die van het Meer *St. Sacrement* komt en het Meer *Champlain*, in den loffen kalksteen uitgehouwen, met een lopend water had kunnen omringen, zodat het op het uiterste der landtorg zou hebben komen te staan. Dus zoude men 'er altyd varfch water gehad, en het Fort zou niet zo dicht by de hoge rotfen gelegen hebben.

Vertrek. DEN 19. Juli waren wy, na enige dagen naar het Jagt, dat den geheelen zomer over tusschen *Fort St. Jean* en *Fort St. Frederic* heen en weder vaart, en na deszelfs aankomst op goeden wind gewagt te hebben, tot ons vertrek van hier gereed. Gedurende ons verblyf had ons de Heer *Lusignan* met allerhande beleeftheden als overladen. Ik had de eer al dien tyd aan zyne tafel te spyzen. Myn Bediende at met den zynen. Wy hadden buiten dat onze kamer en bed, en werden bediend. By ons vertrek voorzag ons die Heer met rykelyken voorraad tot aan het *Fort St. Jean*. In een woord, onze eigene Landslieden hadden ons gene grotere beleeftheden kunnen bewyzen dan die Heer en de overige Officieren gedaan hebben.

Het Meer. Voor den middag om elf uur gingen wy op reis. De wind was goed. Aan beide de zyden van het Meer lagen hoge bergen, die als ene schakel uitmaakten, dog met dit onderscheid, gelyk ik al aangemerkt heb, dat aan de oostzyde tusschen het Meer en 't gebergte een laag van met hout bewassend land gelegen is, ter langte van tusschen de twaalf of agtien *Eng.* mylen. Agter dit gebergte behoort het land tot *Nieuw Engeland*. Dus maakten deze bergen ene grenscheiding uit. Aan de westzyde stieten de bergen vlak tegens het Meer. Het was in 't eerst maar een uur breed, dog wierd daarna hoe langer hoe breder. Tot op een uur gaans van het *Fort St. Frederic* was het land aan de oostzyde bewoond, dog verder louter bosch. Omtrent tien *Franfche* mylen van de Vesting werd het Meer vier mylen breed. Hier en daar zag men Eilanden, en de Kapitein van 't Jagt zeide dat 'er in dit Meer zestig Eilanden lagen, waaronder 'er enigen zeer groot waren. Ook verzekerde hy dat het zo diep was, dat men op de meeste plaatfen met ene lyn van honderd vademen genen grond peilen kon; en digt aan land, voornamelyk waar dwarslopende bergen leggen, vindt men dikwyls ruim tagtig vadem waters, zo dat 'er geen middel is om te ankeren. Veertien *Franfche* mylen van het Fort lagen vier grote Eilanden in het Meer, dat daar zes mylen breed is. Den gantschen dag was het droevig weer, en de wolken, die zeer laag hingen, schenen tegens 't gebergte aantefloten, en het als met enen nevel te hullen. Van verscheiden bergen steeg de nevel als een rook in de hoogte. Hier en daar wierp zig ene kleine Rivier in 't Meer. Agter het gebergte aan de westzyde was het land, gelyk men my berigte, enige mylen ver gantsch vlak en met hout bedekt, van vele stromen, beken, moerassen en kleine meren doorfleden, en zeer bekwaam om bewoond te worden. De oever was somtyds klipagtig, en bestond somtyds uit zand. Tegens den avond begonnen de bergen allengskens afenemen. Het water was zeer helder, en wy bemerkten gene klippen of ondieptens. Des avonds laat ging de wind leggen, en wy wierpen het anker onder 't land. Den 20. voeren wy des morgens met enen gunstigen

gen wind voort. De plaats daar wy overnagttten was ten halvenwege *Fort St. Jean*, van waar tot *Fort St. Frederic* men eenenveertig *Fr.* mylen te water rekent. Het gebergte was ons nu uit het gezigt, en het land was laag en boschryk. De oever bestond uit zand. Byna overal schein het Meer een *Zweedsche* myl breed, dog het was inderdaad breder, en de Eilanden deden het smaller schynen.

HIER en daar zag men aan den oever *Wilden* in schuiten van bast. Dog geen van hun woonde aan het Meer, en zy waren hier alleen om Securen te vangen, waarvan 'er hier veel zyn. Wy zagen ze somwylen hoog uit het water springen. Deze *Amerikanen* leiden ene byzondere levenswys. Een gedeelte van het jaar leven zy voornamelyk van hunnen kleinen voorraad van Mais, bonen en kawoerden; om dezen tyd bestaan zy van visch zonder brood of iets anders; op enen anderen tyd wederom eten zy niets als wild. Des niettemin worden zy oud, zyn gezond, en kunnen meerder ongemakken uitstaan dan anderen. Zy zyn altyd vrolyk en vergenoegd; zingen en dansen geduriglyk: zo dat zy hunne levenswys voor die welke in *Europa* als de beste geagt wordt niet zouden willen ruilen.

OMTRENT tien *Fr.* mylen eer wy aan *Fort St. Jean* kwamen, ontdekten wy huizen op den westelyken oever van het Meer, die kort vorden laaften oorlog door de *Franfchen* bewoond geweest waren. Thans waren zy sterk bezig met dezelve weder te gaan betrekken. Dit waren de eerste huizen die wy zagen sedert wy die by *Fort St. Frederic* verlaten hadden.

VOOR dezen was 'er ene houten Vesting op den oostelyken oever van het Meer geweest, waarvan men ons de legplaats aanwees. Zy was nu met hout bewassen. Zy had den *Franfchen* tegens de invallen der *Wilden* gediend. Men verzeekerde ons dat vele *Franfchen* in dezen oord door dezelve waren omgebracht. Ook verhaalde men ons dat men hier vier vrouwen tegens enen man onder de *Franfchen* rekent, nadien alle jaren vele mans op hunne reizen, die zy ondernemen om met de *Wilden* handel te dryven, van dezelve vermoord worden.

Wy zagen enen stenen windmolen op een uitstek lands aan den oostelyken oever staan. De oord was voor den kryg van *Franfchen* bewoond geweest, die nog niet teruggekomen waren. Wy waren nog agt *Fr.* mylen van *Fort St. Jean*. De *Engelschen* en hunne *Amerikanen* hadden hier de meeste huizen verbrand.

HER Jagt dat ons voerde was het eerste dat men hier gebouwd had. Voor dezen bediende men zig maar van grote zogenaamde *Bateaux* om voorraad te vervoeren. De Kapitein, die hier in 't land geboren was, had het zelf gebouwd, de eerste den weg voor het Meer gevonden, en de

de dieptens gemeten om met het zelve tusschen *Fort St. Frederic* en *Fort St. Jean* te varen. Hier, over den molen, heeft men drie vadem waters. Dog naderhand, tot *Fort St. Jean*, wordt het wat ondieper. Hier en daar zagen wy huizen op den oever. De Kapitein had Ottervallen in de kajuit hangen, die volkomen naar de *Europische* geleken. Van deze Otters zoude men 'er velen in *Kanada* vinden.

De vellen van *Zeebonden* worden hier veel gebruikt om koffers te overtrekken. De mantelzakken waren 'er ook veel van gemaakt. Ook had 'er de gemene man tabaksbeurzen van. Van gedaante waren zy even gelyk aan die men in *Noorwegen* en *Zweden* vindt. Het gemene volk was hier gewoon op reis te roken, dog ik merkte niet dat hier iemand de gewoonte had van tabak te kauwen. Men vindt veel van deze *Zeebonden* in den Zeeboezem beneden *Quebec*, die, even als de *Zweedische*, met grauwe en zwarte vlakken gespikkeld zyn. Zygaan de Rivier *St. Laurence* zo hoog op als het water zout is. Men heeft ze op geen der grote Meren hier in *Kanada* bespeurd. De *Franfchen* noemenze *Zeewolven*. (*)

Ongods-
dienstlig-
heid der
*Engel-
fchen* en
*Hollan-
ders*.

De *Franfchen* zyn in hunne Volkplanterijen veel gezetter op den uiterlyken Godsdienst dan de *Engelschen* en *Hollanders*. Op de Jagten der twee laatst genoemde volken had men de gewoonte niet van 's morgens of 's avonds bedestonden te houden. Zelden of noit bad men over tafel. Dog op dit *Franfche* Jagt wierd 's morgens en 's avonds gebeden, en des zondags meer dan naar gewoonte. Voor en na den maalyd maakten zy het kruis en deden een kort gebed. De Kapitein deed alle ogtenden zyn gebed op de knien leggende. In *Fort St. Frederic* kwam ook de gantsche Bezetting 's morgens en 's avonds tot het gebed. Dog het was jammer dat de gebeden in 't *Latyn* gedaan werden, het geen weinigen verstonden.

ZODRA wy den molen voorby waren wierd het Meer zo smal dat het niet veel boven een musketfchoot breed was. Dus geleek het veel eer naar ene rivier. Het land was aan weerskanten laag en met bomen bewaſſen die hun blad 's winters laten vallen. Hier en daar zagen wy ene hut op den oever, anders was het land onbewoond. Men had hier niet boven de zes of tien voet diepte; en hier en daar vertoonde zig een Eilandje. Gedurende onze gehele reis lag het Meer altyd zuidzuidwest en noordnoordoost.

Op sommige plaatsen van *Kanada* zyn grote streken lands die byzondere perſonen toekomen. Wanneer dan iemand de vryheid krygt van een stuk van het zelve te bebouwen, dat gemeenlyk veertig *arpents* lang, en drie breed is, is hy verpligt, wanneer hy enigſins in ſtaat is, den eigenaar ene zekere ſom (†) jaarlyks te betalen.

HET

(*) *Loups marins*. (†) *Zes Francs*.

HET Meer wierd nu zo ondiep dat men genoodzaakt was van met takken den weg voor 't Jagt te peilen. Op sommige plaatsen egter had men twee vadem waters.

DES avonds by het ondergaan der zonne kwamen wy by *Fort St. Jean* aan.

FORT ST. JEAN is ene sterkte van hout, door de *Franfchen* in het jaar 1743. aan de west zyde van den mond van het Meer *Champlain* dicht aan 't water gebouwd, met inzicht om het omleggende land, dat men bevolken wilde, te dekken, en om tot een magazyn te dienen voor den voorraad en de krygsgereedschappen, die jaarlyks van *Montreal* naar *Fort St. Frederic* gezonden worden, welken men van hier gemakkelijk naar de laatste genoemde plaats zenden kan, het welk men meer naar om laag niet doen kan, dewyl een paar snaphaanfchoten lager als dit Fort ene ondiepte is vol met stenen, waar men niet dan met zo genaamde *Bateaux* over komen kan. Voorheen was het Fort *Chamblan*, dat vier *Fr.* mylen lager legt, een magazyn. Dog men moest van daar het goed met schuiten naar de Jagten op de plaats daar nu dit Fort staat voeren, behalven dat de weg van *Montreal* naar *Fort Chamblan* over land, en langer was. *Fort St. Jean* legt laag, op enen zandigen en rondom vlakken grond, meest met hout bewassen. De Vesting is een vierkant en beslaat een *arpent* gronds. Beneden regens het Meer staat een hoog houten gebouw op elken hoek, van vier verdiepingen, hebbende enen grondslag van steen ter hoogte van anderhalven vadem. In deze gebouwen, die veelhoekig zyn, ziet men schietgaten. Op de twee andere hoeken aan de landzyde staan twee kleine houten huizen van twee verdiepingen hoog. Zy dienen tot woningen voor de Soldaten en tot versterking der plaats. Tusschen deze gebouwen staan palissades, gemaakt van 't hout der *Thuya*, het welk hier gehouden wordt der verrotting in de aarde langer te wederstaan dan het dennenhout. Wat meer beneden staan dubbelde palissades. Agter de palissades heeft men voor de Soldaten ene borstwering gemaakt, waarvan zy dezelve verdedigen konnen. Op het einde van den oorlog in het voorleden jaar lagen hier tweehonderd mannen in bezetting. Dog nu zyn 'er maar een Kommandant, een Kommies, een Bakker en zes Soldaten. De Kommandant was de Ridder *De Gannes*, een aangenaam man, en zwager van den Heer *Lusignan*. Het land rondom de Vesting was vet en vrugbaar, dog niet bebouwd. Men zocht menschen om zig hier neder te zetten.

DE *Franfchen* in *Kanada* geven den naam van *Marengoins* aan de Muggen, enen naam die men wil dat van de *Wilden* ontleend is. Van dit ongedierte waren de bosfchen rondom het Fort zo vol, dat men het met regt het *Fort der Marengoins* zou hebben mogen noemen. De merassen en lage boschryke landen zyn haar vaderland. Als het hout ge-

kapt en het water afgeleid werd, zouden zy hier zo wel als op andere-plaatsen verminderen.

Ratelslangen.

DE Ratelslang is, volgens het eenparig berigt der Franschen, hier, nog verder noordwaards, by *Quebec* of *Montreal*, niet te vinden, en het gebergte om *Fort St. Frederic* is hare uiterste grenspaal aan dezen kant. Ook zegt men, dat 'er meer noordwaards aan gene Slangen zyn wier verzigt den menschen schadelijk zyn konne; ook vlugten zy op het gezigt van een mensch. Myne overige aanmerkingen over de Ratelslangen kan men vinden in *de Verhandelingen der Kon. Zweedsche Maatschappij der Wetenschappen* voor het jaar 1752.

DEN 22. Juli kwamen hier paarden aan van *Prairie* om ons aftehalen, welken de Kommandant op myn verzoek had doen komen, dewyl 'er hier geen te vinden waren, want de plaats was nog maar een jaar aangelegd geweest. De menschen die de paarden bragten hadden brieven aan den Kommandant by zig, zo wel van den Gouverneur Generaal van *Kanada*, den *Marquis La Galissonière*, geschreven te *Quebec* den 15. Juli, als van den Vice Gouverneur te *Montreal*, den *Baron De Longueuil*, van den 21. van die maand; waarin gemeld wierd, dat ik hun byzonderlyk van het Fransche Hof was aanbevolen, en dat men my van alle noodwendigheden voorzien en ten spoedigsten myne reis bevorderen moest. Twee ankers wyne en enige andere dingen, welke men dagt dat ik van doen hebben zoude, wierden den Kommandant toegeschikr. Des avonds dronken wy onder 't lossen van het geschut de gezondheid der Koningen van *Frankryk* en van *Zweden*, zo wel als van den Gouverneur en anderen.

Vertrek.

DEN 23 des morgens gingen wy op reis naar *Prairie*, om verders naar *Montreal* te komen. Men rekende van hier tot aan *Prairie* zes *Fr.* mylen te land, en van daar tot *Montreal* langs de Rivier *St. Laurence* derde half uur. Wy hielden ons in 't begin aan den oever, hebbende ter regterhand de Rivier *St. Jean*. Dus noemt men den mond van het Meer *Champlain*, dat in de Rivier *St. Laurence* valt, schoon dievan sommigen ook de *Champlain Rivier* geheten wordt. Na ene *Fr.* myl ver gereden te hebben verlieten wy de Rivier, en sloegen links af. Het land was hier overal laag, met hout bewassén, en vry nat, zo dat wy langzaam voort kwamen. Men moet aanmerken dat *Fort St. Jean* in den verleden' zomer eerst gebouwd en toen deze weg gebaad is. Tweehonderdenzestig man, die elk daags dertig *Sols* kregen, werkten 'er toen op 's Konings kosten aan; en men zeide dat de arbeid dezen herfst verder voortgezet zou worden. De laagheid van het land bragt vele Muggen en Vliegen voort. Na dat wy drie *Fr.* mylen gereden hadden wierd het land vry van hout. Het schein voorheen een moeras geweest te zyn, dat nu opgedroogd was. Het gezigt was hier aan alle kanten vry ruim. Aan de regterhand zagen wy van verre twee hoge bergen, die zig de een voor den ander vertoon-

den,

den, en niet ver van *Fort Champlain* af lagen. Ook kon men den hogen berg, die vlak by *Montreal* legt ontdekken. De weg liep byna lynregt. Wy kwamen weder op een laag draffig land, daarna in een bosch, bestaande voornamelyk uit *Pynbomen met van onder verzilverde bladen*. (*) Het land daar wy door trokken was vet, en kan met den tyd zeer vrugbaar worden. Rotfen zag men niet, en zelfs byna gene stenen langs den weg.

VERDER, ongeveer vier *Fr.* mylen van *Fort St. Jean*, bekwam het land een ander aanzien. Het was hier overal bewoond. Wy zagen byna niets dan fraye wyd uitgestrekte akkers, staande met de schoonste weit; hier en daar stonden ook erwten en haver. Ander graan vernamen wy niet. De Landhoeven stonden op zig zelven. De huizen waren klein en van hout. In plaats van mos, die men hier niet vond, maakte men de retten digt met klei. De daken waren spits en met stro gedekt. De oord tot aan de Rivier *St. Laurence* toe was in myn oog een van de schoonste die ik in *Noord Amerika* gezien heb.

OMTRENT den middag kwamen wy te *Prairie* aan, leggende op *Prairie*. ene hoogte aan de Rivier *St. Laurence*. Wy bleven hier dezen dag, vermits ik begerig was het land rondom te bezigtigen.

PRAIRIE DE LA MAGDELENE is een klein vlek, gelegen aan den oostelyken oever der Rivier *St. Laurence*, derdehalve *Fr.* myl van *Montreal*, dat men hier duidelyk noordwestwaards aan de overzyde der Rivier zien kon. Het land rondom *Prairie* is vlak. Van alle kanten ziet men grote akkers en weilanden. De *St. Laurence* is hier ruim anderhalve *Fr.* myl breed. De huizen zyn hier meest van hout, met spitsse houten daken, en de voegen in de wanden zyn met klei aangevuld. In 't midden van het vlek staat een frai stenen kerkje, met enen toren en ene klok. Voor de kerkdeur is een houten kruis, met alle de werktuigen die men denkt dat tot het lyden van den Zaligmaker gediend hebben. Het vlek was met palissades omringd, voorheen tegens de stroperyen der *Wilden* daar gesteld. Buiten de palissades zyn verscheiden moes- en andere tuinen, dog weinig vrugtbomen daar in. De oevers waren hier niet zeer hoog. Hier onthield zig een Priester en een Kapitein, dien men *Kommandant* noemde. De koorlanden waren groot, dog men zag 'er gene rog, gerst of mais. In de *St. Laurence* is zuidwestwaards van hier een zware waterval, welken men hier gemakkelyk kan horen. Als in 't voorjaar het ys los gaat lopen dikwyls verscheiden landeryen onder. En, in plaats dat de *Nyl* door zyne overstromingen het land vrugbaar maakt, doen hier deze over-

N 2

stro-

(*) *Abies foliis subtus argenteis.*

stromingen niets dan schade; want zy brengen allerhande gewassen op het land, welker zaden het vol van onkruid maken. Op dien tyd moet het vee ver weg gedreven worden. Dog het water blyft maar twee of drie dagen staan. Deze overstromingen ontstaan voornamelyk door het verstoppen der Rivier door 't ys.

De *Zizania aquatica* wast veel in een beekje, dat een weinig beneden *Prairie* loopt.

Voort-
reis.

Den 24. Juli stapten wy in een *bateau* om langs de *St. Laurence* naar *Montreal* te varen. Wy lieten ons met den stroom dwars over naar beneden dryven. Het water stroomde sterk, dog het is hier niet diep, zo dat de Jagten niet hoger dan tot *Montreal* komen kunnen, uitgenomen in 't voorjaar, wanneer zy dikwyls tot boven *Prairie* kunnen opvaren. Van *Prairie* af ziet men de Stad *Montreal* zeer duidelyk leggen. By onze aankomst aldaar zagen wy veel volks aan de poort staan, welk nieuwsgierig was *Zweden* te zien, een volk daar zy van te voren niets van gehoord, dog die zy nu verstaan hadden dat verwagt wierden. Ook waren wy de eerste *Zweden* die men wist dat oit te *Montreal* zig vertoond hadden. Zodra wy aan land traden kwam my een Officier verzoeken aan het huis van den Gouverneur te komen. De Baron *De Longueuil* was nog Vice-Gouverneur, dog hy wagtte dagelyks zyne verdere aanstelling uit *Frankryk*. Hy ontving my met de grootste beleefdheid, en toonde my brieven van den Gouverneur Generaal, waarin hy berigte laft te hebben my in alles vry te houden, en op kosten des Konings van *Frankryk* hier te lande te doen reizen. In een woord, ik ontving hier nu, en na myne terugkomst van *Quebec*, grotere gunstbewyzen dan ik zou hebben kunnen verwagten.

Levens-
wys.

De levenswys der *Franschen* in *Amerika* is van die der *Engelschen* in dat werelddeel even zo zeer verschillend als zy in *Europa* is. De vrouwen waren hier zeer wel gemaakt. Zy waren wel opgebracht, en betoonden ene grote onschuldige vryheid. Des zondags waren zy zeer opgeschikt, byna gelyk onze *Zweedse* vrouwen, dog in de week niet zo zeer. Maar zy waren 'er altyd zeer opgezet van wel gekapt te zyn. In de week dragen zy een aardig net jakje, en enen korten rok, die halfwegen de benen komt, als wilden zy daarin de *Amerikaansche* vrouwlieden navolgen. De hakken der schoenen waren zo hoog en smal, dat men zig verwonderen moet dat zy 'er mede gaan kunnen. In de huishouding overtroffen zy verre de *Engelsche* vrouwen, die, om de waarheid te zeggen, het zo ver gebracht hadden van al den laft van 't huishouden op de mans te werpen, en den gantschen dag met de handen over malkander ledig doorbrengen.

gen. (*) Dog de *Kanadafche* vrouwen fteken de handen beter uit de mouw, vooral de gemenen, die zig overal op de akkers, in de stallen, en elders laten zien daar te werken valt. Dog zy fchynen niet al te zindelyk op het huisraad en de vertrekken. De vloer werd hier dikwyls niet eens in een geheel jaar fchoon gemaakt. Dus kwam het zulken die onlangs onder de *Engelfchen* en *Hollanders* verkeerd hadden, by de welken het fchrobben en wafchen een fluk is van geen minder gewigt dan de Godsdienst zelf, hier vry morsig voor. Om eger het ftuiven te belerten begoot men den vloer met water zo dikwyls als de ftof begon te vliegen. Ik zag hier met genoegen dat de dogters zelfs van de eerfte lieden, die van den Gouverneur niet uitgenomen, zig eenvoudig kleedden, en overal ter bezorging van het huishouden door het huis, byna als meiden, liepen. Het gedurig groeten op de ftraten, en het wedergeven van bezoeken, was ene lafage gewoonte, die hier aangenomen was.

ENIGEN, die mer de *Wilden*, welken omtrent vyftig *Fr.* mylen van de *Hudfonsbay* afwonen, op de Beverjagt geweest waren, verhaalden my, dat de dieren, om wier huid het inzonderheid te doen is, en die men daar menigvuldig vindt, zyn, Bevers, wilde Katten of Lynxen, en Marters. Men houdt de vellen der dieren voor des te beter hoe noordelyker zy gevangen worden, dewyl die digter hair hebben dan zulken die men meer naar 't zuiden vindt.

EEN foort vogels, die men 's winters in grote menigte digt by de *Hudfonsbay* vindt, worden van de *Franschen Witte Patryzen* genoemd. Zonder twyffel is dit de zelve Vogel dien men in *Zweden Sneuwboenders* (†) heet. Hoe kouder het is en 'er meer fneeuw valt des te overvloediger zyn ze. Men befchreef ze als hebbende ruige witte poten, zynde geheel wit, behalven drie of vier zwarte ftartvederen. Het vleefch zou wel smakend zyn. Uit EDWARD'S *Natuurlyke Historie der Vogels* (§) blykt het dat de Sneuwhoenders aan de *Hudfonsbay* zeer gemcen zyn.

AAN de *Hudfonsbay* zyn ook vele *Hazen*. Men vindt 'er ook veel in *Kanada*, waar ik ze dikwyls zelf gezien heb. Zy zyn volkomen als de onzen. Des zomers zyn zy grauwbrown, en 's winters fneeuwwit gelyk als in *Zweden*.

(*) Hier tekent de Heer FORSTER het volgende aan. „Het fchynt dat voor het toekomende de fchone fex in de *Engelfche* Volkplantingen in *Noord Amerika* de verwytingen, die de Heer KALM doet, niet zal verdienen, dewyl men berigt dat de Dames federt malkander zoeken de loef aftefleken in het vervaardigen van het nodige voor hare huishoudingen, en dat in 't algemeen een geest van nyverheid onder haar de overhand begint te nemen.”

(†) *Tetrao Logopus*. (§) Pag. 72.

Konsten. MET de konsten, als Bouwkonst, Tichelbakkeryen, Schrynwerkers- en Drayerskonst, en diergelyken, is men hier nog zo ver niet gekomen als wel behoorde. De *Engelschen* zyn hierin den *Franfchen* veel voor. Waarschynlyk komt dit daarvan daan dat in *Kanada* de meeste Werklieden maar afgedankte Soldaten zyn, die niet veel gelegenheid gehad hebben te leren, dog door de noodzakelykheid of by toeval alleen tot hun ambagt gebragt zyn. Enigen waren 'er egrer aantetreffen die tamelyk kundig waren. Ik zag 'er enen die vry goede uurwyzers maakte, en die konst zig zelve geleerd had.

Vliegen. MEN heeft my verhaald dat de gemene *Huisvliegen* voor honderdvyf- tig jaren hier niet bekend geweest zyn. De *Wilden* bevestigden het zelve, en zyn van gedagte dat de Huisvliegen met de schepen die geftrand zyn hier zyn gekomen. Ik wil dit niet ontkennen; dog dit weet ik dat wy tusschen *Saratoga* en *Crownpoint* in de wildernissen altyd ene menigte van die vliegen om ons hadden, als wy gingen zitten om uitteruften of te eten; en dit maakt het wat twyffelagrig of zy hier niet al veel vroeger geweest en of zy wel uit *Europa* hier eerst gebragt zyn. 'T is waar, men zou kunnen zeggen dat die Vliegen sedert den tyd dat het *Fort Anne* hier stond in die woestenyen zyn overgebleven, toen de *Engelschen* zig daar ophielden, en dat verscheiden Reizigers door den reuk van hunnen medegevoerden voormad de vliegen hebben kunnen met zig naar de wildernissen lokken.

Wilde Koeyen. WILD *Rundvee* trest men overvloedig in de zuiderdelen van *Kanada* aan, en het heeft zig daar reeds van aloude tyden opgehouden. In het Land der *Illinoizen*, leggende omtrent op de zelve breedte als *Phildelphia*, is 'er zeer veel van. Verder noordwaards vindt men 'er weinig. Ik zag ene huid van dit vee. Zy was zo groot als die van enen onzer zwaarste Ossën, dog hairiger. De hairen waren donkerbruin, omtrent als die van enen bruinen Beer. Dog die welken het digst aan 't vel zaten waren zo fyn als wol. Dit vel was niet zeer dik, en zou in *Frankryk* niet zo hoog als een Berenvel geschat worden. Onder anderen gebruikt men deze vellen om des winters de voeten in te warmen. Velen van deze wilde Koeyen hebben ene fyne wol, welke voor de Schapenwol niet wykt, zo zy die niet overtrest. Men heeft 'er kouffen, klederen, handschoenen en andere dingen van gemaakt, zo goed als of zy van de beste wol waren. De *Wilden* maken 'er voor zig allerhande dingen van. Het vleesch wykt niet voor dat der beste Ossën. De huid kan dienen tot alles waar men in *Europa* de ossenhuiden toe gebruikt. Men wil dat deze wilde beesten zwaarder zyn dan de *Europischen*. Hunne hoornen zyn wel kort, dog dik aan den wortel. Enigen hebben al getragt om deze beesten mak te maken, uit hoofde van verscheiden overeenkomsten die ze met het tamme vee hebben, vooral om dat zy zo veel ster-

sterker zyn, en dus zeer nuttig voor den landbouw zouden kunnen wizen. Zy hadden ten dien einde van deze wilde kalveren onder het tamme vee laten lopen en groot worden. Dezen hebben een jaar of drie geleefd, dog zyn eindelyk gestorven. Ook zyn zy altyd enigfins wild gebleven. Zodat men de konst van ze regt tam te maken niet gevonden heeft. Ook schenen zy niet wel tegens de koude te kunnen. En inderdaad, hoe heet ook de zomers daar mogen zyn, vindt men ze zelden meer noordwaards aan dan ik gezegd heb. Men dagt dat het met den tyd, als het Land der *Illinoizen* wat meer bevolkt wezen zal, het ligter zal vallen ze te temmen. (*) Ik heb reeds kortelyk hier boven van dit foort van Rundvee gesproken.

DEN 27. Juli werd hier de Vrede tusschen *Frankryk* en *Engeland* afgekondigd. De Soldaten waren onder de wapenen; men loste het geschut en 't klein geweer. Enige vuurwerken wierden 'er afgestoken, en des avonds was de gehele Stad verligt. Tot diep in den nacht krielden de straten van menschen. Ik spysde des avonds met vele Officiers en andere lieden van aanzien by den Gouverneur.

DEN 28. begeleidde ik den Gouverneur en zyn Huisgezin naar een klein Eiland, *Magdalene* genoemd, en hem alleen toebehorende. Het lag vlak over de Stad in de *St. Laurence* aan den oostelyken oever. De Gouverneur had hier een net dog klein huis, en enen schonen tuin. De Rivier loopt tusschen de Stad en het Eiland door, en stroomt daar vry sterk. Digt aan de Stad is zy zo diep dat 'er Jagten door konnen dog by het Eiland wordt zy ondieper, zo dat men daar bomen moet. Op het Eiland stond een molen, die door den stroom der Rivier werd omgedreven, zonder dat men 'er enen molendam had behoeven te maken.

De *Rbus glabra* waft hier overvloedig. Nergens heb ik ze zo zwaar gezien. Sommigen waren tot vier vadem hoog, en dik naar evenredigheid.

De *Sassafras* is hier geplant, dog wordt hier niet in 't wild gevonden, maar wel meer Zuidwaards. *Fort Anne* was de noordlykste plaats daar deze boom in 't wild voortkomt. Die genen welken hier stonden waren al verscheiden jaren oud, dog nog maar heesters, pas anderhalve el hoog. Dit komt daarvandaan dat by elken winter de boom tot aan den wortel toe bevroest, en ieder voorjaar nieuwe scheuten maken moet. Even zo was het ook by *Fort Anne*, *Fort Nichol-*

(*) Maar zouden zy getemd zynde die voordelen die zy nu boven het tamme vee hebben, en die zy aan hunnen wilden staat moeten danken, niet verliezen? Zekerlyk, al het wilde gedierde dat tam gemaakt is geworden verhardt. F.

cholsin, en *Oswego*. Het zal dan vergeeffche moeite gedaan zyn dezen boom onder ene koude lugftreek te planten.

DE *Rode Moerbezien* had men hier ook geplant. Ik zag 'er enigen van die derdenhalven vadem hoog waren. Dezen hadden 'er omtrent twintig jaren gestaan, en men had ze uit zuidelyker plaatsen hier gebragt. Om *Montreal* waffen zy niet in 't wild. Meer als twintig *Eng.* mylen ten noorden van *Albany* vindt men ze niet, waar de Boeren zeiden dat 'er nog enige weinigen in de bosschen groeiden. Ik vernam by *Saratoga* of men 'er daar nog vond, dog het antwoord was van neen. Die bomen welken op het Eiland stonden kwamen zeer wel voort, schoon zy enen slegten grond hadden. Zy droegen een zwaar blad, dog dit jaar gene vrugten. Ik vernam egter dat zy ene vry sterke koude konden doorstaan.

DE *Waterbeuken* waren hier ook geplant en hoog geworden. De *Franschen* noemen dezen boom *Katoenboom*. (*) Men vond hem nergens in 't wild aan de *St. Laurence*, nog noordelyker dan *Fort St. Frederic*.

DE *Rode Ceder* stond ook in den tuin des Gouverneurs. Hy was hier ook van elders gebragt, en waft in deze streek niet in 't wild.

OM half zeven vertrokken wy van dit aangename Eiland naar huis, en kregen daar de tyding van de aankomft van den Zoon des Gouverneurs, die zig een jaar in *Frankryk* had opgehouden, en die de aanstelling des Konings voor zynen Vader als Gouverneur medebragt.

MEN gebruikt hier wayers gemaakt van wilde Kalkoenenstaarten, welken men zodra de vogel gefchoten is uitfpreidt en zo droogt, zo dat zy altyd de gedaante van wayers behouden. Ze, wel de aanzienlykfte Heren als de Vrouwen hadden by zonnefchyn zulke wayers in de hand als zy uit wandelen gingen.

Gras. HET gras omftreeks van *Montreal* bestond byna geheel uit een soort van *Poa*. (†) Het is fyn, staat digt, en tiert wel op droge hoogtens. Dog het heeft weinig bladeren, zodat de fyne steel het meeste voedsel uitmaken moet. Wy hebben vele foorten van gras die voordeliger zyn.

Pruimen. DE wilde *Pruimenbomen* wiefen in menigte op de hoogtens langs de beken buiten de Stad. Zy zaten zo vol pruimen dat 'er de takken van bogen. De pruimen waren egter nog niet ryp. Zy zyn rood en vry goed. Enigen maken ze in.

Aalbes-
ien. MEN zag vele zwarte *Aalbesfen* in 't wild waffen. De besfen waren ryp,

(*) *Le Cottonier*. Dit is ook de naam dien zy der *Ajclopias Syriaca* geven. Zie bov. Bl. 89, 90.

(†) *Poa culmo compresso, panicula tenuissima, spiculis trifloris minimis, flosculis basi pubescentibus*. Dus beschryft het de Heer KALM.

ryp, dog klein, en niet zeer smakelyk. *Peen* groeiden 'er overal in me- *Peen*.
nigte. Dit deed my denken dat dit gewas oorspronglyk aan *Amerika* eigen was, dog naderhand ben ik van gedagte veranderd, dewyl ik 'er genen in het Land der *Iroquoizen* gevonden heb. Ook zoude men ze hier te lande te vergeefs zoeken dan op 'plaatsen waar *Europische* planteryen geweest zyn.

DE *Gouverneur Generaal* van *Kanada* houdt zyn verblyf te *Quebec*, De *Gou-*
dog hy komt dikwyls te *Montreal*, en brengt 'er niet zelden den winter *verneur*.
door. Maar des zomers is hy meest te *Quebec*, vermits daar dan de schepen aankomen die brieven medebrengen. Ook heeft hy 'er andere bezigheden. Als hy te *Montreal* is woont hy op het zo genaamde *Slot*, het welk een groot stenen huis is. Het is ten behoeven van den *Gouverneur Generaal Vaudreuil* gebouwd, en hoort nog zyner familie toe, die het den Koning voor eene zekere som verhuurt. De *Generaal De la Galiffonière* houdt meer van *Montreal* als van *Quebec*; ook legt de eerste plaats veel aangamer.

MEN heeft in *Kanada* byna geen ander geld dan papier. Ik zag by- *Geld*.
na geen andere munt dan enige kleine *Franfche Sols*, uit koper met een weinig zilver vermengd gemaakt. Zulk een stuk geldt hier anderhalve *Sol*. De Briefjes waren niet gedrukt maar gefchreven. Zie hier hunnen oorsprong. De Koning had gevonden, dat het, wegens kapers, fchipbreuken en andere ongelukken op zee, gevaarlyk was geld ter betaling der troepen en andersins overtezenen, en had derhalven laft gegeven dat de *Gouverneur* van *Quebec* of de *Kommissaris* te *Montreal*, wanneer 'er betalingen moesten gefchieden, een zeker getal van Briefjes fchryven zou naar dat de fom groot was. Deze Briefjes behelsden dat zy 'voor zo en zo veel tot de maand van *October* aanftaande gelden zouden. De *Intendant* of de *Kommissaris* ondertekent deze Briefjes. Zy gaan dan voor geld. In *October* staat het den houderen vry dezelve den *Intendant* te *Quebec* of den *Kommissaris* te *Montreal* te brengen, en 'er wiffelbrieven op *Frankryk* voor te nemen. De *Koninglyke* fchatkift in *Frankryk* voldoet dan deze wiffelbrieven. Heeft men geen geld dit jaar in *Frankryk* van doen zo kan men zyn Briefje tot den volgenden *October* bewaren. In *October* alleen kan men ze voor wiffelbrieven veruilen. Zy zyn van verfcheiden' fommen, gelyk onze *Bankbriefjes* in *Zweden*. Sommigen zyn van nog minder dan ene *Livre*. Tegen den herfft, als de koopvaardyſchepen uit *Frankryk* aankomen, zoeken de *Kooplieden* zo veel van deze Briefjes byeentekrygen als ze kunnen, om ze voor wiffelbrieven op *Frankryk* te verruilen. Deze Wiffels zyn ten dele gedrukt, met openlating van den naam, de fom, en diergelyken. Daar deze Briefjes allen gefchreven zyn kunnen zy ligt door ſchelmen worden nagemaakt, het welk ook fomtyds gefchiedt. Dog de straffen, die hier-

op staan, en niet zelden des misdadigers leven in gevaar stellen, maken dit zeldzaam. By gebrek van lopend geld verliezen de kopers of verkopers dikwyls een weinig, dewyl men tusschen een en twee *livres* niet betalen kan, en dus moet de een of de ander iets laten vallen. Een *Sol* is de laagste munt in *Kanada*, en omtrent zo veel als een *Penny* in de *Engelsche* Volkplantingen. Ene *Livre*, of een *Franc* houdt twintig *Sols*, en drie *Livres* maken een *Ecu*.

Dienst-
boden.

DE loon der Dienstboden is gemeenlyk voor enen braven Knecht honderdvijftig *Livres* in 't jaar, en voor ene Meid honderd. Een Ambagtsman won daags drie of vier *Livres*, en een gemeen Daghuurder dertig of veertig *Sols*. Op het land waren de lonen gemeenlyk iets lager. De reden van de duurte der daghuren zeide men de schaarshheid te zyn der werklieden. Want ieder vindt hier ligt een land daar hy zig nederzeten kan, en dus behoeven weinigen anderen te dienen.

Montre-
ul.

MONTREAL is ten opzigt der grootte en der rykdommen de tweede stad van *Kanada*, dog ten opzigte der legging is zy de eerste. Een weinig boven de stad verdeelt zig de *St. Laurence* in enige takken, en maakt dus enige Eilanden, op het grootste van de welken de Stad legt. Het is tien *Fr.* mylen lang, en omtrent op zyn meest vier breed. Op de oostzyde van dit Eiland aan enen der grootste armen der *St. Laurence* legt de stad. Deze legging is zeer aangenaam en voordelig. De Stad is een regthoekig langwerpig vierkant, welks ene lange zyde met de Rivier evenwydig loopt. Aan de andere zyde leggen voortreflyke koorlanden, weiden, en bosschen. Zy heet *Montreal* naar enen zwaren berg, die omtrent ene halve myl van de stad af legt naar het westen toe, en dien men over de bosschen heen zien kan. De Heer *Cartier*, een der eerste *Franschen* die *Kanada* wat nauwkeuriger leerden kennen, noemde ze aldus by zyne aankomst op het Eiland in het jaar 1535., terwyl hy dezen hogen berg en tegelyk de stad der *Wilden Hosbelaga* bezogt. De *Franschen* spreken het woord *Montreal* hier gemeenlyk *Moreal* uit. De Geestelyken, die alle plaatfen hier te lande wel naar den enen of anderen Heilig zouden willen noemen, hebben het ook met deze stad beproefd, en ze *Ville Marie* genaamd. Dog die naam heeft nier willen opnemen. De stad is tamelyk sterk, en heeft enen hogen dikken muur rondom, en aan de landzyde ene diepe graft met water, zodat zy van stropende partyen niets te vrezen heeft. Dog ene belegering zoude zy niet lang uithouden, dewyl hare grootte alteveel manschap zou vereischen om ze te verdedigen, en daarby de meeste huizen van hout zyn. Hier zyn verscheiden kerken, van de welken ik alleen die noemen zal die den Monnikken van *St. Sulpitius* toebehoort, de Kerk der *Jesuiten*, die der *Franciskanen*, die van 't Nonnenklooster, en die van 't Hospitaal. De eerste is de fraiste, zo wel van buiten als van binnen, niet alleen van de

de Kerken hier in de Stad als van gantsch *Kanada*. De Priesters van de Kweekschool van *St. Sulpitius* hebben een groot schoon huis, waar zy by malkander wonen. Het Kollegie der *Franciskanen* of *Bedelmomicken* is ook een goed huis dog niet zo pragtig. Dat der *Jesuiten* is niet groot, maar wel gebouwd. By deze geestelyke gebouwen zyn schone grote tuinen, ten dele tot vermaak en gezondheid, en ten dele ten nutte der huishouding. De meeste huizen zyn van hout, dog evenwel zeer frai. Enigen zyn van steen. Meest alle de huizen der voornaamste lieden hebben ene deur aan de straat, met banken op de stoep, waar de menschen komen zitten om lugt te scheppen. De straten die in de langte lopen zyn breed en lynregt. Zy worden door de dwarsstraten in regte hoeken doorsneden. Enigen zyn geplaveid, dog de meeste zeer ongelijk. Aan den waterkant heeft de Stad twee grote en drie kleine poorten, en aan de landzyde heeft zy 'er ook verscheiden. De Gouverneur van de Stad moet zyn eigen huis betalen, hoewel enigen zeggen dat de Kroon iets tot de huur geeft. De Gouverneur Generaal woont vry op het slot, gelyk gezegd is.

In de Stad is een Nonnenklooster, en buiten dezelve legt 'er een dat het maar half is, want de Paus heeft 'er nog zyne bevestiging niet aan gegeven. In het eerste wierd geen meisje aangenomen ten zy 'er vyfhonderd *ecus* voor betaald werden. Enigen ontving men wel voor driehonderd *ecus*, dog die moesten de anderen als meiden oppaffen. Nonnenklooster.

De Koning heeft een Hospitaal voor zieke Soldaten doen bouwen. De kranke kreeg daar wat hy nodig had, en de Kroon betaalde daags twaalf *sols* voor zyn onderhoud. De Heelmeesters worden van den Koning bezoldigd. Een Officier by gelegenheid van den dienst des Konings krank geworden geniet hier vryen kost en oppassing, dog zo hy buiten den dienst des Konings ziek wordt moet hy alles uit zyn zak betalen. Als in 't Hospitaal enige plaatfen open zyn neemt men ook wel arme menschen in die niet in dienst zyn; en dezen hebben arzenyen en den Wondheelder voor niet; dog voor hun eten en andersins moeten zy daags twaalf *sols* betalen. Hospitaal.

ALLE vrydagen wordt hier markt gehouden, waar men zig van allerlei voortbrengselen des lands voorzien kan, als men zelf gene Landgoederen of tuinen heeft. Gantsche zwermen der *Amerikanen* komen dan ook in de Stad, om te kopen of te verkopen. Markt.

De Afwyking der Naald was hier 10. *gr.* 38. *min.* *W.* De Heer *Gillion*, een Geestelyke van veel liefhebbery voor de Wis- kunde, had in den tuin der Kweekschool ene middagslyn getrokken, die hy zeide dikwyls volgens de Zon en de Starren onderzocht en juist bevonden te hebben. Ik vergeleek zorgvuldig myn kompas met deze middagslyn, en vond de afwyking volkomen zo als ik ze opgegeven heb. Afwyking der Naald.

Volgens de waarnemingen van dien zelve Heer is de Breedte van *Montreal* 45. gr. 27. min. N.

Waarnemingen.

EEN ander Geestelyke, namelyk de Heer *Pontarion*, had in 't begin van dit jaar enige waarnemingen met den Thermometer gedaan. Hy had zig van dien van *REAUMUR* bediend, die in een venster gehangen had dat somtyds geheel en somtyds half open stond, en gevolglyk heeft hy zelden de grootste koude van de lugt aangewezen. Ik wil echter een kort uittreksel uit zyne waarnemingen voor de wintermaanden geven. De grootste koude in *Januari* was den 18. staande toen de Thermometer op 23. gr. onder 't vriespunt. De minste koude was den 31. staande hy toen op het vriespunt. De meeste dagen tekende hy 12. of 15. gr. onder dat punt. In *Februari* had men de grootste koude den 19. en 25. De Thermometer stond toen 14. gr. onder het punt van vorst, en de minste koude had men den 3. wanneer hy 8. gr. boven het vriespunt rees. De meeste dagen stond hy op 11. gr. onder dat punt. In *Maart* was het den 3. het koudst, tekenende de Thermometer toen 10. gr. onder vorst, en den 22. 23. en 24. het warmst, stygende toen de Thermometer tot 15. gr. boven vorst. De meeste dagen stond hy 4. gr. onder dat punt. In *April* gevoelde men de grootste koude den 7. zakkende de Thermometer 5. gr. onder 't vriespunt; den 25. was het weder het zagst, en de Thermometer was 20. gr. boven dat punt. De meeste dagen hield hy zig op 12. gr. boven het zelve. Dog ik merkte uit de wys waarop deze waarnemingen gedaan waren, dat de koude dagelyks wel een graad of zes sterker moet geweest zyn dan hy ze aangekend had. Ook had hy in zyn dagboek aangekend dat het ys in de *St. Laurence* by *Montreal* den 3. April, en by *Quebec* eerst den 20. los geraakt was. Den 3. Mai begonnen zig by *Montreal* enige bloeifens te vertonen, en den 12. was de vorst zo sterk dat de bomen van den ryp zo wit waren als of het gesneugd had. Voor 't overige wierd my in 't algemeen berigt dat het ys in de Rivier alle winters gemeenlyk een en somtyds wel twee *Fr.* voeten dik was.

VERSCHEIDEN' van de Geestelyken zeiden my, dat sedert het land in *Kanada* meer bebouwd werd de zomer veel langer was dan voorheen. Hy komt vroeger en duurt later. Dog de koude, schoon zy zo lang niet aanhield, dagten zy even sterk te zyn. De zomers hielden zy ook voor niet heter als voor dezen. De noord en noordwesten winden zyn de koudsten te *Montreal*.

Vertrek.

DEN 2. Augustus des morgens vroeg vertrokken wy van *Montreal* naar *Quebec* in ene schuit, of *Bateau*, in gezelschap van den Onder Major van *Montreal*, den Heer *De Sermonville*. De schuit werd van twaalf Soldaten geroeid. Wy voeren de *St. Laurence* af, die hier tamelyk breed was. Aan de linkerhand lag het Eiland van *Montreal*, en

aan

aan de regterhand zag men nu kleine eilanden, dan het vaste land. Het Eiland van *Montreal* was aan den oever zeer dicht bewoond. Het land was vlak. De oevers bestonden uit tuinaarde, en waren omtrent een of twee vademen hoog. Het hout was langs den oever ene *Eng.* myl ver geheel weg gehakt. De huizen waren van hout of van steen, dog allen van buiten gewit. De stallen en schuren waren allen van hout. De grond was tot koorn- of tot weilanden aangewend: Aan beide zyden der Rivier ontdekten wy stenen kerken met torens, welken allen aan dien kant der kerken stonden die naar de Rivier gekeerd was. Men hield zig hier niet aan de gewoonte van den toren aan de westzyde der kerk te bouwen. Tot op zes *Fr.* mylen van *Montreal* lagen in de Rivier verscheiden eilanden, groten en kleinen, waarvan het grootste gedeelte bewoond werd. Zulken waarop gene huizen stonden had men eger tot akkers of weilanden gemaakt. Wy zagen den gehelen dag berg, heuvel, nog steen; het land was doorgaans vlak, en bestond uit tuinaarde.

ALLE de Landhoeven staan in *Kanada* afgezonderd. By elke kerk Landhoeven. was wel een klein dorp, dog dat bestond grotendeels uit den tuin en het huis van den Priester, de school, het kostershuis, en zelden uit boerenhuizen. En als 'er al enige Boeren om de kerk heen by malkander woonden, lagen dog hunne landeryen afgezonderd. De Boerderyen aan de *St. Laurence* strekken zig meest in de lengte langs de Rivier, of ten minsten lagen zy niet veel van dezelve af. Tusschen de Boerderyen was gemeenlyk ene ruimte van drie of vier *Arpens*. Enigen dezer Boerderyen hadden kleine boomgaarden, dog de meesten niet; eger had meest elke Boer enen moesluin.

MENSCHEN, die in 't zuiden van *Kanada* en naar den kant van de *Mississipi* gereisd hadden, berigten eenstemmig, dat daar ene menigte van schone Perliken in 't wild wast, welken de *Wilden* beweerden dat daar van oude tyden af altyd gevonden geweest zyn.

DE Boerenhuizen zyn dikwyls van steen, dog somtyds ook van hout, en bestaan uit drie of vier kamers. Zelden vond men glas in de vensters, dog meest papier. Zy hebben enen yzeren kaccchel in ene der kamers, en de voegen der wanden zyn met klei dicht gemaakt. De schuren en stallen zyn meest met stro gedekt. De heiningen waren een weinig anders dan by ons.

HERENDAAR zagen wy kruiffen staan langs den weg die nevens den oever loopt. Zulke kruiffen vindt men veel op de wegen in *Kanada*, Kruiffen. en zy dienen om de godsdienstigheid der reizigers op te wekken. Zy zyn van hout en twee of drie vademen hoog. Op de zyde die naar den weg gekeerd is ziet men 'er een vierkant gat in uitgehouwen, waarin een

beeldtje staat of van den Verlosser, of van de Heilige Maagd, hebbende den Zaligmaker als een klein kind op den arm. Dit was met een glas bedekt om het voor de lugt, regen en stof te beschutten. De voorby-gangers maken 'er een kruis voor, nemen den hoed af, of knielen. Sommigen van deze kruisfen, vooral die digt by ene kerk staan, zyn opgeschikt. Alle de werkuigen, die men maar bedenken kan dat de Joden by 't lyden van den Heiland gebruikt hebben, vindt men 'er by. De Haan van *Petrus* staat dikwyls ten oosten van het kruis.

De
Lands-
domw.

Het land, dat wy dezen dag zagen, gaf een vermakelyk uitzigt. Het was genoeglyk te zien hoe wel en sterk het bewoond was. Het scheen een gedurig dorp te zyn, dat by *Montreal* begint en tot *Quebec*, ene lange van dertig *Zweedsche* mylen, zo niet verder, duurt. Weinige plaatsen waren 'er maar waar de Boerderyen meer dan drie of vier *Arpens* van malkander verwyderd lagen. Op zulke plaatsen, daar de Rivier ene myl of twee lynregt loopr, was het gezigt vooral verrukkelyk; en dan schenen de huizen in de verte vlak naaft malkander te staan.

Kleding
der Boe-
innen.

De Boerinnen in *Kanada* dragen altyd een soort van kappen, die meest agter over geslagen zyn, en dikwyls in den nek hangen. Hare jakken zyn kort; de rokken zyn nauw en komen pas halfwege de benen. Om den hals hebben zy gemeenlyk een zilveren kruis afhangen. Sommigen zyn zeer naarftig; dog ik heb 'er ook gezien die niet veel meer uitvoerden dan de *Engelsche* Vrouwen in dit werelddeel gewoon zyn, en den gantschen dag zaten te gapen en te snappen. By het beuzelen door het huis, en 't dreutelen van de eene kamer in de andere, zyn zy, en vooral de ongetrouwden, zeer gewoon een liedtje tusschen de tanden te neurien, daar vry wat van *amour* en *coeur* in komt. By de Boeren was het de gewoonte dat als de Man gasten had en aan tafel zat de vrouw agter zynen stoel stond om hem te dienen. Maar in de steden zyn de Vrouwen meer in aanzien, en zy staan daar naargeen minder gezag dan dat van de Mans. Als zy uitgaan of op reis zyn dragen zy enen groten mantel, dien zy over hare klederen heen slaan. Deze mantels waren of grauw, of bruin, of blauw. Zy gaven in grootte onzen mansmantels niet toe. Somtyds bedienden zig de Heren wel van deze vrouwenmantels, als zy uit waren en van den regen overvallen wierden. Onder deze mantels konden de vrouwen zeer verwaarloofd gekleed uitgaan.

Molens.

Wy zagen hierendaar windmolens staan, die meest van onderen van steen en van boven met planken gedekt waren, kunnende het dak met de wicken naar den wind gedraid worden.

De Rivier was niet overal even breed. Hier en daar was zy byna twee *Eng.* mylen en op anderen pas een vierde van zulk ene myl breed.

freed. De oever was fomtyds hoog en steil, fomtyds laag en gloijend.

Om drie uur na den middag voeren wy de plaats voorby waar de Rivier die uit het Meer *Champlain* komt zig in de *St. Laurence* stort, in 't midden van de welke hier een groot Eiland lag, het welk de Jagten aan de zuidzyde omvaren, dewyl daar de Rivier het diepst is, dog de schuiten kiezen de noordelykste doorvaart, om dat die weg korter, en 'er voor haar waters genoeg is. Behalven dat Eiland lagen 'er nog verscheiden' anderen, die allen bewoond waren. Verder weg, en voor dat wy aan *Lac St. Pierre* kwamen, was het land aan beide zyden der Rivier onbewoond, vermits het zo laag was dat het gedurig overstroomd zou zyn. Dog lager, daar het hoger is, is het even zo bebouwd als het geen wy voorby gevaren.

LAC ST. PIERRE is een wyde boezem, dien de *St. Laurence* maakt. *Lac St. Pierre*. Wy konden hier nauwlyks iets als hemel en water zien. Men zegt dat dit Meer zeven *Fr.* mylen lang en drie breed is. Als men 'er midden op is vertoonend zig van verre naar het westen een land, dat over de bosschen heen kykt. Hierendaar zag men grote plaatsen vol van een soort van biezen, by LINNÆUS *Scirpus palustris*. Omtrent dit Meer ziet men nergens huizen of bebouwde landen, vermits het land overal te laag is en het in 't voorjaar onderloopt, zo dat men met schuiten tusschen de bomen kan doorvaren. Maar op enigen afstand van het Meer, waar het land wat hoger is, leggen de Boerderyen, de ene naast de andere. Wy zagen dezen dag gene eilanden, dog den volgenden werden wy 'er enigen gewaar.

DES avonds laat verlieten wy het *Lac St. Pierre*, en rociden enen kleinen stroom op, *La Rivière des loups* geheten, om een huis te vinden waar wy den nacht konden overbrengen. Na dat wy ene *Eng.* myl geroeid hadden begon het land aan beide zyden van den stroom bewoond te worden. De oever was enigfins hoog, en het land vlak. Wy overnagten in een Boerenhuis. Tot hiertoe waren wy binnen 't Regtsgebied van *Montreal* geweest, en hier begon dat van den Gouverneur van *Trois Rivières*, van welke plaats wy nuagt *Fr.* mylen af waren.

DEN 3. Aug. om vyf uur des morgens gingen wy weer op reis, eerst het kleine Riviertje af, en daarna langs het *Lac St. Pierre*. Na enigen tyd zagen wy van verre in 't noordwesten ene lange ry van hoge bergen, die boven het lage land zeer hoog uitsteken. Op den noordwestelyken oever was het Meer op de meeste plaatsen tamelyk digt bewoond. Dog aan de zuidoosterzyde zag men gene Boerdery, en maar alleen een laag met hout bdekt land, dat somwylen onderloopt, maar agter het welk verscheiden' Landhoeven gezegd worden te leggen. Daar het Meer een einde loopt wordt de Rivier weder final, zo dat zy niet boven ander-

derhalve *Eng.* myl breed is, en verder weg wordt zy nog smalder. Van het einde des Meers tot *Trois Rivières* rekt men drie *Fr.* mylen. Om elf uur voor den middag kwamen wy daaraan, en woonden 'er den godsdienst by.

Trois Rivières. *TROIS RIVIERES* is een klein vlek, gelykende wel naar een groot dorp. Men rekt het onder de drie steden van *Kanada*, te weten *Quebec*, *Montreal*, en *Trois Rivières*. Het legt in 't midden tusschen de twee eerst genoemden, dertig *Fr.* mylen van elke. De plaats legt aan de noordzyde der *St. Laurence*, op ene vlakke dog wat verhevene zandbank. De Jeggings is zeer aangenaam. Aan de eene zyde loopt de Rivier, die hier anderhalve *Eng.* myl breed is, en aan de andere wordt de plaats door scone landeryen omgeven, schoon de aarde merendeels zandig is. Men vindt hier twee stenen kerken, een Nonnenklooster en een huis voor *Franciskaner* Monnikken. Hier is ook de verblyfsplaats van den derden Gouverneur, die in *Kanada* is. Zyn huis is ook van steen. De meeste andere huizen zyn van hout, ene verdieping hoog, middelmatig gebouwd, en staan verftroid. De oever is louter zand, en tamelyk verheven. By sterken wind wordt dit zand zo opgejaagd dat men werk heeft uit de ogen te zien. De Nonnen, waarvan men 'er omtrent tweeëntwintig telde, werden voor zeer handig in allerlei vrouwelyke handwerken gehouden, als nayen, borduren, en diergelyken. Voorheen bloeide deze plaats boven de anderen, dewyl de *Wilden* van alle kanten hier met hunne waren t'zamen vloeiden. Maar sedert dat dezen, zo wel van wege den oorlog met de *Iroquoizen*, als om andere oorzaken, begonnen hebben ten dele naar *Quebec* en *Montreal*, ten dele naar de *Engelsche* Volkplantingen te gaan, is haar welstand afgenomen. Thans bestaan de Ingezetenen voornamelyk van den landbouw. Ook trekken zy enig voordeel van de naby gelegen yzerwerken. Omtrent ene *Eng.* myl beneden de plaats valt een andere grote Rivier, die zig daar aan haren mond in drie takken verdeelt, in de *St. Laurence*, zo dat het in 't voorbyvaren schynt als of zig hier drie Rivieren ontlastten. Dit heeft aanleiding gegeven om die Rivier, en de een weinig van daar gelegene Stad, *Trois Rivières* te noemen.

Eb en vloed. DE eb en vloed doen zig in de *St. Laurence* ene *Fr.* myl boven *Trois Rivières* bemerken, schoon zo weinig dat men het nauwlyks bespeurt. Dog in den tyd als dag en nagt even lang zyn, in de lente en in den herst, gelyk ook by nieuwe en by volle maan, is het verschil tusschen eb en vloed twee voet. Gevolgelyk gaat de vloed en eb vry hoog de Rivier op, want men is hier langs de *St. Laurence* omtrent honderdvystig *Fr.* mylen van zee.

Yzerwerken. TERWYL myne reisgezellen hier uitrustten, steeg ik te paard om het Yzerwerk alhier te bezigtigen. Het land, dat ik doorreed, was tamelyk hoog,

hoog, zandig, en meest vlak. Ik vernam gene stenen, en veel minder enige bergen.

Dit Yzerwerk, het enige dat men hier te lande vindt, legt drie *Fr.* mylen ten westen van *Trois Rivières*. Men had hier twee grote hamers, en by elk van dezen enen kleinen, allen onder het zelve dak. De blaasballen waren van hout; en voor het overige was alles even als in *Zweden*. De smeltoven stond nevens de hamers, en was even als by ons. Het erts haalt men derdehalve *Fr.* myl van het Yzerwerk af, en wordt des winters met sleden derwaards gebragt. Het is een zeker soort van erts het welk in aderen in den grond legt, (*) welk omtrent enen voet onder de bovenste korst der aarde al slingerende lopen. Elke ader is van zes tot agttien duim diep, en onder dezelve is een wit zand, het welk dezelve omvangt; boven op legt ene tuinaarde. Dit erts is tamelyk overvloedig. Men vindt het in losse klompen in de aderen ter grootte van ene of twee vuiffen. Dog enigen zyn veel groter. Het erts kan tusschen de vingers syn gewreven worden. Men gebruikt om het smelten te bevorderen enen grauwen kalksteen, die hier in de nabuurschap valt, gelyk ook een zeker mergel. Kolen kan men hier in overvloed hebben dewyl 'er rondom veel hout wast, het welk van onheuglyke tyden herwaards ongeftoord gestaan heeft. De kolen die men uit bomen brandt welken altyd groen blyven houdt men voor de besten om te smeden, dog die van bomen die hun loof vallen laten zyn beter voor de smeltovens. Het yzer dat men hier smeedt wordt van allen als week en buigzaam beschreven, zo dat het niet ligt valt het te breken; ook wil men dat het niet ligt roeft. In deze opzigten is 'er by den scheepsbouw een groot verschil tusschen dit en het *Spaanfche* yzer. Dit yzerwerk werd in het jaar 1737. van byzondere personen opgerigt, die het naderhand den Koning hebben afgestaan. Men giet hier kanonnen en mortieren van verschillende grootte, kaccchels, die in gantsch *Kanada* in gebruik zyn, ketels, en andere diagen. Ook smeedt men hier yzeren staven. Men heeft ook beproefd staal te maken, dog dit heeft nog niet willen gelukken, dewyl men de konst niet regt verstond. Men vindt hier verscheiden' Opzigtters, die in fraye huizen wonen. Dog in 't algemeen wierd gezegd dat de winst de kosten in lange niet konde opwegen. Dit schreef men daaraan toe dat het land nog niet genoeg bewoond was, zo dat het kleine getal inwoonders genocg niet den landbouw te doen heeft, en men gevolgelyk werk heeft van menschen te vinden om in het yzer te arbeiden. Dog met dit alles kan ik kwalyk begrypen dat de Koning hierby

kan

(*) *Topfus Tubalcaini* LINN. S. N. vol. 3. p. 187. n. 5. *Minera ferri sub-aquosa nigro carulescens*, WALLER Miner. p. 263. Germ. Ed. p. 340. n. 3. Zie FORSTER Miner. p. 48.

kan verliezen, aangezien den overvloed, en de sneedbaarheid van het yzer, en de nabyheid van de plaats waar het erts gevonden wordt. Het yzer is goed, en kan gemakkelijk door het land verspreid worden; en het gehele land moet zig hier van yzer voorzien. De Bedienden schenen hier niet kwalijk te varen. Het yzerwerk heeft door enen stroom gemeenschap met de *St. Laurence*, langs dewelke men al het werk gemakkelijk met vaartuigen kan vervoeren. Des avonds keerde ik weder naar *Trois Rivières* terug.

Vertrek. DEN 4. Augustus des morgens by 't aanbreken van den dag gingen wy weder op reis. Het land aan de noordzyde der Rivier was enigszins verheven, zandig en overal digt aan de Rivier sterk bewoond. Men zeide dat het ook aan de zuidoostelyke zyde even zo wel bebouwd was, schoon men van de Rivier niets dan bosch zag. Men woont daar wat meer landwaards in, om dat het land digt by de Rivier laag is en somtyds onderloopt. By *Trois Rivières* was de *St. Laurence* wat smalder geworden, dog zy wierd wat lager weer breder, zelfs tot meer dan twee *Eng.* mylen.

Wy zagen dien dag verscheiden stenen kerken, waarvan sommigen zeer wel gebouwd waren. Het land was aan weerskanten der Rivier sterk bewoond, tot op drie vierden van ene *Eng.* myl, dog verder beginnen de bosschen en de wildernissen. Maar alle de rivieren en beken, die in de *St. Laurence* vallen, zyn ook wel bewoond. Ik merkte op dat de bebouwde landen in *Kanada* vlak nevens de rivieren lagen, uitgenomen by de steden, om welken heen enige mylen ver de landen bebouwd waren. Op de meeste eilanden in de Rivier woonden ook menschen. De oevers begonnen nu zeer hoog, en steil te worden, hoewel zy meest uit aarde bestonden. Hierendaar viel een beekje in de Rivier, onder welken 'er een was dat was dat de *Franfchen Rivière puante* (*) noemen, 't welk omtrent twee *Fr.* mylen beneden *Trois Rivières* in de *St. Laurence*, aan derzelve oostelyke zyde, valt. Op dit water legt een weinig hoger een steedje *Becancourt* genaamd.

De Abe- Deze plaats wordt alleen van een *Amerikaansch* volk, *Abenaki* gehe- naki. ten, bewoond, welken tot den Roomschen Godsdienst overgegaan zyn, en *Jesuietsche* Priesters hebben. Van verre noordwestwaards zag men ene ry van hoge bergen, lopende van 't zuiden naar 't noorden, en boven al het land, dat doorgaans vlak was, heen kykende.

Kalko- MEN had op de Rivier hier enige kalkovens aangelegd. Den kalksteen vens. groef men hieromstreeks in enigszins hoger gronden. Hy was digt en grauw, en gaf enen witten kalk.

Granen. DE landen zyn hier voornamelyk bezaid met weit, haver, mais en erwten. Kawoerden en watermeloenen waren 'er in menigte by de hoeven. Men at hier te lande niets dan weitenbrood. EEN

(*) *Stink-rivier.*

EEN *Hummingbird* of Bloemzuigertje vloog door het kreupelhout op ene plaats daar wy heden aan land gegaan waren. De Franschen noemden hem *Oiseau mouche*, (*) en zeiden dat hy in *Kanada* vry gemeen is. Ik zag 'er naderhand nog enigen van by *Quebec*.

OM vyf uur na den middag wierden wy door enen sterken tegenwind en regen gedwongen ons nagtverblyf te nemen. Ik merkte dat hoe meer men *Quebec* naderde het land des te vryer werd. Wy waren nu twaalf *Fr.* mylen van die plaats af.

HIER was ene zeer byzondere wys om visch te vangen in gebruik. Men plaatst kleine heggen van zamengevlogten rys, zo digt dat 'er geen visch door kan, en van enige voeten hoog, naar dat het water diep is, digt by den oever. Tot dit einde kiest men zulke plaatsen daar by de eb al het water wegloopt, zo dat de heggen dan droog staan. Binnen dezelve legt men verscheiden' suiken, van onderen wyd, staande overeind, en derdehalve el hoog en iets minder wyd. Onder in dezelve is de ingang voor de visschen, gemaakt van rys, en somtyds van garen. Aan het andere einde, gekeerd naar den kant waar de stroom van daan komt, is een andere ingang, gelyk de eerste, die naar een soort van planken hok geleidt, omtrent vier voet lang, twee diep, en twee breed. By elke suik is ene heg, lopende schuinsh naar de grote heg, welke den visch naar de suik moet leiden. Als het water nu hoog is zweemt de visch, byzonderlyk de aal, de rivier op, dog by de eb wordt hy naar beneden gedreven, en stuit dan tegens deze heggen, welke hy zo lang volgt tot dat hy in het hok komt. Het hok heeft boven ene opening met een dekfel 'er op, waar door men den visch uitneemt. Deze visschery was voornamelyk voor de alen gemaakt. Op vele plaatsen had men netten in plaats van heggen.

DE oevers der Rivier bestonden hier niet meer uit aarde, maar uit een soort van lei. Zy waren buitengemeen hoog en steil. De lei was zwart, trekkende wat naar het bruine. Zy was zeer brosch, zo dat men ze met den vinger aan stukken breken kon, en lag in lagen, dewelken zig egter zo verdelen lieten dat zy niet breder waren dan de rug van een mes. Aan de lugt blootgesteld viel zy in kleine stukken. De gantsche oever lag vol van een fyn zand, ontstaan uit deze vermoldme leyen. Enige beddingen liepen horizontaal, anderen een weinig schuinsh, zo dat zy aan 't noorden een weinig hoger waren dan aan 't zuiden, en dikwyls net in 't tegendeel. Hierendaar maakten zy bogten gelyk als halve cirkels. Somtyds wierden de beddingen ter diepte van enige ellen door ene loodregte lyn doorsneden, zo dat de leyen op de zyden dier lyn 'er als een gladde muur uitzagen. Op som-

(*) *Vliegvoegel.*

mige plaatfen vond men tuffchen de leyen ene laag ter dikte van omtrent vier duim, van enen grauwen, digten, tamelyk weken kalkfteen, uit den welken de *Walden* van overoude tyden her hunne tabakspypen maakten, gelyk de *Franfchen* nog tegenswoordig doen. (*)

DEN 5. zetteden wy onze reis des morgens voort, al roeyende, dewyl wy enen harden wind tegen hadden. Her land behield de gedaante die wy befchreven hebben. De oevers waren hoog en fteil, en beftonden uit de gemelde zwarte lei. Het land was vlak, en aan de Rivier rot op enigen afstand toe landwaards in digt bewoond. Wy ontmoetten gene eilanden; dog op fomnige plaatfen lagen grote ftenen in de Rivier, die men by laag water zien kon. Op deze ftenen zyn verfcheiden' vaartuigen verongelukt. De breedte der Rivier bedraagt fomtyds meer dan drierdienden van ene *Eng.* myl, fomtyds ene halve, en fomtyds meer dan twee mylen. Op verfcheiden' plaatfen vindt men zulke aalviifcheryen als wy befchreven hebben; en men bediende zig ten dien einde op vele plaatfen van netten in plaats van gevlogten rys.

Wand-
luizen.

WANDLUIZEN zyn 'er overvloedig in *Kanada*, en ik ontmoette ze overal waar ik huisvestede, zo wel in de fteden als op het land. Men wift 'er geen ander middel tegen dan geduld te nemen.

Krekels.

DE *Krekels* zyn hier overal menigvuldig, vooral op het land, daar zy in de fchoorftenen zitten. Ook vindt men ze in de fteden. Zy blyven hier zomer en winter, en byten de klederen dikwyls voor tydverdryf aan ftukken.

NADER by *Quebec* worden de oevers meer gloyend. Noordwaards vertoonde zig ene ry hoge bergen. Omtrent derde halve *Fr.* myl van die Stad wordt de Rivier zo fmal, dat zy niet boven enen musketfchoot breed is. Het land aan beide zyden liep fchuinfch op, was bergagtig, bofchryk, en vol klippen. Des avonds om vier uur kwamen wy te *Quebec*. Wy konden de stad niet zien voor dat wy 'er vlak by waren, nadien een hoge berg ons het gezigt 'er van benam. Egter ontdekt men van verre een ftuk van de veftingwerken die op den berg leggen. Zodra de Soldaten *Quebec* in 't oog kregen, riepen zy dat allen die hier noit geweest waren gedoopt moeftten worden, ten zy zy een drinkgeld gaven. Dit was een gebruik hier te lande, aan het welk zelfs de Gouverneur Generaal zig onderwerpen moeft. Wy hadden gene reden ons hier tegen te verzetten, en de roeyers by hunne
aan-

Quebec.

(*) Deze kalkfteen fchynt een mergel te zyn, of liever een foort van fteenmergel; want men vindt 'er een witagtig foort van in *Krimfch Tartarye*, en digt by *Stiva* of *Tvebe* in *Griekenland*, 't welk de *Turken* en *Tartaren* gebruiken om pypenkoppen te maken. Het kan in 't eerst gemakkeelyk doorgefneeden worden, dog verkrygt naderhand groter vaftigheid. F.

aankomst voor hunnen zwaren arbeid niet enen vrolyken avond te gunnen.

TERSTONDS by myne aankomst in de stad bragt my de Officier, die my van *Montreal* begeleid had, naar het slot, by den toenmaligen Vice Gouverneur Generaal, den *Marquis LA GALISSONNIERE*. Dit was een Heer van ongemeene verdiensten, die my gedurende myn gehele verblyf alhier met uitmuntende goedheid bejegende. Hy had reeds kamers voor my doen bestellen, en droeg zorg voor alles wat wy van doen mogten hebben. Ook had ik dagelyks de eer by hem ter tafel verzogt te worden.

QUEBEC, de Hoofdstad van *Kanada*, ligt op den westelyken oever der *St. Laurence*, op een uitstek lands, gemaakt van die Rivier aan het oosten, en de Rivier *St. Charles* aan het noorden. Zuidwaards wordt de berg waarop de stad legt nog hoger, en agter denzelven beginnen grote weiden; westwaards strekt zig de berg nog een stuk wegs uit. Men verdeelt de stad in ene *hoge* en ene *lage stad*. (*) Het gemelde uitstek lands is uit de modder, door de Rivier van tyd tot tydaangespoeld, en ene rots ontstaan, welke daar legt, en niet uit ene langzame afheming van 't water. De hoge stad legt boven de andere op den berg, en is vyf of zes maal groter dan de lage, dog niet zo sterk bewoond. De berg waarop de bovenstad legt is hoger dan de huizen der benedenstad, schoon die van drie of vier verdiepingen zyn: als men uit het Slot naar de benedenstad, die 'er vlak onder legt, afziet, is het om duizelig te worden. En van daar naar het Slot om hoog ziende, schynt dat in de lugt te staan. Daar is maar een toegang van de benedenstad naar boven, zynde een deel van den berg in de lugt gesprongen. Deze toegang is zeer steil; schoon hy krom loopt. Egter rydt men hem met wagens op en af. In de lage stad wonen byna alle de kooplieden. De huizen staan daar dicht by een. De straten zyn nauw, ongelyk en haast altyd vogtig. Men vindt 'er ene kerk en ene marktplaats. In de hoge Stad wonen de aanzienlykste lieden, behalven verscheiden amptenaars en ambagtsgezellen. Ook staan hier de voornaamste gebouwen, waaronder de volgende de aanmerkenswaardigste zyn.

I. HET SLOT: Dit is aan den zuidkant van den berg gelegen, waar hy zeer steil is, vlak boven de benedenstad. Eigenlyk is het geen kasteel, maar een langwerpig gebouw van steen, twee verdiepingen hoog, en strekt zig van 't zuiden naar 't noorden. Aan de westzyde is een hof, met enen muur en huizen omringd. Oostwaards tegens de Rivier aan is ene gallery even zo lang als het gebouw zelf, omtrent enen vadem breed. Zy is met gladder stenen bestraat, en aan den buitenkant met

zyzeren tralien omgeven, zo dat men van daar in de stad en langs de Rivier zien kan. Hier gaat men gemeenlyk na den maalyd zig een weinig verreden. Ook wagten hier die genen welken den Gouverneur spreken moeten tot dat het hem gelegen komt. In dit Slot woont de Gouverneur Generaal van geheel *Kanada*, voor het welk dagelyks ene sterke wagt optrekt, en als de Gouverneur of Bisschop voorbygaat komt de wagt in 't geweer, en wordt de trom geroerd. De Gouverneur heeft op het Slot zyne kapel waarin hy zyne gebeden doet; schoon hy dikwyls ook in de stad in de kerk der Barrevoeters de Misse bywoont.

II. Zyn hier zeven of agt kerken, allen van steen gebouwd, name-lyk.

1. DE *Hoofdkerk*, leggende aan de regterhand als men uit de benedenstad in de bovenstad komt, een weinig voorby het Hof van den Bisschop. Men was thans bezig om ze schoonder dan voorheen te maken. Zy heeft aan de westzyde enen ronden toren met twee verdiepingen, in de onderste van welken de klokken hangen; aan de oostzyde is ook een klein rond torentje. De preekstoel is verguld. De banken zyn frai.

2. DE *Jesuieten Kerk*, zynde ene kruiskerk, en hebbende enen ronden toren. Deze was de enige kerk in de stad die een uurwyzer en slag had.

3. DE kerk der *Barrevoeters* of der *Recolleten*, leggende vlak over de poort van 't slot. Zy ziet 'er vry wel uit, en heeft enen enigszins hogen spitzen toren en een klokkenhuis.

4. DE kerk der *Ursclinen*, hebbende enen ronden spitzen toren.

5. DE *Hospitaalkerk*.

6. DE Kapel des Bisschops.

7. DE Kerk in de benedenstad, gebouwd in 't jaar 1690. na dat de Stad van de *Engelschen* vry geraakt was. Zy wordt *Nôtre Dame de la Victoire* genoemd. Zy heeft eenen kleinen vierkantigen toren, van boven rond, midden op het dak.

8. DE kleine Kapel van den Gouverneur op het Slot, welke ook voor ene Kerk kan gerekend worden.

III. HET Huis van den Bisschop, welk het eerste is dat men aan de regterhand ontmoet, als men van de benedenstad naar de hoge Stad gaat. Het is een frai groot gebouw, met enen moestuin, die in zyne muren legt.

IV. HET Kollegie der *Jesuieten*, dat ik op ene andere plaats breedvoeriger beschryven zal. Het ziet 'er pragtiger uit dan het Slot zelfs, dog legt zo aangenaam niet. Het is byna viermaal zo groot als het Slot, en het schoonste gebouw van de Stad. Het legt aan de noordzyde van ene marktplaats, aan welker zuidzyde de Hoofdkerk staat.

V. HET Klooster der *Barrevoeters*, leggende westwaards nevens het Slot

Slot, vlak daar over. Het is een groot gebouw met enen frayen tuin. Het huis is twee verdiepingen hoog, op elke van welken een lange gang is met cellen.

VI. HET *Hôtel Dieu* zal ik nader beschryven. De Nonnen die de zieken oppaffen zyn van de Augustyner order.

VII. Het *Huis der Geestelykheid* (*) is een groot gebouw aan de noordoostzyde der Hoofdkerk. Aan den enen kant heeft het enen ruimen hof, en aan den anderen, tegens de Rivier aan, enen groten boomgaard en moestuin. Geen van alle de gebouwen in de Stad heeft een zo bekoorlyk uitzigt als 'er in dien tuin is, waarvan men benedenwaards in de Rivier en alomme heen over 't land ver weg ziet. De *Jesuïeten* in tegendeel hebben geen uitzigt ter wereld. Ook kunnen zig de *Barrevoeters* over het hunne niet zeer beroemen. In dit gebouw wonen alle de Geestelyken der Stad met hunnen Opzigtter by malkander. Zy bezitten hier in *Kanada* op vele plaatsen grote landeryen, die hun door de Regering geschonken zyn, van de welken zy de inkomsten genieten, waaruit zy rykelyk bestaan kunnen.

VIII. HET *Nonnenklooster der Urselinen*, zal ik beneden nader beschryven.

MEER openbare huizen van enig aanzien vindt men hier in de Stad niet, dog noordwest even buiten dezelve legt het huis van den *Intendant*, een openbaar gebouw, zo groot en aanzienlyk dat het wel voor een Slot zou kunnen doorgaan. Het is met blik gedekt, en staat in ene tweede benedenstad, welke zuidwaards op de Rivier *St. Charles* legt, en heeft aan de noordzyde enen schonen en groten tuin. Hier worden alle de beraadslagingen die het land in 't algemeen raken gehouden, en de Heren die 't bestier van regts en burgerlyke zaken hebben vergaderen hier. De *Intendant* zit als dan voor. Dog als het zaken van groot gewigt zyn komt 'er de Gouverneur zelf. Aan de ene zyde van dit gebouw is het Magazyn der Kroon, en aan de andere het Gevangenhuis.

DE *Huizen* zyn hier doorgaans van steen. In de bovenstad hebben zy gemeenlyk maar ene verdieping, alleen de openbare gebouwen uitgenomen. Hier en daar stonden nog enige houten huizen; dog als die bouwvallig worden mag men ze niet vernieuwen. De stenen huizen en de kerken zyn niet van tichelftenen, maar van de zwarte kalkléyen, waaruit de berg daar *Quebec* op legt bestaat, gebouwd. Als men deze leyen uit den berg haalt zyn zy in 't eerst zo vast dat zy niet afschilferen. Maar als zy enigen tyd in de lugt geweest zyn beginnen zy zig in dunne schyven te verdelen. Deze steen is week, en ligt te bearbeiten. De muren rondom de Stad en om de tuinen in dezelve bestaan ook grotendeels

(*) *Le Seminaire.*

deels uit dezen steen. De daken der openbare gebouwen zyn met gemene leyen gedekt, welken men uit *Frankryk* herwaards brengt, dewyl 'er hier te lande genen van dat foort gevonden worden. Deze leyendaken hebben het enige jaren tegens de lugt en 't weder goed gemaakt, en zyn nog in staat. De andere huizen zyn meest met planken gedekt, leggende of met de sparren evenwydig dwars over dezelve heen. De hoeken der huizen en de posten der vensters waren dikwyls van enen grauwen fynen kalksteen, die sterk ruikt. (*) Deze steen was op sommige plaatsen beter dan de zwarte kalkleyen, die in de lugt altyd in schyven vallen. De meeste huizen waren van buiten gewit. De vensters sloegen meest allen naar binnen open, dat veel plaats in de kamers wegnam. Des winters bediende men zig op sommige plaatsen van dubbelde vensters. Men verwarmde de vertrekken met kleine yzeren kacheln. De vloeren waren zeer morffig, en wierden niet meer dan eens in 't jaar gezuiverd.

HET Buskruidmagazyn staat op het hoogste van den berg waarop de Stad legt, een weinig ten zuiden van het Slot.

DE straten in de bovenstad zyn breed genoeg, dog zeer oneffen door dien de Stad op enen berg legt, zo dat het hier lastig is te gaan en te ryden. De zwarte kalklei steekt hare scherpe hoeken dikwyls omhoog, het welk de schoenen schrikkelyk slyt. Voor 't overige heeft men gene regelmatigheid by 't aanleggen der straten gebruikt, zo dat zy krom en dwars lopen.

Grootte. DE menigte van tuinen, die zo wel by de byzondere huizen als by de kloosters zyn, maken dat de Stad vry groot schynt, dog dat zy geen zeer groot getal van huizen bevat. Van 't zuiden naar het noorden is zy zeshonderd, en van den oever aan de benedenstad tot aan den westelyken muur driehonderd vyftig of vierhonderd *Toises* lang. Dog deze gehele ruimte is niet bewoond; aan de zuid en aan de westzyde zyn digt aan de muren grote opene plaatsen, waar tegenswoordig gene huizen staan, en die men betimmeren kan indien de Stad in 't vervolg meer inwoonders krygt.

De Bis- schop. DE Bisschop, die hier zynen zetel houdt, is de enige in gantsch *Kanada*. Zyn gebied strekt zig uit tot *Louisiana*, de Bai van *Mexiko* en de *Zuid Zee*. Geen Bisschop, uitgenomen de Paus, had ooit een uitgestrekter Bisdom. Dog de geestelyke schapen, die zyne stemme horen, zyn op zekeren afstand van *Quebec* zeer weinig in getal, en houden zig dikwyls enige honderd mylen ver van malkander op.

QUE-

(*) Gelyk het *Nitrum Suillum* van LINN. S. N. vol. 3. p. 86. of de *Lapis Suillus prismaticus* van WALLER Min. p. 59. 41. De Heer FORSTER noemt dien steen *Stink-stone*. Introd. to Mineral. p. 40.

QUEBEC is de enige zee- en handelplaats van *Kanada*, van waar alle Handel. de waren die naar buiten gaan worden afgezonden. De haven is op de Rivier onder de Stad. De *St. Laurence* is daar omtrent een vierde van ene *Fr.* myl breed en vyfentwintig vadem diep. De grond is goed om te ankeren. Men legt 'er voor alle stormen in zekerheid. De noord-oosten wind is hier de gevaarlykste. Toen ik aankwam telde ik dertien vaartuigen, groten en kleinen t'zamen genomen, en men verwagte 'er nog meer. Dog men moet aanmerken dat gene andere dan *Fransche* Schepen hier komen mogen. Egrer konnen 'er velen zyn, die uit verscheiden havens zo in *Frankryk* als in de *Fransche Amerikaansche* Eilanden komen. Vele *Fransche* Kooplieden uit *Montreal*, na meer dan een half jaar onder de *Wilden* te hebben gereisd, om pelteryen op te kopen, van waar zy gemeenlyk op het einde van Augustus terugkomen, begeeven zig van daar in September en October naar *Quebec*, om daar hunne waren aftezenden. Dus zoude men denken dat de Stad *Quebec* uit hoofde van dit voorregt van alles te verzenden, zeer ryk moest zyn, dog velen zeiden dat dit zo niet was. Enigen stond men toe, waren wel gegoed; maar de meesten bezaten niet boven het geen zy noodwendig tot hun onderhoud van noden hadden, en zeer velen waren diep in schulden. Dit schreef men aan de pragt toe, willende de een voor den ander niet onder doen. De Kooplieden hielden veel van zig kostbaar te kleden, lekker te eten en te drinken, vele schotels op tafel te hebben, en grootfch te leven. De Vrouwen gingen alle dagen zo opgeschikt als moesten zy aan 't Hof wezen.

DE Stad is rondom, en byzonderlyk aan de landzyde, door enen hoge Sterkte. muur omringd, die nog niet geheel voltooid was, dog men arbeidde sterk 'er aan. De muur werd ten dele van de voorheen gemelde zwarte kalkleyen, en ten dele van enen grauwen zandsteen gemetseld. By de poorten gebruikte men enen grauwen kalksteen. Aan den waterkant had men nog gene muren aangelegd, dog de natuur heeft daar de plaats vry sterk gemaakt, dewyl de berg daar niet wel te beklimmen is. Buiten dat heeft men hier geschut geplant, zo dat het genoegzaam ondoenlyk is met vaartuigen voor de Stad te komen, zonder in den grond gefchoten te worden. Aan de landzyde leggen ook hoge bergen. Dus schynt de plaats, en door de natuur en door de konst, vry wel versterkt.

QUEBEC wierd door den Gouverneur *Samuel de Champlain* in het jaar 1608. aangelegd. De Stad nam langzaam toe. In 't jaar 1629. maakten 'er vallen. Lotge- zig de *Engelschen*, onder *Lewis* en *Thomas Kerk*, met verdrag meester van. De *Engelschen* vonden *Quebec* en gantsch *Kanada* in zulk enen staat van gebrek aan noodwendigheden, dat zy daar veeleer als vrienden dan als vyanden ontvangen wierden. De genoemde *Kerks* waren broeders van den Admiraal *David Kerk*, die met zyne vloot een weinig lager lag.

In 't jaar 1632. werd *Quebec* te gelyk met *Kanada* by den vrede aan de *Franschen* teruggegeven. Aanmerking verdient het, dat men in dien tyd in *Frankryk* in overweging nam of het der moeite wel waard woude *Kanada* van de *Engelschen* terug te vorderen. De meesten oordeelden dat men het niet terug moest eischen, dewyl het een koud gewest was, de uitgaven de inkomsten ver te boven gingen, en dat *Frankryk* een zo uitgestrekt land niet van inwoonders voorzien kon zonder zig zelf uitteputten, gelyk aan *Spanje* gebeurd was. Beter was 't het volk in *Frankryk* te houden, en het aantemoedigen tot het beoeffenen van allerlei handwerken, waardoor de *Europeers*, die in *Amerika* volkplantingen hadden, genoodzaakt zouden worden om met hunne waren in de *Fransche* havens te komen ten einde daar de *Fransche* handwerken te halen. Dog zulken die wat verder dagten waren van oordeel, dat de lugdtreek zo ruw niet was, en dat 'er grote mislagen door de Maatschappy begaan wierden, waardoor de uitgaven zo hoog liepen. Men moest, zeiden zy, niet ene grote menigte volks op eenmaal, dog allengskens enige weinigen te gelyk, zo dat *Frankryk* het niet voelen kon, overvoeren. Daar was grond om te hopen dat dit Land met den tyd *Frankryk* magtig zou maken, dewyl 't het volk gelegenheid geven zou van zig op de zeevaart, de haring-dorsch-walvisch-en robbenvangst toe te leggen. Dus zou dit land in een zeker opzigt ene school voor zeevolk worden. Voorts vertoonden zy wat voordelen 'er gelegen waren in 't bezit van zo velerhande soorten van pelteryen, in de bekering der Heidenen, en in zo grote bosschen waaruit men scheepstimmerhout halen kon. En al trok men 'er geen ander voordeel van, zo vorderde nogthans het belang van *Frankryk* door 't bezit van dit Land den aanwasch van de magt der *Engelschen* in *Amerika* te hinderen, en dus hun toenemend vermogen, dat voor *Frankryk* anders onverdraaglyk stond te worden, palen te zetten. De tyd heeft geleerd dat deze lieden een goed inzicht in de zaak gehad, en den grond gelegd hebben voor den aanwas van de magt der *Franschen*. O! hadden wy *Zweden* de zaak ook dus ingezien, toen wy in 't bezit van *Nieuw Zweden*, het beste van alle de gewesten van *Noord Amerika*, waren! Een wys en voorzigtig man ziet niet alleen op het tegenwoordige maar ook op het toekomstige.

In 't begin van Februri 1663. gevoeldé men te *Quebec*, en in een groot deel van *Kanada*, die zware aardbeving waarvan men nog de tekens zien kan. Dog geen mensch verloor 'er het leven by.

In October 1690. wierd *Quebec* door den *Engelschen* Generaal *William Phibs* belegerd; dog hy moest na enige dagen met groot verlies aftrekken. De *Engelschen* poogden wel enige reizen de gelede ne schade te boeten; dog de *St. Laurence* heeft altyd getoond enen goeden

voormuur voor *Kanada* te zyn, en dat een onervarene en een vyand dezelve niet ligt opvaart zonder schade te lyden. Op enigen afstand van *Quebec* is zy vol van verborgen klippen; de stroom is 'er geweldig; en de schepen zyn op vele plaatfen genoodzaakt dikwyls te wenden.

DE Stad wordt gezegd haren naam van een *Normanscb* woord, we-^{Naam.}gens hare legging op een uitstek lands, te ondenen. Als men op de Rivier by *Isle d'Orleans* is kan men de *St. Laurence* boven de stad niet zien, en de Rivier *St. Charles*, die beneden de stad loopt, schynt het vervolg van de *St. Laurence* te zyn. Dog wat hoger opkomende ziet men den regten loop der *St. Laurence*, die op 't eerste gezigt naar enen groten zeeboezem of den mond ener rivier gelykt. Dit had enen der Matrozen die dit gezigt onverwagt in 't oog viel aanleiding gegeven van in zyne spraak uitteroepen, *Que bec!* dat is *wat een uitstek lands!* En hiervan meent men dat de stad haren naam gekregen heeft. Anderen leiden dien naam van 't *Algonkinsche* woord *Quebego* of *Quebek* af, het welk het *vernauwen* ener zaak beduidt, dewyl de Rivier voor de stad nauwer wordt.

DE *St. Laurence* is voor de stad een vierde van ene *Fransche* myl breed. Het zoute zeewater komt noit tot voor de plaats, en het meeste water dat men hier gebruikt wordt uit de Rivier gehaald. Allen stemden hierin overeen, dat, hoe breed ook de Rivier is, en hoe sterk ze ook vooral by de ebbe stroomt, zy nogthans den gehelen winter met ys bedekt is, zo dat men 'er byna al dien tyd over gaan of ryden kan. Men wil zelfs, dat, als de Rivier in Mai open is, het somtyds gebeurt dat 'er in die maand zo koude nagten invallen, dat zy op nieuws toevriest, zo dat men 'er over gaan kan. Dit is een duidelyk bewys dat de koude hier zeer gestreng is, vooral als men let op het geen zo aanstonds aangaande het ty in deze Rivier zal gezegd worden. De grootfte breedte der Rivier by haren uitloop in zee zal omtrent zesentwintig *Fr.* mylen bedragen, schoon men de juiste palen tusschen de Rivier en de zee by hare vereniging met dezelve niet kan aanwyzen, dewyl zy allengskens wyder en wyder wordt en ongemerkt in zee stort. Het meeste water, dat in vele grote Meren in *Kanada* is, waaronder 'er vier of vyf gevonden worden die zeer groot zyn, moet zig door deze Rivier in zee lozen. De vaart uit zee langs de *St. Laurence* is uit hoofde van den sterken stroom en de menigvuldige zandbanken, die zig nu en dan verzetten, zeer gevaarlyk. De *Engelschen* hebben dit tweemalen ondervonden als zy *Kanada* wilden aantasten. Derhalven beschouwen de *Franschen* deze Rivier als den voormuur van *Kanada*. (*)

Q 2

DE

(*) Zie hier ene aantekening van den *Engelschen* Overzetter. „ De Rivier „ *St. Laurence* was niet langer een voormuur tegens de overwinnende *Brit-*
„ *sche*

DE vloed gaat, gelyk ik reeds gemeld heb, ver boven *Quebec*. Het onderfcheid tuffchen den hoogften vloed en de laagfte ebbe is daar gemeenlyk vyftien of zeffien *Fr.* voeten. Dog by nieuwe of volle maan wil men dat het verfchil wel zeventien of agttien voeten bedraagt, het welk inderdaad een aanmerkelyk verfchil is.

Ginfeng.

GINSÈNG is de naam dien de *Franschen* hier te lande aan ene plant geven, op welker wortel de *Chinezen* groten prys ftellen. (*) Van onheuglyke tyden af is zy in *Chineefch Tartarye* en in *Korea* gewaffen, waar zy jaarlyks verzameld en naar *China* gevoerd wordt. Vader DU HALDE (†) zegt dat zy de kostelykfte en nuttigfte plant van allen is die in *Ooft Tartarye* vallen, en alle jaren ene grote menigte kruidzoekers naar de woeftenyen van dat land lokt. De *Mantchou Tartaren* noemen ze *Orbota*, dat is de *Koningin der planten*. (§) Zy wordt zo van de *Tartaren* als *Chinezen* zeer geroemd, zo wel om hare uitmuntende kragt ter genezing van vele zware ziekten, als wegens het vermogen dat zy hebben zou ter verfterking van de kragten des lichaams en ter opwekking van verzwakte zinnen. Zy is in zulk ene agting dat het once goeden *Ginfeng* te *Peking* zeven of agt oncen zilvers geldt. Toen de liefhebbers der kruidkunde in *Kanada* deze plant het eerst afgebeeld zagen, herinnerden zy zig ene diergelyke daar te lande gezien te hebben. Zy wierden in hunne mening bevestigd doordien verfcheiden streken van *Kanada* op juist de zelve Poolshoogte leggen als die plaatfen van *Tartarye* waar de *Ginfeng* in 't wild waft. Ook bedrogen zy zig niet. Zy vonden die plant op vele plaatfen van *Noord Amerika* in de boffchen, zo wel in de *Fransche* als in de *Engelfche* Volkplantingen, in menigte van zelfwaffende. Zy zoekt de fchaduw en ene diepe tuinaarde, dog gene natte of verhevene plaatfen. Men kan egter niet zeggen dat zy zeer gemeen is, want fomtyds kan men enige mylen door de boffchen reizen zonder ene enkele plant te vinden. Dog waar zy waft

„ *fche* vloot in den laaftten oorlog. De Veftingwerken van *Quebec* waren
 „ toen ook niet in ftaat de wakkere aanvallen van het *Engelfch* hier te land te
 „ wederftaan. Dit ftelde de goede *Franschjes* in *Kanada* ontrent hunne gun-
 „ ftige gedagte aangaande de fterkte van hun land te loor. Thans zyn zy gelukkig
 „ door deze omwenteling der Fortuin, welke hen aan den *Britfchen* Ryks-
 „ ftaf onderworpen heeft, wiens zoete invloed en zy thans genieten.

(*) De Kruidkundigen kennen deze plant onder den naam van *Panax quinquefolium*, foliis ternis quinatis LINN. *Mat. Med.* §. 116. *Spec. Plant.* p. 15. 12. GRONOV. *Fl. Virgin.* p. 147. Zie ook CATESBY'S *Nat. Hift. of Carol.* vol. 3. p. 16. t. 16. LAFITAU *Ginj.* 51. t. 1. CHARLEVOIX *Hift. de la Nouv. France* Tom. 4. p. 308. Fig. 13. en Tom. 5. p. 24.

(†) *Description de l'Empire de la Chine.* Tom. 4. p. 9.

(§) Zie OSBECK'S *Voyage to China* Vol. 1. p. 223..

wast; wast zy in menigte. Zy bloeit in Mai en Juni, en de bessèn zyn ryp op het einde van Augustus. Men kan ze met den wortel 'er aan zyn planten, en zy gaat dan weer ten eersten aan 't groeyen. Enige menschen, die de bessèn in hunne tuinen gezaaid hadden, zeiden dat zy een of twee jaren in den grond blyven leggen voor dat zy opkomen. De *Iroquoizen* noemen deze wortels *Garangtoring*, het welk een *kind* berekent, dewyl zy enige gelykenis op een kind hebben. Dog volgens de mening van anderen beduidt dit woord ene *dye*, waarnaar de wortel meer gelykt. De kragt, welke de *Franfchen* dezen wortel toeschryven, bestaat daarin dat zy de benauwdheid der borst wegneemt, de maag versterkt, en de vrouwen vrugtbaar maakt. Men dreef 'er thans enen sterken handel mede. De wortelen worden hier in menigte verzamelt, en naar *Frankryk* gezonden, van waar men ze met groot voordeel naar *China* verzendt. (*) In 't eerst toen men ze naar *Europa* begon te zenden wierden zy duur betaald. Men verhaalde dat enige *Franfche* ongelooflyke schatten met dezen handel op *China* gewonnen hadden. Dog de menigte die 'er van overkwam heeft den prys in *China*, en gevolglyk in *Frankryk* en *Kanada* zelfs zeer doen dalen. Egter vinden de Kooplieden hunne rekening zeer wel by dezen handel. In den zomer van het jaar 1748. betaalde men te *Quebec* zes *Franfche* Guldens voor het pond. Gemeenlyk geldt het daar honderd *Sols*. Toen ik in *Kanada* was kregen alle de Kooplieden te *Quebec* en te *Montreal* last van hunne Korrespondenten in *Frankryk* om ene grote menigte *Ginseng* overtezensen. Dus werd zy thans meer dan oit gerrokken. Men zegt ze dan ook met alle vlyt. De *Wilden* vooral zwierven alomme om ze te vinden, en ze den kooplieden te *Montreal* te brengen. Den ganschen zomer konden de Boeren in den omtrek van die stad niet enen *Amerikaan* krygen, om, volgens gewoonte, hen in den oogst te helpen, zo bezig was dat volk met het zoeken naar *Ginseng*. Velen vreesden dat als men enige jaren voortvoer met deze wortels zo yverig te zoeken, zonder hier en daar enige planten te laten staan ten einde het gessagt voortzetten, 'er weinig binnen korten tyd van overblyven zou; en dit is zeer waarfchylyk. Ook bebrigte men in 't algemeen dat dit gewas voorheen overvloedig rondom *Montreal* pleegt gevonden te worden, dog tegenwoordig was 'er niet ene enkele plant te zien. Dit dwong de *Wilden* dezen zomer om ze ver binnen de grenzen der *Engelfchen* te gaan zoeken. Men heeft met deze wortelen, na dat zy door de *Wilden* zyn aangebragt, nog veel

Q 3

moei-

(*) De Heer OSBECK schynt te twyflen of de *Europeers* enige winst doen met den handel in den *Ginseng* in *China*, aangezien de *Chinezen* de *Kanadafche* wortels zo hoog niet schatten als de *Tartaarschen*, waardoor de eersten nauwlyks half zo veel gelden als de laatsten. Zie OSBECK's *Voyage to China*, Vol. 1. p. 223. F.

moete; want men legt ze uit malkander op den grond om te drogen, waartoe twee maanden of meer tyds vereischt wordt, naardat het weder is. Ondertuffchen moeten zy daags eens of tweemaal omgekeerd worden, op dat zy niet beschimmelen, of verrotten. Wat ten noorden van *Montreal* heeft men ze nergens in 't wild gevonden. De Opzigter der Geestelykheid hier te lande en anderen verhaalden my dat de *Chinezen* den *Kanadafchen Ginseng* voor even zo goed als den *Tartaarfchen* houden; (*) en dat nog niemand wel wift hoe de *Chinezen* ze toebereiden. Dog men denkt dat als de wortel begonnen heeft te drogen zy een afkookfel van de bladeren maken, en hem daarin laten weken. De wortel in *China* toebereid is doorfchynd en ziet 'er uit als hoorn. Om goed te zyn moet de wortel zwaar en van binnen gefloten zyn.

*Herba
capilla-
ris.*

Het doorgaans in *Kanada* zo genoemde *Herba capillaris* (†) is ook een van de gewassen waarmede dit gewest enen sterken handel dryft. De *Engelfchen* noemen het *Maagdenhair*. (§) Het groeit overvloedig in alle hunne *Amerikaanfche* Volkplantingen, die ik doorreisf heb. Ook is het zeer gemeen in de zuidelyke delen van *Kanada*, dog omtreeks *Quebec* heb ik het niet vernomen. Deze plant slaagt niet dan in de fchaduw en op goede gronden. Verscheiden menfchen te *Albany* en in *Kanada* berigteden, dat de bladen derzelven zeer veel als thee in teringen, verkoudheden en andere borstkwalen gebruikt werden. Dit had men van de *Wilden* geleerd, die van overoude tyden her van dit middel zig bediend hadden. De *Amerikaanfche Herba capillaris* zou in de Geneeskunst beter zyn dan het *Europifch Vrouwenhair*. (*) Ook wordt 'er jaarlyks veel van naar *Frankryk* gezonden. De prys is niet altyd de zelve, en fchikt zig naar de deugd der waar, hare toebereiding, en de menigte die 'er van is. Gemeenlyk kost het pond te *Quebec* van vyf tot vyftien *fols*. Om dezen tyd van het jaar begaven zig de *Wilden* in groten getale naar de boffchen ver boven *Montreal* om dit gewas opte zoeken en te vergaderen.

*Moes-
kruiden.*

De *Moeskruiden* komen hier zeer wel voort. De *witte Kool* stond zeer wel, fchoon de rupfen ze zeer befchadigd hadden. De *Uyens* waren, zo wel als de andere foorten van *Look*, zeer in gebruik. Niet minder at men hier kawoerden, meloenen, falade, endyvie, erwten, bonen, peen, en komkommers. Men had ook tamelyk veel rode Beten, Ra-

(*) Dit ftrydt lynregt met het geen de Heer OSBECK verzekert. Zie bov. Bl. 125 in de Aant.

(†) Dit is het *Adiantum pedatum* van LINN. Sp. Pl. p. 1557. CORNUTUS in zyn *Canadenf. Plant. Historia* p. 7. noemt het *Adiantum Americanum*, en geeft by de befchryving ene afbeelding 'er van, p. 6.

(§) Maiden-hair. (*) *Adiantum Capillus Veneris*.

Radys, Tym, en Marjolyn. Ook zaide men veel Rapen, die inzonderheid des winters veel gegeten werden. Witte peen gebruikte men ook tamelyk veel. Weinig hield men van Artisjokken. Nog de gemene (*) nog de *Bermudische Potatoes* (†) worden hier geplant, om dat zy voor smakeloos gehouden worden, en men lachte de *Engelschen* uit om dat zy 'er zo veel werks van maakten. De *Brasfica gongylodes* van LINNÆUS (§) was onbekend in geheel *Noord Amerika* by de *Zweden*, de *Engelschen*, de *Hollanders*, *Ieren*, *Duitschers* en *Franschen*. De genen die hier zig op het aanfokken der Moeskruiden toelciden hebben my verzekerd, dat zy genoodzaak waren jaarlyks nieuwe zaden uit *Frankryk* te doen komen, dewyl zy in *Kanada* met het derde jaar hunne kragt verloren, en niet meer zo goede en smakelyke planten voortbragten.

By de *Wilden*, die van overoude tyden af in *Noord Amerika* gewoon hebben, en die van enerlei afkomst zyn en dezelve taal spreken, heeft men nimmer enige letters, veel minder gefchriften of boeken ontdekt. Zy hebben gevolglyk vele euwen lang in de grofste onkunde geleefd. Dit is oorzaak dat zy niet het minste weten aangaande de oude gefteeldheid des Lands, en al wat zy 'er van weten steunt op losse vertellingen en horen zeggens. Niemand is 'er die wete of voor deze *Wilden*, die nu hier wonen, een ander volk in bezit van 't Land geweest is, nog of iemand voor *Columbus* tyden dit Werelddeel bezogt hebbe. Even zo onbekend is het of voorheen hier oit het *Chriſtendom* gepredikt zy. Ik 'vroeg verſcheidene *Jefuïten*, die door dit grote Land omreisden, of zy oit by de *Wilden* enige ſporen hadden kunnen ontdekken van *Chriſtenen*, die voorheen hier geweest mogten zyn; dog zy wiften 'er niets van. Zo onkundig als deze *Wilden* in het ſchryven en de wetenſchappen zyn, en altyd geweest zyn, zo onkundig zyn zy ook in de bouwkunſt en de handwerken. Vergeefs zoekt men by hen welgebouwde ſteden en huizen, veſtingwerken, torens, pilaren, en diergelyke dingen, welken men in de oude wereld van vroege tyden af kan aanwyzen. De gebouwen dezer menſchen zyn ſlegts elcndige hutten van boomschorſten, aan alle zyden voor regen en wind open. Al hun muurwerk beſtaat daarin dat zy enige ſtenen rondom de plaats daar zy vuur in hunne hutten maken leggen, om te verhinderen dat het vuur te ver voortkruipe, of liever om dus de plaats te onderſcheiden voor het vuur. Een Reiziger vindt hier niet het tiende deel van het vermaak dat men in andere van ouds bewoonde:

(*) *Solanum tuberoſum*. (†) *Convolvulus Batatas*.
 (§) Dit is een ſoort van Kool met lange ronde eetbare wortelen, die boven den grond waſſen, waarin zy van *Brasfica Napobrasfica* verſchilt, welker wortels onder den grond groeven. Beide de ſoorten zyn gemeen in *Duijchland*, en de eerſte in *Italië*. F.

de landen in 't reizen geniet, waar men byna iederen dag een overblyffel der Aloudheid ontmoet, nu ene beroemde ftad, dan puinhopen van een oud kasteel; nu een slagveld, waar enige eeuwen geleden een bloedig treffen tuffchen magtige en beroemde Vorften of Veldoverftens voorgevallen is; dan de geboorteplaats van den enen of den anderen geleerden en door de gantfche wereld beroemden man. Op zulke plaatfen kan men zyne gedagten op velerhande wyzen ftrelen, en zo vele gebeurde zaken levendig voorftellen. Dog hier vindt men niets van dezen aard. De gefchiedenis gaat hier niet hoger dan de aankomft der *Europers*. Wat men van vroegere tyden verhaalt heeft groter gelykenis naar enen droom of een verdigfel dan naar ene gebeurtenis. Evenwel heeft men enige merktekens van Oudheid in *Noord Amerika* gevonden, waaruit men opmaken kan, of dat dit gewest in de voorgaande eeuwen van het een of ander in de wetenfchappen meer ervaren volk, dan het welk de *Europers* daar gevonden hebben, is bewoond geweest, of dat 'er uit de Oude Wereld herwaards een zware krygstogt moet ondernomen zyn.

Reisover
land naar
de Zuid
Zee en
gedane
ontdek-
kingen.

Dit wordt door een verhaal bevestigd, dat ik den Heer *Verandrier*, die zelf de onderneming naar de *Zuid Zee*, van de welke ik zo aanftonds gewagen zal, geleidde, aan de tafel van den Gouverneur Generaal hoorde doen, en het welk my naderhand verfcheiden ooggetuigen bevestigd hebben. Zie hier kortelyk waar in dit verhaal beftond. Weinige jaren voor myn aankomft hier te lande kreeg gemelde Heer *Verandrier* van den toenmaligen Gouverneur Generaal, den Ridder *De Beauharnois*, bevel om met enen hoop krygsvolks enen togt dwars door *Noord Amerika*, van *Kanada* af tot aan de *Zuid Zee*, te doen, om te onderzoeken hoe groot de afstand dier zee van dat geweest ware, en welke voordelen *Kanada* of *Louifiana* van de gemeenfchap met dezelve trekken konde. De reis wierd van *Montreal* af te paard, en, zo veel het ftromen, meren, bergen, en zo voorts, toelieten, regt toe weftwaards aan voortgezet. Toen zy diep in het Land gekomen, en velerlei volken voorby gercifd waren, vonden zy fomwylen grote velden, geheel van hout ontbloomt en met zeer hoog gewafften gras bedekt, die enige dagreizen aanhielden. Op velen van deze velden was de grond doorgaans met voren doorfneden, als waren zy voorheen beploegd geweest. En hier moet men aanmerken dat geen van de thans in *Amerika* woonagtige wilde volken deze voren heeft kunnen trekken, dewyl dezen nog paarden, nog offen, nog ploegen, nog enig ander bouwgereedfchap bezitten, en voor de aankomft der *Europers* noit enen ploeg gezien hebben. Op twee of drie plaatfen, dog ver van malkander, waren in de rotfen indrukken van voeten, zo wel van kinderen als van volwafften menfchen te zien. Dog dit is ontwyffelbaar voor een fpel der natuur te houden. Toen zy zo ver naar 't weften gekomen

wa.

waren, waar, zo veel men weet, noit een *Europcr* geweest is, vonden zy hier en daar, zo wel in bosfchen als op uitgestrekte vlakten, grote pylaren van fteen, rustende tegen malkander. De pylaren bestonden elk uit een stuk, en de *Franschen* konden niet anders zien of zy waren door menfchenhanden opgerigt. Somtyds vonden zy zulke fteenen op malkander, en als tot een muur gemetfeld. Op enige plaatfen waar zy zulke fteenen aantroffen zagen zy gene andere fteenen in de nabuurfchap. Op genen van deze fteenen konden zy enig fchrift of letters ontdekken, hoe zeer zy 'er ook naar zогten. Eindelyk egrer vonden zy enen groten fteen gelykenden wel naar enen pylaar, en op dien enen kleinderen, die aan beide zyden van onbekende letters vol was. Dezen fteen, die omtrent de lengte van enen *Franschen* voet en de breedte ener hand had, braken zy los, en voerden hem naderhand naar *Kanada*, van waar hy naar *Frankryk* aan den Graaf van *Maurepas* gezonden wierd. Wat 'er vervolgens van geworden was, wiften zy niet, dog zy geloofden dat hy nog in 't Kabinet van dien Heer was. Verfcheiden *Jefuïeten*, die zelfs hier in *Kanada* dien fteen in handen gehad hadden, berigteden eenparig, dat zy de daarop gegraveerde letters met die vergeleken hadden welken men als *Tartariſche* letters opgegeven vindt, en dat zy van het zelfve foort met dezelve fchenen te zyn. (*) Maar ſchoon de op deze onderneming afgezonden-

(*) Dit ſchynt zeer waarſchynlyk te wezen, want wy vinden in MARCO PAOLO, dat *Kublai Khan*, een van de Opvolgers van *Genghis Khan*, na de zuidelyke delen van *China* te hebben overmeesterd, ene vloot uitzond om *Japan*, of, gelyk zy het noemden, *Nipan-gri*, te veroveren; dog een geweldige ſtorm beliep de vloot, en geen ſchip is 'er oit van te regt gekomen. Waarſchynlyk wierden enigen van deze ſchepen op de Kuſt van *Amerika* gefmeten, die, regt over de grote *Amerikaanſche* Meren, tuſſchen de 40, en 30. gr. N. legt; en het ſcheepsvolk zal naar alle gedagte deze gedenktekens hebben opgerigt, en de voorvaders zyn geweest van enige volken, *Mozemleks* genaamd, die enigſins beſchaafd zyn. En ander gedeelte dezer vloot ſchynt op de kuſt van *Mexiko* geraakt te zyn, en den oorſprong aan het *Mexikaanſche* Ryk gegeven te hebben, het welk, volgens de verhalen der *Mexikanen* zelve, zo als ons de *Spanjaarden* berigten, niet zeer oud is; zo dat zy nauwlyks meer dan zeven Vorſten' voor *Motexuma den tweden* weten optenoemen, die regeerde ten tyde dat de *Spaanſchen* onder *Fernando Cortez* daar in het jaar 1519. aanlandden. Gevolgelyk begon de eerſte dezer Vorſten in het jaar 1270. te regeren, onderſtellende dat elk van hun drieëndertig jaar en vier maanden geregeerd heeft, en men daar de zefften jaren van *Motemuza* bydoet, omtrent welken tyd *Kublai Khan*, de overveldiger van geheel *China* en van *Japan*, op den troon zat, onder wiens regering ik meen dat de gemelde ongelukkige togt op *Japan* werd ondernomen, die *Amerika* van beſchaafde inwoonders zal voorzien hebben. Daar is, indien ik my niet bedrieg, ene grote overeenkomt tuſſchen de gedaante van de Afgodsbeelden der *Mexikanen* en die van

zuil-

zonden' *Franfchen* zig alle bedenkelyke moeite gaven, om van de daaromtreeks wonende *Amerikanen* te vernemen, wanneer en van wien die fteenpylaren opgerigt waren, wat overleveringen zy daarvan hadden, wat die letters te kennen gaven, wie ze 'er op gezet hadden, wat foort van letters het waren, en tot welke taal zy behoorden, en diergelyken, konden zy 'er niet de minfte onderrigting aangaande krygen, en de *Wilden* waren 'er ruim zo onkundig omtrent als de *Franfchen*. Het enige dat zy wisten te zeggen was dat die ftenen daar van overoude tyden her geftaan hadden. De plaatfen waar men deze overblyffels vond waren wel negenhonderd *Fr.* mylen weftwaards van *Montreal*. Het ware oogmerk dier Reis, namelyk om tot de *Zuid Zee* doortedringen, en den afstand derzelver van *Kanada* te bepalen, wierd door deze afgezondene manfchap niet bereikt, dewyl zy zig bewegen lieten om deel in enen oorlog te nemen tuffchen twee ver van *Kanada* af wonende wilde volken, in den welken enigen van de *Franfchen* gevangen genomen, en de overigen gedwongen werden van 't voortzetten hunner Reis aftezien en terugtekeren. Van de allerverft wonende *Wilden* ten weften, by wie zy kwamen, verftonden zy egter, dat zy maar enige dagreizen van de *Zuid Zee* afwaren; dat zy zelve dikwyls met de *Spanjaarden* aan die Zee wonende handel dreven, en fomtyds naar de *Hudfonsbai* reisden en met de *Engelfchen* handelden. Enigen van deze *Wilden* hadden huizen van aarde gemaakt. Velen van die Volken hadden nimmer van te voren enen *Franfchman* gezien. Zy waren gedeeltelyk met vellen gekleed, dog velen gingen geheel naakt.

Vlaktens ALLEN die in *Kanada* waren en ver landwaards in, 't zy naar 't zuiden, dog voornamelyk naar 't weften, gereisd hadden, kwamen hierin overeen, dat men daar op vele plaatfen grote vlaktens aantrof, geheel van hout ontbloomt, en waar de grond met voren doorsneden was, als wa-

zulke *Tartaren* die den godsdienst van den *Dalai Lama* aankleven, welken godsdienst *Kublai Khan* het eerft by de *Moguls* heeft ingevoerd. De *Wilden* van *Amerika* fchynen enen anderen oorfprong te hebben, en zyn waarfchynlyk afkomstig van de *Fukagbiri* en *Tibuktkbi*, die in enigen der noordoostelyke delen van *Asia* wonen, van waar, volgens de berigten der *Ruffen*, de overtocht naar *Amerika* niet zeer lang is. De woestheid dier twee volken, gelyk aan die der wilde *Amerikanen*, de gewoonte van zig het aangezigt te befchilderen, hunne gefeldheid op fterke dranken, waarvan zig 'er de *Fukagbiri* enigen uit vergiftige en bedwelvende paddenftoelen weten te bereiden, welken zy van de *Ruffen* kopen, en vele andere overeenkomsten, tonen duidelyk aan dat de beide volken den zelve oorfprong hebben. De *Eskimaus* fchynen een en het zelve volk met de *Groenlanders*, de *Samoyeden* en de *Laplanders* te wezen. *Zuid Amerika*, en byzonderlyk *Peru*, is waarfchynlyk uit het grote onbekende *Zuidland* bevolkt, het welk digt by *Amerika* legt. F.

waren daar voorheen bepløegde akkers geweest. Waar dit van daan kwam kon niemand zeggen; want de koorlanden van het grootste dorp der *Wilden* kunnen niet wel meer plaats beslaan dan vier of vyf van onze mergens, en de gemelde gevoorde vlakten beslaan dikwyls ene ruimte van verscheidene dagen reizens, uitgenomen dat men hier en daar ene enkele plaats aantreft waar gene voren zyn, en enige kleine heuvels.

MEERDER overblyfsels van de Oudheid konde ik in *Kanada* niet te werten komen, hoe sterk ik my 'er ook op toelcide. In 't vervolg myner Reisbeschryving gedurende het jaar 1750. (*) zal ik gelegenheid vinden nog twee merkwaardige zaken aantetekenen. Dog dat onze *Skandinaviers* lang voor *Columbus* reistogten naar *Noord Amerika* ondernomen hebben, heeft onder anderen de Heer *GEORGE WESTMAN* in zyne te *Aobo* in 't jaar 1747. ter verkryging van den graad van *Meester* verdedigde Verhandeling bewezen, werwaards ik den Lezer verzende.

DEN 8. Augustus ging ik des morgens het grootste Nonnenklooster in *Quebec* bezigtigen. Het is genen man geoorloofd 'er intekomen, uitgezonderd in zekere vertrekken die door tralies van het overige afgescheiden zyn, door welke tralies men van buiten met de Nonnen van binnen spreken kan. Dog om my des te groter gunst te bewyzen maakte de Gouverneur Generaal dat de Bischof my verlof gaf het Klooster van binnen te bezien. De Bischof alleen kan deze vryheid geven, dog het geschiedt zelden. Alleen mogen de Genceshcer en de Wondheler 'er inkomen. De Heer *Gaultbier*, een man van grote inzigten zowel in de Artfeykonst als in de Kruidkunde, was thans Koninglyke Arts, en verzelde my in 't Klooster. Wy bezagen eerst het Hospitaal, dat zo aantsonds beschreven zal worden, en daarop gingen wy in 't Klooster, dat een deel van 't Hospitaal uitmaakt. Het was een groot stenen gebouw, van drie verdiepingen, van binnen in lange gangen, met kameren, zalen en andere vertrekken aan beide zyden afgedeeld. De kamers der Nonnen waren op de bovenste verdieping aan beide zyden van den gang. Zy waren klein, en van binnen niet geschilderd, alleen hingen 'er papieren prinjes van Heiligen en diergelyken, gelyk ook het beeld van den Zaligmaker aan het kruis. Een bed met gordynen en ene goede legging, een kleine lessenaar, en een paar stoelen, was alles wat men 'er vond. Noit worde 'er vuur gemaakt, en de Nonnen moeten 's winters in de koude leggen. In den gang stond een yzeren kachel, die 's winters gestookt wordt, en als men dan de deuren der kamertjes open laat zo komt 'er nog al enige warme lugt in. Op de middelste verdieping waren de vertrekken daar zig de Nonnen door den dag ophielden als zy by malkander kwamen, onder anderen het vertrek waar zy werken. Dit was ruim, geschilderd en net. Ook stond 'er een kachel. Hier waren zy met al-

(*) Dit stuk is nog niet uitgegeven.

lerlei handwerk bezig, als nayen, borduren, vergulden, 't maken van zyden bloemen, die de natuurlyken vry wel geleken. In een ander vertrek hielden zy hare raadsvergaderingen. Een ander was voor de zulken die een weinig onpaffelyk waren, dog zodanigen die gevaarlyk ziek waren lagen in een ander vertrek. In een ander wederom wierden de Nieuwelingen onderrigt. Ook was 'er ene eetzaal. Hier stonden rondom tafels. Aan ene zyde was een kleine predikstoel, waarop een *Franfch* boek over de levens der Heiligen lag. Onder 't eten fpreekt niemant een woord, en ene van de oudfte Nonnen treedt op den predikstoel en leeft den overigen een fluk uit dat boek voor. Wanneer dat boek uit is nemen zy een ander. Zy zitten aan die zyde der tafel dat naar den muur gekeerd is. Byna in alle de kamers en zalen stond ene vergulde tafel, waarop kaarflen stonden te branden voor het beeld van den Zaligmaker en de beelden van enige Heiligen. By deze tafels doen zy hare gebeden. Aan de ene zyde was de Kerk, en nevens dezelve ene grote zaal, die door tralies van de kerk was afgefcheiden, zo dat de Nonnen wel in de kerk kyken, dog 'er niet in komen konden. In deze zaal zyn de Nonnen gedurende den dienft, en de Priefter is in de kerk. Als hy zyn plegtewaad aandoet, reiken hem de Nonnen 'dat door de tralies toe, ftaande het haar noit vry met den Priefter in de Sakrifty te gaan, of met hem in een vertrek te zyn. Behalven dezen waren hier nog verfcheiden andere vertrekken, welker gebruik ik my niet te binnen brengen kan. Beneden was de keuken, het bakhuis, verfcheiden fpykamers en andere gemakken. Op de zolders wordt het koorn bewaard en het linnen gedroogd. Gelyk met de tweede verdieping was van buiten een balkon rondom het gantfche gebouw, waar de Nonnen zig wat verlugtigen mogten. Het uitzigt uit het Klooster was aan alle kanten zeer fchoon en ruim. Aan de ene zyde van 't gebouw was een grote tuin, waar de Nonnen ook mogten wandelen. De tuin lag in enen hogen muur, en was vol van allerlei moeskruiden en vrugtbomen. In dit klooster waren omtrent vyftig Nonnen, die meeft allen boven de veertig jaren hadden. Twee jonge Juffrouwen alleen wierden voorbereid tot den geeftelyken ftaat. Zulke Nieuwelingen moeten eerft twee of drie proefjaren uitftaan, gedurende welken tyd het haar vryftaat weder uit het klooster te gaan, als haar dat leven niet behaagt. Dog als zy eens als Nonnen aangenomen zyn, moeten zy 'er haar gantfche leven blyven. En merkt men dat zy naer verandering haken, zo fteekt men ze in een vertrek waar zy noit kunnen uit komen. Deze Nonnen gaan noit verder uit het Klooster als in 't Hospitaal, dat daar vlak nevens legt, en een deel van 't Klooster uitmaakt. Daar gaan zy om de zieken optepaffen. Toen ik afcheid nam vroeg my de Abdis of my hare inrigtingen wel bevielen. En toen ik van ja geantwoord had, fchoon ik zeide de levenswys zeer gedwongen te vinden, zeide zy my, dat
zy

zy met hare Zusters God hartelyk bidden zou om myne beke- ring. Van verſcheiden' menſchen heb ik gehoord, dat 'er zig weinig Juffrouwen in dit Kloofter begeven voor dat zy tot zulke jaren gekomen zyn waarop haar weinig hoop over is van te zullen trouwen. In alle de drie Kloofters van *Quebec* zagen 'er de Nonnen meest zeer oud uit, zo dat het zo evengemelde zeggen niet ongegrond ſchynt. Men was het overal hierin eens dat in *Kanada*, zo wel op het land als in de ſteden, ver na zo veel mans als vrouwen niet waren, dewyl 'er vele mans opreis, 't zy naar de *West Indien*, waar ook velen zig neerzetten, 't zy door het land, omkomen, en de oorlog 'er velen wegſleekt. En dit dwingt verſcheiden' vrouwen zig in het Kloofter te begeven.

HET Hospitaal beftond uit twee grote zalen en enige vertrekken ne- Het Hos-
pitaal.
vens de Apotheek. In deze zalen ſtonden twee ryen met bedden. De bedden naar den wand toe hadden gordynen, de anderen niet. In elk bed waren twee lakens en ander beddengoed. Zo dra de Zieke uit het bed was wierd het gemaakt, ten einde alles in het Hospitaal zuiver en rein te houden. De bedden ſtonden drie of vier ellen van malkander, en tuſſchen dezelve ſtond ene kleine tafel. In deze zalen waren goede yzeren kaccchels, en fraye venſters. De Nonnen paſſen de Zieken op, en brengen hun eten en alles wat zy nodig hebben. Behalven de Nonnen waren hier nog enige mansperſonen inſgelyks om optepaſſen, en een Wondheler. Ook moest de Koninglyke Geneesheer hier alle dagen komen en het oog over alles laten gaan. In dit Hospitaal ontvangt men gemeenlyk de kranke Soldaten, waar van men 'er in den tyd dat 's Koningsſchepen aankomen, het geen gemeenlyk in Juli en Augustus is, en in oorlogſtyden, ene goede menigte vindt. Als 'er bedden open zyn worden 'er ook andere zieke menſchen ingenomen. Daar waren byzondere vertrekken voor de zulken die zeer ziek zyn, opdat het ge- raas dat 'er in de zaal ſomtyds is hen niet vervelen mogt.

HET was hier de gewoonte van als iemand nieſde ene buiging te maken, waarvan men in de *Engelsche* Volkplantingen niets weet. Op de ſtraat neemt men den hoed maar voor bekenden en aanzienlyke lie- den af. Jonge lieden houden dien dikwyls in de kamers waar vrou- wen zyn op, dog de ouderen zyn dan meest blootſchoofs. De vrouwen hadden hier veel op met het krullen en poederen van 't hair, daar zig de *Engelsche* vrouwen in de Volkplantingen niet zo veel mede bemoeyen. De Mans dragen meest hun eigen hair met een zakje daarin gebonden. Sommigen hadden zakjespruiken op. Dog de mees- te lieden van jaren droegen grote pruiken. By de voornaamſte mans was het zeer in 't gebruik gegalonneerde klederen te dragen. Allen die in dienſt van de Kroon waren gingen met degens. Als het weder regenagtig was droegen alle de Heren, zelfs van den eerſten rang, alleen

de Gouverneur uitgenomen, enen mantel op den linker arm. By 't intreden in een huis van kennis, daar men in langen tyd niet geweest is, groet men de menschen van beide geslachten met twee zoenen.

Ik ga met voordragt de beschryving van de planten die ik dagelyks verzamelde en aantekende voorby, om deze Reisbeschryving niet al te zeer te doen uityden, en te maken dat geen Boekdrukker in *Zweden* zulk een werk zou willen ondernemen. Ik spare dan alles wat uit droge beschryvingen van stukken rakende de Natuurlyke Historie bestaat voor ene *FLORA CANADENSIS* en diergelyke werken. Het zelve zeg ik van de aanmerkingen die ik nopens de Geneeskonst gemaakt heb. Ik heb zorgvuldig aangetekend welk gebruik men van vele *Amerikaansche* planten maakt, waarvan 'er sommigen hulpmiddelen opleveren die onseilbaar geagt worden. Maar dewyl de Geneeskonst myne hoofdzaak niet is, schoon ik 'er my in myne jeugd vlytig op heb toegelegd, vreesde ik enige omstandigheden van belang overgeslagen, en daardoor myne beschryvingen nutteloos voor de Geneeskundigen gemaakt te hebben. Dit moet my ontschuldigen van in 't vervolg zaken aangaande de Geneeskonst te gewagen die boven myne kennis zyn. Wat de planten van *Kanada* aanbelangt, kan men 'er dit omtrent aanmerken, dat hoe verder men naar 't noorden komt men des te meer van die planten ontmoet die ook in *Zweden* in 't wild wassen, zo dat ten noorden *Quebec* meer dan het vierde deel der daar vallende planten *Zweedfchen* zyn. Den enen of anderen boom evenwel, die van groot nut is, zal ik in 't vervolg gewagen.

Rendier-
mos. HET *Rendiermos* (*) wies vry overvloedig in de bosschen rondom *Quebec*. De Heer *Gauthier* en anderen zeiden dat de *Franschen*, wanneer zy op lange reizen, die zy dikwyls doen om handel onder de *Wilden* te dryven, hun eten opgemaakt hebben, dit mos koken en het afkookfel drinken, het welk enigfins voedzaam zyn zonde. Verscheiden *Franschen*, die in *Terra Labrador* geweest waren, waar zig vele Rendieren ophouden, welken de *Franschen* en de *Wilden* hier te lande *Cariboux* heten, verhaalden dat de gantsche grond op vele plaatfen met dit mos bedekt is, en 'er sneeuw wit van uitziet.

Jesuiten.
ten. DEN 10. Augustus at ik by de *Jesuiten*. Ik had twee dagen te voren hun een bezoek gegeven, waar op de Opperste met nog enige vaders my het tegenbezoek kwam afleggen, tegelyk my ter maaltyd nodigende. Eerst woonde ik den Godsdienst in hunne kerk by, welke een deel uitmaakt van hun Klooster. Zy is frai van binnen, dog zonder zitplaatfen, zo dat men daar altyd op de knien leggen moet. Op de Kerk is een kleine toren met klokken en een uurwerk. Het gebouw van 't huis is pragtig en gelykt wel naar een *Palais*. Het is van steen, drie

(*) *Lichen rangiferinus*.

drie verdiepingen hoog, zonder de zolders te rekenen, met leyen gedekt. Het bestaat uit een vierkant met ene plaats in 't midden. Het is zo groot dat 'er wel driehonderd huisgezinnen in zouden kunnen wonen, en egter zyn 'er maar twintig Vaders in. Dog somtyds is hun geral veel groter, wanneer namelyk zulken 't huis komen die in zendelingſchap door het Land reizen. In de lengte aan elke zyde van het vierkant lopen lange gangen, op welker beide zyden de kamers, de zalen, de boekery, en andere gemakken zyn. Alles is hier zeer wel ingerigt, en de Vaders wonen hier zeer gemakkelyk. Aan den buitenkant is hun Kollegie, het welk aan twee zyden van enen ſchonen tuin omringd is. Een deel der bomen die 'er in ſtaan zyn een overblyffel van het boſch dat hier ter plaatſe was toen men begon de Stad te bouwen. Dog men heeft 'er vele vrugtbomen en allerlei moeskruiden bygevoegd. De Vaders aten te zamen in ene grote zaal. De tafels ſtonden rondom, en aan enen kant een preekſtoel, waarop een der Vaders gedurende den maaltyd klimt en den overigen iets uit een geeftelyk boek voorleest. Dog dit geſchiedde deze reis niet, en al de tyd wierd om te praten beſteed. Men at hier zeer wel, en gaf zo veel ſhotels als by ons op de grootſte gaſtmalen. In dit grote gebouw zag men geen vrouwenſch, maar alleen Vaders of Broeders, dat is jonge lieden die tot aanſtaande *Jefuïeten* geſchikt zyn, en daar opgebracht worden. Dezen maakten het eten klaar, en droegen het op, want gemene bedienden worden hier niet toegelaten.

BUITEN den Biſſchop zyn hier te lande drieërlei Geeftelyken, *Jefuïeten*, *Prieſters*, *Barrewoeters*, anders *Recollets*. De *Jefuïeten* zyn voor zeker de aanzienlykſten. Ook zegt men hier voor een ſpreekwoord, dat om het beeld van enen *Barrewoeter* te maken men genoeg heeft aan ene byl, om enen *Prieſter* aftebeelden gebruikt men ene ſchaar, maar om enen *Jefuïet* te ſchilderen moet men ene pinceel hebben. (*) De *Jefuïeten* zyn gemeenlyk geleerde lieden, beleefd en aangenaam in gezelschap. In alles wat zy doen heeft iets bevalligs plaats, zo dat het geen wonder is dat zy de gemoederen der menſchen innemen. Zelden ſpreken zy van godsdienſtzaken, en zo zy het doen vermyden zy altyd de geſchilpunten. Daarentegen zyn zy altyd zeer geereed om anderen ten dienſt te ſtaan, en zelfs voortekomen. Deze eigenschappen heb ik by alle de *Jefuïeten* gevonden met de welken ik hier te Lande omgang heb gehad. Zy bezitten grote goederen in eigendom, die zy van den Koning gekregen hebben. Te *Montreal* hebben zy ene fraye Kerk met een net Klooster. Zy ſtaan 'er niet naar om ene ſtandplaats by de ene of andere gemeente te krygen, dog laten dat gaarne

Geeftelyken.

(*) *Pour faire un Recollet il faut une hachette, pour un Prêtre un ciseau, mais pour un Jéfuite il faut un pinceau.*

ne aan de *Priesters* over. Hun enige arbeid hier te Lande is de Heidenen te bekeren, en met dat inzicht hebben zy hunne zendelingen overal. Genoegzaam by elk dorp, dat bekeerden *Wilden* toekomt, woont een *Jesuiet* of twee, die op dezelve agt geven. Dus vindt men *Jesuieten* by de bekeerde Heidenen te *Tadoussac*, te *Lovette*, te *Besancourt*, te *St. Francois*, te *Saut St. Louis*, en overal waar zig bekeerlingen ophouden. Ook hebben zy hunne zendelingen onder de onbekeerden, zo dat men gemeenlyk in elk groot dorp van *Wilden* enen *Jesuiet* vinden zal, die alle pogingen aanwendt om ze te winnen. Des winters gaat hy met hun op de jagt, in weerwil van allerhande ongemakken, als van alle dagen in sneeuw, vorst, en slegt weder in de lugt te moeten wezen, en in de hutten der *Wilden*, waar het van vloyen en ander ongedierte krielt, te moeten slapen. Dit alles ondergaan de *Jesuieten*, ten dele om de *Wilden* te bekeren, en ten dele met inzigten van staat en anderen. De Koning trekt grote voordelen van de *Jesuieten*, dewyl zy de *Wilden* tot alles brengen kunnen, gelyk als om de *Engelschen* te beoorlogen, alle hunne pelteryen aan de *Franschen* te leveren, of de *Engelschen* te beletten in hun Land te komen, en diergelyken. Dog dit alles is niet geheel zonder gevaar; want als de *Wilden* dronken zyn gebeurt het wel dat zy de *Zendelingen* ombrengen, als waren die maar verspieters, en geven dan ter hunner ontschuldiging voor dat niet zy maar de drank den *Jesuiet* heeft gedood. Dit zyn genoegzaam de enige bezigheden der *Jesuieten* hier te Lande. Zy gaan in de Steden gene kranken bezoeken, zy horen gene biegt, nog wonen begraaftissen by. Ook heb ik ze byna gene Omgangen zien doen. *Zelden* gaan zy in de huizen om 'er onthaald te worden, zelfs al zyn zy genodigd. Ligt is het te zien dat zy meest alløn om hun verstand uitgekozen zyn. Men houdt ze hier te Lande voor doordringende koppen, die overal kans toe weten. Dit maakt dat zy ook hier hunne vyanden hebben. Ook nemen zy niemand onder zig aan dan die verstand heeft, alle domkoppen zyn by hun uitgefloten. Dog tot *Priesters* neemt men allerlei geesten, en nog minder bedenking valt 'er by het maken van enen *Monnik*. De *Jesuieten* in *Kanada* zyn allen uit *Frankryk* overgekomen. Velen van hun blyven hier maar enige jaren en keren dan terug. Sommigen, waarvan 'er nog vyf of zes in 't leven zyn, die in *Kanada* geboren waren, zyn naar *Frankryk* gegaan en daar onder de *Jesuieten* aangenomen. Dog geen van hun is hier oit terug gekomen; wat geheim daaronder leggen mag weet ik niet. Gedurende myn verblyf te *Quebec* lag een der *Priesters*, met bewilliging des Bisshops, zyn ampt neder, en ging tot de *Jesuieten* over; het welk den overigen *Priesters* niet breed aansfond, als had deze hunnen stand te gering geagt. Evenwel zyn 'er *Priesters* om dienst te doen by alle
de

de gemeentens die den *Jesuiten* schattingen betalen. De Bisschop stelt die *Priesters* aan. Geen der Geestelyken dryft hier enigen handel in bontwerk.

Na den middag bezogt ik het zogenaamde *Seminarium*, of het huis waar alle de *Priesters* by malkander wonen. Dit gebouw is enige verdiepingen hoog, en heeft gangen en kamers. Daar by legt een schone tuin. De Heren van het *Seminarium* gaven in beleefdheid den *Jesuiten* niet veel toe, en ik bragt den tyd in hun gezelschap met veel ge-
noegen door.

De *Priesters* maken den tweden rang der Geestelyken, en het grootste getal uit. De meeste Kerken in de steden en op de dorpen, alleen die der nieuw bekeerde *Wilden* uitgenomen, worden van *Priesters* bediend. Ook hebben zy enige zendelingschappen. In *Kanada* zyn twee *Seminaria*, een te *Quebec* en een te *Montreal*, die elk hunnen Opzigtter hebben, en niet van malkander afhangen. De *Priesters* van 't *Seminarium* te *Montreal* zyn allen van de order van *St. Sulpicius*, en bedienen alleen maar de gemeentens in die Stad en op het Eiland van den zelve naam. Alle de andere Kerken behoren tot het *Seminarium* van *Quebec*. De *Priesters* van *St. Sulpicius* komen allen uit *Frankryk*, en men verzekerde dat 'er ooit een uit *Kanada* geboortig was onder geweest. Dog in het *Seminarium* van *Quebec* zyn 'er verscheidenen die hier te lande geboren zyn. Om bekwaame voorwerper voor het zelve te vinden heeft men, zo wel te *Quebec* als te *St. Joachim* scholen opgereggt, waarin de jeugd in het *Latyn* en andere wetenschappen tot den Priesterstand betrekkelyk wordt onderwezen. Dog men is hier zo keurig niet of men neemt ook wel middelmatige geesten aan. In 't *Latyn* schynen velen het niet ver gebragt te hebben, want, schoon hun gehele Godsdienst in die taal geschiedt, en zy dagelyks het *Breviarium* in 't *Latyn* lezen, wisten egter de minsten het te spreken. Alle de *Priesters* uit het *Seminarium* van *Quebec* worden door den Bisschop ingezegend. De Koning heeft beiden den *Seminaria* grote inkomsten geschonken. Dat van *Quebec* heeft jaarlyks meer dan dertigduizend guldens aan inkomsten. Het gehele land op de west zyde der *St. Laurence* van *Quebec* af tot *Baie St. Paul* toe behoort dat *Seminarium*, behalven het geen 't op andere plaatsen bezit. Zy verhuuren de landen voor zekere sommen. Gemeenlyk geldt een land van drie *Arpens* in de langte een *Ecu* 's jaars, behalven enige toepagt. Op vele plaatsen daar 'er gelegenheid toe is hebben de *Priesters* koorn- en zaagmolens doen bouwen, waarvan zy goede inkomsten trekken. Het *Seminarium* van *Montreal* is eigenaar van al den grond waarop die stad staat en van het Eiland, van den welken het jaarlyks meer dan zeventigduizend *Livres* aan renten trekt, zonder te rekenen wat de *Priesters* van

hun ampt weten te maken. Alle de inkomsten der länderyen en vaste goederen komen aan het *Seminarium*, zonder dat de Priesters ten platten lande daar iets van krygen. En daar dat *Seminarium* maar uit zestien Priesters bestaat, en meer inkomsten geniet dan het jaarlyks van noden heeft, zo worden 'er alle jaren grote sommen naar *Frankryk* aan het *Hoofdseminarium* overgemaakt. De inkomsten van het *Seminarium* te *Quebec* worden tot het onderhoud der Priesters in het *Seminarium* en tot dat van sommige jongelingen, die tot Priesters opgebracht worden; besteed. De Priesters ten platten lande bestaan van de Tienkens, die zy van hunne gemeente trekken, en van het geen zy door hun ampt verdienen. Op plaatsen waar de gemeentens en de inkomsten gering zyn; hebben zy een zeker onderhoud van den Koning. Als een Priester ten platten lande oud geworden is, wordt het hem somtyds vergund in het *Seminarium* te komen, en daar zyne dagen te eindigen. Elk *Seminarium* stelt de Priesters op zyne landgoederen aan. Op de overige plaatsen stelt de Bisschop de Priesters.

Barre-
voeters.

De *Barrevoeters* of *Recelleés* maken het derde soort van Geestelyken uit. Zy worden ook *Franciskaner Monnikken* genoemd, dewyl zy volgens den regel van *St. Franciscus* leven. Zy bezitten te *Quebec* een tamelyk groot en nog al enigmater' net huis met ene kerk. Daarnevens legt een grote schone tuin, dien zy zelve onderhouden. Te *Montreal* en te *Trois Rivieres* is hunne levenswys even dezelve als hier. Zy nemen alles aan wat zy bekomen kunnen, zonder op het verstand te zien. Ook breken zy zig het hoofd niet met de wetenschappen, en my wierd verzekerd dat zodra zy het Monnikskleed aan hebben zy niet alleen om geen studeren denken, maar nog zelfs alles vergeten wat zy geweten hebben. Zy slapen meest op maten of iets anders dat hard is, schoon ik in de cellen van sommigen goede bedden zag leggen. Zy hebben gene vaste goederen, dewyl zy gelofte doen van armoede, en leven alleen van de almoessen die zy krygen. Ten dien einde hebben zy enige *Fratres*, of jonge Monnikken, die met enen zak aan de huizen rond gaan, om hout, brood, vleesch, en wat zy anders van doen hebben, te verzamelen. Op het land hebben zy gene gemeentens. Dog somtyds gaan zy wel in zendelingfchap by de *Wilden*. In elke vesting waar boven de veertig man in bezetting legt onderhoudt de Koning enen van deze Monniken in plaats van enen Priester, om den dienst waartenenemen. Hiervoor geniet hy vry kost, woning, oppassing, en tweehonderd *Livres* 's jaars. De helft van dit geld zendt hy aan de Gemeenschap, het overige is voor hem. Op de schepen worden ook meest deze Monnikken gebruikt, welken deswegens als tot 's Koning dienaars behorende worden aangezien. Als een *Pasteur* ten platten lande sterft en de plaats niet schielyk kan vervuld worden, zendt men enen dezer Monnikken derwaards tot dat

dat 'er een andere Priester is. Een deel dezer Monnikken komt uit *Frankryk* over, dog een deel van hun zyn inboorlingen. Buiten deze Monnikken zyn 'er hier gene anderen, uitgenomen een enkele *Augustyn*er, die met de schepen overkomt, dog ook weer henen gaat.

DEN 11. Augustus des morgens deed ik ene wandeling met den Heer *Gaultbier* buiten de Stad, ten dele om naar planten te zoeken, en ten dele om het Nonnenklooster te bezigtigen dat op enigen afstand van de stad legt. Dat klooster, 't welk pragtig van steen gebouwd is, legt in enen aangenamen oord, en is met akkers, weilanden, en bosschen omringd. Men kan hier de Stad en de Rivier duidelyk zien. Een Hospitaal voor arme oude lieden, voor gebrekkelyken en diergelyken, maakt een deel van 't klooster uit, en is in twee zalen verdeeld, ene voor de mans en de andere voor de vrouwen. De Nonnen passen beiden de geslagten op, egter met dit onderscheid dat zy voor de mans het eten alleen maar bereiden, het aanbrengen, hun geneesmiddelen ingeven, het eten weervan de tafel nemen, dog het overige aan manspersonen te verrigten overlaten; maar in het vrouwenvertrek doen zy alles. Voor 't overige was dit Hospitaal even zo ingerigt als dat van *Quebec*. Op verzoek van den Gouverneur Generaal had my de Bischop de byzondere gunst toegestaan van in het Klooster te mogen gaan. In gezelschap van den Heer *Gaultbier* bragt my de Abdis in alle de kamers, begeleid van enen troep van Nonnen. De meesten derzelve zyn van adelyke afkomst; dog velen waren oud, schoon 'er verscheiden jongen onder waren, die 'er niet on aardig uitzagen. Zy schenen allen veel bevalliger te zyn dan in het andere Nonnenklooster. De kamers waren even als in dat afgedeelde; dog men vond 'er een weinig meer huisraad in. De bedden hadden blauwe gordynen; daar stonden een paar kleine *bureaux*, een tafeltje, twee stoelen, en enige printen hingen 'er aan den wand. Dog 'er was nog schoorsteen, nog kachel, dewyl zy, gelyk zy 't noemden, op allerlei wyzen het vleesch doden moesten. De eetzalen evenwel en de vertrekken der zieken wierden door kachels verwarmd. Het getal der Nonnen is hier niet bepaald, en ik zag 'er ene goede menigte van. Ook wierden hier verscheiden Nieuwelingen onderwezen, eer zy hare proef deden. Men zendt hier ook jonge Juffrouwen naartoe om in den godsdienst en handwerken onderwezen te worden, en dezen gaan daarna weder uit het Klooster. Dit gebouw ziet 'er als een Paleis uit, en is, gelyk men zegt, van enen Bisschop, die ook in 't koor der kerk begraven legt, gestigt. Wy zamelden den voormiddag enige kruiden op de weiden, die daar naby lagen, en gingen omtrent den middag by enen ouden eerwaardigen *Barrevoeter* spyzen, die het klooster als Priester bediende. Het eten was van de Nonnen klaar gemaakt, en bestond in zo veel schotels als of het voor de tafel was van een groot Heer. Ook schonk men 'er

verfcheiden' foorten van wyn. Dit klooster heeft ook aanzienlyk inkomften. Boven op het gebouw staat een kleine toren met ene klok. Als men bedenkt wat uitgestrekte goederen de Koning in *Kanada* aan alle die Geestelyken weggefchonken heeft, zoude men zeggen dat hy zeer weinig voor zig zelve moest hebben overgehouden.

Brambozen. BRAMBOZEN, van het foort: dat by ons gemeen is, wiffen overvloedig op de heuveln, by de koorlanden, en aan beken en stromen, zo dat de takken dikwyls geheel rood van de besfen waren. Zy waren nu gedeeltelyk ryp, en wierden op het nagerigt gegeten, en ook wel voor den winter in fuiker ingemaakt. De *Sorbus aucuparia* is tamelyk gemeen in de bosschen.

Winden. De noordoosten wind wordt hier voor den scherpfsten gehouden; en men verzerde my, dat hy des winters door vry dikke muren zelfs heen dringt, zo dat de gehele muur van binnen met ryp als beslaat. Zelfs zou ene kaars dicht aan den muur geplaatst byna uitwayen van den wind die door den muur doordringt. Deze wind beschadigt de stenen huizen dikwyls, en doet den kalk en de klei schilferen en afvallen. De noorden en noordoosten wind houdt men hier ook voor de koudsten. Des zomers voert de noordoosten wind gemeenlyk regen aan.

Lugtsgefteldheid. HET onderscheid van lugtsgefteldheid tusschen *Quebec* en *Montreal* wordt als zeer groot beschreven. Te *Montreal* is het met de winden en het weer gantsch anders als te *Quebec* gesteld. Ook is daar de winter ver na zo koud niet. By *Montreal* wassfen schone Peren, dog te *Quebec* komen die niet voort, en de bomen vriezen dikwyls des winters dood. Te *Quebec* valt meer regen; de lente begint 'er later en de winter vroeger. Ook worden te *Montreal* de vrugten vroeger ryp.

Den 12. Aug. ging ik na den middag met *Jungstrom* naar buiten, om daar enen dag of twee te blyven, ten einde des te beter het land en de gewassen te leren kennen. De Gouverneur Generaal had enen *Amerikaan* van *Lorette* laten halen om ons den weg te wyzen, en ons het gebruik te leren dat de *Wilden* van de planten maken. Deze man was een geboren *Engelschman*, die dertig jaren geleden van de *Wilden* van *Lorette* nog een kind zynde gevangen, en door hun in de plaats van enen uit hun, die door den vyand was omgebragt, opgevoed geworden was. Hy was sedert altyd onder hun gebleven, had den *Roomschen* Godsdienst aangenomen, en was met ene *Amerikaanfe* vrouw getrouwd. Hy ging gelyk de andere *Wilden* gekleed, en sprak *Engelsch*, *Fransch*, nevens verfcheiden onder de *Wilden* gebruikelyke talen. Het is onder deze volken de gewoonte van in de plaats der gefneuvelden uit hun enige gevangenen aantenemen, en dien de zelve voorregten te doen genieten die de gefneuvelden plegen te hebben, en ze dan als bloedvrienden aanzien. In de oorlogen tusschen de *Franschen* en de

En-

Engelfchen hebben de *Wilden* die bondgenoten der *Franschen* waren vele gevangenen van beiderlei geflacht in de *Engelfche* Volkplantingen gemaakt, en ze als de hinnen aangenomen. Dit heeft gemaakt dat het bloed der *Wilden* in *Kanada* zeer met dat der *Europers* vermengd is. Ook is het merkwaardig dat het grootfte deel der *Europifche* gevangenen, die de *Wilden* dus onder hun ingelyfd hebben, vooral als dit in hunne jeugd gefchied is, noit verlangd hebben naar hunne geboorteplaats terug te keren, fchoon hunne Ouders en anderen van hunne nabeftaande hen bezogt en gepoogd hebben van hen daartoe te overreden, aangezien zy 'er de magt thans toe hadden. Dog zy verkiefen liever de loffe levenswys der *Wilden* te blyven leiden dan weder by hunne Landslieden te komen wonen. Zy kleden zig gelyk de *Wilden*, zódat men ze 'er bezwaarlyk van onderfcheiden kan, uitgenomen alleen dat zy meeft blanker van huid zyn. Ook zyn 'er enige voorbeelden van *Franschen* die tot de *Wilden* overgegaan zyn, en hunne levenswys aangenomen hebben. Integendeel weet men niet dat het óit gebeurd is dat een der *Wilden* zig onder de *Europers* begeven en hunne levenswys aangenomen heeft. Wanneer zy in den oorlog in de handen der *Europers* geraakt zyn hebben zy altyd gelegenheid gezogt om weder by hunne Landsgenoten te komen, al waren zy enige jaren onder de *Europeanen* geweest, en al hadden zy alle de vryheden genoten welken de *Europeanen* zelve bezitten.

HET Land dat wy heden doorkruiften was meeft overal tot koorn- of weilanden aangelegd. By de Stad was het tamelyk vlak; hierendaar met heldere ftromende beekjes doorfmeden. De wegen waren goed, breed en op lage plaatfen hadden zy sloten aan de kanten. Wat verder van de Stad begon het land allengskens, en zelfs tot ene aanmerkelyke hoogte, te ryzen, en men vond, als ware het, de ene hoogte boven de andere. Deze ryzende grond was egter tamelyk vlak, merendeels zonder ftenen, en met ene goede en vette aarde bedekt. Even onder deze aarde lag gemeenlyk de hier overal voor handen zynde kalklei. Enige beddingen van dezelve lagen horizontaal, anderen loodregt, of zo dat de ene rand opwaards en de andere benedenwaards ftond. Zulk ene loodregte legging heb ik ook op andere plaatfen hieromftreeks opgemerkt. De grond was geheel bebouwd. Men zag 'er fraye kerken, voortreffelyke akkers en fchone landhoeven. De weiden lagen meeft in de dalen, enigen egter op de hoogtens. Van daar had men een heerlyk uitzigt. Ooftwaards zag men *Quebec*, en een deel der *St. Laurence*. Verder weg naar de zuidooftelyke zyde dier Rivier vertoonde zig ene ry van hoge bergen, die, fchoon vele mylen van dezelve afstaand, egter met de Rivier evenwydig liepen. Weftwaards rezen de heuvels, op enigen afstand van de plaats daar wy waren, tot dat zy ene ry van zeer hoge bergen maken. Dezen liepen ook evenwydig met de Ri-

Lands-
gefeld-
heid.

vier, of omtrent van 't zuiden naar het noorden. Dit hoge gebergte bestaat uit grauwe rotsen, die uit verscheiden' soorten van stenen t'zamengeteld zyn, van de welken ik in 't vervolg breder spreken zal. Deze bergen schynen een bewys opteleveren dat de kalkleijen even zo oud als de grauwe rotsstenen, en niet eerst in later tyden geformeerd zyn, want hier lagen verschrikkelyk zware grauwe rotsen boven op de bergen, die uit zwarte kalkleijen bestaan.

Weilanden.

De hoge weilanden in *Kanada* zyn voortreffelyk goed, en hebben veel vooruit boven die genen welken ik in de *Engelsche* Volkplantingen gezien heb. Hoc verder ik hier noordwaards in het Land kwam, des te schoonder weilanden en des te digter gras ontmoette ik. Op deze hoge weilanden vond men byna niets dan een soort van gras, namelyk de *Poa angustifolia*, het welk drie of vier bloemen op een steeltje voortbrengt (*) Dog de bloemen waren zo klein dat men het gras ligt voor ene *Agrostis* konde aanzien. Voor 't overige had het zaad van onderen enige zachte hairen. Behalven dit vond men op de weiden nog witte klaver. Deze twee gewassen maakten hier al het gras uit. Zy stond digt en dik, en de *Poa* was tamelyk lang, dog zeer fyn. Onder aan den wortel der *Poa* was de grond geheel van klaver bedekt. Digter en fynder gras dan hier wies kon men noit verlangen. Men kon uit de overgebleven' voren zien dat alle deze weiden voorheen koorlanden geweest waren. Zy konden niet meer dan eens elken zomer gemaaid worden, vermits de lente te laat begint.

Hoi.

Het volk was nu sedert ene week sterk aan 't hoyen. Mans en vrouwen waren 'er bezig aan. Het hoi werd met karren weggebragt, die door ossen of paarden getrokken werden. By verscheiden' weiden stonden schuren. Op vogtige plaatsen maakten zy kegelagrige hoiitapels. Merendeels waren de weiden niet omheind, dewyl het vee meest aan den anderen kant van de bosschen liep, wordende door Herders, waar het nodig was, opgepast.

De koorlanden waren tamelyk groot. Men zag nergens afleidigen voor het water, die evenwel op vele plaatsen wel nodig waren geweest. Zy liepen allen met finalle ruggen van omtrent vier of vyf ellen tusschen de voren, zynde in 't midden byna ene halve el hoger dan de grond der voren. Al het koor was zomerkoor. Men zait in den herfst niet, dewyl het gewas des winters dood vriezen zoude. Het meest stond hier witte Weit. Dog men zag 'er ook ruime velden met Erwtten, Haver, en hier en daar Rogge en Garst. By alle de boerderyen byna vond men kool, kawoerden en meloemen. De braaklanden wierden

des

(*) *Spicula tri- vel quadriflora minima, semina basi pubescentia.*

des zomers niet omgeploegd, zo dat 'er het onkruid vry mogt groeyen, dog het vee liep 'er den gehelen zomer op. (*)

De Huizen ten platten lande waren van steen of van hout. De stenen huizen zyn niet van tichels, waarvan men hier niet veel heeft, dog van zulken steen als men in de nabuurschap vinden kan, vooral van zwarte kalkleyen. Dezen zyn hard als men ze uit den berg houwt, dog vallen in schilfers als zy aan de lugt blootgesteld worden, dog dit kan weinig schaden, dewyl de stenen in den wand vastzitten en dus 'er niet uit vallen kunnen. By gebrek van leyen bouwen zy dikwyls met kalksteen, zandsteen, en somtyds met grauwen rotssteen. Zulke muren zyn gemeenlyk twee voet dik, zelden dunner. Men vindt hier overal kalk. De meeste huizen op het land zyn egter van hout, en somtyds van buiten wit gepleisterd. De reten in de muren worden met klei aangevuld. Zelden zyn die huizen meer dan ene verdieping hoog. In elk vertrek is of een kachel, of een schoorsteen, en somtyds wel beiden. De kachels hebben de gedaante van een langwerpige vierkant. Sommigen zyn geheel van yzer, omtrent twee en enen halven voet lang, twee voet hoog, en anderhalven voet breed. Deze yzeren kachels worden allen in het yzerwerk by *Trois Rivières* gegoten. Sommigen zyn van tichels of van steen, niet groter dan de yzeren kachels, maar boven opgedekt met yzeren platen. De rook wordt uit den kachel in den schoorsteen door 'ene yzeren pyp geleid. Des zomers neemt men de kachels weg.

Des avonds kwamen wy te *Lorette* aan, en namen ons verblyf by de *Jesuiten*. Den volgenden morgen vervolgden wy onze reis door de bosschen heen naar het gebergte, om te zien wat zeldzaamheden men daar vinden konde. De grond was in 't eerst meest vlak, overal met zwaar hout bewassen, uitgenomen op plaatsen daar poelen waren. Wel de helft van de gewassen die men hier ontmoet worden ook in *Zweden* gevonden.

MEN zag hier twee soorten van wilde *Kersfenbomen*, die egter naar verscheidenheden van malkander schynen te zyn, schoon zy in 't een en ander merkelyk verschilden. Zy waren beiden in *Kanada* zeer gemeen, en de vrugten waren thans rood. Die van het ene soort dezer zogenaamde *Kersfenbomen* waren wrang en trokken den mond en de keel t'zamen; dog die van het andere hadden enen aangename zuren finaak. (†)

De

(*) Hier volgt in 't *Hoog Duitsch* wederom ene breedvoerige beschryving van de omheiningen die men in *Amerika* gewoon is om de akkers te maken, het welk wy als vervelend en voor onzen Lezer van geen nut hebben overgeflagt, gelyk ook de *Engelsche* overzetter gedaan heeft.

(†) „Ik heb het ene soort van dezen boom, door de *Franfchen Cerisier* „genoemd, in myn Dagboek dus beschreven;” zegt de Heer KALM. "Ce-

Nies-
wortel.

DE *Driebladerige Nieswortel* (*) wies in grote menigte in de bosschen. Op vele plaatsen bedekte hy den grond geheel. Deze plant zocht voornamelyk zulke plaatsen die vol van mos, dog niet al te nat waren, en had gemeenlyk de *Oxalis Acetosella* en de *Circaea Alpina* tot gezellen. Het zaad was nog niet ryp, en de meeste stelen hadden geen zaad. Dit gewas werd van de *Franfchen Tiffavoyanne jaune* geheeten. De *Wilden* gebruiken de bladeren en de stelen om verscheiden dingen die zy uit beestenvellen hebben gemaakt schoon geel te verwen. De *Franfchen*, in navolging hiervan, verwen 'er wol en andere stoffen geel mede.

Bomen.

WY klouterden met grote moeite enen van de hoogste bergen op. Dog tot myn groot verdriet zag ik 'er gene andere planten dan ik reeds in de vlakten van *Kanada* gezien had. Ook belette ons het hout waarmede de berg bewaflen was het genoesgen te nemen van een wyd uitgestrekt gezigt te genieten. Dus hadden wy zo goed als niets voor de moeite van ons klouteren. De bomen die hier wiesfen waren de Haagbeuk, of de *Carpinus Ostrya*, de *Amerikaanfche* Olm, de Roodbloemige Ahorn, die soort van boom die goed is om gebrande wonden te helen, welken ik nog niet beschreven heb, de Beuk, de *Betula nigra*, de Sorberboom, de *Kanadafche* Pynboom, *Peruffe* genaamd, de *Fiburnum deniatum*, de Esch, de zo even beschreven Kerffenboom, en de *Besdragende Taxus*.

Muggen.

MUGGEN vonden wy in groter geral dan wy gewenscht hadden; zy deden de huid met ene menigte van builen opzwellen. De *Jesuieten* te *Lorette* zeiden dat het beste middel tegen de steken van dit ongedierte was het aangezigt en de handen met vet te besmeren. Tegens de beet hielden zy koud water voor het best, mits men 'er de wond ten eersten mede wiesfche.

DES avonds kwamen wy weder te *Lorette* terug, na dat wy de planten, die aanmerking verdienden, en die wy dezen dag gezien hadden, nauwkeurig aangetekend en beschreven hadden.

Lorette.

LORETTE is een dorp, drie *Fr.* mylen ten westen van *Quebec*. Het werd byna alleen van *Wilden*, tot de *Hurons* behorende, bewoond, welken den *Roomfchen* Godsdienst aangenomen hebben. Het dorp ligt nevens een riviertje, het welk daar met een groot geraas over ene klip heen stroomt, en enen zaag- en enen koornmolen aan 't gaan helpt. Voor de aankomst van den Vader *Jesuiet* alhier woonden de *Amerikanen* in hutten, gelyk die der *Laplanders*;
dog

» *rasus foliis ovatis ferratis, ferraturis profundis fere subulatis, fructu raco-*
» *mofo.* Het andere dus: *Cerafus foliis lanceolatis, crenato-ferratis, acu-*
» *tis, fructu fere folitario.*

(*) *Helleborus trifolius.*

dog sedert hebben zy de *Franschen* in 't bouwen nagevolgd. De meeste huizen zyn van hout, weinigen van steen. In elk huis waren twee vertrekken, de keuken en ene kamer. In de kamer stond een kleine stenen kachel van boven met ene yzeren plaat, volgens 't gebruik van *Kanada*. Nevens den wand stonden de bedden, waar in zy met geen ander dekfel leggen dan hunne dagelyksche klederen. Ook zag hun overig huisraad 'er vry slegt uit. Men heeft hier een frai kerkje met toren en klok. De toren is puntig, enigfins hoog, en met wit of vertind blek gedekt. Deze kerk wil men hier dat enige gelykenis heeft naar die van *Santa Casa te Lorette in Italie*, naar welke plaats het dorp zynen naam heeft. Naast de kerk staat een stenen huis voor de *Priesters*, zynde twee Vaders *Jesuieten*, die hier altyd wonen. Men is hier even vlytig in den godsdienst als op andere Roomfchgezinde plaatsen, en het was vermakelyk te horen hoe wel de *Wilden*, en vooral derzelve vrouwen allerlei geestelyke liederen in hunne taal zongen. De meesten dezer *Hurons* gaan op de wys van hunne Landslieden gekleed; dog de mans hebben gaarn een vest aan gelyk de *Franschen*. De vrouwen egter houden zig getrouw aan de wys van haar land. Het is bekend dat de voorouders dezer *Wilden*, by hunne bekering tot het Chriistendom, ene gelofte gedaan hebben van noit sterken drank te gebruiken. Deze gelofte hebben zy tot nog toe vry heilig onderhouden, zo dat men 'er zelden enen beschonken ziet, schoon anders de *Wilden* hun leven voor den brandewyn laten zouden.

BEHALVEN in het bouwen volgen deze *Amerikanen* de *Franschen* in vele dingen naar. Zy planten allen Mais. Sommigen hadden ook een weinig Weit of Rogge. Verscheiden' hielden koeyen. Zy zerten van onze gemene Zonnebloemen (*) op de Maislanden, en doen 'er het zaad van in hunne *Sagamite* of Maisfoep. Hunne Mais was van een klein soort dat vry tydig ryp wordt, en een zeer aangenaam meel uitlevert. In Augustus wordt zy ryp. De molens komen den *Jesuieten* toe, die voor alles wat 'er gemaald wordt geld ontvangen.

MEN heeft tot ene proeve in *Kanada* enige van de *Zweedsche* winterweit en winterrogge gezaaid, want hier heeft men anders niet dan zomerkoom, dewyl men bevonden had dat het koom 't welk men in *Frankryk* tegens den winter zait hier doodvriest. Om die reden had Dr. *Sarracin*, gelyk my de oudste der *Jesuieten* vertelde, een weinig *Zweesche* winterkoom doen komen. Dit slaagde zeer wel, en wederstond de koude. De airen, 't is waar, schenen wel zo zwaar niet als het *Kanadafch* graan; dog in gewigt wonnen zy 't wel tweemaal, en gaven een veel witter meel. Men wist niet waarom men de proeven niet vervolgd heeft. Men kan hier

(*) *Helianthus annuus.*
II. Deel.

hier uit het zomerkoom op ver na een zo wit brood niet bakken als in *Frankryk* uit het winterkoom. My wierd verzekerd dat het voorjaarskoom, Wèit, zo wel als Rogge, oorspronglyk hier te lande uit *Zweden* of *Noorwegen* gekomen was. De *Franschen* hadden ondervonden dat het wintergraan uit *Frankryk* hier gebragt 's winters doodvroor, en dat het zomerzaad uit hun vaderland overgevoerd hier genen genoegzamen tyd had om ryp te worden. En dit deed hen in 't begin *Kanada* voor een slegt en onbewoonbaar land aanzien. Maar eindelyk bedagten zy zomerkoom uit de noordelykste delen van *Europa* te doen komen, en dit slaagde wel. Ik keerde den 14. terug naar *Quebec*, makende langs den weg enige kruidkundige aanmerkingen.

Nieuwe
Gouverneur.

DIEN avond kwam de nieuwe Gouverneur Generaal over geheel *Kanada*, de *Marquis de la Jonquière*, voor de Stad, dog verichoof zyne intrede tot den 15. zynde het daar toe dien avond te laat. Hy was den 2. Juni N. S. uit *Frankryk* uitgezeild, en had *Quebec* niet eerder dan nu kunnen bereiken, ter oorzaak van de hindernissen die de grote schepen op de *St. Laurence* van wegens de zandbanken ontmoeten. Dezen maken dat men niet dan met enen zeer gunstigen wind de Rivier kan opvaren, moettende de schepen zeer dikwyls wenden, en somtyds zeer nauwe kanalen doorvaren. Behalven dat was het den 15. het feest van *Maria's Hemelvaart*, dat in alle *Roomsche* Landen zeer stiptelyk gevierd wordt. Dus was die dag dubbeld merkwaardig, zo wel om het feest als om de aankomst van den Gouverneur, die hier met grote plegtigheden ontvangen wordt, dewyl hy zo veel is als Onderkoning.

Des morgens om agt uur verzamelden zig de voornaamste lieden ten huize van den Heer De *Vaudreuil*, die onlangs tot Gouverneur van *Trois Rivieres* benoemd was geworden, en in de benedenstad woonde. Zyn Vader was Gouverneur Generaal geweest. De *Marquis de la Galissonniere* kwam hier ook, die tot nog Gouverneur Generaal geweest was, en thans op zyn vertrek naar *Frankryk* stond. Hy wierd begeleid door de voornaamste Amptenaars. Ik was hier ook genodigd. Om half negen stapte de nieuwe Gouverneur in een sloep, die met rood doek bekleed was. Daarop wierd her geschut van de wallen geloft, en alle de klokken begonnen te luyen. Alle de voornaamste Heren begaven zig naar den oever om den Gouverneur te verwelkomen. By het uitstappen van de sloep werd hy door den *Marquis de la Galissonniere* ontvangen. Na dat deze twee malkanderen begroet hadden, trad de Major der Stad toe, en hield ene redenvoering tot den nieuwen Gouverneur, die door denzelfen kortelyk werd beantwoord; waarop her geschut wederom geloft werd. De straat tot aan de Hoofdkerk toe was met gewapende manschap bezet, die grotendeels uit de borgery gekozen was. De Gouverneur ging te voet, gekleed in enen roden gega-

lonneerden rok, begeleid door alle de voornaamsten en ene schaar van aanschouwers. Zyne bedienden, in 't groen gekleed, gingen met het geweer op schouder vooruit. Aan de deur der Hoofdkerk werd hy door den Bisschop aan 't hoofd der Geestelykheid ontvangen. De Bisschop was in zyn plegtgewaad, hebbende den myter op het hoofd, en den Bisschoppelyken staf in de hand. Sommige Priesters waren in witte mishembden, anderen in lange misrokken gedost. Na dat de Bisschop ene korte redenvoering gehouden had, gaf hy den Gouverneur een zilveren Christusbeeld te kussen, het welk door eenen Priester op enen langen stok gedragen werd, wordende die Priester door twee anderen begeleid, welken ieder ene brandende waschkaars in de hand hadden. Daarop ging de Bisschop met de Geestelyken vooruit naar het Koor; de bedienden van den Gouverneur volgden, den hoed op 't hoofd, en 't geweer op schouder. Het laatst kwam de Gouverneur zelf met allen die hem verzelden. Toen het Koor begon bleven de nieuwe en de oude Gouverneur voor enen met rood bekleeden stoel staan, waar zy gedurende de gehele Mis, die door den Bisschop zelven verrigt werd, bleven. Uit de Kerk begaven zy zig naar het Slot, waar de voornaamste Heren byeenkwamen om hunne pligtplegingen afteleggen. Het zelve kwamen alle de geestelyke ordres doen. Ik had de eer mede ter middagmaalyd met enige anderen genodigd te worden. Het onthaal was geschikt naar de plegtigheid, en men bleef tamelyk lang aan tafel.

De *Marquis de la Jonquière* was lang van persoon, en iets boven de zestig jaren oud. Hy had in den laatst geindigden oorlog enen hevigen zeeflag aan de *Engelschen* geleverd, dog was door de overmagt gedwongen geweest zig over te geven. By die gelegenheid werd hy door de schouder geschooten. In 't gaan liet hy het hoofd een weinig voorover hangen. Hy was voor 't overige een zeer bevallig man, en die zyne waardigheid wel wist te handhaven onder het uitdelen zynere gunstbewyzen.

VERSCHIEDEN der Heren die den maalyd bywoonden zeiden het volgende dikwyls beproefd, en om den drank in den zomer koel te houden, goed gevonden te hebben. Men tapt den drank in flesschen af, welken men toegekurkt in de lugt hangt na ze met natte doeken omwonden te hebben. Dit maakt den wyn koud, al was hy reeds warm geweest. Na enigen tyd maakt men de doeken op nieuws met water nat, dat zo koud is als men het krygen kan. De drank wordt op deze wys zelfs koelder dan het water waar men de doeken mede begoten heeft. De uitwerking is dezelve al hangen de flesschen in de zon. (*)

Middel om de dranken koel te houden.

T 2

DE

(*) Verscheiden proeven hebben bewezen dat een vogt in een ander vogt ge-
doim-

Omgang. DE Omgang ter ere der Heilige Maagd was ook zeer pragtig, wordende door de Geestelykheid, de beide Gouverneurs, en ene grote menigte van de voornaamste lieden, bygewoond. Het gefchut wierd geloft, de klokken geluid, de trom geroerd, en 't krygsvolk stond in 't geweer. De aanschouwers vielen allen op de knien voor het beeld der Lieve Vrouw, dog niet voor dat van den Zaligmaker. De Geestelykheid ging den gantschen tyd al zingende.

Thuja. De *Thuja occidentalis* wies zeer overvloedig in *Kanada*, dog niet zuidelyker. Het meest zuidwaards dat ik dezen boom gezien heb was in *New York*, een weinig van *Saratoga*, en by *Casses*, omtrent op de breedte van 42. gr. 10. min. De Heer *Bartram* had 'er eger enen boom van in *Virginie* gezien, dicht by de plaats op de Rivier *James* die *The Falls* genoemd wordt. Ook verzekerde Dr. *Colden* dat hy hem op verscheiden plaatsen rondom zyn Landgoed *Coldingham*, tusschen *New-York* en *Albany*, omtrent op de breedte van 41. gr. 30. min. gezien had. De *Franfchen* door gantsch *Kanada*, zo wel als de *Engelfchen* en *Hollanders* te *Albany* noemen hem den *Witten Ceder*. De *Engelfchen* in *Virginie* hebben enen daar groeyenden *Thuja* den naam van *Jeneverboom* gegeven.

DEZE boom groeit op verschillende gronden. De wortels schynen altyd enig vogt te moeten hebben. Vooral schein hy in poelen en natte gronden wel te tieren, en wierd daar vry hoog. Na dezen schenen hem steenagtige heuvels en andere plaatsen waar tamelyk grote stenen by malkander lagen, welken met mos begroeid waren, wel te behagen. Vond men zulke met mos bewassene stenen in menigte aan het strand, zo stonden 'er gemeenlyk ook enige *Thuyas*. Behalven dat, zag men den boom hier en daar op de hoogtens nevens de rivieren, en andere hoge gronden die met ene stofagtige aarde bedekt waren, waarby men aanmerken moet dat die plaatsen gemeenlyk enig mineraal water omtrent zig hadden, of dat zy van de hoger landen enig vogt kregen. Ik zag hem ook wel in ene droge aarde wassen, dog daar kwam hy noit tot ene aanmerkelyke zwaarte. In de kloven der bergen vond men hem dikwyls

dompeld, en dan aan de lugt om uitwaassfemen bloot gesteld, zeer koud wordt; en hoe schielyker de uitwaassfeming na herhaalde indompelingen voortgaat te sterker is de koude. Dit is de reden dat de wyngceest, die meer uitwaassfemt dan water, ook meer verkoelt dan water, en dat de *spiritus Julis Ammoniaci*, die nog vlugger is dan de wyngceest, ene nog groter kragt van verkoeling heeft. De uitwaassfeming gelukt het best als men het vat waarin het vogt is beweegt, het aan de lugt bloot stelt, of 'er met een paar blaasbalgen op blaast. Zie DE MAIRAN *Dissert. sur la Glace*; RICHMAN in *Nov. Comment. Petropol.* ad ann. 1747. & 1748. p. 284. en Dr. CULLEN in *The Edinburgh physical and literary Essays and Observations* vol. 2. p. 145. F.

wyls genoeg; dog hy wierd daar ook niet zeer zwaar. De grootften van deze bomen, die ik gezien heb, waren ongeveer vyf of zes vadem hoog. Een boom van tien duim in 't kruis had twee en negentig kringen; een andere van enen voet en twee duim dikte had 'er honderd twee en veertig. (*)

De Inwoonders van *Kanada* gebruiken dezen boom om heiningen te maken, dewyl het hout langer dan eens menschen leven onder den blo- ten hemel duren kan. De meeste heiningen waren hier te lande van dit hout gemaakt, gelyk ook de meeste palen, die men in den grond slaat. De palissades voor de vestingwerken waren byna allen van *Thuyshout*. Somtyds bezigt men het ook voor balken. De ribben in den bodent van de bastenschuiten zyn ook van dezen boom, dewyl het buigzaam, en varfch zynde zeer ligt is. Geen hout wordt beter geagt om kalk te branden. De dunne takjes met de bladen gebruikt men om 'er bezems van te maken. Zulkte bezems komen de *Wilden* te koop veilen. Ook heb ik niet gemerkt dat men andere foorten van bezems in *Kanada* ge- bruikte. De varfche takken hebben enen byzonderen en niet onaange- namen reuk, dien somtyds de bezems van zig geven.

In de Geneeskonft gebruikt men dezen boom tot meer dan een ein- de. De Kommandant van *Port St. Frederic*, de Heer *de Lufignan*, wift zyne werking tegens de pynen van het *Rhumatismus* niet genoeg te pryzen. Men stampt de varfche bladeren in een mortier, en mengt ze dan met smeer van varkens of andere beesten. Dit kookt men zo lang tot dat het ene zelf wordt, die men op linnen gefineerd op de pynelyke plaats legt. Deze zelf verzagt de pyn in korten tyd. Tegens door het lichaam vliegende pynen neemt men vier vyfden van de bladeren van een foort van *Polypodium*, (*) een vyfde van de zaadhuisjes der *Thuja*, en maakt 'er een poeder van. Dit begiet men met lauw water, smeert het tot een bry geworden zynde op een stuk linnen, en windt het om het lichaam, met deze voorzorg egter dat men enen doek tus- fchen het lichaam en de bry in legt, dewyl de bry brand als vuur. Dit middel hadden velen voortreffelyk goed gevonden. Een *Iroquois* vertelde ons dat het afkookfel der bladeren tegens den hoeft gebruikt werd. Omftreeks *Saratoga* drinkt men dat afkookfel tegens de af- gaande koortfen.

De boom blyft den winter over groen. Zyn zaad wordt in 't laaft

T 3

van

(*) Het is bekend dat alle bomen ieder jaar maar enen nieuwen kring maken, zo dat men 'er den onderdom van den boom, en den fpoed waarmede hy groeit, uit kan opmaken. F.

(†) *Polypodium fronde pinnata, pinnis alternis ad basin superne appendiculatis.*

van September O. S. ryp. Den 4. October hadden dit jaar enigen reeds begonnen hun zaad te laten vallen, vooral zulken die aan enen sterken zonneshyn bloot stonden, en de anderen hadden reeds hunne zaadhuisjes begonnen te openen. Deze boom heeft de zelve eigenschap als verscheiden andere bomen van *Noord Amerika*, namelyk dat zy in grote menigte in moerassen en zware bosschen, en zelfs daar meer dan op andere plaatsen, wassen, zo dat men zeggen kan dat daar zyn regte plaats is. Egter staat op die plaatsen nauwelyks een enige boom die zaad geve. In tegendeel als zy aan den buitenkant van een bosch, of op ene andere plaats staan waar zy vrye lugt hebben, zo zyn zy vol zaads. Dit heb ik ontelbare reizen opgemerkt. En het zelve had plaats omtrent den *Aborn*, den *Sassafras*, den *witten Denmenboom*, de zogenaamde *Perusse*, den *Moerbezieboom*, en anderen.

Den 7. Aug. ging ik het *Urseliner Nonnenklooster* bezichtigen. De inrigting daarvan is genoegzaam de zelve met de andere Nonnenkloosters. Dit Klooster staat binnen de Stad, en heeft ene fraye Kerk. De Nonnen stonden voor zeer godsdienstig te boek. Ook zyn het deze Nonnen die zig het minst laten zien, en zig het meest in huis houden. Buiten den Geneesheer en den Wondheeler, mogen gene mans in 't Klooster komen, ten zy door een byzonder verlof van den Bisschop, dat zelden verleend wordt; dog ik had 'er een, op voorspraak van den *Marquis de la Galissonnière*, verworven. Ik ging 'er met den Heer *Gaultbier* naar toe. De Abdis, vergezeld van enen stoet Nonnen, meest allen ouden, ontving ons. Het was een Zondag, en in de Kerk vonden wy verscheiden Nonnen op hare knien leggen en bidden. By 't intreden van de kerk vielen de Abdis en alle de Nonnen op hare knien. Het zelve deed de Heer *Gaultbier*, en ik ook. Wy kwamen daarop in een kapelletje, der Heilige Maagd toegewyd, waar wederom gekniel moest worden. Vervolgens bezagen wy de kerken, de eetzaal, en het verrek waarin de Nonnen zitten te werken, het welk zeer groot is. De eetzaal is even eens geschikt als in de twee andere Kloosters. Onder de tafels zyn kleine laden waarin elke Non haar vork, servet, en andere dingen bergen kan. De Celletjes zyn klein, en elke Non heeft 'er een. De muren zyn niet geschilderd. Een klein bed, ene tafel met laden, een Christusbeeld, enige Heiligen, en een stoel, zie daar al het huisraad. Men bragt ons in een verrek vol van jonge Juffrouwen van omtrent twaalf jaar en daaronder, welken herwaards gezonden waren om onderwezen te worden. Zy mogen eens op enen dag hare nabestaanden gaan bezoeken, dog niet lang uitblyven. Als zy hare opvoeding genoten hebben gaan zy weer naar huis. By het Klooster is een fraye tuin, leggende binnen enen hogen muur, en vol van allerlei moeskruiden en vrugtbomen. Onder het werken of het eten wordt een diep stilzwygen gehou-

gehouden, uitgenomen dat ene der Nonnen iets overluid leeft; maar na het eten mogen zy een uur of twee in den tuin gaan wandelen, en zig binnen 't Klooster vermaken. Na alles wat hier merkwaardig was gezien te hebben namen wy afscheid en vertrokken.

OMTREN een vierde van ene *Zweedfche* myl weltwaards van *Quebec* is ene minerale bron. Het water was vol van yzerdelen, en fmaakte 'er fterk naar. De Heer *Gaultbier* had het met enen goeden uitflag in verftoptheden, miltzieltens, en diergelyke ongemakken voorgefchreven.

MEN verzerkede in 't algemeen dat 'er rondom *Quebec* gene giftige Slangen, flangen te vinden waren, welker beet nadeel van belang kon doen, zo dat men daar geruft door 't gras kon wandelen. Ik vond alle de flangen zeer fchuw. Dog in het zuidelyker gedeelte van *Kanada* moet men omzigtiger zyn.

HIER EN DAAR op de hoogtens in de bofchen vond men kleine Mierhopen, gemaakt door een foort van pekzwarte Mieren, die den *Zweedfchen* volkomen gelyk dog wat kleinder waren. Mieren

DEN 21. Augustus waren 'er enigen uit de drie *Amerikaanfche* Volken, namelyk de *Hurons*, de *Mikmaks*, en de *Anies*, (*) by den Gouverneur Generaal. De *Anies* zyn een foort van *Iroquoizen*, en bondgenoten der *Engelfchen*. Zy waren in den laaftten oorlog even gemaakt. Wilde Volken.

DE *HURONS* behoren tot die zelve *Amerikanen* die te *Lorette* wonen, en den *Christelyken* Godsdienst aangenomen hebben. Zy zyn zeer lang, fterk, grof van leden, welgemaakt, en koperkleurig. Zy hadden kort zwart hair, dat op het voorhoofd van het ene oor tot het andere afgefchoren was. Geen van hun droeg hoed of muts. Enigen hadden ooringen, anderen niet. Verfcheidenen hadden het gantfche aangezigt met vermilioen befchilderd; dog anderen hadden alleen maar enige dwarsftrepen op het voorhoofd en by de orn. Ook waren 'er die het hair met vermilioen befmeerd hadden. De rode kleur is het voornamelyk waar zy zig mede befchilderen; egrer heb ik 'er enigen gezien die 't aangezigt met zwart beftreken hadden. Velen hadden in 't aangezigt en op het lyf verfcheiden' figuren, welken daar zo op gemaakt waren dat zy noit uitgingen. Hoe dit gefchiedt zal ik in 't vervolg melden. Deze figuren zyn allen zwart. Sommigen hadden op elke wang ene flang, anderen enige kruiffen, wederom anderen enen pyl, ene zon, of iets anders, zo als het hun in 't hoofd gekomen was. Diergelyke figuren hadden zy ook op de borft, en andere delen van het lichaam. Dog sommigen hadden 'er geen in 't geheel. Zy droegen een hembd, wit of

(*) Waarfchynlyk *Onidoes*, zegt de Heer *FORSTER*.

of blauw gestreept, en een hairig dek, blauw of wit, met ene rode of blauwe streep om den rand. Somtyds was het dek zelf rood. Dit dek hadden zy altyd op de schouders, of lieten het afhangen, en sloegen het dan om de middel. Om den hals droegen sommigen ene ketting van violette *Wampums* met kleine witte *Wampums* daar tusschen. Deze *Wampums* waren klein, van gedaante als ene langwerpige parel, en van die mosselen welken de *Engelschen Glams* (*) noemen gemaakt. In 't vervolg zal ik 'er meer van zeggen. Aan deze Wampumketting hadden velen voor op de borst een stuk *Franfch* zilvergeld hangen, met het beeld des Konings daarop. Anderen wederom droegen daaraan ene grote sneuwwitte mosselschaal, diegelyken zy zeer hoog schatten, en die zeer duur zyn. Daar waren 'er die niets om den hals hadden. Alleen gingen zy met de borst bloot. Voor het lyf hebben zy ene tabaksbeurs van beestenvellen gemaakt, met de hairige zyde buitenwaards. Hunne schoenen waren van vellen, en geleken veel naar de schoenen zonder hakken welken de Vrouwen in *Finland* dragen. Sommigen hadden hunne schoenen niet vermilioen beschilderd. In plaats van kouffen hadden zy blauwe doeken om de benen en dyen gewonden, op de zelve wys als ik het wel by de *Ruffische* boeren gezien heb.

Mik-
maks.

DE MIKMAKS waren gelyk de *Hurons* gekleed, uitgenomen dat zy lange, ongekrulde, pekzwarte haren hadden, die boven over de schouders afhingen. Byna alle deze Volken hebben pekzwart en ongekruld hair, enige weinigen heb ik 'er egter gezien wier hair tamelyk gekroeft was. Dog men moet aanmerken dat het hier in *Kanada* zeer moeilyk is van de wezenstrekken der *Amerikanen* wel te oordelen, dewyl hun bloed met dat der *Europeers* zeer vermengd is, het zy door middel van gevangen' kinderen die zy onder zig aangenomen hebben, het zy van wegens vele *Franfchen*, die op hunne reizen door het Land ook het hunne gedaan hebben tot de vermeerdering van de huisgezinnen der *Wilden*, dewyl de vrouwen van dien landaard niet ongerieflyk zyn. Deze *Mikmaks* waren door de bank zo groot en kloek niet als de *Hurons*. Ik heb gene *Wilden* gezien die zo lang hair hadden als dezen. Hunne taal was ook van die der *Hurons* onderscheiden; en om die reden wordt 'er een tolk voor dezelve onderhouden.

Anies.

DE ANIES maakten het derde volk uit dat men hier zag. Van dezen, bondgenoten der *Engelschen*, waren in den laatsten oorlog vyftig man opgetrokken om rondom *Montreal* te plonderen. Dog de *Franfchen*, van hun voornemen onderrigt, stelden ene hinderlaag toe, en schoten by 't eerste vuurgeven 'er vierenveertig van over hoop, zo dat 'er maar de vier die nu hier waren, en twee anderen die thans ziek lagen, het leven

(*) *Venus mercenaria* LINN.

leven 'er van afbragten. Zy spraken dezelve taal als de *Hurons*, en waren ook zo kloek. Dog de *Hurons* schenen langwerpige en de *Anies* rondagtige aangezigten te hebben. Deze *Anies* zagen 'er vry wreed uit; hunne kleding egter was als die der overige *Wilden*, alleen hadden zy agter in den nek een lang rondagtig stuk tin in 't hair gebonden. Een van hun had ene bloem midden in 't hair op den kop. Ieder byna van deze *Wilden* had zyne tabakspyp by zig, die van grauwen kalksteen gemaakt was, en enen langen houten steel had. Hier waren niets dan mansperſonen. Toen de Gouverneur Generaal hun gehoor verleende gingen de *Mikmaks* op den grond in de zaal zitten, gelyk de *Laplanners* gewoon zyn. Dog de anderen zaten op ſtoelen.

In *Kanada* was thans gene Boekdrukkery, ſchoon 'er voor dezen ene geweest is. Alle de boeken kwamen uit *Frankryk* over, en alle wetten en diergelykewerden geſchreven, het geen zig zelfs tot het papieren geld hier te lande toe uitſtrekte. Men gaf voor dat men hier gene drukkery hebben wilde om voor te komen dat 'er kwade boeken, tegens den godsdienst, de regering of de goede zeden gedrukt en verſpreid werden, als of dit niet door geſchreven boeken konde geſchieden. Dog de ware reden zal, denk ik, deze zyn, dat aangezien de armoede des lands een Drukker zyn beſtaan hier niet zou kunnen winnen, en ten dele ook om *Frankryk* het voordeel te geven van boeken herwaards te kunnen zenden.

Boekdrukkery.

De Maaltyden waren hier in vele ſtukken zeer verſchillende van die men in de *Engelſche* Volkplantingen hield, het welk veelligt van het onderscheid dat 'er tuſſchen de twee volken in ſinaak, zeden, en godsdienst heerſcht, aſhangt. Men at hier driemaal daags, 's morgens, 's middags en 's avonds. Men ontbeet gemeenlyk tuſſchen zeven en agtuur. De *Franſchen* ſtonden hier meeft vroeg op, zo dat men zelfs om zeven uur den Gouverneur reeds ſpreken kon. Ook was dat de tyd om hem zyne opwachting te maken, en enig verzoek te doen. Men ontbyt op velerhande wyzen. Sommige mans gebruiken een ſtuk broods in brandewyn gedoopt, anderen namen een ſlokje brandewyn met een ſtuk broods toe. Chokolade wordt ook veel gebruikt. De meeſte vrouwen, en ook vele mans, drinken koffi met een weinig melks. Sommigen ontbyten in 't gebeel niet. Ik zag hier noit thee gebruiken, miſſchien om dat men koffi en chokolade uit de *Franſche* zuidelyke *Amerikaanſche* Provinciën krygen kan, dog de thee uit *China* halen moet, voor de welke men niet nutteloos het geld buiten het land zenden wil. Ook zag ik nergens boterhammen by 't ontbyt gebruiken. De middagmaalyd wierd gemeenlyk om twaalf uur gehouden. By de aanzienlykſten komen vele geregten op tafel, en de overigen volgen hen na als zy gaſten hebben. De broden waren gemeenlyk van weit en langwer-

Maaltyden.

pig. Voor elk mensch legt men een bord, ene vork, lepel, en servet. In de *Engelsche* volkplantingen heeft men zelden servetten op tafel. Op verscheiden' plaatfen legt men 'er ook een mes by, dog op de meesten niet, en daar brengt ieder, vrouwen zo wel als mans, zyn eigen mes mede. De lepels en vorken waren gemeenlyk van zilver, en de borden meest van *Delfsch* porcelein. De maalyd begint met soep vol van brood. Dan komt 'er vleesch, op velerlei wyze toebereid, ragouts, gevogelte, en diergelyken, te gelyk met salade. Over tafel drinkt men meest roden *Franfchen* wyn, gemeenlyk met water. Ook drinkt men 'er somtyds een zeker soort van bier, van sparrebomentakken gebrouwen. De vrouwen gebruiken meest water; ook wel een weinig wys, dog geen bier. Men had vryheid in 't drinken, en kreeg de flesschen by zig op tafel. Het nageregt bestond uit verscheiden' konfituren, kaas, en melk, welke men met suiker op het laatst gebruikte. Vrydags en zaterdags at men geen vleesch, dog leed daarom geen honger. Men krygt dan allerlei moeskruiden en visch, welken laatsten men op andere dagen zelden eet. Men gebruikt veel konkommers in schyven gesneden in room, het geen zeer goed is. Ook eet men ze somtyds alleen gelyk radys. De meloenen gebruikt men altyd met suiker. In den wyn en den brandewyn doet men hier en by de *Engelschen* noit suiker, waarvan men in *Zweden* wel eens zo veel gebruikt dan hier. Men bidt nog dankt hier niet voor of na den maalyd, dog maakt een kruis, het geen ook sommigen wel vergeen. Na het eten drinkt men ten eersten een kopje koffi zonder melk. Des avonds eet men meest om zeven uur en iets later, en de geregten zyn dan byna de zelve als des middags. *Pudding* en *punch* ontmoet men hier niet, schoon zy den *punch* wel kennen.

Honden
die wa-
ter ha-
len.

MEN had hier op verscheiden plaatfen honden gewend water uit de Rivier te halen. Ik zag den 23. Aug. twee grote honden voor een wagentje agter malkander gespannen. Zy hadden nette tuigen op het lyf, en enen toom in den bek, gelyk de paarden. Op het wagenrje stond ene ton. Zy wierden van een jongetje geregeerd dat agter den wagen liep. Als zy aan de Rivier kwamen sprongen zy 'er van zelve in, en dan vult men de ton. Dit gedaan zynde trekken de honden het wagentje weer den berg op en naar huis. In 't vervolg zag ik byna alle dagen te *Quebec* honden met wagentjes naar de Rivier lopen. Somtyds was 'er maar een hond voor. Die honden waren zelden groot. De jongens die 'er by zyn hebben lange zwepen in de hand. Ik zag op deze wys niet alleen water, maar ook hout en andere dingen halen. Des winters pleegt men dikwyls in *Kanada*, als men op reis is, honden voor kleine daartoe gemaakte sleden te spannen, waarop men zyn reisttuig en andere dingen legt. Gemene lieden gebruiken ze op deze wys gemeenlyk als zy des winters reizen, en gaan zelve te voet. Byna al het hout,

hout, dat de arme menschen 's winters uit de bosschen halen, wordt hun door honden toegevoerd, waarom men die honden ook de paarden der armen noemt. Zy spannen 'er dan meest twee agter malkander voor ieder voer. Ook vertoonde men my een paar daartoe met voordagt gemaakte nette sleden, waarin ene vrouw zitten kon, welken door twee honden getrokken werden, die 'er, als de baan glad was, groter spoed mede konden maken dan men wel denken zou. Een hond van middelmatige grootte is dan in staat een mensch te trekken. Oude lieden hebben my verhaald dat 'er in hunne kindschheid weinig paarden in het land waren, en de inwoonders toen des winters alle hunne vragten door honden deden trekken. Verscheiden *Franfchen*, die 's winters naar *Terra Labrador* gereisd waren, verhaalden, dat de *Eskimaus*, welken dat land bewonen, niet alleen hunne goederen van honden op sleden trekken laten, maar dat zy zelve op sleden door honden getrokken op het ys ryden.

De hoogrens ten westen buiten de Stad brengen vele bronnen voort. Bronnen.
 Alle deze heuvels bestaan uit de voorheen gemelde kalkleyen, en zyn aan den westkant tamelyk steil, zo dat het moeilyk is ze te beklimmen. Hunne loodregte hoogte bedraagt omtrent tien of twaalf vademen. Boven op zyn zy zonder hout, en met ene dunne korst van aarde, die men tot koomlanden of weiden gebruikt, bedekt. Het is onbegryplyk hoe deze naakte heuvels aan al dit water komen dat 'er van komt af vloeyen. Zouden deze heuvelen de eigenschap hebben van het water uit de lugt, het zy by dag of by nagt, aan te trekken; en zouden de bergen die uit leyen bestaan daar bekwaamer toe zyn dan anderen?

De Paarden in *Kanada*, oorspronglyk uit *Frankryk* herwaards ge- Paarden.
 bragt, zyn van een goed soort, sterk, vlug, en zo groot als goede Ruiterspaarden. Men hakt hun hier, gelyk als in *Engeland*, de staarten af, waardoor men de arme dieren van hunne wapenen tegens de menigvuldige vliegen en ander ongedierte berooft. Als de paarden trekken moeten spant men ze agter malkander, dog zelden meer dan drie. En dit zal misschien de reden wezen waarom men den paarden de staarten kort, op dat het voorste het agterste daar mede niet in de ogen slaan mogte. Men ziet zelden wagens met vier wielen, maar meest karren. De Gouverneur en enigen weinigen der voornaamste Heren gebruiken hier koetsen; de overigen vergenoegen zig met open chaises. Men klaagde in 't algemeen dat de Boeren te veel paarden begonnen aan te fokken, waardoor des winters het voeder voor de koeyen te kort schoot.

De Koeyen waren hier ook uit *Frankryk* gebragt. Zy waren zo Koeyen.
 groot als onze *Zweedfchen*. Men zeide dat het vee hier te lande kleinder wierd, en schreef het aan de koude der winters toe, gedurende den wel-

ken men ze zes maanden lang genoodzaakt is opgesloten te houden, en ze matiglyk te voeren, uit vrees van gebrek. De meeste hadden hoornen, enigen alleen uitgenomen. Dog in *Pensylvanie* was het ene ongehoorde zaak ene koe zonder hoorns te zien. Zoude de koude hier iets toe doen? Melk geven de koeyen hier zo veel als in *Frankryk*. Het ossen- en kalfsvleesch te *Quebec* wordt voor beter dan dat te *Montreal* gehouden, het welk soppigen aan de brakagtige weiden die hier leggen toefchryven. Dog dit kan alleen de reden niet zyn, want het minste vee dat te *Quebec* verkocht wordt heeft op biezengras (*) geweid. In *Kanada* trokken de ossen met de hoorns; maar in de *Engelsche* volkplantingen met de schoften, gelyk de paarden doen. De koeyen waren hier van allerlei kleuren, dog de meeste egter zwart of ros.

Schapen.

IEDER Boer houdt hier gemeenlyk enige Schapen, van de welken hy zo veel wot wint als hy tot zyne kleding van noden heeft. De beste lakens evenwel komen uit *Frankryk*. De wol der schapen uit *Frankryk* hier gebragt wordt, als het vee enigen tyd is hier geweest, grof en harder dan zy geweest is. En dit is nog erger by de voorttelingen. Men schreef dit aan 't gebrek toe dat de schapen des winters lyden moeten.

Geiten.

GEITEN heb ik nergens in *Kanada* gezien; ook zeide men dat 'er gene waren. In de *Engelsche* volkplantingen zag ik 'er ook maar enigen, en dat op maar ene plaats. Ook worden zy daar alleen maar gehouden om de melk in soppige ziekten te hebben.

Eggen.

DE Eggen zyn hier driehoekig, met twee der zyden van zes, en de derde van vier voet breedte. De tanden en al het overige is van hout. De tanden zyn omtrent vyf duimen lang, en staan ook zo veel van malkander af.

Schoon
uitzigt.

HET gezigt een vierde van ene myl ten noorden van *Quebec* is verrukkelijk. Het land gaat afhellende naar de Rivier toe, en hoe verder men van dezelve afkomt des te hoger wordt het. Op vele plaatsen was het door de natuur in terrassen verdeeld, die de ene boven de andere leggen. Van deze hoogtens kon men ver rondom heen zien. *Quebec* vertoonde zig zeer duidelyk naar het zuiden. Ten oosten zag men de schepen op de *St. Laurence* zeilen. Naar 't westen lagen de hoge bergen in de welken zig deze hoogtens verliezen. Al het land was bebouwd of tot weiden gemaakt. Hier en daar zag men een klein boschje, dat 'er nog van de oude zware bosschen was overgebleven. De akkers waren merendeels met weit, dog ook tamelyk veel met witten haver, en op soppige plaatsen met erwten bezaid. Ander graan vond men hier niet. Men zag scone huizen en boerderyen, die egter allen van malkander afgecheiden lagen. De woonhuizen waren gemeenlyk van zwarte kalkleyen

(*) *Triglochin*.

leyen gebouwd en van buiten gewit. Verſcheiden beken ſtroomden van de hoge bergen van het ene terras op het andere naar beneden. Deze hoogrens onder de bergen gelegen beſtonden geheel en al uit zwarte kalklei, die in de opene lugt in ſchyven ſplyt. Boven op de zelve lag de aarde ter dikte van ene halve tot drie ellen toe, welke aarde met kleine ſtukken van de lei vol was. De beken hadden zig gemeenlyk een diep bed uitgehold, en hare kanten beſtonden merendeels louter uit lei. Nu en dan vond men in de dikker lagen enen donker grauwen kalkſteen, die, aan ſtukken gebroken zynde, gelyk als ſtinkſteen rook.

MEN was thans bezig voor 's Konings rekening alhier verſcheiden ſche- Schepen
pen te bouwen; dog voor myn vertrek van *Quebec* kwam 'er bevel ge- getim-
ne nieuwen op ſtapel te brengen, en alleen die aſtemaken welken men merd.
begonnen had. De reden hiervan was dat men ondervonden had dat de ſchepen van *Amerikaanſch* eiken hout getimmerd in verre na zo lang niet goed blyven als die van *Europiſch* hout gebouwd zyn. By *Quebec* waſt weinig eiken hout, en de eikenbomen die daar vallen zyn gemeenlyk zo klein dat zy tot weinig deugen. Men laat om die reden het timmerhout uit die oorden van *Kanada* halen die aan *Nieuw Engeland* grenzen. Alle de eiken in *Noord Amerika* hebben die eigenſchap, dat hoe meer noordelyk zy groeyen zy des te beter tegens de verrotting beſtand zyn. Het hout wordt met vloten langs de ſromen, die van de grenzen van *Nieuw Engeland* komen, en die omſtreeks van *Lac St. Pierre* in de *St. Laurence* vallen, naar *Quebec* gebragt. Ook komt 'er enig hout uit het land tuſſchen *Montreal* en *Fort St. Frederic*. Dog dit hout wierd niet voor zo goed gehouden als het vorige; ook moeft het van verder komen.

Den 26. Aug. vertoonde men my ene groene aarde, die den *Mar-* Groene
quis de la Galiffonnière van boven uit *Kanada* gezonden was. Het aarde.
was een ſoort van klei, die ſterk aan een kleefde, en door en door de kleur had van kopergroen. (*)

Door geheel *Kanada* vindt men *Kreeften* in de beken en ſromen, Kreef-
van den zelve aard als de onzen. De *Franſchen* houden 'er veel van. ten.
Ook zeide men dat zy door de menigte die 'er van gevangen wordt zeer verminderd waren.

HET gemene volk hier te lande ſcheen zeer arm te zyn. Zy hadden maar eventjes den koſt. Weinig lieden van den lageren ſtand bezitten enige rykdommen. Zy waren meeſten tyd te vreden als zy droog brood en water konden hebben. Het overige dat zy van levensmiddelen hadden, als vleeſch, viſch, eyeren, hoenders, boter, kaas en diergelyken, bragten zy in de Stad om te verkopen. Van dat geld koſten zy klederen, bran-

V 3

dewyn

(*) Waarfchynlyk was die aarde bezwangerd met deeltjes van kopererts.

dewyn, en opschik voor de vrouwen. Maar hoe mager zy het ook hadden waren zy dog altyd wel vergenoegd en vrolyk.

Reis
naar
Baïe St.
Paul.

Op verzoek van den Gouverneur Generaal en den *Marquis de la Galissonnière* had ik met enige *Franfche* Heren party gemaakt om de zo genoemde zilver- of liever loodmyn by *Baïe St. Paul* te gaan bezigtigen. Ik aanvaarde deze gelegenheid om een groot deel van 't Land te zien met vermaak. Wy gingen dan des morgens den 29. Aug. met ene schuit de *St. Laurence* af op reis.

De oogst was nu op handen, en ik zag overal het volk wakker op het land aan 't werk. De Weit en den Haver had men reeds ene week geleden begonnen te mayen.

Het gezigt voor *Quebec* op de Rivier was zeer schoon. De Stad lag hoog, en men zag alle de gebouwen zeer wel. De schepen leverden ene fraye vertoning op. Het kruidmagazyn stak boven alle de gebouwen uit.

Het land dat wy voorby voeren streelde het oog niet minder. De *St. Laurence* liep hier byna geheel van 't zuiden naar het noorden. Aan beide zyden vertoonde zig ruime bebouwde landeryen, dog meer aan de west dan aan de oostzyde. De kanten der Rivier waren hoog en steil. Ene menigte van door dalen van malkander afgescheidene heuvels, uitgestrekte akkers, die nu van het koom wit waren, en voortreffelyke bosfchen, maakten het gezigt aan beide zyden zeer aangenaam. Hier en daar zag men ene kerk van steen staan. Ook smeet zig nu en dan een beekje van de hoogte in den stroom. Waar de beken enige kragt van water hadden waren 'er molens op gebouwd.

Isle
d'Orléans.

Na anderhalve *Fr.* myl ver geroeid te zyn kwamen wy aan *Isle d'Orléans*, een eiland van omtrent zeven en ene halve *Fr.* mylen lang, en twee breed. Het legt midden in de *St. Laurence*. Het Eiland is hoog, de oevers zyn steil, en boschryk. Op sommige plaatsen waren zy egter vry van hout en digt aan den oever bebouwd. Het Eiland is zelf wel bebouwd, en men zag niet anders dan fraye stenen huizen, grote akkers, weilanden, bosfchen van bomen die hun blad vallen laten, en enige stenen kerken.

Wy volgden den westelyken tak der Rivier, dewyl dit de kortste weg is. Dezen tak schattede men op een vierde van ene *Fr.* myl breedte. Dog de schepen durven dezen weg niet nemen, ten dele van wegen de zandbanken die hier nevens de uittekken van het land leggen, ten dele wegens de ondiepte, en ten dele van wegen de klippen en stenen die onder water leggen, maar houden zig altyd aan de oostzyde des Eilands. Het land bleef de zelve gedaante als voor dezen behouden. Op het vaste land bestonden de hoogtens overal uit de meermalen genoemde zwarte kalkleyen. De huizen der Boeren waren meest overal van

dien

dien steen opgemetfeld, en van buiten gewit. Hier en daar egter stonden huizen van anderen steen. Ene ry van tien hoge bergen, die westwaards van de Rivier lag, en zig meest van 't zuiden naar het noorden strekt, begon allengskens de *St. Laurence* te naderen, zo dat zy, die by *Quebec* wel twee mylen van de Rivier af lagen, negen *Fr.* mylen verder byna vlak aan den oever kwamen. Merendeels waren deze bergen met hout bewaſſen, dog op sommige plaatſen waren de meeste bomen verbrand. Omtrent zeven en ene halve *Fr.* myl van *Quebec* legt aan de westzyde der Rivier, beneden aan den oever, ene kerk, die *St. Anne* genoemd wordt. Zodra de schepen, die uit *Frankryk* of elders anders van daan komen, deze kerk in 't gezicht krygen, lossen zy hun geschut tot een teken van vreugde dat zy nu niets meer op de *St. Laurence* te dugten hebben, en nu het gevaar der menigvuldige zandbanken te boven zyn. Het water in de Rivier was overal bleek rood en troebel, schoon men het meer dan zes vadem diep rekende. Een weinig beneden *St. Anne* viel aan de westzyde der Rivier een stroom in dezelfde, die *La grande Rivière* (*) genoemd wordt. Deze Rivier stroomde zo hevig dat het water byna tot in het midden van den tak der *St. Laurence* tusschen 't vaste land en het Eiland zynen loop behield.

OMTRENT ten twee uur na den middag begon de vloed, ook hadden wy den wind sterk tegen, zo dat het ons onmogelyk was verder te komen, zo lang tot dat het weer begon te ebben. Wy namen dan onzen intrek op ene boerdery, toebehorende aan de Priesters van *Quebec*, nevens ene fraye kerk, *St. Joachim* toegewyd. Wy hadden dezen dagagt *Fr.* mylen afgelegd. Wy werden zeer vriendelyk ontvangen. Al het omleggende land is van den Koning aan het *Seminarium* te *Quebec* geschonken geworden, dat het den boeren verhuurd heeft. Hier bevonden zig nu twee Priesters, en verscheiden jongelingen, welken zy in 't lezen en schryven en in 't Latyn onderwezen. Dezen worden meest tot den geestelyken stand geschikt. Vlak over deze plaats lag de noordelykste hoek van de *Isle d'Orleans*.

DE tuinen te *Montreal* en te *Quebec* zyn vol van rode Aalbeſſen. Zy zyn oorspronglyk uit *Europa*, dog tierden hier byzonder wel. De boompjes waren vol van beſſen.

VEEL wilde wyngaarden (†) wiesſen 'er in de bosschen. Ook had men ze door geheel *Kanada* in de tuinen en by de zomerhuisjes geplant. Deze zomerhuisjes waren alleen van latten gemaakt, en werden van alle kanten door de zware bladeren der wyngaarden bedekt, zo dat 'er de zon niet door kon dringen, en zy des zomers zeer koel en aangenaam waren. De wind dwong ons den nacht over te *St. Joachim*

(*) De grote Rivier. (†) *Vitis Labrusca* & *vulpina*.

te verblyven. Den 30. zetteden wy onze reis tegens den wind op voort. By *St. Joachim* begint de Rivier als de vloed hoog komt brak te worden, en hoe meer men naar beneden komt des te zouter wordt zy. Wy zagen in 't eerst aan de westzyde der Rivier voortreffelyke landeryen, die egter zeer laag lagen, dog kort daarop kwamen de hoge bergen tot aan het water. De oever hield toen op uit kalkleyn te bestaan, en veranderde in enen uit glinstersteen en kwarts vermengden kalkagtigen rotssteen. (*) De glinstersteen was zwart, en de kwarts ten dele helder grauw. Deze stoffen waren zo wel onder malkanderen vermengd dat men ze met het oog kwalyk, dog met het werktuig in 't geheel niet van een scheiden kon. De breedte der Rivier was byna drie *Fr.* mylen. Men toonde my hier en daar hoe bezwaarlyk de schepen de regte doorvaart vinden konden, welke nu aan dezen dan aan genen kant der Rivier lag.

Wy kregen een zeer gevaarlyk stuk wegs, ter langte van vyf *Fr.* mylen, dewyl de gantsche westeroever der Rivier uit hoge en steile bergen bestaat, zo dat indien ons een storm overvallen had wy nergens voet aan land zouden hebben kunnen zetten, uitgenomen dat op twee of drie plaatsen sinalle openingen in de bergen waren daar men des noods de schuit zou hebben kunnen bergen, dog dan moest men in den storm die nauwtens juist weten te treffen, anders moest men onseilbaar op de klippen omkomen. Deze bergen waren of geheel kaal, of met zeer ondigt staande dennen bewassen. Op sommige plaatsen egter waren kloven, in de welken de bomen digt op een stonden en ook hoges opschoten. Dit vertoonde zig van verre als of 'er onder op de rots hagen geplant waren. Wat verder kwamen wy een kerkje voorby, om het welke heen enige boerderyen lagen. De plaats werd *Petite Rivière* genoemd, en de Ingezetenen hield men voor zeer arm, het welk ook niet onwaarshynlyk was. Zy hadden niet meer lands om te bebouwen dan het geen tusschen de Rivier en 't gebergte lag, het welk op zyn breedst niet boven de drie snaphaanschoten bedroeg. Omtrent zeventien *Fr.* mylen van *Quebec* werd het water zo zout dat niemand het drinken kon. Om deze reden hadden onze roeyers zig van enen ketel met frisch bronwater voorzien. Eindelyk kwamen wy des avonds om vyf uur in *Baie St. Paul*, waar wy ons verblyf by de Priesters namen, die daar een groot gebouw bezaten, en ons zeer verpligtend ontvingen.

Baie St. Paul.

BAIE ST. PAUL is een klein Kerspel, agttien *Fr.* mylen van *Quebec*, aan enen waterboezem, even weinig van de Rivier af, gelegen. De grond is 'er laag en vlak, van alle kanten door hoge bergen omringd, uitgenomen alleen op ene plaats aan den kant der Rivier. De boerdery-

en

(*) *Saxum micaceo quarzoso calcarium.*

en lagen ieder op zig zelve. De kerk is ene der eerften die hier te lande gebouwd werden, het geen ook genoeg uit hare flegte bouworde blykt. De muren bestonden uit balken, fttaande over einde omtrent ene el van malkander, en op de balken ruftte het dak. Tuffchen de balken had men de muren van zwarte kalklei opgetrokken. Het dak was plat. In de kerk was een klein koor, en ene houten fakrifty. Zy had geen toren; maar daar was ene klok op het dak, hangende in de open lugr. Het gehele land behoort den Geestelyken. De Ingezetenen leven merendeels van den landbouw en het branden van Teer, die te *Quebec* verkof wordt.

DEWYL het land laag en aan enen waterboezem gelegen is, zoude men ligtelyk vermoeden dat de grond eertyds water geweest, en door de flibben, welken kleine daar langs lopende beekjes, en by stormig weder de Rivier zelve, aangevoerd hebben, voortgebragt was. Een groot deel der gewaffen die men hier vindt zyn ook zeeplanten, als de *Salicornia*, de *Glaux*, het *Pifum maritimum*, en anderen. Dog de Inwoonders verzeckerden my allen dat zy onder 't graven noit moffel- of andere fchelpen gevonden hadden. Het zelve antwoord had ik ook reeds van anderen, die noordwaards van *Quebec* op de lage gronden woonden, gekregen, welken betuigden noit iets anders dan verfcheide ne foorten van zand en aarde gevonden te hebben.

HET is zonderling, dat 'er byna altyd een andere wind op de Bai dan op de Rivier wait. Dit wordt van de hoge bergen, waarmede de Bai rondom, uitgenomen aan den kant der Rivier, omgeven, is veroorzaakt. Als dan de wind van dien kant op de Bai konit, ftuit hy tegens de bergen wederom, en moet dus ene andere ftreek krygen. Dus kan 'er op de Rivier of op het vlakke veld een noorden, en hier een zuiden wind wayen.

Op den oever der Rivier zag ik drie foorten van zand leggen. Het Zand. ene was een helder grof zand, dat uit hoekige kwartskorrels bestond, en op de ftranden gemeen is. Het andere was een zeer fyn zwart zand, gelyk ik voorheen in menigte op den oever van het Meer *Champlain* gevonden had, en door geheel *Kanada* tamelyk gemeen is. De zeilsteen trekt byna alle deze korrels aan. Het derde was een granaatkleurig insgelyks zeer fyn zand, ontftaande, naar alle gedagten, uit de granaatkleurige zandkorrels, welken men zeer overvloedig in alle de ftenen en bergen hieromftrecks vindt; het zy dan dat dit zand ontftaan is uit ftenen welken uit malkander gevallen of door het water afgeslepen zyn, of dat dit zand zelf aan deze ftenen het beftaan gegeven heeft. Ik vond in 't vervolg van deze Reis dikwyls op de oevers van dit zwarte en van dit granaatagtige zand; dog het meeft van het zwarte.

DEN 31. Aug. zag men des morgens als enen zwaren rook van de
H. Decl. X ber-

bergen om hoog ryzen; en de lugt was zo vol van Muggen dat men zig niet wist te bergen. Vooral was dit gedierte lastig in het hout. Zy waren wat kleinder als de *Zweedfche* Muggen. Dog by *Fort St. Jean* heb ik Muggen van het zelve foort als de onzen gezien, zelfs een weinig groter, byna gelyk onze *Tipula hortorum*. Dezen waren meer dan bloeddorftig. Ik troofte my met de gedagte dat haar tyd haast voorby zyn zoude.

NA den middag voeren wy verder de *St. Lawrence* af naar de plaats daar men zilver of looderts vinden zou. Wat beneden *Baie St. Paul* kwamen wy een uistek lands voorby, dat geheel en al uit enen grauwen, tamelyk digten, en in beddingen leggenden kalksteen bestond. Hy fcheen maar ene verfcheidenheid van de zwarte kalklei te wezen. De lagen waren niet horizontaal, maar byna loodregt, neigende noordwaards naar beneden. Elke laag was ene halve el of iets meer dik: De steen doorgebrokeu zynde rook als flinksteen. Wy hielden ons, gelyk den voorgaanden dag, aan de westelyken oever, die uit niet anders dan steile klippen bestond. De Rivier was nu maar drie *Fr.* mylen breed. Hierendaar zag men in de rotfen strepen van enen sneuwitten, fynen, lossen en byna doorschynenden Spaath. Op verfcheiden' plaatsfen lagen stenen in de Rivier, zo groot als gehele huizen, welken voor enige jaren in de lente van de rotfen waren afgerold. Men kan de plaats nog duidelyk zien waar zy voorheen gezeten hebben. Op vele plaatsfen zag men Aalkaften in de Rivier, diergelyken wy reeds beschreven hebben. (*)

Algon-
kinfche
taal.

OM den tyd te verkorten tekende ik enige woorden van de *Algonkinfche* taal op, die ik van enen Vader *Jesuiet* leerde, die zig lang onder de *Algonkins* had opgehouden. Zy noemen het water *Mukuman*, het hoofd *Uftigon*, het lichaam *Wibas*, den voet *Ukbita*, ene schuit *Ufb*, een fchip *Nabikoan*, het vuur *Skute*, hoi *Maskusu*, het water *Nypi*, enen haas *Wbabus*, enen marter *Wbabiflanis*, enen eland *Mufu* (†), een rendier *Attikku*, ene muis *Mawitulsis*. Deze *Jesuiet* meende grond te hebben om te geloven, dat, als enig *Amerikaanfch* volk zynen oorsprong aan de *Tartaren* fchuldig is, dat byzonderlyk ten opzigte der *Algonkins* plaats heeft, want hunne taal wordt overal in *Noord Amerika* ver

(*) Zie Bl. 115.

(†) Het beroemde *Moofe-deer* is niets anders dan een Eland, want niemant kan ontkennen, dat *Moofe-deer* van *Mufu* of *Moes* afkomt, want de *U* op 't laaft van dit woord fpreken de *Algonkins* byna niet uit. Voor dat de *Iroquoizen*, of de *Vyf Volken*, zo magtig wierden als zy nu zyn, waren de *Algonkins* het voornaamfte volk van *Noord Amerika*, en hunne taal was in gebruik over het grootfte gedeelte van dat land. En, fchoon zy byna geheel door de *Iroquoizen* uitgeroeid zyn, is nogthans hunne taal meer in gebruik in *Kanada* dan enige andere *Amerikaanfche* taal. F.

ver ten westen van *Kanada*, naar den kant van *Tartaryen* toe, gesproken. Deze taal wordt als zeer woordenryk opgegeven, by voorbeeld, om te zeggen *ik ga op 't ys* gebruikt men een geheel ander woord dan om te zeggen *ik ga op het land*, en *ik ga op enen berg*.

DES avonds laat kwamen wy te *Terre d'Éboulement* aan, dat twee *Terre* entwintig *Fr.* mylen van *Quebec* af legt, en de laatste plaats aan de westzyde der *St. Laurence* is die bebouwd en van *Franschen* be-
woond wordt. Verder is het land zo vol bergen, dat het onbe-
woonbaar is, dewyl 'er geen enkeld stuk lands gevonden wordt dat
men zou kunnen bebouwen. Een klein kerkje staat onder aan den
oever.

HIER wassén gene Walnootbomen meer, van wat soort ook. By *Baie St. Paul* vond men nog twee of drie van die Walnootbomen die de *Engelschen* *Butter-nut-trees* noemen; dog zy waren de enigen welken men in den gehelen omtrek ziet. Ook willen gene Eiken hier, of verder noordwaards, wassén.

WEIT werd hier veel gezaid. De aarde is hier tamelyk vrugt-Granen. baar, en geeft dikwyls vier- of zesentwintig voor een, dog gemeenlyk tien of twaalf. Het brood was hier witter dan ik nog in *Kanada* gezien had.

MEN zait ook veel *Haver*, en hy neemt beter op dan de weit. Ook worden hier veel *Erwtén* geteeld. Zy vermenigvuldigen zig het meest van alle granen. Daar zyn voorbeelden dat zy honderd voor een gegeven hebben.

VOGELS zyn hier niet veel; en die hier des zomers zyn trekken *Vogels*. in den herfst weg. Des winters ziet men hier niets dan *Sneuwvogels*, *Patryzen*, en *Ravens*. Zelfs de *Krayen* durven hier den winter niet afewagten.

DE *Bulkikker* is hier op vele plaatsen te vinden, gelyk ook de *Vuurvlieden*.

In plaats van kaarssen brandt men hier overal olie van Bruinvischen in de lampen. By gebrek van deze olie gebruikt men traan van Robben.

HIER bevond zig ene vrouw die digt by haar negenenenvyftigste jaar en egter zwanger was. Zy had sedert agttien jaar de stonden niet gehad. In 't jaar 1748. kreeg zy de kinderziekte; en nu was zy zwanger en zeer dik. Zy was welvarende, en zeide dat zy het kind voelde bewegen. Men bragt haar om de vreemdheid der zaak by den Heer *Gaultbier*, die van ons gezelschap was.

DEN 1. September des morgens om half agt uren vertrokken wy van hier, de Rivier nog verder afvarende. Het land by *Terre d'Éboulement* was

hoog, en bestond uit heuvels van loutere aarde, welken alsin drie of vier verdiepingen boven malkander lagen, en allen bebouwd waren.

Aardbe- DEZE oord leed veel schade van de zware Aardbeving des jaars 1663, ving van de welke PERE CHARLEVOIX (*) spreekt. Verscheiden heuvels tui- 1663. melden omver, en vele akkers die op de lager heuvels lagen wierden vernield. Men vertoonde my enige kleine eilandjes in de Rivier, welken by die gelegenheid ontstaan waren.

Op de heuvels lagen hierendaar stukken van zwarte Kalklei. Wy hadden ter zyde gedurende agt of meer *Fr.* mylen zeer hoge grauwe bergen gehad, bestaande uit enen rotssteen, die uit enen purperen en waterkleurigen kwarts, enen ligtgrauwen kalksteen, en enen zwarten glimsteen, door malkander vermengd, bestonden. Zy kwamen met hunne voeten in de Rivier. Men konde op dezelve gene kalklei gewaar worden; dog nu begon die zig wederom te laten vinden.

ZWALUWEN (†) vlogen 'er in menigte herom. De Rivier wierd hier vier *Fr.* mylen breed geschat.

TER zyde der Rivier zag men twee *Fr.* mylen ver diergelyke verhogingen van heuvelen gelyk by *Terre d'Eboulement*. Dog wat verder kwamen 'er hoge en verdrietige bergen in de plaats.

VERSCHEIDEN' groter en kleiner Beken storten zig van de steile oevers, die somtyds enige vademen hoog, en nu uit rots, dan uit aarde bestonden, in de Rivier, met zulk een gedruifsch, af, dat men het van verre horen konde.

Mineraal IN ene dezer beken, die over enen kalkstenigen berg liep, vond men water, een mineraal water. Het rook vry sterk naar zwavel, was zeer helder, en veranderde niet van kleur door de galappelen. Als men het in enen zuiveren zilveren beker giet, schynt de beker verguld te wezen, en 'er bleef ene karmozynagrige stof op den bodem. Stenen en hout in dit water leggende werden met een soort van slym overtrokken, die van boven ligt grauw en van onderen aan den steen of het hout gantsch zwart was. Deze slym beer niet sterk op de tong, dog smaakte byna als olie van tabak. De handen roken van deze slym, als men ze aantastte, den gantschen dag zo sterk naar zwavel, als waren zy 'er mede besmeerd.

Op de hoogte van de oppervlakte van het water vond men veel kalkleyen. Zy lagen in beddingen, niet horizontaal, maar naaft malkander, een weinig naar 't westzuidwesten hellende. Elke laag was omtrent tien of vyftien duim dik. Boven aan, daar de lugt 'er by kwam, waren zy in kleine blaadtjes geschilderd, dog van binnen dicht gesloten. Sommigen hielden wat naar 't grauwe.

OM

(*) *Histoire de la Nouvelle France*. T. II. p. 125. (†) *Sterna Hirundo*.

OM den middag kwamen wy by *Cap aux Oyes* aan, welke naam mis- *Cap aux*
schien oorspronglyk is van de wilde Ganzen, die de *Franfchen* daar op *oyes*.
hunne aankomst zullen hebben aangetroffen. Tegenswoordig zag men
'er niet enen vogel, behalven enen Raaf. Hier zouden wy de bewulde
aderen van metaal onderzoeken. Dog het waren niet anders dan smalle
strepen van enen fynen witten Spaath, wanrin enige weinige korrels van
looderts lagen. *Cap aux Oyes* werd van enigen twee- van anderen vyf-
entwintig *Fr.* mylen van *Quebec* gerekend. Ik zag met groot genoegen
dat de meeste gewassen die men hier vond de zelve zyn die ook in
Zweden voortkomen. Tot ene proeve zal ik 'er enigen aantekenen.

HET *Zandriet*, of de *Arundo arenaria* van LINNÆUS, wies hier veel in
't zand, en deed het vast leggen.

HET *Elymus arenarius* was ook overvloedig op de oevers. De *Zweed-*
Franfchen noemen deze twee planten *Zeerogge*. (*) Deze planten *sche* plant-
wassen menigvuldig op de kusten van *Newfoundland* en van *Noord Ame-*
rika. De plaatfen daar het staat zien 'er van verre uit als koorlanden.
En dit kan tot ene verklaring dienen van het geen in de oude Noord-
fche *Gefchiedboeken* van *Vinland det goda* gezegd wordt, dat daar na-
melyk de *Weit* van zelve groeit. (†)

HET *Zeeveegbree* of de *Plantago maritima* kwam hier ook veel voor.
De *Franfchen* eten op zee de bladeren van dit gewas in foep of als sala-
de. Het kan ook als *Zeevenkel* (§) ingemaakt worden.

DE *Arbutus uva ursi* van LINNÆUS wast hier in overvloed. De *Wil-*
den, de *Franfchen*, de *Engelfchen*, en de *Hollanders* noemen het *Sa-*
gakhomi. Men mengde de bladeren 'er van met de tabak.

DE *Myrica Gale*, in *Zweden* *Porfs* genaamd, was hier ook overvloe-
dig. De *Franfchen* noemen het *Laurier*, ook wel *Poirvier*. Men
doet de bladeren in de foep, om 'er enen goeden fmaak aan te geven.

DE *Bunias Cakile* wierd 'er ook genoeg gevonden. By gebrek van
brood vermengt men 'er den geftampten wortel van met meel.

DE *Borbus*, de *Jeneverboom*, de *Linnaea*, en vele andere *Zweed-*
sche planten en bomen, wiefen hier in menigte.

WY keerden nog dezen dag naar *Baie St. Paul* terug. Een grote *Baie St.*
Rob zwom de fchuit enigen tyd na, dog was te ver om gefchoten te *Paul*.
kunnen worden.

DEN 2. September gingen wy de zilver- of loodaderen bezigtigen. Zy
leggen een weinig bezyden de molens van *Baie St. Paul*, die den Prie-

(*) *Seigle de mer*. (†) *Vinland det goda*, of *het goede Wymland*, is de
naam dien de oude *Skandinavische* Zeelieden aan *Amerika* gaven, het welk
zy lang voor *Columbus* tyd ontdekt hebben. Zie *TORÆI Historia Vinlandiæ*
antique, seu partis Americæ Septentrionalis. Hafnia 1715. in 4to. F.

(§) *Cribbium*.

steden toebehooren. De berg bestond, gelyk de meeste anderen hieromstreeks, uit enen rotssteen, t' zamengeseld uit enen witten of ligt grauwen kalksteen, enen roodagtigen kwarts, en enen zwarten glimsteen. De kalksteen had de overhand, en was zo syn dat men de korrels niet zien kon. Dog hy bruifcht sterk op met sterk water. Daarop volgen in menigte de kwartsdelen, die ook uit kleine korrels bestaan, welken verspreid leggen, en vonken geven als men ze met staal slaat. Dan komen de zwarte glimsteendelen, en het minst in getal zyn de doorschynende deeltjes van kwarts. Ook vindt men 'er enige kleine spaatkorrels in. Alle deze soorten zyn wel door een vermengd, uitgenomen dat de glimsteen enige aders maakt. De steen is zeer hard, dog wordt in den zonneschyn en de opene lugt week, en kan dan gewreven worden, en dan zyn zyne delen niet te onderkennen. De berg was vol van loodregte spleten, waarin de loodaderen van 't oostzuidoosten naar het west noordwesten liepen. Het was als of 'er scheuren in den berg gekomen waren, die vervolgens vol waren geraakt van een soort van steen, waarin het looderts werd voortgebracht. De steen waarin het looderts zit is een zagte, witte, dikwyls byna doorschynende spaath, die ligt kan bewerkt worden. Ook zyn 'er enige strepen in van enen sneuwitten kalksteen, en meest altyd aderen van enen groenen steen gelyk als kwarts. In dezen spaath waren verscheiden' spleten, en hy ging in zulke stukken als de kwarts van een, maar is veel weker, geeft geen vuur met het staal, bruifcht niet op met zure zouten, en is niet glad. Hy schein volkomen een soort te zyn van WALLERIUS's *Glaspaath*. Somtyds zyn 'er kleine stukjes van enen grauwen kwarts in, die door 't staal geslagen sterke vonken geven. In deze stenen legt het looderts, gemeenlyk in klompjes, ter grootte van ene erwt, dog somtyds in stukken van de grootte eens duims in 't vierkant. Het erts is zeer helder, en maakt kleine teerlingen uit. Het was niet ryk, uitgenomen op enige plaatsen. De aderen van den weken spaath en andere stenen zyn zeer sijnal, en gemeenlyk van tien tot vyftien duimen; op ene plaats alleen tweeëntwintig en enen halven duim breed. Het beekje dat over den berg naar de molens liep sneed zo diep in den berg, dat van den top des bergs tot op den grond van 't beekje toe het ene diepte maakte van zes vademen. Ik onderzocht hier de aderen, en vond dat zy altyd de zelve wydte hielden, zonder dat zy by den bodem van het beekje breder dan boven op den berg waren. Hieruit is ligt optemaken, dat het der moeite niet waard zyn zoude hier mynen aantelleggen. Daar zyn drie of vier van deze aderen hieromtrent op enigen afstand van malkander, dog allen van dezelve hoedanigheid. Zy lopen meest loodregt, somtyds alleen een weinig schuinsch. Als men van dezen gemelden groenen steen enige stukken in het water legt, wordt 'er een groot deel van den witten spaath en den kalksteen van ver-

teerd, dog de groene steen blyft ongefchonden. Het gedeelte van de aderen dat naar de lugt toegekeerd is was altyd ruw, dewyl de lugt, de zon, en de regen den spaath zeer ontbonden hadden; dog de groene steen wylt daar niets van. Somtyds vindt men in deze aderen grote diepe gaten vol van bergkryftal. Het meeste zilver- of looderts is te vinden naaft den rots of zelfs op de zyden der aderen. Hierendaar zyn in den spaath kleine korrels van *Pyrites*, die ene fchone goudkleur hebben. Als men den groenen steen tot poeder ftampt en op ene gloeyende fchup goit, brandt hy met ene blauwe vlam. Sommigen meenden dan enen zwavelreuk te vernemen; dog dien konde ik noit ruiken, fchoon ik mynen reuk zeer wel had. Als deze steen gloeyend wordt verliest hy zyne groene kleur, en word witagrig. Dog hy bruifcht niet op met fterk water.

De *Zwavelbronnen*, indien ik ze dus noemen mag, zyn aan den voet van den berg, waarin het lood- en zilvererts gevonden wordt. Hier voegen zig verfcheiden bronnen t'zamen, en maken een klein beekje. Het water in het zelve was met een dun vlies bedekt, en liet overal ene witagrige melige stof zitten, welke fterk naar zwavel rook. Het hout waaraan deze stof zit geeft gedroogd, en in 't vuur geworpen zynde, ene blauwe vlam en enen zwavelreuk. Het water verandert niet door de galapelen van kleur: ook verandert het de kleur niet van het blauwe papier dat men 'er in legt. Het fchuimt niet fterk met de zeep. Het zilver wordt 'er zwart in. In den tyd van drie uren was ook een mes 'er zwart in geworden. Het rook onaangenaam, en, zo als men zeide, nog fterker by regenagtig weder. Thans lag 'er ene menigte van krekels in. De Ingezetenen gebruikten dit water als een middel tegens de fchurft.

Des namiddags gingen wy enen anderen ader bezien, dien men als zilvererts bevattenden had opgegeven. Deze ligt omtrent een vierde van ene myl noordoost van *Baie St. Paul*, digt by een uittek lands, genaamd *Cap au Corbeau*, vlak aan den oever der *St. Laurence*. De berg beftaat uit enen ligt roden spaath, enen zwarten glimmer, 'enen bleken kalksteen, purpere kwartskorrels, en wat doorfchynenden kwarts. Somtyds is de rode spaath het voornaamfte, en legt in lange ftrepen van kleine harde korrels. Somtyds heeft de fyne glimsteen de overhand. Deze twee steensoorten lopen in verwiffelende ftrepen. De witte kalksteen, die uit byna onzigtbare deeltjes beftaat, is 'er onder vermengd. De kwartskorrels vertonen zig hierendaar, en maken fomtyds gehele ftrepen. Zy zyn zo groot als een fpeldekop, rond, glinfterend, en geven vuur met het ftaal. Alle deze ftenen zyn zeer hard, en de bergen by het water beftonden 'er geheel uit. Somtyds leggen zy in byna loodregte beddingen, van tien of vyftien duim dik. Deze bergen bevatten zeer fimalle aders van enen witten, en fomtyds groenagigen, fynen, half doorfchynenden,

weken spaath, die ligt tot gruis valt. In dezen spaath vindt men dikwyls spikkels die 'er omtrent uitzien als het *Zincum sterile*. Nu en dan, dog zelden, is 'er een korreltje looderts. De bergen langs den oever bestaan somtyds uit enen zwarten fynen hoornsteen, en enen yzerkleurigen kalksteen. In dat geval is de hoornsteen altyd drie of viermaal meerder in hoeveelheid dan de kalksteen.

HIER in de nabuifchap is insgelyks ene Zwavelbron, van juist dezelve hoedanigheden als die ik reeds beschreven heb. De *Typha latifolia* waft in de bron zelve, en tiert zeer wel. Een Sorberboom stond 'er vlak by, welks beffen van ene bleke gele kleur waren; daar die van alle de andere bomen van dit foort donker rood zyn.

Teer. MEN brandt by *Baie St. Paul* veel Teer. Wy kwamen ene plaats voorby waar men des zomers Teer brandt. Zy was even gelyk die wy in *Ooft Borbnie* hebben, uitgenomen dat deze alleen iets kleinder was. Egter zeide men dat 'er hier somtyds zeer veel van gemaakt wordt. De Teer komt alleen van den roden Pynboom. (*) De andere foorten deugen 'er niet toe, want zy geven byna niets, ten minften niet in vergelyking van de moeite die 'er toe vereifcht wordt. Men gebruikt hier toe de wortels, die men opgraaft, en omtrent een stuk van den stam ter lengte van enen vadem. Het overige wordt weggeworpen. Deze wortels zyn zeer vol van hars. Zy wiften hier nog de konst niet, ten minften gebruikten zy ze niet, om door middel van den boom te schillen, meerder hars naar ene der zyden van den boom te trekken. De Teertonnen waren pas half zo groot als by ons. Een ton houdt vyfenvveertig potten, en wierd nu te *Quebec* voor vyfentwintig *Francs* verkoft.

Zand. HET zand op den oever der *St. Laurence* bestond op sommige plaatfen uit een foort van parelzand. De korrels waren van kwarts, klein en half doorfchynend. Sommigen waren rond, anderen langwerpig, ligtgrauw of geheel wit. Op andere plaatfen bestond het uit zwarte deeltjes van glimsteen. Ook waren 'er plaatfen waar streken van granaatzand lagen.

Bergen. DEN 4. September gaven de bergen wederom enen zwaren nevel als den rook ener koolbrandery van zig. Deze bergen waren zeer hoog. Ik vroeg verscheiden' lieden die veel door *Kanada* gereisd hadden, of zy ergens in dat Land zo hoge bergen hadden ontnoet dat de sneuw op derzelve toppen nimmer smolt. Dog het antwoord was neen. Somtyds blyft wel de sneuw op de hoogtens, by voorbeeld op die welken tusschen *Kanada* en *Nieuw Engeland* zyn, tot diep in den zomer leggen; dog zy smelt altyd wanneer de warmte wat sterk wordt.

EL-

(*) *Pinus foliis geminis longis; ramis triplici fasciculo foliorum terminatis, conis ovatis laevibus.* Flor. Canad.

ELKE landman had zo veel vlas gezaaid als hy voor zyn gebruik Vlas. nodig had. Men had het federt enigen tyd te rotten gelegd, ten dele op de landen daar het gewaffen was, en ten dele op de weiden. Het vlas was dit jaar overal tamelyk kort uitgevallen.

YZERERTS wordt in dezen oord op vele plaatfen gevonden. Omtrent Yzererts. ene *Zweedsche* myl van *Baie St. Paul* landwaards in is een gehele berg louter yzererts. Het gantsche land daaromheen, dat met zwaar hout bedekt was, en daar vele beken van verschillende grootte doorliepen, scheen voor het aanleggen van yzerwerken zeer bekwaam te zyn. Dog dewyl de Kroon zo veel verlies by het yzerwerk van *Trois Rivières* had geleden dorst niemant iets van dien aard te wagen.

DEN 5. September gingen wy 's morgens vroeg weder op reis naar *Terug-Quebec*. Wy zetteden onze reis des middags voort en wierden 'er reis. van ene zware donderbui overvallen. Wy waren toen juist over *Petite Rivière*, ook begon het te ebbem, zo dat wy alles tegen hadden. Dit bewoog ons aan land te stappen om onder dak te komen.

PETITE RIVIERE is een klein vlek, dat aan den oever der *St. Lawrence* legr. Het wordt zo genoemd om dat 'er een beekje voorby-*Rivière*. stroomt. De huizen waren van steen en stonden verstroyd. 'Er was ene kleine stenen kerk. Ten westen vlak aan het vlek lagen zeer hoge bergen, welken maakten dat de zon hier een uur of drie vroeger dan op andere plaatfen onderging. Een ander ongemak heeft men hier, bestaande daarin dat de *St. Laurence* aan den oostkant alle jaren een stuk van het land wegneemt, zo dat te vreezen is dat zy allengskens al het land hier, dat niet veel meer dan enen musketschoot breed is, wegspoelen zal. Voor 't overige zag men hier in alle de huizen ene menigte van kinderen.

De kalkleyen op de hoogtens waren hier van tweeërlei soorten. Het ene was van de zwarte leyen, gelyk als die waarop *Quebec* staat. Het andere was meest zwart, en somtyds ligt grauw, scheinende maar ene verscheidenheid van het eerste soort te wezen. Men noemde het hier *Kalksteen*. Het grootste onderscheid tusschen die beiden was dat het laatste soort ligt kon doorgesneden worden, gebrand zynde enen goeden kalk gaf, en in de lugt niet zo ligt in schyven viel. De muren der huizen waren geheel en al van deze leyen gebouwd, en met den kalk uit dezelve gemetseld. Zo was het ook met de schoorstenen; waar men alleen den haard van andere stenen gemaakt had. De bergen by *Petite Rivière* bestonden geheel en al uit denzelven grauwen rots dien ik van de loodertsen sprekende beschreven heb. Dog de voeten der bergen waren van een dezer soorten van leyen. Ook staat 'er een groot deel van de grauwe rotfen in *Kanada* op enen grond van een dezer soorten van kalkleyen, gelyk ook de grauwe rotfen in *Wesk Gotland* in *Zweden* doen.

Aal en
Bruinvis-
fchen.

OMTRENT het einde van September en de gantsche maand van October worden hier veel Aalen en Bruinvisfchen gevangen. De Aal komt dan uit zee de Rivier op, en uit de binnenlandsche Zee de Rivier af zwemmen. De wys waarop zy gevangen worden heb ik reeds beschreven. (*) De Aal wordt door de Bruinvisfchen gevolgd, die 'er op azen. Men ving ook ene grote menigte van de laatsten. Hoe meer Aalen 'er zyn des te meer Bruinvisfchen vangt men. Dit geschiedt op deze wys. Als het ebt zwemmen de Bruinvisfchen gemeenlyk langs de kanten de Rivier af, en verflinden de Aalen die zy daar dan vinden. Om deze reden steekt men takken met de bladen 'er aan in 't water in de gedaante van enen boog, welks benen zig tegens den wal keren, latende nogthans enen doorgang langs denzelven. De takken staan omtrent twee voet van malkander. Als de Bruinvisfchen 'er tusschen komen, en het geruifch horen dat het water tegens de bladeren maakt, worden zy bang, en willen terug keren. Ondertusschen is het water zo veel gevallen dat zy by het terugkeren op een van de benen van den boog komen, waar zy op nieuws door het geruifch van het water tegens de bladeren verschrikt worden. In deze vergelegenheid zwemmen zy voor- en agterwaards, zo lang tot dat het water geheel is weggelopen, zo dat zy op den grond blyven leggen, daar men ze doodt. Zy geven ene goede hoeveelheid van traan:

NEVENS den oever der Rivier lag ene grauwe klei, vol van roeffkleurige speten en wormgaten. Deze gaten waren klein, liepen regt naar beneden, en konden ene middelmatige speld doorlaten. De kanten derzelven waren ook van die zelve kleur en half verfteend; zo dat als de klei door het water weggespoeld was die gaten 'er uitzagen als kokeragtige pypstelen.

DES middags van den 6. September verlieten wy *Petite Rivière*, en gingen op weg naar *St. Joachim*, tusschen welke twee plaatsen de oever uit bergen bestaat die vooruitsteken, waar tusschen enige kleine inhammen zyn. Men heeft opgemerkt dat, al is het te *Petite Rivière* nog zo stil, het altyd op deze bergen wait. En als het te *Petite Rivière* enigfins wait, zo is het niet raadzaam met ene schuit naar *Quebec* te gaan, omdat dan by deze bergen de wind zo sterk en de golven zo zwaar zyn, dat men daar niet buiten groot gevaar is. Wy hadden thans gelegenheid dit zelve te ondervinden, want tusschen de bergen in de inhammen was het water stil, dog zo dra wy omtrent een der uitstekken kwamen, die de bergen maken, zo werden de baren zo geweldig, en de wind kreeg zo veel kragt, dat twee mannen het roer vasthouden moesten, en de mast verscheiden malen brak. Ook deed de stroom by deze uitstekken de golven nog te sterker gaan.

DEN

(*) Boven Bl. 115.

DEN 7. September zetteden wy onze reis van *St. Joachim* voort. Men gebruikt hier in plaats van tintel zeer veel den zwam van bomen. Die van den Suikerahorn wordt het best gehouden, dan die van den Roden Ahorn, en op dezen volgt die van den Suikerberk. By gebrek van dezen gebruikt men ook dien van den Populierboom.

BUITEN de *Tbuya*, den *Taxus*, en verscheiden' soorten van Dennen, vindt men hier geen geboomte dat 's winters zyn blad behoudt. De *Tbuya* wordt geoordeeld het slegts tegens de verrotting te bestaan, daarop volgt de Pynboom, dien men hier *Perusse* noemt.

KAAS wordt hier op verscheiden' plaatsen gemaakt. Die van *Isle d'Orleans* komt wordt voor de beste gehouden. Zy waren klein, dun en rond. De vier wegen een pond. Twaalf 'er van kon men voor dertig *Sols* kopen. Een pond gezoute boter kostte te *Quebec* tien *Sols*, en de varsche boter vyftien *Sols*. Voorheen kon men hier een pond boter voor vier *Sols* kopen.

DE akkers gingen afhellende naar de Rivier. Zy werden by beurten bezaid en braak gelaten. De bezaide akkers waren deel van het koom, en de anderen groen van het onkruid, het welk men den zomer overgeruist wassien liet, zonder het land omteploegen, en het diende tot voeder voor het vee.

DE beste hoepels om tonnen maakte men hier van den Eischenboom, en by gebrek van dien van de *Tbuya*, de jonge Berken, den Kerffenboom, en anderen.

DE heuvels nevens de Rivier aan de westzyde over *Isle d'Orleans* waren zeer hoog en tamelyk steil. Zy bestonden op de meeste plaatsen uit zwarte kalklei. Hierendaar egter was 'er een die uit rots bestond, die op 't eerste gezigt 'er als een zandsteen uitzag, en uit enen grauwen kwarts, enen roodagtigen kalksteen, een weinig grauwen kalksteen, en enige weinige ligtgrauwe zandkorrels t'zamen gesteld was. De deeltjes waren in dezen steen klein en sterk vermengd. De steen was helder rood met grauw vermengd en zeer hard. Hy legt in beddingen boven malckander, welken omtrent een vierde el dik waren. Aanmerkelyk is het dat 'er verheven' en holle deuken op zyn van *Pectinites*; en men vindt zelfs de versteende schalen der *Pectinites* op de oppervlakte van den steen, dog binnen in is 'er geen zweemfel van verstening te bespeuren. Alle deze deuken en versteende schalen zyn niet meer dan enen duim in de lengte en in de breedte. De kwartsdeeltjes die in den steen zyn geven vuur tegens het staal, en de kalksteendeeltjes bruischen zeer op in 't sterk water. De bovenste en de onderste oppervlakte der beddingen bestaan uit kalksteen, en het binnenste uit kwarts. Men houwt veel van deze stenen om 'er mede te bouwen, te bestraten, en trappen van te maken. Veel wordt 'er van naar *Quebec* gezonden. Het is zonderling dat 'er in de

Gesteldheid der hoogtcens.

dezen steen verfteningen gevonden worden, en niet in de zwarte kalkleyen.

DE vrouwen verwden hier het wollen garen geel met het zaad van de *Myrica gale*, welke hier *Poivrier* genaamd wordt, en overvloedig op natte plaatfen waft.

DES avonds gingen de Heer *Gaultbier* en ik om den hogen waterval by *Montmorenci* te bezigtigen. Vlak aan de Rivier was het land hoog, gelyk, en tot weiden gemaakt. Wat verder wordt het heuvelagrig; de grond is daar bedekt met ene mulle aarde, en met koorn bebouwd. Dog hierendaar op steile plaatfen, of waar een beekje liep, beftonden de heuvels alleen uit zwarte kalklei, die op vele plaatfen zo tot gruis geraakt was dat men ze voor aarde zou hebben aangezien. Als men enigen van de grootste stukken doorbrak roken zy gelyk flinksteen. Op meer verheven' plaatfen was de aarde van ene bleek rode verw, en dit was ook de kleur der leyen.

Water-
val by
*Montmo-
renci*.

DE waterval by *Montmorenci* is een van de hoogften die ik oit zag. De stroom waarin hy legt is niet zeer breed, en valt van den steilen kant eens bergs af, die uit zwarte kalklei bestaat. De val is digt by enen kleinen inham in de Rivier. Beide de zyden van den inham beftaan alleenlyk uit zwarte kalklei, die egter zeer afgemolmd is, zo dat de zyden niet steil zyn. By den val zelfen is de leiberg geheel steil, en men kan 'er nauwlyks zonder verbaasfheid het water van zien af storten. De regen van de vorige dagen had het water op de Rivier vermeerderd, het welk den waterval een nog te grootfcher aanschyng gaf. De breedte van den val is niet boven de vyf of zes vadem. Zyne hoogte werd van ons by gisfing op tuffchen honderdentien en honderdentwintig voet gefchat: en op onze wederkomst te *Quebec* vonden wy onze gisfing door verscheiden Heren bekrachtigd, die den val nauwkeurig gemeeten, en zyne hoogte byna juist zo gevonden hadden als wy ze giften te zyn. Het volk hieromstreeks woonagtig maakte zyne hoogte veel te groot, hem driehonderd voet gevende. Vader *CHARLEVOIX* is integendeel al te karig als hy den waterval maar veertig voet geeft. Onder aan den val is altyd een digte nevel, die zig meer dan een snaphaanschoot over het water van den inham uitbreidt. Digt op het water was hy het sterkst. Men was hier als in enen gestadigen regen, die sterker of minder ferk is naar dat men den val nadert. Wy wilden met den man die ons den weg wees digt by het afftortend water komen om alles des te nauwer te onderzoeken, en te zien hoe de steen agter het water 'er uitzag, dog een onverwagte wind joeg ons schieplyk zulken nevel op herlyf dat wy in een ogenblik zo doornat waren als of wy een half uur in ene stortvlaag geweest waren. Dus zagen wy ons genoodzaakts hals over kop terug te lopen, en waren blyde 'er uit te zyn. Het geraas van den

den Waterval wordt fomtyds te *Quebec* gehoord, dat 'er twee *Fr.* mylen zuidwaards van daan legt; en dit is dan een teken van enen noordoosten wind. Op andere tyden hoort men het in de dorpen die een goed stuk wegs mecr naar het noorden leggen; en dat wordt voor een teken gehouden van enen zuidwesten wind of van regen. De zwarte kalklei die de zyden van den val uitmaakt legt in byna loodregt aflopende beddingen. In deze kalklei vonden wy de volgende foorten van steen.

HET Gypsum amiantiforme. Dit legt met dunne schyven in de spleten van de kalklei. De kleur was sneeuw wit. Ik heb het in verscheiden delen van *Kanada* in die zelve kalkleyen gevonden.

PIERRE A CALUMET. Dit is de *Fransche* naam van enen steen, waaruit hier te lande byna alle de tabakspypen gemaakt worden. Hy legt in beddingen van onderscheiden dikte tusschen de kalklei. Ik heb stukken gezien omtrent vyftien duim dik; dog de meesten zyn tusschen de vier en de vyf duim. Als de steen lang in de lugt of in den zonschyn blyft bloot leggen, verkrygt hy ene gele kleur, dog van binnen is hy grauw. Het is een zo vaste kalksteen, dat zyne deeltjes met het nakend oog niet te onderkennen zyn. Hy is tamelyk week, en laat zig wel behouwen. Hoe weker de stukken zyn des te beter worden zy gehouden voor tabakspypen. Ik heb sommigen van deze stenen van buiten in dunne schyven zien schilferen als zy in de zon lagen. Alle de tabakspypenkoppen, die in *Kanada* van het gemene volk gebruikt worden, zyn van dezen steen, en op verschillende wyzen versierd. Vele Heren gebruiken ook dit soort van pypen, vooral als zy op reis zyn. De *Amerikanen* hebben reeds vele euwen lang dezen steen tot dat einde gebruikt, en het de *Europeers* geleerd. Deze koppen zyn natuurlyk van ene bleke grauwe kleur, dog men maakt ze zwart terwyl zy nog nieuw zyn. Men besmeert den gehelen kop met vet, houdt hem dan boven ene brandende kaars of een vuur, en dus wordt hy door den rook en het vet t'zamen zwart. De zwartheid wordt nog door het gebruiken vermeerderd. De pypenstelen zyn altyd van hout, en worden door middel van ene kleine koperen keten, die door een gat in den kop heen gaat, aan den zelve vastgemaakt, om voor te komen dat hy 'er af valle. (*)

Y 3

STEEN-

(*) In geheel *Polen*, *Rusland*, *Turkye*, en *Tartarye* rookt men uit pypen van een soort van steenmergel gemaakt, waaraan men lange houten stelen vast maakt; tot welk einde men gemeenlyk de jonge scheuten gebruikt van een soort van *Spiraea*, waarin een merg zit dat men 'er ligt kan uitdoen. Dit soort van steenmergel wordt gemeenlyk *Zeeschuim* genoemd, omdat het zo zagtis. De *Krimsche Tartaren* noemen het *Kaffekil*. Men maakt allerhande figuren op deze pypenkoppen, en beslaat ze dikwyls met zilver. F.

Steenko- STEENKOLEN waren hier om heen niet te vinden. In een naburig dorp
len. wierd my 'er een stuk van vertoond, dat men zeide op de heuvels digt
by den waterval gevonden te zyn.

DES nagts kwamen wy te *Quebec* aan. De Heer *Gauthier* zeide my
Koort- dat allerlei afgaande *Koortfen* in die plaats zeer ongemeen waren; dog
fen. omtrent *Fort St. Frederic* en *Fort Detroit*, ene *Fransche* volkplanting
tusschen het Meer *Erie* en het Meer *Hudson*, op 43. gr. N. gaan zy
sterk in zwang. Het gene ik boven aangaande de *Engelschen* heb aan-
gemerkt, dat zy zo oud hier te lande niet worden als in *Europa*, wierd van
allen toegestemd ook omtrent de *Franschen* in *Kanada* plaats te heb-
ben. Men schreef dit toe aan de zware ongemakken welken men hier
door het reizen moest uitstaan. In *Kanada* is het iets meer dan zeld-
zaams een mensch van honderd jaren te zien; dog nu en dan vond men
'er nog wel een van tagtig jaar.

Yskel- SOMMIGEN van de voornaamste lieden bedienen zig van yskelders om
ders. hunne dranken des zomers koel, en het vleesch goed te houden. Deze
yskelders zyn gemeenlyk van steen onder het huis gebouwd. De muren
zyn met hout bekleed, dewyl het ys by steen zo goed niet blyft. Des
winters vult men den kelder met sneuw, die men plat trapt, en 'er ver-
volgens water overheen giet. Dan zet men de deur en alles open om
de koude binnen te laten. Men heeft de gewoonte van des zomers een
stuk ys in den drank te leggen om hem te verkoelen.

Zout. AL het *Zout* dat hier gebruikt wordt komt uit *Frankryk*. Men heeft
hier wel zout uit het zee water gemaakt, dog, om dat *Frankryk* alleen den
handel in het zout voor zig behouden wil, heeft men hier van afgezien.

ESKI- DE *ESKIMAUS* zyn een soort van wilde *Amerikanen*, die in *La-*
maus. *brador* tusschen de *Hudsonbai* en den uitersten mond der *St. Laurence*
wonen, dog alleen aan de kust en niet ver binnen 's lands. Ik heb
noit gelegenheid gehad 'er enen van te zien; dog ik heb verschei-
den *Franschen* gesproken, die deze menschen dikwyls gezien, en ze met
hunne vaartuigen aan boord gehad hadden. Volgens het eenparig verhaal
van dezen, wil ik kortelyk het een en ander van dit volk aantekenen.

DE *Eskimaus* zyn in kleur en taal geheel van de overige *Amerikanen* on-
derscheiden. Zy zyn byna zo blank als de *Europeanen*, en hebben
kleine ogen. De manspersonen hebben baarden. De *Amerikanen* in-
tegendel zyn koperkleurig en baardeloos. In hunne taal kan men enige
Europische woorden ontdekken. Zy wonen in holen onder den grond,
of in grotten in de bergen, of wel in hutjes van zoden boven den grond
gemaakt. Zy zayen of planten niet het minste, en leven alleen van al-
lerhande visschen, walvisschen, robben (*) en walruffen. (†) Somtyds
van-

(*) *Pboca vitulina*. LINN. (†) *Trichebus Rosmarus* LINN.

vangen zy ook landdieren. Zy eten de meefte fpyzen rauw. Hun drank is water, en men heeft hen dikwyls zeewater zien drinken, dat zo zout was als de fterkfte pekfel. (*)

HUNNE fchoenen, kouffèn, broeken en veften zyn van robbenvellen gemaakt, die wel toebereid, en met zenuwen van walviffchen, welken zig als garen laten drayen, genaid worden, en dat wel zo dat zy met hunne klederen, de welken zy de hairige zyde buiten dragen, in 't water kunnen gaan zonder dat hunne onderklederen nat worden. Onder deze bovenklederen hebben zy hembden, veften en andere klederen, die ook van zeehondenvellen gemaakt, dog egter zo wel bereid zyn dat zy volmaakt zagt en week zyn. Ik heb een vrouwenkleed van dit volk gezien, zynde een muts, jak en rok alles uit een fluk, inſgelyk een robbenvel, en zo wel bereid dat het geheel zagt en buigzaam was. De hairen waren buitenwaards gekeerd. De rok had van agteren enen langen fleep omtrent een vierde van el breed. Van voren kwam de rok niet eens ter helfte van het been. Daaronder dragen zy broeken en kouffèn aan malkander genaid. Het hembd was van een zeer buigzaam robbenvel. De vrouwen der *Eskimaus* worden gezegd 'er veel beter uitzien dan die der *Amerikanen*. Dog de mans zyn 'er zeer yverzugtig omtrent.

MEN heeft my ook ene van hune fchuiten vertoond. Zy was van buiten geheel van vellen gemaakt, waar men het hair afgedaan, en de zyde daar het hair gezeten had naar buiten gekeerd had. Het vel was zo glad als perkament. De fchuit was byna agt ellen lang; dog zeer smal en fpijs aan de beide ftevens. Van binnen lagen dunne planken, die de fchuit hare gedaante geven moeften. Van boven was zy geheel en al met vellen bedekt, uitgenomen dat op enigen afftand van het ene fteven een gat gefneden is, zo dat 'er een volwaffen menfch in zitten en roeyen kan, houdende de benen onder het vel in 't fchuitje. Het gat had de gedaante van enen afgefmedenen halven cirkel, welks middellyn naar het grootte fluk van de fchuit gekeerd was. De kanten van het gat waren met hout beflagèn, en daar een buigzaam in een gerold vel aan vaft, waarin boven

ban-

(*) Enigen van de zogenaamde *Moravifche Broeders* met enige *Groenlanders* in *Terra Labrador* zynde gekomen, namen de *Eskimaus* de vlugt voor hen; dog een der *Groenlanders* riep hun toe in zyne taal. De *Eskimaus* hem horende roepen, en zyne taal verftaande, bleven ten eerften ftaan, kwamen terug, en waren blyde enen landsman gevonden te hebben; en waaraan zy zig begaven vertelden zy onder de *Eskimaus* dat een van hunne landslieden aangekomen was. „Dit bewyft,“ zegt de Heer FORSTER, „dat de *Eskimaus* een geflagt zyn verſchillende van alle de *Europifche* Volken, dewyl de *Groenlandifche* taal gene overeenkomt heeft met enige *Europifche*.“ Zie over de *Groenlandifche* taal HANS EGEDE *Befchryving van Oud Groenland* Hoofdf. 16. en ANDERSON *Befchryving van Ysland* enz. Bl. 202. en 244.

banden door staken. Als de *Eskimau* met zulk een schuitje varen zal, steekt hy de benen en de dyen onder het vel, gaat op den grond der schuit zittten, trekt het vel wel om zyn lyf t'zamen, en bindt de banden zorgvuldig om zyn middel vast. Dan mogen de golven by stormig weder over het schuitje heen slaan, geen droppel kan 'er in komen. Ook is de man door zyne klederen van vellen voor het nat beveiligd. Hy heeft een riem in de hand, die aan beide de einden een blad heeft, waarmede hy en roeit en by storm het vaarttuig in evenwigt houdt. De bladen van de riem zyn vry smal. Daar kan maar een mensch in zulk een schuitje zitten. Men heeft dikwyls gezien dat een enkele *Eskimau* met zulk een vaartuige by den geweldigsten storm zonder het minste gevaar ver in zee ging, daar de grote schepen werks genoeg hadden zig zelven te redden. Die schuitjes dryven op het water als blazen. Zy weten 'er schielyk mede te roeyen. Men zeide my dat deze schuitzen niet altyd de zelve gedaante hadden. Zy hebben ook groter schuitzen van hout, met vellen bedekt, waarin enige personen zitten kunnen, en in de welken de vrouwen gemeenlyk op zee varen.

HUNNE wapenen zyn boog en pylen, spiesen en harpoenen. Met de laatsten doden zy walvisschen en andere grote zeedieren. De punten der pylen en harpoenen zyn somtyds van yzer, somtyds van benen of tanden van walruffen. De pylkokers waren van robbenvel. De naalden, daar zy hunne klederen mede nayen, zyn ook somtyds van yzer, somtyds van allerley benen. Al het yzer 't welk zy gebruiken krygen zy op de ene of de andere wys van de *Europeanen*.

SOMTYDS komen zy op de schepen der *Europeers*, om messen en ander yzertuig interuilen. Dog voor de *Europeanen*, ten zy zy sterker zyn, is het niet raadzaam in hun land te komen, dewyl zy een argdenkend en verraderlyk volk zyn, dat gene vreemdelingen by zig dulden wil. Als zy zig te zwak oordelen vlugten zy op de aannadering der *Europeanen* weg, dog als zy sterker zyn slaan zy alles dood, zonder iemand te sparen. Om deze reden laat men niet meer van dit volk aan boord komen dan men denkt over te kunnen. Op hunne kusten schipbreuk te lyden en levendig den wal te bereiken, is al zo goed als in 't midden van de zee te zinken. Dit heeft menige *Europeaan* ondervonden. De schepen en boten der *Europeers*, die hun in handen vallen, hakken zy in stukken, halen 'er de spykers en al het yzer uit, en maken 'er messen, naalden, punten van pylen en spiesen, en diergelyke dingen van. Zelden gebruiken zy vuur als om te smeden en vellen te bereiden, want het meest eten zy hunne spyzen rauw. Aan boord van een schip zullen zy het niet wagen van iets te proeven dat hun wordt aangeboden, ten zy ze zien dat het scheepsvolk 'er van eert. Noit hadden de *Franschen* enen *Eskimau* kunnen bewegen enen slok
bran-

brandewyn te nemen, schoon de andere *Wilden* op niets zo zeer gesteld zyn. Waarschynlyk komt dit van hun mistrouwen op anderen voort, denkende zy dat het een vergiftis. Ook hebben zy dat misfchien zo geheel niet mis. Zy dragen gene oorringen, nog beschilderen zig het aangezigt, gelyk de andere *Amerikanen* doen. Zy hebben van overoude tyden af honden met spitse optaande oren gehad. Dezen gebruiken zy niet alleen om te jagen, maar ook in plaats van paarden, om 's winters hun goed op sleden over het ys te trekken. Ander tam vee hebben zy niet. Rendieren zyn 'er wel in hun land; dog men weet niet dat zy oit van de *Eskimaus* of van andere *Wilden* getemd zyn geworden. De *Franfchen* in *Kanada*, die enigermate naburen van dit volk zyn, hebben gene moeite gespaard om enen handel met hun te vestigen, en ze tot enen wat vriendelykeren omgang met andere volken te brengen. Ten dien einde ligteden de *Franfchen* enige kinderen van hun, leerden ze lezen, en bragten ze zorgvuldig op. Hun inzicht was ze naar de *Eskimaus* terug te zenden, op dat deze kinderen hun vertellen mogten hoe vriendelyk en gevallen men met hun had omgegaan, ten einde dus dit volk wat betere gedagten van de *Franfchen* te geven. Dog ongelukkiglyk stierven de kinderen aan de kinderziekte, en de gehele aanflag liep te niet. Ook twyffelden velen of men, zo de kinderen al in 't leven gebleven waren, 'er veel by zoude gewonnen hebben. Voorheen had men al eens enen *Eskimau* opgeligt, en hem alle mogelyke beleeftheden en vermaken aangedaan. Hy had ook het *Franfch* tamelyk wel geleerd, en een groot genoeg in de levenswys der *Franfchen* getoond. Dog naderhand by de zynen wedergekomen zynde, is hy zo weinig in staat geweest hun een gunstig gevoelen voor de *Franfchen* in te boezemen, dat kort na zyne wederkomst zyne eigene nabestaanden hem, als enen halven *Franfchman* en vreemdeling, doodfloegen. Dit wreed gedrag der *Eskimaus* omtrent andere volken maakt dat de andere *Wilden*, wanneer zy hen in handen krygen, hun noit kwartier geven, en altyd zonder mededogen ombrengen, schoon zy anders nog wel hunne vyanden sparen, en de gemaakte gevangenen onder de hunnen inlyven.

TEN gevallen van zulken die vermaak hebben van sommige talen met malkander te vergelyken, wil ik hier enige woorden uit de taal der *Eskimaus*, die my de *Jesuiet Saint Pie* medegedeeld heeft, invoegen. Een *Kombuk*, twee *Tigal*, drie *Re*, vier *Missilagut*; water *Sillalokto*; regen *Killaluk*; de hemel *Taktuk*, of *Nabugaksche*; de zon *Schikonak* of *Sakaknak*; de maan *Takok*; een ei *Munneguk*; een schuit *Kagak*; een riem *Pautik*; een mes *Schavie*; een hond *Mekke* of *Tunilok*; een boog *Petikfik*; een pyl *Katfo*; het hoofd *Niakkok*; een

H. Decl.

Z

oor

Taal der *Eskimaus*.

oor *Tschibiu*; het oog *Killik* of *Schik*; het hair *Nutſchad*; een tand *Ukak*; een voet *Hikat*. Enigen menen dat de *Eskimaus* van den zelve oorsprong zyn als de *Groenlanders* of de *Skralingers*, en dat 'er tuffchen de talen dier volken ene grote verwantschap is. (*)

DE *Pruimenbomen*, die men uit *Frankryk* te *Quebec* overgebracht heeft, ſlagen daar zeer wel. Dit jaar begonnen zy eerst in September te bloeyen. Men zeide dat zy weinig van de koude leden.

DE *Marquis de la Galliffonnière* is een van de drie Heren die boven alle anderen by de *Fransche* Zeemagt in den laaften oorlog groot aanzien verworven hebben. Die drie Heren zyn de genoemde *Marquis*, de *Marquis de la Jonquière* en de *l'Etendure*. De eerste was nu boven de vyftig jaar oud, klein van gefalte, een weinig geboccheld, dog voor 't overige een bevallig man. Hy was hier enigen tyd als Gouverneur Generaal geweest, en verrok naar *Frankryk* nog dezes maand. Ik heb alreeds iets van dezen Heer gezegd; dog als ik aan zyne verdienſte denk, kan ik hem noit zynen verdienden lof geven. Hy was tot verwondering: toe in alle wetenſchappen, dog byzonderlyk in de Natuurlyke Hiſtorie ervaren, in de welke hy zo ver gevorderd was, dat als hy over dezelve ſprak het was als of onze grote LINNÆUS onder ene andere gedaante het woord voerde. Als hy van het gebruik redeneerde dat men van de Natuurlyke Hiſtorie ten voordele der maatschappy maken kon, ſtond ik verbaasd hoe hy alle zyne redenen uit de Staat- de Wis- en de Natuurkunde wist te ontlenen. Ik moet bekennen dat myn omgang met dien Heer my zeer veel licht in vele ſtukken heeft gegeven. Hy gaf my verſcheiden manieren aan de hand op welken men de Natuurlyke Hiſtorie ten nutte der Zamenleving, en om een volk met opzigt op zyne afgunſtige naburen magtig te maken, kan aanwenden. Noit heeft de Natuurlyke Hiſtorie in dit land enen zo groten bevorderaar gehad; en het is twyffelagtig of zy hier oit zyns gelyken hebben zal. Zo dra hy Gouverneur Generaal geworden was nam hy die maatregels, die ik boven heb opgegeven, ter bevordering der Natuurlyke Hiſtorie. Als hy menſchen ontmoette die enigen tyd op ene zekere plaats geveſtigd waren geweest, of gereisd hadden, vooral als het geweest was in ver afgelegen oorden, verzuimde hy noit hen nauwkeurig aangaande bomen, planten, dieren en andere zaken te ondervragen. Hy onderzocht

(*) De Heer FORSTER wyft zynen Lezer, die meer van de *Eskimaus* begeert te weten, naar HENRY ELLIS's *Account of a Voyage to Hudſon's Bay by the Dobbs Galley and California*. &c. en *The Account of a Voyage for the Discovery of a Northweſt Paſſage by Hudſon's ſtreights, by the Clerk of the California*, twee deelen in 8vo. en CRANTZ *Hiſtorie van Groenland*, welk boek in 't *Neder Duitſch* is overgezet.

zegt dan ook wat gebruik de Inlanders van de voortbrengfels der natuur maakten; hoe het ging met den landbouw en de huishouding; wat meren, rivieren en wegen 'er waren, en vele andere zaken van die natuur. Zulken die hem duidelyker begrippen van zaken dan de overigen schenen te hebben moesten hem breedvoerige berigten aangaande dezelve geven. Hy schreef zelf alle de berigten op die hy kreeg. En door deze oplettendheid, zo ongemeen onder lieden van dien rang, kreeg hy kennis zelfs van de afgelegenste gewesten van *Amerika*. De Priefsters en de Kommandanten der Forten waren dikwyls verfeld over de vragen die hy hun deed, wanneer zy hem hunne opwagting kwamen maken; want dan zeide hy hun dikwyls dat digt by zulken berg, by zulk een meer, waar zy dikwyls op de jagt waren, deze en gene zeldzame bomen, gewassen, aardens, ertsen, en diergelyken gevonden werden. Dit maakte dat sommigen zig verbeeldden dat hy ene meer dan menschelyke kennis bezat, dewyl hy alle de zeldzaamheden van plaatsen wist te melden, die somtyds twee honderd *Zweedfche* mylen van *Quebec* lagen, en daar hy nooit geweest was. Noit werd 'er een beter staatsman gevonden dan hy was; en geen mensch kan oit beter maatregels nemen om de welvaart van een land te vergroten dan hy deed. *Kanada* kende nauwlyks den schat dien het in den persoon van dien Heer bezat, toen het hem verloor; de Koning had te zeer zynen dienst r'huis van noden, en konde hem zo ver van de hand niet laten. Hy vertrok naar *Frankryk* met ene verzameling van natuurlyke zeldzaamheden, en vele laden met aarde, waarin allerhande nuttige planten en boompjes lagen.

VERSCHEIDEN' malen heb ik gewag gemaakt van *Zwarre Kalkleyen* Zwarre Kalkleijen. hier wil ik ze nauwkeuriger beschryven. Niet alleen de berg waarop *Quebec* staat, maar ook de heuvels langs de *St. Laurence*, ter lengte van vele mylen boven en beneden *Quebec*, bestaan 'er uit. Omtrent ene el beneden den grond is deze steen vry digt en zonder spleet, zo dat niemand hem voor ene lei zou aanzien. Hy legt in beddingen, van drie en vier, tot twintig duimen en meer dik. In den berg waarop *Quebec* staat leggen de beddingen niet horizontaal maar schuinfeh en zelfs byna loodregt, de bovenste kanten naar het noordwesten en de ondersten naar het zuidoosten gekeerd. Dit maakt dat de kanten dezer beddingen altyd boven den grond uitsteken, en de schoenen aan stukken fryden. Ik heb ook enige lagen gezien die noordwaards afhelden, schoon byna loodregt gelyk de anderen. Ook heb ik horizontale beddingen ontmoet. De beddingen zyn van malkander door kleine tusschenwydtens afgescheiden, de welken gemeenlyk opgevuld zyn met het *Gypsum amiantiforme*, dat men somtyds met een mes los kan maken, als de boven leggende bedding van lei is weggenomen, en dan ziet het 'er uit als een dun wit blad. De groter tusschenwydtens zyn meest opgevuld met doorschynendkwarts-

kryftal van onderfcheiden' grootte. Op fommige plaatfen vond men in den berg ongelooflyk veel van dit kryftal, waarom de zuidofterpunt van den berg *Pointe de Diamant* genoemd wordt. De finalle reten die door dezen fteen gaan, lopen gemeenlyk met regte hoeken; de tuffchenwydrens tuffchen deze reten warèn niet altyd de zelve. Die kant van de bedding die tegens de andere bedding gekeerd is is dikwyls met een fyn, zwart, glinfiterend vlies bedekt, dat veel naar zeker foort van hoornfteen gelykt. Men vindt 'er veeltyds gele *pyrites* in, dog altyd in kleine korrels. Ik vond 'er noit verfteningen, deuken, of andere ftenen in, behalven die ik reeds zo even genoemd heb. De berg waarop *Quebec* legt beftaat louter van den top af tot beneden toe uit kalklei. Deze fteen gebroken of gefchraapt wordende geeft enen reuk even gelyk de finkfteen. Dat voor de lugt bloot legt valt in kleine ftukken, verliest zyne zwarteheid, en wordt bleek rood. Byna alle de openbare en andere gebouwen in *Quebec* zyn van dezen fteen, gelyk ook de muren rondom de ftad, de kloofsters, en de tuinen. Men kan hem ligt de gedaante geven die men wil. Dog hy heeft de eigenfchap van dunne blaadtjes te fplyten, evenwydig met de bedding waaruit de fteen genomen is, indien hy een jaar of meer in de open lugt leggen blyft. Egter doet dit geen nadeel aan de muren, want men legt met voordagt de ftenen zo dat de fpleten altyd horizontaal lopen, en de bovenfte ftenen op de onderfte drukken, zo dat zy niet dan aan den buitenkant wat af fchilferen kunnen. Hoe ouder de huizen worden des te dunner worden de fchilfers.

Lugts-
geffeld-
heid te
Quebec.

OM mynen Lezer enigermate een denkbeeld van de lugtsgeffeldheid te doen krygen, ten einde hy over het verfchil van warmte en koude in de verffchillende jaargetyten oordelen konne, zal ik hier kortelyk voor een jaar een uittrekkfel geven uit de waarnemingen van den Heer *Gaultbier*. Hy heeft my een af fchrift van die waarnemingen ter hand gefield, die hy van het begin der maand October in het 1744. tot het einde van September 1746. gemaakt had. De waarnemingen met den Thermometer gedaan zal ik agter laten, ter oorzaak ik van de zelve niet voldaan ben. Hy had zig van den Thermometer van DE LA HIRE bediend, op welken men by ene fterke vorft, wanneer het kwikzilver tot in den bol zakt, de graden der koude niet waarnemen kan. De waarnemingen wierden het gehele jaar niet vroeger gemaakt dan des morgens tuffchen zeven en agt uur. Des middags waren zy tuffchen twee en drie uur gemaakt. Op de meeste dagen waren die van namiddags weggelaten. Behalven dat, hing de Thermometer in een half open ftand venfter, en kon dus de juifte geffeldheid der lugt niet aanwyzen. Men volgt hier in de waarnemingen den nieuwen ftyl.

H E T J A A R 1745.

JANUARI. Den 29. geraakte de *St. Laurence* voor *Quebec* toe met ys. In de waarnemingen der vorige jaren was aangekend dat zy dikwyls in 't begin van Januari en zelfs van December toegelegene heeft.

FEBRUARI. In deze maand is niets merkwaardigs voorgevallen.

MAART. Deze winter wierd gezegd een van de allerzagtsten te wezen. De aller oudste menschen konden zig genen diergelyken herinneren. De sneeuw had maar anderhalven of twee voet dik gelegen. Het ys op de *St. Laurence* voor *Quebec* was maar twee voet dik. Den 21. had men een onweer, waarby een soldaat van den blixem getroffen wierd. Den 19. en 20. begon men inshydingen in den Suikerahom te maken, om het sap 'er aftetappen, waaruit men suiker maakt.

APRIL. Op de eerste dagen dezer maand, en naderhand vervolgens nu en dan gedurende de gehele maand door, was men bezig met het sap uit de Suikerhornen te tappen. Den 7. begonnen de tuinlieden hunne groentebedden klaar te maken. Den 20. brak het ys voor *Quebec* en dreef weg. De waarnemingen van het volgende jaar wyzen aan dat dat anders zelden gebeurt, want dikwyls legt de Rivier voor *Quebec* tot den 10. Mai toe. Den 22. en 23. viel 'er veel sneeuw. Den 25. maakte men by *St. Joachim* een begin met zayen. Dien dag vernam men ook enige Zwaluwen. Den 29. was men overal aan 't zayen. Sedert den 23. was de scheepvaart vry op de Rivier.

MAY. Den 3. was het 's morgens zo koud dat de Thermometer van CÆSIUS vier graden onder het vriespunt stond. Het graan leed 'er egter geen nadeel van. Den 16. had men overal gedaan met het voorjaarszaad in den grond te brengen. Den 5. stonden de *Sanguinaria*, de *Narcissus*, en de violet in bloei. Den 17. begonnen de bladen aan de kersfen-appel- en lindebomen uittekomen. De aardbessen bloeiden reeds. Den 29. stonden de wilde kersfenbomen in bloei. Den 26. was de bloeifem van de *Franche* appel- kersfen- en pruimenbomen al uit.

JUNI. Den 5. waren alle de bomen groen. De appelbomen waren in vollen bloei. Den 22. at men rype aardbessen. Men had aangeteekend dat het weder toen volmaakt goed voor de vrugten was.

JULI. Het koom begon den 12. zyne airen te laten zien, en den 21. had het reeds overal airen. Men moet hier zig herinneren dat 'er hier te lande niets als zomerkoorn waft. Het koom was kort daarop in bloei. De hoibouw begon den 22. De gantsche maand was het weder zeer schoon.

AUGUSTUS. Den 12. had men te *Montreal* rype peren en meloenen. Den 20. was het graan rondom die Stad ryp, en men maakte toefstel tot

den oogft. Den 22. begon men te *Quebec* de weit te mayen. Den 30. en 31. was des morgens de grond berypt.

SEPTEMBER. Den 24. en 25. was de oogft van allerlei graan geeindigd. Men had deze maand ene menigte van meloenen, watermeloenen, komkommers en fchone pruimen. De appelen en peren waren ook al ryp, het geen alle jaar zo vroeg niet gefchiedt. De laaftte dagen der maand begon men de landen onteploegen. Onder de waarnemingen rakende deze maand vond men aangetekend. „De oude lieden zeggen „ dat men voorheen het koorn niet voor den 15. of 16. September „ mayen kon, fomtyds wel eens den 12. en dat het noit vroeger ryp „ wierd. Ook dat het noit tot zulk ene volkomene rypheid plegt te komen als nu. Maar federt dat 'er veel bofchen omgehouden en veel „ landeryen bebouwd geworden zyn, hebben de zonneftralen meer „ gelegenheid bekomen hare werking te doen, zo dat het graan nu „ vroeger ryp wordt. (*). Verders wierd aangemerkt dat de hete zomers

(*). De vermindering van het hout is het alleen niet waardoor de lugtsfeldheid van een land veranderd wordt, maar de bevolking en de bebouwing zyn het voornamelyk. De *Romeinen* hielden de winters in *Engeland* en in *Duitschland* voor zeer geftreng; dog gelukkiglyk genieten die twee landen tegenwoordig ene veel zagtere lugt, het geen men aan de drie genoemde oorzaken moet toefchryven. By *Petersburg* op 60. gr. N. werd de Rivier de *Neva* in 't begin van December 1765. met ys bedekt, en raakte van het zelve niet vry voor den 11. April 1766. Te *Tjaritfin*, leggende op 48. gr. 40. min. N. was de Rivier de *Volga* reeds den 26. November 1765. toegevoren, en het ys raakte los den 27. April O. S. Het is byna ongehooflyk dat op ene plaats die by de twaalf graden meer zuidwaards ligt, de koude langduriger en fterker zoude zyn dan meer noordelyk. En fchoon 'er in den omtrek van *Petersburg* vele bofchen zyn, was daar egter de koude min geftreng en langdurig. *Tjaritfin* in tegendeel heeft in de naburfchap gene bofchen op den afstand van enige honderd *Eng.* mylen, indien men enige enkele bomen en wat kreupelhout langs de *Volga* en op de eilanden in dezelve uitzondert. Ooftwaards aan vindt men gedurende vele honderd mylen niets dan ruime vlakten zonder hout. Het onbouwen van het boomte kan dan alleen de lugt niet zagter maken, maar het bebouwen van het land doet 'er meer toe. Op een beploegd veld fmelt de fneeuw altyd veel vroeger dan op een land met gras bewaflen. De ontvlambare en warme deeltjes, die met de mift op een land gebragt worden, brengen veel toe om de geftrengheid der lugt te matigen; maar de uitvaaffemingen van vele duizenden van menfchen en vee in een wel bevolkt land, het branden van zo vele warmte veroorzakende deeltjes, en het verfpreden van dezelve door den dampkring, zyn het die nitermate veel toebrengen tot het verzagten van de lugtsgefheldheid. Honderd vierkante mylen rondom *Tjaritfin* bevatten zo veel bebouwd land niet als tien rondom *Petersburg*. Het bebouwde land is in evenredigheid met het getal van de inwoonders dier twee plaatfen, en dit maakt het grootfte onderscheid in de lugtsgefheldheid. Daar is nog iets. *Petersburg* ligt dicht aan zee, en *Tjaritfin* ver binnen in het land; in

mers in *Kanada* altyd zeer vrugtbaar zyn, en dat dan nog zelfs nauwlyks het tiende gedeelte van het koom tot volmaakte rypheid komt.

OCTOBER. Deze gehele maand beploegde men de braaklanden. Het weder was zeer schoon. Des nagts vroor het verscheiden reizen. Het sneuwde den 28. Tegen het einde der maand begonnen de bladen van het geboomte te vallen.

NOVEMBER. Tot den 10. hield men aan met ploegen. Dien dag waren reeds alle de bomen kaal. Tot den 18. liep het vee buiten, dog moest nu en dan enen dag van wegen het slegt weder te huis blyven. Den 16. had men donder en blixem. Den 24. vernam men nog geen ys op de *St. Laurence*.

DECEMBER. Hier wierd aangetekend dat deze herfst veel zagter was geweest dan de voorgaanden. Den 1. ging 'er nog een schip naar *Frankryk* onder zeil. Den 15. begon de Rivier vol met ys te raken; dog in het midden bleef zy nog open. Dog op de *Charles* was het ys zo dik dat men 'er met geladen wagens en paarden overreed. Den 26. raakte het ys op de *St. Laurence* door den zwaren regen weg. Den 28. wierd wederom een gedeelte van de Rivier met ys bedekt.

IN 't vervolg van deze Waarnemingen wierd aangetekend dat de winter ook van de zagsten geweest is.

DEN 11. September ging ik van *Quebec* met enen goeden wind op reis. De Gouverneur Generaal, *Marquis de la Jonquière*, die my ^{Vertrek van Quebec.} ook met velerhande gunstbewyzen overladen had, had enen van 's Konings boten met zeven man geschikt om my naar *Montreal* te brengen. In 't midden van den boot was een groot blauw kleed, waaronder wy vry voor den regen waren. De gehele reis geschiedde op kosten van den Koning van *Frankryk*. Wy lagen dien dag drie *Fr.* mylen af.

DEN 12. vervolgden wy onzen togt den gehelen dag. De Mais van het kleinder soort, dat binnen drie maanden ryp wordt, was nu ryp. Men trok ze uit den grond en hing ze in de lugt te drogen.

HET weder was thans omtrent zo gesteld als in *Zweden* in 't begin van Augustus, zo dat de herfst in het noorden van *Kanada* ene maand later dan in het midden van *Zweden* schynt intevallen.

By elke boerdery vond men enen moestuin, waarin zeer veel uyens wiesfen, welken de *Fransche* Boeren op de vastendagen veel gebruikten.

Eg- in 't algemeen heeft men opgemerkt dat plaatsen aan zee gelegen ene zagtere lugtsgefeldheid hebben dan anderen. Deze weinige aanmerkingen zullen, denk ik, voldoen om reden te geven van de veranderingen in de lugtsgefeldheden der landen, die, ontwyffelbaar, warmer en gematigder worden naar mate de bevolking en de landbouw toenemen. F.

Egter kan ik niet zeggen, dat de *Franfchen* zo buitenmate flijp waren in het onderhouden der vafsen, want verfcheiden van myn roeyers aten geruft dezen dag, fchoon enen vrijdag, vleefch. En dit heb ik in 't vervolg dikwyls meer gezien. Het gemene volk in *Kanada* eet zo veel uyen dat zy 'er geweldig van finken. Men vond ook veel kawoerden in die tuinen, die op meer dan ene wys gegeten werden. Het meeft fneed men ze naar de langte midden door, en hield het binnenfte voor het vuur om te braden. Het buitenfte werd weggefmeten. De ryken deden 'er wat fuiker over. Peen, falade, bonen, komkommers, en rode aalbefen waren ook in die tuinen te vinden.

- Tabak.** IEDER Boer had ook by zyn huis meer of min *Tabak* geplant, naar dat zyn huishouden fterk was. Het gemene volk rookt zeer fterk. Zelfs liepen jongens van tien of twaalf jaren met de pyp in den mond. Ook mogren de aanzienlyke lieden wel een pypje. In 't noorden van *Kanada* gebruikte men de tabak meeft zuiver, maar verder opwaards, en omfrees van *Montreal*, nam men den binnenften fchors van den Roden Kornoeljeboom, (*) floeg ze in fukken, en mengde ze onder de tabak, om die wat minder fterk te maken. Ook gebruikten ryken en anderen veel fnuiftabak. De meefte tabak, die men hier brukte, was in 't laad gewaffen. Sommigen agten die boven de *Virginifche*; dog die genen welken voor kenders gaan wilden gaven de andere den voorrang.
- Modes.** SCHOON de meefte volken van *Europa* de modes der *Franfchen* gewoon zyn natevolgen, zag ik dog integendeel dat de *Franfchen* in *Kanada* zig in vele fukken naar de gebruiken der *Wilden*, met welken zy dagelyks omgaan, fhikten. Zy gebruikten de zelve tabakspypen, fchoenen, koufbanden, en gordels als de *Amerikanen*. Zy volgden hen na in 't voeren van den oorlog. Zy gebruikten hunne bafsen fchuiten, en roeden die op de zelve wys. In plaats van kouffen wonden zy een fuk docks om de benen. En zo ging het met veel andere dingen. Als men in het huis van enen Boer intreedt, ftaaf hy op, neemt den hoed of de muts af om te groeten, verzoekt dat men ga zitten, en dekt zig weder.
- Boeren.** *Monfieur* en *Madame* zyn titels die men zo wel enen Boer en zyn wyf als den eerften luiden geeft. De Boeren, en vooral de vrouwlieden, gingen in huis met fchoenen, die uit een fuk uitgehold hout beftonden, hebbende de gedaante van muilen. De Boerenjongens, en zelfs de ouden, hadden meeft enen ftaart in 't hair. Byna allen hadden zy in huis, en fomtyds ook op reis, rode wollen mutfen op het hoofd.

HET voornaamfte eten der Boeren was melk. Boter zag men zelden, en die men 'er vindt is van zuren room gemaakt. Dus was zy niet zo goed als de *Engelfche*, en fmaakte dikwyls naar talk. De *Franfchen* hiel-

(*) *Cornus sanguinea*. LINN.

hielden veel van melk, die zy des vrydags en zaterdags in plaats van vleefch gebruikten. Dog zy wiften ze niet op zo velerhande manieren als wy gereed te maken. Op 'andere dan vastendagen at men hier niet minder vleefch dan by de *Engelfchen*, want buiten de foepen en het nageregt komt 'er byna niets dan vleefch op tafel, dat op velerlei wyzen toebereid wordt.

Wy bragten den nagt in een boerenhuis door digt by een Riviertje, *Petite Rivière* genaamd, dat zig hier in de *St. Laurence* werpt. Men rekende van hier zeltien *Fr.* mylen tot *Quebec*, en tien tot *Trois Rivières*. De ebbe en vloed waren hier tamelyk sterk. Deze was de laafte plaats aan dezen kant, waar ik de hoogtens naaft de Rivier ten dele uit de meermaal gemelde kalklei zag beftaan. Verder op begonnen zy louter van aarde te zyn. De ligtgevende vliegen vlogen des avonds in de bofchen, dog niet zeer talryk. De *Franschen* noemden ze *Mouches à feu*.

De Huizen waren hier omftreeks van hout. De vertrekken waren tamelyk groot. Het dak van binnen ruftte op twee, drie of vier dikke fparren, naar de grootte van 't gebouw. De reten waren met klei befineerd. De venfters waren van papier. De fchoorsteen was in 't midden der kamer gemetfeld. Het geen voor den fchoorsteen was diende voor de keuken. Agter den fchoorsteen fleep en ontving men bezoek. Somtyds ftond 'er een yzeren kachel agter den fchoorsteen.

Huizen.

Den 13. reisden wy voort. By *Champlain*, vyf *Fr.* mylen van *Trois Rivières*, beftonden de fteile hoogtens langs de Rivier uit ene gele en fomtyds okeragtrige zandige ftofaarde, uit de welke ene menigte van kleine ftoompjes uitliepen. Het water in dezelve was meeft vol van geel oker, ten bewyze dat hier wel van 't zelve foort van yzererts, als men by *Trois Rivières* heeft, ligt. Het was zonderling dat men hier zulke menigte van kleine ftoompjes vond, dewyl het land geheel vlak en de zomer een van de droogften was. Langs de Rivier was het land ter breedte van ene *Eng.* myl bebouwd; dog daar agter volgden zware bofchen en lage landen. Het bofch, de vogtigheid vergaderende en het water belettende uitewaaffemen, dwingt het onder den grond door enen uitloop te zoeken. Op den oever lag veel zwart yzerzand.

TEGENS den avond kwamen wy te *Trois Rivières*, daar wy ons niet langer ophielden dan tot dat wy de brieven, die wy van *Quebec* medegebragt hadden, hadden overgegeven. Wy voeren nog ene *Fr.* myl verder eer wy ons nagtverblyf namen.

Wy zagen dezen dag drie zeer oude lieden. De een was een *Jefuïet*, Oude lie- genaamd *Joseph Aubery*, die als Zendeling by de bekeerde *Wilden* te den.

St. François was. Hy had dezen zomer het vyftigfte jaar zyner bediening.

ning vervuld. Hy ging derhalven naar *Quebec* om zyne gelofte als *Jesuïet* te vernieuwen, en schein nog frisch en levendig te zyn. De anderen waren de menschen by welken wy overnagten. De man was over de tagtig jaar en de vrouw niet veel jonger. Zy hadden reeds eenenvyftig jaar t zamengeleefd. Zy waren nog geheel vergenoegd, gezond en vriendelyk. De oude man zeide dat hy onder anderen in 't jaar 1690. in *Quebec* was, toen het door de *Engelschen* belegerd werd. De Bisschop had by die gelegenheid in zyn bisschoppelyk gewaad met den sabel in de hand de soldaten aangemoedigd.

Hette en koude.

Hy oordeelde dat de winters in zyne kindschheid veel gestrenger waren dan nu, en dat 'er toen veel meer sneeuw viel. Het heugde hem nog dat op *St. Jan* de kawoerden en de komkommers bevroren waren. Ook waren de zomers tegenswoordig veel warmer. Dertig jaren geleden was 'er een zo gestreng winter in *Kanada* geweest dat 'er vele vogels dood gevoren waren; dog het jaargetal kon hy zig niet te binnen brengen. In 't algemeen wierd gezegd dat de zomers van 1748. en 1749. warmer waren dan in vele jaren te voren.

Grond.

De grond werd hier voor tamelyk vrugtbaar gehouden. De Weit gaf negen of tien voor een. Dog in de jeugd van dezen man, toen men de verste gronden kiezen kon, gaf zy dikwyls meer dan twintig voor een. Rogge werd weinig gezaid, ook weinig Garst, en maar alleen voor het vee. Zy klaagden evenwel dat zy by elken slegten oogst dikwyls genoodzaak waren garstenbrood te eten.

DEN 14. gingen wy vroeg op reis. Na twee *Fr.* mylen gezeild te hebben kwamen wy op *Lac St. Pierre*, dat wy overstaken. Verscheiden waterplanten, die in de *Zweedische* meren gemeen zyn, lagen hier in 't water. Dit meer zegt men vriest 's winters zo sterk toe dat 'er honderd geladen wagens te gelyk 'over ryden kunnen.

Wy vonden somtyds op de waterplanten een foort van *Kreeft*, gelykende veel naar ene krabbe, en niet groter dan twee meerkundige lynen in de langte en ene in de dikte. Hy was bleek van kleur trekkende wat naar het groene.

De *Pontederia cordata* wies overvloedig aan de kanten van een lang smal water, op de zelve plaatsen als by ons de *Nymphææ* of waterlelies. Een hoop varkens waadde diep in 't water, en dook dikwyls met het grootste deel van 't lyf onder, om de wortelen op te wroeten en te eten.

ZODRA wy *Lac St. Pierre* over waren veranderde het land geheel van aanzien. Het wierd de schoonste oord dien men zien kon. De eilanden en het land aan weerskanten zagen 'er als nette lustplaatsen uit; en dit duurde tot by *Montreal*.

LANGS de Rivier hadden alle de Boeren schuiten, die uit stammen waren uitgehold, dog evenwel zeer frai en net gemaakt, zo dat zy volkomen naar schuiten geleken. Ik zag maar een enige bastenschuit.

DEN 15. zetteden wy onze reis reeds in den vroegen morgen voort. De stroom was ons tegen en zo sterk, dat wy op sommige plaatsen de Roeyers moesten doen aan land gaan en ons voorttrekken.

OM vier uur na den middag kwamen wy te *Montreal* aan. Men rekende dat onze reis zeer gelukkig geweest was, dewyl men dikwyls, wegens den stroom en de veranderlykheid van den wind, twee weken tusschen *Quebec* en *Montreal* onder weg is.

VERSCHIEDEN' menschen te *Montreal* hadden wyngaarden, die uit *Frankryk* gekomen waren, in hunne tuinen geplant. Men vond 'er twee soorten van; het ene met bleek groene of byna witte, het ander met donker rode druiven. Uit de witten, zeide men, werd de witte, uit de roden de rode wyn gemaakt. Des winters moet men hier de wyngaarden met mist toedekken. De druiven begonnen nu ryp te worden. De witten waren het meest gevorderd. Men maakte 'er hier genen wyn van. Zy worden zo groot niet als in *Frankryk*.

MEN teelde hier ook veel *Watermeloenen*. Geen Boer was 'er byna die 'er genen had. In de steden en daaromstreeks worden zy vooral sterk aangekweekt. Egter waren zy zeldzaam in het noordelyk deelte van *Kanada*. De *Wilden* planten ze ook veel. Dog of zy dit in oude tyden ook gedaan hebben is onzeker. Een oude *Iroquois* te *Oneida* heeft my gezeid dat zy ze van de *Europeanen* gekregen hadden. Integendeel verzekerden my vele *Franschen* dat de *Illinoizen* reeds 'er veel van hadden toen zy in hun land kwamen, en dat zy daar van onheuglyke tyden geplant geworden waren. Dog ik kan my niet te binnen brengen dat de eerste *Europeanen*, die in *Noord Amerika* kwamen, van watermeloenen gewagen wanneer zy van de spyzen der *Wilden* spreken. Hoe heet de zomers in die delen van *Noord Amerika* die ik door reisf heb zyn, kan men daaruit opmaken, dat men daar de watermeloenen in 't voorjaar maar op het open veld zait, zonder ze oit te dekken, en dat zy egter vroeg genoeg ryp worden. Men vindt 'er hier twee verscheidenheden van, de ene rood en de andere wit van binnen. De eerste is gemeender meer naar 't zuiden by de *Illinoizen* en by de *Engelschen*, de tweede vindt men meer in *Kanada*. Men zait ze in het voorjaar, als 'er gene koude meer te verwagten is, in ene goede vette aarde, dog ver van malkander, uit hoofde dat zy haar loof ver uit schieten, en derhalven ene grote ruimte vorderen, zullen zy wel vrugtbaar zyn. Te *Montreal* waren zy nu meest ryp; maar in de *Engelsche* Volkplantingen zyn zy het al in Juli en Augustus. Gemeenlyk vorderen zy minder tyd om ryp te worden

als de gemene meloenen. De *Kanadafchen* zyn zelden zo zoet als die meer naar 't zuiden vallen. Misschien komt dat van de sterkere hette. Die van *New York* werden voor de lekkersten gehouden.

DE watermeloenen zyn zeer sappig, en het sap is met het vleesch vermengd. Daarenboven is het zeer verkoelend, het welk in de hette zeer verkwikkend is. Men wist niet dat 'er iemand in *Kanada*, te *Albany* en in *New York*, zig kwalyk van bevonden had, al had men 'er wat veel van gegeten. Zelfs bragt men voorbeelden by dat zieken 'er zonder nadeel van gegeten hadden. Maar verder naar het zuiden agt men dat zy afgaande koortsen veroorzaken, vooral by menschen die 'er niet aan gewend zyn. De *Franfchen* zeggen dat als menschen, die in *Kanada* geboren zyn, in 't Land der *Illinoizen* komen, en daar enige malen van de watermeloenen eten, ten eersten de koorts van krygen; dat derhalven de *Illinoizen* hen waarschuwen van niet te eten van ene zo ongezonde vrugt. De *Illinoizen* zelve zyn aan koortsen onderworpen, als zy hunne magen te veel met deze spys verkouden. In *Kanada* bewaart men ze op plaatsen die matig warm gehouden worden; en op deze wys kunnen ze twee maanden na dat zy ryp geworden zyn goed blyven, maar men moet voor de vorst zorgen. De *Engelschen* bewaren ze een gedeelte van den winter over in droge kelders. Zy bleven, zeide men, langer goed als men de plaats daar zy van den steel afgebroken waren met een gloeyend yzer brandde. Op die wys kan men ze nog op kersmis en later hebben. In *Pensylvanie*, waar de grond droog en zandig is, maakt men een gat in den grond, en legt ze met hunne stelen daarin, met aarde 'er over heen; en dan blyven ze zo een tamelyk stuk van den winter over goed. Egter nemen weinig menschen die moeite 'er mede, om dat het niet ene zeer geschikte vrugt is om in de koude te eten. Men verbeeldt zig hier dat komkommers meer verkoelen dan watermeloenen. De watermeloenen dryven het water sterk af. De *Iroquoizen* noemen ze *Onobesera-kabtie*.

Kawoerden.

KAWOERDEN van allerlei soorten, langwerpige, ronde, platte, kromhalzige, zeer kleine, en andere, worden door de *Engelschen* en de *Franfchen* overal geplant. In *Kanada* maakten zy met de uyens by de Boeren het voornaamste van hunne moeskruiden uit. Onder de *Engelschen* was 'er niet een Boer die niet een groot stuk lands met kawoerden bepoet had. De *Zweden*, *Duitschers* en *Hollanders* teelden 'er ook zeer veel. De *Wilden* leefden 'er gedeeltelyk van. Dog dezen plantten meer *Squasbes* dan eigenlyke kawoerden. Zy zeiden zelfs dat zy 'er reeds voor de aankomst der *Europeers* al gehad hadden. Ook gewagen de eerste *Europische* Reisbeschryvers van de kawoerden als ene gewoonlyke spys der *Wilden*. De *Franfchen* noemden ze *Citrouilles* en de *Engelschen* *Pumpkins*. In 't voorjaar, als 'er gene vorst meer te wagten

is, worden zy op den kouden grond in de open lugt gezet. Ook zet men ze wel op oude mistbedden. In *Kanada* worden zy in 't begin van September ryp; dog in de *Engelsche* Volkplantingen en meer zuidwaards heb ik 'er al op 't einde van Juli ryp gezien. Zodra zy beginnen ryp te worden, plukt men 'er enigen af om te gebruiken. De overigen laat men op 't veld tot dat men voor de koude begint te vrezen. Dan brengt men ze in huis. Dit geschiedde nu te *Montreal* in het midden van September N. S. Dog in *Pensylvanie* heb ik ze nog den 19. October op 't land zien staan. Somtyds zyn zy nog niet volkomen ryp als men ze plukt, dog zy worden in huis wel ryp als men ze maar van malkander leggen laat. In droge en warme kelders blyven zy wel enen gehelen winter goed, en nog beter in kamers daar gestookt wordt.

MEN bereidt hier de kawoerden op velerlei wyzen. De *Wilden* koken ze zo heel als zy zyn, of braden ze in de asch, en brengen ze dan te koop. Dus toegemaakt finaken zy zeer wel. De *Franschen* en *Engelschen* snyden ze in stukken, en braden 'ze. Ook snydt men ze in 't midden door, doet 'er het zaad uit, en braadt ze dan. Als ze gaar zyn doet men 'er nog warm zynde van binnen boter op, die 'er dan in trekt. Dit smaakt zeer wel. Ook eet men ze gekookt, alleen of met vleesch. Sommigen maken 'er ene dunne pap van, door ze eerst te koken en dan sijn te maken. Deze pap wordt dan met een weinig van het sap en zoete melk vermengd en dan wel door een geroerd. Ook worden zy gekookt, tot moes gemaakt, met meel vermengd en gekneet, en dus tot koeken gebakken. Daar zyn 'er ook die 'er taarten en pudding van maken. Om ze doen te duren gaan 'er de *Wilden* dus mede om. Als zy ryp zyn worden zy in lange riemen gesneden, welken men door malkander vleegt, en in de zon of by het vuur te drogen hangt. Als zy regt droog zyn kunnen zy jaren lang goed blyven. Men kookt ze alleen of met ander eten. De *Wilden* eten ze op die wys toebereid, zo wel te huis als op reis; en dit hebben de *Europeanen* van hun geleerd. Somtyds eet men ze dan maar droog by pekelvleesch of andere spyzen; en ik moet bekennen dat zy dan ene hongerige maag niet kwalijk bevallen. In *Montreal* vierden zy ook wel dus ingemaakt. Men snydt ze in vier stukken, doet 'er het zaad uit, en goit de schillen weg. Het weke vleesch legt men in enen pot, en laat het een minuut of zes koken. Dan neemt men 't met enen lepel, waarin gaten zyn, 'er uit, en laat het op ene tafel enen dag leggen dat 'er het water uitdope. Daarop maakt men het met anjelieren, *cinnamomum*, wat citroenschillen en syroop van suiker in. De syroop moet in even zo grote hoeveelheid als die der kawoerden genomen worden. Men kookt het dan zo lang tot dat de kawoerden van de syroop doortrokken zyn.

Graan. Het graan dat dit jaar in *Kanada* gewassen was wierd doorgaans voor het beste gehouden dat men hier ooit gehad had. Integendeel viel het in *New York* slecht uit. Voor 't overige was de herfit in *Kanada* zeer schoon.

Handel met de *Wilden*. *KANADA* drijft enen sterken handel met de *Wilden*; en deze was voorheen de enige handel dien dit grote Land dreef, en die den Ingezetenen aanzienlyke voordelen toebragt. Dog tegenswoordig vallen 'er verscheiden' andere waren, behalven die men van de *Amerikanen* bekomt, die van daar verzonden worden. De *Wilden*, die hier het naaft rondom wonen, en zo wel als alle de overigen den gantschen winter op de jagt zyn, brengen gemeenlyk hunne pelteryen in de naburige stedente koop. Dog dit bedraagt niet veel. Die genen die verder af wonen komen hier zelden. — En dewyl men vreeft dat zy hunne waren den *Engelschen* verkoopen zullen, zo moet men hen voorkomen, ten welken einde de *Franschen* zelve naar hen toe reizen. *Montreal* in zonderheid drijft dezen handel sterk. Alle jaren gaan van hier velerlei lieden van allerhanden ouderdom op reis naar de *Wilden*. Zy vertrekken vroeg in 't voorjaar, en komen in Augustus of September terug. Om dezen handel te drijven nemen zy alleen zulke waren met zig die zy weten dat onder de *Wilden* gewild zyn. Geld nemen zy weinig mede, want dit wordt by de *Amerikanen* niet geagt. Zy houden verscheidene soorten van waren, die men hun brengt, voor veel kostbaarder. Ook geloof ik dat nauwlyks een van de *Franschen* die op deze reizen gaan enen penning aan geld medeneemt.

De volgende waren zyn het voornamelyk die onder de *Wilden* enen goeden aftrek vinden.

SNAPHANEN, buskruid, lood, kogels en hagel. Alle de *Wilden*, die het voordeel der vuurwapenen boven den boog van de *Europeers* geleerd hebben, en vuurwapenen bekomen kunnen, hebben voor dezelven het gebruik van boog en pylen afgeschaf. Indien men hun vuurwapenen wilde weigeren toetevoeren, zouden zy van honger moeten vergaan, dewyl hun voornaamste bestaan gelegen is in het vleesch van wilde dieren; en dit zou hen zo verwoed maken, dat zy in staat zouden zyn de *Europeers* aantetasten. Geen van de *Wilden* weet nog een musket te maken. Zelfs weten zy hun eigen geweer, als het ontfeld is, niet weer te herstellen, maar moeten dat van de *Europeanen* laten doen. In 't begin dat de *Europeers* eerst in *Noord Amerika* kwamen droegen zy langen tyd zorg van den *Amerikanen* geen schietgeweer in handen te geven. Dog in de oorlogen, die de *Franschen* met de *Engelschen* en *Hollanders* voerden, deelden zy hunnen *Amerikaanschen* bondgenoten het gebruik der vuurwapenen mede, om hunnen vyanden des te sterker afbreuk te doen. De *Franschen* zeide dat de *Hollanders* van *Albany* de eersten geweest waren, die in 't jaar 1642. den

Wil-

Wilden schietgeweer gegeven en hun het gebruik van het zelve geleerd hadden. Dus hadden zig de *Franschen* genoodzaakt gezien den met hen in verbond staanden *Amerikanen* insgelyks vuurwapenen te geven, dewyl die zeiden anders tegens de *Hollanders* en de *Wilden* van derzelver party niet op te kunnen, en gevolglyk tot die zyde te zullen overgaan. Maar die van *Albany* beweerden daarentegen dat de *Franschen* de eersten geweest waren die den *Wilden* schietgeweer gegeven hadden, dewyl zy zig anders te zwak bevonden om den *Engelschen* en *Hollanderen* het hoofd te bieden. Hoe het hier mede zy, dit is zeker dat de *Wilden* tegenswoordig schietgeweer gebruiken 't welk zy van de *Europeanen* krygen, en waarmede zy thans beter dan hunne leermeesters zelve weten omtegaan. Maar te gelyk is het waar, dat deze handel den *Europeanen* alle jaren grote wuiften aanbrengt.

KLEDEN van wit Laken, of *grof ongeschoren Laken*, van dat soort 't welk men wel voor dekens op de bedden gebruikt. De *Wilden* dragen zulke kleden altyd, en winden 'er zig in; somtyds hangen zy over de schouders, en somtyds, by warm weder, binden zy ze zig om de middel. Maar als het koud is halen zy ze over 't hoofd. Mans en vrouwen dragen ze beiden. Meesten tyd zyn 'er aan de randen enige blauwe en rode strepen.

BLAUW of rood Laken. De vrouwlieden maken daar hare rokken van, die maar tot op de knie hangen. Meest gebruiken zy blauw Laken daartoe.

LINNEN Hembden, welken zo wel de mans als de vrouwen dagelyks dragen. Als een *Wilde* eens zulk een hembd aan heeft, draagt hy 't zo lang tot dat het geheel en al versleten is.

LAREN om om de benen, in plaats van kouffen, te winden gelyk de *Ruffen* doen.

BYLEN, *Messen*, *Scharen*, *Naalden*, en *stalen Vuurslagen*. Deze werktuigen vindt men thans overal by de *Wilden*. Zy kopen ze allen van de *Europeanen*, en houden ze voor veel beter als hunne oude messen en bylen van been, waarvan men 'er in *Kanada* weinig meer vindt.

KETELS van rood of geel koper, somtyds van binnen vertind. Al hun eten wordt daarin gekookt. Dit is ene waar die gemeenlyk onder hun enen groten aftrek heeft. Voorheen gebruikten zy potten en vaten van aarde, of van hout, waarin zy het geen zy koken wilden goten, dan gloeyende stenen in het water werpende om het te doen koken.

OORRINGEN, groten en kleinen, meest van geel koper, dog somtyds ook van tin. Mans en vrouwen dragen ze, schoon niet allen.

VERMILIOEN. Hier mede verwen zy hunne aangezigten, hembden,

en een deel van het lichaam rood. Voorheen schilderden zy zig met ene rode aarde, die hier te lande gevonden wordt. Dog na dat zy van de *Europeanen* vermilioen gekregen hadden, scheen hun gene kleur schoonder te zyn. Men vertelde, dat de *Franschen* in 't eerst voor twee of driemaal zo veel van deze verw als 'er op de punt van een mes leggen kon enen groten hoop van allerlei pelteryen kregen.

SPAANSCH groen, om het aangezigt groen te verwen. Om het zwart te maken nemen zy het roet dat onder de ketels zit.

SPIEGELS. De *Wilden* zyn daar zeer opgesteld. Zy gebruiken ze in zonderheid om zig te beschilderen. Zy hebben gemeenlyk hunne spiegels op reis by zig. Dog dit heeft maar plaats by de mans, en niet by de vrouwen, die zig hier zo veel niet opschikken als de eersten.

BRANDGLAZEN. Dit is in het oog der *Wilden* een zeer noodzakelyk huisraad, dewyl, daar zy sterk tabak roken, en alles wat met enige moeite verzeld gaat haten, zy op reis met dezelve zo behendig te regt kunnen komen.

TABAK kopen de *Wilden* die wat ver naar het noorden wonen, waar geen Tabak wil voortkomen. Dog die meer zuidelyk hunne woonplaats hebben fokken zelve zo veel tabak als zy behoeven. By de eersten is de tabak ene waar die sterk gezogt wordt. Men heeft opgemerkt dat de *Wilden*, hoe verder zy naar het noorden wonen, des te groter rokery zyn.

WAMPUMS, of zo als zy 't noemen *Porcellein*. Zy worden van een zeker soort van mosselschelpen gemaakt, en tot kleine langwerpige krallen gedraid. Zy dienen hun voor geld en opschik te gelyk.

GLAZEN Krallen, die klein, en wit, of van ene andere kleur zyn. De vrouwlieden weten ze in hare linten, beurzen en andere klederen in te lusschen.

KOPER en *zyerdraad* om verscheiden' dingen van te maken.

BRANDEWYN. Dit is de kostelykste zaak die zy op de wereld kennen. Ook is hun niets te lief en te kostbaar om het 'er niet voor te geven. Dog ter oorzaak der menigvuldige ongeregheden die daar door kunnen veroorzaakt worden, is het onder zware straffen verboden den *Wilden* brandewyn toevoeren. Maar deze wet wordt niet altyd zo nauwkeurig nagekomen.

Dit zyn de voornaamste waren die de *Franschen* den *Wilden* toevoeren, en die gemeenlyk by hun wel gewild zyn.

De waren die zy van de *Wilden* terug brengen, zonder den voorraad dien men op reis voor zyne koopmanschappen krygt mede te rekenen, bestaan byna alleen in pelteryen. Men onderscheidt dezen in twee soorten. Pelteryen die uit de noordelyke gewesten, en zulken

ken die uit de zuidelyken komen. De eerften worden voor de bes-
ten gehouden, en zyn het duurft.

Uit de noordelyke Landen worden inzonderheid de vellen van de
volgende dieren aangebragt. Bevers, Elanden (*), Rendieren (†),
Wolffynxen (§) en Marters. Uit het zuiden krygt men ook wel fom-
wylen Marters, dog hun vel is ros en niet goed. De *Picbou du Nord*
zal miffchien dat dier zyn 't welk zig by de *Hudsonsbai* ophoudt, en door
de *Engelfchen Wolverene* genoemd wordt. Nog behoren onder de
noordfche pelteryen de Berenhuiden, waarvan men 'er egter niet veel
komen laat, en Voffenvellen, fchoon men daar van ook maar weinigen
meest zwarten trekt; behalven nog verfcheiden andere foorten.

HET Bontwerk, dat uit de zuidelyke landtreken gehaald wordt, is
inzonderheid van de volgende dieren. Wilde Stieren en Koeyen,
Herten, Reën, Otters, *Picboux du sud*, van de welken Vader CHAR-
LEVOIX (**) gewag maakt, en die of een foort van Katlynx, of van
Panther wezen moet, voorts Voffen van verfcheiden' foorten, *Ra-
koons*, Katlynxen, en anderen.

HET is ongelooflyk wat ongemakken de menfchen op deze reizen
om pelteryen te kopen moeten uitftaan. Somtyds moeten zy hun
pakkadie ver over land dragen. Dikwyls worden zy van de *Wilden*
mishandeld en zelfs omgebragt. Veeltyds moeten zy dorft, honger,
hette en koude verdragen, en worden van muggen, vergiftige flangen,
en ander ongedierte gebeten. Deze ongemakken en gevaren flepen
ene menigte lieden in den bloei hunner jaren weg, en maken dat de
menfchen in *Kanada* niet oud kunnen worden. Dog te gelyk worden
zy hier door gehard en wakkere krygslieden, die nog gevaren nog on-
gemakken ontzien. Ook zetten zig velen diep in het land onder de *Wil-
den* neder, trouwen daar, en keren noit te rug.

DE pryzen der pelteryen, zo als die in 't jaar 1749. te *Montreal*
waren, heeft my de Heer *Couagne*, een Koopman, by wien ik myn ver-
blyf hiëld, medegedeeld. Zy waren als volgt.

Grote en middelbare <i>Berenbuiden</i>	Huiden van <i>Otters</i> , 5. Livres.
koften 5. Livres.	— — <i>Rakoons</i> , 5. Livres.
Huiden van jonge <i>Beren</i> , 15. Sols.	— — <i>Marters</i> , 45. Sols.
— — <i>Lynxen</i> , 25. Sols.	— — <i>Wolffynxen</i> , <i>Loup-cer- viers</i> , 4. Livres.
— — <i>Picboux du sud</i> , 35.	— — <i>Wolven</i> . 40. Sols.
Sols.	— — <i>Carcajoux</i> , een dier dat
— — <i>Voffen</i> uit het Zuiden,	ik niet ken, 5. Livres. Hui-
35. Sols.	

(* *Orignacs*. (†) *Cariboux*. (§) *Loup-cerviers*. (**) *Histoire de la
Nouv. France*. Tom. 6. p. 158.

Huiden van <i>Visons</i> , een soort van Marter die zig in 't water onthoudt, 25. Sols.	— flegte, van <i>Elanden en Hertent</i> , <i>Orignacs & Cerfs passés</i> , 3 Livres.
— ruwe, van <i>Elanden</i> , <i>Orignacs verts</i> , 10. Livres.	— Reën, van 25. tot 30. Sols.
— <i>Herten</i> , <i>Cerfs verts</i> .	— <i>Rode Vossen</i> , 3. Livres.
	— <i>Bewers</i> , 3. Livres.

Zie hier ene lyst van alle de verschillende soorten van vellen die hier in *Kanada* gekoft en naar *Europa* verzonden worden. Ik heb ze van enen der voornaamste Kooplieden in *Montreal* gekregen.

<i>Chevreuils passés</i> , (*) bereide Reevellen.	<i>Visons</i> ou <i>Foutreaux</i> .
<i>Chevreuils verts</i> , onbereide Reevellen.	<i>Ecureuils noirs</i> , Zwarte Eekhoorns.
<i>Chevreuils tannés</i> , getouwde Reevellen.	<i>Cerfs verts</i> , ruwe Hertenvellen.
<i>Ours</i> , Beren.	<i>Cerfs passés</i> , bereide Hertevellen.
<i>Oursons</i> , jonge Beren.	<i>Originals verts</i> , ruwe Elanden.
<i>Loutres</i> , Otters.	<i>Originals passés</i> , bereide Elanden.
<i>Pecans</i> .	<i>Cariboux</i> , Rendieren.
<i>Chats</i> , Katten.	<i>Biches vertes</i> , ruwe Hindevellen.
<i>Loups de bois</i> , Wolven.	<i>Biches passées</i> , bereide Hindevellen.
<i>Loup-cerviers</i> , Lynxen.	<i>Carcajoux</i> .
<i>Pichoux du Nord</i> .	<i>Rats musqués</i> , Muskusratten
<i>Pichoux du sud</i> .	<i>Castors gras d'hiver</i> , vette Winterbevers.
<i>Renards rouges</i> , Rode Vossen.	<i>Castors gras d'été</i> , vette Zomerbevers.
<i>Renards croisés</i> , Kruisvossen.	<i>Castors secs d'hiver</i> , droge Winterbevers.
<i>Renards noirs</i> , Zwarte Vossen.	<i>Castors secs d'été</i> , droge Zomerbevers.
<i>Renards argentés</i> , Grauwe Vossen.	<i>Castors vieux d'hiver</i> , oude Winterbevers.
<i>Renards du sud</i> , ou de <i>Virginie</i> , <i>Virginische</i> Vossen.	<i>Castors vieux d'été</i> , oude Zomerbevers.
<i>Renards blancs de Tadoussac</i> , Witte Vossen van <i>Tadoussac</i> .	
<i>Martres</i> , Matters.	

Koper. Ik kreeg den 22. September een stuk louter *Koper*, dat van *Lac Supérieur* gekomen was. Men vindt het daar byna geheel zuiver, zo dat het niet behoeft gesmolten te worden, maar terstonds bewerkt worden kan.

(*) De Schryver heeft deze lyst in 't *Fransch* medegedeeld uit vrees van zig misschien anders niet volkomen juist uitdrukken.

kan. Vader CHARLÉVOIX (*) spreekt 'er van in zyne Beschryving van *Nieuw Frankryk*. Een van de *Jesuiten* te *Montreal*, die zelf ter plaatse geweest was daar dit erts gevonden wordt, onderzigtte my dat men het gemeenlyk by de monden van stromen en rivieren vindt, veeltyds in zo zware stukken dat een man werk heeft ze opteillen; en meestentys gantsch louter. Ook verhaalden daar ter-plaatse de *Wilden* dat daar eertyds een stuk van enen vadem lang en enen halven vadem of meer in dikte, en byna geheel zuiver, gezien was: Dewyl dit erts altyd by de monden der rivieren in de aarde legt, is het waarfchyntlyk dat het door 't water en 't ys van enen berg derwaards gedreven is: Dog hoe zeer men gezocht heeft, heeft men nog zo ver niet kunnen komen van het in ene zekere menigte by malkander te vinden.

DE Opperste van de Priesters te *Montreal* gaf my ook dien dag een stuk *Looderts*. Het was gekomen van ene plaats maar weinig mylen van hier; en bestond uit tamelyk digte en blinkende teerlingen. Ik vernam dat verder weg zuidwaards op ene plaats veel looderts in den grond was. De *Wilden* daaromheen smelten het; en maken 'er kogels en hagel uit. Ik kreeg 'er enige stukken van, bestaande uit een blinkend teerlingsch erts, met smalle strepen 'er in, en ene witte harde klei, die met sterk water opbruischt.

Ook kreeg ik enige *roodbruine Aarde*, die gevonden was by *Lac des deux Montagnés*, enige mylen van *Montreal*. Zy kan gemakkelyk tusschen de vingers tot stof gewreven worden, dog is veel zwaarder dan enige andere aarde, en van buiten een weinig glinsterend: Als men deze aarde tusschen de vingers wryft, worden zy geheel glad, glimmend, en als half verzilverd, even als of zy met een stukje loods gewreven waren. Deze aarde moet derhalven of een foort van loodaarde, of met yzerdeeltjes vermengd zyn.

MEN vindt tweederlei foort van Vrouwen in *Kanada*. Het eerste bestaat uit zulken die in *Frankryk* geboren en herwaards overgekomen zyn, het tweede uit inboorlingen van het land. Die van het eerste foort bezaten al het bevallige dat der *Fransche* natie eigen is. De Inboorlingen kunnen weder in twee soorten onderscheiden worden, namelyk in die van *Quebec* en in die van *Montreal*. Die van *Quebec* geven die in *Frankryk* geboren waren nauwlyks iets in welgemanierdheid toe, dewyl zy alle jaren gelegenheid hebben met vele Heren en Vrouwen van aanzien, die met de schepen overkomen, te verkeren, en die hier enige weken verblyven, en dan weder naar *Frankryk* keren. De Juffrouwen van die Stad worden beschuldigd zig door den hoogmoed der *Wilden* te hebben laten besmetten, en verftoken te zyn van de *Fransche* wellevendheid.

B b 2

Het

(*) *Histoire de la Nouvelle France* Tom. 6. p. 415.

Het geen ik boven van de vrouwen van *Montreal* gezegd heb, dat zy namelyk veel werks maken van wel gekruild en gekapt te zyn, is ook waar van doorgaans alle de vrouwen door het gehele land. Het hair moet alle dagen gepoederd wezen, al komen zy niet buiten hare kamers, en al hebben zy anders maar een kort snerig jakje en enen slegten rok aan, die pas ter helft van de benen reikt. Des zondags en als zy gezelschap wagen of een bezoek gaan geven, zyn zy inzonderheid in allen haren luister. Dan schikken zy zig op als of hare voorouderders de eerste personadien van het Ryk waren geweest. Dit geeft zulken, die de zaken wat grondig inzagen reden om te klagen, dat by het grootste deel der vrouwen de gewoonte is ingeslopen van voor niets anders dan voor den opschik te zorgen, en daar voor niets te ontzien. Niet weinig zyn zy opletend op de nieuwste Modes, om hare beste en kostbaarste klederen naar de zelve te veranderen en te vernippen. Ook lacchen zy malkander niet weinig uit als 'er iets aan ontbreekt. Maar het moiste is, dat het geen zy voor nieuwe Modes houden in *Fränkryk* reeds al lang is agter de bank gesmeten, dewyl de schepen maar eens in 't jaar aankomen, en dus de Modes al een jaar moeten oud zyn voor dat zy ze krygen. Ook maakt men haar wel wat wys, en verkoopt haar iets voor nieuwerwetfch dat al lang heeft uigediend. Noit heb ik zo zeer als te *Montreal* gezien dat zy enen vreemdeling uitlachten wanneer hy zig niet volkomen wel uitdrukte. Dog zy zyn enigfins hier omtrent te verfhonen. Men lacht gemeenlyk om het geen ons als ongewoon voorkomt, en belacchelyk fchynt. In *Kanada* hoort men geen *Fransch* fpreken dan van geboren *Franschen*, want vreemden komen hier zelden. Zelfs de *Wilden* houden zig volgens hunnen aangeborenen hoogmoed te goed om *Fransch* te fpreken, en dwingen de *Franschen* om hunne taal te gebruiken. Hier komt het natuurlyk uit voort dat de fyne oren der *Kanadafche* vrouwen niet zonder lacchen iets dat haar ongewoon is horen kunnen. Ene der eerfte vragen, die zy enen vreemdeling doen, is, of hy gehuwd is; de tweede, hoe hem de vrouwen in *Kanada* bevallen, en of zy fchoonder dan in zyn land zyn; en de derde, of hy 'er niet ene van mede naar zyn vaderland zou willen nemen. Maar het kwam my voor dat 'er enig onderfcheid tuffchen de vrouwen van *Quebec* en *Montreal* was; die van de laafte plaats fchenen wat aangener dan de anderen te zyn. Die te *Quebec* kwamen my voor wat zeer vry te wezen, dog die van *Montreal* minder. De ongetrouwde vrouwen byzonderlyk waren te *Quebec* niet zeer arbeidzaam. Een meifje van agtien jaren wordt voor ongelukkig gerekend als zy niet ten minften een twintig vryers of meer kan opnoemen. De jonge Juffrouwen, vooral de aanzienlykften, doen zelden iets anders dan ten zeven uur opteftaan, tot negen uur bezig te zyn met poederen en kappen, en niet ondertuffchen

koffi

koffi te drinken. Als zy wel opgefchikt zyn gaan zy voor een open venfter aan ftraat zitten, nemen enig naiwerk in de hand, en doen nu en dan een fteek, maar de ogen zyn het meeft op ftraat. Als dan een jong heer, hy mag ene kennis of een vreemdeling zyn, inkomt, wordt het werk fchielyk uit de hand gefmeten, en zy gaan naaft hem zitten fnappen, lacchen, gekken, en dubbelzinnigheden zeggen, het welk dan heet geestig te zyn. Dus gaat dikwyls de gehele dag voorby. De moeder is dikwyls bezig in de keuken, terwyl de dogter de heren onderhoudt. Te *Montreal* zyn de meisjes zo wild niet, en werkzamer. Zy zitten daar byna altyd te werken, en doen ook veel in 't huishouden. Zy zyn zeer vrolyk en vriendelyk, en het ontbreekt haar niet aan verftand of bevalligheid. Haar enig gebrek is wat te veel met zig zelve ingenomen te zyn. Egter fchamen zy zig niet, zelfs die van den eerften rang zyn, naar de markt te gaan, om watermeloenen, kawoerden en andere eetwaren te kopen, en die zelve naar huis te dragen. Zy zyn vroeg op. Dog my werd verzekerd dat zy in 't algemeen niet te breed bemiddeld waren. De inkomsten der menfchen zyn hier gemeenlyk gering, en het getal der kinderen is groot. Ook is het voor de meisjes te *Montreal* fpytig dat die van *Quebec* merendeels eerder aan den man raken dan zy, dewyl verfcheiden *Fransche* jonge heren, die met de fchepen overkomen, daar door de liefde getroffen worden en trouwen, een geluk dat den meisjes van *Montreal* zelden gebeurt, dewyl die heren daar weinig komen.

DEN 23. Sept. ging ik naar *Saut au Recollet*, drie *Fr.* mylen noordwaards van *Montreal*, om planten, ftenen, en diergelyken te bezigtigen, en zaden te vergaderen. Digt by de ftad hadden wy landhoeven aan beide de zyden van den weg. Daarna wierd het land bofchryk en vry oneffen. Sontyds was het hoog, fomyds lag en moeraffig. Doorgaans was het zeer vol ftenen, zo van rots als van een foort van grauwen kalkfteen. De wegen waren zo flegt dat ik werk had met ene chaise voorttekommen. Een weinig voor dat ik te *Saut au Recollet* kwam eindigden de bofchen, en het land was bebouwd of tot weiland gemaakt. Dog de gantfche weg had niets waardoor hy in aangenaamheid met de anderen hieromheen kon vergeleken worden.

OMTRENT ene *Fr.* myl van de ftad waren twee kalkovens aan den weg. Zy waren van buiten van grauwen hardgebranden kalkfteen, en van rotsiteen digt aan het vuur. De hoogte van den oven bedroeg drie vadem.

De *Kalkfteen*, dien men hier brandt, is van twederlei foort. Het ene is zo digt dat men de deeltjes 'er van onderfcheiden kon, uitgenomen hier en daar enige weinige witte of ligt grauwe fpaathkorrels. Sontyds vond men ene kleine fpleet die met enen witten fynen fpaath gevuld was. Ik kon 'er gene verftening in ontdekken, fchoop ik 'er nauwe-

keurig naar zocht. Men vond deze stenen doorgaans op het eiland *Mintreal*, zo dat in het graven men ter diepte van ene halve of gehele el op de zelveu stiet. Zy liggen in beddingen, waarvan elke omtrent een vierde of ene halve el dik is. Deze steen wordt geagt den besten kalk te geven. 'T is waar, hy is zo wit niet als die van het andere soort komt, egter heeft hy de eigenschap van de muren zo hard als een steen zelveu te maken, en dat hoe langer hoe meer. Daar zyn voorbeelden dat als men de muren wilde veranderen de keistenen waaruit die gebouwd waren eerder dan de kalk zelf konden gebroken worden.

HET andere soort was een grauwe en somtyds een donker grauwe kalksteen. Hy bestond uit kleine digte deeltjes, vermengd met grauwe spaathkorrels, somtyds was hy ook vry grofkorrelig. Aan stukken geflagen rook hy sterker naar stinksteen. Dikwyls was hy geheel vol van *Pectinites*. Dog de meesten van deze versteningen waren slegts indrukken van de bolle zyden der schelpen. Evenwel zag ik enige stukken van de schelpen zelveu, die in steen veranderd waren, indien ik anders geloven zal dat deze schalen voorheen zelfs mosselschelpen geweest zyn, en niet een byzonder soort van steen; want ik zocht op de oevers te vergeefs naar deze schelpen. Ook schynt het onbegrypelyk te zyn hoe 'er ene zo ongelooflyke menigte van indrukken van schalen by een zoude gekomen zyn, want somtyds kreeg ik grote stukken van dezen kalksteen die byna uit niets anders dan vlak by een leggende *Pectinites* bestonden. Dezen steen trof men op verscheiden' plaatsen van het eiland aan, waar hy ook in horizontale beddingen een vierde of een halve el dik, ligt. Hy geeft zeer veel kalk; dog die wordt voor zo goed niet als de vorige gehouden, en men zeide dat hy by nat weder vogtig wordt, het geen de andere niet heeft.

HET dennenhout werd het best gehouden om kalk te branden, en daarna het hout van de *Thuja*. Dog dat van den suikerahorn en diergelyke bomen agte men 'er niet goed toe, omdat het te veel kolen geeft.

GRAUWE stukken van rots vertoonden zig hier en daar in het bosch en op de velden.

DE bladeren van verscheiden bomen en gewassen, gelyk als van den roden Ahorn, de *Rhus glabra*, het *Polygonum sagittatum*, en de Varen, begonnen thans 'er geelagtig uit te zien.

EEN groot kruis stond 'er op ene plaats nevens den weg. De jonge, die my voor gids diende, zeide dat daar iemand begraven lag die grote wonderwerken verrigt had. De voorby reizenden groeten het kruis. Op den middag kwam ik te *Saut au Recollet* aan.

*Saut au
Recollet.*

SAUT AU RECOLLET is een klein kerspel, leggende aan enen arm van de

de *St. Laurence*, die met groot geweld tusschen het eiland van *Montreal* en *Isle de Jesus* doortroomt. Het heeft zynen naam gekregen van een voorval dat daar in 't jaar 1725. een Bedelmonnik, *Nicolas Viel* geheten, had. Hy was met enen bekeerden *Huron* in een schuitje gegaan om naar *Quebec* te varen, dog het schuitje sloeg om, en men dagt dat de *Wilden* met voordagt dit veroorzaakt hadden. De Monnik en de Bekeerling verdronken; maar de *Wilden* zwommen aan land, en bergden het goed van den Monnik, dat zy voor zig behielden. Het land hieromstreeks is stenig, en nog niet lang bebouwd geweest. De oude lieden, die hier woonden, verzekerden, dat in hunne jeugd byna overal een zwaar geboomte stond daar nu akkers en weiden zyn. De Priesters zeiden, dat hier voorheen een dorp van *Hurons* geweest was, die tot den Christelyken godsdienst bekeerd waren geworden. Dezen woonden ten ryde van de aankomst der *Franfchen* hier te lande op den hogen berg, die op den afstand van de stad *Montreal* lag. Dog de *Franfchen* bewogen hen weg te trekken, en hun het land te verkopen. Zyzetteden zig toen hier neder; en de kerk die 'er nu staat is voor de *Wilden* gebouwd. Ook hebben zy daar vele jaren hunnen godsdienst verrigt. Toen de *Franfchen* op het eiland *Montreal* menigvuldiger wierden, wilden zy alleen dat eiland bezitten, en overreedden derhalven de *Wilden* hun ook deze plaats te verkopen, en zig verder heen te begeven. Naderhand hebben de *Franfchen*, de *Wilden*, om hun geweldig fuispen en wild en woest leven, niet gaarn by zig willende hebben, hen nog eens bewogen te verhuizen, en zig by *Lac des deux Montagnes* nedertezetten, waar zy nog tegenswoordig zyn, en ene fraye stenenen kerk hebben. De kerk te *Saut au Recollet* was van hout, zag 'er oud en vry bouwvallig uit, schoon zy van binnen nog enigermate in staat was, en van de *Franfchen* gebruikt werd. Men had reeds een deel steens aangebragt, waarvan men voornemens was in 't kort ene nieuwe kerk te bouwen.

De kruidkundige waarnemingen die ik hier maakte spaar ik voor een ander werk.

Schoon 'er in verscheiden' dagen geen regen gevallen was gaf egter de grond zo grote vogtigheid op, dat enige papieren, waarin ik myne zaden vergaderde, en die ik in de schaduw op de aarde gelegd had, binnen weinig minuten zo nat wierden dat ik ze niet gebruiken kon. Des niettemin had men den gantschen dag den klaarsten zonneschyn, en ene zo onverdraaglyke hette, als was het nog in 't midden van Juli geweest.

De helft van de kooenvelden laat men by beurten braak leggen. De braaklanden worden in den zomer noit omgeploegd, zo dat het vee 'er op kan weiden. Al het kooen is hier zomerkooen, geelyk ik al heb aangemerkt. Sommigen beploeogen de braaklanden laat in 't najaar, ande-

deren stellen dat uit tot in de lente; dog men zegt dat het eerste beter is. De weit, de garst, de rogge en de haver worden geëgd, dog de erwten onder geploegd. Men zait gemeenlyk omtrent den 15. April, en begint met de erwten. Van alle de soorten van erwten, die men hier heeft, geeft men de voorkeur om te zayen aan de groenen. Zy vorderen enen hogen, drogen, schralen grond, vermengd met grof zand. De oogst begint in 't midden of het einde van Augustus. De weit geeft gemeenlyk vyftien en fomtyds twintig voor een, de haver van vyftien tot dertig. De oogst der erwten is fomtyds veertig-, en fomtyds maar tienvoud. Men heeft hier geen akkergeredeſchap behalven den ploeg en de egge, en die zyn nog niet al te wel gemaakt. De mist wordt in de lente op het land gebragt. De grond bestaat uit ene grauwe, stenige, met klei en zand vermengde aarde. Men zait maar weinig garst, en dat nog alleen voor het vee. Men maakt 'er geen mout van. De haver wordt sterk gezaid, dog alleen tot voeder voor de paarden. Men wist hier de bladeren van 't geboomte niet tot voeder voor het vee te gebruiken, schoon men gene andere bomen in de bosschen vindt dan die hun blad laten vallen, en men het vee vyf maanden op stal voeden moet.

Ik heb reeds meer dan eens gezegd dat al de weit, die in *Kanada* gezaid wordt, zomerkoorn is. By *Quebec* gebeurt het fomtyds dat, als de zomer niet zo warm is, of de lente later begint, als naar gewoonte, een groot deel van de weit niet ryp is voor dat de koude invalt. My wierd verzekerd dat sommigen op *Isle de Jesus* in den herfst weit zayen, die beter en harder is, en enen rrykeren oogst geeft dan de zomerweit: dog zy wordt niet meer dan ene week voor de andere ryp.

OM de akkers had men hier op verscheiden' plaatsen stenen betuiningen gemaakt. De menigte van steen die 'er te vinden was maakte dat dit weinig kostte.

Beuken.

IN de bosschen vindt men veel Beukenbomen, welker zaden nu ryp waren. Men verzamelt die zeer sterk, droogt ze in huis, om des winters in plaats van wal- of hazelnoten te eten. En men zeide dat zy tamelyk goed smaaken.

Zoutbron.

DAAR is, gelyk my de hierstaande Priester onderrigte, ene Zoutbron, zeven *Fr.* mylen van hier by de *Rivière d'Assomption*, van welker water men in oorlogstydten een zout gemaakt heeft dat volkomen met het *Luneburgsche* overeenkwam. Het water heeft vry veel zouts in zig.

Vrugtbomen.

SOMMIGE soorten van Vrugtbomen nemen zeer wel op omtreeks *Montreal*. Ik heb 'er velerlei soorten van schone appelen en peren gezien. By *Quebec* willen de peren niet slagen, dewyl de winters daar te sterk zyn; ook vriezen die bomen by *Montreal* fomtyds dood. Pruiimbomen zyn hier overgebragt en komen zeer wel voort. In de bosschen

ſchen groeyen drie ſoorten van inlandſche walnoten. Dog de notenbomen die uit *Frankryk* overgebracht worden vriezen alle winters dood tot aan de wortels toe, en geven met het voorjaar nieuwe uitſpruitfels. De perſiken nemen hier niet wel op, en moeſten des winters uit voorzorg gedekt worden. Kaſtanje- moerbezie- en diergelyke bomen had men nog niet.

GANTSCH *Kanada*, zo ver als het bebouwd is, is door den Koning aan Lande- de Geestelykheid of enige Heren van aanzien weggeſchonken. Waar ryen. het land nog onbebouwd is komt het geheel den Koning toe. Ook behoort de plaats waarop *Quebec* en *Trois Rivières* ſtaan den Koning; dog die waarop *Montreal* gebouwd is met het gehele Eiland van dien naam, hebben de Prieſters van de order van *St. Sulpicius* te *Montreal* in eigendom. Zy hebben het land aan boeren en anderen voor ene zekere jaarlykſche ſom verhuurd; en alles is zo wel verpagt dat 'er niets meer te verpagten over is. Die zig hier het eerſt nederzetteden kregen hunne landeryen voor enen zeer geringen prys, want voor ene hoſtede van drie *Arpens* in de breedte en dertig in de langte beſtond de hele huur dikwyls maar in een paar hoenders. Anderen betalen voor zulk een land dertig of veertig *Sols* in 't jaar. Die naderhand zulk een ſtuk gepagt hebben moeten tot twee *Ecus* betalen. De huren zyn op deze wys het gehele land door zeer ongelyk; en de ene nabuur betaalt dikwyls driemaal zo veel als de andere. De Biſſchop van *Kanada* heeft geen land. De kerken worden op koſten der gemeentens gebouwd en onderhouden. Buiten den tol der waren die hier worden ingeſcheept, trekt de Koning van *Frankryk* gene inkomſten uit *Kanada*.

DE Prieſters van *Montreal* hebben hier enen molen. Het vierde van dat Molens. 'er op gemalen wordt komt hun toe, dog hiervan heeft wederom de Molenaar een derde. Op andere plaatſen heeft hy de helft. Somtyds verpagt men ook wel den molen. Buiten hem mag niemand op het Eiland *Montreal* enen molen aanleggen. Volgens ene overeenkomſt tuſſchen de Prieſters en de Inwoonders van *Montreal* zyn de laaſten verpligt al hun koorn op de molens der eerſten te laten malen.

MEN kookt in *Kanada* veel ſuiker uit het ſap dat in 't voorjaar Suiker. uit de inſnydingen in den Suikerahorn, den roodbloemigen Ahorn, en den Suikerberk loopt. De ſuikerahorn wierd daar byzonder toe genomen. De wys van ſuiker te bereiden heb ik breedvoerig in de *Verhandelingen der Koninglyke Maatſchappyy* voor 't jaar 1751. beſchreven.

DEN 26. September keerde ik weer terugnaar *Montreal*. Alles begon 'er nu herſtagtig uittezien. De bladeren waren geel of rood. De Terug- reis naar *Montreal*. De meeſte planten waren hare bloemen kwyt. Ik tekende die weinigen aan,

aan, welken nog in bloei stonden, en dezen waren de volgende: Verscheiden* soorten van *Asteres*, witten en blauwen, de *Solidagines*, 't *Achillea millefolium*, de *Prunella vulgaris*, de *Carduus crispus*, de *Oenothera biennis*, de *Rudbeckia triloba*, de *Viola Canadensis*, de *Gentiana Saponaria*.

De wilde wyngaarden waren hier talryk, en klommen boven op het geboomte.

Spys der *Wilden*. Ik vernam by velen, die ver ten noorden en ten zuiden onder de *Wilden* gereisd hadden, waarin de spyzen derzelve voornamelyk bestonden. Het antwoord was, dat zy die ver naar 't Noorden wonen noit iets planten, dewyl 'er van wegens de felle koude gene tuin- of veldvrugten voort willen. Zy hebben geen brood, en eten niets het geen uit het plantenryk genomen wordt, maar leven alleen van vleesch en visch, voornamelyk van bevers, beren, rendieren, elanden, hazen, gevogelte en allerlei visch. Daarentegen planten die *Wilden*, welken meer zuidwaards wonen, mais, verscheiden soorten van wilde bonen, kawoerden, *squasbes*, watermeloenen, en meloenen. Alle deze gewassen hebben zy reeds voor de aankomst der *Europeers* gehad. Behalven dat eten zy verscheiden soorten van vrugten die by hen in de bosschen groeyen. Van visch en het vleesch van wilde dieren maken zy groot gebruik. Inzonderheid gevalt hun dat van wilde runderen, reebokken, herten, beren, bevers, en enige andere viervoetige dieren. Onder hunne lekkernyen behoort de *Zizania aquatica*, die de *Franschen Folle avoine* noemen, welke overvloedig in hunne meren en zagtylietende wateren wast. Zy verzamelen ze in September en October, en maken ze op meer dan ene wys klaar, zo dat zy weinig in smaak voor de ryft wykt. Ook hebben zy menigen goeden maaltijd van velerlei soorten van walnoten, kastanjes, moerbezien, *acimine* (*), *chinquapins* (†), hazelnoten, persiken, wilde pruimen, wilde druiven, braam, mispelen, en andere vrugten en wortelen, die men in de bosschen vindt. Aanmerkenswaardig is het dat de in de oude wereld gewone granen, als weit, rogge, garst, en zo verders, voor de aankomst der *Europeers* hier niet bekend geweest zyn; en dat de *Wilden*, schoon zy de voordelen voor hunne ogen zien, die de *Europeanen* van deze granen trekken, en zy zelve gaarne het daarvan gemaakte brood eten, niet de minste moeite willen doen om dezelve aantekweken.

Bevers. VAN *Bevers* wordt 'er ene grote menigte in *Noord Amerika* gevonden. Zy maken enen van de gewigtigste takken van den handel uit. De *Wilden* leven een groot deel van het jaar alleen van hun vleesch.

Zc-

(*) *Annona muricata*. (†) *Fagus pumila*.

Zeker is het, dat deze dieren ſterk vermeerderen. Maar het is niet minder zeker, dat zy alle jaren ſterk vernield worden, en dat de *Wilden* tegenswoordig genoodzaakt zyn veel verder te reizen en langer uitteblyven, wanneer zy op de beverjagt gaan, dan voorheen. En hierover behoeft men zig niet te verwonderen. Voor de aankomſt der *Europeanen* vingen 'er de *Wilden* niet meer dan zy voor hun onderhoud en hunne kleding jaarlyks van noden hadden. Maar tegenswoordig wordt 'er ſterke handel in beverhuiden gedreven, en vele ſchepen gaan 'er jaarlyks naar *Europa*, welker voornaamſte lading uit bevervellen beſtaat. De *Franſchen* en de *Engelſchen* zoeken malkander dezen handel te ontdrayen, door de *Wilden* rykelyk te betalen. Dit moedigt hen aan om deze dieren op allerlei wyzen te verdelgen. Oude menſchen in *Kanada* zeyden dat in hunne kindſchheid alle de ſtromen vol van bevers en beverdammen waren, niet alleen rondom *Montreal*, maar overal in de nabuurfchap. Dog tegenswoordig zyn zy daar zo uitgeroeid dat men enige mylen ver moet reizen om ze te vinden. Ik heb reeds aangemerkt, dat hoe meer noordwaards de bevers gevangen worden hunne vellen des te beter zyn.

HET vleefch der bevers wordt niet alleen van de *Wilden*, maar ook van de *Europeanen*, inzonderheid de *Franſchen* op hunne vaſtendagen, veel gegeten, want de *Roomſchen* hebben, gelyk velen uit de *Ouden*, den bever onder de viſſchen geſteld. Het vleefch wordt voor beter gehouden als de bever meeft van gewaſſen geleefd, dan wanneer hy veel viſch gegeten heeft. Ik proefde den 27. September voor het eerſt van deze ſpys. De meeften houden het bevervleefch voor een lekker ge-regt, en my dagt dat het zig wel eten liet, dog lekker kon ik het niet vinden. Gekookt zynde zag het 'er vry zwart uit, en had enen vreemden ſmaak, ik weet niet waar naar. Om het goed te krygen, moet het zo als 't in den pot komt in gedurig vervarſcht water koken, om 'er den vreemden ſmaak dien het heeft aftekygen. Den ſtaart diſchte men eerſt gekookt, en naderhand gebraden, op enen byzonderen ſchotel op. Maar hy beſond genoe-gzaam uit louter vet, ſchoon men het zo niet noemen wilde, en zeide dat dit den ſtaart eigen was. Het was zo wonderlyk van ſmaak, dat iemant die 'er niet aan gewend was het bezwaarlyk konde binnen krygen.

AANGAANDE de dammen en andere werken der bevers is reeds zo veel geſchreven, dat wy het niet herhalen zullen. Somtyds, dog zelden, heeft men bevers gevangen die wit waren.

WYN was de enige drank, welken alle menſchen die iets meer dan gemeen willen zyn, gebruiken. 'T is waar, men brouwt hier uit een ſoort van ſparreboom (*) een *Bier*, dat des zomers gedronken wordt. Wyn.

C c 2

Dog

(*) *Epinette blanche*. De wys van dit Bier te brouwen heb ik in de *Ver-*
bar-

Dog dit Bier wordt niet van de aanzienlykste lieden gebruikt. De rode *Franfche* wyn wierd het meefte, de witte ook wel nu en dan, gedronken. Hier uit kan men opmaken hoe veel *Frankryk* jaarlyks voor zyne wynen uit *Kanada* trekt, dewyl men daar genen wyn maken kan. De gemene man vergenoegt zig met zuiver water. Bier uit mout te brouwen is hier nog niet in gebruik, en de appelboomgaarden zyn nog niet in dien ftaat gebragt dat men 'er cyder van maken kan. De een of de ander, die veel appelbomen had deed wel enigen cyder perffen, dog alleen maar voor ene aardigheid. Zulken, die zig van jongs af aan den wyn gewend hadden, zyn in oorlogstyden zeer in verlegenheid, als de fchepen die wyn overbrengen onder weg genomen worden. Op heteinde van den vorigen oorlog gaf men voor een oxhoofd, of *Barrique*, tweehonderd en vyftig *Francs*, of tweehonderd *Ecus*; en men had nog werk hem daar voor te krygen.

Prys van
verfchei-
den* din-
gen.

DE prys van verfcheiden dingen was thans gelyk ik ga opgeven, volgens onderrigting die ik by de voornaamfte kooplieden ontvangen heb. Een middelmatig paard kostte 40. *Francs* en meer, een good paard 100. *Francs*. Een koe werd gekoft voor 50. *Francs*; dog voorheen had men 'er ene voor 10. *Ecus* kunnen kopen. Een fchaap kostte nu 5. of 6. *Livres*. Een jarig varken, van 150. tot 200. pond zwaar, gold 15. *Francs*. De Heer *Couagne* zeide dat hy by de *Wilden* een varken van 400. pond gezien had. Een hoen kostte 10. of 12. *Sols*, en een kalkoen 20. Een *minot* weit wierd voorheen voor een *Ecu*, dog nu voor 40. *Sols* verkoft. De mais had denzelven prys als de weit, vermits men 'er hier weinig van had, en zy door hen die onder de *Wilden* gingen reizen opgekoft wierd. Een *minot* haver kostte fomtyds 15. of 20. *Sols*, dog federt enige jaren 26. of 30. De erwten golden even zo veel als de weit. Voor een pond boter gaf men gemeenlyk 8. of 10. *Sols*, maar in het voorgaande jaar wel 16. *Sols*. Twaalf eyeren koften gemeenlyk 3. *Sols*, dog nu 5. Kaas maakt men hier niet, en men brengt 'er gene te koop, ten zy men ze ontbiede. Ene watermeloen kostte gemeenlyk 5. of 6. en als zy groot is van 15. tot 20. *Sols*.

Hand-
werken.

HANDWERKEN waren 'er nog niet in 't Land. Miffchien wil *Frankryk* dat voordeel voor zig behouden. Dog in oorlogstyden bragt dit de *Franfchen* hier te lande, zo wel als de *Wilden* hunne bondgenoten, in grote vergelegenheid.

Houwe-
lyken.

JONGE lieden die zig in 't huwelyk begeven willen moeten de toefte-
ming

bandeling der *Kon. Maatfchappy* voor het 1751. bl. 190. omftandiglyk befchreven.

ming van hunne ouders hebben. Dog als de ouders om redenen die niet voldoende zyn zig 'er tegenstellen, kan de Regter verlof om te trouwen geven. Een mansperfoon van dertig en een meisje van zesentwintig jaar kunnen trouwen zonder de toestemming hunner ouders. De Priefter kondigt, gelyk by ons, drie zondagen de huwelyksgeboden in de kerk af. Als 'er gene hindernissen komen verrigt hy de trouw in de kerk, in byzyn van meer of minder menschen, naar welgevalen. De Priefsters staan niet ligt toe dat de trouw in huis geschiede.

Den 29. September, na dat de regen was opgehouden, ging ik na den middag op reis naar de zuidwestelyke zyde van het eiland *Montreal*, over het om het land en de levenswys der menschen daar te leren kennen, Eiland *Montreal*. en zaden te vergaderen. Even buiten de stad lagen schone velden, die eertyds bebouwd waren geweest, dog nu tot weiden dienden. Naar het noordwesten zag men den hohen berg, die ten westen van *Montreal* legt, en die van beneden aan de Rivier af tot op den top toe zeer vrugbaar en geheel bebouwd is. Aan den zuidoostelyken kant liep de *St. Laurence*, die hier zeer breed was, en op welks oever zig ruime koorn- en weilanden, met fraye stenen huizen, die op enigen afstand wit schenen, vertoonden. Ver naar het zuidoosten kreeg men de twee hoge bergen die by *Fort Chamblais*, en enigen die by het Meer *Champlain* leggen, in 't gezigt. Zy keken over alle de bosschen heen. De weiden waren hier vry vol var grote en kleine rofsen, waaronder men nu en dan enen zwarten kalksteen vond. Omtrent ene *Fr.* myl van de stad begon de grote weg ter linkerhand langs de Rivier te lopen. Aan de regter hand was het land overal bebouwd en bewoond. De hofsteden lagen omtrent drie, vier of vyf *Arpens* van malkander. De oevers waren merendeels hoog en tamelyk steil, bestaande uit aarde, en onder dezelve was het vol van stukken rots en zwarten kalksteen. Twee mylen van de stad stroomt de Rivier zeer snel en is vol van stenen. Op sommige plaatfen gingen 'er zelfs sterke golven. Evenwél moesten zulken die met schuiten naar de zuiderdelen van *Kanada* gaan zig hier door arbeiden.

Digt by de stad stonden twee windmolens. De boerenhuizen waren in deze strek meest van steen, gedeeltelyk van zwarten kalksteen, gedeeltelyk van andere stenen, die men hier vindt. De daken waren met berden of met stroo gedekt. De gevel was altyd hoog en steil, en de schuren waren byna altyd van hout.

De wilde Ganzen en Enden begonnen thans in grote troepen naar het zuiden te trekken.

Ik besteedde den tyd tot op den 2. October om zaden te verzamelen. De vorst van tusschen den 1. en 2. October had ene grote verandering aan vele bomen en gewassen veroorzaakt. De walnootbomen lie-

ten nu ſterk hun blad vallen. De bladen der netels waren allen bevroren. Dat van de *Amerikaanfche* linden was zeer beſchadigd. De bladeren der kawoerden waren geheel bevroren. Dog de beuken, de eiken en de berken ſchenen niets geleden te hebben. Het veld was des morgens ſneuwwit van den ryp; en op ſommige plaatſen had het zo ſterk gevoren dat men 'er over gaan kon. Het ys in de poelen was anderhalve lyn dik.

De *Oenothera biennis* wies vry menigvuldig op de boſchagtige hoogtens en braaklanden. Een oude *Frantſchman*, die my begeleide, meende dat deze plant niet genoeg geroemd kon worden om hare wondhelende kragt. Men moeft de bladeren kneuzen en dan op de wond leggen.

Soeurs de
Congregation.

EEN foort van geeftelyke dogters, onderſcheiden van de Nonnen, worden *Soeurs de congregation* genoemd. Deze wonen in geen klooster, maar hebben huizen in de ſtad of op het land. Zy gaan waar zy willen, en mogen trouwen. Dog dit, zeide men, gebeurde weinig. Op verſcheiden' plaatſen op het land woonden twee of meer van deze Zufters by malkander, gemeenlyk digt by ene kerk, en zo dat den meeften tyd aan den enen kant de Prieſter en zy aan den anderen woonden. Hare bezigheden waren jonge meisjes in haren godsdienſt te onderwyzen, te leren lezen, en ſomtyds ook ſchryven, en verder aangaande allerlei vrouwelyk handwerk te onderrigten. Bemiddelde lieden gaven hunne dogters by deze Zufters enigen tyd in den koſt, voorenen redelyken prys. Het huis behorende aan de Gemeenſchap, uit de welke deze Zufters naar het platte land gezonden worden, was te *Montreal*. Als ene Juffrouw onder het getal dezer Zufters wilde aangenomen worden, moeft 'er eerst aan de Gemeenſchap ene ſomme gelds betaald worden, die ſommigen op vier duizend *Livres* begrootten.

La Chine.

LA CHINE was een frai Kerſpel, drie *Fr.* mylen zuidweſt van *Montreal*, op het Eiland van dien naam, aan de *St. Laurence* gelegen. De hoſteden lagen hier gewoonlyk langs de Rivier vier of vyf *Arpents* van malkander. Hier was ene fraye ſteenen kerk met enen toren. De plaats was zeer aangenaam. Zy had, zeide men, haren naam daarvan gekregen, dat de Heer *Salée*, die naderhand zo ongelukkig van zyn eigen volk, dieper in het land, vermoord wierd, en die zig zeer veel moeite gaf om enen korteren weg, dan de gewone is, door de *St. Laurence* naar *China* te vinden, van niets anders ſprak dan van den korten weg naar *China*. Dog toen hy hier gekomen was geraakte de gehele aanslag door een onvoorzien toeval in duigen, zo dat hy ooit in *China* kwam. Deze plaats kreeg hier van daan ſpotsgewyze den naam van

Terug
reis naar
Montreal.

La Chine.

DES avonds van den 2. October keerde ik naar *Montreal* te rug.

Dz

DE *Gouverneur Generaal* te *Quebec* is de voornaamste persoon in *Kanada*, die over alle de overigen het bevel voert. Naast in rang aan hem volgt de *Intendant* te *Quebec*, en dan de *Gouverneur* van *Montreal*, en op dien die van *Trois Rivières*. De *Intendant* heeft een groot vermogen. Hy schiet al het geld der Kroon uit, en zit voor in den Raad der geldmiddelen en regtszaken. Egter staat hy enigermate onder de *Gouverneur Generaal*, wien hy gehoorzaamheid bewyzen moet. Des nietteman kan hy de zaak tot nauwer onderzoek naar *Frankryk* overbrengen. In elke van de twee Hoofdsteden is de *Gouverneur* de eerste persoon, dan een *Luitenant Generaal*, daarna een *Major*, en na hem de Kapiteins. De *Gouverneur Generaal* geeft zyne bevelen omtrent alles wat van gewigt is. Als hy te *Montreal* of te *Trois Rivières* komt, houdt voor dien tyd het gezag der *Gouverneurs* op. Hy gaat meest eens 's jaars naar *Montreal*, en merendeels des winters, en gedurende zyne afwezigheid te *Quebec* voert daar de *Luitenant Generaal* het bevel. Als de *Gouverneur Generaal* komt te sterven of uitlandig is, komt de *Gouverneur* van *Montreal* zo lang te *Quebec* zyne stede vervullen. En als de *Gouverneur* van *Montreal* uit de stad is, gebiedt daar de *Major* der plaats.

Regeering van Kanada.

ALLE jaren komt 'er uit *Frankryk* een of meer van 's Konings schepen in *Kanada*, om nieuwe Soldaten, in plaats der verstorvenen, of zulken die den dienst verlaen hebben, te brengen. Geen jaar gaat 'er voorby dat niet honderd of honderd en vyftig mannen worden overgezonden. By die gelegenheid worden 'er ook vele lieden, die zig aan 't invoeren van verbodene waren in *Frankryk* hebben schuldig gemaakt, herwaards gezonden. Voor dezen werden deze misdadigen op de galyen gebannen, dog tegenswoordig zendt men ze naar de Volkplantingen. Zo dra zy hier aankomen zyn zy vry, en kunnen zulk ene levenswys kiezen als zy willen, dog mogen zonder 's Konings verlof niet weer naar *Frankryk* keren. Men laadt op de schepen ene menigte van koopwaren voor 's Konings rekening, om ze onder de *Wilden* nu en dan uitte delen. De Inwoonders van *Kanada* betalen den Koning genoegzaam niets. In 't jaar 1748. begon 'er een tol van drie ten honderd gevorderd te worden van alles wat uit *Frankryk* herwaards gevoerd werd, zo wel als ene zekere som voor al het bontwerk dat van hier naar *Frankryk* werd gezonden. Dog van het geen van hier naar ene van de *Fransche* Volkplantingen, of van daar herwaards wordt gebragt, betaalt men niets. De Kooplieden van alle de *Fransche* plaatsen hebben vryheid schepen en goederen hier naar toe te zenden; en die van *Quebec* mogen insgelyks hunne koopwaren naar alle *Fransche* plaatsen

Schepen uit Frankryk.

Tollen.

voe-

voeren. Dog die van *Quebec* hebben gemeenlyk weinig fchepen, dewyl het fcheepsvolk hier te hoge foldy eifcht, waarom de Kooplieden in *Frankryk* zelve hunne goederen hier naar toe zenden. De fteden in *Frankryk* die den meeften handel op *Kanada* dryven zyn *Rockelle* en *Bourdeaux*, en na die *Marseille*, *Nantes*, *Huvre de Grace*, *St. Malo* en anderen. De Koningsfchepen, die jaarlyks op *Kanada* varen, komen of van *Brest* of van *Rochebort*. Dog naar de *Fransche* eilanden in de *Wefl Indien* zenden de Kooplieden van *Quebec* zelve fchepen met meel, weit, erwten, houtwaren, en diegelyken. De muren om *Montreal* werden omtrent het jaar 1738. op 's Konings kosten gebouwd, dog onder beding dat de ftad den Koning van tyd tot tyd het geld terug betalen zou. Thans deed zy daarvan jaarlyks zes duizend *Livres* af, waarvan de Priefters tweeduizend *Livres*, en het overige de andere Inwoonders opbragten. Te *Quebec* heeft de Koning de muren op zyn eigen kosten doen opbouwen, zonder de Inwoonders daarmede te willen belaften, aangezien den tol, dien zy betalen moeten, waarvan gefproken is. De handel in *Bevervellen* behoort alleen der *Indifche* Maatfchappy in *Frankryk* toe, en niemant buiten hare bedienden mag dien dryven. Dog in ander bontwerk heeft ieder vryheid te handelen. Boven in het land zyn verfehieden' plaatfen, *Les Postes* genaamd, waar de *Franschen* hunne pakhuizen hebben. De Koning heeft gene andere Veftingen in *Kanada*, als *Quebec*, *Fort Chamblais*, *Fort St. Jean*, *Fort St. Frederic*, *Montreal*, *Frontenac* en *Niagara*. De andere plaatfen behoren aan byzondere perfonen en kooplieden. De Koning dryft te *Niagara* zelf den handel. Ieder mag niet naar de *Wilden* reizen om handel te dryven, maar moet daartoe verlof hebben van den Gouverneur General, voor welk verlof men ene zekere fom betalen moet, naar mate 'er op de plaats waar men wil gaan handelen meer of min winft te doen is. Een Koopman die ene fchuit met vier of vyf man, geladen met allerlei waren uitrust, moet vyf of zeshonderd *Livres* betalen. Ja, zek's zyn 'er plaatfen, voor de welken men tot duizend *Livres* betalen moet. Dikwyls kan men, hoe veel men ook biede, geen verlof krygen, wanneer namelyk de Gouverneur Generaal zulk ene plaats voor enen zynier vriendend fchikt. De Gouverneur Generaal trekt wel dit geld, dog het is een gebruik dat hy 'er de helft van aan de armen geeft. Maar of dit altyd zo nauwkeurig wordt in agt genomen, is my onbekend.

Gods-
dienft.

DE *Godsdienft* in *Kanada* is de *Roomfche*. Geen andere wordt hier geduld. En zulken die in *Frankryk* geweest waren getuigden dat

dat het volk hier veel yveriger in den godsdienst was dan in *Frankryk*. Dog de gehele godsdienst scheen in uiterlykheden te bestaan. Geen mensch verstond iets van den dienst, die in 't *Latyn* verrijgt, en zo gerabbeld wordt dat iemant die 't *Latyn* magtig is nauwlyks een woord onderscheiden kan. Alleen de preek geschiedt in 't *Franfch*. Behalven by de Geestelyken van het mannelyke geslagt heb ik in geheel *Kanada* niet enen Bybel, 't zy in 't *Latyn*, 't zy in 't *Franfch* gezien, hoe ik 'er ook oplettede. De *Maagd Maria* wierd hier meer vereerd dan God zelf.

WAARNEMINGEN
 A A N G A A N D E
 H E T
 W E D E R
 I N
 P E N S Y L V A N I E
 I N D E J A R E N 1748. E N 1749.

OP de eerste Kolom van deze Tafels zal men vinden den *dag van de maand*, op de tweede *het uur van den dag*, toen de Waarnemingen gemaakt wierden, op de derde *de hoogte vanden Thermometer*, op de vierde den *Wind*, en op de vyfde het *Weder* in 't algemeen, als helder, betrokken, regen, enz.

De Thermometer dien ik gebruikt heb was die van CELSIUS, of de zogenaamde *Zweedfche Thermometer*. Om de graden boven het punt van Vorft te onderscheiden van die beneden het zelve, heb ik het vriespunt aan gewezen met 00. en voor elken graad daar onder 0. gesteld. De getallen der halven voor de welken geen 0. staat duiden de graden boven het vriespunt aan. By voorbeeld: den 17. December 1748. is aangetekend dat de Thermometer des morgens om 8. uur was op 0 2. 5. Hy stond dan op 2. graden en $\frac{5}{10}$ of $\frac{1}{2}$ graad beneden het *punt van Vorft*. Maar om 2. uur na den middag was hy op 00. 0. of op het *punt van Vorft*. Stond 'er 00. 3., zou het betekenen dat de Thermometer tot op $\frac{3}{10}$ graads beneden het *Vriespunt* gezakt was. Maar 0. 3. zou te kennen geven dat de Thermometer $\frac{3}{10}$ graads boven het *Vriespunt* gerezen was. Dus, op den 18. December des morgens om 8. uur, wil 0 3. 0. zeggen 3. graden beneden het vriespunt, en 2. uur na den middag wil 4. 0. zeggen 4. graden boven het zelve.

De getallen in de Kolom van den *Wind* betekenen als volgt. 0. is stilte; 1. een klein koeltje; 2. ene frifche koelte; 3. ene sterke koelte; en 4. enen storm of orkaan. Als op sommige kolommen van de

de

de *Winden* en het *Weder* maar eens op enen dag iets aangerekend staat, is het een teken dat de Wind en het *Weder* dien dag niet veranderd zyn. Dus, op den 21. December staat *N. o. Helder*. Dit beteekent dat de Weerhanen den gehelen dag Noordelyk gestaan hebben, dog dat men genen wind den gehelen dag gevoeld heeft, en dat het den gantſchen dag *Helder* is geweest.

Voor dat ik in den zomer van 1749, naar *Kanada* ging, verzocht ik den Heer *Bartram* enige waarnemingen aangaande het weder in *Pensylvanie* te maken, ten einde de hette van den Zomer in dat gewest te kunnen bepalen. Met dit inzicht liet ik hem enen Thermometer, en wees hem hoe hy 'er mede moest omgaan. Hy had de goedheid zyne Waarnemingen op zyn Landhuis, omtrent vier *Eng.* mylen ten zuiden van *Philadelphia* gelegen, aantetekenen. Men kan het hem ligt vergeven dat hy het uur, de sterkte van den Wind, en het *Weder* somtyds nagelaten heeft aantefchryven, vermits hy de handen met ene veel gewigtiger zaak vol had, namelyk het doen bebouwen van zyne gronden. Het geen hy gedaan heeft voldoet om een denkbeeld te krygen van de warmte der zomers in *Pensylvanie*.

A U G U S T U S. 1748.

Dag.	Uur.	Therm.	Wind.	Weder.
1.	5. V.	20. 0.	O. Z. O. 2.	Helder.
	2. N.	24. 5.	O. 2.	—
2.	5. V.	22. 0.	O. 2.	—
	2. N.	24. 5.	O. 2.	—
3.	5. V.	22. 0.	O. 1.	—
	2. N.	25. 5.	Z. Z. W. 1.	Betrokken met wat regen.
4.	5. V.	22. 0.	Z. 1.	By buyen helder en betrokken met regen.
	1. N.	21. 0.	Z. 1.	—
5.	5. V.	17. 0.	Z. Z. W. 1.	Meest regenagtig.
6.	7. V.	17. 0.	Z. 2.	Betrokken.
	2. N.	19. 0.	Z. 2.	Meest helder, dog fomtyds wat betrokken.
7.	5. V.	15. 5.	Z. Z. W. 2.	By buyen helder en betrokken.
8.	5. V.	18. 0.	Z. Z. W. 0.	Helder den gantſchen dag.
	3. N.	19. 0.	Z. Z. W. 0.	—
9.	6. V.	17. 5.	W. N. W. 0.	—
	4. N.	21. 0.	W. N. W. 1.	—
10.	6. V.	18. 5.	O. 1.	—
	3. N.	20. 5.	O. 1.	—
11.	6. V.	17. 0.	O. N. O. 1.	Wat betrokken.
	½ N.	18. 5.	Z. W. 1.	Helder.
12.	4. —	22. 0.	Z. W. 1.	—
	6. —	22. 0.	W. 3.	—
	6. V.	16. 0.	N. W. 1.	Betrokken, en om 10. uur een ſtofregen.
	4. N.	19. 0.	N. W. 1.	By buyen, helder, betrokken en ſtofregen.
13.	6. V.	17. 0.	W. N. W. 2.	Betrokken met wat regen, nevelagtig, fomtyds helder.
	2. N.	18. 5.	W. N. W. 2.	—
14.	5. V.	18. 0.	W. Z. W. 0.	Wat betrokken; helder van 11. V. tot 3. N.
	4. N.	20. 0.	W. Z. W. 0.	Betrokken.
15.	5. V.	18. 0.	W. Z. W. 0.	Betrokken; fomtyds helder, 10. V. een dunne nevel.
	2. N.	19. 5.	N. O. 2.	—
16.	6. V.	18. 3.	N. N. O. 2.	Wat betrokken, fomtyds helder.
	2. N.	19. 5.	—	Donker; 's nagts regen.
17.	6. V.	18. 5.	O. N. O. 2.	Donker, met ſtofregen.
	2. N.	19. 5.	—	Stofregen den gehelen namiddag.

A U.

A U G U S T U S.

Dag.	Uur.	Therm	Wind.	Weder.
18.	6. V.	19. 0.	O. 2.	Stofregen den gantschen dag.
	2. N.	20. 5.	—	—
19.	6. V.	19. 5.	—	Betrokken.
	2. N.	20. 0.	—	Wolkig.
20.	6. V.	19. 5.	—	Helder.
	2. N.	21. 5.	—	Wolkig, somtyds regen.
21.	6. V.	20. 8.	O. 1.	Wat betrokken, helder om 9.
	2. N.	21. 3.	—	Dunne wolken.
22.	5. V.	21. 0.	—	Helder. Om 12. begon het te be-
	1. N.	23. 5.	O. Z. O. 1.	Betrokken. (trekken.)
23.	5. V.	22. 2.	—	Wolkig.
	7. V.	—	Z. O. 2.	—
	2. N.	24. 2.	—	Wolkig, tegens den avond donker.
24.	5. V.	23. 5.	W. Z. W. 2.	Zware regen.
	6. —	—	W. 2.	—
	7. —	—	W. N. W. 1.	Begon het op te klaren.
	9. —	—	N. W. 1.	—
	2. N.	23. 5.	—	Wolkig.
25.	6. V.	24. 5.	W. 1.	—
	10. V.	—	W. N. W. 3.	—
	2. N.	23. 5.	—	—
26.	6. V.	24. 0.	W. 2.	Helder. Om 11. was 'er een gro-
	2. N.	24. 5.	Z. W. 2.	te kring om de Zon. Donker; by 't ondergaan der Zon de lugt zeer rood.
27.	6. V.	24. —	W. Z. W. 1.	Betrokken. Om 10. regen voor
	11. —	—	Z. O. 2.	den gehelen dag.
	1. N.	—	O. 3.	—
	4. —	21. 5.	N. O. 4.	—
28.	7. V.	23. 0.	N. 1.	Wolkig.
	2. N.	23. 5.	—	—
29.	6. V.	23. 5.	Z. W. 1.	Wolkig.
	2. N.	25. 5.	— 3.	— Tegens den avond stof-
				regen en blixem.
30.	6. V.	23. 5.	N. W. 2.	Wolkig; de lugt zeer koel.
	2. N.	21. 5.	—	—
31.	6. V.	22. 2.	Z. W. 1.	Helder; op den middag begon het
	2. N.	25. 0.	— 2.	betrokken te worden. Des avonds donder, blixem, en zware regen.

S E P T E M B E R.

Dag.	Uur.	Therm.	Wind.	Weder.
1.	7. V.	20. 0.	N. W. 2.	Wolkig.
	2. N.	21. 5.	————	Dryvende wolken. Regen en sterke wind den gehele namiddag.
2.	6. V.	19. 0.	N. W. 1.	Wolkig den gehele dag.
	2. N.	20. 5.	N. W. 0.	'sAvonds een kring om de Maan.
3.	6. V.	21. 5.	W. Z. W. 0.	Wolkig.
	2. N.	23. 0.	Z. 1.	Meer wolken. Des avonds een kring om de Zon.
4.	6. V.	23. 3.	O. 1.	Wolkig.
	12. ---	27. 5.	O. Z. O. 1.	————
5.	2. N.	24. 0.	————	————
	6. V.	24. 5.	Z. O. 3.	————
6.	12. ---	26. 5.	————	————
	6. V.	27. 0.	Z. O. 2.	————
	1. N.	28. 5.	————	— Des avonds een grote kring om den Maan, en de lugt zeer rood.
7.	6. V.	27. 5.	O. 3.	Betrokken; de Zon brak egter nu en dan door.
8.	12. ---	28. 5.	N. O. 2.	Wolkig.
	6. V.	26. 0.	N. N. O. 2.	Wolkig den gantschen dag.
	1. N.	26. 5.	————	————
9.	6. V.	24. 5.	N. 1.	Wolkig den gantschen dag.
	1. N.	24. 5.	————	————
10.	5. V.	24. 0.	N. N. W. 1.	Helder.
	1. N.	24. 5.	————	————
11.	6. V.	23. 2.	W. N. W. 1.	————
	2. N.	25. 0.	————	— Des avonds een kring om de Maan.
12.	6. V.	24. 0.	o.	Helder, en zeer heet.
	½. N.	26. 0.	————	————
13.	5. V.	25. 5.	Z. O. 1.	Helder.
	1. N.	26. 5.	————	————
14.	6. V.	25. 5.	Z. O. 1.	Helder; dog de wind den gehele dag koel.
15.	1. N.	26. 5.	————	————
	5. V.	23. 0.	Z. O. 1.	Wolkig.
	1. N.	27. 5.	————	Hoe langer hoe meer betrokken. Des avonds en des nagts sterke regen en wind. <i>S E P.</i>

S E P T E M B E R. 1748.

Dag	Uur.	Therm.	Wind.	Weder.
16.	5. V.	21. 5.	N. N. O. 1.	Sterke regen den gantschen dag.
	2. N.	21. 5.	—————	
17.	5. V.	25. 5.	N. W. 1.	Betrokken.
	1. N.	21. 0.	—————	Wolkig.
18.	6. V.	13. 0.	o.	Helder.
19.	1. N.	24. 5.	N. N. O. 1.	Helder den gantschen dag.
20.	6. V.	14. 0.	N. O. 1.	Wolkig.
21.	6. V.	11. 0.	N. O. o.	—————
	1. N.	23. 0.	—————	—————
22.	7. V.	10. 5.	N. O. 1.	Helder.
	1. N.	25. 0.	—————	—————
23.	6. V.	11. 0.	N. N. O. 1.	Helder.
	2. N.	28. 0.	—————	—————
24.	6. V.	14. 0.	N. O. 1.	Helder.
	2. N.	28. 0.	—————	Betrokken ; 's avonds en 's nagts regen.
25.	6. V.	18. 0.	N. W. 1.	Betrokken, om 8. uur wolkig.
	2. N.	28. 0.	N. O. 1.	Wolkig.
26.	6. V.	15. 5.	N. N. O. 1.	Helder.
	2. N.	27. 5.	—————	—————
28.	6. V.	14. 0.	N. O. 1	Helder en betrokken, beurtelings.
	2. N.	20. 0.	—————	
29.	7. V.	15. 5.	N. O. 1.	Betrokken.
	1. N.	20. 5.	—————	Fyne stofregen.
30.	7. V.	16. 0.	N. O. o.	Helder en betrokken by buyen.

O C T O B E R. 1748.

Dag.	Uur.	Therm.	Wind.	Weder.
1.	6. V.	19. 0.	Z. 1.	Helder. Om 8. wolkig.
	2. N.	18. 5.	—————	
2.	6. V.	18. 5.	Z. W. o.	Betrokken. (trokken.
3.	6. V.	15. 0.	N. W. 1.	Betrokken.
	1. N.	18. 0.	—————	Wolkig. Des avonds laat een kring om de Maan.

O C T O B E R. 1748.

Dag.	Uur.	Therm.	Wind.	Weder.
4.	7. V	6. o.	N. W. I.	Helder.
	1. N.	16. o.	—	—
5.	7. V.	2. o.	N. I.	Helder.
	6	7. V.	2. o.	N. O. I.
1. N.		18. o.	—	Des avonds een grote kring om de Maan.
7.	6. V.	7. o.	O. N. O. I.	Betrokken. Klaar om 9. en den gantschen dag.
8.	6. V.	14. o.	O. N. O. I.	Betrokken. Om 8. wolkig.
9.	6. V.	18. o.	Z. Z. O. I.	Regen den gantschen voormiddag.
	3. N.	23. o.	—	Betrokken.
10.	6. V.	20. o.	Z. W. o.	Nevel, en stofregen.
	2. N.	23. o.	—	Helder.
11.	7. V.	20. o.	Z. W. I.	Vallende Nevel. Om 8. helder.
	2. N.	26. o.	—	Helder.
12.	6. V.	8. o.	W. N. W. I.	Helder den gantschen dag.
	8. —	—	W. I.	—
13.	2. N.	20. o.	W. Z. W. I.	—
	6. V.	2. o.	W. N. W. o.	Des morgens lag de ryp op de bladeren der planten.
14.	2. N.	17. o.	W. Z. W. o.	Helder den gantschen dag.
	6. V.	5. o.	Z. Z. W. o.	Helder.
15.	2. N.	21. o.	—	—
	6. V.	4. 5.	Z. Z. O. o.	Helder.
16.	2. N.	24. o.	—	—
	6. V.	11. o.	O. N. O. o.	Betrokken.
17.	6. V.	8. o.	N. O. I.	Betrokken,
	2. N.	18. o.	—	— Des avonds regen, die den gehelen nagt sterk aanhield.
18.	6. V.	12. o.	N. W. o.	Wolkig.
	5. N.	4. o.	Z. W. o.	—
19.	6. V.	00. o.	W. Z. W. I.	Helder.
	2. N.	9. o.	—	—
20.	5. V.	01. o.	W. N. W. I.	Helder.
	1. N.	9. o.	—	—
21.	7. V.	00. o.	W. o.	Des morgens was 'er ys op de ftilstaande wateren, en de grond wit van den ryp. Den gantschen dag helder.

O C T O B E R. 1748.

Dag.	Uur.	Therm.	Wind.	Weder
	1. N.	15. o.	—	Helder.
22.	6. V.	00. o.	W. o.	Helder.
23.	6. V.	4. 5.	N. N. O. 1.	Helder.
	1. N.	16. o.	—	—
24.	6. V.	4. 5.	N. o.	Helder.
	2. N.	18. o.	—	—
25.	6. V.	4. 5.	Z. W. 1.	Helder. Na den middag was de lugt zeer dik.
26.	6. V.	4. o.	Z. W. o.	Helder.
	3. N.	19. o.	—	—
27.	6. V.	1. o.	—	Helder.
	3. N.	17. o.	—	—
28.	6. V.	9. o.	O. 2.	Sterke regen den gantschen dag.
29.	6. V.	14. o.	W. 1.	Helder.
	1. N.	20. o.	—	Des avonds was 'er een lugtver- schynfel, lopende zeer ver van 't N. W. naar 't Z. O.
30.	6. V.	3. o.	N. W. 1.	Helder.
31.	7. V.	4. o.	W. 1.	Helder.
	1. N.	18. o.	—	—

N O V E M B E R. 1748.

Dag.	Uur.	Therm.	Wind.	Weder.
1	7. V.	3. o.	Z. 1.	Helder.
2	6. V.	4. o.	N. o.	Helder.
	3. N.	18. o.	—	—
3.	7. V.	7. o.	N. W. 1.	Helder.
	1. N.	14. o.	Z. O. o.	—
4.	7. V.	1. o.	Z. W. o.	Helder. 's Morgens lag de ryp op (het veld.
	12. —	19. o.	—	—
5.	7. V.	4. o.	Z. W. 1.	Helder.
	1. N.	17. o.	—	—
6.	7. V.	4. 5.	N. O. 1.	Helder.
	1. N.	12. o.	—	Tegens den avond wat betrokken.
7.	7. V.	7. o.	N. O. 1.	Betrokken.
	4. N.	11. 5.	—	—

N O V E M B E R 1748.

Dag.	Uur.	Therm.	Wind.	Weder.
8.	7. V.	11. 5.	O. N. O. 2.	Stofregen.
	½ N.	18. 0.	O. Z. O. 3.	Sterke regen.
9.	7. V.	17. 0.	Z. O. 1.	Stofregen.
	9. —	15. 0.	Z. Z. W. 1.	Om 8. klaarde het op, en wierd
	1. N.	17. 0.	—	Wolkig. (wolkig.)
10.	7. V.	6. 0.	Z. Z. W. 2.	Helder.
	½ N.	13. 0.	W. N. W. 2.	—
11.	7. V.	4. 0.	W. Z. W. 1.	Betrokken.
	½ N.	12. 0.	—	Wolkig.
12.	6. V.	03. 0.	Z. W. 1.	Helder.
	2. N.	11. 5.	N. W. 2.	Betrokken.
	4. —	5. 0.	—	Betrokken.
13.	7. V.	00. 0.	N. N. O. 1.	Helder. Des morgens vond men
	2. N.	5. 5.	—	ys op 't water.
14.	7. V.	0. 5.	N. 3.	Helder.
	1. N.	8. 0.	N. 2.	—
15.	7. V.	3. 0.	Z. 2.	Stofregen. De lugt 's morgens zeer
	1. N.	8. 0.	—	(rood.)
16.	7. V.	4. 5.	W. 1.	Helder.
17.	7. V.	01. 0.	W. 1.	Helder. en betrokken by, buyen.
	1. N.	8. 0.	—	—
18.	7. V.	4. 0.	Z. 1.	Somtyds Stofregen.
	3. N.	6. 5.	N. W. 2.	—
19.	7. V.	03. 0.	W. 0.	Helder.
	2. N.	11. 5.	—	—
20.	7. V.	01. 0.	N. N. O. 1.	Helder.
	2. N.	—	Z. 1.	—
21.	7. V.	15. 0.	Z. W. 2.	Helder.
	1. N.	19. 0.	—	—
22.	7. V.	20. 0.	O. 1.	Regen den gantschen dag.
	2. N.	10. 0.	—	—
23.	8. V.	16. 0.	Z. 1.	Betrokken, nevelig, en regen daar
	8. N.	—	—	tuffchen.
24.	7. V.	00. 0.	Z. W. 4.	—
	7. V.	00. 0.	W. N. 3.	Helder.
25.	7. V.	00. 0.	N. W. 0.	Den vorigen nacht was het zeer
	7. V.	00. 0.	—	koud, dog de dag was helder.

N O.

WAARNEMINGEN AANGAANDE HET WEDER. 219

N. O. V. T. E. M. M. B. E. R. 1748.

Dag.	Uur.	Therm.	Wind.	Weder.
26.	7. V.	oo. o.	N. W. o.	Helder en wolkig, by buyen tamelyk koud in de lugt.
27.	—	—	—	Helder, en wolkig; tamelyk koud in de lugt.
28.	—	—	—	Betrokken, nevelig en zeer ftil.
29.	—	—	—	Een weinig betrokken.
30.	—	—	N. 1.	Helder en wat koud.

D E C E M B E R. 1748.

Dag.	Uur.	Therm.	Wind.	Weder.
1.	—	—	N. 1.	Helder.
2.	—	—	W. Z. W. 1.	Helder en koud. Des avonds een kring om de Maan.
3.	—	—	W. Z. W. 1.	Des morgens de lugt rood. De dag helder.
4.	7. V.	6. o.	Z. Z. W. o.	Helder.
	3. N.	18. o.	—	—
5.	7. V.	5. 5.	N. N. O. 1.	Helder.
	4. N.	9. 5.	—	—
6.	7. V.	6. 5.	Z. Z. W. 1.	Betrokken.
	2. N.	14. o.	—	Enigfins helder. Des nagts zware regen.
7.	7. V.	13. 5.	Z. W. 1.	Betrokken.
	2. N.	19. o.	—	Helder.
8.	7. V.	5. o.	Z. 1.	Betrokken.
	2. N.	13. 5.	—	Des nagts regen en wind.
9.	7. V.	12. o.	Z. W. 2.	Zware dog verftroide wolken.
	2. N.	10. o.	W. N. W. 2.	—
10.	—	—	W. N. W. 2.	Wolkig.
11.	7. V.	2. o.	Z. Z. W. 1.	Helder.
	2. N.	12. 5.	—	—
12.	7. V.	o. 5.	N. O. 1.	Betrokken. Om 9 regen en mift, voor den gehelen dag.
	2. N.	10. 5.	—	—
13.	8. V.	7. 5.	Z. W. o.	Nevel en betrokken.
	2. N.	10. o.	—	Des nagts fterke wind uit het N. W.

Dag.	Uur.	Therm.	Wind.	Weder.
14.	8. V.	1. 0.	N. W. 2.	Wolkig.
	2. N.	2. 0.	—	—
15.	8. V.	07. 0.	W. N. W. 1.	Helder en betrokken by buyen.
	2. N.	01. 0.	—	—
16.	8. V.	01. 0.	W. 1.	Helder.
	2. N.	1. 5.	—	—
17.	8. V.	02. 5.	N. W. 1.	Betrokken. Enige sneuw voor de
	2. N.	00. 0.	—	eerfte maal van dezen winter.
18.	8. V.	03. 0.	W. 1.	Helder.
	2. N.	4. 0.	—	—
19.	8. V.	1. 0.	W. 1.	Betrokken.
	2. N.	8. 0.	—	Helder.
20.	8. V.	01. 5.	W. Z. W. 2.	Wolkig. Om 6. N. enige rode
	2. N.	7. 5.	—	strepen in de lugt.
21.	8. V.	07. 0.	N. 0.	Helder.
	2. N.	2. 0.	—	—
22.	8. V.	04. 5.	Z. O. 0.	Helder.
	2. N.	13. 0.	—	Zeer betrokken.
23.	8. V.	13. 0.	Z. Z. W. 0.	Zware regen.
	2. N.	18. 0.	—	Betrokken en nevel.
24.	8. V.	13. 0.	W. Z. W. 0.	Zware mist.
	2. V.	17. 0.	Z. W. 1.	Helder. Des avonds laat regen.
25.	8. V.	18. 0.	Z. 3.	Zware regen. Des nagts had men
	2. N.	18. 5.	Z. Z. O. 2.	donder, blixem en sterken wind.
26.	8. V.	3. 0.	W. 3.	Des nagts had het geweldig uit Z.
	2. N.	3. 5.	W. N. W. 3.	en W. geformd met zwaren re-
27.	8. V.	04. 0.	W. N. W. 3.	gen. De voormiddag was betrok-
	2. N.	07. 0.	W. 0.	ken, en'er viel een weinig sneuw.
28.	8. V.	07. 0.	W. 0.	Opgehelder.
	2. N.	8. 0.	—	Helder.
29.	8. V.	3. 0.	N. N. O. 1.	Helder.
	2. N.	13. 0.	N. N. O. 0.	—
30.	8. V.	8. 0.	N. N. O. 1.	Wat betrokken, en regen by buyen.
	2. N.	10. 0.	N. N. O. 0.	—
31.	8. V.	6. 0.	W. 3.	Betrokken, en mist.
	2. N.	4. 0.	N. W. 1.	Helder.
				Des avonds een kring om de Maan.

J A N U A R I. 1749.

Dag.	Uur.	Therm.	Wind.	Weder.
1.	7 $\frac{1}{2}$. V.	07. 0.	N. W. 0.	Helder
	2. N.	4. 0.	—	—
2.	7 $\frac{1}{4}$. V.	04. 5.	W. N. W. 1.	By buyen helder en betrokken.
	2. N.	5. 5.	—	—
3.	7 $\frac{1}{2}$. V.	2. 0.	N. W. 1.	Betrokken.
	2. N.	2. 0.	—	—
4.	7 $\frac{1}{2}$. V.	02. 0.	W. 1.	Helder.
	2. N.	11. 0.	—	—
5.	7 $\frac{1}{2}$. V.	03. 0.	W. 0.	Helder.
6.	7 $\frac{1}{2}$. V.	03. 0.	W. 0.	Helder. Des avonds laat wind en
	2. N.	14. 5.	—	sneuw.
	5. N.	—	N. W. 3.	—
7.	7 $\frac{1}{2}$. V.	01. 0.	W. N. W. 1.	Wat betrokken.
	2. N.	3. 0.	—	—
8.	7 $\frac{1}{2}$. V.	04. 0.	W. N. W. 1.	Helder.
	2. N.	8. 0.	—	—
9.	7 $\frac{1}{2}$. V.	03. 0.	W. N. W. 1.	Betrokken, de lugt rood. Des
	2. N.	8. 0.	—	avonds sterke regen.
10.	7 $\frac{1}{2}$. V.	15. 0.	Z. 2.	Betrokken en regenvlagen. Des
	2. N.	2. 0.	W. 4.	avonds wat sneuw.
11.	7 $\frac{1}{2}$. V.	03. 0.	W. N. W. 3.	Des morgens 9. W. Z. W. 3. te 11.
	2. N.	04. 0.	—	Z. W. 4. te 2. Nam. W. 4.
12.	7 $\frac{1}{4}$. V.	04. 0.	W. N. W. 3.	Betrokken.
	2. N.	01. 5.	N. W. 2.	—
13.	7 $\frac{1}{4}$. V.	07. 5.	W. N. W. 2.	Helder.
	2. N.	03. 0.	—	Betrokken.
14.	7 $\frac{1}{4}$. V.	05. 5.	W. N. W. 1.	Betrokken en sneuw den gantschen
	2. N.	02. 0.	—	dag. De sneuw lag meer dan 2.
15.	7. V.	07. 0.	W. N. W. 0.	Helder.
	2. N.	3. 0.	—	(duim hoog.
16.	7. V.	08. 9.	N. W. 3.	Den laatsten nagt W. N. W. 4.
	8. V.	09. 0.	—	Den gehelen dag Helder.
	2. N.	08. 0.	—	—
17.	7. V.	011. 0.	N. N. O. 0.	Betrokken, en sneuw den gehelen
	N. 09. 0.	—	—	dag en volgenden nagt.

J A N U A R I 1749.

Dag.	Uur.	Therm.	Wind.	Weder.
18.	7. V.	012.0.	N. W. 1.	Betrokken en sneeuw voor den middag.
	10. V.	011.0.	————	Helder den namiddag. De sneeuw was een $\frac{1}{2}$ el hoog.
	N.	011.0.	————	
19.	7. V.	015.0.	W. 1.	Helder.
	1. N.	010.5.	————	
20.	7. V.	012.5.	W. 1.	Helder.
	2. N.	07.0.	————	
21.	7. V.	022.0.	W. N. W. 0.	Helder.
	2. N.	03.0.	W. 1.	————
22.	7. V.	05.0.	W. 1.	Helder.
	2. N.	01.0.	————	Betrokken.
23.	7. V.	010.0.	W. N. W. 1.	Helder. Des avonds een kring om de Maan.
	N.	3.0.	————	
24.	7. V.	01.0.	N. N. O. 0.	Betrokken. Sneeuw den gantschen dag.
	2. N.	4.0.	N. O. 0.	————
25.	7. V.	00.0.	W. N. W. 0.	Helder.
	2. N.	4.0.	W. 0.	————
26.	7. V.	013.5.	W. N. W. 1.	Helder.
	2. N.	1.0.	————	Betrokken. Ten 3. begon het te sneuwen.
27.	7. V.	07.0.	W. 1.	Helder. Des avonds een kring om de Maan.
	2. N.	00.0.	————	
28.	7. V.	01.0.	W. N. W. 1.	Betrokken. Sneeuw den geheelen dag.
	3. N.	4.0.	————	
29.	7. V.	05.0.	N. N. O. 1.	Helder.
	3. N.	03.0.	————	
30.	7. V.	013.0.	W. N. W. 1.	Helder. Des avonds een kring om de Maan.
	3. N.	4.0.	————	
31.	7. V.	04.0.	W. N. W. 1.	Helder. Des avonds een kring om de Maan.
	3. N.	8.0.	————	

F E B R U A R I. 1749.

Dag.	Uur.	Therm.	Wind.	Weder.
1.	7. V.	03. 0.	W. N. W. 1.	Helder. Des avonds een kring om de Maan.
	1. N.	11. 0.	W. 1.	
2.	7. V.	5. 0.	W. N. W. 0.	Helder.
	2. N.	6. 0.	W. 0.	
3.	7. V.	00. 0.	W. 0.	Helder.
	2. N.	19. 5.	—	
4.	7. V.	5. 5.	W. 0.	Betrokken. Des nagts om 10. N. N. O. 3. sneuw en storm.
	2. N.	11. 0.	—	
	4. N.	—	N. N. O. 2.	
5.	7. V.	06. 0.	N. N. W. 2.	Helder.
	1. N.	03. 0.	N. W. 2.	
6.	7. V.	010. 5.	N. W. 0.	Des nagts te voren hoorde men in alle de huizen een gekraak. 's Morgens was de lugt rood. Helder den gantschen dag. V. ten 7. N. W. 0. ten 9. W. N. W. 1. ten 11. W. 1. ten 2. N. W. Z. W. 1.
	2. N.	3. 0.	W. Z. W. 1.	
7.	7. V.	01. 0.	N. N. O. 1.	Helder. Ten 9. V. N. 1. ten 11. W. N. W. 1. ten 12. N. W. 1.
	2. N.	1. 0.	N. W. 1.	
8.	7. V.	09. 0.	N. W. 0.	Helder.
	2. N.	7. 0.	W. 1.	
9.	7. V.	03. 0.	W. 1.	—
	3. N.	16. 0.	—	
10.	7. V.	7. 0.	W. 1.	Meest helder. Den volgenden nagt een heftige storm met regen.
	1. N.	19. 0.	Z. Z. W. 4.	
11.	7. V.	9. 0.	Z. Z. W. 2.	Helder. Tegens den avond regen. Des avonds een soort van noorderligt in Z. W.
	2. N.	11. 0.	—	
12.	7. V.	4. 0.	Z. Z. W. 3.	Helder. Des avonds om 9. uur een schyn van flauw noorderligt in Z.
	1. N.	10. 0.	—	
13.	7. V.	2. 0.	W. N. W. 2.	Betrokken. (W. Helder.
	3. N.	5. 0.	N. W. 2.	
14.	7. V.	06. 5.	N. W. 1.	Helder.
	3. N.	02. 0.	W. N. W. 2.	
15.	6. V.	010. 5.	N. W. 1.	Helder. Om 8. uur des avonds Noorderligt.
	2. N.	03. 0.	W. N. W. 2.	

F E B R U A R I. 1749.

Dag.	Uur.	Therm.	Wind.	Weder.
16.	6½. V.	013.0.	N. N. W. 0.	Helder.
	2. N.	00.0.	N. W. 1.	—
17.	6½. V.	02.0.	W. N. W. 1.	Betrokken en sneuw. Den gantschen Nam. regen.
	2. N.	00.0.	W. 1.	—
18.	6½. V.	2.0.	W. N. W. 1.	Betrokken.
	2. N.	00.0.	—	—
19.	6½. V.	03.0.	N. N. O. 2.	Betrokken. Den gehelen dag regen met sneuw en hagel.
	2. N.	01.0.	—	—
20.	6½. V.	1.5.	N. W. 1.	Betrokken.
	2. N.	4.5.	—	—
21.	6½. V.	00.8.	N. W. 0.	Betrokken. Om 5. V. hoorden wy een waterval by enen molen Z. van ons omtrent 1. myl, makenden een sterker geraas dan gewoonlyk, schoon het zeer stil was.
	4. N.	4.0.	N. N. O. 1.	Ten 10. begon het te regenen, 't welk den gehelen dag duurde.
22.	6½. V.	3.0.	W. N. W. 2.	Helder.
	2. N.	3.5.	—	—
23.	6½. V.	06.0.	W. 2.	Helder.
	4. N.	4.0.	—	Enige wolken die om de zon t'zamentrokken.
24.	6½. V.	4.0.	Z. Z. W. 1.	Betrokken.
	3. N.	10.0.	W. 1.	—
25.	6. V.	3.0.	W. N. W. 0.	Betrokken en helder by beurten.
	2. N.	1.0.	—	—
26.	6. V.	012.0.	N. N. W. 1.	Helder. Des avonds betrokken. 's Avonds om 8. een kring om de Maan. De wolken in 't Z. zeer rood.
	3. N.	02.0.	—	—
27.	6. V.	04.0.	N. 2.	Betrokken, sneuw en wind.
	3. N.	01.0.	—	Om 4. uur helder.
28.	6. V.	04.5.	N. W. 4.	Ligte verspreide wolken.
	3. N.	03.5.	W. N. W. 4.	—

M A A R T. 1749.

Dag.	Uur.	Therm.	Wind.	Weder.
1.	6. V.	09. 0.	W. N. W. 2.	Helder. Des avonds een grote kring om de Maan.
	3. N.	01. 5.	—	—
2.	6. V.	06. 0.	N. W. 2.	Helder. Een flauwe kring des avonds om de Maan.
	4. N.	2. 5.	—	—
3.	6. V.	04. 0.	N. W. 1.	Helder. Nam. betrokken. Ten 8. des avonds waren de wolken in 't Z. W. zeer rood. Om 9. uur begon het te sneuwen.
	2. N.	6. 5.	Z. 1.	—
4.	6. V.	0. 5.	O. Z. O. 1.	Betrokken. Des avonds sterke regen.
	2. N.	7. 0.	Z. 1.	—
5.	6. V.	4. 0.	W. 1.	Betrokken en helder by buyen. Den volgenden nagt stille.
	2. N.	11. 0.	W. 3.	—
6.	6. V.	4. 0.	W. 2.	Helder.
	6. V.	00. 0.	W. Z. W. 1.	Helder en betrokken by buyen.
7.	2. N.	8. 0.	—	Nam. donder en regen.
	6. V.	2. 0.	W. N. W. 0.	Helder. Des avonds om 8. uur zag men in 't Z. W. een zogenaamd Sneeuwuur.
8.	3. N.	20. 0.	W. Z. W. 2.	—
	6. V.	5. 0.	N. 1.	Helder.
9.	3. N.	13. 5.	—	Betrokken. Om 8. weder een sneeuwuur in 't Z. W.
	6. V.	5. 0.	Z. Z. O. 1.	Betrokken. Sneeuw en regen den gantschen dag en nagt.
10.	2. N.	6. 5.	Z. O. 1.	—
	6. V.	9. 0.	Z. Z. O. 1.	Betrokken en sterke regen. Nam. enigfins helder.
11.	3. N.	14. 0.	W. 1.	—
	6. V.	9. 0.	N. N. W. 0.	Wolkig. Om 10. klaarde het weder op. Tegen den avond regen.
12.	3. N.	15. 0.	O. N. O. 0.	—
	6. V.	9. 5.	N. N. O. 2.	Sterke regen, 4. uur Nam. helder.
13.	2. N.	8. 0.	N. 3.	—
	6. V.	4. 0.	W. N. W. 2.	Helder.
14.	2. N.	10. 0.	—	—
	6. V.	00. 0.	W. Z. W. 0.	Helder. Tegen den avond betrokken.
15.	3. N.	13. 0.	—	—
	6. V.	2. 5.	N. N. O. 3.	Sneuw en storm den gehelen dag.
16.	3. N.	01. 0.	—	—
	6. V.	01. 0.	N. W. 2.	Betrokken. Om 8. helder.
17.	3. N.	5. 0.	—	—

M A A R T. 1749.

Dag.	Uur.	Therm.	Wind.	Weder.
18.	6. V.	02. 0.	W. Z. W. 0.	Helder. Het veld lag met sneeuw bedekt.
	3. N.	4. 0.	W. 2.	
19.	6. V.	02. 0.	W. N. W. 1.	Helder.
	3. N.	6. 0.	N. W. 2.	
20.	6. V.	05. 5.	W. 0.	Helder.
	3. N.	11. 5.	Z. W. 1.	
21.	6 $\frac{1}{2}$. V.	2. 0.	Z. Z. O. 0.	Betrokken, en regen by buyen.
	3. N.	14. 5.	—	
22.	6. V.	10. 0.	Z. Z. O. 0.	Betrokken.
	3. N.	19. 5.	—	
23.	6. V.	15. 0.	Z. Z. O. 1.	Zware regen.
	3. N.	19. 0.	—	
24.	6. V.	8. 0.	Z. W. 1.	Helder.
	3. N.	15. 0.	—	
25.	6 $\frac{1}{2}$. V.	6. 5.	W. N. W. 3.	Helder.
	3. N.	11. 0.	—	
26.	6. V.	00. 0.	W. N. W. 2.	Wolkig.
	3. N.	11. 0.	Z. W. 2.	
27.	6. V.	3. 0.	W. N. W. 2.	Helder.
	3. N.	9. 0.	—	
28.	6 $\frac{1}{2}$. V.	3. 0.	Z. 1.	Regen den gantschen dag en volgenden nagt.
	3. N.	12. 0.	—	
29.	6. V.	1. 0.	N. N. W. 2.	Helder.
	2. N.	4. 0.	—	
30.	6. V.	03. 0.	O 1.	Helder; op den middag betrokken.
	2. N.	4. 0.	—	
31.	6 $\frac{1}{2}$. V.	5. 0.	N 1.	Betrokken.
	3. N.	14. 0.	—	

A P R I L. 1749.

Dag.	Uur.	Therm.	Wind.	Weder.
1.	6. V.	5. 5.	N. N. O. 1.	Regen. Des Nam. en des nagts fneuw. te gelyk met donder en blixem.
	3. N.	3. 5.	O. 1.	
2.	6. V.	0. 5.	N. N. O. 1.	Sneuw byna den gantschen dag.
	3. N.	0. 5.	—	
3.	6. V.	02. 0.	N. W. 1.	Helder.
	3. N.	9. 0.	—	
4.	6. V.	02. 0.	W. 1.	Helder.
	3. N.	16. 0.	—	
5.	6. V.	00. 5.	N. 1.	Helder. De zon des avonds zeer rood.
	3. N.	19. 0.	Z. W. 1.	
6.	6. V.	4. 0.	Z. W. 1.	Helder.
	3. N.	23. 0.	—	
7.	6. V.	13. 0.	Z. 2.	Helder. Nam. betrokken.
	3. N.	24. 0.	—	
8.	7. V.	9. 0.	N. W. 3.	Om 7. regen tot 's nagts toe. Wolkig.
	3. N.	13. 0.	—	
9.	6. V.	1. 0.	N. 1.	Helder en betrokken by buyen. Des avonds begon het te sneu- wen, 't welk tot 's nagts toe duurde.
	3. N.	7. 0.	—	
10.	7. V.	2. 5.	N. O. 1.	Betrokken. Op den middag ging het aan 't regenen, dat tot 's nagts duurde.
	3. N.	6. 5.	—	
11.	6. V.	5. 0.	N. O. 1.	Byna den gehelen dag regen.
	3. N.	9. 0.	—	
12.	6. V.	2. 0.	W. N. W. 2.	Helder. Nam. wolkig en hagel.
	2. N.	13. 0.	—	
13.	6. V.	—	N. W. 2.	Helder. Betrokken.
	2. N.	—	Z. W. 1.	
14.	6. V.	—	O. 1.	Betrokken. Om 8. uur helder. Tegen den avond betrokken.
	—	—	—	
15.	6. V.	—	O. 1.	Meeft helder.
16.	6. V.	6. 5.	W. N. W. 2.	Helder.
	2. N.	13. 5.	W. N. W. 1.	
17.	6. V.	7. 0.	Z. 1.	Helder en betrokken by buyen. Regen.
	3. N.	16. 0.	Z. W. 1.	

A P R I L. 1749.

Dag.	Uur.	Therm.	Wind.	Weder.
18.	7. V.	6. o.	N. o.	Helder.
	3. N.	18. o.	N. W. 3.	—
19.	5½. V.	2. o.	N. N. W. o.	Helder.
	3. N.	20. o.	W. 2.	—
20.	6. V.	2. o.	Z. W. o.	Een sterke ryp des morgens. Nam. helder; en den gantschen dag zeer heet.
21.	—	—	Z. W. 1.	Helder. De zon trok veel dampen op.
22.	5. V.	13. o.	Z. o.	Meest helder.
	3. N.	23. o.	—	—
23.	5½. V.	11. o.	W. 1.	Helder.
	3. N.	25. 5.	—	—
24.	6. V.	12. o.	Z. 1.	Nu en dan stofregen.
	3. N.	22. o.	—	—
25.	6. V.	18. o.	Z. o.	Regen den nacht van te voren en de gehelen dag dikwyls. Des avonds donder en blixem.
	3. N.	24. o.	—	—
26.	6. V.	18. o.	W. 1.	Helder.
	3. N.	30. o.	—	—
27.	6. V.	17. o.	W. 2.	Helder.
	3. N.	25. o.	—	—
28.	6. V.	7. o.	W. o.	Helder.
	3. N.	24. o.	—	—
29.	6. V.	7. o.	N. 2.	Helder.
	3. N.	17. o.	O. 2.	—
30.	5. V.	3. o.	O. 1.	Wolkig.
	3. N.	15. 5.	Z. o.	—

WAARNEMINGEN AANGAANDE HET WEDER. 229

M A I. 1749.

Dag.	Uur.	Therm.	Wind.	Weder.
1.	4. V.	01. 5.	Z. o.	Helder. Des morgens ryp.
	3. N.	18. 5.	Z. W. 1.	—
2.	5. V.	1. o.	W. 1.	Helder.
	3. N.	23. o.	—	—
3.	5½. V.	4. o.	W. 1.	Helder.
	3. N.	27. 5.	—	—
4.	5. V.	10. o.	W. 1.	Helder.
5.	5. V.	13. o.	Z. 3.	Wolkig.
	3. N.	27. o.	—	—
6.	5. V.	14. 5.	N. o.	Helder.
7.	5. V.	13. o.	N. o.	Wat betrokken.
8.	5. V.	4. o.	N. o.	Helder.
	6. V.	14. o.	Z. 1.	Regen! byna den gantschen dag.
9.	3. N.	14. o.	—	—
	6. V.	13. o.	Z. Z. W. o.	Regen by buyen.
10.	3. N.	16. o.	—	—
	6. V.	12. o.	W. Z. W. o.	Helder.
11.	3. N.	28. o.	—	—
	6. V.	13. o.	W. N. W. 2.	Helder.
12.	3. N.	20. o.	—	—
	5. V.	9. o.	N. W. 1.	Helder.
13.	3. N.	18. 5.	—	—
	5. V.	00. 5.	N. W. o.	Helder.
14.	5. V.	9. o.	Z. Z. W. 1.	Betrokken.
	3. N.	20. o.	—	Regen.
15.	5. V.	17. o.	—	Betrokken.
	4. N.	23. o.	—	—
16.	5. V.	20. o.	Z. 1.	Regen nu en dan den gehelen dag.
	3. N.	24. o.	—	Des avonds sterke blixem.
17.	5. V.	13. o.	—	Helder.
18.	5. V.	17. o.	W. 2.	Helder.
19.	5. V.	19. o.	W. 1.	Helder.
	3. N.	24. o.	—	Helder.
20.	6. V.	20. o.	—	—
21.	—	—	Z. W. 1.	Helder en zeer heet.
22.	—	—	Z. W. 1.	Helder.
23.	5. V.	17. o.	Z. W. 1.	Helder.

M A I. 1749.

Dag.	Uur.	Therm.	Wind.	Weder.
24.	12.	32. o.	Z. W. 1.	Helder.
25.	8. V.	23. o.	Z. W. 1.	Helder en zeer warm.
	2. N.	28. o.	—	—
26.	8. V.	21. o.	W.N. W. 2.	Wolzig. Des avonds de lugt met strepn: regen en wind.
	3. N.	25. o.	—	—
27.	7. V.	17. o.	W. 2.	Zware verspreide wolken.
	2. N.	25. o.	—	Tamelyk koel.
28.	7. V.	15. o.	W. 1.	Wolzig.
	2. N.	25. o.	—	—
29.	7. V.	16. o.	W. 2.	Wolzig.
	2. N.	25. o.	—	—
30.	5. V.	13. o.	W.N. W. 1.	Helder.
	N.	25. o.	W. 1.	Betrokken.
31.	5. V.	13. o.	Z. W. 1.	Wat betrokken.
	1. N.	27. o.	—	Helder.

J U N I. 1749.

Dag.	Uur.	Therm.	Wind.	Weder.
1.	5. V.	23. o.	Z. W. 1.	Regen den voorgaanden nagt.
2.	—	—	Z. O. 1.	'sMorgens betrokken. Om 10. uur helder, met verspreide wolken.
3.	7. V.	24. o.	Z. W. 1.	Wolzig. Nam. regen met donder- wolken, komende uit het N. W.
4.	3. N.	26. o.	N. W. 1.	Wolzig.
5.	5½. V.	15. 5.	Z. 1.	Helder.
	3. N.	22. o.	—	—
6.	5. V.	18. 5.	Z. W. 1.	Betrokken en helder by buyen.
	3. N.	23. o.	—	Helder.
7.	—	20. o.	—	Den gantschen dag regen.
8.	6. V.	15. 5.	N. W. o.	Betrokken.
	3. N.	23. o.	— 1.	Wolzig.
9.	5. V.	13. o.	—	Helder.
10.	5. V.	11. o.	Z. W. 1.	Helder.
	3. N.	22. 5.	—	—

J U

3 U N I. 1749.

Dag.	Uur.	Therm.	Wind.	Weder.
11.	7. V.	20. o.	N. 1.	Wolkig.
	2. N.	33. o.	Z. W. 1.	Onweder met regen.
12.	6. V.	23. o.	N. o.	Helder.
	3. N.	32. o.	Z. 2.	Wat betrokken.
13.	5. V.	19. o.	Z. O. 2.	Meest helder.
	3. N.	27. o.	—	—
14.	6. V.	26. o.	Z. 1.	Helder.
	3. N.	25. o.	—	Onweder en regen.
15.	6. V.	18. o.	N. o.	Helder.
	3. N.	26. 5.	—	—
16.	6. V.	20. o.	N. N. O. 1.	Helder.
	2. N.	28. o.	—	—
17.	5. V.	18. o.	N. o.	Helder
	3. N.	27. 5.	—	—
18.	5. V.	21. o.	O. Z. O. 1.	Helder.
	3. N.	32. o.	N. O. 1.	Onweder met stortregen.
19.	6. V.	20. o.	N. N. W. 1.	Helder.
	3. N.	27. o.	—	—
20.	5. V.	18. o.	Z. 1.	Helder.
	3. N.	26. o.	—	Betrokken.
21.	5. V.	23. o.	Z. W. o.	Betrokken fomtyds regen.
22.	5. V.	9. o.	W. 1.	Helder.
23.	6. V.	17. o.	Z. 1.	Helder.
	N.	—	N. W. 1.	Betrokken.
24.	6. V.	20. 5.	Z. 1.	Betrokken; naderhand helder.
	N.	—	Z. W. 1.	Onweder en regen.
25.	5. V.	23. o.	Z. 1.	Helder.
	2. N.	32. o.	—	—
26.	5. V.	14. o.	N. 1.	Helder.
27.	6. V.	15. o.	—	Helder.
28.	5. V.	18. o.	Z. 1.	Helder.
	1. N.	35. o.	—	—
29.	7. V.	26. o.	—	Helder.
30.	5. V.	11. o.	Z. 1.	Helder.
	3. N.	31. o.	W. 1.	—

J U L I. 1749.

Dag.	Uur.	Therm.	Wind.	Weder.
1.	—	—	N. 3.	Wolkig.
2.	5. V.	7. 5.	N. 2.	Helder.
3.	8. V.	26. o.	N. 1.	Helder.
	2. N.	28. o.	—	Des avonds onweder met regen.
4.	6. V.	20. o.	Z. 1.	Betrokken.
	N.	—	N. 2.	Regenbuyen.
5.	—	—	W. 1.	Helder.
	4. N.	26. o.	—	Betrokken. Des avonds regen.
6.	5½. V.	18. o.	Z. W. 1.	Helder; dog regen den voorgaanden
7.	4½. V.	17. o.	N. W. o.	Helder. (nagr.
8.	6. V.	16. o.	N. o.	By buyen helder en betrokken. Des morgens een grote kring om de Zon.
9.	7. V.	21. o.	Z. W. o.	Den voorgaanden nagt regen. Den dag betrokken en fomwylen regen.
	3. N.	22. o.	—	—
10.	4½. V.	18. o.	Z. W. o.	Helder. Somtyds fchielyk dryven- de wolken en regenvlagen.
	3. N.	24. 5.	— 1.	—
11.	5. V.	17. o.	Z. Z. O. 1.	Helder.
	2. N.	26. o.	—	—
12.	5. V.	22. o.	W. 1.	Helder.
13.	6. V.	20. o.	Z. Z. W. 1.	Helder.
	3. N.	33. o.	—	—
14.	5. V.	21. o.	W. Z. W. 1.	Helder.
	2. N.	28. o.	—	—
15.	5. V.	16. o.	N. N. O. 1.	Helder.
	3. N.	28. o.	—	—
16.	5. V.	14. o.	Z. o.	Helder. Somtyds wat betrokken.
	10. V.	—	Z. Z. O. 1.	—
17.	5. V.	19. o.	Z. 1.	Helder.
	3. N.	24. o.	Z. 1.	Betrokken.
18.	5. V.	15. o.	N. N. O. o.	Helder.
	2. N.	25. o.	N. N. O. o.	—
19.	5. V.	19. o.	Z. Z. W. 1.	Regen. Nam. enigfins helder.
20.	5. V.	19. o.	Z. 1.	Helder.
	3. N.	24. o.	—	Wat regen.
21.	—	—	Z. o.	Helder.
	3. N.	27. o.	—	Wolkig.

J U L I. 1749.

Dag.	Uur.	Therm.	Wind.	Weder.
22.	5. V.	16. o.	Z. W. 2.	Helder.
	3. N.	27. o.	Z. W. 2.	—
23.	6. V.	19. o.	Z. Z. W. 1.	Helder en betrokken by buyen.
	3. N.	28. 5.	—	—
24.	6. V.	20. o.	Z. W. 1.	Helder.
	3. N.	29. o.	—	—
25.	5. V.	20. o.	W. Z. W. o.	Helder.
	3. N.	29. 5.	—	—
26.	5. V.	21. o.	Z. o.	Helder.
	3. N.	30. o.	Z. 1.	—
27.	5. V.	22. o.	W. 1.	Regen nu en dan.
	3. N.	21. 5.	—	—
28.	6. V.	17. o.	W. 1.	Helder.
	3. N.	27. o.	—	—
29.	6. V.	16. o.	N. W. $\frac{1}{2}$.	Helder. Des 'avonds vliegende
	2. N.	24. o.	N. W. 1.	wolken met regen.
30.	6. V.	14. o.	W. N. W. 1.	Helder.
	2. N.	26. o.	—	—
31.	6. V.	16. o.	O. 1.	Regen byna den gantfchen dag.
	3. N.	22. o.	—	—

A U G U S T U S. 1749.

Dag.	Uur.	Therm.	Wind.	Weder.
1.	6. V.	22. o.	N. O. 1.	Somtyds regen.
	3. N.	28. o.	—	—
2.	4 $\frac{1}{2}$. V.	16. o.	N. O. 1.	Helder.
	N.	—	Z. W. 1.	Betrokken. Tegen den avond hel-
3.	5. V.	13. o.	Z. W. 2.	Helder. (der.
	4	—	N. O. 2.	Betrokken. Nu en dan regen.
5.	2. N.	21. o.	—	—
	V.	—	N. O. 1.	Helder.
6.	N.	—	Z. W. 1.	—
	5. V.	16. o.	N. O. 3.	Sterke regen den gehelen dag. Nu
7.	3. N.	16. o.	—	en dan donder.
	6. V.	13. o.	O. Z. O. 1.	Betrokken, dikwyls regen.
II. Dsch.	3. N.	16. o.	—	—

G g

A U.

Dag.	Uur.	Therm.	Wind.	Weder.
8.	6. V.	16. o.	Z. W. 1.	Betrokken. Nu en dan regen.
	3. N.	27. o.	—	—
9.	6. V.	14. o.	Z. W. 1.	—
	1. N.	20. o.	—	Des avonds regen.
10.	6. V.	14. o.	Z. W. 1.	Wolkig.
	3. N.	24. o.	—	—
11.	6. V.	13. 5.	W. 1.	Betrokken.
12.	6. V.	14. o.	W. 1.	Wolkig.
	2. N.	25. o.	—	—
13.	7. V.	15. 5.	N. W. 1.	Helder.
	2. N.	30. o.	—	—
14.	6. V.	16. o.	N. O. 2.	Helder.
	2. N.	26. o.	—	—
15.	6. V.	14. o.	N. O. 1.	Helder.
	2. N.	28. o.	—	—
16.	5. V.	14. o.	Z. O. 1.	Helder. Des avonds donder en regen.
	3. N.	26. o.	—	Wolkig.
17.	5. V.	14. 5.	Z. o.	—
	3. N.	27. o.	—	—
18.	5. V.	16. o.	W. 1.	Des morgens donder en regen. Om 10 uur wolkig.
	3. V.	29. o.	—	—
19.	6. V.	17. o.	W. 1.	Helder.
	3. N.	30. o.	—	—
20.	5. V.	16. 5.	Z. W. o.	Helder.
	3. N.	28. o.	—	—
21.	5. V.	17. o.	Z. W. 1.	Helder.
	2. N.	29. o.	—	—
22.	5. N.	27. o.	—	—
	5. V.	19. o.	N. O. 2.	Regen den gantſchen dag.
23.	3. N.	17. 5.	—	—
	5. V.	16. 5.	Z. W. 3.	Des morgens regen. Om 10. uur wolkig.
24.	2. N.	22. 5.	—	—
	6. V.	13. 5.	Z. W. 2.	Wolkig.
25.	2. N.	22. o.	—	—
	5. V.	7. o.	Z. W. 2.	Helder.
26.	4. N.	20. 5.	—	—
	5. V.	13. o.	N. O. 1.	Helder en betrokken by buyen.
	3. N.	18. o.	—	—

A U G U S T U S. 1749.

Dag.	Uur.	Therm.	Wind.	Weder.
27.	5. V.	10. 5.	Z. W. 1.	Wolkig.
	2. N.	23. 0.	—	—
28.	5. V.	10. 0.	Z. W. 1.	Helder.
	2. N.	20. 0.	—	—
29.	5. V.	13. 0.	N. O. 2.	Helder.
30.	5½. V.	11. 0.	N. O. 2.	Helder.
31.	6. V.	13. 0.	Z. 1.	Helder en betrokken by buyen.
	3. N.	18. 5.	—	Nu en dan regen.

S E P T E M B E R. 1749.

Dag.	Uur.	Therm.	Wind.	Weder.
1.	5½. V.	14. 5.	N. N. W. 1.	Helder.
	3. N.	20. 0.	—	—
2.	5½. V.	9. 0.	N 1.	Helder.
	2. N.	18. 0.	Z. Z. W. 1.	—
3.	5½. V.	7. 5.	Z. 1.	Wat betrokken; nu en dan helder.
	2. N.	20. 0.	—	Helder.
4.	6. V.	14. 0.	Z. 1.	Nu en dan regen en dan weder helder.
	2. N.	17. 5.	—	—
5.	6. V.	14. 0.	N. O. 2.	Nevel. Regen den gantschen dag. Nu en dan donder.
6.	10½. V.	15. 0.	N. O. 2.	Nevel en stofregen den gantschen dag.
	N.	15. 0.	—	—
7.	7. V.	17. 0.	Z. W. 1.	Nevel en regen.
	3. N.	22. 0.	—	Helder.
8.	5½. V.	15. 0.	Z. Z. W. 1.	Helder.
	4. N.	28. 0.	—	—
9.	5. V.	17. 5.	O. N. O. 2.	Helder.
	3. N.	25. 0.	—	—
10.	5½. V.	16. 0.	N. O. 2.	Helder.
	3. N.	26. 0.	—	—
11.	5½. V.	15. 0.	O. N. O. 0.	Helder
	3. N.	25. 0.	—	—
12.	7. V.	14. 5.	N. N. O. 1.	Helder.
	N.	—	Z. W. 1.	—

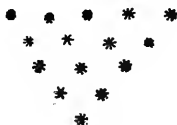
S E P T E M B E R. 1749.

Dag.	Uur.	Therm.	Wind.	Weder.
13.	5½ V	14. o.	N. O. 1.	Helder.
	1½ N.	24. 5.	—	—
14.	5. V.	15. o.	N. O. 2.	Helder
	1. N.	22. 5.	—	—
15.	5½ V.	16. o.	N. N. O. 3.	Helder. Des morgens een kring om de Zon.
	2. N.	19. o.	—	—
16.	5½ V.	8. 5.	N. N. O. 1.	Helder.
	3. N.	20. 5.	—	—
17.	5. V.	12. o.	Z. W. o.	Helder.
18.	6. V.	17. o.	Z. W. 1.	Helder.
	3. N.	27. o.	—	—
19.	6. V.	14. o.	Z. W. 1.	Helder.
	3. N.	26. o.	—	—
20.	6. V.	19. o.	Z. W. 1.	Helder.
	3. N.	26. o.	—	Betrokken. Tegens denavondsre- gen.
21.	6. V.	15. o.	—	Helder.
	3. N.	19. 5.	—	—
22.	6. V.	13. o.	O. o.	Wat betrokken.
	3. N.	22. o.	—	—
23.	6. V.	14. o.	Z. W. o.	Helder.
24.	6. V.	18. o.	Z. W. 2.	Helder. Des middags regen.
	2. N.	26. o.	—	Wolkig.
25.	7. V.	16. o.	W. 1.	Helder, en betrokken by buyen.
	2. N.	17. o.	—	—
26.	8. V.	12. o.	N. O. 1.	Helder.
	3. N.	11. 5.	—	Regen.
27.	6. V.	9. 5.	N. 1.	Regen den gantschen dag.
	3. N.	14. o.	—	—
28.	6. V.	8. o.	Z. W. 1.	Sterke regen den gantschen dag.
	3. N.	14. o.	—	—
29.	6. V.	8. o.	Z. 1.	Nevel.
	1. N.	13. o.	—	Wolkig.
30.	8. V.	14. o.	Z. W. 2.	Stofregen.
	2. N.	18. o.	—	Enigfins helder.

WAARNEMINGEN AANGAANDE HET WEDER. 237

O C T O B E R. 1749.

Dag.	Uur.	Therm.	Wind.	Weder.
1.	7½. V.	9. o.	N. W. 2.	Regen. Nam enigfins helder.
2.	7. V.	2. o.	W. 1.	Helder. Des morgens ryp.
3.	6. V.	3. 5.	Z. W. 1.	Helder.
	N.	12. o.	—	—
4.	6. V.	11. o.	Z. 1.	Regen.
5.	6. V.	10. 5.	N. O. 1.	Betrokken.
	N.	11. o.	—	—
6.	6½. V.	10. o.	O. N. O. 1.	Regen den gantschen dag.
	3. N.	12. o.	—	—
7.	6½. V.	10. o.	O. N. O. 1.	Wolkig.
	2. N.	14. o.	—	—
8.	6½. V.	7. o.	Z. 1.	Helder.
	3. N.	18. o.	—	—

W A A R N E M I N G E N

A A N G A A N D E

H E T

W E D E R

IN DEN ZOMER VAN HET JAAR 1749.

O M S T R E E K S

P H I L A D E L P H I A,

DOOR DEN HEER

J O H N B A R T R A M

G E D A A N.

J U N I. 1749.

Dag.	Therm. Voorm.	Therm. Nam.	Wind.	Weder.
1.	22.	25.	W.	Betrokken.
2.	20.	27.	—	—
3.	23.	28.	—	Stortvlagen.
4.	22.	28.	—	Helder.
5.	18.	25.	—	—
6.	18.	25.	—	Betrokken.
7.	22.	22.	N. O.	—
8.	—	21.	N. O.	—
9.	—	—	N.	—
10.	14.	22.	O.	—
11.	22.	23.	—	—
12.	25.	25.	—	—
13.	23.	25.	—	—
14.	25.	27.	O. 3.	—
15.	24.	28.	O.	Helder.
16.	22.	26.	—	—

J U N I. 1749.

Dag.	Therm. Voorm.	Therm. Nam.	Wind.	Weder.
17.	23.	27.	—	—
18.	25.	27.	O. 2.	—
19.	23.	24.	N. W.	Helder.
20.	17.	26.	W.	—
21.	24.	26.	—	—
22.	18.	27.	—	—
23.	15.	29.	—	—
24.	22.	32.	—	—
25.	22.	31.	—	—
26.	23.	30.	N.	—
27.	19.	32.	W.	—
28.	24.	36.	—	—
29.	25.	37.	—	—
30.	25.	36.	N.	—

JULI.

AUGUSTUS.

Dag.	Therm. Voorm.	Therm. Nam.	Wind.	Weder.
1.	21.	30.	W.	Helder.
2.	18.	27.	N. W.	—
3.	26.	28.	Z. W.	Stortregens.
4.	24.	36.	N. W.	—
5.	22.	32.	W.	—
6.	22.	34.	N. W.	Regen.
7.	20.	35.	W.	Stortregens.
8.	20.	35.	N. O.	Regen.
9.	20.	29.	N.	Helder.
10.	16.	29.	—	—
11.	17.	33.	N. W.	—
12.	20.	35.	W.	Helder; des avondsregen.
13.	22.	33.	—	Helder.
14.	26.	30.	—	Stortregens.
15.	20.	29.	N.	Helder.
16.	21.	30.	O.	Regen.
17.	19.	29.	N. O.	Betrokken.
18.	18.	19.	—	Regen.
19.	18.	33.	W.	Helder.
20.	19.	33.	—	Helder.
21.	22.	31.	—	—
22.	23.	23.	—	Stortregen.
23.	23.	25.	—	—
24.	20.	36.	—	Helder.
25.	27.	36.	—	—
26.	28.	32.	—	—
27.	24.	30.	—	—
28.	19.	27.	—	Helder.
29.	23.	36.	—	Regen.
30.	30.	34.	—	—
31.	21.	34.	—	—

Dag.	Therm. Voorm.	Therm. Nam.	Wind.	Weder.
1.	—	—	—	—
2.	18.	32.	—	—
3.	17.	30.	—	—
4.	18.	33.	—	—
5.	22.	39.	W.	—
6.	18.	37.	N. O.	—
7.	17.	27.	W.	—
8.	14.	25.	N. W.	—
9.	12.	24.	—	—
10.	13.	24.	—	—
11.	11.	25.	—	—
12.	14 $\frac{1}{2}$.	30.	—	—
13.	18.	31.	W.	—
14.	18.	30.	—	—
15.	15.	30.	W.	Regens.
16.	23.	33.	N.	—
17.	14.	34.	N. W.	—
18.	18.	37.	W.	—
19.	18.	25.	Z. W.	—
20.	20.	26.	N. W.	Regen.
21.	20.	25.	—	—
22.	23.	34.	N. W.	—
23.	17.	34.	W.	—
24.	18.	30.	W.	—
25.	20.	32.	N.W.W.	—
26.	10.	24.	N. W.	Helder.
27.	12.	20.	—	—
28.	13.	23.	N. W.	—
29.	22.	24.	—	—
30.	17.	25.	O.	—
31.	20.	29.	—	—

S E P T E M B E R.

Dag.	Therm. Voorm.	Therm. Nam.	Wind.	Weder.
1.	19.	30.	O.	Stortregen.
2.	18.	20.	—	Regen.
3.	19.	25.	—	—
4.	22.	25.	—	Nevel.
5.	23.	31.	N. O.	Betrokken.
6.	23.	37.	—	—
7.	24.	34.	—	—
8.	24.	32.	—	—
9.	23.	33.	—	Regen.
10.	23.	32.	W.	—
11.	19.	25.	N. O.	—
12.	13.	23.	—	—
13.	12.	25.	—	—
14.	12.	30.	—	—
15.	13.	27.	—	—
16.	20.	26.	—	—
17.	17.	27.	O.	—
18.	16.	34.	Z. O.	—
19.	12.	30.	Z. W.	—
20.	17.	26.	—	—
21.	17.	25.	W.	—

S E P T E M B E R.

Dag.	Therm. Voorm.	Therm. Nam.	Wind.	Weder.
22.	15.	30.	O.	—
23.	20.	29.	—	—
24.	21.	29.	W.	—
25.	23.	28.	W. 3.	—
26.	20.	15.	O. N.	Onweder.
27.	15.	19.	N. W.	—
28.	10.	20.	—	—
29.	—	—	—	—
30.	6.	26.	W.	—

O C T O B E R.

Dag.	Therm. Voorm.	Therm. Nam.	Wind.	Weder.
1.	13.	25.	W.	—
2.	14.	29.	N. W.	—
3.	8.	15.	N.	—
4.	13.	29.	W.	—
5.	17.	30.	O.	—
6.	18.	30.	—	—
7.	16.	21.	N. W.	—
8.	11.	22.	—	—

EINDE VAN HET TWEEDE DEEL.

BLADWYZER

OP DE

TWEE EERSTE DELEN.

a. betekent het *eerste* Deel, b. het *tweede*; de fyffers wyzen de bladzijden aan, en n. de aantekeningen.

A.

Aal in Kanada gevangen	b. 115-170
Aalbeffen.	b. 104
Aarde, beddingen van	a. 54
— vette, mulle, vrugtbare, zwarte, of aanwast. n.	a. 67
Aardbezien.	b. 8
Aardeekhoorns.	a. 139
Acer negundo.	a. 31
— rubrum.	a. 30
Ahorn, de Virginifche	a. 29
— roodbloemige	a. 75
Albany, de Stad befehreven	b. 52
— de meeste Ingezetenen Hollanders.	b. 55
Albanezen zeer gierig en gehaat.	b. 55
Albekor, de vifch	a. 10
Algonkinfche taal.	b. 162
Allium Canadenfe	a. 223
Amerika, aankomft des fchrijvers aldaar.	a. 5
Amerika, van waar bevolkt	b. 129. n.
— Europeers reeds aldaar voor Columbus tyd	a. 183 b. 131.
Amerikanen, inboorlingen of wilden. a.	45. 215. b. 62. 82. 202
— Godsdienst der	a. 216
— oude, hunne maffen, pylen, ketels, en andere werktuigen. a.	185-188
— hun voedsel.	a. 208
— hunne levenswys.	a. 215
Amerikaanfche Europeers, vroegtydig, en vroeg oud.	a. 47
— bomen, vroeg vergaau.	a. 47
— planten, bloeyen laat.	a. 48
Amiantus.	a. 131
Amftterdam, Nieuw	a. 108

II. Deel.

A.

Anas acuta.	a. 104
Anemone hepatica.	a. 212
Anics.	b. 152
Apocynum androfemifolium.	b. 89
Appelen.	a. 33. b. 48
Armoede in Kanada.	b. 157
Arum gegeten door de wilden.	a. 56. 210
Asbestus.	a. 129
Asperfic.	a. 76
Atlantifche Oceaau, Natuurlyke Historie daarvan.	a. 7

B.

Baden, warme in Rufland en zwen.	b. 73. n.
Bai van Biskayce.	a. 2
Baie St. Paul.	b. 160
Bartram, de Heer John.	a. 51
Bartia coccinea.	b. 13
Batatas.	a. 80
Baratoes, een foort van fchuiten.	b. 47
Beet.	a. 80
Beren.	a. 52. b. 83
Bergvlas.	a. 131
Bevers.	a. 92. 195. . 202
Beverboom.	b. 90
Beverdammen.	b. 74
Bidens bipennata.	a. 76
Bier in Kanada gebrouwd.	b. 203
Biffchop in Kanada.	b. 120
Bladen, afgevallen verbrand.	b. 1
Blauwe Bergen, de	a. 54
Blauwe beffen.	a. 211
Blauwe vogel, de	a. 199
Bloemzuigertje, of Colubri	a. 93

H h

Blub.

B L A D W Y Z E R.

B.

Blubbers, een foort van vifch	a. 8
Boekweit.	a. 150
Boeren in Kanada.	b. 184
Boerinnen in Kanada, hoe gekleed.	b. 110
Bomen, welke het eerft verrotten.	a. 178
— welke omftreeks Philadelphia gevonden.	a. 30
— die in de bofchen omvallen.	b. 76
Boomgaarden.	a. 33. b. 73
Boomkickers.	a. 108
Boomknoeften.	a. 179
Bonito, de vifch.	a. 11
Bortlenofe, de vifch.	a. 10
Braam.	a. 72. b. 203
— wyn van gemaakt.	a. 43
Bruchus pifi.	a. 77
Bruinvifchen	a. 9
— in Kanada gevangen.	b. 170
Brunfwyk, Nieuw	a. 100. b. 39
Bulkickers.	b. 18
Burlington.	a. 96. b. 37
Byen.	a. 125

C.

Calmia, de plant.	a. 144
Campan Rheinbeck.	b. 45
Cap aux Oyes.	b. 165
Carolina, byzonderheden aangaande.	a. 120
Ceder, de witte.	a. 16. b. 19
Cederswamps, worden gehouden een gezond water te hebben.	b. 21
Champlain, het Meer	b. 90. b. 94
Chenopodium.	a. 53
Chefter.	a. 74
Chichefter.	a. 72
Chine, la	b. 206
Clams.	a. 106
Collinfonia Canadensis	a. 87
Colubris Trochilus.	a. 93
Cornus florida.	b. 15
Crabtree.	b. 16
Crataegus crus galli.	a. 52
Currants.	b. 9
Cyder gemaakt.	a. 103

D.

Daffen.	a. 84
Deal.	a. 1

D.

Dellaware, de Rivier	a. 21
Dienftboden in de Engelfche Volkplantingen.	a. 166
Dieren die tembaar zyn.	a. 91
Dorca paluftris.	b. 8
Dorado, de vifch	a. 10
Dolphin, de vifch	a. 10
Dorpen, weinig in N. Amerika.	a. 181
Dranken, hoe koel gehouden.	b. 147
Druiven, wilde	a. 162
Duiven, wilde	a. 204. b. 76

E.

Eekhoorns.	a. 43. b. 134
— vliegende	a. 138
— aard-	a. 139
— van flangen betoverd.	a. 137
Eiken, de Amerikaanfche niet zo goed als de Europifchen.	a. 52
Elanden.	a. 129
Elefants beenderen in Amerika gevonden.	a. 60. b. 83
Elizabethtown.	a. 102
Elzen.	a. 86
Engeland, vertrekt uit	a. 1
Engelfche vrouwen in N. Amerika.	b. 100
Ervten. Wormen daarin.	a. 77
Eskimaus.	b. 174
— hun taal	b. 177
Europers in Amerika voor de tyden van Columbus.	a. 183. b. 131
— vroegtijdig in N. Amerika, en fterven jong.	a. 47
— verbafteren in Kanada.	b. 81
— vermenigvuldigen fterk in de Engelfche volkplantingen.	a. 172

F.

Fort Anna.	b. 69. 72
— St. Frederic.	b. 79. 92
— George.	a. 109
— St. Jean.	b. 97
— Nicholfon.	b. 68
Frankfort, Nieuw	a. 96
Franklin, de Heer	a. 14
Franken, hun levenswys in Kanada	b. 100
Frankfe vrouwen in Kanada	b. 195
	(a.)

B L A D W Y Z E R.

G.

G aliffoniëre, Marquis de, met lof ge- waagd.	b. 178
Ganzen.	a. 92
Ganzenmoffelen.	a. 9. 203
Ganzenvoet.	a. 53
Garlick.	a. 222
Geeltelyken in Kanada.	b. 135
Geld, geen gemunt in Kanada.	b. 105
— papieren in Kanada	b. 105
Germantown.	a. 41
Ginfeng, wortel en plant.	b. 124
Glimmer, of Glimfteen.	a. 82
Gnaphalium.	a. 58
Godsdiensf der Amerikanen.	a. 216
— der Franfchen in Kanada.	b. 208
Godsdienftigheid der Franfchen boven die der Engelfchen en Hollanders.	b. 96
Golven, zware in de Spaanfche zee	a. 2
Golfwier.	a. 7
Gouverneurs in de Engelfche volkplantin- gen.	a. 112
— in Kanada.	b. 207
Grafzerk, onbekende, ontdekt	a. 62
Gras, duurt maar een jaar in N. Amerika.	a. 148
— middel om het te doen waffen	a. 133
Graswormen.	a. 173
Groenland, verhaal aangaande.	a. 127
Groenlandfche Hernhutters.	b. 36

H.

H aring in N. Engeland gevangen.	a. 206
Hazen.	a. 189
Heiningen in Penfylvanie.	a. 41
Hennip, wilde	a. 222
Hernhutters te Philadelphia.	a. 19
Herten.	b. 28
Hespan, of Rakoon, de	a. 44. 196
Hikoryhout.	a. 42
Hoiftapels.	a. 212
Hollanders te N. York.	a. 116
— te Albany.	b. 55
Hommelvogel	a. 93
Hopnis.	a. 209
Hospital te Quebec.	b. 133
Houthuizen.	a. 177. b. 2
Hudson, de Rivier	a. 112

H.

Hurons.	b. 151
Huwelyken in de Engelfche Volkplantin- gen.	a. 181

I.

J agten van Albany.	b. 46
Jams.	b. 37
Jeneverboom, de witte	b. 19
— de rode.	b. 22
Jerfey, New	a. 75
— oude flaat van,	a. 214
Jefuïeten in Kanada.	b. 134
Infekten in den grond gevonden.	a. 198
Joden te New York.	a. 107
Jonquiere, Marquis de la.	b. 146
Iroquoïzen.	b. 57
Isle d'Orleans.	b. 158

K.

K aas.	b. 37. 171. 204
Kakkerlakken.	a. 176
Kalebaffen.	a. 150
Kalkoenen, wilde	a. 92
Kalkleyen.	b. 169
— zwarte.	b. 179
Kalkfteen.	a. 39. b. 197
Kanaal, het	a. 2
Kanoos,	a. 72
Karolina, byzonderheden aangaande	a. 120
Katnis.	a. 209
Katoenplant.	b. 89
Kawoerden.	a. 149. b. 188
Kerffenbomen, wilde	b. 143
Ketels der oude Amerikanen.	a. 187
Kikkers.	a. 206
— in de bomen.	a. 108
Kinderziekte onder de wilden.	a. 123
Klaver.	b. 40
Kloofsters te Quebec.	b. 131. 150
Koeyen, wilde	a. 91. b. 102
Kohoes, waterval van	b. 60
Koophandel van Philadelphia	a. 22
— van N. York.	a. 110
— van Albany.	b. 53
— van Quebec.	b. 121
— van Montreal.	b. 190
— van Kanada.	b. 207

B L A D W Y Z E R.

K.

Koper, bekend aan de oude wilden. a. 164.
 185
 Kornoeljeboom. b. 15
 Koorn en vrugten, van waar in Amerika
 gekomen. a. 214
 Koorfen, afgaande, zeer gemeen in New
 Jerfey. a. 105. 156
 Koude, Zware. a. 191
 Krayen. a. 197
 Kranen. a. 200
 Kreeften. a. 105
 Krekels. a. 173
 Kuft van Penfylvanie en N. Jerfey. a. 6

L.

Lac St. Pierre. b. 111
 Lampyris noctiluca. a. 151
 Land, het, neemt toe in N. Amerika a.
 59. 88. 152
 Landbouw, in flegten staat in N. Amerika.
 b. 26
 J. pelboom. a. 144
 Leyen. a. 142
 Liguftrum. a. 40
 J. antwormen. b. 92
 Liquidambar styraciflua. b. 14
 Liriodendrom tulipifera. a. 89
 Logworms. a. 2
 Long Island. b. 40
 Looderts in Kanada. b. 165
 Lorette. b. 144
 Lorkenboom. a. 57
 Lugtsgefteidheid te Philadelphia a. 21. b. 213
 Lupinus pereunis. b. 11
 Lynxen. b. 29

M.

Maaltyden te Quebec. b. 153
 Magdalena, het Eiland. b. 103
 Magnolia glauca. a. 90
 Mais. a. 62
 Maisdieven. a. 200
 Marengoins. b. 97
 Mariëglas. a. 39
 Marmar. a. 39
 Meloenen. a. 149
 Meffen der oude Amerikanen a. 186

M.

Mieren. a. 132. 199
 Mikmaks. b. 152
 Mink, het diër. a. 195
 Mispelen. a. 148
 Mispelbier. a. 149
 Mockingbird. a. 96
 Moerbeziebomen. a. 55
 Mollen. a. 84
 Montmorenci, Waterval aldaar. b. 172
 Montreal, de Stad, befchreven. b. 106
 — het Eiland. b. 205
 Moofe-deer, het, a. 128
 — is een Eiland, a. 129
 Mofjeien. a. 52
 Motten. a. 174
 Muggen. a. 64
 Muizen. a. 190
 Muskusratten. a. 193

N.

Nagtichaduw. a. 43
 Natuurlyke hiftorie van Atlantifchen
 Ocean, a. 7
 — gaande die van N. Amerika
 een nieuw werk beloofd a. 223
 — bevorderd in Kanada b. 80
 New Bristol. a. 96
 Newcaſtle. a. 6
 New Jerfey. a. 75
 — oude ſtaat van a. 214
 New York, de Stad befchreven a. 107
 — de Provincie jinder bevolkt als
 Penfylvanie. a. 117
 Nieuw Engeland, Koophandel daarvan a. 86
 Nieswortel. a. 207. b. 144
 Nieuwverligten. a. 17

O.

Ocean, Atlantifche a. 7
 Oenothera biennis, als wondhelend
 geroemd. b. 206
 Oeffers van New York, a. 104
 Okra. a. 34
 Olmen. b. 70
 Onweersvogel. a. 12
 Orkanen, a. 219

B L A D W Y Z E R

O.

Orkanen, voortekens van a. 141
Oudheden in N. Amerika gevonden b. 128

P.

Parden in Kanada. b. 155
Papier in Amerika gemaakt. a. 81
Patryzen. a. 92. 192
— witte b. 101
Pectinites. b. 87
Pek, hoe bereid a. 121
Pelteryen die in Kanada gekoft worden.
— pryzen daarvan b. 194
Penny Royal, de plant. b. 193
Penn's neck. a. 177
Penfylvanie. a. 14
Peper, fpaanfche a. 35
Perfiken, menigvuldig in Penfylvanie. a. 33. 57
— ingemaakt. a. 34
Perfimon. a. 57
Petite Rivière. b. 169
Phaëton æthereus, de vogel a. 12
Philadelphia, Befchryving van a. 14
Phytolacca decandra. a. 43
Pierre à calumet. b. 173
Pinxterbloemen. b. 17
Planten, altyd groene a. 174
— of zy verbafteren hoe meer zy naar
het noorden gevoerd worden. a. 63
— Zweedfche, in Kanada gevonden. b. 165
— grote verſcheidenheid onder dezel-
ven op zeer kleine aſtanden. b. 34
Plantago. a. 53
Polecat. a. 118
Potten, Oude, gevonden. a. 141
Prairie b. 99
Princetown. a. 99
Punchins. b. 69
Pylen, der oude Amerikanen. a. 186
Pylobomen. a. 144
Pyrites cubicus. a. 38

Q.

Quebec, de ſtad beſchreven b. 117

R.

Radys. a. 80
Rakoon, reis daarnaartoe. a. 142

R.

Rakoon, het beeft, beſchreven. a. 44. 92.
— 196
Rapaapo. b. 17
Rareton, de Rivier a. 100
Ratelflangen a. 52
— zyn niet in Kanada. b. 98
Ratten. a. 190
Reën. a. 91
Regering der Engelfche Volkplantingen a. 112
— van Kanada. b. 207
Rendieren. b. 134
Reuzen, vertelling daarvan a. 46
Reuzenpotten. a. 54. 61
Rhode Island voor een bril verkoft a. 166
Rhus radicans. a. 79
Rivieren, aanmerkingen daaromtrent b. 42
Robin red-breast, een vogel a. 207
Roofvogels. b. 23
Rum. b. 40
Rupfen. a. 173
Rylt, in Karolina geteeld. a. 121

S.

Sachems. a. 116
Salem. b. 15
Saratoga. b. 66
Sarothra. a. 56
Saffraſ. a. 65. 147
Saut au Recollet. b. 193
Schepen in Amerika gebouwd. a. 6. 22
— meeft in Nieuw Engeland. a. 80
Schelpen, hopen daarvan gevonden. a. 44
Schipbreuk, gevaar daarvan a. 5
Schuiten van boombast. b. 70
Schuren hoe gebouwd. a. 98
Servings. a. 166
Shearwater, de vogel a. 12
Skullill, de Rivier a. 84
Slangen, zwarte b. 30
— of zy vogels en eekhoorns betove-
ren. a. 137. b. 33
Slaven. a. 167
Smeerboom. a. 85
Smilax laurifolia. b. 24
Sneuw, zware a. 200
Sneuwvogel. a. 191. 203
Sneuwvuur. a. 203
Soeuren de congregation. b. 206
Soldaten in Kanada. b. 85

H h 3

Spann.

B L A D W Y Z E R.

S.

Spaanſche peper.	:	a.	35
Spegten.	.	a.	205
Squashes.	.	a.	62. 150
Stallingen voor 't vee niet in gebruik by de Engelfchen en Zweden.	.	a.	191
Stampers der oude Amerikanen.	.	a.	187
Staten Eiland.	.	a.	103
Stalactites.	.	a.	103
Steenballen.	.	b.	87
Steenkolen.	.	a.	39
Steuren.	.	b.	41. 62.
Stieren, wilde	.	a.	91
Storaxboom.	.	b.	14
Stormverkundiger, een vogel	.	a.	12
Strasburg.	.	b.	45
Suiker uit ahornbomen getrokken.	.	b.	201
Sumach.	.	a.	35
Swedjeland.	.	a.	65. n.

T.

T abak in Kanada geplant.	.	b.	184
Tabakspypen der Amerikanen.	.	a.	188
Talkboom.	.	a.	85
Tanden vallen by velen uit in N. Amerika, en waar dat van daan komt.	.	a.	184
Tandpyn, middelen daartegen.	.	a.	184
Taw-ho.	.	a.	210
Taw-kec	.	a.	210
Teer hoe bereid in Karolina.	.	a.	121
— in Kanada bereid.	.	b.	168
Terre d'Eboulement.	.	b.	163
Thee, nut daarvan	.	b.	76
Thee drinken.	.	a.	155
Thuya.	.	b.	148
Travados.	.	b.	35
Trenton.	.	a.	97
Trochilus Colubris.	.	a.	93
Trois Rivieres.	.	b.	112
Truffels.	.	a.	124
Tuinaarde, of zy aangroeit.	.	a.	67. n.
Tuinen.	.	a.	192. b. 61
Tukkahoo.	.	a.	124. 210
Tulpenboom.	.	a.	89
Typha latifolia.	.	a.	222

V.

Vee, van waar het in N. Amerika gekomen is. a. 214

V.

Venuskwalen door de wilden genezen.	.	b.	92
Veranderingen in den ſtaat des Lands in N. Amerika.	.	a.	220
— in de lugtsgeſteeldheid waardoor veroorzaakt worden.	.	b.	182. n.
Veratrum album.	.	a.	207
Verbascum Thapſus.	.	a.	57
Vergiftboom.	.	a.	36
Vergiftigers onder de zwarte ſlaven.	.	a.	170
Verwen.	.	a.	87
Vinland by de oude Noormannen is N. Amerika.	.	b.	165
Viſch vermindert in N. Amerika.	.	a.	126
Viſſchen vergiftige.	.	a.	165
Viſſchmangels der oude Amerikanen.	.	a.	188
Viſſchery in Kanada.	.	b.	115. 170
Vlaſ.	.	b.	169
Vliegen voorheen onbekend in N. Amerika.	.	b.	102
Vliegende viſſchen.	.	a.	11
Vloeyen.	.	a.	174
Vogels op den Atlantiſchen Oceaan.	.	a.	12
Vogels verminderd in N. Amerika.	.	a.	125
Vogel, de blauwe	.	a.	199
— de rode	.	a.	199
Voortekens aangaande 't weder.	.	a.	133
— den wind op zee.	.	a.	3
Vorſt, ſchade daardoor veroorzaakt.	.	a.	204
Voffen.	.	a.	122
Vryheid, groot te Philadelphia.	.	a.	27
Vrouwenhair.	.	b.	126
Vrugten in Penſylvanie.	.	a.	33
Vuurvliegen.	.	b.	12

W.

W aarnemingen aangaande de koude te Montreal.	.	b.	108
— te Quebec.	.	b.	180
— het weder in Penſylvanie.	.	b.	210
Walnoten.	.	a.	89
Wampum der wilden.	.	a.	106
Wandhuizen.	.	a.	175
Waterbeuken.	.	b.	50
Waterpopulier.	.	b.	50
Waterval te Kohoës.	.	b.	60
— te Montmorenci.	.	b.	172

Wa-

B L A D W Y Z E R.

W.

Y.

Watervallen in de Delaware en de Skul-kill.	a. 22	Yzerwerken in Kanada.	b. 112
Weder, of het veranderd is in N. Amerika.	a. 220	Yzererts in Kanada.	b. 169
— is zeer ongestadig in Pensylvanie.	a. 47	Z.	
Weegbree.	a. 53	Zand aan 't Meer Champlain beschreven.	b. 88
Wegen door New Jersey.	a. 180	— Baie St. Paul.	b. 161
Werktuigen der oude Amerikanen	a. 185	Zeeplteen.	a. 129
Wespen.	b. 2	Zeevuur.	a. 13
Whippewill, een vogel.	b. 9	Zendingen, Engelfche en Franfche	b. 58
Whitefield's prediking.	a. 17	Ziekens der Wilden.	b. 91
Wilden. a. 45. 215. b. 62. 82. Zie Amerikanen.		Zilveraderen in Kanada.	b. 165
— hun onkunde.	b. 127	Zizania aquatica van de Wilden gegeten.	b. 202
Wilmington.	a. 70	Zout.	a. 130
Wind, de westen, gewoonlykste op den Atlantifchen Oceaan.	a. 4	— niet in Kanada bereid.	b. 174
Winden, welken 't meest wayen in N. Amerika.	a. 178	Zuidzee, reis over land daarnaar toe.	b. 128
Wildebrieven, Kanadafche	b. 105	Zwaluwen.	b. 3
Wolkruid.	a. 57	— haar verblyf des winters onderzocht.	b. 4. n.
Wolven.	a. 123	Zwarten, flaven.	a. 167
Woodbridge.	a. 102	— worden nooit blants.	a. 169
Woodcreek.	b. 75	— vergiftigers onder hen.	a. 170
Wormfences.	a. 192	Zwavelbronnen.	b. 167
Wormkruid.	a. 73	Zweden, voordelen daarvan boven N. Amerika.	b. 25
Wyn, Amerikaanfche	a. 39. 163	— eerste bevolkers van Pensylvanie en N. Jersey.	a. 6
Wyngaarden.	a. 56. b. 60	— oude, hunne levenswys in N. Amerika.	a. 218
Y.			
Yzer in Pensylvanie.	a. 131		
— onbekend aan de oude Amerikanen.	a. 164. 185		

E I N D E.

Gedrukt ter Drukkerye van DIRK KEMINK,
Boekdrukker in de Schoute-Steeg
t'Utrecht 1772.

